[B]IB. [N]AZIONALE VITT. EMANUELE
13
24 P
1

M

13-14 N° 19

Prov. Germaniæ 1652 S. J.

SVMMA
IVRIS CANONICI
IN QVATVOR INSTI-TVTIONVM LIBROS CONTRACTA.

QVARTO RECOGNITA,

RESTITVTA ET NOTATIO-
NIBVS ILLVSTRATA.

ACCESSIT COMMENTARIVS
IN REGVLAS IVRIS LIB. IV. DECRET.
Item appendix de differentijs vtriuſque Iuris.

AVCTORE
HENRICO CANISIO NO-
VIOMAGO, IC.to ET SS. CANO-
NVM IN CATHOLICA ET CELEBERRIMA
Academia Ingolſtadienſi Profeſſore Ordi-
nario & Primario.

Cum gratia & priuilegio ſacræ Cæſ. Maieſt.
INGOLSTADII,
Ex Typographeo Ederiano, apud
Eliſabetham Angermariam, viduam.
ANNO M. DC. XX.

Dom. Prof. Rom.

SERENISSIMO, ET REVERENDISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO FERDINANDO, ARCHI-Epiſcopatuum Colonienſis & Leodienſis Coadiutori, &c. Comiti Palatino Rheni, vtriuſque Bauariæ Duci, Domino ſuo clementiſſimo.

HENRICVS CANISIVS NOVIOMAGVS, SALVtem & perpetuam felicitatem à Deo precatur.

EN QVARTO prodit ſumma iuris Canonici, ante à me edita, & Sereniſs.^mo nomini

 ni

ni Tuo inſcripta, ſed au-
ctior, adiecto ſcilicet cō-
mentario in Regulas iuris
lib. 6. Decretalium: quem
etſi in ſecunda editione
conſultò omiſerim, nunc
tamen maturiore ratione
ductus hic adiungere vo-
lui, propter eius qui vehe-
menter eum deſiderabāt.
Præterea attexui huic o-
peri, differentias vtriuſq;
Iuris, in quibus ſcilicet, v-
num ius ab altero diſſi-
det: ita vt ſtudioſus iuris
Canonici in his princi-
pijs addiſcendis nihil ferè
amplius expetere poſſit.
Extorſit verò hanc edi-
tio-

tionem à me Bibliopola Monachienſis IOANNES HERTZROY, imò me nõ inuitum impulit, vt eius cura & promotione in ſtudioſorum commodũ hoc opus rurſus in lucem emitteretur. Cuius idcirco petitioni refragari noluì, ſed aſſenſus ſum ob publicum commodum, quod hac in re verſatur. Tu Sereniſſime Princeps, vt qui ante paſſus es ſub ſplendore nominis Tui, priores editiones fieri, ita & hanc poſteriorem editionem non aſperneris. Deus Opt. Max. eandem

Serenitatem & Reuerendiſſimam Celſitud. V.tram, quàm diutiſſimè Eccleſię ſuæ ſeruet incolumem & & felicem. Ingolſtadij altera poſt Aſſumptionem D. Virginis MARIÆ. Anno Domini. M.DC.IX.

AD

Digitized by Google

AD LECTOREM.

HAbes hic beneuole Lector, Summã Iuris Canonici, quartò editam, correctam & reſtitutam. Quem laborem eò lubentius ſubiui, quod intelligebam non ſolum ſtudioſis iuris, ſed & Theologiæ, hunc conatum meum non ingratum cecidiſſe. Et certè cùm Theologus omnia ſua ſtudia ad Eccleſiæ vtilitatem, & ornamentum referat (niſi deſes

† 4 *eſſe*

eſſe velit ſola contemplatione contentus) non inconſultò facit, quod & Eccleſiaſticas regulas, id eſt, ſacros Canones; (quibus Eccleſiæ corpus veluti quibuſdam vinculis continetur) Theologico ſtudio coniungat.

Habet enim hìc (ni fallor) compendio quodam, quæ ad Sacramentorum Eccleſiaſticorum confectionem & exhibitionem ſpectant; quæ, quouè ritu ſingula ſingulis adminiſtranda ſint. Nam licet Sacramentorum vſus ex Theologiæ fontibus damnarit; tamen quibus, quo loco, & tempore, & modo, applicanda vel

con-

conferẽda ſint, vberius & explicatius tradunt ſacri Canones: adeò, quòd non parum interſit Theologi, hæc plenius ex iure Canonum hauſiſſe.

Iam quòd ad reliquas Eccleſiaſtices functiones attinet; habet hic, quæ potiſsimum concernunt officium Ordinarij, id eſt, Epiſcopi, Archidiaconi, Archipreſbyteri, Primicerij, aliorumq́ clericorum: item quæ ſit authoritas Legatorum Sedis Apoſtolicæ, quæ poteſtas Delegatorum, Vicariorum, Coadiutorum, Capituli ſede vacante: item quæ ad Monachos, alioſq́ Regulares pertinent:

demum quo vitæ genere, doctrina morumque innocentia & integritate inſtructi eſſe debeant clerici, in ſortem Domini vocati. Quæ omnia ex variis iuris Eccleſiaſtici locis conquiſita, in certos & diſtinctos titulos hic breuiter coniecimus. Quæ nec Theologum ignorare conuenit, ſi profeſſionem ſuam integrè & cum dignitate in Eccleſia tueri velit.

Porrò de Prælatorum electione, poſtulatione, confirmatione, conſecratione; de beneficiorum Eccleſiaſticorũ collatione, vſu & adminiſtratione; de decimis; de iure pa-

tronatus; de immunitate & ſepultura Eccleſiaſtica; de voto & voti mutatione ſiue redemptione; de excommunicatione, ſuſpenſione, interdicto, irregularitate, & id genus alijs quæ Eccleſiaſtici iuris ſunt; ſi quæſtio aut mentio incidat; quid de his diſſeret Theologus, ſi Canonum ſcientia deſtitutus ſit?

Quid ſi ad animarum curam adſcitus Theologus rogetur de impedimento matrimonij; aut de conuentione uſuraria aut ſimoniaca ſit; an votum ſiue iuramentum præſtitum ſeruandum ſit: ipſe vero aut nihil aut perperam

reſpon-

Digitized by Google

reſpondeat imperitus Canonum; nonne hic cum ignominia & pernitie aliorum in Eccleſia verſatur? Sed remittet, inquies, huiuſmodi cauſas ad Iureconſultos. Sed ſi ad manum Iureconſultus non ſit, aut non niſi lucello reſponſum ſit daturus; quid faciet miſer? qua ratione ſe explicabit? Quò ſe vertet Parochus, ſi audita confeſſione pœnitentis, hæreat ſuſpicione motus Eccleſiaſticæ cenſuræ; vtrùm à ſe abſoluendus, an ad Superiorem remittendus ſit pœnitens? Surget Parochus, reſpondebis, conſulturus canonum peritum. Interim

relictus pœnitens angitur animo, dubio expectans Parochi abſolutionem; Quam ſi fortè reuerſus Parochus non adferat, tunc maiore perturbatione corripitur: quod ſanè incommodum facilè euitat Parochus aut alius quiſpiam qui confeſſioni præeſt, ſi pœnitentem doceat ex præſcripto ſacrorum Canonum à ſe abſolui non poſſe, ac proinde ſalubri conſilio adhibito, ei perſuadeat, vt Superiorem pro abſolutione adeat.

Vt hinc diſertè conſtitutum ſit à Cæleſtino Papa [a]: Nulli, *inquit*, Sacerdotum liceat Canones ignorare, nec quid-

a c. nulli diſtinct. 38.

quidquam facere, quod Patrum poſſit regulis obuiare. *Et quod grauiter interminatur Gregorius*:[h] Hac conſona, *inquiens*, ſanctis Patribus diffinitione ſancimus; vt qui ſacris neſcit obedire Canonibus; nec ſacris adminiſtrare, nec communionem capere ſit dignus altaribus. *Quare etiã generaliter ſancitum eſt in Concilio Meldenſi*,[c] *vt* Canonum ſtatuta cuſtodiantur ab omnibus, & nemo in actionibus vel iudicijs Eccleſiaſticis ſuo ſenſu, ſed eorum auctoritate ducatur. *Rem igitur neceſſariam agit Theologiæ*

Stu-

h c. hac cõſona. 25. q. 2.

c extra in t.i. ext. de conſtitutio.

Studioſus, cùm & ſacrorum Canonum cognitionem ſuæ profeßioni coniungit, eam aliquando in Eccleſiæ vſum & ornamentum traducturus.

De Studioſis iuris Ciuilis, nulla apud me dubitatio eſt, quin hi neceſſariam exiſtiment iuris Cononici cum iure Ciuili coniunctionem. Quod vel ex eo planè conÿcio, quod hactenus me viginti annos ius Canonicum publicè in hac Academia profitentem magno concurſu & diligentia audiuerint & exceperint; rationibus non leuibus adducti: Quod ſcilicet,

tet, exploratum habeant, quæ à iure Ciuili de perſonis & rebus Eccleſiaſticis prodita ſunt, ea iam pridẽ antiquata & ad Eccleſiaſticas conſtitutiones reiecta eſſe[d]*. Item quæ de matrimonio contrahendo, vel diſtrahẽdo, vano conatu conſtituit ius Ciuile; ea ſimiliter redacta eſſe ad regulas ſacrorum Canonum*[e]*. Neque ignorant concubinatum, vſuras, præſcriptionem cum mala fide, id eſt, cum conſcientia rei alienæ, à iure Ciuili admiſſa, ad normam iuris Canonici reuocata eſſe*[f]*. Hæ etenim lacunæ iuris Ciuilis Chriſtiano homine indignæ*

d c. eccleſia S. Mariæ. 10. extr de conſtit. c. 1. diſt. 96.

e c. 1. in fi. de conſan. & affi. c. 12. de exceſſ. prælat. c. 4. & 5. extr. de ſecund. nup. Conc. Trid. Seſſ. 24. can. 12.

f c. fi. in ver. cum generaliter ext. de præſcript. c. 4. diſt. 10.

digna, neceſſariò reſtituūtur ex iure Canonico; Quemadmodum & illud quod contra omnem pietatis rationem à Iuſtiniano Imp. conſtitutum eſt[g]*; de non alendis liberis a parentibus, ex inceſto vel alias à legibus damnato cōcubitu natis: Et quod nō minorem impietatē redolet, dum comprobat leges Iuriſconſultorum, quibus patri permittitur; vt is filiam ſuam in adulterio deprehenſam poſſit vnà cū adultero impune & ſine ſcelere occidere:*[h] *Vtrumque enim per ius Canonicum ſumma æquitate exploſum eſt.*[i] *In his igitur aliiſq; ſimilibus,*

g §. fi. No. 89. quibus modis naturalis effi. ſui auth. ex complexu C. de inceſt. & inut. nup.

h l. patri. 20. & l. quod ait. ff. ad L. Iuliam de adulter.

i Illud ex c. cum habeset. 5. ext. de eo qui duxit in matr. & ibi Panor. nu. 5 And. Gail. lib. 2. obſ. 88. n. 4 Alterum vero ex c. 6 c. 9. 33. q. 2.

libus, quæ vel iuri diuino, vel naturali refragātur, iuſtius aditur ius Canonicum [k], *ad exemplū iuris Pratorij, quod & in multis articulis rigorē iuris Ciuilis naturali quadam æquitate attemperauit. Quamuis alias non ignoremus, Iuſtinianum præclarè & religioſè de ſacris Canonibus ſenſiſſe. Quod vel indicat eiuſdem Nouell. 131. de Eccleſiaſticis titulis. §. 1. vbi his verbis edicit*: Sancimus, igitur, vicem legum obtinere ſanctas Eccleſiaſticas regulas, quæ à ſanctis quatuor Concilijs expoſitę ſunt aut firmatæ, *Niceno, ſcilicet, Con-*

k d. c. ſi horum & in ſumma ſuis ſocis me minimus.

Conſtantinopolitano, Epheſino, Chalcedonenſi, prædictarum enim quatuor ſynodorum dogmata, ſicut ſanctas ſcripturas accipimus, & regulas ſicut leges obſeruamus[l].

Accedat, quod ex iuris Canonici lectione id cõmodi (quod nec minimum cenſeri debet) reportent iuris Ciuilis ſtudioſi; quod ea quæ legibus Ciuilibus comprehenſa non ſunt, aut minus explicatè: rectè mutuentur ex iure Canonico, ſicut & è diuerſo rectè fit à ſtudioſis iuris Canonici, iuxta illud Lucij 3. ſcholæ vſu & praxi forenſi receptum:

[l] Horum Conciliorum Canones extant ſparſim in Decreto Gratiani & apud alios.

c.1.ext.de noui op. nunciat.

Quia verò, *inquit*, ſicut leges non dedignantur ſacros Canones imitari: ita & ſacrorum ſtatuta Canonum, Principum cōſtitutionibus adiuuantur. *Vt & hinc non immeritò in hac Summa noſtra, legum Ciuilium paßim meminerimus. Idem factitatum videmus ab Hoſtienſi in Summa ſua: A quo tamē longè diſtamus; quod is non tam Summā iuris Canonici, quā paratitla, id eſt, ſummaria in ſingulos Decretaliū Gregorij IX. titulos (quæ & inſtar iuſti cōmentarij ſunt) perſcripſerit: nos verò totam quaſi materiā iuris Canonici variis*

riis locis diſperſam, in quatuor Inſtitut. libros, diſtinctis capitibus, coëgerimus; ita quidem, vt & ea ſimul complecteremur, quæ in libr. 6. Decretal. Bonifacij VIII. in Clementinis & in Extrauag. tum etiam in Concilio Trid. extarent; quantum, ſcilicet, poſtulabat inſtituti operis ratio. Quæ ab Hoſtienſi omiſſa ſunt, vtpote qui Summam ſuam antequam Bonifacij VIII. conſtitutiones promulgatæ eſſent, & conſcripſit & ſic mutilam eam nobis reliquit.

Itaq; beneuole Lector, hunc laborem noſtrum accipe & candidè interpretare, qui in

utilitatem tuam ſuſceptus, iam iterum in lucem emittitur.

Summa hæc Iuris Canonici ab Auctore ſuo D. HENRICO CANISIO, qui vigeſimum iam annum in hac Ingolſtadienſi Academia, ſacros Canones, ſumma omnium approbatione, interpretatur; nunc tertiò recognita, & varijs acceſſionibus locupletata, iure optimo in lucem prodit; quia nil aut fidei, aut bonis moribus contrarium continet; ſed Iuris Pontificij Studioſos viâ planâ & facili ad ſacrorum Canonum adyta ducit.

IACOBVS GRETSERVS, Societatis IESV, *SS. Theologiæ Doctor, Profeſſor, & Collegij Theologici pro tempore Decanus.*

ORDO TITVLORVM.

LIBRI I.

I. De inſcriptione & notipne iuris Canon. 1
II. De iuris ſcripti partibus. 4
III. De iuris non ſcripti partibus, id eſt, de traditione & conſuetudine. 15
IV. De iure perſonarum. 18
V. De ordinibus & gradib. Clericorũ. 21
VI. Qui ordines Eccleſiaſticos conferant, & de literis dimiſſorijs. 25
VII. Quibus Eccleſiaſtici ordines rectè conferantur. 29
VIII. De temporibus ordinationum & de ætate ordinandorum. 43
IX. De Clerico furtiuè, vel per ſaltũ promoto. 44
X. De officijs Clericorum. 46
XI. De electione. 49
XII. De poſtulatione. 59
XIII. De confirmatione. 61
XIV. De conſecratione Epiſcopi & vſu pallij. 64
XV. De tranſlatione Epiſcopi, & renunciatione. 67
XVI. De officio & poteſtate Ordinarij. 70

XVII. De officio Legati. 75
XVIII. De officio & poteſtate iudicis delegati. 78
XIX. De officio Archidiaconi. 85
XX. De officio Archipreſbyteri. 86
XXI. De officio Primicerij, Sacriſtæ & cuſtodis. 87
XXII. De officio Vicarij. 89
XXIII. De officio Coadiutoris. 92
XXIV. De officio Capituli Sede vacante & de adminiſtratore & Oeconomo. 95
XXV. De Regularibus & Monachis. 99
XXVI. De vita & honeſtate Clericorum. 108.

Libri II.

I. De rerum diuiſione. 115
II. De Sacramentis in genere. 116
III. De Baptiſmo. 119
IV. De Confirmationis Sacramento. 114
V. De Euchariſtia. 125
VI. De Pœnitentia. 130
VII. De extrema vnct. 130
VIII. De Ordinis Sacram. 135
IX. De ſponſalibus & matrimoniis. 136
X. Quæ in contrahendo matrimonio ſpectanda. 150
XI. Qui prohibentur matrimonium contrahere. 156
XII. De cognatis. 153
XIII. De affinibus. 166
XIV. De profeſſis & ſacro ordine inſignitis. 174

XV. De-

XV. De frigidis, maleficiatis, alijſque impotentibus. 157
XVI. De infidelibus. 179
XVII. De homicidis, adulteris & raptoribus. 180
XVIII. De coniugatis. 183
XIX. De clam cõtrahentibus matrimonium, ſiue de clandeſtina deſponſat. 186
XX. De impedimentis non dirimentibus matrimonium. 190
XXI. De diuortiis. 192
XXII. De Eccleſijs ædificandis conſecrandis, repurgandis & reficiendis. 195
XXIII. De religioſis dominibus. 199
XXIV. De immunitate Eccleſiaſtica. 201
XXV. De cenſibus, exactionibus, & procurationibus. 207
XXVI. De decimis. 214
XXVII. De præbendis. 224
XXVIII. De conceſſione præbendæ ſiue beneficij Eccleſiaſtici. 227. (234
XXIX. De inſtitutione & iure patronatus.
XXX. De Clericis non reſidentibus. 244
XXXI. De peculio Clericorum. 246
XXXII. De rebus Eccleſiæ non alienandis. 249

LIBRI III.

I. De contracti, & eorum diuiſione. 256
II. De emptione & venditione. 258. (261
III. De locato & conducto, & de emphyt.
IV. De commodato, depoſito & mutuo. 263

V. De precarijs. 269
VI. De feudis. 271
VII. De donationibus. 274
VIII. De rerum permutatione. 279
IX. De pignoribus & fideiuſſorib. 281
X. De teſtamentis & vltimis voluntatibus. 285
XI. De ſucceſſionibus ab inteſtato. 295
XII. De ſepulturis & Canonica portione. 297
XIII. De delictis. 304
XIV. De Simonia. 305
XV. De hęreticis, ſchiſmaticis & apoſtatis. 312
XVI. De ſacrilegis, blaſphemis & ſacrilegis. 316
XVII. De homicidio voluntario & cauſali. 318
XVIII. De adulterijs, ſtupro, raptu & inceſtu. 321
XIX. De crimine falſi. 327
XX. De furto, rapina, iniuria & damno dato. 331
XXI. De vſuris. 337
XXII. De pœnis. 340
XXIII. De ſententia excommunicationis, ſuſpenſionis & interdicti. 348
XXIV. De pactis & tranſactionibus. 360
XXV. De arbitris. 363

LIBER IV.

I.	De iudicijs.	368
II.	De in ius vocando.	380
III.	De procuratoribus & defenſoribus.	383
IV.	De dolo & contumacia.	390
V.	De libelli oblatione.	396
VI.	De exceptionibus.	399
VII.	De litis conteſtatione.	414
VIII.	De iuramento calumniæ.	417
IX.	De probationibus & de poſitionibus.	420
X.	De teſtibus & atteſtationibus.	422
XI.	De fide inſtrumentorum.	430
XII.	De iureiurando.	433
XIII.	De præſumptionibus, inſpectione oculorum, & de fama.	437
XIV.	De ſententia & re iudicata.	449
XV.	De appellationibus, & ne pendente appellatione aliquid innouetur.	446
XVI.	De in integrum reſtitutione.	460
XVII.	De ſupplicatione contra ſententiam; & de ſyndicatu.	465
XVIII.	De executione rei iudicatæ.	466
XIX.	De accuſationibus, inquiſitionibus, & denunciationibus.	468
XX.	De purgatione Canonica.	482

ORDO

ORDO TITVLORVM ALPHABETICVS.

A.

DE Accuſationibus, inquiſitionibus & denuntiationibus. fol. 468
Adulterijs ſtupro raptu & inceſtu. 321
Affinibus. 166
Appellationibus & ne pendente appellatione aliquid innouetur. 446
Arbitris. 363

B.

De Baptiſmo. 119

C.

De Cenſibus, exactionibus & procurationibus. 207
Clam contrahentibus matrimonium, ſiue de clandeſt. deſponſat. 186
Clerico furtiuè vel per ſaltũ promoto. 44
Clericis non reſidentibus. 244
Cognatis. 157
Commodato depoſito & mutuo. 265
Conceſſione præbendæ ſiue beneficij Eccleſiaſtici. 227
Confirmatione. 61
Confirmationis Sacramento. 124

Con-

Coniugatis. 183
Conſecratione Epiſcopi & vſu pallij. 61
Contractibus & eorum diuiſione. 256
Crimine falſi. 327

D.

De decimis. 214
Delictis. 304
Diuortijs. 192
Dolo & contumacia. 390
Donationibus. 474

E.

De Eccleſijs ædificandis, conſecrandis, repurgandis & reficiendis. 195
Electione. 49
Emptione & venditione. 258
Euchariſtia. 125
Exceptionibus. 399
Executione rei iudicatæ. 466
Extrema vnctione. 133

F.

De Feudis. 271
Fide inſtrumentorum. 430
Frigidis, maleficiatis alijſque impotentibus. 175
Furto, rapina, iniuria, damno dato. 331

H.

De Hereticis ſchiſmaticis & apoſtatis. 312
Homicidis, adulteris & raptoribus. 180

Homicidio voluntario & caſuali. 318

I.

De Immunitate Eccleſiaſt. 201
Impedimentis non dirimentibus matrimonium. 190
In integrum reſtitutione. 460
Inſcriptione & notione iuris Canonici.
Infidelibus. 479 (1
Inſtitutione & iure patronatus. 234
In ius vacando. 380
Iudicijs. 368
Iuramento calumniæ. 417
Iureiurando. 435
Iure perſonarum. 18
Iuris ſcripti partibus. 4
Iuris non ſcripti partibus. 15

L.

De Libelli oblatione. 396
Litis conteſtatione. 414 (261
Locato & conducto & de emphyteuſi.

O.

De Officijs Clericorum. 56
Officio & poteſtate ordinarij. 70
Officio & poteſtate iudicis delegati. 78
Officio Archidiaconi. 85
Officio Archipreſbyteri. 86
Officio Coadiutoris. 92
Officio Capituli ſede vacante & de Adminiſtratore & Oeconomo. 95

Offi-

Digitized by Google

Officio legati. 75
Officio primicerij, ſacriſtæ & cuſtodis. (78
Officio Vicarij. 89.
Ordinis Sacramento. 135
Ordinibus & gradibus Clericorum. 21

P.

De Pactis & tranſactionibus. 360
Peculio Clericorum. 246
Pignoribus & fideiuſſoribus. 281
Pœnis. 340
Pœnitentia. 130
Poſtulatione. 59
Præbendis. 224
Præſumptionibus, inſpectione oculorum, & de fama. 437
Precarijs. 269
Probationibus & de poſitionibus. 420
Procuratoribus & defenſoribus. 383
Profeſſis & ſacro ordine inſignitis. 174
Purgatione canonica. 482

Q

Quæ in contrahendo matrimonio ſpectāda. 150
Qui ordines Eccleſiaſticos conferant & de literis dimiſſorijs. 25
Quibus Eccleſiaſtici ordines rectè conferantur. 29
Qui prohibentur matrimonium contrahere. 156

R.

De rebus Eccleſiæ non alienandis. 249
Regularibus & Monachis. 99
Religioſis domibus. 199
Rerum diuiſione. 115
Rerum permutatione. 279

S.

De Sacramentis in genere. 116
Sententia & re iudicata. 440
Sententia excommunicationis, ſuſpenſionis & interdicti. 348
Sepulturis & canonica portione. 297
Simonia. 305
Sortilegis, blaſphemis & ſacrilegis. 316
Sponſalibus & matrimoniis. 135
Succeſſionibus ab inteſtato. 295
Supplicatione contra ſententiam; item de ſyndicatu. 465

T.

De Temporibus ordinationum & de ætate ordinandorum. 285
Teſtamentis & vltimis voluntatib. 274
Teſtibus & atteſtationibus. 422
Tranſlatione Epiſcopi, & renunciatione. 67

V.

De vita & honeſtate Clericorum. 108
Vſuris. 337

SVMMÆ IVRIS CANONICI.

LIBER PRIMVS.

DE IVRE CANONICO, ET EIVS PARTIBVS.

TITVLVS I.

De inſcriptione & notione Iuris Canonici.

IVs Canonicum ideò hoc nomine inſcriptũ eſt: quod collectum & coaceruatum ſit ex Canonibus, id eſt, regulis ad rectè viuendum inſtitutis. *a* Etenim Canon græcè, latinè regula dicitur, *b* & quidem per antonomaſiam, regula Eccleſiaſtica. *c* Vnde hoc ius, quo Regulæ Eccleſiaſticæ continẽtur, non immeritò ius Canonicum appellatur. ſicut & ius Ciuile eâdem locutionis formâ pro iure Ciuium Romanorum accipitur. *d* Non minus tamen rectè & Ius Pontificium

a *c. 1. diſt. 3. iuncto c. 1. c. 5. ext. de conſtit.*
b *c. 1. d. diſt.*
c *Vt in d. c. 1. ext. de conſt. in c. Violatores 25. q. 1.*
d *§. Sed ius*

ficium dicitur ab auctoribus Pontificibus, quorum curâ & auctoritate in vnum quaſi corpus redactum. *a*

quidem ciuile. Inſtit. de iure naturali.

Ex quibus conſtet ius Canonicum.

CONSTAT autem hoc ius; aut ſcripto: aut ſine ſcripto: Quæ ad ius ſcriptum pertinent, ea deſumpta ſunt, vel ex iure diuino, vel ex decretis Conciliorum, vel ex placitis Principum, vel ex ſententijs Patrum. Non ſcripto, traditiones & conſuetudines continentur *e*.

e c.5.cap.8. diſt.11.

Notatio in tit. 1. lib. 1.

a Corpus iuris Canonici quo hodie in ſcholis & in foro vtimur; conſtat Decreto, libris quinque Decretalium Gregorij IX. Sexto Decretalium. Bonifacij VIII. Clementinis & Extrauagantibus Ioannis XXII. cum communibus, id eſt, & aliorum Summorum Pontificum. Quod ad Decretum attinet; illud, ſi auctorem ſpectemus, nulla propriè iuris Canonici pars eſt. Habet enim auctorem Gratianum monachum, qui illud priuato ſtudio collegit ex conſtitutionibus Summorum Pontificum, Cōciliorum, Epiſcoporum, iuris Ciuilis, & ſententijs ſanctorum Patris: Nam ex his opus eius compactum eſt; quā-

uis

nis nonnulla ipſe ſuo nomine adiecerit & inſeruerit ob ordinis rationem & conciliationem capitum, quæ inuicem aduerſari videbantur. Interim cum hactenus idem Decretũ cum reliquo iuris Canonici corpore vnà circũferatur & frequentetur; illudq́; poſtremò Gregorius Decimus tertius Summus Pontifex ei annumerauit, atq; adeò recognoſci, emendari, retineri curauerit (vt videre eſt in epiſtolis Decreto præfixis) non eſt quod in hac in re amplius laboremus. Ita tamen, vt quæ eodẽ Decreto cõprehenſa ſunt, ſingula reuocentur ad ſuam auctoritatem, iuxta tit. ſeq. de iuris ſcripti partibus. Vnde mirari non poſſum imperitiam eorum, qui leges ciuiles in Decretum coniectas eo ipſo putent eſſe canonizatas, id eſt, in numerum ſacrorum Canonũ relatas; cum ipſe Gratianus, vtpote homo priuatus, eas canonizandi poteſtatem nõ habuerit; ſed eam retinent auctoritatem, quam ante habuerunt. Idem omnino cenſendum eſt de dictis ipſius Gratiani; niſi quatenus auctoritate vel viua iuris ratione iuuantur. De ceteris verò iuris Canonici partibus, veluti de Decretalibus Gregorij IX. quæ ſub nomine, extra, *citantur, quaſi ſint extra Gratiani Decretum, quod tempore prius fuit. Item de Decretalibus Bonifacij VIII. quæ inſcribuntur* ſextus liber Decretalium; *eò quod quinque libris Decretaliũ Gregor. IX. tanquam ſextus liber acceſſerit. Item de Decretalibus Clementis V. quæ & ideo*

Clementinæ vocantur. Et poſtremò de Extrauagantibus tam Ioannis XXII. quàm communibus, quæ & idcircò Extrauagantes appellantur, quod antea extra corpus iuris Canonici incerta quaſi ſede vagarentur, ac proinde etiamnum retinent idem nomen, licet poſtea in ordinem librorum iuris Canonici redactæ ſint; De harum inquam auctoritate non eſt quòd quis addubitet; cùm ipſos ſummos Pontifices auctores habeant. Quibus accedant & aliorum ſummorum Pontificum conſtitutiones diuerſis temporibus editæ, quæ & ob eandem rationē, idem Extrauagantium nomen ſortiuntur: quas hoc noſtro tempore priuata diligentia collegit Laërtius Cherubinus IC. & in vnum quaſi corpus coniecit ſub Bullarij nomine: quæ ad placita Principum referri poſſunt. de quibus agitur in §. placita infr. titul. ſeq. quemadmodum & ea, quæ ex Conciliis, præſertim Tridentino, à nobis deſumpta, & in hanc ſummam congeſta ſunt, ad §. 2. eod. tit.

DE IVRIS SCRIPTI PARTIBVS.

TITVLVS II.

Quid ſit Ius diuinum.

IVs diuinum eſt, quod legibus veteris & noui Teſtamenti continetur; quo non ſolùm

lùm hoc ius canonicum paſſim reſperſum eſt, verum etiam ex eo potiſſimùm profluxit *a. α.*

Decreta Conciliorum triplicis generis.

DECRETA Conciliorum; aut ſunt Vniuerſalium, aut Prouincialium, aut Epiſcopalium *b. β.*

Concilia Vniuerſalia quæ?

CONCILIA Vniuerſalia ſunt; quę Prę latis Eccleſiarum in vnum locum ex toto orbe coactis, celebrantur. Vnde & Oecumenica, id eſt, totius orbis Concilia appellantur. Horum quatuor celebriora recenſentur; Nicænum Conſtantinopolitanum, Epheſinum & Calcedonenſe; quę ab Eccleſia Catholica tanquam quatuor Euangelia probata & recepta ſunt *c.* Non minorem tamen vim & poteſtatem habent & reliqua Concilia Vniuerſalia auctoritate Summi Pontificis congregata, & confirmata *d.* In quibus enim Summi Pontificis auctoritas deſideratur, nō tam Concilia cenſenda ſunt, quam conciliabula ſiue improbata conuenticula *e.*

a c.q. aliter. 24. in prin. ext. de accuſ.

b ſ. Porrò diſt. 3. c. ſicut 25. ext. de accuſ.

c c. 1. ſ. inter cætera diſt. 15. ad. de Nouell. 131. de Eccleſ titul. in prin. & l. 4. & 5. nos reddentes: C. de Summa Trinit. *d d. c. 1 ſ. hæ ſunt quatuor c. 3. diſtinct. 15. c. 2. diſt. 19.* *e c. 1. c. 2. c. 5. diſt. 17.*

iuncto c. 1.

Concilia Prouincialia quæ?

CONCILIA Prouincialia ſunt: quæ inter Epiſcopos & alios Clericos eiuſdem prouin-

cię inſtituuntur; olim quidem ſemel aut bis, annis ſingulis *f*; nunc verò ex præſcripto Concilij Tridentini quolibet ſaltem triennio cogi iubentur per Metropolitanum, aut ęo legitimè impedito per Coepiſcopum antiquiorem; quibus omnes Epiſcopi, alijque, quibus id vel ex iure vel ex conſuetudine competit; intereſſe iubentur *g*.

Concilia Epiſcopalia ſiue Diœceſana.

Concilia verò Epiſcopalia ſiue Diœceſana ſunt; quæ ab Epiſcopis inter ſuæ Diœceſis Clericos & Abbates indicuntur; & quidem quotannis, vt canones præſcribunt *h*. Ad quæ exempti etiam omnes, qui alias ceſſante exemptione intereſſe deberent, nec capitulis generalibus ſubduntur, accedere tenentur *i*.

De vi & effectu Conciliorum.

Et quidem decreta Conciliorum Vniuerſalium omnes omninò Chriſtianos ligant *k*. Prouincialium verò & Epiſcopalium, non item; ſed tantùm ſubditos ſuos, quamdiu in prouincia ſiue diœceſi ſunt. Extra enim territorium ius dicenti impunè non paretur *l*. Quæ tamen ex his in corpus Canonicum relata (vt pleriſque in locis videre eſt *m*) aut alias à Summo Pontifice generaliter comprobata ſunt *n*, ea haud dubiè & cæteros Chriſtianos obligant *o*.

f *c. 6 c. 7. c. 25. diſt. 18. c. 15. ext. de accuſat.*

g *Con. Tridentin. ſeſſ. 24. c. 2. de reformat.*

h *in c. annis diſt. 18. Conc. Trid. d. ſ. 2. §. fin.*

i *Vide Concil Triden. d. §. fin.*

k *c. 1. §. 1. diſt. 15. c. 5. c. 7 25. q. 1. c. 1. c. 5. ext. de conſtit. l. nemo. C. de ſum. Trin. Conc. Flor. in Vnion. Armeniorum.*

l *c. 2. de conſtit. lib 6 fi ff. de iuriſd. om. iud.*

m *in c. 2. ext. de elect. nec epiſc. 7. ext. de temp. ord. c. 1. ext. de l. presbyt. tum alibi.*

n *c. 1. diſt. 20.*

o *per ratio. in §. fi. infi. infr. h. tit.*

De

De placitis Principum & inprimis Eccleſiaſticorum.

PLACITA Principum; aut ſunt Eccleſiaſticorum *p*, aut ſecularium. Inter Eccleſiaſticos primùm locum obtinet Summus Pontifex, cuius voluntas ſiue per epiſtolam, ſiue per decretum, ſiue per edictum explicata, vim & auctoritatem iuris habet *q*. Sic omnes, *(inquit ſacer Canon)* Apoſtolicæ ſedis ſanctiones accipiendæ ſunt, tanquam ipſius diuini Petri voce firmatæ ſint *r*.

p nam & Epiſcopi, Principes appellãtur. Pſal. 44.
q c. 1. & paßim diſt. 19. c. ſiquis dogmat. 15. q. 2.
r c. 2. diſt. 19.

Duplex genus placitorum.

Ex his tamen quædam perſonalia ſiue ſingularia ſunt; certas tantummodò perſonas ſiue loca concernentia *s*, quæ quoniam contra iuris communis rationem introducta ſunt, ac proinde in exemplum trahi non poſſunt *t*, priuilegia appellantur, quaſi priuatæ leges *u*. Alia verò, quæ generalia ſunt, ad omnes procul dubio pertinent *x*.

s Idem eſt in placitis ſiue conſt. princip. ſecularium. §. ſed & quod princ. Inſtit. de iure natur. t l. quod verò 14, cùm 2 ll. ſeqq. ff. de legib. c ſane 9. ext. de priuil. u c. 3. diſt. 3. x c. 1. c. 3. ext. de conſtit. c. ſi quis dogmata. 25. q. 2. & d. §. ſed & quod in fin.

Conſtitutiones de eadem re, quando ſibi inuicem derogant, & quid de ſtatutis & conſuetudinibus.

IN generalibus placitis ſiue conſtitutio-

Digitized by Google

bus id cuſtodimus; vt poſteriores de eadem re conſtitutiones ad priores trahantur, & è contra, declarandi vel ſupplendi cauſa: *y* niſi inter ſe contrariç ſint, quo caſu prior conſtitutio ſemper reuocata intelligitur per poſteriorem, etiam nulli illius mentione facta. *a* Licet diuerſum obtineat in ſtatutis & conſuetudinibus locorum: ſicut diſertis verbis à Bonifacio VIII. expreſſum eſt, cuius verba hic libet adſcribere: Licet Romanus Põtifex (*inquit*) qui iura omnia in ſcrinio pectoris ſui cenſetur habere, conſtitutionem condendo poſteriorem, priorem, quamuis de ipſa mentionem non faciat, reuocare noſcatur: quia tamen locorum ſpecialium ac perſonarum ſingularium conſuetudines & ſtatuta (cum ſint facti & in facto conſiſtant) poteſt probabiliter ignorare; ipſis, dum tamen ſint rationabilia, per conſtitutionem à ſe nouiter editam (niſi expreſsè caueatur in ipſa) non intelligitur in aliquo derogare. *b*

y l. non eſt nouum 16. & ibi gloſs. cũ 2 ll. ſeqq. ff. de leg.

a c. 1. de conſt. l. b. 6. l. ſed & 28. ff. de legib.

b text. eſt in d. c. 1. de conſti. in 6.

De reſcriptis ad beneficia & ad lites.

Intervm à Summo Pontifice reſcripta impetrantur, vel ad beneficia eccleſiaſtica obtinenda; vel ad lites per delegatos iudices cognoſcendas ſiue dirimendas; quæ etſi perſonalia ſint, cùm ius tantùm inter partes conſtituant: recipiunt tamen hanc interpretationem à iure communi; vt ſi reſcriptum ad

ad beneficium impetratũ ſit ab eo, qui aliud beneficium eccleſiaſticum, licet exiguum, habet, nulla eius mentione facta; ipſo iure tanquam ſubreptitium non valeat. *c* Quod æquè obſeruandum eſt, & ſi ab alio, eius nomine, impetratum ſit. *d* Similiter reſcriptũ ad litem, per falſi ſuggeſtionem aut ſuppreſſionem veri extortum, aut etiam ſine huiuſmodi fraude obtentum (dummodò Summus Pontifex expreſſa veritate vel falſitate omiſſa, alias non erat conceſſurus) exceptione ſubreptionis oppoſita, coram datis iudicibus, refellitur. *e* Quippe hæc clauſula, *Si preces veritate nitantur*, *f* vel, *Si ita*, *g* ſemper reſcripto tacitè ineſſe cenſetur, etiamſi in eo non ſit expreſſa. *h*

c *c. ſi motu proprio. 23. de præbend. lib. 6. c. cùm adeò 17. c. poſtulaſti 27. ext. de reſcript.*

d *d. c. ſi motu proprio.*

e *c. ſuper literis 20. ext. de reſcript.*

f *c. 2 ext. de reſcript ad. de latius Panorm. ibid.*

g *c. olim 25. ext. d. tit.*

h *iam dictis iurib. De iure autem ciuili exprimi debet in reſcripto Principis ſecularis, l. fi. C. de diuerſ. reſcript.*

SIN ceſſante fraude nihilominus erat cõceſſurus reſcriptum S. Pontifex; eatenus valet reſcriptum, quod iudices in eo delegati, omiſſa ſpeciali forma ipſius reſcripti, procedere poſſint ſeruato ordine iuris communis *i*. Exemplo res magis illuſtrabitur. Statuamus; rem à me emptam eſſe, ſed in precibus S. Pontifici oblatis, narratũ fuiſſe, falsò quidem, ſed per errorem, quòd & precium eius ſoluerim; quo motus S. Pontifex iudicibus reſcripto datis mãdauit; vt cauſam ſummariè, & de plano abſque ſtrepitu & forma

i *d. c. ſuper literis, verſ. inter alios.*

 iudi-

iudicij cognoſcerent. Hac etenim ſpecie & ſimilibus, iudices non ſecundum ſpecialem reſcripti formam procedent, ſed obſeruato iuris communis ordine; videlicet, per oblationem libelli, per litis conteſtationem; cæteriſque ſolemnibus iudicij adhibitis *k*.

k Iuxta ea, quæ li. 4. ti. 2. cum ſeq tradidimus infr. & quæ tradit Dd. ad l. prolatam 4. de ſentent. & interlo. om. iud. l c. fin. ext. de officio legati.

De ſtatutis Legatorum Sedis Apoſtolicæ & Epiſcoporum.

POST Summum Pontificem, & Legati Sedis Apoſtolicæ *l*, & Epiſcopi *m* ſtatuendi ius habent, ſed duntaxat in territorij ſui ſubditos: vt tamen ſacros canones & conſtitutiones non offendant; neque iuriſdictionis ſuæ limites excedant *n*.

m c. 2. extr. de maior. & obed. c. 2. de conſt. lib. 6.

n d. c. 2. de conſtitut, lib. 6, c. 2. circa princip. de elect. in Cler. c. pen. ext. de maior. & obed. c. inferior. diſt. 21.

De placitis Principum ſecularium.

PLACITA Principum ſecularium; ſunt Imperatorum leges ſiue conſtitutiones *o*, quarum veſtigia paſſim in Iure Canonico occurrunt *p*. Et quidem de his in Ius Canonicum coniectis, ſiue etiam aliis cõſtitutionibus SS. Pontificum inſertis; dubitari non debet, quin iuris noſtri auctoritatem habeant *q*. Reliquæ vero; etſi quoad perſonas & res eccleſiaſticas, ex ſe nullius momenti ſint: ex benignitate tamen ſacrorum Canonum, & in forum eccleſiaſticũ recipiuntur; dummodò

o § ſed & quod Prin. Inſt. de iure nat.
p in c. 8. de iud. c. 2. ext. de ord cognit. c. 1, ext. de iuran. calum. c. 10. ext de probationib.

modò ſacre Scripturę vel canonicis ſanctionibus, vel bonis moribus nō aduerſentur *r*. Nam huc ſpectat illud Lucij S. Pontificis: Sicut leges non dedignantur ſacros canones imitari; ita & ſacrorum ſtatuta canonum, Principum conſtitutionibus adiuuantur *s*. *y*

r aliisq́; infinitis locis.

q ex ratio. § fi. inſt. h. tit. intellige tamen de legibus quæ iuri decretalium inſerta ſunt; non quæ decreto Gratiani priuata eius auctoritate comprehenſa ſunt: nam hæ ad ſequentē verſ. pertinent. r c. 2. c. 4. c. 9. cum ſeqq. diſt. 10. c. 1. ext. de ſent. & re iud. s tex. eſt in c. 1. ext. de no. ope. nunciat.

De ſententiis Patrum.

POSTREMO quod attinet ad ſententias Patrum; puta Auguſtini, Hieronymi, Iſidori & ſimilium; licet & hæ nullam iuris auctoritatem habeant (cùm in condendo iure non ſolùm ſcientia, ſed & poteſtas magis neceſſaria ſit *t*) attamen ex Leonina conſtitutione, poſt SS. Pontificum & ſacrorum Conciliorum decreta & ſanctiones, alterum in decidendis cauſis locum ſortitæ ſunt *u*. *d*. Exceptis illis, quæ iuris Canonici corpore aut alia conſtitutione S. Pontificis comprehenſę ſunt *x*, quæ & parem cum ijs, vim & auctoritatem habent. Vulgatum enim illud Iuſtiniani eſt *y*, & à Bonifacio repetitum *z*; Omnia noſtra facimus, quibus auctoritatem noſtram impertimus. Hæc de ſcripti iuris partibus.

t diſt. 20. in princ.
u in c. 1. diſtinct. 20.
x Vt in c. 3. c. 4. c. 5. ext. de conſtit. & alibi.
y in l. 1. §. ſed neque Co. de vete. ri iure enucle.
z in c. ſi Apoſt. 22. de præbend. lib. 6.

Nota-

Notatio in tit. 2.

a. Obſeruandum eſt Teſtamenti veteris præcepta fuiſſe triplicis generis: aut enim ceremonialia fuerũt, aut iudicialia, aut moralia. Ceremonialia pertinebant ad diuinũ cultum Deo ritè exhibendũ, vti videre eſt Leuitici c. 1. cum ſequentib. Iudicialia ſubſeruiebant iuſtitiæ rectè adminiſtrandæ. de quib. Exod. *c. 21. cum ſequentib. Moralia ad morum diſciplinam ſpectabant; veluti, Non occides, Non furaberis: & id genus alia. Exodi 20. cap. Et hæc quidem omnia quatenus ſunt præcepta veteris Teſtamenti, per Chriſti mortem ſublata ſunt, teſtibus Auguſtino epiſt. 19. ad* Hieronymum, *&* Hieronymo *ad Auguſt. epiſt. 11. licet moralia præcepta vt legis naturæ, quæ in mente noſtra conſcripta eſt, adhuc hodie obligent, ſicut docet Gregor. de Valentia in 1 2. D. Thomæ. to. 2. diſp. 7. q. 7. punct. 7. Adde Couarr, var. reſol. lib. 1. cap. 17. in princip. Vnde præcepta illa veteris Teſtamenti, quæ à ſummis Põtificibus repetita & Decretalibus ſuis inſerta ſunt, vt in c. 1. ext. de adulter. in c. 1. ext. de furt. in c. 1. cum 4. cap. ſequentib. ext. de iniuriis, cum ſimilibus, non vt diuinæ legis præcepta à nobis obſeruantur, ſed vt humani iuris ſunt; noua, videlicet, ſanctione à Summis Pontificibus reuocata & recepta. Nec mouere nos debet, quod aliquando in Decretalibus vocentur præcepta diuini iuris ſiue legis, vt in c. literis 13. ext.*

ext. de reſtit. ſpoliat. in c. tua 25. in c. in aliquib. 23. in fine. ext. de decimis. Quia exaudiēda ſunt de diuina lege veteris Teſtamenti; ad cuius imitationē ſummi Pontifices huiuſmodi ſanctiones induxerunt. vide Couarr. d. c. 17. & quæ notauimus ad §. illud verò. inf. de teſtament.

β. Addunt alij quartum genus. Nationalium, hoc eſt, certæ alicuius rationis ſiue regni: qualia ſunt Concilia Toletana, Carthaginēſia, & ſimilia. Verū hæc cōmodè reuocari poſſunt ad Prouincialia. Vide quæ de Conciliis tradit Bellarm in 4. diſp. 1. tomi controuerſ.

γ. Idque verum eſt; niſi lex ciuilis expreſſè ſtatuat de perſonis & rebus eccleſiaſticis. Nam hac ſpecie ad forum eccleſiaſticum trahi nō debent c. eccleſia S. Mariæ ext. de conſtit. & ibi Panorm. nu. 10 Felinius num. 40. verſ. prima eſt. & Decius. nu. 88. cum ſeqq Quod ideo receptū exiſtimo; ne ex huiuſmodi admiſſione Principes ſeculares ius ſibi vindicent in perſonas & res eccleſiaſticas, cum pernicie & ſubuerſione iuriſdictionis Eccleſiaſticæ. Niſi fortè lex Ciuilis priuilegiū Eccleſiæ cōtineret. Quo caſu eam admittendā eſſe, & quidem rectè, tradit Panorm. iam dicto loco, & probat tex in c. fin. 16 q 3. vel ſi diſertè à ſacris cano. recepta ſit. vt in c. vnico ext. de cog. legali. in c. nulli. ext de reb. eccl. alie. Vt hinc æſtimare liceat, quāti momēti ſint leges Iuſtiniani in C. & Nouellis de perſonis & reb. Eccleſiaſticis nominatim diſponētes. Tametſi illæ olim obti-

obtinuerint nō tàm de iure quàm de facto; vtpote diſsimulantibus ſummis Pōtificibus ob tunc temporis præſentem Eccleſiæ ſtatum. Quod vel inde liquet, quòd Symmachus ſummus Pont. in Synodo Rom omnibus Laicis de rebus Eccleſiæ diſponendi poteſtatem abrogarit.c.1.diſt.96.& tamen conſtat Symmachū tempore Anaſtaſij Imp. vixiſſe, qui Iuſtinianum Imp. anteceſsit. Igitur ſtatuta ſacrorū canonum Principū conſtitutionibus adiuuantur, etiā in perſonas & res eccleſiaſticas, vbi, ſcilicet, nominatim de his non cōſtituunt ſed ſimpliciter loquuntur, c.1, c.2. ext. de noui op. nunc. Vt & hinc, ſi quid obſcurius aut minus explicatè cōſtitutum eſt in iure canonico, quod tamen apertum eſt de iure ciuili, vel contra; alterum ab altero interpretationē ſiue declarationem rectè mutuetur. Alciatus ad l.priuilegia.12.C.de ſacroſ.eccleſ. Vbi vero ius canonicum & ciuile apertè à ſe inuicem diſſentiunt, vtrumq; in ſuo foro retinendum eſt, Panorm. ad c.1.n.7.ext.de noui op.nunciat. & quæ not.ad c.2. de arbitris in 6. niſi ius Ciuile peccatum foueat; vt ſunt leges permittentes vſuras, concubinatum, præſcriptionem cum mala fide, & ſimiles; quibus caſibus ad ius Canonicum recurritur exploſo iure Ciuili, etiā quoad forum ſuum. per tex.in c.fi.ext. de præſcriptio. Panorm. ad d.cap.1. Barth. & Saly.ad d.l. priuilegia.

¶. Ita tamen, vt & leges Ciuiles ſententijs SS. Patrum præponantur, iuxta §. præced. in tex.

DE

DE IVRIS NON SCRIPTI PARTIBVS, ID EST, DE TRADITIONE ET conſuetudine.

TITVLVS III.

Quæ conſtent traditione, & de vi ſine effectu traditionis.

TRADITIONE conſtant ea, quæ initio ſola voce à Iuris conditoribus prodita, ad nos veluti per manus peruenerunt; licet eà poſteritas ſcripto complexa ſit *a*. Cuiuſmodi ſunt in ſacrificio Miſſæ, permixtio aquæ cum vino *b*; oculorum eleuatio ad exemplum Chriſti *c*; trina inunctio eorum, qui baptizantur *d*; ieiunium Quadrageſimale *e*; baptiſmus paruulorum *f*, aliaque quamplurima: quæ non minorem, quàm ſi à principio ſcripto comprehenſa & publicata eſſent, auctoritatem habent *g*. Nam huc pertinet illud D. Pauli; Itaque fratres ſtate & tenete traditiones, quas didiciſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram *h*. Tum aperta Tertulliani ſententia eſt: Si legem, *inquit*, poſtules ſcripturarum, nullam inuenies; traditio tibi prætendetur auctrix *i*.

a *c. eccleſiaſticarũ diſt. 11.*
b *c. 1. de cõſecr. diſt 2.*
c *c. cũ Martha 6. ext. de celebr. miſſar.*
d *d. eccleſiaſticarum.*
e *Hier. ad Marcell. in de erroriб. Montani.*
f *Origines in c. 6. epiſt. ad Rom.*
g *d. c. eccleſiaſticarum, & c. illa autem diſt. 12.*
h *2. Theſſ. 2.*
i *lib. de corona militis.*

Quid

Quid ſit conſuetudo, & de eius vi.

Consvetvdo verò eſt ius quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cùm deficit lex *k*. Sed & receptum eſt, vt ſi conſuetudo legitimè præſcripta ſit, legi, id eſt, iuri ſcripto deroget *l*. Eoque magis conſuetudo legem interpretabitur: Optima eſt enim legum interpres conſuetudo *m*. β.

k *c. conſuetudo diſt. 1. c. 3. diſt. 12. l. de quibus 32. cum ſeq. ff. de legibus* l *c. fi. ext de conſuetud c. 3. ext. de cauſa poſſeß. d. l. de quib. in fin.* m *l. ſi. de interpretatione 37. ff. de legib. c. cum dilectus 8. circa med. ext. de conſuet.*

Conſuetudo rationabilis eſſe debet.

Vt autem conſuetudo ſuis partibus cõſtet; eam rationi conſonam eſſe oportet *n*, hoc eſt, non contrariam iuri diuino, non naturalibus ſiue bonis moribus *o*, neque aliâs improbatam à iure *p*. De conſuetudine his verbis reſcripſerunt Leo & Nicolaus SS. Pontifices: Scit ſancta Romana Eccleſia, „ quod nihil obſunt ſaluti credentium diuer- „ ſæ pro loco & tempore conſuetudines, ſi il- „ lis canonica non obſiſtat auctoritas, pro qua „ ijs obuiare debeamus. Vnde nihil iudica- „ mus ijs debere vel poſſe reſiſtere *q*.

n *d. c. fin. in verb. rationabilis.* o *c. veritate cum aliquot c. ſeqq. diſtin. 8. c. cõſuetudinis. diſt. 11. & d. cà. fin. in verb. naturali iuri. tex. opt. in c. illa autem diſt. 12.* p *c. 3. in verb. ſi illis canonica. diſt. 12. exempla ſunt in c. 5 ext. de conſang. & affin. in cap. 49. ext. de ſent. excom. in c. 1. de conſuetud. in 6. & in c. 1. de iure iurando in 6.* q *text. eſt in d. c. 3. diſt. 12.*

Mate-

Materia, circa quam verſatur Ius Canonicum.

VERSATVR autem Ius Canonicum vel circa perſonas, vel circa res, vel circa iudicia. Sed cùm perſonarum cauſa omne ius conſtitutum ſit; primùm omnium de perſonis differamus, poſtea ex ordine de cæteris dicturi. *t ſimile eſt in § fi. Inſt. de iure natur. in l. 1. & 2 ff. de ſtatu hom.*

Notatio ad tit. 3.

α. Quò pertinet locus D. Auguſtini ad Ianuarium epiſt. 118. cap. 1. & extat in Decreto Gratiani in cap. illa autem diſt. 12. Illa autem, inquit, quæ non ſcripta ſed tradita cuſtodimus; quæ quidem toto orbe terrarum obſeruantur; datur intelligi; vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Concilijs (quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas), commendata atq; ſtatuta retinere: ſicut quod Domini paßio, & reſurrectio, & aſcenſio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus ſancti anniuerſaria ſolemnitate celebrantur: & ſi quid aliud tale occurrerit, quod ſeruetur ab Vniuerſa quocunque ſe diffundit, Eccleſia. De canonibus Apoſtolorum, qui & traditione conſtant; vide Baronium tomo 2. Anno Chriſti C. II. num. 11. cum ſeq. in Annalib.

β. Imò, ne quidem leges à Principe tàm eccleſiaſtico quā ſeculari latæ & promulgatæ, obligant ſubditos, priuſquàm moribus ſubditorū

receptæ ſint c. in iſtis. §. leges, cum c. ſeq. diſt. 4. Non quod legum auctoritas pendeat ex arbitrio ſubditorum; ſed quod euentus doceat, legem promulgatam non conuenire naturæ ſubditorum: quorum conſeruandorum, & retinendorum cauſa, leges feruntur à Principe. c. erit autem diſt. 4. ac proinde accidit, vt leges moribus ſubditorum non probatæ, non obligent; etiam ex præſumpta mente ipſius legislatoris. Et nota hic, quod licet contraria conſuetudo clericorum deroget ſacris canonibus, non tamen ſtatutum. c. quod ſuper. 9. & ibi latè Felinus ext. de maioritate & ob. Vnde opus eſt in hoc ſtatuto confirmatione ſedis Apoſt. Secus & in ſtatutis laicorum, quæ & contra ius Ciuile valent. l. omnes populi. & ibi Dd ff. de legib. Rationem differentiæ vide apud Fel. iam d. loco.

DE IVRE PERSONARVM.

TITVLVS IV.

SVMMA perſonarum diuiſio iure Canonico hæc eſt; quòd aut ſunt Clerici, aut Laici, aut his interiecti, Regulares *a*.

a ex c. duo ſunt 12. q. 1 iuncto tit. de regularib. infra.

Clerici.

CLERICI dicuntur, qui Eccleſiaſticis miniſteriis obeundis mancipati vel deſtinati ſunt *b*, dicti à græco verbo Κλῆρος, quod Lati-

b d. c. duo ſunt & c. clericus eadem q. 1.

Latinis ſors vel hæreditas eſt; quia in ſui ordinatione, *inquit Innocentius III.* c. vel aſſumuntur in hæreditatem domini, vel aſſequuntur in hæreditatem in ipſo. Vnde & meritò conuenit, eos abſtinere à negotijs ſecularibus *d.*

c *c. cum ſecūdum 16. ext. de prabend. adde & d. c. clericum.*

d *toto tit. decretal. ne clerici vel Monachi. Vide & tit. infr. de vita & honeſt. clericorum.*

De Clericorum bonis.

Et licet clerici moribus primitiuæ Eccleſiæ nihil proprij haberent *e*; poſtea tamen eò decurſum eſt; vt non tantùm bona propria poſſidere *f*, ſed & eadem arbitratu ſuo diſponere, & in alium transferre poſſint *g*.

e *d. c. clericus cum cc. ſeqq. 12. q. 1*

f *c. certè ego cū cc. ſeqq. d. quæſt. 1.*

g *c. 1. c. 7. c. 9. c. 10. ext. de teſtam. c. epiſcop. c. manifeſta. c. ſint manifeſta. 12. q. 1.*

Laici qui.

LAICI à græco verbo, λαὸς, quod latinè populum ſignificat, denominationem traxerunt. His nullis Eccleſiaſticis muneribus addicti vel voto Religionis obſtricti; liberè commerciis ſecularibus vacant *h*. Quos magis intelligemus, vbi de Clericis & Regularibus prius diſſeruimus.

h *d. c. duo ſunt.*

Regulares qui.

REGVLARES ſunt Monachi, Moniales, alijque certæ religioni adſcripti: dicti à regula ſpeciali, quam profitentur *i*.

i *de his agitur. infr. de Regularib.*

De numero Ordinum Eccleſiaſticorum.

CÆTERVM de Clericis primùm diſpiciamus; Horum ſeptem Ordines à Theologis recenſentur, quatuor ſcilicet minores; veluti, Oſtiariatus, Lectoratus, Exorciſatus, Acolytatus: & tres maiores, ſiue ſacri ordines Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus *k*. Quibus ex ſententia SS. Canonum duo alij adjciuntur ordines, Clericalis *l*, & Epiſcopalis *m*; ſed diuerſa à Theologis ratione. *a*

k Vide Theologos in lib. 4. ſentent. diſt. 24. Bellar. de Clericis lib. cap. 11. adde & Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 2 in doctrina de Sacram. Ordinis. l ex c. cum contingat nu. ext. de ætate & qual. m c. 1. circa princ. diſt. 21. c. 3. diſt. 84. cap. 13. diſt. 93. Concil. Trid. d. ſeſſ. 23. can. 6. & 7.

Notatio in tit. 4.

a. Etenim Theologi conſiderant Ordines, vt ſe habent ad diuinum ſacrificium, quod æquè à Presbyteris & Epiſcopis offertur. Canoniſtæ verò vt Ordines Hierarchiam in Eccleſia conſtituunt, & idcirco rectè diſtinguunt Epiſcopum à Presbytero. Bellarminus de Clericis lib 1. cap. 11. De clericali ordine ſiue tonſura. vide Catechu. Romanum de Ordinis Sacram. num. 13. Sunt & ordines Monachorum & Monialium, qui huc non pertinent, qui ideo Ordines appellantur, quod ſingulari vitæ genere, diuinis officiis ſint mancipati.

DE

DE ORDINIBVS ET GRADIBVS CLERICORVM.

TITVLVS V.

ITAQVE inter Clericos primi recenſentur, clericali Ordine inſigniti, quos gradatim aſcendendo ſubſequuntur Oſtiarij, Lectores, Exorciſtæ, Acolyti, qui in minoribus Ordinibus conſtituti dicuntur; pòſt, Subdiaconi, Diaconi, Preſbyteri & Epiſcopi, quorum Ordines maiores ſiue ſacri appellantur *a a*.

a *Conc. Trident. ſeſſ. 23 in doctrina de Sacram. Ord. c. 2. & can. 2 c. 1 circa princ. diſt. 21.*

Singuli Ordines, qua ſolennitate conferantur.

CLERICIS primi gradus, cùm inſigniuntur, prima tonſura confertur *b*, Oſtiarijs traduntur claues eccleſiæ *c*, Lectoribus codex *d*, Exorciſtis libellus, quo exorciſmi cõtinentur *e*, Acolytis ceroferarium cum cereo & vrceolo vacuo *f*, Subdiaconis porriguntur patena & calix vacui, vrceolus cum aqua, mantile & manutergium *g*, Diaconis manus ab Epiſcopo imponitur *h*; ſimiliter & Preſbyteris; niſi quòd in his & omnes preſbyteri præſentes manus ſuas cum Epiſcopi manu

b *c. cum cõtingat. 11. ext de ae. & qual.*
c *c. Oſtiarius diſt. 23.*
d *c. lector. d. diſt.*
e *c. exorciſta d. diſt.*
f *c. acolytus ead. diſt.*
g *c. ſubdiac. ead. diſt.*

BIBLIOTECA NA ROMA

manu coniungant *i*. Cùm vero ordinatur
„ Epiſcopus, duo Epiſcopi ponunt, & tenent
„ Euangeliorum codicem ſuper caput & cer-
„ uicem eius, & vno, *vt loquitur Concilium Carthaginenſe IV.* ſuper eo fundendo bene-
„ dictionem, reliqui omnes Epiſcopi, qui ad-
„ ſunt, manibus ſuis caput eius tangunt *k*.
„ Hęc de inſignibus ordinum Eccleſiaſtico-
rum; quæ fuſius alibi perſequere *l*.

h c. diaconus ead. diſt. 23. c. fi. ext de Sacram. nō iterad. *i c. presbyter. ead. diſt. & d. c fi.*

k ex c. Epiſcopus diſt. 23. l in c. 1. diſt. 18. c. 1. diſt. 25. & d. diſt. 23. & in Pontificali Romano.

Epiſcoporum & Presbyterorum nomina olim communia, nunc diſtincta.

Et quamuis olim promiſcuus eſſet vſus nominum Epiſcopi & Presbyteri, vt ij, qui Epiſcopi erant, dicerentur & Presbyteri; & è diuerſo: poſtea tamen in Eccleſia receptum eſt ad impediendum ſchiſma, vt ſicut Epiſcopi & Presbyteri reipſa à ſe inuicem diſtinguuntur, ita & nominibus inter ſe diſcernerentur *m*. Quod diſcrimen etiam hodie obtinet.

m c. legim. 9 diſtin. 93. iuncta ibid. gloſſ. cap. olim. diſt. 95. adde D. Thomam in 2. 2. q. 184. artic. 6 ad primum, & Concil. Trident. ſeſſ. 23. de Sacramenr. Ord. canon. 7.

Epiſcoporum quatuor genera.

Episcoporvm verò quatuor genera recenſentur *n*. Alij enim ſimpliciter Epiſcopi

n ab Iſidoro in d. c. 1. diſt. 21.

pi dicuntur, qui vni diœceſi præſunt; alij Metropolitani qui ſingulis prouincijs præſident; alij Archiepiſcopi, quibus Metropolitani ſubjciuntur, cæterique eiuſdem prouinciæ Epiſcopi, qui quandoque Patriarchæ, quandoque Primates vocantur *o.* *β.* Quartum genus conſtituunt Patriarchæ propriè dicti; qui poſt S. Pontificem hi ſunt; Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hieroſolymitanus *p.* Omnes tamen eodem Epiſcoporum ordine continentur. Sunt enim duntaxat hæc nomina dignitatis & iuriſdictionis, qua alius alio latiore vel reſtrictiore vtitur; Imò & ipſe Romanus Pontifex eodem Epiſcoporum Ordine cenſetur, licet alios omnes dignitate, auctoritate & poteſtate antecellat *q.* Siquidem hic eſt Vicarius Chriſti, ſucceſſor Petri, Vniuerſalis Eccleſiæ Epiſcopus, director gregis Dominici *r,* à quo reliqui Epiſcopi in partem ſolicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis vocantur *s.*

o *impropriè tamen, vt constat ex c. 1. c. 2. diſtinct. 99.*

p *Hoc enim ordine numerari debent ex c. antiqua 23. extr. de priuileg. c pen. & vult. diſt. 22. iuncta ibid. notatione Gregorij XIII.*

q *c. antiqua. 23. ext. de priuileg c. 1 c. 2. diſt. 22.*

r *c. 3. §. cæterum de elect. lib. 6. c 1. §. quapropter inſtruct. diſt. 23. c. ſi quis putauerit 2. q. 6. Concil. Trident. in fin. in acclamationibus Patrum.*

s *c. decreto c. qui ſe ſcit. c. qu. eſt. 6. c. multum 3. q. 61.*

De Chorepiſcopis ſublatis.

ERANT & olim Chorepiſcopi; Epiſcopis quidem inferiores, ſed presbyteris ſuperiores; quorum vſus hodie ab Eccleſia ſublatus eſt *t*.

t c. chorepiſcopi, iuncto c. quamuis diſt. 68.

De Cardinalibus.

SVNT & Cardinales, perſonæ Eccleſiaſticæ præcipuæ, quæ Romano Pontifici adſiſtunt, & in adminiſtranda Eccleſia Vniuerſali conſilium ſubminiſtrant *u*. Verùm & horum ſeparatus ordo non eſt, ſed dignitas & officium; quod ex eo elucet, quod ex his quidam denominentur Cardinales Epiſcopi, quidam Cardinales Presbyteri, quidam Cardinales Diaconi *x*, certis titulis inter ſe diſtincti, ex quibus etiam appellationem recipiunt *y*.

u Côc. Triden ſeſſ. 25. c. 1. in fin. de reformat.

x c. penul. 2. quæſt. 4.

y De Card. vide Bellar. de Clericis lib. 1. c. 16.

Notatio in tit. 5.

α. Quamuis in c. 1. diſt. 21 & Pſalmiſta inter Clericos numeretur, qui & Cantor dicitur: tamen cùm his abſq; licentia Epiſcopi, ſola iuſſione Presbyteri, poſſit ſuſcipere officium cantandi. c. Pſal. diſt. 23. referri poterit ad quemuis Clericum pſallendi munere fungentem.

β. Metropolitani hic diſtinguuntur ab Archiepiſcopis, eoq; nomine veniunt, qui ſimpliciter Archiepiſcopi vocantur; vt Mediolanenſis, Rauennatenſis, & ſimiles. Qui autem in textu

Archi-

Archiepiſcop. vocantur, hi Metropolitanis ſuperiores ſunt; & idcirco Primates vel Patriarchæ appellantur: ſicut ſunt Piſanus, Gradenſis, Aquilegien ſiue Venetus, & Bituricenſ. Archiepiſcopi; ſed minores ab alijs Patriarchis, qui recenſentur in text. noſtro, Ioan. de Turrecremata ad cap. 1. n. 20 cum ſeqq. diſt. 21. Quibus ab alijs inter Primates annumerantur Toletanus in Hiſpan. & Magdeburg. in Germ. Archiepiſcopi.

7. His non obſtat tex. in cap fin. diſt. 99. vbi Gregorius non vult ſe nominari Vniuerſalem Papam, &c. Verum huius ſolutio petatur ex notationibus Gregorianæ editionis ibidem adiectis, & ex Bellarm. lib. 2. de ſummo Pont. cap 31.

QVI ORDINES ECCLESIASTICOS CONFERANT; ET DE LITERIS dimiſſoriis.

IVs ordinandi Clericos penes Epiſcopos eſt *a*, qui tamen animaduertere debent, ne alienæ Diœceſis ſubditum abſque ſui Superioris licentia ad Eccleſiaſticum Ordinem, etiam primæ tonſuræ admittant *b*, non impunè laturi, tam ordinantes, quàm ab iiſdem ordinati, ſi ſecus fecerint *c*.

a c. 1. §. ad Epiſcopum diſt. 25. c. quãuis diſt. 68. Concil. Forent. in Vnione Armeniorum, de Sacr. ord. Concil. Trid. ſeſſ. 23. c. 4. §. proinde & can. 7. de Sacr. ord. iunge §. fin. inf. eod. b c. 2. c. 3. c. 4. de tempor. ord. lib. 6. c. 19. q. 1.

c.primatus diſt.71.c d.c.2.& c.4.& vtrobique gloſ. iuncto text. in c.1.c.3.c.6.c.7.c.9.q.2.in c.1.& per tot.diſt.71.adde Concil. Triden. ſeſſ. 23.cap.8. §.1.de reform.

Licentia ab alieno Epiſcopo ordinandi, à ſuo Epiſcopo impetranda eſt.

» SVPERIOR autem intelligitur in hoc
» caſu Epiſcopus, de cuius diœceſi eſtis, qui
» ad Ordines promoueri deſiderat, oriundus;
» ſeu in cuius diœceſi beneficium obtinet ec-
» cleſiaſticum; ſeu habet (licet alibi natus fue-
» rit) domicilium in eadem *d*. Et haud dubiè ſuperior eſt, & Summus Pontifex propter ſummam in vniuerſam Eccleſiam poteſtatem *e*. Cæterùm Prælati Epiſcopis inferiores tam religioſi quàm ſæculares hanc poteſtatem alienum Epiſcopum adeundi ſuis Clericis aut ſubditis (niſi ex ſpeciali indulto Sedis Apoſtolicæ) facere non poſſunt: nec etiam Officialis Epiſcopi cùm ad hoc ſe non extendat ipſius officium *f*.

d text. eſt in c.3. in princ. de temp. ord. in 6.

e c.1. d. tit. de temp. ord. in 6.

f d.c.3. de temp. ord. in 6.

Quando & ab alio Dimiſſoria rectè impetrentur.

VBI tamen Superior remotiore loco agit, poteſt ipſius in ſpiritualibus Vicarius generalis, vel Sede vacante Capitulum, ſeu is, ad quem tunc temporis adminiſtratio ſpiritualium ſpectat, hanc gratiam facere ex Bonifacij VIII. conſtitutione *g*, à que tamen

g in d.c.3,

men nonnihil diſceſſum eſt per Concilium Tridentinum, quo non licet Capitulis Eccleſiarum, Sede vacante infra annum à die " vacationis ordinandi licentiam, aut literas " dimiſſorias ſeu reuerendas, vt aliqui vocant, " tam ex iuris communis diſpoſitione, quàm " etiam cuiuſuis priuilegij aut conſuetudinis " vigore, alicui, qui beneficij eccleſiaſtici re- " cepti vel recipiendi occaſione arctatus non " fuerit, concedere *h*: Cęterum verò, qui ſede vacante Capituli loco in iuriſdictione Epiſcopi ſuccedunt, hæc poteſtas ab alieno Epiſcopo ordinandi, prorſus adimitur *i*. In transgreſſores certæ pœnæ ab eodem Concilio ſtatutæ ſunt *k*.

h *ſeſſ. 7. c. 10 de reform.*
i *ſeſſ. 23. c. 10. de reform.*
k *Vt videre eſt dictis locis.*

Literis de promouendo à quocunque legitima cauſa inferenda eſt.

SED & ab eodem Concilio ſancitum eſt, " vt facultates de promouendo à quocunque " non ſuffragentur, niſi habentibus legiti- " mam cauſam, ob quam à proprijs Epiſcopis " ordinari non poſſint in literis exprimen- " dam; & tunc non ordinantur, niſi ab Epi- " ſcopo in ſua diœceſi reſidente, aut pro eo " Pontificali exercente, & diligentia præuio " examine *l*.

l *d. ſeſſ. 7. c. 11.*

Epiſcopo an & quando liceat exercere Pontificalia in aliena diœceſi.

SICVT igitur Epiſcopo interdictũ eſt, ne

ordi-

ordinet alienæ diœceſis ſubditum *m*, etiam familiarem ſuum *n*; ita neque in aliena diœceſi Pontificalia exercere poteſt obtentu etiam cuiuſuis priuilegij *o*; niſi de Ordinarij loci expreſſa licentia, & in perſonas eidem Ordinario ſubiectas tantùm *n*; ſub pœna ſuſpenſionis ab exercitio Pontificalium ipſi Epiſcopo. & Ordinatis ab executione Ordinum ipſo iure infligenda *p*.

m niſi ſecundùm ea, quæ iam dicta ſunt.
n Concil. Tridentin. de ieſſ. 23. c. 9. ubi tamen latius.
o c. 1. c. 3. c. 6. c. 7. 9. quæſt. 2. Concil. Trident ſeſſ. 6. c. 5. de reform.
p d. c. 5. Concil. Trident.

De Epiſcopo, qui renuntiauit Epiſcopatui, & de Clericis ab eo ordinatis.

DE Epiſcopo, qui renuntiauit Epiſcopatui, & de Clericis ab eodem ordinatis hoc reſcriptum extat Alexandri III. ad Archiepiſcopum Toletanum: Reſpondemus, *inquit*, diſtinguendo, vtrum, *Epiſcopus*, renuntiauerit loco tantùm, an loco ſimul & dignitati: nam in primo caſu Ordines (ſicut antè) rogatus ab Epiſcopo aliquo poterit de ratione conferre; In ſecundò vero caſu diſtinguendum putamus; vtrum ſacros contulerit, an minores; ſi enim à tali Ordines vſque ad Subdiaconatum aliquis acceperit: quia & huiuſmodi Ordines à non Epiſcopis quandoq; conferuntur; & in illis deſeruire poterit, & ad maiores (ſi idoneus fuerit) promoueri. Sanè ſi ab eodem ſacros Ordi-

nes

nes ſcienter quis receperit; quia indignum «
ſe fecit; executionem officij non habebit: «
vbi autem non ſcienter, poterit (niſi craſſa «
& ſupina fuerit ignorantia) diſcretus Ponti- «
fex diſpenſare q. q *rex. eſt in c. i. ext, de ordinatis ab Epiſcopis qui.*

De ordinatione per Abbatem.

PORRO, quod in t. ò diximus, ius confe rendi Ordines ad Epiſcopum ſpectare; iuris ordinarij eſt. Nam ſingulariter, & Abbatibus à ſacris canonibus permittitur poteſtas conferendi primam tonſuram, & Lectoratum ſui Monaſterij Monachis; dummodò ipſi Preſbyteri ſint, & impoſitionem manus ab Epiſcopo acceperint r. a

r *c. 1. diſt. 69. c. cum contingat. ext. de ætate & qual. c. 3. de priuil. l. 6. c. 1. ext. de ordinat. ab Epiſ. adde Concil. Trid ſeſſ. 23. cap. 10. de reform.*

Notatio in tit. 6.

a *Sed an reliquos ordines minores conferre poßit Abbas, vide Syluest. in verb. ordo, 3.*

QVIBVS ECCLESIASTICI ORDINIS RECTE CONFERVNTVR.

TITVLVS VII.

TALES, *inquit Clemens Pontifex*, ad miniſterium eligantur Clerici, qui dignè poſ-

poſſint Dominica Sacramenta tractare *a*. Itaq; idonei tantùm ad eccleſiaſticos ordines aſſumendi ſunt; quales cenſentur omnes, quibus ſuſceptione Ordinum non eſt interdictum *b*. Quo circa de ijs videamus, qui à ſuſceptione Ordinum à ſacris canonibus ſubmouentur: Nam ſi hos cognouerimus, conſequenter & eos intelligemus, qui admittendi ſint.

a text. eſt in c. 4. diſt. 23.

b c. fin. ext. de præſum.

Interdicitur Ordinibus, non baptizatis.

In primis igitur ab Eccleſiaſticorum Ordinum receptione remouentur, non baptizati; adeò vt & Ordines, ſi quos fortè anteà receperint, poſt ſuſceptum baptiſmum repetere cogantur *c*. Eſt enim baptiſmus aliorum Sacramentorum fundamentum & ianua *d*.

c tit. cap. 3. ext. de preſbyt. non baptiz.

d c. 2. de cogna ſpirit. in 6. & c. cum itaque 112. in ſi de conſec. diſt. 4. d. c. 3. gloſ Innocen. & Panorm. add. d. c. 1.

Item Mulieribus.

SECVNDO mulieres; propter ſexum muliebrem *e*: his ſiquidem adeò Eccleſiaſticis miniſterijs interdictum eſt, vt ne ad altare quidem accedere, aut preſbytero miniſtrare, aut intra cancellos conſiſtere ſiue cõſidere, aut ſacra vaſa vel ſacratas pallas contingere illis liceat, etiamſi Sanctimoniales ſint *f*.

e 1. mulieres diſt. 32.

f c. 1. in fin. extr. de cohab. cler. c. ſacratas.

Item ſeruis vel alteri conditioni obnoxiis.

TERTIO, remouentur ſerui *g*, originarij *h*, curiales, ß aut ſimili conditioni obnoxij

xij i; item libertate donati, ſed retento obſequio temporali *k*. Debet enim, *ait Leo Pontifex*, eſſe immunis ab alijs, qui diuinæ militiæ eſt aggregandus, vt à Caſtris Dominicis, quibus nomen eius adſcribitur, nullis neceſſitatis vinculis abſtrahatur *l*.

diſt. 23. c. in " *ſancta* " *41. c. Veſtimenta* " *de conſc.* " *diſt. 1.* " g *c. 1. c. 2. diſt. 45. c. 1. c. 2. ext. de ſeruis non ord.* h *c. quis aut c. generalis. c. admittantur diſt. 54.* i *c. præcipimus diſt. 34. c. ſi quis obligatus. c. admittuntur diſt. 54.* k *c. quicunque diſt. 54. iuncto c. nullus & ibi gloſſ. ext. de ſeruis non ord.* l *tex. eſt in c. 1. diſt. 54.*

De Tutoribus, Curatoribus, & ſimilibus.

QVIBVS ſimiles ſunt tutores, curatores, actores, executores, procuratores ante depoſitum officium & rationes ab eis redditas *m*.

m *c. Vnico. ext. de obligat. ad ration. c. magnum diſt. 54. c. legem. diſt. 53.*

De ſeruis ordinatis ſcientibus dominis ſuis.

AB illis tamen excipiuntur ſerui, qui dominis ſuis ſcientibus nec contradicentibus, & multò magis ipſis aſſentientibus in Clericorum numerum aſſumuntur. Cum eo ipſo non tantùm liberi, ſed & ingenui fiant, extincto iure patronatus *n*.

n *§. ſi ſeruus Nouel. de ſanctiſs. Epiſcop. c. ſi ſeruus. ſciente. c. admittuntur diſtinct. 54.*

De criminoſis non ordinandis.

QVARTO, à ſuſceptione Ordinum arcentur; adulteri, periuri, homicidæ, falſarij, vſurarij, fures: aliòue graui crimine irretiti *o*; item ſcurræ, mimi, ſcenici, ludicri, ſeditioſi, iniuriarum vltores, adulatores, prodito-

o *c fin. ext. de tēp. ord. c. ſi epiſc.*

ditores, aleæ atque ebrietati deditip, & his ſimiles q, dummodò hi omnes notorij ſint r; Nam ob delictum occultum nemo iure ſubmouetur ab Ordinibus Eccleſiaſticis r; cum latentia delicta publicè vindicāda non ſint s, exceptis homicidis & ſimoniacis, qui & occulti ſubmouētur etiam poſt peractam ab ijs pœnitentiam t.

diſt. 50. c. 1. & paſſim diſt. 81. c. 2. diſt. 33. c. 1. cum ſeq. diſt. 47. c. 1. diſt. 48. c. ſi quis omnem. q. 1. 7.

p c. 3. cum ſeq. diſt. 46. c. 2. diſt 33. c. 1. c. fi. d. 35. q Vide c. infames. 6. q. 1. & 1. q. 7. per tot. r c. 4. c fin. ext. de temp. ord. Vide latius Panorm. ad d. c. fin. s c. fin. 23. q. 5. t d. c. fin. extr. de temp. ord. c. inquiſitionis. 21. circa princ. ext. de accuſ. c. niſi 10. §. propter conſcientiam extr. de renunc. Vide, Hoſtienſem. in ſumma de temporibus ord. num. 8. Verſ. excipiuntur homicidium, &c.

Explicatio de homicidis.

HOMICIDAS autem eos intelligimus, qui conſultò ſiue data opera homicidium perpetrârunt, vel ſaltem culpa eorum homicidium admiſſum eſt. Ceterùm ſi furioſus, ſi infans, ſi dormiens; ſi fortuitò quis, dum rei licitæ operam daret, aut dum defendendi ſui cauſa iniuriā propulſaret, homicidium admiſerit: non ideò ab Ordinibus reijcitur u. Tametſi his duobus poſterioribus caſibus cognitio & diſpenſatio quodāmodò requiratur ex decreto Concilij Tridentini x.

u c. Vnic. de homicidio in Clement. c. lator. 9. c. dilectus 11. cū ſeqq. ext. de homicid. x Vide ſeſſ. 14. c. 7. de reform. Vbi

In homicida voluntario nihil intereſt, ipſe occidat, an cauſam præſtet homicidij.

NE-

NEQVE intereſt in homicida voluntario, ipſe manu ſua occiderit, an mandato, ſiue conſilio *y*, ſiue opera ſua cauſam homicidij præſtiterit *z*. Cùm & hac ratione, miles, iudex, aſſeſſor in cauſa homicidij etiam iuſta, hanc irregularitatis notam incurrant. *a*. δ

latius & Nauarrum in Manuali cap. 27. num. 293.

y c. ſi quis viduā diſt. 50. & ibi gloſſ. c. fin. de homicidio lib. 6. z c. ſuſcepimus 10. cum c. ſeq. ext. de homicid. c. fin. eod tit. 6. a d. c. ſi quis viduam. & ibi gloſſ. c. 1. c. 2. c. 4. diſt. 51. c. his à quibus 23. q. 8. c. 5. ext. ne Clerici vel Monachi. Rationem reddit Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 206.

De illegitimis non ordinandis, & de earum diſpenſatione.

QVINTO, Ordinibus Eccleſiaſticis interdicitur; filijs presbyterorum, alijſque ex quouis illicito concubitu natis; niſi Religionem ingrediantur, & à prælatura abſtineant *b* ε. Quibus tamen gratiam facere poterit Epiſcopus, quoad minores Ordines & ſimplex beneficium. Ad maiores enim Ordines, vel ad curata beneficia, ſolus diſpenſat Summus Pontifex *c*.

b *c. 1. ext. de filiis preſb.*

c *c. 1. de filiis preſb. in 6.*

De bigamis non ordinandis.

SEXTO, & bigamis interdicitur. Sunt autem bigami, qui duas vxores legitimas habuerunt, vel vnam tantum, ſed viduam ſiue anteà corruptā *d*: vel etiam voxrem vnam, â ſe virginem ductam, ſed conſtante matrimonio ab alio, & deinde à ſe cognitam *e*:

d *c. maritū diſt. 33. c. curandum, cum cap.*

ſeq diſt.34 c.8 cap.59. diſt.50. & toto tit ext. Hi enim omnes bigamorum numero cenſentur, & ordinati prohibentur propter defectum Sacramenti *f.* ξ

de bigamis. Vide *c.18. diſt.34.* e *c. ſi cuius, cum c. ſeq. diſt.34.* f *c. debitum.5. ext. de bigamis.*

De Subdiacono, qui alteram vxorem duxit, vel viduam de facto.

IN eundem numerum reijcitur & is, qui cùm laicus priorem vxorem virginem duxiſſet & in ſacris alteram: Quamuis enim hic propriè bigamus non ſit, quod in ſacro ordine matrimonium perperam contrahatur *g*, tamen eadem bigamiæ notâ afficitur, non propter Sacramenti defectum, ſed, *vt ait Innocentius III.* propter affectum intentionis cum opere ſubſecuto *h.*

g *c.1. cap.2. ext. qui Clerici vel vouentes. c. vnicó. de cōſang & affi. in Clem.* h *in c.4. & c. fin. ext. de bigam.*

De concubinario.

LICET diuerſum obtineat in eo, qui pluribus concubinis vſus eſt *i.* quiuè Virginem quidem ab alio ductam, ſed nondum cognitam, vxorem duxit *k.* Cum in neutro ſubſit Sacramenti defectus.

i *c. penult. ext. tam d. tit. vbi diſpenſari cum eo poteſt tanquam cum ſimplici fornicario.* k *c. debitum ext. d. tit. adde gloſ ibidem. & quæ tradunt Theologi in 4. ſent. diſt. 26. & ſeq.*

De Eunuchis.

SEPTIMO, ab Ordinibus Eccleſiaſticis ſubmouentur Eunuchi, ij ſcilicet, qui ſponte ſibi virilia præciderunt, etiam ſedandæ libidinis cauſa *l.* Cum hi, *inquit canon Apoſtolicus,*

l *c.4. & c.5 diſt.55. c.4 & 5. ext. de corpore vitiatis.*

licus, ſui homicidæ ſint, & Dei conditionis inimici *m*. Nam & in eoſdem iure ciuili animaduertitur *n*.

De his, qui digitum ſibi præciderunt.

QVIN & illi, qui partem digiti volentes ſibi præciderunt, eâdem hac interdictione continentur *o*.

Qui alieno facto hoc paſſi ſunt.

QVI verò à Medicis, vel à Barbaris ſiue à dominis ſuis exactionem hanc paſſi ſunt *p*, aut qui fortuitò vel alieno facta digitum amiſerunt; hac interdictione liberantur *q*: ſicut enim in illis peruerſa voluntas iuſtè vindicatur; ita in his caſibus vel alienum factũ, meritò veniam tribuit *r*.

De corporis deformitate.

PORRO, in quo corporis deformitas tanta eſt, vt in ſcandalum publicum rapi poſſit; diſtinguendum non videtur, ſponte an alieno facto ſiue fortuitò, ea deformitas obtigerit; ſicut à Gelaſio reſponſum eſt in eo, cui per vim oculus ab alio excuſſus fuit; ne ad ſacerdotij gradum eueheretur *s*.

De claudis.

SANE claudis minimè Ordinibus interdictum eſt *t*, vt tamen ordinati ad ſolemnia Miſſarum celebranda baculo non incedant *u*.

m d.c.4. diſt.55.
n l.4.§.fi. ff.ad leg. Corne. de ſicar.
o c.qui partẽ.diſt.55.
p c.ſi quis à medicis cũ 3.ſeqq.d.55
q d.c.qui partẽ iuncto c.1.ext. de corpore vitiat.
r d.cap.qui partem & c.lator diſt. 55.
s c.fin diſt. 55.adde & c.& ibid. Panor. ext. de corpor. vitiat.
t c.10.diſt. 55.
u c.nullus Epiſcopus. 57.de conſecr.diſt.1.

De publicis pœnitentibus apoſtatis, olim furioſis alijſq́;.

OCTAVA, ab Ordinibus arcentur; qui publicam & ſolemnem pœnitentiam egerunt *x*, item apoſtatæ *y*, & qui aliquando in furorem acti, vel à diabolo exagitati fuerunt *z*; item rebaptizati, baptizati apud hęreticos *a*, neophyti & epileptici *b*. Dummodò baptizati illi apud hæreticos adulti fuerint non infantes, nam his parentum error nihil officit *c*.

x c. ex pœnitentibus c. illud quoq; c. placuit iuncto c. in capite diſt. 50.
y c. fi. di. 50.
z c. maritū. cū 33. ſeqq. diſt. 33.

a c. qui in qualibet. 1. q. 7 c. Ventum. 18. in fin. 1. q. 1. c. qui bis 117. de conſecrat. diſt. 4. & Vtrobique gloſſ. b *De quibus Vide c. communiter, diſt. 33. c. fin. diſt. 51.* c *placuit. cum c. ſeq. 1. q. 4.*

De baptizatis in ægritudine.

DE baptizatis in ægritudine hic canon
» extat Concilij Neocæſarienſis: Si quis in
» ægritudine conſtitutus fuerit baptizatus,
» presbyter ordinari non debet: Non enim
» fides illius voluntaria, ſed ex neceſſitate eſt:
» niſi fortè poſtea ipſius ſtudium & fides pro-
» babilis fuerit, aut hominum raritas exege-
» rit *d*.

d text. eſt in c. 1. diſt. 57.

De Clerico non ordinato miniſtrante.

Et Hormiſda Pontifex; Si quis, *ait*, bapti-
» zauerit, aut aliquod diuinum officium exer-
» cuerit non ordinatus, propter temeritatem
» abijciatur de Eccleſia, & nunquam ordine-
» tur *e*

e text. eſt in c. tex. de cler. non ord. miniſtr. c. 2. ibid.

De vxoratis & illiteratis.

POSTREMO, reijciuntur à receptione Ordinum Eccleſiaſticorum, vxorati; præterquàm, ſi ab vxore continentiam vouente fuerint abſoluti *f*. Item literarum ignari *g*. Si in laicis, *inquit Leo Pontifex*, vix tolerabis videtur inſcitia; quantò magis in ijs, qui præſunt, nec excuſatione digna eſt nec venia *h*.

Quæ & quanta literarum cognitio in ordinandis requiratur ex Concilio Tridentino.

NON tamen in omnibus ordinandis vna eademque literarum cognitio exigitur; ſed in quibuſdam maior, in quibuſdam minor pro ratione Ordinum ſuſcipiendorum: ſicut poſt antiquos canones *i*, explicatè à Concilio Tridentino definitum eſt. cuius verba cùm alia præterea contineant, hîc à nobis repetenda ſunt. Itaque de prima tonſura initiandis ita conſtituit. Prima tonſura non „ initientur, qui Sacramentum confirmatio- „ nis non ſuſceperint, & fidei rudimenta edo- „ cti non fuerint, quiq; legere & ſcribere ne- „ ſciant, & de quibus probabilis coniecturi „ non ſint, eos non ſecularis iudicij fugiendi „ fraude, ſed vt Deo fidelem cultum præſtent, „ hoc vitæ genus elegiſſe *k*. *De alijs Ordinibus* „ *ita ſtatuit?* Minores ordines ijs, qui ſaltem „ linguam latinam intelligant, per temporum „ interſtitia (niſi aliud Epiſcopo expedire ma-

f c. fin. de temp. ord. in 6 iuncto c. 4. c. 5. ext. de conuerſ. coniug. & quæ ibi tradunt Dd.

g d. c. fin.

h tex. eſt in c ſi in laicis diſt. 38.

i Vt videre eſt diſt. 38. per totam.

k Concil. Trid. ſeſſ. 23. ca. 4. de reform.

l d.ſeſ.23. „ gis videtur) conferantur *l. Et paucis interie-*
cap.11.de „ *ctis:* Cumque hinc ad altiores gradus & ſa-
reform. „ cratiſſima myſteria ſit ingreſſus; nemo ijs
„ initientur, quem nõ ſcientiæ ſpes maioribus
„ Ordinibus dignum oſtendat *m*. Subdiaconi
m d.c.11. „ & Diaconi ordinentur, habentes bonum
„ teſtimoniũ, & in minoribus ordinibus iam
„ probati ac literis & ijs, quæ ad Ordinem ex-
„ ercendum pertinent, inſtructi *n*. Qui piè &
n ibi.c.13. „ fideliter in miniſterijs antè actis ſe geſſerint,
„ & ad preſbyteratus Ordinem aſſumuntur;
„ bonum habeant teſtimonium, & hi ſint, qui
„ modo in Diaconatu ad minus annum inte-
„ grum, niſi ob Eccleſiæ vtilitatem ac neceſſi-
„ tatem aliud Epiſcopo videretur, miniſtra-
„ uerint; ſed etiam ad populum docendum ea,
„ quæ ſcire omnibus neceſſarium eſt ad ſalu-
„ tem, ac ad miniſtranda Sacramenta, diligen-
„ ti examine præcedenti idonei comproben-
o ibi. c. 14. tur *o. De Epiſcopis ita cenſuit idem Concilium*
„ *Tridentinum*, Ad Cathedralium Eccleſiarum
„ regimẽ, nullus niſi ex legitimo matrimonio
„ natus & ætate matura, grauitate morum li-
„ terarumq; ſcientia, iuxta conſtitutionem A-
p ext.in c.7 lexandri III. quæ incipit: Cùm in cunctis,
ext.de ele- in Concilio Lateranenſi promulgatam *p*,
ctio. præditus aſſumatur *q*.
q Cõc. Trid. ſeſſ.7. ca.1. de reform.

Cautio ad ſuperiora.

QVARE ne temerè quis ad ſacros ordines recipiatur contra præſcripta SS. Canonum

num & Concilij Tridentini, Ordinarij partes erunt, adſcitis ſibi ſacerdotibus, & alijs prudentibus viris peritis diuinæ legis, ac in Eccleſiaſticis ſanctionibus exercitatis; ordinandorum genus, perſonã, ætatem, inſtitutionem, mores, doctrinam & fidem diligenter explorare *r*. Nam & ex doctrina D. Pauli nemini manus temerè imponenda eſt *s*.

r c. quando cum 22. cc. ſeqq. diſt. 24. c. 14. ext. de ætat. & qual. & Conc. Trid. d. ſeſſ. 23. c. 7. de refor.

s 1. ad Tim. 5. c. iunge c. 3. diſt. 78.

Notatio in tit. 7.

α Non obſtat quòd apud antiquos Patres, tum etiam in iure ſæpè mentio fiat Diaconiſſarum, Presbyterarum & Epiſcoparum; veluti apud Clementem, Conſtitutionum lib. 3. cap. 13. Epiphanium hæreſi 79. in generali 13. C. de SS. Eccleſ. in c. Presbyter, & in c fin. diſt. 32. Concil. Turonenſ. II. can. 13 14 & 20 Quia hæ mulieres non ex eo nomen ſortiebantur, quò aliquo Ordine eſſent inſignitæ, ſed quod vxores eſſent eorũ, qui vel Diaconi, vel Presbyteri, vel Epiſcopi facti erant, & ſeparatim vitam celibem agebant d. c. presbyter. Non minus olim Presbyteræ dicebantur viduæ ſeniores d. c. fin. Item Diaconiſſarum olim munus erat; præeſſe foribus Eccleſiæ, quibus ingrediebantur mulieres, de quibus latius Baron. Annal. tom. 1. anno Chriſti XXXIV. num. 288. cum ſeq.

β Originarij dicuntur illi, qui nati ſunt ex aſcriptiis, hoc eſt, qui colendo agro perpetuò addicti ſunt; de quibus in l. ne diutius 20. C.

de agrico.& cenſ.Curiales verò, qui curiæ, id eſt, ſenatui adſcripti ſunt l.ſi quis curialis 12.C. de Epiſc.& Cler.Cuiacius, ad tit. C. de decurion. & filijs.

γ Notorij dicuntur tribus modis, aut per ſententiã, aut per confeßionem in iure, id eſt, in iudicio factam, aut per rei euidentiam quæ tergiuerſatione aliqua cælari non poteſt. c.fin.ext. de cohab.cleric. Martin. Nauar.in man.c.27.n. 248.& c.25. num.72.putat ob crimen tunc incurri hanc irregularitatem, quando eſt notorium & depoſitione dignum.quibus adnumerat d.n.248.peccatum Sodomiæ;ex extrauag.Pij V. Atq; hæc quo ad forum exterius. Nam quo ad forum interius,id eſt, conſcientiæ, etiam ex occulto crimine incurritur irregulares occulta; in qua non minus diſpenſatio neceſſaria eſt: niſi quod hanc Epiſcopus per diſpenſationem ſuam poßit tollere: excepta tamen ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis alijs deductis ad forum contentioſum; Ex diſpoſitione Concil. Trid.Seſſ.24.c.6.de reformat. Adde latius Mart. Nauar.d.c.27.num.194.

δ Eadem ratio eſt in mutilatione membri hominis. Quia ea, quo ad irregularitatem, homicidio comparatur c.his à quibus 23.q.8.c.fin. de homicid.in 6.c.clericis,ext.ne cleric.vel monach.c.vnico.de homicid.in Clement. Quare, vbi Clerici apud Iudicem ſecularem de malefactorib.ſuis querelã inſtituunt, neceſſaria eſt

pro-

Proteſtatio; quod, ſcilicet, non intendant ad vindictam vel pœnam ſanguinis; licet alias de Iure Pœna ſanguinis irroganda ſit. cap. 2. de homicid. lib. 6. Didac. Couarr. latè explicat ad d. c. vnic. part. 2. relect. § 5. Huius mentio fit in § ſanè & hoc infr. de accuſat. Ratio huius irregularitatis hæc eſt: quod viſum ſit Eccleſiæ, non poſſe eum referre lenitatem & manſuetudinem Chriſti (qui innocens propter nos ſanguinē ſuum effudit, & morti ſe tradidit) qui occidit vel mutilat hominem, etiam licitè. Ita Martinus Nauar. in Manual. cap. 27. nu. 260. ex ſententia D. Thomæ in 2. 2. quæſt. 40. art. 2.

ε Huic derogatum eſt per Extrauag. Sixti V. editam anno Domini M. D. LXXXVII. 6. Kal. Decemb. qua ex inceſtu in 3. gradu conſanguinitatis vel affinitatis nati, etiam legitimati ad regularem habitum & profeſſionem admitti nō poſſunt; niſi tantummodo ad habitum conuerſorum ſeu famulorum: Reliqui vero illegitimi etiam legitimati, non niſi certa forma ibidem expreſſa. Eadem Extrauag. prohibentur & criminoſi, vel ſuſpecti de criminibus, vel ære alieno grauati, vel reddendis rationibus obnoxij, in Religionē recipi ſicut latius ibidē videre eſt. Extat in Bullario Romæ edito, anno M. D. LXXXVI.

ζ Addi poſſunt ex Canonibus Apoſt. illi qui ancillam, id eſt, non liberam vel ſpectaculis publicis mancipatā duxerunt, ex c. ſi quis viduā, diſt. 34. Verū in his nullum vitium bigamiæ eſt;

C 5 niſi

niſi velimus per ancillam intelligere, quæ & ab alio corrupta eſt, ex ſententia Turrecrematæ, ibidem. Qui autem hoc §. numerantur, ij ſecundum proprietatem nominis Bigami dicuntur, qui ſecundas contraxerunt nuptias; cæteri impropriè, & quadam ſimilitudine gloſ. recepta in c. 2. de Bigam. & probat tex. in c. debitum ext. eodem. Huius autem irregularitatis ratio eſt; quòd licet matrimonium contractum cum corrupta verum ſit Sacramentum, repræſentans per mutuum conſenſum coniunctionem Chriſti & animæ iuſtæ; non eſt tamen quoad ſignificationem omninò perfectum Sacramentum: Siquidem non ſignificat coniunctionem Chriſti cum vnica & immaculata ſponſa Eccleſia c. acutius, diſt. 26. & d. c. debitum. Vnde Bigamus cùm patiatur defectum quoad ſignificationem in Sacramento Matrimonij, prohibetur itidem à Sacramento Ordinis. Deinde pati non debet defectum in Sacramento qui Sacramenta adminiſtraturus eſt. Ita ex Theologis & Canoniſtis Did. Couarr. ad c. ſi furioſus in 1. parte relect. §. 2. num. 3. verſ. huius; de homicid. in Clement.

DE

DE TEMPORIBVS ORDINATIONVM, ET DE ÆTATE ORDInandorum.

TITVLVS VIII.

Quibus temporibus ſint ordines conferendi.

SED & certa tempora Ordinibus conferendis à ſacris canonibus præſtituta ſunt. Etenim minoribus Ordinibus vni vel duobus conferendis dies Dominici & alij feſtiui *a*; ſacris quatuor tempora, & dies Sabbathi ſancti, & qui Dominicam de paſſione antecedit; deſtinati ſunt, nihil impediente contraria conſuetudine *b*.

Plures ordines ſacri, eodem die vni non ſunt conferendi.

NON tamen vno eodemq; die, vel etiam duobus continuato ieiunio ad binos Ordines ſacros quis admitti debet: in tranſgreſſores pœna ſuſpenſionis conſtituta eſt *c*.

Qua ætate ordines recipiendi.

NEC minùs ætatis ratio habetur: qui enim ad primam tonſuram, & ad tres ſequentes Ordines minores admitti deſiderat;

a *c. 3. ext. de temp. ord.*

b *c. 1. c. 2. c. 3. c. 8. c. 18. c. 16. ext. de tit. adde c. 3. c. 7. diſt. 75. & Concil. Triden. ſeſſ. 23. c. 8. de reform.*

rat; ipſam infantiam *d*: qui ad Acolytatum, duodecimum ætatis annum, neceſſe eſt explęuerit *e*. Poſt hoc tempus omnes Ordines minores rectè recipiuntur, ſed per temporum interſtitia: niſi aliud Epiſcopo expedire magis videatur *f*. Quoad Subdiaconatum, Diaconatum & Preſbyteratum, diuerſa olim tempora conſtituta erant *g*. Verum hodie ex Concilij Tridentini decreto, nullus ad Subdiaconatus Ordinem ante XXII. ad Diaconatus ante XXIII. ad Preſbyteratus, ante XXV. ætatis ſuæ annum promoueri poteſt *h*. In Epiſcopo ordinando, ætas XXX. annorum exactorum, vt minimum, ſpectatur *i*.

d c. fi. de temp. ord. in 6. c. 2. diſtinct. 77. iuncto §. nõ tamen ſup. tit. prox.
e d. c. 2. vide ibidem gloſ. & Cardinal. à Turrecre. c. 3. diſt. 28.
f cap. 3. & ibid. gloſ. ext. de temp. ord. Concil. Trident. d. ſeſſ. 23. cap. 11. *g ſicut videre eſt in c. 2. cum ſeqq. diſt. 77. in c. 1. cum ſeq. diſtin. 78. in c. fi. de ætate & qual. in Clem.* *h d. ſeſſ. 23. cap. 12. de reform.* *i c. cum in cunctis. 70. in prin. ext. de electio. iuncto Concil. Trident. ſeſſ. 7. c. 1. de reform.*

DE CLERICO FVRTIVE, VEL PER SALTVM PROMOTO.

TITVLVS IX.

De promoto furtiuè.

QVòd ſi quis furtiuè, id eſt, clàm Epiſcopo ordinante, ad aliquem Ordinem ſub-

ſubrepſerit; tam ab vſu recepti ordinis, quã ab alijs in poſterum recipiendis, ſubmouetur; donec diſpenſationis gratiam obtinuerit *k*.

De promoto per ſaltum.

De eo verò, qui non gradatim ſicut canones iubent *l*, ſed per ſaltum, id eſt, prætermiſſo Ordine inferiore, ad ſuperiorem ſua negligentia aſcendit; conſtitutum eſt, vt tamdiu ab executione ſuſcepti Ordinis ceſſet, donec omiſſus ab eo Ordo reſtituatur *m*. Extat & Concilij Tridentini hac de re ſanctio: Cùm promotis, *inquit*, per ſaltum, ſi non miniſtrauerint, Epiſcopus ex legitima cauſa poſſit diſpenſare *n*.

k *tot. titul. ext. de eo, qui furtiuè ord. vbi latius.*

l *c. 1. c. 2. c. 3. diſt. 77.*

m *iuxta c. vnic. diſt. 52. & c. vnic. ext. de clerico per ſaltum.*

n *tex. eſt in c. 14. in fin. de reform. ſeſſ. 23.*

Notatio in tit. 9.

m. Aliud, ſi ſcienter aſcenderit. Nam grauius in eum ſtatuitur; vti videre eſt apud Bernardum Diaz. in pract. crimin. can. c. 20.

DE

DE OFFICIIS CLERICORVM.

TITVLVS X.

Continuatio.

HACTENVS de Ordinibus clericorum diſſeruimus: ſequitur, vt diſpiciamus de eorundem officijs, quæ partim exercent clerici ratione Ordinum ſuſceptorum *o*; partim ex ordinaria, ſiue mandata iuriſdictione, alióue munere Eccleſiaſtico *p*.

o de quibus hoc tit. agitur.

p *de his §. fi. infra eodem cum titulis ſeqq.*

Officia minorum ordinum.

RATIONE ſuorum Ordinum; Oſtiarius curam gerit Eccleſiæ aperiundæ & claudendæ: Lector, lectiones & prophetias populo denunciandi: Exorciſta, exorciſmos exercendi in energumenos & catechumenos: Acolytus, præparandi & deferendi cereos, quando Euangelium legendum, aut ſacrificium offerendum eſt *q*: Prima tonſura initiati nullum peculiare in Eccleſia officium eſt, tantummodò ad Ordines ſuſcipiendos deſignantur *r*.

q *hæc traduntur & quidem latius in c. 1. diſt. 25. in c. 1. diſtinct. 21. & paſſim diſt. 23. Vide & Pontificale Romanum.*

r *Catech. Rom. de Ord. Sacram. num. 13.*

Officia

Officia maiorum ſiue ſacrorum ordinum.

RELIQVORVM officia his verbis de- "
ſcribuntur ab Iſidoro: Ad Subdiaconum, "
inquit, pertinet calicem & patenam ad alta- "
re Chriſti deferre, & Leuitis tradere eiſque "
miniſtrare, vrceolum quoque & aquam, ma- "
nile & manutergium tenere, Epiſcopoq́; & "
Preſbytero, & Leuitis pro lauandis ante alta- "
re manibus aquam præbere. "

Ad Diaconum pertinet, aſſiſtere ſacerdo "
tibus & miniſtrare in omnibus, quę aguntur "
in Sacramentis Chriſti, in Baptiſmo ſcilicet, "
in Chriſmate, & patena & calice; oblationes "
quoq; inferre & diſponere in altario', com- "
ponere etiam menſam Domini atque veſti- "
re crucem ferre & prædicare Euangelium & "
Apoſtolum; nam ſicut Lectoribus vetus Te- "
ſtamentum, ita Diaconis nouum prædicare "
præceptum eſt, &c. "

Ad Preſbyterum pertinet, Sacramentum "
corporis & ſanguinis Domini in altario Dei "
conficere, orationes dicere, & benedicere "
dona Dei. "

Ad Epiſcopum pertinet, Baſilicarum cō- "
ſecratio, vnctio altaris, & confectio Chriſ- "
matis: ipſe prædicta officia & ordines Eccle- "
ſiaſticos diſtribuit: ipſe ſacras virgines bene- "
dicit, & dum præceſſit vnuſquiſq; in ſingu- "
lis; ipſe tamen eſt pręordinator in cunctis. s. "ſtex. eſt in

Hoc

Hoc tamen amplius in preſbyt ro eſt, quod & hic annunciet verbum Dei *t*, baptizet *u*, abſoluat pœnitentes *x*, & extremam vnctionem ægrotis conferat *y*. Et in Epiſcopo, quod hic Sacramentum Confirmationis adminiſtret *z*, publicam & ſolemnem pœnitentiam iniungat *a*, eccleſias pollutas repurget, reconciliet *b*.

c. 1. §. ad Subdiaconum vſque ad §. hi ſunt ordines diſtin. 25. adde & c. 1. diſt. 21. & Pontificale Romam. t *c. 6. diſt. 95.* u *c. 19. de conſecrat. diſt. 4.* x *Conci. Trident ſeſſ. 14. cap. 6. in doctrina de ſanctiſſ. pœnitent.* y *idem Concil. Tridentin. ſeſſ. 14. cap. 3 de Sacram. extrema Vnct. c. 6. diſt. 95.* z *c. quamuis. diſt. 68. Concil. Trident. ſeſſ 7. can. 3. de Confirmat.* Intellige ordinariè. *iuxta §. fin. infra de Confirmat. Sacrament.* a *d. c. quamuis c. 1. 26. q. 5. iuncto c. in cap. diſt. 50.* b *c. aqua. 9. ext. de conſecrat. eccleſ.*

De alijs officijs Clericorum.

CETERA verò officia, quæ non ratione ordinum à Clericis, vt dictum eſt, ſed iuriſdictionis, ſiue alterius muneris Eccleſiaſtici cauſa exercentur; ea rurſus variè & à diuerſis explicantur: alia enim ab Epiſcopo, alia ab Archidiacono, alia ab Archipreſbytero, alia ab alijs exercentur, de quibus ex ordine diſpiciamus. Prius tamen de electione, poſtulatione, & confirmatione acturi; quibus ad huiuſmodi officia aditus aperitur.

DE

DE ELECTIONE.

TITVLVS XI.

De notione nominis.

ELECTIONIS nomen vi quidem ſua denotat delectum rei alicuius vel perſonæ ex duabus vel pluribus *a*; verùm nos in præſenti argumento electionem ad perſonas dirigemus; quatenus quis ad certam Eccleſiæ functionem ſeligitur *b*; quod quandoque fit à Collegio, quandoque à perſonis ſingularibus; vti hic & ſequentes tituli declarabunt.

a c. in alternatiuis de reg. iur. lib. 6. c. in cauſis. cum c. ſeq. ext. de elect. c. cum ſpeciali. 61. ext. de appell. l. plerunque. 10. ff. de iure dot. l. ſi quis ſtipulatus 112 ff. de verbo oblig. b *Vt paßim toto tit. ext. & in 6. de electio. & in Clement. eod. tit.*

De forma eligendi Epiſcopum.

Ac in primis à Collegio ſiue Capitulo eligitur Epiſcopus, non qualicunque modo; ſed ſeruata forma, ab Innocentio III. in Concilio generali Lateranenſi edita, quam hic integram ſubijciam.

Quia propter diuerſas electionum for- «
mas, quas quidã inuenire conantur, & mul- «
ta impedimenta proueniunt, & magna pe- «
ricula imminent Eccleſijs viduatis. Statui- «
mus, vt cum electio fuerit celebranda, præ- «
ſentibus omnibus, qui debent & volunt, & «

 poſ-

» poſſunt commodè intereſſe; aſſumātur tres
» de Collegio fide digni, qui ſecretè & ſigilla-
» tim vota cunctorum diligenter exquirant,
» & in ſcriptis redacta mox publicent in com-
» muni: nullo prorſus appellationis obſtaculo
» interiecto: vt is collatione habita eligatur, in
» quem omnes vel maior & ſanior pars Capi-
» tuli conſentit. Vel ſaltem eligendi poteſtas
» aliquibus viris idoneis committatur, qui vi-
» ce omnium Eccleſiæ viduatæ prouideant de
» Paſtore. Aliter electio facta non valeat: niſi
» fortè communiter eſſet ab omnibus quaſi
» per inſpirationem abſque vitio celebrata.
» Qui verò contra præſcriptas formas eligere
» attentauerint, eligendi ea vice poteſtate pri-
uentur *e*.

e text. eſt in c. quia propter. 4 2. ex. de electio.

Triplex itaque eligendi modus hac Conſtitutione Innocentiana præſcribitur; vnus per ſcrutinium, alter per compromiſſum, & tertius per quaſi inſpirationem diuinā. Quibus & quartus rectè adijci poterit, qui mixtus eſt ex ſcrutinio & compromiſſo *d*; quāuis hic ſub prioribus quodammodo contineatur. Sed rem paululum illuſtremus.

d Vt infr. eodem §. interdum.

Explicatio formæ ſuperioris.

Quod ad illa verba attinet Innocentianæ Conſtitut. *præſentibus omnibus qui debent*; hanc ſignificationem habent; quòd ad electionem inſtituendam, non ſolum ipſum Colle-

Collegium (de cuius prælato ſurrogando agitur, & ad quod iure Decretalium electio pertinet *e*) ſimul conueniat, ſed & illi adſciſcantur, qui vel ex conuentione *f*, vel ex præſcriptione ius eligendi ſibi adquiſiuerunt, vel ſaltem in eius quaſi poſſeſſione ſunt *g*.

e c.3. circa fi.ext de cauſa poſſeſ.c.1.c.cũ terra.13. ext.h.titul. Aliter enim iure antiquo.diſt.60.61.62.63.paſſim per tot. Adde ne quidem in Italia hoc ius poſterius obſeruari: in Germania verò in vſu eſt. *f c ſcriptum.40.ext.h.t.* g *c.8.ext.de cauſa poſſeſ.*

Laici eligere non poſſunt, & qui ex Clericis.

Exceptis tamen laicis, quibus eligendi poteſtas permitti non poteſt, ne quidem ex conſuetudine *h*: item Clericis ſuſpenſis *i*, excommunicatis *k*, irregularibus *l*, etiamſi eiuſdem Collegij ſint *m*.

h *c. Meſſana.56.c.ſacroſancta.51.ext.h.tit.* i *c. cum dilectus.8.ext.de conſuetud c.cum inter.16.ext.h tit.* k *c.fi.ext.de cler.excom.iuncto.c penult.ext.de ſentent. excom.* l *de quibus in c. is qui.18.ext.de ſentent excom.lib.6.* m *iam dictis iuribus*

Abſentes quando ad electionem vocandi.

In abſentium vocatione eo iure vtimur, vt & hi, ſi commodè fieri poteſt, ad electionem vocentur *n*; alioqui ſi quiſpiam ex ijs, qui electioni inter eſſe debet, præteritus fuerit; ob ſui contemptum agere, & infirmare poterit electionem; niſi malit electioni accedere *o*; vel conſuetudo loci dictitaret abſentes non vocandos eſſe, qua ſpecie impunè abſentes negligerentur *p*.

n *c.quod ſicut 28.c.corã 35. cum c ſeq.c.cum inter 18.iũcto c.quia ppter 42.in verbo commodè.ext. de electio.* o *d.c.quod ſicut.in fi princ arg.c.3.ext.de his, quæ fi à præl.& l.3.C. De rei vind.* p *Panor: ad d.c.coram per tex.in c.cum in Eccleſiis 32. de præbend.lib.6.facit c.cum dilectis.c.cum in Gen.55.ext.h.tit.*

An abſens impeditus poßit eligere.

Sed queſtionis eſt ſi quis legitimè impeditus electioni intereſſe nequit anne per litteras ſuffragium ſuum conferre poſſit? Minimè; Quippe in electione ſecretè & ſigillatim omnium vota exprimenda ſunt *q*. Sed an per procuratorem? Vtique, dummodo hic ex Collegis aſſumatur *r*; & ſi plures procuratores ex Collegis conſtituantur, non aliter admittuntur, quàm ſi ſinguli in ſolidum conſtituti ſint, quorum & occupantis melior conditio erit *s*: Vt tamen procurator eundem non diuerſos, ſuo & procuratorio nomine in ſcrutinio nominet; alioqui nihil agit *t*: niſi fortè certa perſona eligenda mandato ſuo comprehenſa eſſet, à qua procurator, licet ſuo nomine diſſentire poſſit, non tamen procuratorio *u*: cùm mandati fines diligenter cuſtodiendi ſint *x*. Receptum tamen eſt, collegis hoc mandatum detrectantibus, extraneum procuratorem conſtitui poſſe ſed permittente Capitulum *y*.

q *c. ſi quis iuſto 46. §. abſens. hoc tit. in 6. d c. quia propter in verbis, qui ſecretè & ſigillatim.*
r *d. c. quia propter. §. illud.*
s *d c. ſi quis iuſto in princip. d. §. abſens.*
t *d. c. ſi quis iuſto. §. porro.*
u *d. §. porro.*
x *l. diligēter 5. ff. Mandati c. cum dilecta. 22. ext de reſcript.*
y *d. §. abſens.*

Inuitus electioni intereſſe nemo cogitur.

Nemo verò inuitus electioni intereſſe cogitur *z*.

z *d. c. quia propter. in verbo volunt. c quod ſicut. 28. ext. h. tit. adde Panorm. ad d. c. quia propter. num. 4. & 5.*

Ordo

Ordo ſcrutinij in electione.

HIC igitur ordo ſcrutinij eſt: vt tres ſeligantur de Collegio fide digni, qui præſentium vota ſecretè, & ſigillatim diligenter excipiant, eaq; certa, pura, nulla adiecta conditione vel alternatione *a*: Deinde in ſcripturam redacta, ſtatim in communi publicent *b*. Qua publicatione facta, nullius ſuffragij mutatio admittitur *c*, ſed ex ſuffragiorum collatione, is vnus eligitur, in quem omnes vel maior & ſanior pars conſenſerit *d*. Eſtque hæc electio per vnum aliquem vice omnium pronuncianda; vt eo ſignificetur, electionem vnicam & communem eſſe *e*. Vnde & idem pronunciandi modus in electione per compromiſſum obſeruatur *f*.

a *c. 2. eod. li. 6. iuncto d. c. quia propter.*
b *d. c. quia propter.*
c *c. ante pen. ext. eod*
d *d. c. quia propter d. c. antepen. c. eccleſia Veſtra. 48. c. in Gen 55. ext. de elect.*
e *c. ſicut, 21 eod. in 6. c. 4. de ſent. & re iudic. in 6* forma pronuntiandi hæc eſſe poteſt per eum qui Capitulum commiſerit: Ego talem nomine meo, & Capituli eligo. *Vt in caſu d. c. 4.*
f *d. c. ſicut. & d. c. 4.* forma in compromiſſo hæc eſſe poſſet: Ego compromiſſarius talem eligo. *Vide latius gloſſam ad d. c. 4.*

Explicatio de maiore & ſaniore parte Capituli.

PORRÒ quæ in eadem Conſtit. ſequuntur: *in quem maior & ſanior pars Capituli cõſentit*: coniunctim accipienda ſunt. Neque enim ſatis eſt, maiorem numerum ſuffragantium in eandem perſonam concurriſſe, ſi ſanior abſit. Vt verbi gratia; ſi duodecim Canonici in Titium eligendum conuenerint;

 rint;

rint; nouem in Sempronium, qui tamen ſint ſanioris iudicij: certa neutra electio ſubſiſtet, quod in vtroq; alterum deſideretur *g*: præterquam ſi numerus eligentium alterius partis alteram in duplum excesserit; quo ſanè caſu nulla ratio habetur alterius partis, licet ſanioris: tametſi huic ſaluum ius maneat impugnandi aliorum vota ex alio capite; quòd vel excommunicati, vel ſuſpenſi, vel irregulares alterum elegerint *h*.

De electione per compromiſſum.

Ceterum in electione per compromiſſum etſi Conſtit. Innocentiana *i*, *aliquorum*, meminerit; nihilominus ſatis erit, vel in vnū compromiſſum eſſe *k*. Quod & interdum expeditius eſt propter naturalem hominum ad diſſentiendum facilitatem *l*. Cuius ratio pendet ex hac iuris regula: Qui facit per alium perinde eſt, ac ſi faciat per ſeipſum *m*.

In compromiſſo omnium conſenſum requiri.

In compromittendo autem omnium conſenſus exigitur. Licet enim regulariter in Collegij negotijs explicandis, ſufficiat cōſenſus maioris partis Collegij *n*: attamen in hoc compromiſſo vnius etiā diſſenſus compromiſſum impedit *o*.

g c. Eccleſia veſtra 57. ext. eod.
h c. ſi quādo 9. eod. in 6. iuncto §. exceptis. ſup. eod.
i in d. c. quia propter 42. ext. de elect.
k c. ſi cōpromiſſarius. 37. c. ſi cui 23. eod. in 6 c. cauſa 8. ext. eod. glo. & Imola ad d. c. quia propter. n. 9.
l l. item ſi vnus 17. §. principaliter ff. de recep. arb.
m c. q facit. 72. de reg. iur in 6.
n c. 1. c. fin. ext. de his quæ fiunt à Prælat.
o Probat ex communi ſententia Panorm. ad d. c. quia propter in verb vel ſal: em num. 2. Et ratio eſt quia compromiſſum eſt voluntarium, ergo ab omnibus recipi debet. c. quod omnes. de reg. iur. lib 6.

Item

Item in electione per quaſi inſpirationem.

ITEM in electione per quaſi inſpirationem, quæ & omnium concurſum requirit *p.*

De concurſu compromiſſi cum ſcrutinio.

INTERDVM compromiſſum ſimul concurrit cum ſcrutinio & permixtim exercentur: puta, ſi ita compromiſſum ſit; vt compromiſſarij ſiue vnus, ſiue plures ſecretò & ſigillatim ſingulorũ vota exquirant, illumq́; eligant, in quem maior & ſanior pars Capituli conſenſerit *q.* Vnde quę in ſcrutinio obſeruatu neceſſaria ſunt, eadem & hac ſpecie adhibenda erunt *r.*

De electione aliorum Prælatorum.

Et hæc de Epiſcopi electione. De alijs Pręlatis inferioribus paſſim controuertitur: An hæc eadem eligendi forma ab Innocentio præſcripta, in alijs obſeruari debeat? Quòd quidam exiſtimant *s*: Sed minùs rectè; cùm id iure cautum non ſit prǽterquam in Pręlatis eccleſiarum regularium, ad quos eadem forma rectè producitur ex ſententia eiuſdem Innocentij III. *t* Verùm ſacra Tridentina Synodus hanc diſputationem nobis ſuſtulit, dum his verbis decernit: In electione Superiorum quorumcunq;, Abbatum temporalium, & aliorũ Officialium ac Generalium,

p per tex in d. c. quia propter in fin. princ.

q c. cum expediat. 29. h. tit. lib. 6. iuncto c. cum dilectus 32. ext. eod.

r c. ſicui 23. eod. in 6.

s apud Hoſt. in ſumma huius tit. nu. 19.

t in d. cap. quia propter. in verbo, eccleſia viduata iuncto c. ne pro defectu. 41. extr. eod. c. indemnitatib. § ſanè cum §. § ſeq. eod. tit. lib. 6.

» & Abbatiſſarũ, atq; aliarum Præpoſitarum; » quo omnia rectè & ſine vlla fraude fiant; in- » primis ſancta Synodus diſtrictè præcipit; » omnes ſuprà dictos elegi debere per vota ſe- » creta; ita vt ſingulorum eligentium nomina » nunquam publicentur: Nec in poſterum li- » ceat Prouinciales aut Abbates, Priores aut » alios quoſcunq; Titulares, ad effectum ele- » ctionis faciendæ conſtituere; aut voces & » ſuffragia abſentium ſupplere. Si verò contra » huius decreti conſtitutionem, aliquis ele- » ctus fuerit, electio irrita ſit; & is qui adhuc » effectum ſe in Prouincialem, Abbatem, aut » Priorem creari permiſerit; deinceps ad om- » nia officia in religione obtinenda inhabilis » exiſtat; facultateſque ſuper his conceſſæ, eo » ipſo abrogatæ cenſeantur; & ſi in poſterum » aliæ concedantur, tanquam ſubreptitiæ ha- beantur *u*.

u Seſſ. 25. c. 6. de regularib.

De electione S. Pontificis.

Singvlari verò iure receptum eſt in S. Pontificis electione, quæ à Collegio Cardinalium fit: vt ad eam Cardinales abſentes non vocentur, ſed tantum expectentur ad decem dies; neq; hic maior & ſanior pars eligentium ſpectatur, ſed quæ conſenſu duarum partium facta eſt: Aliaq; ſpecialia huic electioni inſunt, quæ hic repetere longum eſſet, ſed ex ſuis locis petenda ſunt *x*.

x c. licet 6. ext. hoc tit. c. Vbi periculũ 3. eod. in 6. Vide & c. 1. diſt. 23. c. 1. cum ſeqq. diſt. 79. c. conſtit. diſt. 63.

De

De Epiſcopis auctoritate S. Pontificis aſſumptis.

NEQVE dubium eſt, quos S. Pontifex pro ſuprema in omnes Eccleſias poteſtate, Epiſcopos; omiſſa electione Collegij ſiue Capituli, aſſumit (vt paſſim in Italia) eos veros eſſe Epiſcopos *y*.

Qui rectò eligatur in Epiſcopum.

Jam quod attinet ad perſonas eligendorum: in Epiſcopum nemo eligitur, niſi qui legitimè natus, trigeſimum ætatis ſuæ annũ exceſſerit, ſitque probatæ vitæ & ſcientiæ *a*; & vt minimum in ſubdiaconatus ordine ſex menſium ſpacio conſtitutus *b*.

Quis in Decanum, Archidiaconum, &c.

Ad alia inferiora miniſteria, vtpote; ad Decanatum, Archidiaconatum, cæteraque quę curam animarum annexam habent, nemo aſſumitur, niſi qui vigeſimum quintum ætatis annum attigerit, & à ſcientia ac moribus commendetur. Aſſumptus verò eum Ordinem quem miniſterium requirit (niſi eo antè inſignitus ſit) intra tempus à Canonibus præfixum ſuſcipere tenetur ſub pœna priuationis officij, ſi monitus non paruerit *c*. Ad cęteras autem dignitates vel perſonatus quibus animarum cura nulla ſubeſt, clerici alioqui idonei & XXII. annis non minores, rectè admittuntur *d*.

y *Cõc. Trid. ſeſſ. 23. can. 8. de Sacra. Ordinis regula 2. Cãcel. Apoſtoli. iuncto c. 2. de preb. lib. 6.*

a *c. cum in cunctis 7. ext. h. tit. c. à multis 9. ext. de atat. & qual. Conc. Trid. ſeſſ. 7. c. 1. de reform. & ſeſſ. 22. c. 2. de reform. vbi latius hæc perſequere.*

b *d. c. 2. Cõcil. Triden.*

c *d. c. cũ in cunctis. §. inferiora. adde Conc. Trid. ſeſſ. 22 c. 12. de reform & ſeſſ. 7. c. 13. ſeſſ. 22. c. 4.*

d *Cõc. Tri-*

d.c.12.§.ad ceteras adde c. Vnico.de atat. & qual. in 6. vbi permittitur Episc.diſpenſare cum maiore 20. annis in dignitatibus & perſonatibus non curatis.

Quæ in Abbatiſſam & Prioriſſam eligi poßit.

IN Abbatiſſam aut Prioriſſam (vbi Monaſterium per Prioriſſam gubernatur) nulla eligitur, niſi trigeſimum annum compleuerit, & expreſsè profeſſa ſit ordinem regularem: Ex conſtitutione Bonifacij VIII. e Aliter verò ex præſcripto Concilij Tridentini cuius hæc verba ſunt: Abbatiſſa & Prioriſſa, & quocunque alio nomine Præfecta vel Præpoſita appelletur, eligatur non minor annis quadraginta, & quæ octo annis poſt expreſſam profeſſionem laudabiliter vixerit. Quod ſi his qualitatibus non reperiatur in eodem monaſterio, ex alio eiuſdem Ordinis eligi poſſit. Si hoc etiam incommodum Superiori, qui electioni præeſt, videatur; ex ijs, quæ in eodem monaſterio annum trigeſimum exceſſerint, & quinque ſaltem annis poſt profeſſionem rectè vixerint, Epiſcopo vel alio Superiore conſentiente, eligatur f. In Abbate retinemus quod proximo §. dictum eſt g.

e in c. indẽnitatib 43. circa princip de elect. lib. 6.

f Conc. Tridentin ſeß. 25. c. 7. de regularibus. g *Gloſſa ad d. c. indemnitatibus in Verbis tricesimum Panorm. ad d. §. inferiora.*

DE

DE POSTVLATIONE.

TITVLVS XII.

Poſtulatio quare introducta, & qui rectè poſtulentur.

POSTVLATIO in ſubſidium electionis introducta eſt, vt ſcilicet is, qui per Canones eligi prohibetur, ſaltem poſtulationis ſubſidio iuuetur: per hanc enim à Superiore petitur gratia impedimenti Canonici remittendi, quod eligendo obſtat *a*. Veluti ſi de laico in Epiſcopum aſſumendo agatur *b* vel de eo, qui illegitimè natus *c*, aut ætate minor eſt *d*. Hi enim, cum eligi prohibeantur, poſtulationis ope ſubleuādi ſunt *e*, dum tamen is, qui ætate minor eſt, XXVII. annū attigerit ex conſtitutione Ioannis XXII. quâ & illi, qui ordinis Mendicantium ſunt, ad Eccleſias inferiores Cathedralibus, & ad monaſteria extra ſuos ordines, poſtulari prohibentur: adiecta clauſula irritante aliiſque pœnis in tranſgreſſores *f*.

Epiſcopus vnius loci ad alium poſtulari, non eligi poteſt.

SIMILITER Epiſcopus cùm Eccleſiæ ſuæ

a c.3.c.penul.ext.de poſtulat. prælat.
b c. Oſius. & §.è contra diſt.61.
c c. innotuit 20.ext.de elect.
d c.Vnico: hoc titul. in Extrauag. communib.
e c. cum incunctis 7. ext.de elect. §.iam quod ſuprà titul. prox.
f d.c. Vnico. hoc tit.

ſuæ ſpirituali matrimonio alligatus ſit *g*, ad alium Epiſcopatum non eligi ſed poſtulari debet *h*. Idem obſeruandum eſt & in cæteris impedimentis Canonici; dummodò eorum diſpenſatio neque difficilis, neque dura Eccleſiæ futura ſit *i*.

Cautio circa poſtulationem.

Cavendvm verò in poſtulatione eſt; ne is, qui poſtulandus eſt, eligatur, ſeu poſtuletur. huius verbi, *poſtulo*, mentione facta *k*. Licet enim iure antiquo promiſcuus vſus eſſet verborum, Poſtulationis & electionis *l*; hodie tamen à ſeinuicem planè diſtincta ſunt *m*; Adeò, vt ne quidem hæ formulæ admittantur: Eligo poſtulando, vel poſtulo
» eligendo; aut eligo poſtulandum, ſeu poſtu-
» lo eligendum: cùm nec vera electio, nec ve-
» ra poſtulatio reſultet ex ipſis, quin ſibi poti-
» ùs inuicē aduerſentur: aut eligo in poſtulan-
» dum; vel poſtulo in eligendū; cùm rem im-
» perfectam ſignificare noſcantur: Item eligo
» & poſtulo prout poteſt melius de iure valere (cùm incertitudinem contineat *n*) niſi poſtrema hac ſpecie probabiliter dubitaretur, vtrum quis eligendus an poſtulandus eſſet, Quo caſu poſtulatus aut electus, conſenſus tempore (quod menſtruum eſt poſt præſentationem ſibi factam *o*) viam electionis vel poſtulationis (ne in incerto vagetur) eligere neceſ-

g c. 1. & c. 3 ext. de tranſlat. Epiſcop.
h c. 4. c. fin. ext. hoc. tit.
i Panorm. ad c. fi n. 8. circa fi. ext. de poſtulat. prælat. vbi elegāter diſtinguit.
k d. c. fin.
l. § his omnibus diſt. 61. c. literas diſt 63.
m d. c. fin.
n tex. eſt in c. vnico de poſtul. lib. 6
o c. quàm ſit 6 de electio. lib. 6.

neceſſariò tenetur, & vna electa ad alteram regreſſum non habet *p*. p *d.c.Vnico.*

De votis poſtulantium.

SED de ſuffragiis poſtulantium videamus: Etenim, ſi omnium vota in vnũ eundemque conueniunt; dubium non eſt, quin poſtulatio legitimè celebrata ſit *q*. Idem, ſi pro maiore parte poſtulantium *r*. At ſi concurrat poſtulatio cum electione, hic neceſſe eſt, numerus poſtulantium dubio maior ſit eligentium; alioqui electio præfertur *s*.

q *c.3.c.4.in fin.ext eod. c.cupientes. 16 § fin. de elect. lib. 6.*

r *Goffredus, quem ſequitur Panorm. ad d.c.3 n.12.& probatur per tex.in l.quod maior 19.ff. Ad municip.in c.1.in fin. ext. de his quæ fin.à prælat.* s *c.ſcriptum 40.ext de elect. & ibi latè Panormin. & Imola.* & ratio eſt; quia poſtulatio gratia nititur, electio iure, quod expugnatu difficilius eſt.

DE CONFIRMATIONE.

TITVLVS XIII.

Electus confirmare debet.

PERACTA electione, non ſtatim electus adminiſtrandæ Eccleſiæ ſuæ ius habet, ſed neceſſe eſt, prius confirmetur à ſuperiore ſuo *a*, Abbas enim aliique inferiores, à ſuo Epiſcopo *b*, Epiſcopus à ſuo Archiepiſcopo *c*, Archiepiſcopus à ſuo Patriarcha *d*, &

a *c. nihil 44.ext. de elect.*

b *c. cũ mo-*

& hic conſequenter à S. Pontifice, confirmandi ſunt: niſi ex his quiſpiam Romanæ Sedi immediatè ſubiectus ſit: aut S. Pontifex ſingulari iure ſibi reſeruauerit confirmationem; veluti in Epiſcopis Germaniæ vigore Concordatorum *e*: Nam his caſibus confirmatio petenda erit à Sede Apoſtolica *f*.

naſteriũ 13. ext. de elect. c c. cũ dilectus 23. ext. de elect. c. 2. ext. de trãſlat. Epiſc. c. 9. fi. diſt. 64.

d *Panorm. ad c. cum Eccleſia 31. num 8. ext. de elect. per cap. antiquam. de priuileg Hoſtienſ. in ſumm. huius tit. numer. 27. Confer, & Pontificale Rom.* e quæ ad calcem huius ſummæ inuenies. f *d c. nihil, § cæterum. c. cum Venerabilis. 7. ext. de conſuetud.*

De neceſſitate confirmationis.

Quæ vſque adeò obtinent; vt ſi electus omiſſa confirmatione, quouis etiam titulo aut prætextu, adminiſtrationi Eccleſiæ ſuæ ſe ingeſſerit; ius ex electione ſibi quæſitum ipſo facto amittat *g*. His tamen exceptis, qui extra Italiam in concordia electi, à S. Pontifice confirmandi ſunt; quibus ex conceſſione Concilij Lateranenſis propter neceſſitatem Eccleſiarum & vtilitatem, poteſtas facta eſt etiam ante confirmationem, adminiſtrandi tam ſpiritualia quàm temporalia Eccleſiæ ſuæ; dummodò ex rebus Eccleſiaſticis nihil prorſus alienent *h*. Idque à Bonifacio VIII. & ad Abbatiſſas certo modo proiectum eſt *i*.

g *c. auaritia de elect. lib. 6. d. c. nihil 44. circa princ. c. qualiter 17. ext. de elect.*
h *nihil 44. § cæterum. ext de elect.*
i *in c. indẽnitatib 43. § ſi verò. § cæterum de elect. lib. 6.*

Ordo petendæ confirmationis.

Ceterum petendæ confirmationis ordo

do hic à Gregorio X. in Concilio Lugdunenſi prę́ſcriptus eſt: vt electores, quàm primum commodè poſſunt, electi aſſenſum habeant, quē electus intra menſem à tempore inſinuatæ electionis accommodare, & deinde intra tres alios menſes ſubſequentes, confirmationem petere tenetur, ſub pœna priuationis iuris per electionem ſibi adquiſiti; niſi iuſta cauſa electi moram excuſet *k*. Verùm poſteà Nicolaus III. hoc trimeſtre tempus immutauit in electis ad Cathedrales vel Regulares Eccleſias, quorum confirmatio ad Summum Pontificem ſpectat, vel interiecta appellatione deuoluitur: vt infrà vnum menſem poſt conſenſum vel notitiā electionis; ipſimet ad Sedem Apoſtolicam iter arripiant, & ad conficiendum, tantum temporis ſumant, quantum neceſſe erit pro locorum interuallo. Pleraque alia adiecit; quæ ex ipſo contextu Decretalis, rectius petuntur *l*.

k c. quàm ſit. 6. de elect. lib. 6.

l c. cupientes. 16. de elect. lib. 6. iuncto c. ſi poſtquam. 33. eod. li. 6.

Confirmanti quid incumbat.

Jllud verò confirmanti cauendum eſt, ne præceps ſit in confirmando, ſed perſonam electi, & actum electionis diligenter exploret; & ſi ritè omnia confecta viderit, tunc confirmationis munus electo impendat *m*. Vnde ſi electus coëlectum, aut alium electionis ſuæ aduerſarium habet, is ante

m d. c. nihil. c. cum nobis 19. c. Venerabilem 34 ext. de elect.

ante cõfirmationem omnino citandus erit: aliâs generale & peremptorium edictum in Eccleſia, in qua electio celebrata eſt, proponendum; quo contradictores, ſi qui ſint, moneantur & euocentur: cùm prætermiſſa hac obſeruatione, confirmatio nullius momenti ſit *n*.

n c. fin. de elect. lib. 6.

DE CONSECRATIONE EPISCOPI, ET VSV PALLII.

TITVLVS XIV.

Epiſcopi conſecratione matrimonium ſpirituale perficitur.

ELECTO Epiſcopo & confirmatò, reſtat poſtremò conſecratio, qua matrimonium ſpirituale inter Epiſcopum & Ecſiam ſuam, electione inchoatum & confirmatione contractum, conſecratione tandem perficitur *a*.

a c. 1. cap. 4. ext. de tranſlat. Epiſc.

Conſecratio intra quod tempus adhibenda.

QVÆ poſt confirmationem vltra tres menſes protrahi non debet, niſi extrema neceſſitas cogat, tempus cõſecrationis prorogari *b*; vt & Concilij Tridentini decreto plenius continetur *c*.

b c. quoniã diſt. 75 c. 1. diſt. 100.

Vide gloſſ. penult. ad c. ſi electus. 26. de elect. in 6. quem commen.

Con-

dat. Panor. ad c. cum in cunctis. §. cùm verò num. 5. ext. 23. electio. e. ſeſſ. 23. c. 2. de reform.

Conſecratio à quo & qua forma explicanda.

CONSECRATVR verò Epiſcopus à tribus, vt minimum, eiuſdem prouinciæ Epiſcopis iuſſu Metropolitani, cæteriſque Epiſcopis abſentibus aſſenſum ſuum accommodantibus: quamuis melius foret, ſi ipſe Archiepiſcopus vna cum Suffraganeis ſuis, hoc munus conſecrationis obiret *d*. At Archiepiſcopus ab omnibus Suffraganeis ſuis conſecrandus eſt *e*. Qua autem forma hæc conſecratio peragi debeat, ſuprà recenſuimus *f*.

d cap. ſi Archiepiſcop. cum c. ſeq. ext. de tēp. ord. c. 1. c. 2. c. 3. cap. 4. diſt. 14. e d. c. ſi Archiepiſc. c. 6. diſt. 64. c. Metropolitanum diſt. 63. adde Hen. Boich. ad c. nec Epiſcopi. d. tit. de temporibus. f *§. clericis ſupra de ordin. & grad. clericor.*

Poſt conſecrationem beneficia conſecrati vacare.

VBI meminiſſe oportet; conſecratione Epiſcopi peracta, aut elapſo termino conſecrationi præſtituto; omnia beneficia Eccleſiaſtica, ſi quæ habet Epiſcopus, ipſo iure vacare; & ab eo, ad quem ſpectant, liberè conferri poſſe *g*. Neque enim antè vacant, cum conſecratio Epiſcopi ex cauſa reijci poſſit à ſuperiore *h*.

g *c. cum in cunctis 7. §. cum verò, & ibi Panor. n. 3. ext. de electio. c. cum noſtris. 6. circa fin. ext. de conceſſ. preſb.* h *cap.*

 De

ſuper his 16. ext de accuſat. iuncto c. 2. diſt. 23. & cap. 1. diſtinct. 75. gloſſ. ad d. §. cum verò.

De Pallio.

Illvd præter conſecrationem ſingulare eſt in Archiepiſcopo, quod huic Pallium veluti dignitatis ſuæ inſigne communicetur à ſuo Patriarcha, vel à S. Pontifice *i*. Nam ſine eo, nec Archiepiſcopi nomen ſibi iure vendicat *k*. nec ea, quæ Ordinis ſunt Epiſcopalis, rectè exequitur *l*.

i c. antiqua 23. ext. de priuil. diſt. 100. per tot. Hoſtienſ. in ſumma de auctorit. & vſu Pallij. k c. 3. ext. de auct. & vſu Pallij. l c. quod ſicut. 28. §. penult. in fin. ext. de elect.

Quando vtendum Pallio.

Non tamen eo Pallio ſemper & vbique vti poterit Archiepiſcopus, ſed certis duntaxat diebus, & in eccleſijs prouinciæ ſuæ *m*.

Epiſcopo interdum pallium concedi.

Interdvm & Epiſcopo pallium conceditur; verùm id extra ordinem, ſingulari S. Pontificis beneficio *n*.

m *c. 1. c. 4. c. 5. c. 6. & c. 7. ext. d. tit. de tit. de auct. & vſu Pallij.* Recenſentur autem dies in gloſſa ad d. c. 4. num. 9. *n cum in iuuentute. 15. ext. de præſumptio.*

DE TRANSLATIONE EPISCOPI, ET DE RENVNTIATIONE.

TITVLVS XV.

TAMETSI Epiſcopus eccleſiæ ſuæ ſpirituali coniugio alligatus ſit *a*: nihilominus apud SS. canones obtinuit, vt ſuadẽte neceſſitate vel vtilitate Epiſcopus ad aliam eccleſiam tranſire, vel Epiſcopatu ſuo ſe abdicare poſſit *b*: verùm vtroque caſu, S. Pontificis auctoritate opus eſt, ad quem ſpectat huius matrimonij diſſolutio *c*.

a c. 1. c. 3. ext. de traſ. lat. Epiſc.
b c. mutationes 34. cauſ. c. ſeq. 7. q. 1. c. niſi 10. ext. de renunciat.
c iam dd. iuribus.

De pœna in Epiſcopos tranſeuntes ſponte ſua ad alium Epiſcopatum.

IN tranſeuntem ſponte ſua hoc reſcriptum pœnale extat Leonis Papæ ad Anaſtaſium Epiſcopum Theſſalonicenſem, in hæc verba: „Si quis Epiſcopus mediocritate „ciuitatis ſuæ deſpecta; adminiſtrationem „celebrioris loci ambierit, & ad maiorem „plebem ſe quacunque ratione tranſtulerit: „non ſolum à cathedra quidem pellatur „aliena, ſed carebit & propria; vt nec illis „præſideat, quos per auaritiam concupiuit, „nec illis quos per ſuperbiam ſpreuit *d*. Qua reſcripti

d ncm. eſt.

in c. ſi quis Epiſcopus. 7. q. 1. e teſtatur tex. in c. 3. ext. de trāſlat. Epiſc. in f c. 1. ext. de tranſlat. Epiſc.

» ſcripti pœna animaduerſum eſt ab Innocentio III. in Epiſcopum Heldeſimenſem *e*. Adeoq; alieni Epiſcopatus affectatio odioſa eſt SS. Canonibus, vt ne quidem Archiepiſcopus auctoritate Patriarchæ, ne dicam priuatâ, ad inferiorem Epiſcopatum poſſit deſcendere *f*.

Epiſcopus ex quibus cauſis poſſit renunciare.

SOLET autem Epiſcopo abdicandi ſe Epiſcopatu, ex his cauſis annuere S. Pontifex: vel propter nimiam corporis imbecillitatē: vel propter conſcientiam admiſſi delicti, quod executionem officij etiam peracta pœnitentia impedit, vt ſunt, homicidium & ſimonia; vel propter defectum ſcientiæ neceſſariæ: vel propter pertuicaciam ſubditorum: vel propter graue ſcandalum: vel propter irregularitatem, veluti bigamiæ *g*: vel denique propter mortis metum imminentis *h*.

g hæ cauſæ recenſentur & quidem latius, in c. niſi 10. ext. de renunt. iunctis ijs quæ ibidem DD. tradunt.

De Abbatibus & Clericis renunciantibus.

IN Abbatibus alijſque Clericis, id iuris eſt; quòd nec hi dignitatibus vel beneficijs ſuis renunciare poſſint, inconſulto Epiſcopo ſuo *i*: niſi fortè aliud priuilegio, aut conſuetudine loci receptum ſit: quibus certum

h ad ſupplicationem. 9. ext. de re-

tum eſt, iuribus Epiſcopalibus derogari poſſe *k*.

nunc. i cap. Abbas pro humiliatione. c. 18. q. 2. c. 4. & c. fi. ext. de renunciati iuncto c. fi. 16. q. 7. k *per tex. in c. accedentib. 12. & ibi gloſſ. ext. de exceſſ. prælat. c. auditis. 15. cum olim 18. ext. de præſcriptio.*

Admiſſa renunciatione locum non eſſe pœnitentiæ.

SEMEL verò cedendi licentia impetrata à Superiore etiam per procuratorem, nullus amplius pœnitentiæ locus eſt *l*, etiamſi procuratoris mandatũ medio tempore reuocatum fuerit; dummodò procurator, vel is, cui ceſſio inſinuanda erat, reuocationem ignorauerint, neq; per fraudem ea ſuppreſſa fuerit *m*.

l c. quidam 12. Vbi & ratio redditur. ext. de renunciat.

m c. Vnico. de renunc. in Clem.

De renunciatione S. Pontificis.

CETERVM de S. Pontifice aliquando hæſitatum fuit, an is Pontificatui ſuo renunciare poſſit? Sed obtinuit, poſſe, ex conſtitutione Cæleſtini V. *n*.

n in c. 1. de renunciat. lib. 6.

Cõtinuatio ad ſequentia.

His itaq; præmiſſis, ad Clericorum officia, prout ſuprà promiſimus *o*, digrediamur: quorum primum & maximum eſt Epiſcoporum, qui & Ordinarij propriè vocantur.

o de officiis cleric. in princ. tit. §. Vlt. in fi.

Notatio in tit. 15.

a Licet text. in d. c. 1. ext. de translat. Epiſc. nullius pœnæ meminerit; tamen ex ratione eiuſdem textus conſtat, translationem fuiſſe nullius

momenti; aut certè Summ. Pontifex eam tacitè permiſiſſe. arg. c. nonne, ext. de præſumpt. & l. cum prætor. ff. de ind.

DE OFFICIO ET POTESTATE ORDINARII.

TITVLVS XVI.

Ordinarius quis hic intelligatur, & quod ipſius officium.

ORDINARIVM intelligimus, Epiſcopũ, cuius Officium latiſſimè patet. Nam præter ea, quæ ſunt Ordinis Epiſcopalis; puta, ordinare clericos, conſecrare eccleſias & altaria, & id genus alia *a*; etiam iuriſdictionem Eccleſiaſticam in omnes Diœceſis ſuæ ſubditos exercet, atque adeò in ipſos Principes ſeculares *b*. Proinde iure ſuo eccleſias & monaſteria Diœceſis ſuæ viſitat, corrigit, reformat *c*, beneficia eccleſiaſtica confert *d*, item vnit & diuidit, vbi euidens neceſſitas vel vtilitas eccleſiæ poſtulat *e*. Sed & in adulteros aliosque facinoroſos inquirit & animaduertit iuxta præſcripta Canonum, implorato etiam, ſi opus ſit, publico auxilio *f*. *a*

a de quibus in §. ad Epiſcopũ cũ §. ſeq ſuprà de offi. clericorum.

b c. omnes. 4. ext. de maior. & obed. c. cum Epiſc. 7. de officio ord. lib. 6. c. duo cum 2. cc ſeqq. diſt. 69. cc. conquerente. 16. ext. de offic.

Com-

iud.ord.c.abbates pro c.monaſteria. c. viſitandi c. non ſemel. 18. q. 8.c.omnes.cum c ſeq.16.q. 7. De modo & ſcopo viſitationis vide Conc. Trid. ſeſſ. 24.c.3.de reform. & infra §. quis autem. de cenſib. d *c.conquerente.16.ext.de off.iud.ord.d.c.omnes.cum c.ſeq.16.q 7. adde infra tit.de conceß preſb. Vbi latius traditur.* e *c.expoſuiſti 33. ext. de preſb.c.ſicut 8.ext.de exceſſ prælat.c.vacante. 26.ext de preſb. Vide Conc.Trid ſeſſ.7.cap.6.& 7.ſeß.14.cap.9 ſeß.21.cap. 5.ſeß. 24.cap 13.& 15.de reform.* f *c.1.ext.de off. iud. ord.*

Comminatio in Prælatos negligentes.

HINC illi comminatio Innocentij III. in generali Concilio Lateranenſi: Irrefragabili, *inquit*, conſtitutione ſancimus, vt eccleſiarum Prælati ad corrigendum ſubditorum exceſſus maximè Clericorum, & reformandos mores prudenter ac diligenter intendant, ne ſanguis eorum de ſuis manibus requiratur *g*. Nec enim poteſt eſſe paſtoris excuſatio, ſi lupus ouem commedit, & paſtor neſcit *h*.

g *text. eſt in c. irrefragabili 13. ext. de offi. iud. ord. Adde Conc. Trid. ſeß. 6. c. 3. de reform.* h *c. quamuis. ext. de reg. iur.*

De exceßibus Canicorum Cathedralis Eccleſiæ.

EXCESSVS tamen, *inquit idem Innocent.* Canonicorum Cathedralis eccleſię qui conſueuerunt corrigi per Capitulũ, per ipſum, in illis eccleſijs (quæ talem hactenus conſuetudinem habuerunt) ad commonitionem vel iuſſionem Epiſcopi corrigantur infra terminum competentem ab eo præ-

figendum: alioqui ex tunc Epiſcopus Deũ habens præ oculis, ipſos (vt animarum cura requirit) per cenſuram Eccleſiaſticam corrigere non poſtponat *i*. Idq; iure Decretalium. Hodie enim ex conſtitutionibus Cõcil. Trid. Capitula Cathedralium & aliarum Eccleſiarum, illorumq; perſonæ, nullis exemptionibus, conſuetudinibus, ſententijs, iuramentis obſtantibus, à ſuis Epiſcopis, & alijs maioribus Prælatis per ſeipſos ſolos, vel illis, quibus ſibi videbitur, adiunctis; iuxta canonicas ſanctiones toties quoties opus fuerit; viſitari, corrigi, & emendari, etiam auctoritate Apoſtolica, poſſunt *k*. Ita tamen vt cum extra viſitationem proceditur, initio cuiuſlibet anni eligantur ex Capitulo duo, ex quorum conſilio & aſſenſu, Epiſcopus vel eius Vicarius, proceſſum inſtituat & perſequatur *l*: Prout plenius videre eſt iam indicatis locis.

i *text eſt in d. c. irrefragabile. §. ex ceſſus.*

k *Cõc. Trident ſeſſ. 6. cap. 4. & ſeſſ. 14. cap. 4. de refor.*

l *idẽ Conc. ſeſſ. 25. c. 6. de refor.*

Subditi ad quid Epiſcopo teneantur.

QVARE & ſubditorum partes erunt: Epiſcopo præſtare & exhibere Canonicam obedientiam, reuerentiam: item procurationem ratione viſitationis, cenſum Eccleſiaſticum, quartum decimationum & mortuariorum, Synodaticum ſiue Cathedraticum, moderatum auxilium *m*.

m *d. c. conquerente iunge tit. infra de cenſibus vbi hac latius traduntur.*

De Archiepiſcopi poteſtate.

HÆC omnia non minus Archiepiſcopo competunt in ſubditos ſuæ Diœceſis, non item in cæteros Prouinciæ ſuæ ſubditos; in quos nihil iuris habet Archiepiſcopus; niſi quantum ipſi à ſacris Canonibus permiſſum eſt *n*, vt eſt, viſitare Prouinciam ſuam *o*; ſed cauſa cognita & probata in Cõcilio Prouinciali *p*: quo caſu & ſubditorum Suffraganeorum ſuorum cõfeſſiones audire, abſoluere & pœnitentiam ipſis iniungere poteſt *q*. Item appellationem à ſententia Suffraganei ſui vel Officialis eius, ipſe rectè recipit *r*. Et licet à ſententia excommunicationis à Suffraganeo lata, nulla prouocatio detur; tamen rectè ad Archiepiſcopum recurritur pro ea remittenda, ſeruata tamen iuris forma *ſ*.

n c. paſtoralis 11. ext de off iud. ord. c. Archiepiſcopus. cum ſ. cc ſeqq. 9. q. 3 c. 1. in verb. cum id non inueniatur. de ſupple. negligentia. in 6. o *c. 1. & c fi. de cenſibus. lib. 6.* p *Conc. Trid ſeſſ. 24. c. 3. § à Metropolitan. de reform.* q *d. c. fi. in fi.* r *c. 3. in princ. de appellat. lib. 6. c. 2. de conſuet. in 6.* ſ *in c. ad reprimendam. 8. ext. de off. iud. ord. c. qua fronte 25. ext. de appellat. c. per tuas. 40. ex. de ſenten. excom. Vide ſi qua alia ſint, qua competunt Archiepiſcopo, in gloſſa, & apud Panorm. ad c. paſtoralis. 11. ext. de off. iud. ord. & Hoſt. in ſumma de off. ord. nu. 3.*

De poteſtate Romani Pontificis.

SOLVS Romanus Pontifex hac prærogatiua vtitur; vt is omnia iura Epiſcopalia, nõ ſolùm Romæ, ſed & vbilibet locorum in omnes Eccleſias & Chriſtianos exerceat *t*: ſi quidem Romana Eccleſia, *vt disertè inquit*

t c. patet c. " ipſi 9. q. 3. " c. quiſe " ſcit. 2. q. 6 " c. 2. de " prab. li. 6.

» *canon*, nõ ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino
» ſaluatore noſtro primatum obtinuit, & emi-
» nentiam poteſtatis ſuper vniuerſas eccleſias,
ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt *u*.

u in cap. 2. diſt. 21.

Notatio in tit. 16.

a. *Ordinarius in omnia crimina Eccleſiaſticorum ſuæ Diœceſis, rectè inquirit eaq; vindicat c. cum epiſcopus 7. de off. ord. in 6. Præmiſſa tamen publica fama perpetrati criminis, quæ vicem accuſatoris obtinet c. cum oportet 19. §. tertia, c. æqualiter 24. §. debet igitur. ext. de accuſat. ſicut latius dicitur, in §. quam tamen. infra de accuſat. In laicos non inquirit, niſi ſit crimen Eccleſiaſticum, vel merum; veluti hæreſis, ſimonia, concubinatus, adulterium quo ad ſeparationem tori; vel mixtum, id eſt, vtriuſque fori tam eccleſiaſtici quàm ſecularis; vt ſunt, ſacrilegium, blaſphemia, ſortilegium, diuinatio, vſura. de quibus DD. ad c. cum non ab homine, ext. de iudic. Vt tamen & hic diffamatio præcedat, prout antè dictum eſt de clericis.*

DE

DE OFFICIO LEGATI.

TITVLVS XVII.

Cur Legati introducti.

QVIA verò Summus Pontifex pro cura ſua in Chriſtianum gregem, ſingulis eccleſiis adeſſe non poteſt, multaque per ſæpe accidunt, quæ eius iudicium & auctoritatem deſiderant; idcirco in Prouincias interdum vel legatos ſuos mittit vel ibidem alijs demandat legationis officium *a*.

a c. 1. de cõſuetud. in extrauag. commun.

De triplici genere Legatorum.

HORVM itaque Legatorum triplex genus eſt; Aut enim ſunt Legati Cardinales, qui cum de latere S. Põtificis ſumantur; vocantur *Legati de latere*: aut ſunt *Legati miſſi*, qui extra ordinem Cardinalium cõſtituuntur: aut ſunt *Legati nati*, qui legationis munus ſingulari priuilegio S. Pontificis, ſuæ dignitati annexũ habent *b*; ita dicti, quod quaſi nati vnà cum dignitate, videantur: cuiuſmodi ſunt in Anglia, Cãtuarienſis *c*, in Germania Saliſburgenſis, Archiepiſcopi.

b de triplici genere horũ legatorũ eſt tex. in c. 1. hoc tit. in 6. & in c. 9. ext. eod.

c c. 1. ext. eod.

Quæ ſpectant ad officium legatorum.

ITAQVE officium Legatorum eſt, vt in Pro-

Prouincijs ſibi decretis, vice S. Pontificis, noxia euellant & diſſipent, ſalutaria inducant, promoueant *d*, & Prouincialium cauſas veluti iudices ordinarij audiant & cognoſcant *e*. Nam & ad eos à Prouincialibus rectè appellatur *f*.

d *c. 2 hoc tit. in 6. d. c. 1. de cõſuet. c. mandat. 6. ext. de præſumptio.* e *c. 1. ext. hoc tit. iuncto d. c. 2. in verb. ordinarios reputantes.* f *d. c. 1. eod. & ibi expli. Panorm. Vide & Hoſtienſem hic in ſumma num. 3.*

Legati in quibus à ſe inuicem diſtant.

Inter Legatos verò hoc diſcriminis eſt: quod Legato de latere Prouinciam ſuam ingrediente, ſuſpendatur aliorum Legatorum, ſi qui in eadem prouincia ſunt, officiũ donec ipſe rurſus egrediatur *g*. Item quod Legatus de latere poſſit abſoluere quoſuis excommunicatos propter iniectionem manuum in Clericos *h*: nec non beneficia vacantia conferre, etiam ſi ſpectent ad præſentationem patroni Clerici *i*: Quæ non æquè permiſſa ſunt alijs Legatis; abſque ſpeciali mandato S. Pontificis *k*.

g *c. Volentes 8. ext. eod.* h *c. excommunicatos. 9. ext. eod. Et ibi Panorm. c. ad eminentiã. 20. ext. de ſent. excõm.* i *c. 1. eod. in 6. c. dilectus 6. ext. eod.* k *dictis cc.*

Exceptio in Legato de latere.

A Prælaturis tamen Cathedralium, Regularium, & Collegiatarum Eccleſiarũ; item dignitatibus Eccleſiarũ Cathedralium maioribus, quæ per electionem conferuntur abſtinere oportet Legatum etiam de latere *l*; ſicut & è tranſlatione Epiſcoporum, ab vnione & diuiſione Epiſcopatuum *m*.

l *c. penult. eod. in 6.* m *c. 3. c. 4. ext. eod. in 6.*

Col-

Collatio beneficij Eccleſiaſtici per legatum vel alium Ordinarium facti habenti aliud beneficium, an valeat.

SANE ſi Legatus Sedis Apoſtolicæ illi conferat beneficium, qui aliud obtinet beneficium nulla eius mentione facta; nullius momenti eſt collatio *n*. Cùm & idem obtineas in collatione S. Pontificis *o*, licet diuerſum ſit in alijs collatoribus inferioribus *p*.

De cauſa ſpecialiter mandata alteri, aut ad S. Pontificem remiſſa per Legatum.

NEQVE poteſt Legatus cauſam ſpecialiter à S. Pontifice alteri demandatam, ad ſuam notionem trahere *q*; Neque etiam de ea cognoſcere, quã remiſit ad S. Pontificem *r*.

n c. ſi. eod. in 6. c. 2. de offic. ord. in Clem. o c. ſi motu proprio. 23. de prabend. li. 6. p d. c. 2. in Clem. vt. de inf de cõceſ. prab. §. illud cum ſeqq. q c. 2. ext. hoc tit. vbi & ratio redditur. r c. 5. ext. eod. vbi & ratio.

Notatio in tit. 17.

o. Niſi quòd legatis miſſis permiſſum ſit, abſoluere ſubditos in Prouincia. c. 9. & ibi latius Panorm. ext. eod. Ideoque in text. additum eſt, Non æquè.

DE

DE OFFICIO ET POTESTATE IVDICIS DELEGATI.

TITVLVS XVIII.

Iudices delegati qui.

SOLENT & interdum Summi Pontifices, alijq; Epiſcopi & Legati Sedis Apoſtolicæ, cum ordinariam iuriſdictionem habeant *a*, cauſas ad forum ſuum ſpectantes alijs delegare, id eſt, demandare, qui vice ſua eas cognoſcant vel dirimant: qui & idcircò delegati iudices dicuntur. *b*

a Nam ordinarij omnes, rectè cauſas delegant.

b l. more. 5. ff. de iuriſdict. om. iud. & toto tit. ext. & in 6. de off. & pot. iud deleg. Quod autem Legati Sedis Apoſtolicæ ordinarij ſint, & cauſas delegare poſſint, probat text. in c. 1. de offic. legati in 6. iuncto c. fin. ext. hoc noſtro tit. & c. vnico. eod. in Clement.

Cauſa ſimpliciter delegata quæ veniant.

Hi igitur, licet ſimpliciter cauſæ delegatio facta ſit, poſſunt nihilominus & citare partes, & coërcere contumaces, & recipere teſtes aliaque perficere, quæ ad expeditionem cauſæ pertinent: cùm & hæc tacitè delegatione contineantur *c*. Cui iuriſdictio, *inquit eleganter IC.us Iabolenus*, data eſt, ea quoque conceſſa eſſe videntur, ſine quibus iuriſdictio explicari non poteſt *d*.

c c. prætereà. §. c. ,, prudenti. ,, am. 21. §. ,, penul. ext. ,, h. tit.

d l. 2. ff. d. iuriſd. om. iud.

Omnes

Omnes actus iudiciales ſigillatim vel coniunctim demandari poſſunt.

NON minus tamen rectè omnes actus iudiciales expreſſe demandantur, ſiue coniunctim ſiue ſigillatim *e*, adeò, vt & executio rei iudicatæ *f*: licet aliud innuere videatur Iuſtiniani conſtitutio *g*.

e c. 7. de off. ord. in 6. c. 4. hoc tit. in 6. c. ſuper quæſtionum. 27. c. paſtoralis. 28. §. 1. cum te 18. ext. eod.
f d. c. paſtoralis. §. quia verò. c. 5. ext. de ſent. & re iud. l. 6. l. 8. C. de execut. rei iud. *g Nouell. 60. vt defunctis ſeu funera. §. illud. Auth. adhac. C. de iud.* cuius mentio fit in d. c. ſuper quæſt. §. intentionis.

An quæ meri Imperij ſunt delegari poßint.

HINC quæſitum eſt, an ea, quæ meri Imperij ſunt, hoc eſt, quæ concernunt publicorum iudiciorum cognitionem vel coërcitionem *h*, poſſint alteri delegari? Si ius Ciuile cõſulamus, negandum quidem videretur *i*: at aliud iure Canonico receptum eſt, quo permittitur Epiſcopis alijſque Prælatis & Clericis iuriſdictionem temporalem habentibus, mandare laico criminum cognitionem & coërcionem; ne ſi per ſe exerceant, irregularitatis notam incurrant *k*.

h l. 1. ff. de offi. eius & l. ſolet. 6. ff. de offi. procons.
i per text. in l. 1. de offi. eius in §. illud Nouell. 128. de collatoribus.
k c. ſi. ne clerici vel monachi lib. 6.

Vna vel etiam plures res, vni vel pluribus rectè delegantur.

PRÆTEREA non tantùm vnà, ſed & plures ſimul cauſæ, imò & vniuerſitas cauſarum, id eſt omnis iuriſdictio à iudice Ordinario rectè demandatur vni vel pluribus *l*.

l paſſim toto h. tit. noſtro ext. & in 6. & l. ſolet. 10. ff. de iuriſd. om. iud. c. cum Epiſcopus. 7. de offic. ord. in 6.

De

De varijs formulis delegationis.

Ita tamen vt in pluribus delegatis, diligens formulæ delegationis habeatur ratio: ſi enim tribus V.G. ſimpliciter delegatio facta ſit, omnes conuenire neceſſe eſt; ac proinde ſi vnus eorum rebus humanis exemptus, aut aliter abſens fuerit, reliqui in eadem cauſa procedere non poterunt *m*, Sin adiecta hac clauſula; *Quòd ſi omnes intereſſe non poſſunt alij nihilominus in cauſa procedant*: duo præſentes ita demùm procedent, ſi de impedimento tertij per certum nuncium, aut aliter legitimè conſtiterit; neq; intererit hoc impedimentum iuris, an facti ſit: Iuris, vt quia tertius ille vel ſeruus, vel infamis, vel excommunicatus eſt, vel aliter à iure prohibitus: Facti; puta, quia mortuus, infirmus, aut alia neceſſitate præpeditus cauſæ adeſſe non poteſt *n*. Quod & eò productum eſt, vt etiam is, qui non vult intereſſe, cùm alias poſſit, eadem clauſula contineatur, quòd attinet ad conſolidandā aliorum iuriſdictionem *o*. Vbi verò formula delegationis hoc modo concepta eſt: *vt omnes aut duo, vel vnus eorum procedat.* cuiuis delegatorū poteſtas facta intelligitur in ſolidum, ita vt inter eos præuentioni locus ſit; neq; alij vlterius cæptę ab alio cauſæ ſe immiſcere poſſint: niſi is, qui præuenit, infirmitate aut alia iuſta ex cauſa impediatur, aut nollet eam proſequi *p*.

m c. causā matrimonij. 16. ext. eod. l. duo ex trib ff. de re iudic.

n c. prudentiā. 21. circa prin. ext. eod. iuncto c. ſuſcitatus. 13. de reſcript. l. cum prætor. 12. §. non autem ff. de iudic. Vide & Hoſtienſ. in ſumma hu ius tit. noſtri. §. 3.

o d c. prudentiam §. adijcimus.

p c. cū plures 8. eod. tit. lib. 6.

Diffe-

Differentia inter delegatos à Summo Pontifice, & ab alio ordinario.

ILLVD diſcriminis eſt inter delegatos à S.Pōtifice, & ab alio Ordinario iudice: quod illi ſubdelegare poſſint ſiue extraneo, ſiue adiuncto ſibi delegato: cum hanc poteſtatem à iure habeant *q*; Delegati verò ab alio Ordinario, non item *r*, niſi cui vniuerſa iuriſdictio mādata eſt: Quia ſpecie & hic ſubdelegare poterit *s*.

q c.paſtoralis.28 ext.eod. l. à iudice 5. C. de iudic. r l. mandatum. 5. ff. de off. eius. l. more. 5. cum l. ſeq. ff. de iuriſ. om. iud. s l. cum prætor. 12. §. is quoque ff. de iud. l. 1. § 1. ff. quis & à quo appell. adde gloſſ. & Bart. ad d. l. more.

Delegati à S. Pontifice, quibus caſibus ſubdelegare non poſſunt.

SED quid ſi delegato Sedis Apoſtolicæ mandatū ſit, vt perſonaliter ipſe negotium exequatur? Adhuc ſubdelegationi locus erit, dummodò partes conſentiant: prætterquàm ſi inquiſitionem fieri, vel Eccleſijs de Prælatis, vel alijs miniſtris prouideri, mādatum ſit; Cum in his omnibus caſibus, induſtria & fides perſonę ſpectata & electa videatur *t*. Idem eſt, ſi mandatum ſit nudum miniſterium: puta, vt excōmunicet, abſoluat, diſpenſet, aut ſimile quid: ſalua tamen hac in re Legatorum Sedis Apoſtolicæ authoritate *u*. Res quoque grauiores, quæ magis præſentiam delegati deſiderant, per ſubdelegatum ſolum explicari non poſſunt *x*.

t c. fin. §. 1. ext. hoc tit. c. is cui. 12. eod. in 6.

u d. c. fi. §. fi.

x cap. 3. ext. eodem vide Decium ib.

Altera differentia delegatorum S. Pontificis & aliorum.

ALTERVM diſcrimen eſt; quod delegati S. Pontificis, poſſint ſententiam ſuam exequi intra annum *y*, vel etiam Ordinario iudici eam exequendam demandare, qui & cogetur eam exequi licet ſciat iniuſtam eſſe; niſi efficere poſſit apud delegatum, vt hoc onere liberetur *z*. Secus eſt in delegatis ab Ordinario, quorum officium, cum lata ſententia expiret, executio in ipſum Ordinarium reijcitur *a*.

Tertia differentia delegatorum.

TERTIVM diſcrimen eſt; quod etſi ab Epiſcopo, Clericus etiam ſimplex, iudex dari poſſit *b*, modò hic vigeſimum annum peregerit *c*, & nullo alio iure prohibeatur *d*. Aliud tamen eſt in S. Pontifice & Legato Sedis Apoſtolicæ; qui non alijs ex præſcripto iuris cauſas delegant, quàm Clericis in dignitate vel perſonatu conſtitutis, vel Eccleſiarum Cathedralium Canonicis *e*, vel Prioribus Conuentualibus, vel Epiſcoporum Officialibus principalibus non foraneis *f*, prout Bonifaciana conſtitutione latius continetur *g*. Cui tamen ne fraus fiat propter malitioſam petentium ſuggeſtionem, aut error committatur ob locorum interuallum; prudenter additum eſt ex de-

creto

y c. quærenti 26. ext. eod.
z c. paſtoralis 28. §. quia verò extra eod.
a l. à Diuo Pio 15. in princ. ff. de re iud. c. 4. cum ibi latius Dd. ext. de foro comp.
b c. cum Epiſcopus 7. de offi. ord. in 6. gloſſ. ad c. ſtatutum in ver. Sedis Apoſtolicæ. de reſcrip. in 6.
c c. cum vigeſimū. 51. ext. hoc tit. ibi lat.
d de quo ſupra eod. in § ita vt in.
e c. ſtatutū. 11. de reſcrip. in 6.
f c. 2. de reſcript. in Clement.
g in d. c. ſtatutum.

creto Concilij Tridentini; vt in ſingulis Synodis Prouincialibus aut Diœceſanis, quatuor perſonæ, aut etiam plures conformes eidem conſtitutioni Bonifacianæ, & alioquin ad id idoneę, deſignentur, quibus pręter Ordinarios locorum, cauſæ Eccleſiaſticæ ac ſpirituales, & ad forum Eccleſiaſticum pertinentes, à Sede Apoſtolica, & eius Legato demandari poſſint. Ita vt ſi aliquem ex deſignatis interim mori contigerit, Ordinarius loci cum conſilio Capituli in demortui locum alium, ſubſtituat, vſque ad futuram Prouincialem, aut Diœceſanam Synodum. Quâ deſignatione factâ (quę ſtatim ab Epiſcopo tranſmittenda eſt ad Summum Pontificem) aliorum iudicum delegationes ſi quæ factæ fuerint, vti ſubreptitiæ cenſebuntur.

k Côc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 10. de refor.

Delegatorum iuriſdictio quibus modis expiret.

EXPLICAT verò Delegatorum iuriſdictio varijs modis; Aut ſententia lata ſiue finito negotio *i*: aut re integrâ morte delegantis *k*, vel delegati *l*: niſi ſub nomine dignitatis delegatio facta ſit *m*: aut reuocatione mandati *n*: aut elapſo termino ad decidendam cauſam præſtituto: niſi hic terminus conſenſu partium prorogatus fuerit *o*. Item reuocatur, per poſteriorem delegationē ab aduer-

l c. in literis 9. c. Venerabili. 37. ext. h. tit. l. index. 55. ff. de re iudic. iuncto §. alterum. ſup. eod. vbi diſcrimen obſerua quoad executionem inter delegatos S. Pontificis & aliorum.

 ſario

ſario impetratam, facta tamen mentione prioris delegationis *p.*

k c. gratum 20. c. licet. 30 ext. eod. l. & quia 6 ff. de iuriſdict. om. iud. l c. Vno 42. ext. eod. m c. quoniam abbas. 14. & ibi latius Dd. ext. eodem. n l. iudicium ſoluitur. ff. de iudic. o c. 4. ext. hoc tit. noſtro. p c. cæterum. 3. ext. de reſcrip. Vide latius gloſſ & Dd. ad d. c. in literis.

De delegatis à iure conſtitutis.

ATQVE hæc de delegatis ab homine (vt ita loquar) conſtitutis. Sunt enim & delegati iuris, hoc eſt, qui à iure delegatum iuriſdictionem habent, ſicut Epiſcopi pluribus caſibus reſeruatis alioqui Sedi Apoſtolicæ, præſertim in Eccleſias & monaſteria exempta, eorumque perſonas; quibus ipſi auctoritate Canonum, tanquam delegati Sedis Apoſtolicæ nonnunquam procedunt, abſque vllo alio mandato: vt multis locis videre eſt in Decretalibus, & in Decretis Concilij Tridentini *q.*

q Vide tex. in c. irrefragabili 13. §. cæterum ext. de off. iud. ord. c. ad abolendam 9. in fin. ext. de hæret. c. Vnico de clerico ægrot. in 6. & Concil. Trid. pluribus locis. Seſſ. 5. cap. 2. de reformat. Seſſ 6. cap. 2. & 3. de reformat. Seſſ. 4. cap 4. de reformat. Seſſ 21. cap. 6. & 8. de reformat. Seſſ. 22. in decreto obſeruandis & euitandis in celeb & c. 8. de reformat. Seſſ. 24. cap. 9. 10. 11. & 14. de reformat. Seſſ. 25. cap. 5. 8. & 9. de regularibus tum alibi.

Notatio in tit. 18.

a. De Iuſtiniani conſtitutione in § illud, No*uell. 60. Vt defuncti ſeu funera, & in Auth. ad hæc.*

hæc C. de iud. variè ſentiunt Interpretes; ſicut videre eſt apud Salicetum ad d. authent. Sed placet Bartolo & Iaſo ibidem, Vltramontanorum ſententia; quòd dicti textus non de delegato loquantur, ſed de aſſeſſoribus. vt per hos quidem proceſſus cauſæ expediri poßit; verùm non omnino abſque iudice: cum coram eo lis conteſtanda ſit, audienda cauſa non ſolum in medio; ſed & in fine omnia, quæ in iudicio agitata fuerunt. Denique ab eodem ſententia ferenda, & appellatio recipienda ſit. Atque hæc interpretatio, quæ verior videtur, arridet quoque Panormitan. ad c. ſuper quæſtionum, num. 16. ext. de off. & poteſt. iud. deleg.

β. In his enim duobus in cognitione, ſcilicet, & coërcitione criminum publicorum, conſiſtit merum imperium l. 1. ff. de off. eius. & l ſolet. 6. ff. de off. proconſ. Nam quòd attinet ad l. 3. ff. de iuriſd. om. ibi, non tam definitur merum imperium, quàm allato exemplo declaratur: licet ſint qui aliter ſentiant.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

TITVLVS XIX.

ARCHIDIACONVS, latinè Princeps Diaconorum dicitur. His etenim imperat; nec non Archipreſbyteris, Preſbyte-

ris, alijſque Clericis, quorum Eccleſiarum curam & ipſe agit, eaque, quæ corrigenda ſunt, corrigit, niſi maioris ſint momenti, vt ad Epiſcopum referri debeant: item examinat promouendos ad ſacros Ordines & ad beneficia, quos & corporaliter inſtituit *a*, vt hinc meritò oculus Epiſcopi appelletur *b*.

a c. adhac. & paſſim. ext. h tit c. 1. §. Archidiaconus. & §. Archipreſbyter. diſt. 25. cap. Diaconi. diſtinct. 93. b *d. c. adhac. verſ. item in epiſtola. & Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 12. de reformat. Vbi & quales eligi debeant. Quatenus autem viſitant, vide infra titul. de cenſib. §. vlt.*

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

TITVLVS XX.

„ ARCHIPRESBYTER, id eſt, Princeps
„ ſiue primus Presbyterorum, à plerijſque
„ Decanus appellatur *a*; hic ex decreto Con-
„ cilij Toletani ſuper omnes Preſbyteros in
„ ordine Preſbyterali poſitos, curam agit ani-
„ marum: huius eſt aſſiduè in Eccleſia ſtare, &
„ in Epiſcopi ſui abſentia ad vicem eius Miſ-
„ ſarum ſolemnia celebrare, & Collectam di-
„ cere, aut cui ipſe iniunxerit *b*.

a c. adhac. §. Archipreſbyteri. ext. de officio Archidiacono. b *c. 1. ext. de offic. Archipreſbyter.* quæ explicatius recenſentur *in cap. 2. & c. 3. ext. eod.*

Archi-

Archipresbyterorum duplex genus & de officio vtriuſque.

QVÆ quidem propria ſunt Archipreſbyteri Vrbani, id eſt, in vrbe conſtituti: De Rurali verò, ſiue ruri conſtituto, ita Synodus Rauennatenſis: Vt ſingulæ, *inquit*, plebes Archipreſbyterum habeant propter aſſiduam erga populum Dei curam, qui non ſolum imperiti vulgi ſolicitudinem gerat; verum etiam Preſbyterorum, qui per minores titulos habitant vitam iugi circumſpectione cuſtodiat, & qua vnuſquiſque induſtria diuinum opus exerceat, Epiſcopo ſuo renunciet *c*. *c tex. in c. fi. ext. eod.*

DE OFFICIO PRIMICERII; SACRISTÆ ET CVSTODIS.

TITVLVS XXI.

Quæ ſpectant ad officium Primicerij.

AD Primicerij (qui & cantor ſiue præcentor dicitur *a*) curam pertinet; vt in docendo præſit Diaconis & aliis Eccleſiæ miniſtris, lectioneſque diſtribuat Diaconis ad nocturna clericorum officia *b*.

a Hoſtienſ. in ſumma huius titul.
b ex c. Vnico ext. de offic. Primicerij. Vbi & latiùs.

Quæ ad Sacriſtam.

SACRISTÆ (qui & theſaurarius dicitur) incumbit cuſtodia ſacrorum vaſorum, veſtimentorum eccleſiaſticorum, ſiue totius theſauri eccleſiaſtici, nec non eorum, quæ ad luminaria pertinent *c*.

Quæ ad cuſtodem.

AD Cuſtodem verò reliquarum rerum Eccleſiæ cura ſpectat; ſpeciatim verò, vt Archidiaconi iuſſu ad Canonicas horas ſigna tintinnabulorum det, item pallia & lintea-mina altaris ſeu cuncta vtenſilia Eccleſiæ indeſinenter cuſtodiat, lampades & laternam accendendo ſeu extinguendo peruigil exiſtat *d*: nec non panem & vinum omni tempore præparatum ad Miſſam habeat *e*.

Clauſula ad hunc & duos præcedentes titulos.

HIC tamen meminiſſe oportet ea, quæ de officijs Archidiaconi, Archipreſbyteri, aliorumque diximus, & ſi quæ ſimilia ſunt; in quibuſdam Eccleſijs aliter quandoq; obſeruari: quod minimè abſurdum videri debet: cùm locorum conſuetudines, vbi rationabiles ſunt; iuri ſcripto derogare poſſint *f*.

c text. eſt in c. 1. ext. de offic. Sacriſta.

d text. eſt in c. 1 ext. de offic. cuſtod.

e c. 2. ext. eod.

f c. dilecti. 4. ext. de arbitris c. 2 ext. de conſuetud. l. fi. C. de emãcipatio. ad- de qua diximus de conſuetudine ſuperius. de iuris non ſcripti partibus.

DE OFFICIO VICARII.

TITVLVS XXII.

Vicarius quis dicatur.

VICARIVS is dicitur, qui vicem alterius gerit qualis quidem eſt & Archidiaconus, alijque, de quibus proximè egimus *a*, ſed cum hi nomen proprium & adminiſtrationem ex Canonum præſcriptio habeant: non ſolent appellari Vicarij: Nos enim eos ſolos Vicarios intelligimus, qui ab Epiſcopo, vel eius auctoritate ab alio conſtituuntur, & recepto loquendi more ſimpliciter Vicarij nominantur *b*.

a per tex. in c. 1. ext. de off. Archipreſb.

b de quibus agitur ext. & in 6. de off. Vicarij. & in c. vnico. in Clement. eod.

De triplici genere Vicariorum.

ATQVE horum quidam in Spiritualibus, id eſt, ad obeunda Spiritualia *c*, quidam in temporalibus, quidam in vtriſque ſimul, conſtituuntur *d*.

c Spiritualium Vicariorū mentio fit in c. 3. verſ. Epiſcopo autē de temp. ord. in 6. in 4. c. ext. de offic. iud. ord.

d cap. 2. c. 3. hoc tit. in 6. c. 3. de præbend. in 6.

De Vicariis in Spiritualibus.

VICARII in ſpiritualibus rurſus, aut deſtinantur ad diuina miniſteria peragenda, aut ad exercendam iuriſdictionem rerum ſpiritualium.

De

De Vicariis ad diuina miniſteria.

Etenim receptum eſt apud ſacros Canones; vt is qui parochialem Eccleſiam ſuo beneficio annexam habet, ſubſtituere ſibi poſſit & debeat Vicarium idoneum & perpetuum; idq́; auctoritate Epiſcopi *e*. Idem conſtitutum eſt in Cathedralibus, Collegiatis, aliiſq́ue Eccleſijs & pijs locis quibuſcunque, quæ beneficia Eccleſiaſtica curata ſibi perpetuò vnita & annexa habent *f*. Quin & in ipſis parochis, aliiſq́ue curatum beneficium habentibus obtentum eſt; vt & hi vbi & quouſq; cognita & probata cauſa per Epiſcopum abfuturi ſint, Vicarium temporalem conſtituere poſſint, ab ipſo Ordinario approbandum *g*; aut certè Ordinarius ipſe conſtituet *h*: ita vt prædictis caſibus merces aut ſuſtentatio congrua Vicario aſſignetur *i*.

e c. extirpandæ. 30. § qui verò ext. de præbend. c. ad hæc 3. ext. hoc tit. iuncta cap. cum ſatis ex. de off. Archid.

f vt videre eſt in Conc. Trid. ſeſſ. 7 c. 7. de reformat. & ſeſſ. 25. cap. 16 de reformat.

g Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 1.

§ eadem omnino, de reform. h c. peruenit 28 ext. de appell. cap. cum ex eo. 34 § porro de elect. in 6. i pro vt habent præd. iura.

De Vicariis quoad iuriſdictionem rerum ſpiritualium & temporalium.

Qvæ autem concernunt iuriſdictionem rerum ſpiritualium; veluti ſunt, inquirere, punire, corrigere exceſſus ſubditorum, conferre beneficia & officia Eccleſiaſtica vel adimere, aliaque huiuſmodi; ea ab Epiſcopo rectè alteri committuntur, ſed ſpeciali mandato *k*. Quem licet vocare Vicarium in ſpiritua-

k c. 2 & c. 3 in fi. hoc tit. in 6.

ritualibus, At quæ temporalis iuriſdictionis ſunt, id eſt, fori contentioſi, vt ſunt cauſæ matrimoniales, beneficiales, decimales, & id genus aliæ, etiam generaliter ab Epiſcopo alteri rectè demandantur *l*, vt tamen vtroque caſu cui mandatur iuriſdictio, Eccleſiaſticus ſit *m*. Quem Vicarium diſtincto nomine, licet appellare Officialem: qui etſi mãdata ſibi ab Epiſcopo iuriſdictione vtatur, tamen vbi cauſam cognoſcit, fingitur eadem cum Epiſcopo perſona idem vtriuſque adiutorium *n*: Nec enim ab Officiali ad Epiſcopum, ſed ad Archiepiſcopum appellatur *o*; quamuis ab Archidiacono alijſq́; Prælatis inferioribus rectè prouocetur Epiſcopus, non Achiepiſcopus, niſi aliud conſuetudine loci receptum eſſet *p*. *α*. Vbi autem Vicatius rerum ſpiritualium & temporalium iuriſdictionem ſimul habet ex mandato Epiſcopi; hic meritò generalis Vicarius dicitur *q*.

l d.c. 2. cap. cum Epiſcopus. 7. ibi, per ſe vel per alium de offic. ord. in 6.

m *c. 2. ext. de iudicijs.*

n *cap. 2. de conſuetud. in 6.*

o *d.c. 2. de conſuetud.*

p *c. Rom. §. ab Archidiaconis, de appel lib. 6.*

q nihil enim prohibet talem conſtitui *ex l ſolet 16. cum l. ſeq. ff. de iuriſdict. omn. iud.*

Notatio in tit. 22.

α Hæc accipienda ſunt de Officiali principali, hoc eſt, qui conſtitutus eſt ab Epiſcopo in Curia ſua per commiſsionem officij generaliter factam. Non verò *de officiali qui in certa parte Diœceſeos, quandoque conſtituitur,*

qui

qui idcirco foraneus, id eſt, extraneus appellatur; Qui cum non habeat, idem ſed diuerſum ab Epiſcopo conſiſtorium, rectè ab eo ad Epiſcopi conſiſtorium prouocatio fit cap. 2. & ibi gloſſ. & Panormit. de reſcriptis, in Clement.

DE OFFICIO COADIVTORIS.

TITVLVS XIII.

COADIVTOR is dicitur, qui alteri in ſubſidium adiungitur explendi officij cauſa; Iſque interdum Epiſcopo datur, interdum alijs Clericis.

Quibus ex cauſis, & quaforma Epiſcopo & alijs Superioribus Coadiutor datur.

EPISCOPO ex his cauſis, & hac forma Coadiutor datur, ex conſtitutione Bonifacij VIII. quam hîc integram adſcribam. „ Paſtoralis, *inquit*, officij debitum exequen„tes, declaramus atque ſtatuimus, Coadiuto„rum Epiſcoporum & Superiorum Prælato„rum dationem intelligendam eſſe de cauſis „maioribus, & referendam ad Sedem Apo„ſtolicam, ac ab ea (conſuetudine non obſtante

ſtante contraria) tantummodo poſtulandam. "
Verùm ne hoc prætextu Eccleſiæ (exiſtentes "
præcipuè in remotis) diſpendia patiantur: "
nos earum in hac parte indemnitatibus præ- "
cauere volentes, hac generali conſtitutione "
ſancimus; vt Epiſcopus ſenio aut valetudine "
corporali grauatus, vel etiam alias adeò im- "
peditus perpetuò, vt officium ſuum neque- "
at exercere: poſſit de ſui conſilio & aſſenſu "
Capituli vel maioris partis ipſius, vnum vel "
duos auctoritate Apoſtolica Coadiutores "
aſſumere ad dictum officium exequendum. "
Si verò Epiſcopus demens fuerit, & quid ve- "
lit aut nolit exprimere neſciat, vel non poſ- "
ſit; tunc eius Capitulum, vel duæ ipſius par- "
tes eadem auctoritate vnum vel duos Coad- "
iutores aſſumant idoneos, qui eius officium "
exequantur. Si autem Epiſcopus ſenio aut "
incurabili morbo grauatus, vel perpetuo "
impedimento detentus ad ſui executionem "
officij reddatur inutilis, & Coadiutorem aſ- "
ſumere vel habere noluerit, licet à Capitu- "
lo requiſitus, proprio ſe illius non indigere "
ſuffragio forſitan aſſerendo: tunc nihil per "
Capitulum innouetur, ſed hoc caſu & etiam "
proximo, idem Capitulum Epiſcopi & Ec- "
cleſiæ ſuæ cõditionem & ſtatum ac facti cir- "
cumſtantias vniuerſas, quàm citò poterit, "
explicitè referat ad notitiam dictæ Sedis, re- "
cepturi humiliter & efficaciter impleturi, "
quod

„ quod ſuper hoc per Sedem ipſam contigerit „ ordinari, Pręſenti quoq; adijcimus ſanctioni, vt Coadiutores huiuſmodi de prouentibus Prelatorum, in quorum aſſumentur auxilium, ſumptus recipiant moderatos, ab alienatione qualibet de bonis Eccleſiaſticis Prælatorum ipſorum vel Eccleſiarum ſuarum quomodolibet facienda penitus abſtinentes; rationem non ſolum in diſtricto examine, ſed & Prælatis ijſdem (ſi ſanæ mentis extiterint) ac Capitulis eorundem, ſeu etiam ipſorum Prælatorum ſucceſſoribus (ſi hoc anteà nõ fecerint) plenariam reddituri. Cæterùm quòd de Epiſcopis præmittitur, ad ſuperiores etiam Prælatos eſſe volumus & intelligimus referendum *a*.

De Coadiutore inferiorum Clericorum.

ALIIS verò inferioribus Clericis Coadiutor adiungitur, vbi & hi morbo impediti muneri ſuo ſupereſſe non poſſunt: vt in Rectore Eccleſiæ lepra, & in Archidiacono paralyſi, laborantibus à SS. Pontificibus reſcriptũ eſt *b*. Nec enim morbo implicitos moueri loco conuenit *c*, ne afflictis (quod dici ſolet) addatur afflictio *d*.

a tex. in c. vnico. de clerico ægrot. lib. 6. b in c. 3. & in c. fin. ext. de clerico ægrot. vide Panormit. latius ad d. c. fin. c c. Pont. 7. d. 1. de ex par. ſ. extr. de clerie. ægrot. c. cum percuſſ. 7. q. 1. l. 1. diuũ ff. de offic. præſid.

De Coadiutore cum futura ſucceſſione.

NVLLVS verò Coadiutor cuiuſcunque generis, cum futura ſucceſſione dari poteſt

reſte; ne inducatur votum captandæ mortis alienæ, contra iuris vtriuſque regulas *f*. Præterquàm, ſi Eccleſiæ Cathedralis ſiue Monaſterij vrgens neceſſitas, aut euidens vtilitas poſtulauerit, Prælato dari Coadiutorem; qui tamen non aliter cum futura ſucceſſione dabitur, quàm cauſa prius à Summo Pontifice diligenter cognita, & cõcurrentibus in illo qualitatibus, quæ à iure & decretis Concilij Tridentini, in Epiſcopo & Prælato requiruntur. Alioqui conceſſio Coadiutoris ſurreptitia cenſebitur *g*.

e Cõc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 7. de reſor. f in c. 2. ext. de conceſſ. preb. in 6. & C. de pact.

g Cõc. Trid. d. c. 7.

DE OFFICIO CAPITVLI, SEDE VACANTE ET DE ADMINISTRATORE & Oeconomo.

TITVLVS XXIV.

Mortuo vel capto Epiſcopo ſuccedit interea Capitulum.

QVIA verò Epiſcopo ab hac luce ſubtracto, non ſtatim illi alius ſuffi itur, idcirco ne mora hæc damnoſa ſit Eccleſiæ vacanti, conſtitutum eſt à SS. Canonibus, vti interea adminiſtratio tam ſpiritualium quàm temporalium rerum, penes Capitulum

lum ſit eiuſdem Eccleſiæ *a*. Idem obtinet, vbi Epiſcopus à Paganis vel Schiſmaticis captus & nondum Eccleſiæ ſuæ reſtitus eſt: niſi hac de re conſultus S. Pontifex aliter cenſuerit *b*.

In qua non ſuccedat Capitulum.

Hinc tamen excipiuntur beneficia Eccleſiaſtica, quæ ad Epiſcopi collationem pertinent: nam hæc ſucceſſori Epiſcopo reſeruantur ab eodem conferenda *c*. Item quæ ſunt ordinis Epiſcopalis, puta, ordinare clericos, conſecrare Eccleſias, & ſimilia; quæ neq; per Capitulum ſed per vicinos Epiſcopos expleri debent *d*. Cæterùm an Capitulum ſede vacante dimiſſorias dare poſſit, alibi retulimus *e*.

a *c.3. de ſupp. negl. prælat. in 6. ibi ac ſi ſedes per mortem: c. cum olim. 14. ext. de maior. & obed. c.1. d. titul. in 6.*

b *d. c.3 c. is cui. 42. de elect. in 6.*

c *cap. 2. ext. Ne ſede vacante. c. fin. in fi. de ſup. negl. in 6. iuncto c. vnico, ne ſede vacante in 6.*

d *c. is cui. 42. in fin. de elect. in 6. gloſ. ad d. c. 3. in verbo ſpiritualibus iuncto c. 4. diſtinct. 68. vide quæ de adminiſtratione fuſius tradunt Panormit. & alij ad c. cum olim ext. de maior. & obed.*

e *in §. vbi tamen ſupra Qui ord. Eccleſiaſt. conferant.*

De adminiſtratore Eccleſiæ Cathedralis conſtituendo.

PORRO, ſi Capitulum in hac adminiſtratione perperam aut negligenter ſe geſſerit; tunc Archiepiſcopo poteſtas fit, vocato ad ſe Capitulo, cauſæque cognitione adhibita, Viſitatorem ſiue Adminiſtratorem, vacanti præficere Eccleſiæ *f*. Qui certè caſus ſingu-

f *c. ſi. iuncto c.3. de ſup.*

ſingularis eſt: cum alias eccleſiæ Cathedrali vacanti Viſitator ſiue Adminiſtrator ab alio quàm à Romano Pontifice conſtitui non poſſit g. *negl. prǽl. in 6. g c. ſi. d. tit. in 6.*

De Oeconomo, Officiali ſeu Vicario, & Adminiſtratoribus, ſede vacante; Concilio Tridentino.

CÆTERVM Concilium Tridentinum hac in re ita cenſuit: Capitulum, *inquit*, ſede vacante vbi fructuum percipiendorum ei munus incumbit; Oeconomum vnum vel plures fideles & diligentes decernat, qui rerum eccleſiaſticarum & prouentuum curam gerant, quorum rationem ei, ad quem pertinebit, ſint reddituri. Item Officialem ſeu Vicarium infra octo dies poſt mortem Epiſcopi conſtituere vel exiſtentem confirmare omnino teneatur, qui ſaltem in iure Canonico ſit Doctor vel Licentiatus, vel alias, quantum fieri potuerit, idoneus: ſi ſecus factum fuerit, ad Metropolitanum deputatio huiuſmodi deuoluatur; & ſi eccleſia ipſa Metropolitana fuerit, aut exempta, Capitulumque, vt præfertur negligens fuerit, tunc antiquior Epiſcopus ex Suffraganeis in Metropolitana, & propinquior Epiſcopus in exempta Oeconomum & Vicarium idoneos poſſit conſtituere. Epiſcopus verò ad eandem eccleſiam vacantem promotus ex ijs, quæ ad eum ſpectant, ab

» eiſdem Oeconomo, Vicario,& alijs quibuſ-
» cunq; Officialibus & Adminiſtrationibus,
» qui ſede vacante fuerunt à capitulo; vel ab
» alijs in eius locum conſtituti, etiamſi fuerint
» ex eodem Capitulo; rationem exigat offi-
» ciorum, iuriſdictionis, adminiſtrationis aut
" cuiuſcunque eorum muneris; poſſitque eos
" punire, qui in eorum officio ſeu adminiſtra-
» tione deliquerint, etiamſi prædicti Officia-
» les redditis rationibus à Capitulo vel à de-
» putatis ab eodem, abſolutionem aut libera-
» tionem obtinuerint. Eidem quoq; Epiſco-
» po teneatur Capitulum de ſcripturis ad ec-
» cleſiam pertinentibus, ſi quæ ad Capitulum
» peruenerunt, rationem reddere *h*.

h ex Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 16. de reform.
i tit. ext. ne ſede vacãte.
k c ſi, ext. d. tit.
l c. 4. c. 10. c. 15. extra de præſcript.
m c. 1. ext. d. ſitne ſede vacante.

Sede vacante nihil innouandum.

Et cum Sede vacante nihil innouari Canones iubeant *i*; ſubſequens eſt, neque iudicium *k*, neque præſcriptionem aduerſus eccleſiam vacantem valere *l*; neque vnitam eccleſiam illi interim adimi poſſe *m*.

DE

DE REGVLARIBVS ET MONACHIS.

TITVLVS XXV.

Qui Regulares.

NVNC ad tertium genus perſonarum tranſeamus: has Regulares ſuprà diximus *a*, eo quòd certæ viuendi regulæ, ſingulariter, id eſt, præter communem aliorum Chriſtianorum morem adſcriptæ ſint: Sunt autem Monachi, Moniales, Canonici, Regulares, Milites, Hoſpitalarij & Teutonici, Religioſi Societatis Ieſu, alijque his ſimiles, qui ſub certa & probata à Sede Apoſtolica regula, ad tria vota, paupertatis ſcilicet, caſtitatis & obedientiæ ſe obſtrinxerunt *b*.

Monachi vnde dicti.

Ac inprimis Monachi & Moniales à ſolitudine clauſtri, cui ſe addixerunt, nomen ſortiti ſunt *c*; Monachus enim græcè, latinè ſingularis dicitur *d*, non quòd ſeparatim extra aliorum fratrum cõſortium viuat (id enim Monacho à SS. canonibus interdictũ eſt *e*) ſed quod ſemotus à vita & moribus ſecularium, ſoli Deo quaſi mundo mortuus, vacare debeat *f*.

a tit. de iure perſonar.

b c. fi. ext. de relig. domibus iuncto. c. vnic. eod. tit. in 6. c. cũ ad monaſt. 6. ext. de ſtatu monach.

c c. 1. cap. 8. placuit. 16. q. 1. d d c. 1.

e c. 2 ext. de ſtatu monach c. penul. & vlt ext. de capell. monach. c. 1. §. adhac de ſtatu monach. in Clement. *f c qui verè iuncto. d. c. placuit. 16. q. 1.*

Monachi aut fiunt oblatione parentum, aut propria profeſſione.

Fivnt autem Monachi; aut parentum oblatione, aut propria profeſſione *g*: oblatione parentum puta, ſi pater vel mater filium filiamue impuberem intra ſepta Monaſterij in diſciplinã regularem tradat *h*. Quo tamen caſu, filius vel filia adultior facta, id eſt, pubertatis annos ingreſſa, diſſentire poterit, & ad ſecularem vitam redire *i*. Neque enim religionis monaſticæ profeſſio ante pubertatem emiſſa obligat, propter defectum iudicij *k*.

Propria profeſſio aut eſt expreſſa aut tacita.

Propria profeſſione quis Monachus efficitur; vel expreſsè, vel tacitè: Expreſsè, ſi pubes Religioni nominatim ſe deuoueat in manus Abbatis vel alterius Superioris; aut factam antea profeſſionem, expreſsè ratam habeat, etiam habitum monaſticum non aſſumendo. Non enim Monachum facit habitus, ſed profeſſio *l*.

De anno probationis.

Neqve impedit, quòd profeſſionem præcedere debeat annus probationis *m*. Quia id obtinet, vbi nondum profeſſio emiſſa eſt; At ea emiſſa, nulla alia probatio exigitur: cùm multa fieri prohibeantur, quę tamen facta valent *n*.

g c. monachum. 20. q. 1. c. cum virum. 12. ext. de regularib.

h c. 1. d. q. 1.

i c. illud ſũ. ctoc. 20. q. 1. c. ſignificatum 11. c. cũ ſimus. 14. & vtrobiq; Panor. ext. de regularibus.

k c. 1. de regularib. l. 6.

l c. porrectũ 13. iuncto c. ad Apoſtolicã 16. & c. ex parte 22. ext. de regularib c. 1. eod. in 6.

m d. c. ad Apoſtolicã. Adde c. Gõ. aldus. 17. q. 1. & iura. ibid. in gloſ.

Quibus interdum annus, interdum biennium, interdum triennium datur ad probandum: & idcirco arbitrarium eſt. *Panorm. ad d.c. ad Apoſtolicam. n d e ad apoſtolicam. c. ad noſtram 8. cap. ſtatuimus. 23 de regularib.*

De anno probationis Mendicantium.

PLANE in Ordinibus Mendicantium, videlicet, Minorum, Dominicanorum, & ſimilium; ſingulariter conſtitutum eſt; ne quis abſq; probationis anno ad profeſſionem Ordinis admittatur. Quod ſi ſecus factum fuerit, non tantùm admiſſus eorum Ordini non alligatur; verumetiam ipſi receptores ſuſpenſione ab aliorum receptione, aliaq; grauiori Ordinis ſui pœna coërcentur *o*.

o Vti latius videre eſt in c. 1. & c. 3. de regularib. lib. 6.

Tacita profeſſio.

TACITA profeſſio inducitur; quando quis non verbis, ſed alio indicio mentem ſuam explicat Religionis à ſe tacitè ſuſceptæ; veluti: ſi maior quatuordecim annis Religionis habitum per annum geſtet; vbi is Nouitijs & Profeſſis communis & indiſtinctus eſt: At vbi diſtinctus eſt, ſufficit Profeſſorum habitum triduo geſtaſſe *p*.

p c. 1. c. 3. Vbi latius de regularib. lib. 6. cap. 2. eod. in Clement. c. ad noſtram 8. ext. eod. tit.

Correctio ex Concilio Tridentino.

VERVM hodie ex præſcriptio Concilij Tridentini hoc iure vtimur; quòd profeſſio cuiuſlibet Religionis fieri non poſſit, ante expletum decimum ſextum annum & probationem annuam; nullamque antè facta obligationem inducat. Verba Con-

» cilij hæc ſunt: In quacunq; Religione tam
» virorum quàm mulierum profeſſio non fiat
» ante decimum ſextum annum expletum,
» nec qui minore tempore, quam per annum
» poſt ſuſceptum habitum in probatione ſte-
» terit, ad profeſſionem admittatur. Profeſ-
» ſio autem antea facta, ſit nulla, nullamque
» inducat obligationem ad alicuius Regulæ
» vel Religionis vel Ordinis obſeruationem,
» aut ad alios quoſcunque effectus *q*. Nulla
» quoque renunciatio aut obligatio antea fa-
» cta, etiam cum iuramento, vel in fauorem
» cuiuſcunque cauſæ piæ, valeat: niſi cum li-
» centia Epiſcopi ſiue eius Vicarij fiat intra
» duos menſes proximos ante profeſſionem:
» ac non aliàs intelligatur effectum ſuum ſor-
» tiri, niſi ſecuta profeſſione: aliter verò facta,
» etiamſi cum huius fauoris expreſſa renun-
» tiatione, etiam iurata, ſit irrita & nullius ef-
» fectus *r*.

q *text. eſt in cap. 15. ſeſſ. 25. de regularib.*

r *text. eſt in cap. 16. eiuſdem ſeſſ. 25. de regularib.*

Noua Religio nec inſtitui, nec ſuſcipi debet.

» SED & cautum eſt in Concilio Lugdu-
» nenſi generali: ne quis nouum Ordinem
» aut Religionem inueniat, vel habitum no-
» uæ Religionis aſſumat, ſed quicunque ad
» Religionem conuerti voluerit, vnam de
» approbatis aſſumat. Similiter qui voluerit
» religioſam domum de nouo fundare, Re-

gulam

gulam, & inſtitutionem accipiat de approbatis *s*.

De Monacho diuerſorum Monaſteriorum.

QVIN additum eſt in eodem Lugdunenſi Concilio ; ne quis in diuerſis Monaſteriis locum Monachi habere præſumat ; nec vnus Abbas pluribus Monaſterijs præſideat *t*.

De migratione Monachi ad aliud monaſterium, & de bonis Monachorum.

ADHÆC, interdictum eſt Monacho, priuata auctoritate cõmigrare ab vno Monaſterio ad aliud, aut aliquid proprij ſibi vſurpare *u*. Cum vtrumque profeſſioni ſuæ aduerſetur *x*. Licet alioqui ipſi permiſſum ſit ad arctiorem Religionem tranſire, petita tamen à Prælato ſuo licentia, quamuis non obtenta *y*. Exceptis Religioſis Ordinum Mendicantium, quibus omnis ad alium Ordinem (præterquam Carthuſienſium) tranſitus intercluſus eſt abſque ſpeciali gratia Sedis Apoſtolicæ *z*.

s text. eſt in c. fin. ext. de religioſ. domibus. iuncto c. Vnic. eod. tit. in 6. *t* d. c. fi. in fi. Idem in Prefectis Monialiũ ſtatutum eſt à Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 7. de regularibus. *u* c. Ioan. 5. ext. de regularib. c. cũ ad monaſteriũ 6. ext. de ſtatu monach. c. non dicatis 12. q. 1. Cõc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 2. c. 3 & c. 19. in fi. de regularib. & ſeſſ. 14 c. 11. de reform. *x* d. c. cum ad monaſt. *y* c. licet. 18. ext. de regularib. *z* c. 1. de regularib. in extrauag. comm.

Abdicatio proprietatis quam ſit propria Religioſo.

Proprietatis verò abdicatio ita Religioſo propria eſt vt ne quidem S. Pontifex hu-

a d.c. cum ad monaſt.

b d.c. cũ ad monaſt.

c in ſapè d. c. cum ad monaſt. verſ. vnde ſi quicquã alicui.

ius gratiam facere poſſit *a*, adeoque iubetur Religioſus, qui proprium poſſediſſe ſub mortem deprehenſus eſt, extra Monaſteriũ, vnà cum eo, quod poſſedit, in ſterquilinio humari; exemplo D. Gregorij *b*. Vt hinc prudenter ſtatutum ſit ab Innocentio III. vt ſi quid Monacho ſpecialiter deſtinetur ab alio, id non ipſe recipiat, ſed Abbati, vel Priori vel Cellario Monaſterij conſignetur *c*. Explicatius verò Concil. Tridentinum, Nemini, *inquit*, Regularium tam virorum quàm mulierum, liceat bona immobilia vel mobilia, cuiuſcunq; qualitatis fuerint, etiam quouis modo ab eis adquiſita, tanquã propria, aut etiam nomine Conuentus poſſidere vel tenere; ſed ſtatim ea ſuperiori tradantur, Conuentuiq; incorporentur. Nec deinceps liceat Superioribus bona ſtabilia alicui Regulari concedere, etiam ad vſumfructum vel vſum, adminiſtrationem aut commendam. Adminiſtratio autem bonorum Monaſteriorum ſeu Conuentuum, ad ſolos Officiales eorundem, ad nutum Superiorum amobiles, pertineat. Mobilium verò vſum, ita Superiores permittant, vt eorum ſuppellex ſtatui paupertatis, quàm profeſſi ſunt, conueniat; nihilq; ſuperflui in ea ſit, nihil etiam quod ſit neceſſariam eis denegetur. Quòd ſi quis aliter quidquam tenere deprehenſus aut conuictus fuerit, is

bien-

biennio actiua & paſſiua voce priuatus ſit; "
atque etiam iuxta ſuæ Regulæ & Ordinis "
conſtitutiones puniatur *d*.

d text. eſt Côci. Trid. in c. 2 ſeſſ. 25. de regularibus.

De bonis in communi poſſidendis à Monaſterio, eiuſdem Concilij Tridentini hoc decretum extat.

Concedit ſancta Synodus omnibus "
Monaſterijs & domibus, tam virorum quã "
mulierum & mendicantium: exceptis do- "
mibus fratrum ſancti Franciſci Capucino- "
rum, & eorum, qui Minorum de obſeruan- "
tia vocantur, etiam quibus aut ex conſtitu- "
tionibus ſuis erat prohibitum, aut ex priui- "
legio Apoſtolico non erat conceſſum, vt "
deinceps bona immobilia eis poſſidere liceat *e*.

e d ſeſſ. 25. de regularibus c. 3.

De Monialium egreſſu, & de externorum ingreſſu in Monaſterium.

Porro illud prætereundum non eſt: "
nemini Sanctimonialium licere poſt pro- "
feſſionem exire è Monaſterio, etiam ad bre- "
ue tempus quocunque prætextu, niſi ex ali- "
qua legitima cauſa ab Epiſcopo approban- "
da; indultis quibuſcumq; & priuilegijs non obſtantibus *f*. Sed nec ingredi inter ſepta Monaſterij alicui licet, cuiuſcunque ſit generis, vel conditionis, ſexus, vel ætatis: ſine Epiſcopi vel Superioris licentia in ſcriptis obtenta, ſub excommunicationis pœna ipſo

f Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 5. de regularib. adde & c. Vnic. de ſtatu regularium in 6.

ipſo facto incurrenda *g.* Vt hinc Moniales ad ſuſcipiendum in ſe iudicium, vel ad dicendum teſtimonium foris, à iudice euocari non poſſint *h*,

g d. ſeſſ. 25. c. 5. §. nemini ibi latiꝰ.
h d. c. Vnico § porrò. c. 2. de iud. li. 6.

Caſus, quo Monialis licitè egreditur Monaſterium.

Vbi tamen Monaſterium feudum recognoſcit à Principe, ſeu domino temporali; & homagium ſiue fidelitatis ſacramentũ per Abbatiſſam aut Prioriſſam præſtandum ſit: hac quidem ſpecie licebit ipſis (niſi obtinere poſſint à domino, vt id per procuratorem fiat) honeſto & decente comitatu exire Monaſterium; vt tamen homagio ſiue fidelitatis iuramento præſtito, è veſtigio ad Monaſterium reuertantur *i*.

i d. c. Vnico. § Verum.

De Biguinis.

De Biguinis, quæ hoc nomine vulgò appellantur, diſputare hîc non attinet, cum Monialium numero non cenſeantur, vtpote obedientiæ vel paupertatis voto minimè adſtrictæ, atque adeò nulli Regulæ à Sede Apoſtolica approbatæ. Has quidem Clemens V. quod aliter de myſterijs fidei noſtræ ſentirent, vna quaſi clauſula abrogauerat *k*; Verùm poſtea Ioannes XXII. eas, quæ culpa carent, nec ſuſpectæ ſunt, declarauit eadem Clementis conſtitutione non contineri; ac proinde nullo incommodo afficiendas

k c. 1. de relig. domib. in Clemen. iunge c. 3. de hæreticis in Clemen.

das eſſe *l.* Hæc de Monachis, Monialibus & Biguinis *m.* *l c Vnico. de religioſis domibus in*

extrauag. commun. m *quæ latius perſequere indicatis locis præcipuè in Concil. Trident.*

De Canonicis Regularibus.

CANONICI verò Regulares; tametſi tria ſubſtantialia probatæ Religionis vota inſtar aliorum Monachorum, profiteantur; in hoc tamen à Monachis diſtant, quod eccleſiæ parochiali præfici poſſint, Monachi non item *n*: adhibito tamen temperamento Concilij Tridentini, quo hodie Canonici Regulares prohibentur promoueri ad curata beneficia ſecularia *o.* *n c quod Dei. 5. iuncto c. 2. ext. de ſtatu monach.* *o Seſſ. 14. c. 11. de reformat.*

De Religioſis militibus, & Societatis Ieſu.

MILITES Hoſpitalarij (qui hodie Melitenſes ſunt) & Teutonici *p*: item Religioſi Societatis Ieſu *q*: licet hi omnes iiſdem, quibus Monachi, votis obſtricti ſint; tamen in plurimis quoad viuendi modum à cæteris Religioſis diſſident; vt teſtantur eorum Regulæ à Sede Apoſtolica approbatæ *r.* *p De illorũ origine Vide Chaſſaneũ in catalogo gloria mundi. 9. parte 4. conſid. cum ſeqq.* q *de his Vide Concil. Trid ſeſſ. 25. cap. 16. de regularib.* r *Vt videre eſt apud alios.*

DE

DE VITA ET HONESTATE CLERICORVM.

TITVLVS XXVI.

POSTREMO hîc ſubijciendum eſt de vita & honeſtate Clericorum; quam vel ipſa nominis notio indicat; Κλῆρος enim græcè (vnde Clerici) latinè ſors dicitur, eo quod de ſorte ſint Domini; vel quia Dominus ſors, id eſt, pars illorum eſt *a*, ſicut & ſuprà meminimus *b*.

a c. Clericus, 12. q. 1.
b ſup. de iure perſonarum. §. 1.

Clericorum vita ac mores in genere.

» QVAPROPTER ſic decet omnino Cle-
» ricos in ſortem Domini vocatos vitam mo-
» reſque ſuos omnes componere, vt habitu,
» geſtu, inceſſu, ſermone, alijſque omnibus
» rebus nil, niſi graue, moderatum ac religio-
» ne plenum præ ſe ferant, leuia etiam delicta,
» quæ in ipſis maxima eſſent, effugiant; vt eo-
» rum actiones cunctis adferant venerationem *c*. Nam & huc ſpectat illud Innocentij II. in Concilio Lateranenſi; Præcipimus, *inquit*, vt tam Epiſcopi quàm Clerici in ſta-
» tu mentis, in habitu corporis Deo & homi-
» nibus placere ſtudeant, & nec in ſuperfluitate, ſciſſura aut colore veſtium, nec in tonſura,

c ex Concil. Trid ſeſſ. 22. c. 1. de reformat.

ſura, intuentium (quorum forma & exemplum eſſe debent) offendant aſpectum; ſed potius, quod eorum deceat ſanctitatem, præ ſe ferant. Quod ſi moniti ab Epiſcopis emendare noluerint, eccleſiaſticis careant beneficijs *d*.

d *tex. eſt in c. ſi. 21. q. 4.*

De habitu Clericorum in ſpecie.

QVARE & ſpeciatim Clericis interdicitur; ne pannis rubeis aut viridibus, aut habitu breuiori aut longiore vtantur, ſed qui conuenit eorum Ordini, nullo alio admixto *e*. Omne quippe, quod non propter neceſſitatem ſuam, ſed propter venuſtatem accipitur, elationis habet calumniam, quemadmodum Magnus ait Baſilius *f*.

e *c. penult. ext. de vita & honeſt. cler. & c. 2. eod. in 6.*

f *citatus in c. 1. circa fi. 21. q. 4.*

De moribus Clericorum in ſpecie.

ITEM; ne comam aut barbam nutriant *a*; ſed gerant coronam & tonſuram congruentem *g*: ſimiliter abſtineant ab armis, ab officijs & commercijs ciuilibus: à mimis, ioculatoribus, hiſtrionibus, à luſu alearum & taxillorum, adeò vt nequidem his ludentibus alijs, intereſſe poſſint: item à tabernis, annulorum geſtatione, niſi quibus ex officio dignitatis annulos deferre licet *h*: item à venationibus & ſyluaticis euagationibus *i*: ab vſu Chirurgiæ, quæ aduſtionem vel inciſio-

g *c. 4. c. 5. c. 7. c. penult. ext. h. tit.*

h *de his & ſimilib. in c. 2. & c. penult. ext. eod. Concil. Trid. Seſſ. 14. c. 6 de reform.*

i *tot. tit. ext. de clerico venatore.*

ciſionem infert: nec non à iudicio ſanguinis, atque adeò à loco ſupplicij quod publicè exercentur *k*.

k c. penult. & c. clericis 5. ext. ne clerici vel mona.

Clerici à ſuſpecta muliere abſtinere debent ſub pœnis hic expreßis.

Illud grauiſſimè interdicitur Clericis; nè cum muliere incontinentiæ ſuſpecta, cõuerſationem ineant: alioqui ex communicandi ſi contumaces ſint *l*. Multò verò minus, vt ſuſpectam domi foueant, etiam ſi ea mater ſit, amita aut ſoror; Quia instigante „ diabolo, *inquit Concilium Moguntinenſe*, & „ in illis ſcelus perpetratum reperitur, aut eti„ am in pediſſequis earundem *m*. Atque hi licet per ſuſpenſionem à beneficijs & officio Eccleſiaſtico, item per depoſitionem & excommunicationem conſtringi poſſint, vt concubinã ſiue fornicariam domo eijciant; non tamen eam abiurare cogendi ſunt, propter metum periurij *n*.

l c. 1. ext. de eo habit. cleri cor.

m c. 1. ext. eod. de cohabita.

n c. 2. c. 3. c. 4. c. 5. c. 6. ext. de cohab. clerico.

Decretum Concilij Tridentini in Clericos incontinentes.

Quam rem & Concilium Tridentinum accuratius perſequens, hæc quæ ſequuntur, conſtituit; Quàm turpe, *inquiens*, ac Cleri„ corum nomine qui ſe diuino cultui addi„ xerunt, ſit indignum in impudicitiæ ſordibus

bus immundoque concubinatu verſari, ſatis res ipſa communi fidelium omnium offenſione ſummoque Clericalis militiæ dedecore teſtatur: Vt igitur ad eam quam decet, continentiam ac vitæ integritatem, Miniſtri Eccleſiæ reuocentur, populuſq; hinc eos magis diſcat reuereri, quo illos vita honeſtiores cognouerit; prohibet ſancta Synodus quibuſcunq; Clericis, ne concubinas aut alias mulieres, de quib. poſſit haberi ſuſpicio, in domo vel extra detinere, aut cum ijs vllam conſuetudinem habere audeant, alioqui pœnis à ſacris Canonib. vel ſtatutis eccleſiarum impoſitis puniantur. Quod ſi à ſuperioribus moniti, ab ijs ſe non abſtinuerint; tertia parte fructuum, obuentionum ac prouentuum beneficiorũ ſuorum quorumcumque, & penſionum ipſo facto ſint priuati, quæ fabricæ eccleſiæ aut alteri pio loco arbitrio Epiſcopi applicetur. Sin verò, in delicto eodem cum eadem vel alia fœmina perſeuerantes ſecundæ monitioni adhuc non paruerint, non tantùm fructus omnes ac prouentus ſuorum beneficiorũ & penſiones eo ipſo amittant, quę prędictis locis applicentur, ſed etiam â beneficiorum ipſorũ adminiſtratione quo ad Ordinarius, ět vti Sedis Apoſtolicę delegatus arbitrabit, ſuſpendantur; & ſi ita ſuſpenſi nihilominus [illegible]

eas

„ eas non expellant, aut cum ijs etiam verſen-
„ tur, tunc beneficiis, portionibus ac officiis
„ & penſionibus quibuſcunque eccleſiaſticis
„ perpetuò priuentur, atque inhabiles ac in-
„ digni quibuſcunque honoribus, dignitati-
„ bus, beneficijs ac officijs in poſterum red-
“ dantur: donec poſt manifeſtam vitæ emen-
“ dationem, ab eorum Superioribus cum ijs
„ ex cauſa viſum fuerit diſpenſandum. Sed ſi
„ poſtquam eas ſemel dimiſerint, intermiſ-
„ ſum conſortium repetere, aut aliâs huiuſ-
„ modi ſcandaloſas mulieres ſibi adiungere
„ auſi fuerint, præter prædictas pœnas excō-
„ municationis gladio plectantur; nec quæuis
„ appellatio, aut exemptio prædictam execu-
„ tionem impediat aut ſuſpendat: Supradi-
„ ctorumq; omnium cognitio non ad Archi-
„ diaconos nec ad Decanos, aut alios inferio-
„ res, ſed ad Epiſcopos ipſos pertineat, qui ſi-
„ ne ſtrepitu & figura iudicij, & ſola facti veri-
„ tate inſpecta, procedere poſſint.
„ Clerici verò beneficia Eccleſiaſtica aut
„ penſiones non habentes, iuxta delicti &
„ contumatiæ perſeuerantiam & qualitatem
„ ab ipſo Epiſcopo carceris pœna, ſuſpenſio-
„ ne ab Ordine, ac inhabilitate ad beneficia
„ obtinenda, alijſue modis iuxta ſacros Ca-
„ nones puniantur. Epiſcopi quoque, quod
„ abſit, ſi ab huiuſmodi crimine non abſti-
„ nuerint, & à ſynodo Prouinciali admoniti,
ſe

ſe nō emendauerint; ipſo facto ſint ſuſpenſi,& ſi perſeuerent, etiam ad Sanctiſſimum Romanum Pontificem ab eadem Synodo deferantur, qui pro qualitate culpæ etiam per priuationem, ſi opus erit, in eos animaduertat *o*.

o text. eſt. Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 14. de reformat.

Clericus concubinarius ſiue fornicator an in officio vitandus.

HIS affinis quæſtio incidit; an Clerici concubinarij ſiue fornicatoris, officium audiendum ſit, nondum peracta ab eo pœnitentia? Et reſponſum eſt, à Gregorio IX. quod cum hic, quoad ſe tantum ſuſpenſus ſit, non verò quoad alios; in officio nequaquam vitari debeat: niſi peccatum huiuſmodi ſit notorium per ſententiam, ſeu per confeſſionem factam in iure, aut per euidentiam rei, quæ tergiuerſatione aliqua cælari non poſſit *p*.

p c. fi. extr. de cohab. cleric. c. & 6. diſt. 32. Vide Nauarr. in Manu. cap. 25. nu. 77.

Quibus Clericis non eſt permiſſum audire Leges & Medicinam.

AD extremum: Cùm ab Alexandro III. interdictum eſſet Religioſis, ne poſt votum & profeſſionem emiſſam, ad audiendas Leges ſeculares aut Phyſicam; Monaſterium egredi poſſint; conſtituta inter alia excommunicationis pœna in tranſgreſſores *q*. Idem poſtea traductum fuit ab Honorio III. ad

q c. 3. iuncto c. fi. ext. ne clerici vel monachi per Phyſicā intellige medicinā. Nauarr. in Man. c. 27. n. 116.

ad Archidiaconus, Decanos, Plebanos, Præpoſitos; Cantores & alios Clericos perſonatus habentes, item ad Presbyteros *r*, adhibita tamen moderatione Bonifacij VIII. qua Plebani nondum Sacerdotij Ordine inſigniti, neque Capellas ſub ſe habentes, in quibus Clerici perpetui inſtituuntur; hac interdictione Honoriana liberantur *s*.

r c. fi. ext. d. tit.

s Vt videre eſt in cap. 1. ead. tit. ne clerici. Vide latius dd. ad d. c. fi.

Notatio in tit. vlt. lib. 1.

a. De coma aliter conſuetudine receptum eſt in Germania. Barba vtuntur Itali, vel ex conſuetudine, vel ex permiſſione S. Pontif. Ita vt hac in re conſuetudo valeat. c. fin. ext. de conſuet.

Finis Libri Primi.

SVM-

SVMMÆ IVRIS CANONICI.

LIBER SECVNDVS,

Quid eſt de rebus.

DE RERVM DIVISIONE.

TITVLVS I.

SVPERIOR libro expoſuimus de iure perſonarum: modò de altera tripartitæ diuiſionis iuris parte, quæ eſt de rebus pertractemus. Summa verò Eccleſiaſticarum rerum diuiſio hæc eſt; quòd aut ſunt corporales aut incorporales. Corporales ſunt, quæ tangi aut alio corporis ſenſu percipi poſſunt, veluti ſunt Sacraměta Eccleſiæ, tĕpla, monaſteria, calices, prædia, ſyluæ, fructus & ſimilia. Incorporales ſunt, quæ nullo ſenſu corporis percipiuntur: vtpote, quæ

Similis diuiſio extat apud Iuſtinianum titul. Inſtit. de reb. corporalib. & incorporal.

 in

in iure conſiſtunt; vt ſunt, electio, collatio, inſtitutio, ius patronatus, ius decimandi, ſuccedendi, ſepeliendi; & obligationes quoquo modo contractæ.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

TITVLVS II.

De notione Sacramenti & eius definitione.

SACRAMENTI varia acceptio eſt; Quãdoque idem ſignificat, quod iuſiurandum *a*: quandoque rem abditam ſiue occultam *b*; in propoſito autem argumento, denotat ſignum rei ſacræ. Qua ſignificatione ita vulgò definiri ſolet: Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma *c*. Vel, vt explicatius in eandem ſententiam: Sacramentum, eſt inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum, ad noſtram iuſtificationem inſtitutum *d*.

a *Vt in authẽ. Sacramenta puberum. C. Si aduerſus venditio. in l. miles. §. ignominioſa ff. de re militari. hinc ſacramentales, in vſibus feudor c. 1. circa fi. Tit. ſi de inueſtitura inter.* b *Vt apud D. Paulum ad Epheſios 1. cap. & apud Thobiam cap. 2.* c *extat in c. ſacrificium. 32. de conſecrat diſt. 2.* d *Catechiſmus Romanus de Sacram. in genere cap. 1. num. 3. in fi. adde c. multa. 83. circa med. q. 1. & Bellarm. de Sacram. lib. 1. cap. 11.*

Septem nouæ legis Sacramenta.

SVNT autem nouæ legis Sacramenta ſeptem; videlicet, Baptiſmus, Confirmatio,

Eucha-

Euchariſtia, Pœnitentia, extrema Vnctio, Ordo & Matrimonium *e*.

Sacramentorum quædam neceſſaria, quædam arbitraria.

HORVM quædam ad ſalutem neceſſaria ſunt: quædam non ſunt, ſed voluntaria, id eſt, pro cuiuſq; arbitrio & voluntate ſuſcipiuntur *f*. Neceſſaria ſunt. Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, & extrema Vnctio: hæc enim ſine periculo ſalutis prætermitti, aut certè temerè negligi non poſſunt *g*. Voluntaria ſunt, Ordo & Matrimonium *h*.

e Côc. Flor. in instructione Armenorum ſub Eugenio IV. & Trident. ſeß. 7. canon. 1. de Sacram.

f c. Veniens. 8 ext. de tranſact. Conc. Trid. d. ſeſſ. câ. 4.

g probat tex. in cap. nulla præter. cum c. ſeq. de conſecrat diſt. 4. in c. 1. cum c. ſeq. de conſecrat. diſtinct. 5. in c. omnis vtriuſq; 12. ext. de pœnit. & remiß. & in cap. 1. 26. quæſt. 7. h c. 2. c. 14. ext. de ſponſal. 1. ad Corinth. 7. & latius docent ibi. ſeqq.

Quædam characterem imprimunt, quædam non imprimunt.

RVRSVS ex Sacramentis, quædam characterem imprimunt, id eſt, ſignum quoddam ſpirituale & indelebile: vnde nec iterari poſſunt abſque ſacrilegio; veluti Baptiſmus, Confirmatio & Ordo *i*: cetera repeti non prohibentur *k*.

i Conc. Trident. d. ſeß. canon. 9. k De extrema Vnctione probat Concil. Trident ſeſſ. 14. cap. 3. in doctrina de Sacrament extremæ Vnctionis. De Euchariſtia, Pœnitentia & Matrimonio probat præter alia, quotidianus vſus.

» *Ad quid ordinata ſunt nouæ legis*
» *Sacramenta.*

» Et quidem per Baptiſmum ſpiritualiter
» renaſcimur: per Confirmationem augemur
» in gratia & roboramur in fide; renati autem
» & roborati nutrimur diuina Euchariſtiæ a-
« limonia. Quòd ſi per peccatum ægritudi-
» nem incurrimus animæ, per Pœnitentiam
» ſpiritualiter ſanamur; ſpiritualiter etiam &
» corporaliter (prout animæ expedit) per ex-
» tremam Vnctionem: per Ordinem verò Ec-
« cleſia gubernatur & multiplicatur ſpiritua-
» liter; per Matrimonium corporaliter auge-
» tur *l*.

l Conc. Flor. in instruct. Armenorum de Sacram sub Eugenio IV.

De eſſentialibus Sacramentorum.

» Omnia autem Sacramenta tribus per-
» ficiuntur; videlicet, rebus tanquam mate-
» ria; verbis tanquam forma; & perſona mini-
» ſtri conferentis Sacramentum cum inten-
» tione faciendi quod facit Eccleſia: quorum
» ſi aliquid deſit, non perficitur Sacramen-
» tum *m*.

m Concil. Florent. d. loco, De intent. miniſtri eſt, & Concil. Trident. d. Seſs. 7. can. 11. In Sacramento tamen matrimonij, loco verborum ſunt quandoque literæ vel nutus, vel aliud ſignum. *Vt infrà tit. 9. in notat.*

De Miniſtro Sacramentorum.

Et quia Miniſtri in Sacramentorum functione non ſuam ſed Chriſti perſonam gerunt,

gerunt, ea re fit, vt ſiue boni ſiue mali ſint «
(modo ea forma & materia vtantur, quam «
ex Chriſti inſtituto ſemper Catholica Ec- «
cleſia ſeruauit, idq; facere proponant, quod «
Eccleſia in ea adminiſtratione facit) verè «
Sacramentum conficiant & conferant; ita «
vt gratiæ fructum nulla res impedire poſ- «
ſit, niſi qui ea ſuſcipiunt, ſeipſos tanto bo- «
no fraudare, & Spiritui ſancto velint obſi- «
ſtere *n*.

n *Catechiſ. Roman. in 2. parte de Sacram. num. 16. c ſic autem c. Sacramenta. cum aliquot cc ſeqq. 1. quæſt. 1. c ſecundum diſt. 19. Concil. Trident. Seſſ. 7. can. 2 de Sacramentis in genere.*

DE BAPTISMO.

TITVLVS III.

PRIMVM omnium Sacramentorum lo- «
cum tenet Baptiſma, quod vitæ ſpiritua- «
lis ianua eſt. Peripſum enim membra Chri- «
ſti ac de corpore efficimur Eccleſiæ *a*, «

a *Concil. Florent. in inſtructione Armen. §. primum c. cum itaque in fin. 112. c. ad hoc. 134. de conſecrat. diſt. 4.*

Baptiſmus quid, & quæ eius materia.

EST autem Baptiſmus, Sacramentum regenerationis per aquam in verbo vitæ *b*. Nec enim hoc Sacramentum confertur, niſi per aquam (vel ipſo Chriſto teſte apud Ioannem: Niſi quis renatus fuerit ex aqua

b *Catechiſ. Roman. de Baptiſmi Sacramento, nu. 4. ex duobus locis ſacræ Scripturæ, Ioan. 3. & ad Epheſ. 5. c.*

e Ioan. c 3. d Côc. Flor. d. loco. Concil. Trid. d. ſeſſ. 7. ca. 2. De Baptiſmo adde c. 2. de conſer. diſt. 3. c. c. pen. ext. de bapt. adde D. Thomã in 3. parte, q. 66. art. 4. & Syluestrum in verbo. Baptiſmus 2.

& ſpiritu, &c. e) eamque veram & naturalem, ſiue ea frigida ſit ſiue calida d. Vnde per aquam roſaceam, aut per ſaliuam, aut per alium liquorem Baptiſmus perperam confertur e.

De forma Baptiſmi, & quod nemo ſe-ipſum baptizet.

f Concil. Flor. d. loco c. 1. c. 2. c. 4. ext. de baptiſ. g c. debitũ, 4. ext. eod.

Baptismi forma hæc eſt: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti f.* Vbi per pronomen, *Te*, diuerſitas perſonarum oſtenditur inter baptizantem & baptizatum; cum nemo ſe ipſum baptizare poſſit g. Non tamen negandum eſt, quin & per illa verba: *Baptizetur talis ſeruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*; vel, *Baptizatur manibus meis talis; in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, verum perficiatur Baptiſma: ex declaratione Concilij Florentini h.

h ſup. ab. leg. loco in, inſtruct. Armen. de hoc Sacramento.

Errorem ſyllabarum non officere Baptiſmo.

i c. retulerũt 86. de conſecr. diſt. 4. facis l qui habebat 54 ff de manu teſta.

Plane error in pronunciatione ſyllabarum admiſſus nihil officit Baptiſmo; vti à Zacharia Papa reſcriptum eſt de Sacerdote, qui ob imperitiam linguæ latinæ hac baptizandi formula vſus erat: *Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritu ſancta i.*

An ſufficiat vnica ablutio.

NEQVE intereſt vnica ablutio an trina adhibeatur; quamuis vniuſcuiuſq; Eccleſiæ conſuetudinem hac in re ſeruari, & retineri magis conueniat *k*.

De neceßitate Baptiſmi.

EST autem hoc Sacramentum omnibus hominibus planè neceſſarium, non tantum adultis, ſed & paruulis, propter originale peccatum, quod ex primo parente contraxerunt, eluendum *l*. Eſt enim certa Chriſti ſententia: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei m.*

Martyrium & votum, Baptiſmi vicem ſupplent.

CREDITVM tamen ab Eccleſia eſt, vt ij, qui pro Chriſti nomine Martyrium ſubierunt, pro baptizatis habeantur *n*: quemadmodum & hi, quos Baptiſmum deſiderantes neceſſitas excluſit *o*.

Presbyterum ſaluatum ſine Baptiſmo.

VT hinc reſcriptũ ſit ab Innocentio III. de Preſbytero, qui credens ſe baptizatum, cum non eſſet, ab hac luce deceſſerat: Quia, *inquit Innocentius*, in ſanctæ matris Eccleſiæ " fide, & Chriſti nominis cõfeſſione perſeue- " rauit, ab originali peccato ſolutum, & cœle- " ſtis Patriæ gaudium eſſe adeptum aſſerimus " incunctanter. *Illud ex D. Auguſtino addens*: "

k c. de trina 80. de conſecr. diſt. 4. Cate. Rom. de hoc Sacram. n. 14 D. Thom. in 3. par. q. 66 art. 8. in reſponſ.

l c. 3. de cõſecr. diſt. 4. c. firmiſſimè 15. q. 1.

m Ioan. 3. c.

n c. catechumenum 37 de conſecr. diſt. 4.

o c. debitũ 4. ext. de baptiſ. c. 2. ext de preſbyt. nõ baptiz.

e Ioan. 3. d Côc. Flor. d. loco. Conſil. Trid. d. ſeſſ. 7. câ. 2. De Baptiſmo adde c. 2. de conſer. diſt. 3. e c. pen. ext. de bapt. adde D. Thomã in 3. parte, q. 66. art. 4. & Sylueſtrum in verbo. Baptiſmus 2.

& ſpiritu, &c. *e*) eamque veram & naturalem, ſiue ea frigida ſit ſiue calida *d*. Vnde per aquam roſaceam, aut per ſaliuam, aut per alium liquorem Baptiſmus perperam confertur *e*.

De forma Baptiſmi, & quod nemo ſeipſum baptizet.

f Concil. Flor. d. loco c. 1. c. 2. c. 4. ext. de baptiſ. g c. debitũ, 4. ext. eod.

BAPTISMI forma hæc eſt: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti f.* Vbi per pronomen, *Te*, diuerſitas perſonarum oſtenditur inter baptizantem & baptizatum; cum nemo ſe ipſum baptizare poſſit *g*. Non tamen negandum eſt, quin & per illa verba: *Baptizetur talis ſeruus Chriſti in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*; vel, *Baptizatur manibus meis talis; in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, verum perficiatur Baptiſma: ex declaratione Concilij Florentini *h*.

h ſup. alle. loco in, inſtruct. Armen. de hoc Sacramento.

Errorem ſyllabarum non officere Baptiſmo.

ic. retulerũt 86. de conſecr. diſt. 4. facit [illegible]

PLANE error in pronunciatione ſyllabarum admiſſus nihil officit Baptiſmo; vti à Zacharia Papa reſcriptum eſt de Sacerdote, qui ob [illegible]am linguæ latinæ hac baptizand[illegible]ſus erat: *Baptizo te in nomine Pa*[illegible] *Spiritu ſancta i.*

An

An ſufficiat vnica ablutio.

NEQVE intereſt vnica ablutio an trina adhibeatur; quamuis vniuſcuiuſq; Eccleſiæ conſuetudinem hac in re ſeruari, & retineri magis conueniat *k*.

De neceßitate Baptiſmi.

EST autem hoc Sacramentum omnibus hominibus planè neceſſarium, non tantum adultis, ſed & paruulis, propter originale peccatum, quod ex primo parente contraxerunt, eluendum *l*. Eſt enim certa Chriſti ſententia: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei m*.

Martyrium & votum, Baptiſmi vicem ſupplent.

CREDITVM tamen ab Eccleſia eſt, vt ij, qui pro Chriſti nomine Martyrium ſubierunt, pro baptizatis habeantur *n*: quemadmodum & hi, quos Baptiſmum deſiderantes neceſſitas excluſit *o*.

Presbyterum ſaluatum ſine Baptiſmo.

VT hinc reſcriptū ſit ab Innocentio III. de Presbytero, qui credens ſe baptizatum, cum non eſſet, ab hac luce deceſſerat: Quia, *inquit Innocentius*, in ſanctæ matris Eccleſiæ " fide, & Chriſti nominis cōfeſſione perſeue- " rauit, ab originali peccato ſolutum, & cœle- " ſtis Patriæ gaudium eſſe adeptum aſſerimus " incunctanter. *Illud ex D. Auguſtino addens*: "

k c. de trina 80. de conſecr. diſt. 4. Cate. Rom. de hoc Sacram. n. 14 D. Thom. in 3. par. q. 66 art. 8. in reſponſ.
l c. 3. de cōſecr. diſt. 4. c. firmiſſimè 15. q. 1.
m Ioan. 3.
n c. catechumenum 37 de conſecr. diſt. 4.
o c. debitū 4. ext. de baptiſ. c. 2. ext de presbyt. nō baptiz.

e Ioan. c 3. d Cōc. Flor. d. loco. Concil. Trid. d. ſeſſ. 7. cā. 2. De Baptiſmo adde c. 2. de conſer. diſt. 3. e c. pen. ext. de bapt. adde D. Thomā in 3. parte, q. 66. art. 4. & Syluestrum in verbo. Baptiſmus 2.

& ſpiritu, &c. e) eamque veram & naturalem, ſiue ea frigida ſit ſiue calida *d*. Vnde per aquam roſaceam, aut per ſaliuam, aut per alium liquorem Baptiſmus perperam confertur *e*.

De forma Baptiſmi, & quod nemo ſeipſum baptizet.

f Concil. Flor. d. loco c. 1. c. 2. c. 4. ext. de baptiſ. g c. debitū, 4. ext. eod.

BAPTISMI forma hæc eſt: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti f.* Vbi per pronomen, *Te*, diuerſitas perſonarum oſtenditur inter baptizantem & baptizatum; cum nemo ſe ipſum baptizare poſſit *g*. Non tamen negandum eſt, quin & per illa verba: *Baptizetur talis ſeruus Chriſti in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*; vel, *Baptizatur manibus meis talis; in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, verum perficiatur Baptiſma: ex declaratione Concilij Florentini *h*.

h ſup. al. leg. loco in inſtruct. Amen. de hoc Sacramento.

Errorem ſyllabarum non officere Baptiſmo.

i c. retulerūt 86. de conſecr. diſt. 4. facit l qui habebat 54. ff de manu te. ſta.

PLANE error in pronunciatione ſyllabarum admiſſus nihil officit Baptiſmo; vti à Zacharia Papa reſcriptum eſt de Sacerdote, qui ob imperitiam linguæ latinæ hac baptizandi formula vſus erat: *Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritu ſancta i.*

An

An ſufficiat vnica ablutio.

NEQVE intereſt vnica ablutio an trina adhibeatur; quamuis vniuſcuiuſq; Eccleſiæ conſuetudinem hac in re ſeruari, & retineri magis conueniat *k*.

De neceſſitate Baptiſmi.

EST autem hoc Sacramentum omnibus hominibus planè neceſſarium, non tantum adultis, ſed & paruulis, propter originale peccatum, quod ex primo parente contraxerunt, eluendum *l*. Eſt enim certa Chriſti ſententia: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei m*.

Martyrium & votum, Baptiſmi vicem ſupplent.

CREDITVM tamen ab Eccleſia eſt, vt ij, qui pro Chriſti nomine Martyrium ſubierunt, pro baptizatis habeantur *n*: quemadmodum & hi, quos Baptiſmum deſiderantes neceſſitas excluſit *o*.

Presbyterum ſaluatum ſine Baptiſmo.

VT hinc reſcriptũ ſit ab Innocentio III. de Presbytero, qui credens ſe baptizatum, cum non eſſet, ab hac luce deceſſerat: Quia, *inquit Innocentius*, in ſanctæ matris Eccleſiæ " fide, & Chriſti nominis cõfeſſione perſeue- " rauit, ab originali peccato ſolutum, & cœle- " ſtis Patriæ gaudium eſſe adeptum aſſerimus " incunctanter. *Illud ex D. Auguſtino addens*: "

k c. de trina 80. de conſecr. diſt. 4. Cate. Rom. de hoc Sacram. n. 14

l D. Thom. in 3. par. q. 66 art. 8. in reſponſ. l c. 3. de cõſecr. diſt. 4. c. firmiſſimè 15. q. 1.

m Ioan. 3. c.

n c. catechumenum 37 de conſecr. diſt. 4.

o c. debitũ 4. ext. de baptiſ. c. 2. ext de preſbyt. no baptiz.

e Ioan. c 3. d Côc. Flor. d. loco. Concil. Trid. d. ſeſſ. 7. câ. 2. De Baptiſmo adde c. 2. de conſer. diſt. 3. e c. pen. ext. de bapt. adde D. Thomā in 3. parte. q. 66. art. 4. & Sylueſtrum in Verbo. Baptiſmus 2.

& ſpiritu, &c. e) eamque veram & naturalem, ſiue ea frigida ſit ſiue calida d. Vnde per aquam roſaceam, aut per ſaliuam, aut per alium liquorem Baptiſmus perperam confertur e.

De forma Baptiſmi, & quod nemo ſeipſum baptizet.

f Concil. Flor. d. loco c. 1. c. 2. c. 4. ext. de baptiſ. g c. debitū, c. ext. eod. h ſup. al. leg. loco in instruct. Amen. de hoc Sacramento. ic. retulerūt 86. de conſecr. diſt. 4. facit l qui habebat 54. ff de manu teſte.

Baptiſmi forma hæc eſt: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti f.* Vbi per pronomen, *Te*, diuerſitas perſonarum oſtenditur inter baptizantem & baptizatum; cum nemo ſe ipſum baptizare poſſit g. Non tamen negandum eſt, quin & per illa verba: *Baptizetur talis ſeruus Chriſti in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*; vel, *Baptizatur manibus meis talis; in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, verum perficiatur Baptiſma: ex declaratione Concilij Florentini h.

Errorem ſyllabarum non officere Baptiſmo.

Plane error in pronunciatione ſyllabarum admiſſus nihil officit Baptiſmo; vti à Zacharia Papa reſcriptum eſt de Sacerdote, qui ob imperitiam linguæ latinæ hac baptizandi formula vſus erat: *Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritu ſancta i.*

An

An ſufficiat vnica ablutio.

NEQVE intereſt vnica ablutio an trina adhibeatur; quamuis vniuſcuiuſq; Eccleſiæ conſuetudinem hac in re ſeruari, & retineri magis conueniat *k*.

De neceßitate Baptiſmi.

EST autem hoc Sacramentum omnibus hominibus planè neceſſarium, non tantum adultis, ſed & paruulis, propter originale peccatum, quod ex primo parente contraxerunt, eluendum *l*. Eſt enim certa Chriſti ſententia: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei m*.

Martyrium & votum, Baptiſmi vicem ſupplent.

CREDITVM tamen ab Eccleſia eſt, vt ij, qui pro Chriſti nomine Martyrium ſubierunt, pro baptizatis habeantur *n*: quemadmodum & hi, quos Baptiſmum deſiderantes neceſſitas excluſit *o*.

Presbyterum ſaluatum ſine Baptiſmo.

VT hinc reſcriptũ ſit ab Innocentio III. de Presbytero, qui credens ſe baptizatum, cum non eſſet, ab hac luce deceſſerat: Quia, *inquit Innocentius*, in ſanctæ matris Eccleſiæ " fide, & Chriſti nominis cõfeſſione perſeue- " rauit, ab originali peccato ſolutum, & cœle- " ſtis Patriæ gaudium eſſe adeptum aſſerimus " incunctanter. *Illud ex D. Auguſtino addens*: "

k c. de trina 80. de conſecr. diſt. 4. Cate. Rom. de hoc Sacram. n. 14 D. Thom. in 3. par. q. 66 art. 8. in reſponſ.

l c. 3. de cõſecr. diſt. 4. c. firmiſſimè 15. q. 1.

m Ioan. 3. c.

n c. catechumenum 37 de conſecr. diſt. 4.

o c. debitũ 4. ext. de baptiſ. c. 2. ext de presbyt. nõ baptiz.

" *Ad quid ordinata ſunt nouæ legis Sacramenta.*

" Et quidem per Baptiſmum ſpiritualiter " renaſcimur: per Confirmationem augemur " in gratia & roboramur in fide; renati autem " & roborati nutrimur diuina Euchariſtiæ a- " limonia. Quòd ſi per peccatum ægritudi- " nem incurrimus animæ, per Pœnitentiam " ſpiritualiter ſanamur; ſpiritualiter etiam & " corporaliter (prout animæ expedit) per ex- " tremam Vnctionem: per Ordinem verò Ec- " cleſia gubernatur & multiplicatur ſpiritua- " liter; per Matrimonium corporaliter auge- " tur *l.*

l *Conc. Flor. in instruct. Armenorum de Sacram ſub Eugenio IV.*

De eſſentialibus Sacramentorum.

" Omnia autem Sacramenta tribus per- " ficiuntur; videlicet, rebus tanquam mate- " ria; verbis tanquam forma; & perſona mini- " ſtri conferentis Sacramentum cum inten- " tione faciendi quod facit Eccleſia: quorum " ſi aliquid deſit, non perficitur Sacramen- " tum *m.*

m *Concil. Florent. d. loco, De intent. miniſtri eſt, & Concil. Trident. d. Seſſ. 7. can. 11.* In Sacramento tamen matrimonij, loco verborum ſunt quandoque literæ vel nutus, vel aliud ſignum. *Vt infrà tit. 9. in notat.*

De Miniſtro Sacramentorum.

Et quia Miniſtri in Sacramentorum functione non ſuam ſed Chriſti perſonam gerunt,

gerunt, ea re ſit, vt ſiue boni ſiue mali ſint « (modo ea forma & materia vtantur, quam « ex Chriſti inſtituto ſemper Catholica Ec- « cleſia ſeruauit, idq; facere proponant, quod « Eccleſia in ea adminiſtratione facit) verè « Sacramentum conficiant & conferant; ita « vt gratiæ fructum nulla res impedire poſ- « ſit, niſi qui ea ſuſcipiunt, ſeipſos tanto bo- « no fraudare, & Spiritui ſancto velint obſi- « ſtere *n*.

n *Catechiſ. Roman. in 2. parte de Sacram. num. 16. c. ſic autem c. Sacramenta. cum aliquot cc ſeqq. 1. quæſt. 1. c. ſecundum diſt. 19. Concil. Trident. Seſſ. 7. can. 2 de Sacramentis in genere.*

DE BAPTISMO.

TITVLVS III.

PRIMVM omnium Sacramentorum lo- « cum tenet Baptiſma, quod vitæ ſpiritua- « lis ianua eſt. Peripſum enim membra Chri- « ſti ac de corpore efficimur Eccleſiæ *a*, «

a *Concil. Florent. in inſtructione Armen. §. primum c. cum itaque in fin. 112. c. ad hoc. 134. de conſecrat. diſt. 4.*

Baptiſmus quid, & quæ eius materia.

EST autem Baptiſmus, Sacramentum regenerationis per aquam in verbo vitæ *b*. Nec enim hoc Sacramentum confertur, niſi per aquam (vel ipſo Chriſto teſte apud Ioannem: Niſi quis renatus fuerit ex aqua

b *Catechiſ. Roman. de Baptiſmi Sacramento. nu. 4. ex duobus locis ſacræ Scripturæ, Ioan. 3. & ad Epheſ. 5. c.*

e Ioan. c. 3. d Côc. Flor. d. loco. Conc. Trid. d. ſeſſ. 7. cã. 2. De Baptiſmo adde c. 2. de conſer. diſt. 3. e c. pen. ext. de bapt. adde D. Thomã in 3. parte, q. 66. art. 4. & Syluestrum in verbo. Baptiſmus 2.

& ſpiritu, &c. e) eamque veram & naturalem, ſiue ea frigida ſit ſiue calida d. Vnde per aquam roſaceam, aut per ſaliuam, aut per alium liquorem Baptiſmus perperam confertur e.

De forma Baptiſmi, & quod nemo ſeipſum baptizet.

f Concil. Flor. d. loco c. 1. c. 2. c. 4. ext. de baptiſ. g c. debitũ, c. ext. ead. h ſup. alleg. loco in inſtruct. Armen. de hoc Sacramento.

Baptismi forma hæc eſt: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti f.* Vbi per pronomen, *Te*, diuerſitas perſonarum oſtenditur inter baptizantem & baptizatum; cum nemo ſe ipſum baptizare poſſit g. Non tamen negandum eſt, quin & per illa verba: *Baptizetur talis ſeruus Chriſti in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*; vel, *Baptizatur manibus meis talis; in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, verum perficiatur Baptiſma: ex declaratione Concilij Florentini h.

Errorem ſyllabarum non officere Baptiſmo.

i c. retulerũt 86. de conſecr. diſt. 4. facit l qui habebat 54. ff de manu teſta.

Plane error in pronunciatione ſyllabarum admiſſus nihil officit Baptiſmo; vti à Zacharia Papa reſcriptum eſt de Sacerdote, qui ob imperitiam linguæ latinæ hac baptizandi formula vſus erat: *Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritu ſancta i.*

An

An ſufficiat vnica ablutio.

NEQVE intereſt vnica ablutio an trina adhibeatur; quamuis vniuſcuiuſq; Eccleſiæ conſuetudinem hac in re ſeruari, & retineri magis conueniat *k*.

De neceſſitate Baptiſmi.

EST autem hoc Sacramentum omnibus hominibus planè neceſſarium, non tantum adultis, ſed & paruulis, propter originale peccatum, quod ex primo parente contraxerunt, eluendum *l*. Eſt enim certa Chriſti ſententia: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei m.*

Martyrium & votum, Baptiſmi vicem ſupplent.

CREDITVM tamen ab Eccleſia eſt, vt ij, qui pro Chriſti nomine Martyrium ſubierunt, pro baptizatis habeantur *n*: quemadmodum & hi, quos Baptiſmum deſiderantes neceſſitas excluſit *o*.

Presbyterum ſaluatum ſine Baptiſmo.

VT hinc reſcriptũ ſit ab Innocentio III. de Presbytero, qui credens ſe baptizatum, cum non eſſet, ab hac luce deceſſerat: Quia, *inquit Innocentius*, in ſanctæ matris Eccleſiæ " fide, & Chriſti nominis cõfeſſione perſeue- " rauit, ab originali peccato ſolutum, & cœle- " ſtis Patriæ gaudium eſſe adeptum aſſerimus " incunctanter. *Illud ex D. Auguſtino addens*: "

k c. de trina 80. de conſecr. diſt. 4. Cate. Rom. de hoc Sacram. n. 14 D. Thom. in 3. par. q. 66 art. 8. in reſponſ.
l c. 3. de cõſecr. diſt. 4. c. firmiſſimè 15. q. 1.
m Ioan. 3. c.
n c. catechumenum 37 de conſecr. diſt. 4.
o c. debitũ 4. ext. de baptiſ. c. 2. ext de preſbyt. nõ baptiz.

„ Baptiſmus inuiſibiliter miniſtratur, quem „ non contemptus religionis, ſed terminus neceſſitatis excludit *p*.

De triplici Baptiſmo.

VNDE vulgaris hæc diſtinctio nata eſt: quòd Baptiſmus alius fluminis ſit: alius flaminis: alius ſanguinis *q*. Sed primus veram naturam Sacramenti; reliqui duo effectum duntaxat Sacramenti habent *r*.

Si incertum ſit aliquem eſſe baptizatum.

DE quo incertum eſt, vtrum baptizatus „ ſit his verbis abluendus eſt: *Si baptizatus es,* „ *non te baptizo: ſed ſi nondum baptizatus es, ego* „ *te baptizo in nomine, &c. s* Certè de illo, *in-* „ *quit Innocentius III,* qui natus de Chriſtianis „ parentibus, & inter Chriſtianos eſt fideliter „ conuerſatus, tam violenter præſumitur, „ quod fuerit baptizatus, vt hæc præſumptio „ pro certitudine ſit habenda: donec euiden- „ tiſſimis forſitan argumẽtis contrarium probaretur *t*.

De Miniſtro Baptiſmi.

MINISTER huius Sacramenti eſt Sa- „ cerdos, cui ex officio competit baptizare. „ In cauſa autem neceſſitatis non ſolum Sa- „ cerdos vel Diaconus, ſed etiam laicus, & mu- „ lier, imò etiam Paganus & Hæreticus bapti- „ zare poteſt; dummodò formam ſeruet Eccleſiæ

p tex. eſt in d. c. 2.

q ext. c. baptiſmi vicẽ. c. catech. de conſec. diſt. 4. & d. c. debitum.

r D. Thom. 3. par. q. 66. art. 11.

s c. 2. ext. de Bapt. adde cap. paruulos 110. cum ſeqq. de conſecrat. diſt. 4.

t text. eſt in c. vlt. §. fi. ext. de preſbyt. non baptiz.

cleſiæ & facere intendat, quod facit Eccle- "
ſia *u*, Idq; receptum eſt, ne quis ſine lauacro "
regenerationis ex hoc ſæculo decedat *x*. "

u Concil. Floren in instruct. Arm ſub Eugenio IV. c. conſtat. c. in neceſſitate cum multis cc. ſeqq de conſecrat. diſtinct. 4. c. ſi quem. 24. q. 1. c ſuper 30 q 3. D. Thom. par 3 q. 67, per totam. Nauarr. in Manuali c. 22. num. 7. x d. c. conſtat, in fin.

De patre filium proprium baptizante.

HINC Ioannes VIII. probat factum pij "
cuiuſdam parentis, qui filium ſuum corpore "
morientem aſpiciens, ne animam perpetua "
morte pereuntem dimitteret, ſacri vnda Ba- "
ptiſmatis lauit, vt eum de poteſtate auctoris "
mortis & tenebrarum eriperet, & in regnum "
Chriſti iam regnaturum ſine dubitatione "
tranſmitteret *y*.

y tex. eſt in c. ad limina 30. q. 1.

De loco Baptiſmatis.

PORRO de loco Baptiſmi conferendi "
ita ſtatuit Clemens V. in Concilio Vien- "
nenſi. Præſenti, *inquiens*, prohibemus edi- "
cto, ne quis de cætero in aulis vel cameris, "
aut alijs priuatis domibus, ſed duntaxat in "
Eccleſijs, in quibus ſunt ad hoc fontes ſpe- "
cialiter deputati, aliquos (niſi Regum vel "
Principum, quibus valeat in hoc caſu de- "
ferri, liberi extiterint, aut talis neceſſitas e- "
merſerit, propter quam nequeat ad Eccle- "
ſiam abſque periculo propter hoc acceſſus "
haberi) audeat baptizare. Qui autem ſecus "
præſumpſerit, aut ſuam in hoc præſentiam "
exhi-

" exhibuerit, taliter per Epiſcopum ſuum ca-
" ſtigetur, quod alij attentare ſimilia non præ-
ſumant z.

z tex eſt in c. Vnic. Bapt. ſin Clement.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

TITVLVS IV.

Materia & forma Sacramenti Confirmationis.

" SECVNDVM Sacramentum eſt Confir-
" matio, cuius materia eſt Chriſma confe-
" ctum ex oleo (quod nitorem ſignificat con-
" ſcientiæ) & balſamo (qui odorem ſignificat
" bonæ famæ) per Epiſcopum benedictio.
" Forma autem eſt: Signo te ſigno crucis, &
" confirmo te Chriſmate ſalutis in nomine
Patris & Filij, & Spiritus ſancti a.

a Conc. Florent. in inſtruc. Arm. de hoc Sacr.

Effectus huius Sacramenti.

EFFECTVS autē huius Sacramenti eſt:
Quia in eo datur Spiritus ſanctus ad robur,
" ſicut datus eſt Apoſtolis in die Pentecoſtes;
" vt videlicet, Chriſtianus audacter Chriſti
" confiteatur nomen b. *Quamuis, inquit Mel-*
" *chiades Papa*, continuò tranſituris ſufficiant
" regenerationis beneficia: victuris tamen ne-
" ceſſaria ſunt Confirmationis auxilia. Rege-
neratio per ſe ſaluat mox in pace beati ſecu-
" li recipiendos; Confirmatio autem armat &
" ine

b idē Conc. Flor. d. loco. c. 1. 5. de conſe. diſt. 5.

inſtruit ad agones mundi huius & prælia reſeruandos *c*.

c c. 2. d. diſt. 5.

Miniſter huius Sacramenti.

ORDINARIVS Miniſter huius Sacramenti eſt Epiſcopus *d*. Nam quòd ſimplicem Sacerdotem aliquando Confirmationem contuliſſe accepimus; id planè extra ordinem fuit, ex diſpenſatione Pontificis *e*.

d Con. Flor. d loco Trid. ſeſs. 7. can. 3. de confir. c. 3. cum 2. cc. ſeqq. de conſecrat. diſt. 5. c. quanto. 4. ext. de conſuetud. e *Concil. Florent. d. loco. adde tex. in c. 1. diſt. 95. & D. Thomam in 3. parte, quaſt. 72. art. 11. ad 1. argumentum.*

DE EVCHARISTIA.

TITVLVS V.

Eucharistia quid: Chriſtum ipſum continet.

TERTIVM Sacramentum eſt Euchariſtia, latinè bona gratia dicta; quod re ipſa Chriſtum contineat, qui eſt plenus gratia *a*. Et his verbis rectè deſcribitur: Euchariſtia eſt Sacramentum continens ſub ſpecie panis, & vini vel alterius eorum, verum corpus & ſanguinem CHRISTI *b*. Corpus

a c. multi. 84. circa med. 1. q. 1. D. Thom. in 3. parte quaſt. 73. art. 4. in reſponſ. b *probatur hac definitio ex c. nos autem. 41. cum c ſeq. de conſecrat diſtinct. 2. & Conc. Florent. in inſtruct. Armen. de hoc Sacramento. Concil. Trident. Seſſ. 13. c. 1. & cap. 3. can. 1. & 3.*

qui-

„ quidem ſub ſpecie panis, & ſanguinem ſub „ vini ſpecie ex vi verborum: ipſum autem „ corpus ſub ſpecie vini, & ſanguinem ſub „ ſpecie panis, animamque ſub vtraque vi „ naturalis illius connexionis & concomi- „ tantiæ, qua partes Chriſti Domini, qui iam « ex mortuis reſurrexit, non amplius moritu- « rus, inter ſe copulantur; Diuinitatem por- „ rò propter admirabilem illam eius cum cor- „ pore & anima hypoſtaticam vnionem *c.* &

c ex Concil. Trid. ſeſſ. 13. cap 3. in decreto de hoc Sacram. c. ſpecies. c. cum frangitur. c. ante benedictionem cum. 3. cc. ſeqq. de conſecr. diſtinct. 2.

De materia & forma Euchariſtiæ.

„ Qvare materia Euchariſtiæ eſt panis „ triticeus, & vinum de vite (vt loquitur Con- „ cilium Florentinum *d*) cui ante conſecra- tionē aqua modiciſſima admiſceri debet *e*. Et hæc, forma verborum accedente, in corpus & ſanguinem Chriſti tranſubſtantiantur ſiue conuertuntur *f*.

d allegato loco.

e eiſdem Concil. Florent. de loco. & c. 1. de conſecrat. diſt 2

f c. nos autem. 41. c. panis 55. è corpus. 60. de conſecr. diſt 2. cap. 1. §. Vera ext. de ſumma Trinitate Concil. Florent. d. loco & Trident. cap. 4. adde c cum Martha. 7. §. quaſiuiſti. ext de celeb. Miſſ. & D. Thomam quaſt. 74. artic. 8. in reſponſ. Vbi agitur & de conuerſione aquæ.

De Miniſtro huius Sacramenti.

Et ſicut hoc Sacramentum nemo alius conficit, quàm Sacerdos *g*: ita nemo alius

g d. §. Vera.

præ-

præter Sacerdotem erogat *h*. Vbi tamen Epiſcopus & Preſbyter abſunt, poterit & Diaconus illud conferre *i*. Imò & præſente Preſbytero ſi neceſſitas cogat, & iubeatur Diaconus *k*. Religioſi verò abſque ſpeciali licentia Preſbyteri parochialis vel conceſſione Summi Pontificis, Clericis aut Laicis hoc Sacramentum adminiſtrare non poſſunt, ſub excommunicatione ipſo facto incurrenda, cuius abſolutio Summo Pontifici reſeruata eſt *l*. ß

h *c. peruenit d. diſt. 2.*
i *c. diaconos 13. diſt. 93.*
k *c. præſente. 18. diſt. 93.*
l *c. 1. de priui. in Clem.*

De vſu huius Sacramenti.

ET licet olim conſtitutum eſſet, vt quilibet (niſi grauioribus criminibus præpeditus) ter ſaltem in anno, videlicet in feſto Paſchatis, Pentecoſtes & Natalis Domini, Euchariſtiam ſumeret *m*, hodie tamen eo decurſum eſt per Concilium generale Lateranenſe, vt ſufficiat ſemel tantùm ſingulis annis in Paſchate communicaſſe: hac tamen comminatione addita; vt ſi quis huic communioni ſe ſubtraxerit, viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arceri, & mortuus Chriſtiana ſepultura carere debeat: niſi fortè ex conſilio proprij Sacerdotis rationabili cauſa ſuadente, communionem in aliud tempus differendam duxerit *n*.

m *c. etſi 10. de conſecr. diſt. 2.*

n *text. eſt in c. omnis vtriuſque 12. ext. de pœnit. & remiſ. Concil. Trid. ſeſſ. 13. can. 9. de Sacram. Euchar.*

An

An quis à perceptione Euchariſtiæ reijci poßit.

Ceterum hîc dubitationis eſt; An Sacerdos, accedentem ac perceptionem huius Sacramenti reijcere poſſit? Et magis eſt, non poſſe; etiamſi ſciat Sacerdos eum indignè accedere *o y*: niſi crimen eius notorium ſit *p*. Quanquam ex ſententia D. Pauli is, qui manducat indignè, iudicium ſibi manducet, quod non diiudicet corpus Domini *q*.

o c. 2. de off. iud. ord. ex. c. non prohibeat. de conſe. diſt. 2 p c. pro dilectione. 95 d. diſt. 2. D. Thom. in 3. part. quaſt. 80. art. 6. q *1. ad Corinth. 11.*

De Euchariſtia aſſeruanda pro infirmis.

Ne autem & infirmis hoc Sacramentum deſit, Parocho incumbit; vt Euchariſtiam ſemper paratam habeat pro infirmis, eamque fideli cuſtodia & clauibus aſſeruatam; ne ſacrilegorum manus eo poſſint pertingere *r*.

r c. preſb. de conſec. diſt. 2. Concil. Trident. 13. Seſſ. 13. cap. 6. in decreto de hoc Sacram. iuncto c. 1. ext. de cuſtod. Euchar.

De ſumptione vnius ſpeciei, & de oblatione in ſacrificio Miſſæ.

Et quamuis in Eccleſia Dei hactenus receptum & vſurpatum ſit; vt Sacramentum hoc ſub vna tantùm panis ſpecie Laicis & Clericis non conficientibus, diſtribuatur *s*: vbi tamen in Sacrificium Deo offerendum eſt

s Con. Trid. ſeſſ. 21. cap. 1. in doctr.

eſt à Sacerdotibus, neceſſe eſt vtramque ſpeciem ſimul coniungi & offerri *t*; adeò vt ſi inchoato Sacrificio morbo præpediatur Sacerdos, alius ipſi Sacerdos ſuccedere poſſit, qui cœptum ſacrificium peragat *u*.

de com. & can. 2. t c. relatum cum c. ſeq. de conſecr. diſt. 2.
u c. nihil contra. 7. q 1.

De ſanguine Chriſti è calice effuſo.

DE ſanguine Chriſti è calice per negligentiam effuſo hoc decretum extat Pij Papæ: Si per negligentiam aliquid de ſanguine Domini ſtillauerit in terram, lingua lambetur, & tabula radetur: Si non fuerit tabula, vt non conculcetur, locus corradetur & igne conſumetur, & cinis intra Altare recondetur: & Sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si ſuper Altare ſtillauerit calix, ſorbeat Miniſter ſtillam, & tribus diebus pœniteat. Si ſuper linteum Altaris, & ad aliud ſtilla peruenerit; quatuor diebus pœniteat. Si vſque ad tertium; nouem diebus pœniteat. Si vſq; ad quartum; viginti diebus pœniteat, & linteamina quæ tetigerit ſtilla, tribus vicibus Miniſter abluat calice ſuppoſito, & aqua ablutionis ſumatur, & iuxta Altare recondatur *x*.

x text. eſt in c. ſuper negligentiā de conſecr. diſt. 2.

Notatio in tit. 5.

a Imo & ſub qualibet ſpeciei parte, ſeparatione facta, cōtinetur totus Chriſtus, uti decla-

 ranit

rauit Concil. Flor. d. loco. & Trid. d. ſeſſ. 13 can. 8. quo & ſecus ſentientibus anathema dicitur.

β. Exceptis Patribus ſocietatis, Minoritis, & ſimilib. qui in hac re priuilegio muniti ſunt: præter feſtum paſchatis. de quo apud Nauarrum in Manuali cap. 21. num. 52.

γ. Debet tamen eum admonere ſecretò, ne ſe ingerat communioni: vt in citatis ad marginem locis.

DE POENITENTIA.

TITVLVS VI.

QVARTVM Sacramentum eſt Pœnitentia, quo in peccatum lapſi poſt Baptiſmum, Deo reſtituimur & reconciliamur *a*; atque idcirco ſecunda poſt naufragium tabula appellatur *b*.

a c. 1. §. Vna in fin. ext. de ſumma Trinitat.

b c ſecunda. de pœnit. diſt. 1. Concil. Trid. ſeſſ. 14. can. 2. de ſunct. pœnit. Sacram.

De Materia, Forma, & Miniſtro huius Sacramenti.

CVIVS quaſi Materia ſunt actus pœnitentis: qui in tres diſtinguuntur partes. » Quarum prima eſt; cordis contritio; ad » quam pertinet, vt doleat de peccato commiſſo

miſſo cum propoſito non peccandi de ce- "
tero. Secunda eſt, oris confeſſio; ad quam "
pertinet, vt peccator omnia peccata, quo- "
rum memoriam habet, ſuo Sacerdoti con- "
fiteatur integraliter. Tertia eſt ſatisfactio "
pro peccatis ſecundùm arbitrium Sacerdo- "
tis; quę quidem præcipuè fit per orationem, " c *Concil.*
ieiunium & eleemoſynam *c*. "*Flor. d. lo-*

co & Concil. Trid. ſeſſ. 14. in doctr. de ſanctiſſ. pœn. cap. 3. 4. 5. & can. 4.

Forma verò huius Sacramenti ſunt ver- "
ba abſolutionis, quæ Sacerdos profert & di- "
cit: *Ego te abſoluo*, &c. *d* "

Miniſter, Sacerdos eſt habens auctorita- " d *Concil.*
tem abſoluendi vel ordinariam, vel ex com- "*Flor. d. lo-*
miſſione Superioris; alioqui ab alio facta "*cô & Tri.*
abſolutio nullius momenti eſt, inſtar ſen- "*c. 3.*
tentiæ à non ſuo iudice latæ *e*. " e *Concil.* "*Flor. d. lo-*

co & Trid. cap. 6. & 7. can 9. & can. 10. & ſeſſ. 23. cap. 15. de re-form. cap. 1. de pœnit. in 6.

De caſuum reſeruatione.

NON dubium tamen eſt, quin Summi Pontifices aliíque Epiſcopi pro data ſibi in ſubditos poteſtate, nonnulla grauiora crimina, præſertim quibus cenſura excommunicationis annexa eſt, ſuo iudicio reſeruare poſſint, à quibus inferiores Sacerdotes abſoluere non poſſunt *f*; niſi in mortis articulo, quo permiſſum eſt, omnibus

f *Conc. Tri- dent ſeſſ. 14*

cap. 7 in doctr. de pænit. Sacerdotibus quoſlibet pœnitentes à quibuſuis peccatis & cenſuris abſoluere. g. Caſus reſeruatos à iure ſummo Pontifici & Epiſcopis, *vide Nauar. in Manuali cap. 27. n. 49. cum ſequent.* g *Concil. Trident. d c. 7. & cap. 11.*

De vſu & frequentatione huius Sacramenti.

Ne autem vſus huius Sacramenti obſoleſcat, prudenter ſtatutum eſt in Concil. Lateranenſi; vt omnes fideles vtriuſque ſexus, cùm ad annos diſcretionis peruenerint, ſemel ſaltem in anno confiteantur *h*. Quod & mos hodiernus tempore Quadragesimæ confitendi in vniuerſa Eccleſia receptus, comprobat; quem & ſancta Tridentina Synodus amplectitur & retinendum cenſet *i*.

h c. omnis vtriuſq; 12. eut. de pæn. & remiſſ.

i d. ſ. ß. 14. c. 5. circa fi.

Pœna in Sacerdotem reuelantem peccatum.

Cavere autem debet Sacerdos, qui confeſſionem excepit; ne verbo aut alio quouis modo, aliquatenus prodat peccatorem, ſed ſi prudentiori conſilio indiguerit, illud abſque vlla expreſſione perſonæ cautè requirat: Quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio ſibi detectum, præſumpſerit reuelare; non ſolum à Sacerdotali officio deponi decernitur, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum monaſte-

monaſterium detrudi: Ex conſtitutione eiuſdem Concilij Lateranenſis *k*.

k in d. cap. omnis vtriuſq; §. Vlt.

De publica pœnitentia & ſolenni.

Si quæ autem peccata publicè ad miſſa fuerint, ea rurſus publica pœnitentia, id eſt, ſatis factione expianda ſunt *l*: niſi fortè Epiſcopo videatur, vt hæc publica in priuatā pœnitentiam conuertatur *m*. Et hinc duplex genus pœnitentiæ; priuatæ & publicæ; Quæ poſterior nonnunquam ſolemni ritu peragitur, ſi ita dictet delecti grauitas *n*: quo caſu ſolemnis pœnitentia dicitur *o*.

l c. 1. ext. de pœnit. c. pœnitentes 63 cum c. ſeq. diſt. 60. & Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 8. de reform.

m Cōc. Trid. d cap. 8.

n de qua in c. in capite diſt. 50. o c. ſi quis poſt §. poteſt d diſt. 50. latiq; ex Robert. Bellar. tom. 2. controuerſ. de pœnit. lib. 1. cap. 21.

DE EXTREMA VNCTIONE.

TITVLVS VII.

QVINTVM Sacramentum eſt Extrema Vnctio, quod infirmo, de cuius morte timetur tantummodò exhibetur; Nam & hinc Sacramentum exeuntium appellatur *a*.

a Cōc. Flor. d. loco. in. § quintum, iuncto Trid ſeſſ. 14. cap. 3. in doctr. de Sacrament. ext. Vnct.

De materia huius Sacramenti, miniſtro, forma.

Materia huius Sacramenti, eſt oleum oliuæ per Epiſcopum benedictum *b*. Miniſter verò Preſbyter, ſiue is Epiſcopus ſit ſiue alius Sacerdos ab eo ritè ordinatus *c*, qui infirmi oculos, aures, nares, os, manus, pedes & renes, hoc ſacro oleo iniungit *d*. Adhibita hac verborum formula: *Per iſtam ſanctam vnctionem & ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Dominus, quicquid per viſum, &c.* Et ſimiliter in alijs membris *e*. *a*

b Conc. Florent. & Trident. d. loco cap. 1.
c Conc. Trid. d. loco cap. 3. & c. illud diſt. 95.
d Conc. Flor. d. §. quintũ
e Conc. Florent. d. §. quintum.

Religioſi ne hoc Sacramentum conferant.

Interdictvm verò Religioſis eſt, ne hoc Sacramentum clericis aut laicis conferant, abſque ſpeciali licentia Preſbyteri parochialis, ſub excommunicationis pœna ipſo facto incurrenda: cuius & abſolutio S. Pontifici reſeruata eſt *f*.

f cap. 1. in princ. iuncto §. fin. de priuil. in Clement.

Notatio in tit. 7.

a Honeſta tamen ratio poſtulare videtur in fœminis, vt renes non vngantur Bellarmin. de ext. vnct. cap. 10.

DE

DE ORDINIS SACRAMENTO.

TITVLVS VIII.

De Sacramenti Ordinis Materia, Forma, Miniſtro, Effectu.

SEXTVM Sacramentum eſt Ordo; cuius materia eſt illud, per cuius traditionem confertur Ordo; ſicut Preſbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane, porrectionem: Diaconatus verò per libri Euangeliorum dationem: Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua ſuperpoſita, traditionem. Et ſimiliter de alijs per rerum ad Miniſteria ſua pertinentium, aſſignationem. Forma Sacerdotij talis eſt: *Accipe poteſtatem offerendi Sacrificium in Eccleſia pro viuis & mortuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Et ſic de aliorum Ordinum formis, prout in Pontificali Romano latius continetur *a*. Miniſter, vel Epiſcopus, & interdum Abbas quoad minores Ordines *b*. Effectus, eſt augmentum gratiæ, vt quis efficiatur idoneus ad obeundum miniſterium Eccleſiaſticum *c*. De numero Ordinum alibi retulimus *d*.

a *Cõc. Flor. in inſtruct. Arm. de hoc Sacrament in §. ſextum. adde quæ dixi ſuprà tit. de Ordinib. & gradib. §. 1.* b *Vide ſuprà tit qui Ordines Eccleſiaſt. §. fin.* c *Conc. Flor. d. loco.* d *ſuprà tit. de Ordinib. & gradib. Clericorum.*

DE SPONSALIBVS ET MATRIMONIIS.

TITVLVS IX.

SEPTIMVM & poſtremum Sacramentum eſt matrimonium, quo vir & mulier indiuidua vitæ conſuetudine coniunguntur *a*, Cuius materia eſt conſenſus contrahentium: Forma ipſa verba vel alia ſigna conſenſum exprimentia *b*, *a* Sed quia ſponſalia vt plurimum præcedere ſolent matrimonium; idcirco prius de ſponſalibus diſpiciamus.

a de quo latius infrà eod. § eſt autem matrimonium cum ſeq.

b per tex. in c. tua nos, 26 ext. de ſponſalibus ac notat ibi. Panor. Nauarr. in Manuali cap. 22, nu.

Sponſalia quæ & vnde dicta.

SVNT autem Sponſalia futurarum nuptiarum : promiſſio *c*; dicta à ſpondendo, quòd moris fuerit veteribus ſtipulari & ſpondere ſibi vxores futuras. Vnde & ſponſi & ſponſæ appellatio nata eſt *d*.

c c. noſtrates, 30. q. 5.

d l. 1. & l. 3. ff. de ſponſalib.

Conſenſum nudum ſufficere in ſponſalibus contrahendis.

RECEPTVM tamen eſt, vt & nudo conſenſu quoquo modo expreſſo ſiue per ſe ſiue per alium ſiue per epiſtolam, ſpōſalia rectè contrahantur *e*. Qui conſenſus & eo caſu intercedere intelligitur; vbi parentes nomine

e l. ſufficiat 4. cum ſeq.

mine filiorum ſiue puberum ſiue impuberum præſentium & non contradicentium, ſponſalia contrahunt *f*; ita vt hoc caſu Regulæ locus ſit; Qui tacet, conſentire videtur *g*.

Abſentem abſenti deſponderi poſſe.

CVI etiam conſequens eſt; abſentem abſenti deſponderi poſſe, dummodò ſcientibus ipſis aut poſtea ratum habentibus *h*. Rati habitio enim retro trahitur, & mandato comparatur *i*.

Deſponſalibus puris & conditionalibus, & eorundem effectu.

SED & ſponſalia purè & ſub conditione contrahi poſſunt *k*: purè his verbis vel ſimilibus; Ego te accipiam in vxorem; & Ego te in maritum *l*. Sub conditione; hac vel ſimili forma; Ego te in vxorem accipiam, ſi tantum donaueris; vel, patri placuerit; & mulier vtroque caſu aſſentiatur *m*. Et priora quidem ſponſalia perfecta ſunt ab initio, & publicæ honeſtatis iuſtitiam inducunt *n*: poſteriora non item, niſi eueniente conditione *o*: aut niſi poſtea conſenſus de præſenti, aut copula carnalis inter ſpõſum & ſponſam ſubſecuta fuerit. Nam his duobus caſibus cenſentur ambo à conditione receſſiſſe, & in matrimonium conceſſiſſe *p*.

& l. ſi ff. d. tit. c. Vnico. §. fi. de deſponſa. impub. in 6.
f d. §. fi. & l. in ſponſa. lib. 7. l. ſpõſalia. 11. cũ l. ſeq ff eod. tit.
g c. qui tacet. de regul. iur li. 6
h d. l. ſufficit cum l ſeq. & d. c. Vnico. §. fi.
i c. ratihabitionẽ. de reg. iur. in 6 & l. fi. C. ad SC. Maced.
k c. Vnico. de ſpõſalib. in 6.
l c. penult. ext. de ſponſalib.
m cap. 3. c. 5. ext. de condit. appoſ. & d. c. Vnico §. fi. de ſponſal. in 6.
n d. c. Vnic circa principium de iuſtitia

publicæ honeſtatis *Vide infrà de affinib. §. in affinium cum §§. ſequentib.* o *d.c. Vnico § fin.* p *d.c.3.c.5.c.6. ext. de condition. appoſ. c.* n *qui 30. ext. de ſponſalib.* Adhibita tamen moderatione Concil. Trident. de matrimonio clandeſtino, *de quo infrà Tit. de clam contrah. matr.*

De ætate contrahentium ſponſalia.

ÆTAS verò contrahentium ſponſalia, vt minimum ſeptennis eſſe debet *q*; cùm hac ætate, vtpote, ſuperata infantia, iudicium aliquod animi prius inſit contrahentibus *r*; Antè contracta ſponſalia nullius momenti ſunt *s y*.

q c. literas. 4. cum c. ſeq. c. ad diſſoluendũ 12. ext. de deſponſ. impub. & *l. in ſponſalib. 14. in fin. ff. de ſponſalib.* r *l. ſi infanti. 18. in princ. iuncta l. 5. C. de iure delib.* s *d. c. literas cum ſimilib. antè allegat.*

De ſponſalibus duorum infantium, vel alterutrius.

„ QVO ſpectat illud Bonifacij VIII. Si in-
„ fantes, *inquit*, ad inuicem, vel vnus maior
„ ſeptennio & alter minor, ſponſalia contra-
„ xerint, ipſi vel parentes pro ijs: niſi per co-
„ habitationem eorum mutuam, ſeu alias
„ verbo vel facto ipſorum liquidò appareat,
„ eoſdem in eadem voluntate factos maiores
„ ſeptennio perdurare: ſponſalia huiuſmodi,
„ quæ ab initio nulla erant, per lapſum dicti
„ temporis minimè conualeſcunt: & ideò,
„ cum ſint nulla ratione defectus conſenſus,
„ publicæ honeſtatis iuſtitiam non
„ inducunt *t*.

t text. eſt in c. Vnic. in princ. de deſpõſ. impub. in 6.

Eſſe-

Effectus ſponſalium.

VBI autem ſponſalia legitimè contracta ſunt; ſtatim obligatio naſcitur inter ſponſum & ſponſam contrahendi matrimonij; vt ad contrahendum iudicis auctoritate alter ab altero conſtringi poſſit *u.* Non tamen planè cogi; cum coactiones, difficiles ſoleant exitus frequenter habere: Ex reſcripto Lucij III. *x.* *d*

"u c. de illis "7. ext. de "de ſponſ. impub. cap. ex literis 10.

3 ext. de ſponſal. quia graue eſt fidem fallere. l. 1. ff. de conſt. pecun. ntellige autem de puris ſponſal. aliud in conditionalib. *Vt infrà 20 in §. quartus. x in c. requiſiuit. 17. ext. de ſponſalib.*

Caſus, quibus ſponſalia impunè diſſoluuntur; & primum per mutuum diſſenſum.

SVNT tamen caſus, quibus impunè à ſponſalibus diſceditur; Quorum primus eſt, ſi id mutuo conſenſu fiat ſponſi & ſponſæ; ſicut Innocentius III. reſcripſit Epiſcopo Exonenſi, cuius hæc verba ſunt: "Præterea hi, qui de matrimonio contrahendo "purè & ſine omni conditione fidem dede"runt, commonendi ſunt & modis omnibus "inducendi, vt præſtitam fidem obſeruent: "Si autem ſe ad inuicem admittere noluerint, ne fortè deterius inde contingat, vt "talem ſcilicet ducat, quam odio habet, vi"detur quòd ad inſtar eorum, qui ſocie"tatem interpoſitione fidei contrahunt, "&

& poſtea eandem ſibi remittunt, hoc poſſit in patientia tolerari *y*.

y text. eſt in c. 2. ext. de ſponſalib.

De ſponſalibus impuberum, quando diſſenſu ſoluantur.

Idqve in ſponſalibus inter puberes contractis. Ceterùm ſi vterque impubes ſit, vel alter eorum; ſponſalia vtriuſque diſſenſu non ſoluuntur; ſed tum demum, vbi puberes facti ſunt; hac enim ſpecie, vel ſolo ipſius diſſenſu, qui pubes factus eſt, ſponſalia diſtrahuntur, non exſpectato altero ſiue pubere ſiue impubere *z*. Niſi fortè ſponſalia iureiurando confirmata eſſent; quo caſu & alterius diſſenſum requirent *a*.

z c. de illis 7 cum c. ſeq. ext. de ſponſ. impub.

a c. ex litteris. 10. ext. de ſpõſalib.

Sponſalia diſſolui ob diſceſſum alterius.

Alter caſus eſt diſſoluendi ſponſalia: ſi ſponſus imprudente ſponſa, in remotiores partes ſe contulerit *b*. Cùm enim eo ipſo ſpõſus videatur ex parte ſua renunciaſſe ſponſalibus; vtiq; & ſponſæ eadem poteſtas renunciandi facta intelligitur *c*.

b c. de illis. 5. ext. de ſponſal.

c arg. §. in ijs autem animalib. Inſtit. de rer. diuiſ.

Sponſalia ſolui ob lapſum temporis appoſiti.

Tertivs eſt, ſi tempus contrahendi matrimonij conuentum inter ſponſum & ſpon-

ſponſam elapſum ſit *d*. Siquidem hoc tempus cum reſtringendæ obligationis cauſa adiectum ſit, vltra protendi non debet contra mentem contrahentium *e*.

Item, ſolui ob defectum conditionis.

QVARTVS. Si conditio ſponſalibus etiam iuratis, adiecta; puta, ſi tantùm dederis, vel, ſi pater conſenſerit, impleta non ſit *f*. Quæ enim ſub conditione promittuntur, non ante pariunt obligationem, quam ſi conditio extiterit *g*.

Item, ob profeßionem Religionis.

QVINTVS caſus eſt; ſi ab vtroque vel ab altero ſponſorum, profeſſio Religionis emiſſa fuerit. Si enim matrimonium nondum conſummatum per copulam, Religionis ingreſſu dirimuntur *h*; multò magis ſpõſalia *i*.

Item, ob ſuſceptionem Sacri Ordinis.

SEXTVS eſt: Si ſponſus ſacrum Ordinem, ſaltem ſubdiaconatum receperit. Idq; hanc rationem habet; quod ſacer ordo planè obſit matrimonio contrahendo *k*: vnde neceſſe eſt, ſponſalia in caduci cauſam incidant *l*.

Per

d c. ſicut. 2. ext. de ſpõ. ſal. e l. non omnis ff. ſi cert. petat. l. fi. C. de non nu. pecun.

f c. 3. ext. de condit. appoſ. g §. ex cõditionali. Inſtit. de verb. oblig. l. cedere diẽ 213. de verb. ſignif. ff.

h c. 2. & ex publico. 7. c. ex parte. 9. ext. de conuerſ. cõiug. i ſ. facit l. oratio. 16. ff. de ſponſal.

k c. 1. cap. 8. ext. qui clerici vel voũet. c. 1. ext. de cler. coniug. c. vnico de conſang. & affin. in Clement.

l arg. d. l. oratio.

Per ſubſequens matrimonium diſſolui ſponſalia.

Septimvs eſt: Si matrimonium cum alio tertio contrahatur; adeò licet ſponſalia iurata ſint, propter fortius vinculum, quod matrimonio ineſt *m*.

m c. ſicut. 22. & c. ſi inter. 31. ext. de ſpõſal.

Item per ſubſequentem fornicationem, lepram, &c.

Octavvs eſt: Si alter fornicationem admiſerit, vel in lepram ſiue paralyſin inciderit, vel oculos ſiue naſum amiſerit, aut aliud quid turpius in ſe contraxerit. Nam & ex his cauſis à ſponſalibus licet iuratis, diſcedi poteſt *n*. Quippe in ſponſalibus hæc conditio tacitè continetur: Si res in eodem ſtatu permanſerit *o*. *n*

n per tex. in c. quemadmodum 25. ext. de iureiur. in c. ſi. ext. de coniug. lepr.

o d. c. quemadmodum.

Item propter affinitatem ſubſequentem.

Nonvs caſus eſt: Si affinitas inter ſpõſum & ſponſam interuenerit: veluti, per concubitum ſponſi cum matre, vel cum ſorore ipſius ſponſæ. Cùm enim propter affinitatem matrimonium impediatur contrahi, fruſtra contenditur de ſponſalibus *p*, *d*.

p c. fraternitati. 7 cũ 2. tc. ſeqq. ext. de eo qui cognouit cõſang. ux. ſ. iunge inſ. tit. de affinit.

De duplici genere ſponſaliorum.

Ceterum hic meminiſſe oportet; quæ hactenus dicta ſunt, pertinere ad ſponſalia pro-

propriè dicta, quæ de futuro appellamus, id eſt, in futurum tempus matrimonij contrahendi concepta: non autem ad ſponſalia de præſenti, *vt loquuntur Doctores; ſubaudi cõſenſu* coniugali contracta, quæ verum Matrimonium ſunt, licet nondum conſummatum per concubitum *q*. Sed de matrimonio conſequenter videamus.

Definitio Matrimonij.

ESt autem Matrimonium, maris & fœminæ coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens *r*. Atque hæc coniunctio non tam corporum eſt, quàm animorum: Siquidem nuptias non concubitus ſed conſenſus facit *s*. Vnde nec dirimitur matrimonium ſolo conſenſu contractum, per aliud ſubſequens cum alia matrimonium, licet carnis copula conſummatum *t*.

q horum ſponſaliorũ fit mentio *in c. ſicut, 22 in c. ſi inter 31. cum c. ſ. q. ext. de ſpõſalib. in c 4. ext. de ſpõſa duor. in* "*c. qui dei* "*ſponſatã.* "*27. q. 2.*

r c. illud ex. ext. de præſumptio. eadem fere definitio à Iuſtiniano prodita eſt in Inſtitut. de patria poteſt. in princ. s *c. ſufficiat 27. q. 2. l. nuptias. 30. ff de regul. iur. c. cùm locum. 14. c tua 25. ext. de ſponſal.* t *c. 3. c. fin. ext. de ſponſa. duor. & c. penult. ext. de ſponſalib.*

Conſuetudo indiuidua quæ, in Matrimonio.

INDIVIDVAM vitæ conſuetudinem non eam intelligimus, quæ re ipſa indiuidua & perpetua eſt; ſed quoad mentem contrahentium (cùm matrimonium ad tempus contrahi non poſſit *u*.) Siquidem conſtat hanc vitæ conſuetudinem, ex poſt facto præter mentem contrahentiũ multis

u *c. fi. ext. de conditio. appoſ. in* *verbo, vel docet inuentum.*

ex cauſis interrumpi & diſſolui poſſe; vt puta propter adulterium & ſæuitiam alterius coniugum; item, propter ingreſſum Religionis, &c. vt infrà latius explicabitur *x*.

x ſub tit. de diuortiis.

De varia inſcriptione matrimonij.

Porro, indiuidua hæc maris & fœminæ conſuetudo; quandoque matrimonij, quandoque coniugij, interdum nuptiarum ſiue connubij nomine inſcribitur: Matrimonij propter matrem, cuius præcipuum munus verſatur in procreanda & educanda prole *y*. Coniugij; quòd per eam vir & mulier, vno quaſi iugo adſtringãtur *z*. Nuptiarum; quòd puellæ, vt Ambroſius teſtis eſt, in matrimonium ductæ, olim pudoris gratia obnubebantur *a*. Quo & ſignificabatur, viris eas obedientes ſubiectaſque eſſe oportere *b*.

y c. 2. ext. de conuerſ. in fid. z c. cum initiatur. 27. q. 2. a c. nec illud 30. q. 5. b c. fæmina 30. q. 5. Catech. Ro. de Sacra. matri. nu. 2.

Nuptiarum nomine interdum accipi ſolennitates matrimonij.

Interdvm nuptiarum nomen aliò trahitur; videlicet, ad denotandam illam ſolemnitatem & hilaritatem, quæ matrimonij celebrandi cauſa adhiberi ſolet: Qua ſignificatione loquuntur ſacri Canones, cum certis temporibus nuptias prohibent *c*. Alioqui nuptiæ pro contractu matrimoniali

c in c. Capellan. 4. ext. de feriis c. non oportet. cũ 3. cc. ſeqq. 33. q. 4.

nuali ſumptæ nunquam interdictæ ſunt, ne quidem Quadrageſimali tempore *d*.

De ſecundo & vlteriore matrimonio.

NEQVE tantùm permittitur primum iniri matrimonium; Sed & eo morte alterius coniugum, vel alia de cauſa diſſoluto *e*; ſecundum, tertium, quartum, quintum & vlterius matrimonium *f*: adeo vt & ipſa mulier intra annum luctus mariti defuncti nubens, nullam inſaniam incurrat *g*; licet contra cenſeat ius Ciuile *h*, quod hac in re meritò per ſacros Canones abrogatum eſt *i*, ex ſententia diui Pauli: mulier alligata eſt (inquit) legi, quarto tempore vir eius viuit; quòd ſi dormierit vir eius, liberata eſt; cui vult nubat: tantum in Domino *k*. Hoc tamen adiecto, vt vir vel mulier ad alterum matrimonium conuolans, non benedicatur à Preſbytero, propter benedictionem quæ prioribus nuptiis adhibita fuit *l*.

d d. c. *Capellanus. Vbi vide Panor. & alios.*

e *Vide infrà de diuortiis.*

f *c. aperiant cum 2. ſeqq. 31. q. 1. c. penult. & vlt. ext. de ſec. nupt.*

g *d. c. penul. & vlt.*

h *l. 1. & 2. C. de ſecund. nupt. l. 1 ff. de iis qui not. infa.*

i *d. c. penul. & vlt.*

k *1. Cor. 7.*

l *l. 1. c. 3. ext. de ſec. nupt.*

Notatio ad tit. 9.

a. Flor. IC.us in l. 1. ff. de ſponſalib. vocat ſponſalia mentionem & repromiſſionem futurarũ nuptiarum. non inconcinnè; quaſi repromiſſio denotet reciprocã ſiue mutuam promiſſionem quæ hinc, inde fit inter ſponſum & ſponſam. Et hoc, inſpecta notione nominis l. 2. ff. eod. alioqui

etiam hodie conſenſu quoquo modo expreſſo ſpōſalia rectè contrahuntur, vt in §. ſeq.

β. *De materia & forma matrimonij, vide varias ſententias Auctorū apud Gregoriū de Valentia tom. 4. comm. Theolog. Diſp. 10 q 1. punct. 6. de matrimon. Vbi aſſerit hanc communem eſſe ſententiam Canoniſt. quod matrimonij materia ſit, mutuus conſenſus cōtrahentium; forma ipſa verba conſenſum exprimentia. Quæ ſententia veriſsima eſt, & conformis c. tua nos. 26. & ibi Gloſ. ext. de ſponſ. Intelligendo tamen per verba, etiam ſigna vel alia indicia conſenſum exprimentia: quæ verborum vicem ſupplent. c. cum apud 23. ext. de ſponſalib. Vnde conſequens eſt, miniſtrum Sacramenti matrimonij eſſe ipſos contrahentes: cum ad miniſtrū propriè ſpectet, verba formæ pronunciare. Bellar. de matrim. Sacram. lib. 1. cap. 6. verſ. ex his patebit.*

γ. *Niſi malitia ætatem ſuppleat. vt in ſpecie c. 3. ext. de ſponſal. De quo latius ibidē apud DD. & Didac. Couarr. in 4. decretal. part. 1. cap. 2. de ſponſalib.*

δ. *Et ſic facilè conciliantur c. ex litteris 10. & c. requiſiuit 17. ext. de ſponſalibus quorum priore per cenſuram Eccleſiaſticam ſponſus cogi poteſt ad contrahendum matrimonium; poſteriore minime: vt illud exaudiamus, vbi nulla cauſſa ſubeſt, cur cogi non debeat. Nam hac ratione fiet, vt facile ex nolente fiat volens; arg. text. ſing. in c. videi 23 q. 6. Ceterum, ſi cauſa ſub-*

ſubſit; putà, ſi vnus alterum ita exhorreſcat, vt veriſimile ſit difficilem futurum exitum matrimonij: tunc abſtinendum eſſe à cenſura: & ſic poſterius c. accipiendum eſt.

2. Ex hoc §. conſtat, ſponſalia voluntate ſpōſi & ſponſæ diſſolui poſſe, inſtar ſocietatis, quæ & mutuo ſociorum conſenſu diſtrahitur l. actione 66. §. diximus. ff. pro ſocio. Idq; adeò licet ſponſalia iuramento cōfirmata ſint; ex ſentētia Panorm. & omnium DD. teſte Felino ad c. 2. ext. de ſponſalib. Quod & in quolibet iuramento notādum & retinendū eſt, vt quoties iuramentū ad cōmodum alterius præſtitū eſt poſſit ab eodem remitti. Felin. ad d. cap. 2. n. 33. Quo loco id latè perſequitur, & probat tex. in c. 1. ext. de iureiur. Adde D. Thom. in 2. 2. q. 89. art. 9. ad 2. & Nauarr. in Man. c. 22. n. 25. Nec mouet tex. in d. c. 2. ibi; commonendi ſunt, & modis omnibus inducēdi; quaſi ex his verbis videatur colligi, id permitti quidem, ſed non abſq; peccato, arg. c. cum iam dudum. 18. ext. de præbendis. Sed reſpondetur id intelligi debere, quod impune quidem & abſq; peccato admittatur hæc diſſolutio ſponſaliū; interim malle ſummum Pontificē deteſtandæ incōſtantiæ cauſæ in re tanti momēti, matrimoniū potius contrahi: ac proinde, ait, commonendi ſunt & modis omnibus inducendi, non autem compellendi. Atq; hanc explicationē iuuat arg. in eo d. c. 2. adductum à ſocietate quæ ſociorum conſenſu diſſoluitur; vt ante probatum eſt:

ζ. Licet vtriuſque conſenſu ſoluantur ſponſalia, vt præcedenti §. dictũ eſt; is tamen conſenſus in minore ante pubertatem non admittitur, propter ætatis inconſtantiam: Sæpe enim contingeret impuberes contrahere, & ſæpe à contractu reſilire. Is autem qui ad pubertatem peruenit, non tenetur alterum expectare, qui adhuc impubes eſt, ſed liberè à ſponſalibus diſcedit: niſi iuramentum interceſſerit in ſponſalibus, quod hanc obligationem inducit, vt tunc pubes factus, non poßit diſcedere abſq; alterius conſenſu iuxta ea quæ tradit Didac. Couar. *in* 4. *Decret. part.* 1. *c.* 5. § 1. *de ſponſa. Quæ pertinent ad explicationem tex. noſtri.*

η. Idem iudicium eſt de fornicatione ſpirituali, qua ſcilicet, alter ex ſponſis inhæreſim vel gentiliſmum labitur. Item ſi ſeuerior ſit, vel ad peccandum alterum compellat. Nam cùm ex his cauſis matrimonium contractum quoad cohabitationem ſeparetur § *nonnunquam infrà de diuortiis; multò magis impeditur contrahendum; propter rationem tex. in cap quẽadmodum* 25. *ext. de iureiur.*

θ. Præcedentes modi diſſoluendi ſponſalia explorati iuris ſunt, quibus tamen adiici poßũt capitales inimicitiæ, ex Hoſtienſ. *in ſũma huius tit.* § *fi. propter rationẽ c.* 2. *& c. requiſiſti. ext. hoc tit.* Explicat *Præp. ad c de illis autẽ, num.* 5. *ext. eodẽ. Idem ſi fama ſit impedimenti canoniti inter ſponſos ad contrahendum matrimonium.*

vel ſcandalum c.cùm in tua 17.ext. hoc tit. Idē ſi ſuperuenerit cognatio legalis §.fin.infr.de cognatis. Idē ſi poſt contracta ſponſalia huiuſmodi quid euenerit ſiue emerſerit, q; ſi præceſſiſſet, non fuiſſent contracta ſponſalia ſecundum mentem D. *Thomæ in li. 4. ſentent. diſt. 27. quem ita refert* Nauarr. *in Manual. cap. 22. num. 27. circa finem. Quod certè ratione non caret: cùm in generali ſiue ſimplici obligatione nō continentur ea de quibus veriſimiliter non eſt cogitatum l. obligatione generali. 6. ff. de pign. l. 1.* C. *quæ res pign. oblig. poſſ. l. ſi libertus. 30. ff de oper. libere. & c. veniens 16. ext. pe iureiur. Quod prudens iudex æſtimabit. Vbi & illud obſeruandum; quòd quando ſponſalia ipſo iure dirimuntur, vel vbi manifeſta cauſſa eſt diſſoluēdi ſponſalia, non requiratur auctoritas iudicis circa diſſolutionem, vel ſi ſponſalia ſint clandeſtina; eò quod tunc ſcandalum ceſſet: aliā exigitur ſententia iudicis: ex iis quæ tradit* Nauarr. *d. c. 22. num. 28.*

1. Hæc autem tempora Concil. Tridentin. *ſeſſ. 24. c. 10. de reformat. matrim. his verbis definiuit: Ab aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti vſque in diem* Epiphaniæ *& à feria quarta Cinerum vſque in octauam* Paſchatis *incluſiuè; antiquas ſolennium nuptiarum prohibibitiones diligenter ab omnibus obſeruari ſancta Synodus præcipit; in aliis verò temporibus ſolenniter celebrari permittit.*

x. Refert D. Hieronym. in epiſtola ad Geruntiam, Damaſi temporibus fuiſſe Romæ par coniugũ, quorum alter viginti vxores ſepelierat, altera maritos viginti & vnũ. Nec obſtat cap. hac ratione 31. q. 1. in quo ſecundæ nuptiæ vocantur fornicatio. Nam hoc c. à Gratiano in decretum ſuum coniectum eſt ex opere imperfecto, quod falſo D. Chryſoſtomo inſcribitur; quodque vel cuiuſdam hæretici eſt, vel corruptum ab hæreticis. ſicut aſſerit Bellarm. de matrim. Sacram. lib. 1. c. 9. Nam verum Chryſoſtomum aliter loqui docet annotatio poſtremæ editioni Gregorianæ adiecta ad d. c. hac ratione. Igitur hoc c. reijciendum eſt: Nec enim omnia capitula à Gratiano Decreto ſuo inſerta à nobis recipienda ſunt, ſed quatenus ſunt deprompta ex probatis auctoribus, ſicuti latius ſuprà ad tit. 1. lib. 1. notauimus.

QVÆ IN CONTRAHENDO MATRIMONIO SPECTANDA.

TITVLVS X.

IN matrimonio contrahenda tria hæc neceſſariò ſpectantur; perſonæ, ætas & conſenſus contrahentium.

De perſonis contrahentium.

In perſonis hæc regula obſeruatur: quòd omnes ad contrahendum matrimonium admit-

admittuntur, quibus à iure non eſt interdictum; Quippe edicti prohibitorij eſt matrimonium *a*. Quibus autem interdictum ſit, ſequentibus titulis explicabitur.

De ætate contrahentium.

QVOAD ætatem contrahentium: ea quidem ex annorum numero iuxta præſcriptum iuris Ciuilis æſtimari ſolet *b*, videlicet, in maſculo decimo quarto anno, in fœmina duodecimo completo: ſed rectiùs ſacri Canones eam metiuntur ex pubertate, id eſt; ex vigore naturali, quo quis generare poteſt; adeò quòd hic virgo prædictum annorum numerum nonnunquam anteuertat *c*. Et hoc cùm accidit, dicitur malitia ſiue prudentia ſupplere ætatem, ſcilicet iuris Ciuilis *d*.

De contractu impuberum.

VNDE ſi pubes & impubes, vel duo impuberes non proximi pubertati, & in quibus ætatem malitia non ſupplet, verbis conſenſum matrimonialem exprimentibus, contraxerint, nullum inter eos erit matrimonium: Vſque adeò, vt ne quidem pubertate adueniente matrimonium conualeſcat: niſi per carnis copulam ſubſecutam, vel aliquem modum alium contrahentes eoſdem cum eiuſdem perſeuerantia voluntatis, ad pubertatis tempora perueniſſe con-

a text. eſt in c cum apud a 3. ext. de ſponſal.

b Titul. Inſtit de nuptiis. in princ. iuncto tit. Inſtitut. quib. mod. tut. finit. & c. 3. ext. de deſpõſatio. impub.

c d. c. 3. c. 8. c. 9. c. fi. ext. de deſponſ. impub. c. fi. ext. de eo qui cognouit cõſang.

d d. c. 9. & fi. c. vnic. §. 1. de deſpõſ. impub. in 6

 ſtite-

e tex. in d. c. Vnico. §. 1. c. à nobis. 8. c. atteſtationes 10. & c. fi. ext. de deſpōſ. impub. f d. c. fin. & d. §. 1.

ſtiterit euidenter *e*. Licet alioqui illud matrimonium ita perperam contractum, iuris interpretatione reſoluatur in ſponſalia de futuro *f*, vt eo ſaltem modo contractus valeat, quo valere poteſt *g*.

Caſus ſingularis, quo inter impuberes matrimonium permittitur.

g arg. l. ſitā anguſti. 13. ff. de ſeruitutib.

SANE vnus caſus eſt, quo inter impuberes matrimonium toleratur, ex conſtitutione Nicolai Papæ: Diſtrictius, *inquit*, inhibemus, ne aliqui quorum vterque vel alter ad ætatem legibus vel Canonibus determinatam non peruenerit, coniungantur: Niſi fortè aliqua vrgentiſſima neceſſitate interueniente, vtpote pro bono pacis, talis coniunctio toleretur *h*.

h text. eſt in c. 2. ext. de deſponſ. impub. & ibi Panor. Vide i c. tua nos. 26. in fi. ext. de ſponſal. c. ſufficiat. 27. q. 2. k c. cum locū. 14. ext. de ſpōſalib.

De conſenſu contrahentium matrimonium.

IAM quòd attinet ad conſenſum contrahentium; is planè in matrimonio contrahendo neceſſarius eſt *i*; adeoq; liber ab omni metu *k*: cùm coactæ nuptię difficilem ſoleant habere exitum *l*. Intelligimus autem metum, qui iuſtus eſt, hoc eſt, qui in conſtantem virum cadit *m*. Cuiuſmodi eſt metus mortis, verberum, ſeruitutis *n*, vinculorum *o*; ſtupri *p*. Neq; intereſt contrahens

l *d. c. cum locum. c. requiſiuit. 17. in fin. ext. de ſponſalibus.* m *c. Veniens. 15. c. conſultationi. 28. ext. de ſponſalib.* n *l. 3. §. fin. cum ll. ſeqq. ff. de eo quod met. cauſ. cap. penult. ext. eod. titul.* o *l. penult. §. ſi iuſto. d. titul.* p *l. iſti quidem. 8. §. quod ſi dederit eodem titul.*

ſua

ſua culpa an aliena in hunc metum inciderit; veluti in eo, qui in ſtupro deprehenſus cum puella ſtricto pugione adigitur, vt cum eadem in matrimonium conueniat *q*.

Vanus timor matrimonio nihil obeſt.

CETERVM vani metus nulla excuſatio eſt *r*, qualis eſt & metus reuerentialis, quo filius vel filia ob reuerentiam parentũ nullis verberibus aut alio iuſto metu adacta in matrimonium oblatum conſentit *s*.

Purgatur iuſtus metus duobus modis.

A iuſto tamen metu receſſum videbitur, ſi metum paſſus paſſáue, ſponte alteri contrahentium cohabitauerit *t*; aut corpus illi ſuum commiſcuerit *u*: Conualeſcit enim huiuſmodi matrimonium nouo ſuccedente conſenſu libero, ſaltem tacito *x*.

q c. Veniens. 15. iuncto c. cum locum. 14. ext. de ſpõſal. l. nec timorem. 7. §. 1. cum l. ſeq. ff. de eo quod met. cauſ.

r l. Vani timoris. 84. ff. de regul. iur. l. metũ 9. ff. de eo q met. cauſ.

s l. ſi pater. 22. ff. de ritu nup.

t c. ad id. 2. ext. de ſponſal. u cap. 2. & ibi gloſſ. ext. de eo qui dux. in matrim. x iam dd. iurib. facit text. in l. 2. C. De his quæ metuſue. coniunge decretum Conc. Trid. de quo infr. de clandeſtino matrim. quo huiuſmodi præſumpta matrimonia abrogata ſunt.

Sufficit quocunque modo exprimi conſenſum liberum.

NIHIL verò intereſt: conſenſus in matrimonio verbis an nutu, an alio indicio à contrahentibus exprimatur *y*. Nam & per procuratorem matrimonium iniri poſſe

y c. cum apud. 23 cap. tuæ fraternitati. 25. & ibidem Panormit. & alij ext. de ſponſal. c. ſufficiat. 27. quæſt. 2. iuncta l. 2. ff. de actio. & oblig.

placuit; dum tamen ad id ſpecialiter conſtitutus. neque medio tempore reuocatus fuerit *z*.

z c. fi. ſi de procuratorib. lib. 6.

Matrimonium purè; & ſub conditione contrahitur.

PLANE, & purè & ſub conditione hic cõſenſus interponi poteſt. Purè: veluti, Accipio te in vxorem; & ipſa mulier conſentiat: Sub conditione: Accipio te in vxorem, ſi patri placuerit; vel ſi tantum dederis. Et purè contractum matrimonium, ſtatim effectum ſum ſortitur: alterum ex euẽtu conditionis pendet *a*.

a c. ſuper eo. 5. ext. de cõdit. appoſ. facit. c. per tuas 6. ext. eod. tit. iunge §. ex cõditionali. Iuſtin. de verb. oblig. & vide quæ habet Nauar. in Manuali c. 22. nu. 62. cum ſeq.

Qualis conditio adijci poßit contractui matrimoniali.

CONDITIONEM autem honeſtam & poſſibilem intelligimus. Si qua enim turpis vel impoſſibilis conditio contractui matrimonij adiecta fuerit, vt puta, ſi hominem interfeceris, ſi cœlum digito tetigeris; ea pro non adiecta habetur, in fauorem matrimonij *b*; niſi conditio repugnet naturæ matrimonij; quales ſunt, ſi generationem prolis euitaueris, vel donec inueniam aliam honore vel facultatibus ditiorem, aut ſi pro quæſtu adulterandũ te tradideris: Nam harum adiectione etiam vnius, cõtractus matrimonialis vitiatur, nulliuſque momenti eſt *c*; cò quòd hæ conditiones pugnent cum tri-

b c. 1. c. fin. ext. de condit. appoſ.

c c. d. fin. in prin. c. ſolet cum c. ſeq. 32. q. 2.

ribus bonis, (vt appellant) ſubſtantialibus matrimonij, quæ ſunt proles, fides & Sacramentum *d.*

d c. omne 27. quæſt. 2. iuncto. d. c. ſolet cum c. ſeq.

Conſenſus parentum an neceſſarius ſit.

DE conſenſu parentum vulgò quæritur, an is omiſſus à filio familiâs infirmet contractum matrimonij? Sed magis eſt, non infirmare *e*; cum ſolo contrahentium conſenſu, matrimonium conſtet. Idem Namque videre eſt & in matrimonio ſerui, repugnante & inuito domino inito, quod nihilomnius verum matrimonium eſt, auctoritate SS. Canonum *f.*

e per tex. in c. penul. ext. de raptor in c. per tuas. 6. ext. de condit. appoſ. Concil. Trident ſeſſ. 24. cap. 1. in prin. de reform. matri. & declaratio Carolina in Comitiis Auguſtanis Anno M. D. LXXXI v. tit. de Sacram. matrim. circa fi. f c. 1. ext. de coniug ſeruorum, & infrà §. prox. Neque obſtat, text. in c. aliter. 30. q. 5. quia ſeipſum explicat. in fin. ibi, niſi voluntas propria, *& adde c. noſtrates. ead. q. 5.*

Matrimonium impediri propter errorem perſonæ & ſtatus: ſecus de alijs qualitatibus.

ILLVD quoque animaduertendum eſt in conſenſu matrimoniali; vt & is in certam perſonam conferatur? Nam ſi quis errore ductus contrahat cum Mæuia quam Titiam arbitratur; nihil efficit *g*: cùm nihil tam contrarium conſenſui ſit, quàm error *h*. Idem eſt, & ſi quis circa ſtatum perſonæ errauerit, putans ſe contrahere cum libera,

g 29. q. 1.
h l. ſi per errorem. 15 ff de iuriſdic. om. iud.

ra, quæ reuera ancilla eſt *i*. Quamuis diuerſum ſit, ſi in nobilitate, virginitate, diuitijs aut in ſimili qualitate erratum fuerit. Nam in his error nihil officit contractui matrimoniali *k*.

l *cap. 2. c. ſi. ext. de coniug. ſeruor. & d. q. 1.*

k *d. quæſt. 1. Henric. Boich. ad c. propoſuit ext. de coniug. ſeruor. latè Couarr. in 4. ext. in 2. parte cap. 3. §. 7.* Et in his ratio diuerſitatis eſt, quod non impediatur liber vſus matrimonij: ſecus in alijs.

Notatio in tit. 10.

a. Ob eandem rationem vitiatur matrimonium, etiamſi conditio honeſta contra ſubſtantiam matrimonij ſit adiecta; veluti contraho tecum, ſi mecum viuis in perpetua caſtitate & continentia. De quo Didac. Couarr. in 4. Decret. parte 2. cap. 3. §. 1.

QVI PROHIBENTVR MATRIMONIVM CONTRAHERE.

TITVLVS XI.

De duplici genere eorum, qui impediuntur contrahere matrimonium.

NON tamen omnibus licet contrahere matrimonium: Quidam enim adeò pro-

itur: quòd matrimonium per
ractum inane prorſus & irritum
dam probibentur quidem, ſed ta-
t ab iis contractum matrimoni-
ermittentibus ſacris Canonibus;
d nefas ſit matrimonium diſſol-
s generis ſunt cognati, affines, Re-
profeſſi, in ſacro Ordine conſti-
potentes, infideles, homicidæ,
coniugati, clàm contrahentes
nium. Poſterioris generis ſunt
caſtitatis voto adſtricti, hæreti-
uoſi, & nonnulli alij. De quibus
ſeperatim & ex ordine diſſere-

Notatio in tit. 11.

tſi ad ineundum matrimonium ætas & conſenſus contrahentium ſufficiat. ...um 14. cap. cum apud 23. ext. de ſpon- ... cap, 2. ext. de ſponſal. impub. Id ta- ...x audiendum eſt, dummodò contra- ...atrimonij ſuſcipiendi capaces ſint: quo ...idit, ſi nullo impedimento Canonum ...tur. nam licet matrimoniū à Deo, vt- ...ibus hominibus commune inſtitutum ...1. cap. Eccleſia tamen CHRISTI, *quæ ...iritu ducitur, Matth. 28. Ioan. 14. & 10. cap. quoſdam à contrahendo ma- trimo-*

trimonio prudenter ſubmouet; conſtitutô in hanc rem duplici impedimentorum genere; vnum quo nō ſolum quis contrahere prohibetur; verumetiam ſi contraxerit, à contractu tanquam planè inani diſcedere cogitur. Alterum quo quis ſolum prohibetur contrahere: ſed ſi contraxerit. ſuſtinetur matrimonium; ita ex cauſa permittentibus SS. Canonibus. Vnde prioris generis impedimenta, vulgò impedientia & dirimentia matrimonium appellantur: poſterioris verò, impedientia ſolummodò. De vtroq; genere agitur ſeqq. titul.

DE COGNATIS.

TITVLVS XII.

Cognati vnde dicantur.

COGNATI dicuntur, qui ex vno nati ſunt: aut, vt Labeoni videtur, qui vnum quaſi naſcendi initium commune habent *a*; vel verè, vt in conſanguineis, vel fictè ſiue iuris interpretatione, vt in adoptatis & coniunctis ſpirituali cognatione *b*.

a l. 1. ff. Vnde cognati.

b de quibus in §. cognatio ſpir. cum §. ſeq. & Vlt. infrà eodem hoc titulo.

Cognatio triplex.

QVARE cognatio triplex eſt; Vna, natura-

naturalis; altera, ſpiritualis; & tertia, legalis.

Naturalis cognatio inter quos eſt.

NATVRALIS cognatio inter eos eſt, qui ex communi parente deſcedunt, qui & conſanguinei dicuntur, quaſi vno ſanguine coniuncti *c*. Quo numero cenſentur non tantùm ex legitimo Matrimonio, ſed & ex illicito concubitu nati *d*. *a*

c de quibus ext. de conſang. & affin. & 25 q. 1. cum qq.

d c. per tuas 10. ext. de probat. l. 2. ff. vnde cognati.

Cognationis naturalis triplex ordo.

ATQVE horum cognatorum triplex Ordo eſt; aut enim ſunt aſcendentes, vt parentes; aut deſcendentes: vt liberi; aut ex latere ſiue extranſuerſo venientes, vt fratres, ſorores, liberique eorum, patruus, amita, auunculus, matertera, patruus magnus, amita magna, id eſt, aui frater & ſoror, auunculus magnus, matertera magna, id eſt, auiæ frater & ſoror *e*.

e de his & aliis latius tit. Inſtit. de grad. cogna. in l. 1. cum ll. ſeqq. de grad. affin.

Inter aſcendentes & deſcendentes perpetua matrimonij prohibitio eſt.

ET quidem inter aſcendentes & deſcendentes perpetua ſiue in infinitum matrimonij prohibitio eſt, ex iure gentium, teſte Paulo IC: *f*.

f in l. ſi. ff. de ritu nupt. iuncta l. nuptiæ. 53. ff. eod. tit. Panorm. ad c. non debet nu. 8 ext. de conſang. & affin. Agunt igitur contra ius gentium, qui contrarium aſſerunt, & ad quartum tantum gradum hanc prohibitionem conſtringunt.

Inter

Inter tranſuerſales prohibitio quò ſe extendat.

INTER tranſuerſales verò ſiue ex latere venientes, olim quidem prohibitio matrimonij ſeptimo gradu circumſcripta erat *g*. Sed hodie ex conſtitutione Innocentij III. in generali Concilio Lateranenſi, redacta eſt ad quartum conſanguinitatis gradum *h*. Quare qui quinto gradu ex tranſuerſo à ſe inuicem diſtant, hodie in matrimonium recte conueniunt *i*: Similiter & illi, quorum vnus quinto, alter quarto vel tertio vel proximiore à communi ſtipite diſtant; cùm is, qui remotiori gradu eſt, proximiorem ad ſe trahat fauore Matrimonij *k*.

g c. de conſang. c. nullis 35. q. 3. h *c. non debet 8. ext. de conſang. & affin. c. cum inhibitio 3. ext. de clandeſt. deſponſat* Intellige, vt & is quartus gradus eadem prohibitione contineatur; vt ex ſeq. patet. i *ex d. c. non debet.* k *c. fin. ext. de conſang. & affi.*

Quid gradus.

GRADVS autem dicti ſunt, à ſimilitudine ſcalarum locorumque procliuium, quos ita ingredimur, vt à proximo in proximum, id eſt, eum qui quaſi ex eo naſcitur, tranſeamus *l*.

l *ita Paulus IC. in l. Iuriſconſult. 10. § gradus. ff. de grad. affin.*

Graduum ſubductio.

ITAQVE ex aſcendentibus ſurſum verſus, primum gradum occupant pater & mater, ſecundum auus & auia, tertium proauus, proauia; & ſic deinceps. ex deſcendentibus

tibus deorſum verſus, primum gradum faciunt filius & filia, ſecundum nepos & neptis, tertium pronepos & proneptis; & ita ſubſequentur *m*. Ex collateralibus verò ſiue tranſuerſalibus primum gradum conſtituunt, frater & ſoror, ſecundum ex his filius & filia, tertium nepos & neptis, quartum pronepos & proneptis *n*. Et inter hos ſolos hodie matrimonium prohibitum eſt *o*. β

m Vt videre eſt ſub tit. Inſtitut. de grad. cogn. l. 1. & in l. iuriſcõſultus 10. de grad. affin.

in c. primo gradu 35. quaſt. 5. n *c. ad ſedem. c. parentela. 35. q. 5.* o *d. c. non debet. ext. de conſang.*

Subductio graduum in collateralibus.

AD cognoſcendum autem, quoto gradu collateralis vel tranſuerſalis, vnus ab altero diſtet, ante omnia inueſtigandum eſt, in quem tanquam communem ſtipitem vterque concurrat; quo reperto incipiatur ſurſum verſus ab vtroque, ſi æqualis ſint gradus; ſin minus, ab vlteriori: (nam vlterior proximiorem ſtipiti ad ſe retrahit in fauorem matrimonij *p*.) Deinde ab hoc gradu, tranſitus fiat in proximum gradum, & ſic conſequenter aſcendendo per ſingulos gradus, proximum ſemper numerando, donec ad communem parentem deueniatur: qui tamen parens gradum non efficit, ſed ipſius filius & filia primum gradum conſtituunt: & ex his filius & filia ſecundum gra-

p Vt ſuprà eod. §. inter in fin.

 dum

dum; donec ita per ſingulos gradus deſcendendo, redeatur ad eos, de quorum coniunctione agitur *q*.

De cognatione ſpirituali.

Cognatio ſpiritualis ex eo dicta eſt, quod contrahatur ratione Sacramentorum, quæ ſpirituali ſunt: non quidem omnium, ſed duntaxat Baptiſmi & Confirmationis *r*. Etenim per Baptiſmum ſpiritualiter renaſcimur, & per Confirmationem perfectiores reddimur Chriſtiani *s*. Vt igitur per naturalem natiuitatem naturalis cognatio naſcitur *t*: ita per ſpiritualium cognatio ſpiritualis *u*.

q ſimilis ſubducēdi formula eſt in d l. iuriſcōſultus. §. ſunt & ex lateribus, & res ipſa dictat. Neque diſſentiens arbor cōſanguinitatis, qua corpori Canonico aſſuta eſt, quæ ad hanc normam videtur explicanda. *r cap. Vlt. hoc tit. lib. 6.* s *c. 1. de conſecrat. diſt. 9.* t *de qua iam ante egimus.* u *de qua ext. & in 6. de cogn ſpirit. & in l. ſi quis alumnam. 26. C. de nuptijs cuius & Origines mentionem facit in epiſt. D. Pauli ad Romanos cap. 6.*

Cognatio ſpiritualis, inter quos contrahitur.

» Contrahitvr verò hæc cognatio, » iure decretalium inter baptizatum, & illum, » qui eum ſuſcepit de Baptiſmo, ac inter eundem baptizatum & ſuſcipientis filios & vxorem ante ſuſceptionem carnaliter cognitam » ab eodem; imò etiam inter ſuſcipientem, » patremque baptizati & matrem *x*. Quin & » ea quæ de ſuſcipiente dicuntur, eadē transferun-

x per text. in cap. 1. de

Feruntur & ad baptizantem *y*. Sed & eiſdem modis ex Confirmatione ſpiritualis cognatio oritur. Vtraque cognatio & ex baptiſmo, & ex Confirmatione, matrimonium non ſolum impedit contrahendum, verùm etiam poſt contractum dirimit *z*. Idque iure Decretalium.

cognat. ſpiritualis in 6 adde c. 34. 6. & 8. ext. eod.

y d. c. 1. § fi.

z iam allegatis iuribus.

Correctio Concilij Tridentini in cognatione ſpirituali.

" VERVM poſtea Concilium Tridentinum
" hanc cognationem ſpiritualem nõnihil re-
" ſtrinxit:ſtatuit enim,vt vnus tantùm ſiue vir
" ſiue mulier iuxta ſacrorum Canonum inſti-
" tuta,vel ad ſummũ vnus & vna baptizatum
" de Baptiſmo ſuſcipiant; inter quos ac bapti-
" zatum ipſum,& illius patrem & matrem,nec
" non inter baptizantem & baptizatum, ba-
" ptizatique patrem ac matrem tantùm ſpiri-
" tualis cognatio contrahatur. *y Et paucis in-*
" *ter iectis:* Ea quoque cognatio, *inquit*, quę ex
" Confirmatione contrahitur, confirmantem
" & confirmatum, illius patrem & matrem ac
" tenentem non egrediatur: omnibus inter a-
" lias perſonas huius ſpiritualis cognationis
" impedimentis omninò ſublatis *a*.

" *a text. eſt Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 2. de reforma. matrim. & ibi latius.*

De cognatione legali.

COGNATIO legalis ex eo appellationem ſortita eſt, quòd à legalibus ciuilibus primum omnium inuenta & inducta ſit *b*,

b §. ſed ſi

L 2 dein-

deinde probata & recepta à ſacris Canonibus c. Si qua enim per adoptionem mihi ſoror eſſe cœperit, quamdiu durat adoptio, inter me & ipſam nuptiæ conſiſtere non poſſunt *d*. Neque enim honeſtas patitur (cuius & in contrahendis nuptiis habetur ratio *e*) vt quis cum ſorore licet adoptiua, in matrimonium coëat.

quæ Inſtit. de nupt. l. per adoptionẽ. 17. ff. de ritu nupt.

c Vt in c. vnic. ext. de cogna. legali & vide c. 1. 30. q. 3. & Couarr. in 4. ext. in 2. parte. c. 6. §. 5. d *text. eſt in d. c. Vnico. e l. ſemper in coniunctionib. 42. ff. de ritu nupt.*

Notatio in tit. 12.

α. Hinc tamen non infertur, quòd cum habeamus omnes communem parentem Adamũ ideo nos inuicem cognatos eſſe: quia hic de propinquo parente quæritur, cuius proſpectu matrimonium vel permittitur vel interdicitur. Vide tex ſing. in c. 1. 35. quæſt. 1.

β. Quòad ſubductionem graduum inter aſcendentes, & deſcendentes, hoc eſt, in recta linea, nulla differentia eſt inter ius Canonicũ *&* Ciuile*; vt indicant loca in margine adſcripta. At in linea collateralium ſiue tranſuerſaliũ diſcrimẽ hoc eſt; quòd de iure* Canonum *primum gradũ conſtituant frater & ſoror: ſecundũ: fratris ſororiſq; filius & filia; & ſic deinceps. De iure* Ciuili *frater & ſoror ſecundum gradũ faciunt l. 1. & l. Iuriſconſultus 10. ff. de gradib. & affinib. & tit. Inſtit. de gradib. idq; propter ſuceſſio-*

ceſsionem hæreditariam, in qua patris vel matris perſona prior numeratur, excluſis fratribus & ſororibus defuncti. d. l. Iuriſconſultus §. ſunt ex lateribus, verſ. idem faciendum. Niſi *quod hodie fratres & ſorores ſimul admittantur vna cum parentibus ex Iuſtin.* Nouel. 118. *de hæredibus ab inteſt. §. ſi igitur defunctus deſcendentes, cum §. ſeq. Itaq; cum ius* Ciuile *ſingularem rationem non habeat in gradibus matrimonialibus recenſendis, permittit matrimoniũ inter liberos duorum fratrũ vel ſororum, vel fratris & ſororis. §. duorum. Inſtit. de nuptiis. Quod damnant SS.* Canones. *quos hac in re meritò ſequimur. Apud Ethnicos cum hi propter baptiſmum non ſuſceptum extra Eccleſiam ſint, adhuc vſus eſſe poteſt iuris Ciuilis. c. gaudemus, ext. de diuortijs.*

7. *Hoc idem Decretum cognationis ſpiritualis declarauit Pius V. non excedere debere perſonas in eodem numeratas: ac proinde nullam cognationem ſpiritualem contrahi inter maritũ vel vxorem ſuſcipientis & baptizatum, baptizatiq; patrem & matrem, & quaſcunque alias perſonas tam ex parte ſuſcipientis, quàm baptizantis & baptizati, in dicto Decreto nominatim non expreſſas. Hæc declaratio facta eſt anno* M. D. L X V I. 4. *Kalend. Decemb. & extat in Bullario in Romæ editio.*

DE AFFINIBVS.

TITVLVS XIII.

Affines qui.

AFFINES ſunt viri & vxoris cognati; dicti ex eo, quòd duæ cognationes, quæ diuerſæ inter ſe ſunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit *a*: non quòd cognati viri & vxoris inter ſe affines ſint, ſed quòd cognati viri fiant affines vxori, & è contra, cognati vxoris fiant affines viro; vt verbi gratia: Titius affinis eſt cognatus vxoris ſuæ, & è diuerſo, vxor eſt affinis cognatis Titij. Ad cæteros enim affinitas non porrigitur *b*. Vt hinc pater & filius cum matre & filia, item duo fratres cum duabus ſororibus, auunculus & nepos cum duabus ſororibus, & ſic de ceteris conſanguineis diuerſarum cognationum, inter ſe canonicè coniungantur, non autem ipſe vir cum cognatis mulieris, neque ipſa mulier cum cognatis viri ſui *c*.

a l.4.§.affines ff.de gradib.affi.

b c.quod ſuper 5.ext. de conſang. & affin.

c d.c.quod ſuper.

Affinitatem contrahi etiam ex illicito concubitu.

NON minus hęc affinitas cõtrahitur iuxta præſcriptum ſacrorum Canonum ex illicito concubitu *d*: adeò vt ſi quis priuignam vel

d c.diſcretionem.6.& c.10.ext.de eo qui cogn. cõſang.nec eam.q.2.

vel aliam ex cognatis vxoris ſuę cognouerit, nec debitum poſſit petere ab vxore, vtpote iam affine nec ea mortua, cognitam in vxorem ducere *e*.

Prohibitio matrimonij inter affines quouſque ſe extendat.

ERAT & olim hoc impedimentum matrimonij, quod ex affinitate exurgit, ad ſeptimum vſq; gradum *f*: Sed hodie inſtar conſanguinitatis, redactum eſt ad quartum gradum incluſiuè *g*. Cùm enim per mutuam corporum communicationem, vir & mulier vna caro fiant *h*, ratio poſtulat, vt alter ab alterius conſanguineis æquè vt à propriis abſtineat *i*.

Correctio huius impedimenti inter affines ex fornicatione.

ADHIBITA tamen moderatione Concilij Tridentini quoad affinitatem ex fornicatione prouenientẽ, quam hîc libet iiſdem verbis ſubiicere: Præterea, *inquit*, ſancta Synodus iiſdem & aliis grauiſſimis de cauſis adducta, impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium poſtea factum dirimit, ad eos tantùm, qui in primo & ſecundo gradu coniunguntur, reſtringit. In vlterioribus verò gradibus, ſtatuit, huiuſmodi affinitatem matrimonium poſteà contractum non dirimire *k*.

e c.1. ext. de eo qui cognouit conſang. cap. quadã cum fratre. cum cc. ſeqq. 32. quaſt. 7.

f c. nullum in vtroq; c. æqualiter c. ſanè. cum c. ſeq. 35. q. 3

g c. nõ debet § prohibitio. ext. de conſang. & affin.

h d c. nullũ in vtroq; c. ſanè & d. c. in eo.

i c. 1. ext. de conſang. & affi & d. c. æqualiter

k ſeſſ. 24. c. 4. in decreto de reform. matrim.

Inter affines graduum ſubductio.

INTER affines eodem ordine, quo inter conſanguineos, gradus ſubducuntur; verbi gratia, qui cum ſorore mea rem habuit, ſiue licitam, vt in matrimonio, ſiue illicitam, id eſt, extra matrimonium; is in eodem gradu hoc eſt in primo gradu mihi affinis eſt; qui cum nepte mea, in ſecundo gradu; & ſic deinceps *l*.

l c. porrò 35 q. 5. Quid de affinib. aſcendentibus & deſcendentibus. *Vide Hen Boich. ad c. nõ debet n 2. ext. de conſang. & affin.*

De varijs generibus affinitatis.

CETERVM hîc animaduertendum eſt nos loqui de primo affinitatis genere, non de ſecundo aut vltiore: quod exemplo illuſtrandum eſt: Sit mihi frater vel alius conſanguineus; qui Titiam vxorem duxit: hæc Titia mihi meiſque conſanguineis affinis eſt in primo affinitatis genere. Sin frater vel conſangineo illo defuncto, ſuperſtes Titia alteri rurſus nupſerit, hic ſecundus maritus Titiæ, mihi & reliquis meis conſanguineis coniunctus erit in ſecundo affinitatis genere; Eò quòd nobis iungatur propter copulam cum Titia affiue noſtra. Quòd ſi Titia mortua, hic ſecundus maritus aliam vxorem duxerit; hæc vxor me, cæteroſque conſanguineos meos continget in tertio affinitatis genere: quia ei iungitur, qui nobis ſecundo affinitatis genere iunctus eſt: Nam copula addita copulæ efficit hæc diuerſa genera affini-

affinitatis. Itaq; iure veteri inter hos affines cuiuſcunque generis interdictæ erant nupitæ *m*: Verum poſtea ex Innocentiana conſtitutione in Concilio generali Lateranenſi edita; interdictum hoc, ad primum affinitatis genus coarctatum eſt *n*; ita vt qui ſuperſtiti vxori fratris mei defuncti matrimonio iunctus fuit, non prohibeatur hodie, ea mortua, aliam ducere ex cõſanguinitate mea; imò ne quidem filius prohibetur ex ſecundo affinitatis genere natus, ex conſanguinitate mea vxorem accipere *o*.

m c. 1. cum ſeqq. 35. q. 10. c. de propinquis. & c. porro. 35. q. 2.

n in d. c. nõ debet. circa prin. ext. de conſang. & affin.

o d. cap. non debet. Vide gloſ Panor. & alios ibidem & Hoſtienſem in ſumma de affin.

De iuſtitia publicæ honeſtatis.

IN affinium claſſem quodammodò referuntur cognati ſponſi &, ſponſæ; licet nondum matrimonium inter eos contractum ſit *p*. Exigit enim publica honeſtas, vt ſponſus à cognatis ſponſæ ſuæ, & è diuerſo ſponſa à cognatis ſponſi ſui, abſtineat *q*. Non enim in coniunctionibus tantùm ſpectatur, quod licet, ſed etiam quod honeſtum eſt *r*. Hinc vulgò hoc impedimẽtum dicitur publicæ honeſtatis iuſtitia, cuius & ius Ciuile meminit *s*.

p l. ſeruitus 8 ff. de grad. affin.

q cap. 3. c. 4 & c. 8. ext. de deſponſ. c. 4. cum 2. cc. ſeqq. ext. de deſponſ. impub.

r l. ſemper. 42. ff de ritu nupt. *s in l. ſi qua. 12. §. 1. ff. de ritu. nup. in §. ſi vxor Inſtit. de nuptijs.*

Iuſtitiam publicæ honeſtatis oriri ex quibuslibet ſponſalibus.

NEQVE ſolùm hoc impedimentum pro-

 uenit

uenit ex ſponſalibus legitimè contractis; verùm etiam, ſi quæ ob cauſam conſanguinitatis, affinitatis, Religionis, profeſſionis, vel ſimilem; ſponſalia perperam contracta ſint, dummodò nõ ſint nulla ex defectu conſenſus; Idq; ex Bonifacij conſtitutione *t*: A qua tamen diſceſſum eſt per Concilium Tridentinum; vt iam dicetur.

t in c. Vnico de ſponſal. lib. 6. quod & Alexan. der III. in ſponſalibus inter conſanguineos contractis, antea conſtituerat in 4. c. ext. de ſponſ.

De gradibus huius impedimenti.

E T quidem iure Decretalium, hoc impedimẽtum quarto gradu circumſcriptum erat *u*: Nunc verò ex Decreto Concilij Tridentini valde imminutum eſt, cuius verba hæc ſunt: Iuſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum, vbi ſponſalia quacunque ratione valida non erunt, ſancta Synodus prorſus tollit; vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in vlterioribus gradibus iam non poteſt huiuſmodi prohibitio abſque diſpendio obſeruari *x*.

u c. non debet & ext. de conſang & affi. probat eleganter Panor. ad c. ſponſam de ſponſal.

x text. eſt ſeſſ. 24. c. 3. in decreto de reform. matrim.

De ſponſalibus de præſenti, quoad hoc impedimentum.

V B I tamen meminiſſe oportet, hanc Concilij Tridentini moderationem non pertinere ad ſponſalia, quæ de præſenti appellamus, ſed tantùm ad ſponſalia de futuro, hoc eſt, quæ in futurum tempus matrimonij

monij contrahendi collata ſunt; ex declaratione Pij V. y

y Vide extrauag. ad Romanum editam anno 1568. in Bullario.

De ſponſalibus conditionalibus.

SED neque impedimentum hoc pertinet ad ſponſalia conditionalia, ante conditionis euentum: ſicut diſertè à Bonifacio Octauo expreſſum eſt: Ille verò, *inquit*, qui ſponſalia cum aliqua muliere ſub conditione, contraxit, ſi poſtmodum ante conditionis euentum, cum alia prioris conſanguinea, per verba contraxerit de præſenti, cum ſecunda remanere debebit: cùm ex ſponſalibus conditionalibus ante conditionem exſtantem, ſicuti conſenſum non habentibus & incertis, nulla publicæ honeſtatis iuſtitia oriatur z.

z text. eſt in c. Vnico. §. fi. de ſponſal. lib. 6.

Pœnæ contrahentium matrimonium in gradibus prohibitis. Idem de Diſpenſatione.

SI quis autem, *inquit Concilium Tridentinum*, intra gradus prohibitos ſcienter matrimonium contrahere præſumpſerit, ſeparetur, & ſpe diſpenſationis conſequendæ careat; idque in eo multò magis locum habeat, qui nõ tantùm matrimonium contrahere, ſed etiam conſummare auſus fuerit. Quòd ſi ignoranter id fecerit, ſiquidem ſolennitates requiſitas in contrahendo matrimo-

» trimonio neglexerit, eiſdem ſubiiciatur pœ-
» nis: Non enim dignus eſt, qui Eccleſiæ be-
» nignitatem facilè experiatur, cuius ſalubri
» præcepta temerè contempſit. Si vero ſolen-
» nitatibus adhibitis, impedimentum aliquod
» poſteà ſubeſſe cognoſcatur, cuius ille proba-
» bilem ignorãtiam habuit; tum faciliùs cum
» eo gratis diſpenſari poterit. In contrahen-
» dis matrimoniis vel nulla omninò detur di-
» ſpenſatio, vel raro: idque ex cauſa & gratis
» concedatur. In ſecundo gradu nunquam di-
» ſpenſetur; niſi inter magnos Principes, & ob
» publicam cauſam *a*.

De liberis ex iniuſtis nuptijs natis ſiue conceptis.

Porro quod attinet ad liberos ex iniu-ſtis nuptiis; eadem ferè diſtinctio adhibetur, vt ſi ſcienter parentes eorum contraxerint, liberi ex eodem matrimonio nati pro illegitimis habeantur: Si ignoranter, ſed præmiſſa denunciatione publica in Eccleſia; legitimorum numero ſint *b*: adeò quòd & vnius contrahentium ignorantia hac in re ſufficiat *c*. Secus vbi publica in Eccleſia denunciatio omiſſa fuit; nihil enim tunc prodeſt liberis prætenſa ignorantia parentum: cùm illi taliter contrahendo non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ videantur *d*.

a Conc. Triden ſeſſ. 24 ca. 5. de refor. matri. coniunge c. ſi. ext. de clandeſt. deſponſ.

b Vide c. ſi. §. ſi quis vero. ext. de clãdeſt. deſponſa. c. 2. ext. qui filij ſint legit.

c gloſſ. ad d. § ſi quis per tex. ſing. in c. penult. ext. qui filij ſint legit.

d d. § ſi quis vero.

Nota-

Notatio ad tit. 13.

α. Ratio huius ex D. Paulo deſumi poteſt 1. Corinth.6. vbi his verbis inquit; neſcitis, quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit. An neſcitis; quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Hæc D. Paulus. Adde c. in eo. 32. q. 4. vnde fit quòd hæc vnitas non minus contingat in illicito concubitu, quàm in licito. Cui & hoc conſequens eſt, vt ſi nulla adhuc carnalis copula inter maritum & vxorem interceſſerit, nulla quoq; affinitas ex tali matrimonio propriè oriatur, ſed tantummodò impedimentum publicæ honeſtatis c. ſi quis vxorē, cum c. ſeq. 27. q. 2. de quo iſt §. in affinium infrà eodem.

β. Adeò quod in vlterioribus gradibus matrimonium liberè & licitè contrahatur; ex declaratione Pij V. in extrauag. incip. ad Roman. Pont. edita anno M. D. LXVI. 4. Kal. Decemb. extat in Bullario Romæ impreſſo.

γ. Quod adeo obtinet, etiamſi conditio iurata adiecta ſit: à qua tamē receſſum intelligitur per præſentem conſenſum matrimonialem; vel per copulam carnalem ſubſecutam inter ſponſum & ſponſam c. 3. ext. de condit. appoſit. Obſeruatis tamen ijs quæ dicentur infrà, de clam contrah. matrim.

DE

durior pœnitentia tranſgreſſoribus debea- "
tur: non tamen reſcindere poſſunt matri- "
monia poſt contracta *d*. "*d tex. eſt in c. Vnico de Voto & Voto redemp. in 6.*

Notatio in tit. 14.

Adde & in profeſſos, & ſacris Ordinibus inſignitos, item in cognatos & affines in gradibus interdictis matrimonium ſcienter contrahentes, pœnam excommunicationis ipſo iure conſtitutam eſſe. ex decreto Clementis V. in Concilio Viennenſi. extat in c. vnico. de conſang. & affinita. in Clem. de quo apud Nauarrum in Manuali cap. 27. nu. 141.

DE FRIGIDIS, MALEFICIATIS, ALIISQVE IMPOTENTIBVS.

TITVLVS XV.

Frigidi & maleficiati qui contrahere matrimonium non poſſunt.

FRIGIDI præſenti loco dicuntur, qui naturali frigiditate ita conflictantur, quod mulieri commiſceri non poſſint. Maleficiati, qui dæmonis aut improbi hominis faſcinatione conſtricti, præpediuntur idem officium exercere: quibus & idcircò matrimonio interdictum eſt *a*. Sicut enim puer, *inquit*

a ca. 2. c. 3. c. 5. 6. ext. de frig. & malef. c. requiſiſti. c. ſi per ſortiarias. 33. q. 1.

inquit Alexander III. qui non poteſt reddere debitum, nõ eſt aptus coniugio, ſic qui impotentes ſunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur *b.*

b *c.2.ext. h. tit.*

De mulieribus obſtructis. Item de ſpadonibus & caſtratis.

Qvare idẽ iudicium eſt de mulieribus adeò obſtructis, vt cognoſci non poſſint *c*; item de ſpadonibus & caſtratis *d.*

c *c.3.c.fraternitatis. ext.eod.tit.*

d *per tex.in a.c.2. & d. c.5. in verbis, quod nunquam per carnum copulã. Panorm. ad c. 2.nu.5.ext. eod.tit.*

Frigiditas & maleficium triennio exploranda, &c.

Vbi tamen contractum eſt matrimonium à frigido, & de frigiditate non conſtat, non antè matrimonium dirimitur, quàm triennium cohabitationis præceſſerit iuxta formam à Cæleſtino, & Gregorio Summis Pontificibus præſcriptam *e*; Quæ & in maleficiato diſiungendo, fere obſeruatur *f.* β *& in c requiſiſti. 33.q.1. huius trienniј meminit & Iuſt. in Nouell. 24. de nuptijs. §. per occaſionem.*

e *in c. laudabilem. 5. ext. hoc tit.*

f *Vt in c. fi. ext. hoc tit. adde Henrich. Boich. ibid facit c. ſi per fortia. 33.q.1.*

Mulier obſtructa quando ſeparanda.

Sed & in muliere obſtructa hoc iure vtimur, vt matrimonio iuncta tunc demùm ſeparetur, vbi humana opera vel induſtria, ſine graui læſione corporis curati nequit *g.*

g *cap.3. c.6 ext. eod.*

Impe-

Impeditis frigiditate vel obſtructione cohabitatio permittitur.

NON tamen prohibentur frigiditate, vel obſtructione impediti, ex vtriuſque conſenſu ſimul commorari; vt quam vir vxorem habere non poteſt, habeat ſaltem vt ſororem, ex reſcriptis Lucij, & Cęleſtini, SS. Pontificum *h*.

h in c.4. & c 5. ext. hoc tit. de frigidis.

Notatio in tit. 15.

a. Spadonis generalis appellatio eſt continens eum qui generare non poteſt; ſiue natura ſua, ſiue ex accidenti: veluti cui pars genitalis abeſt l. ſpadonum 128. ff. de verb. ſignif. l. ſi ſerua 40. §. ſi ſpadoni ff. de iure dotium. Propriè vero & ſpeciali nomine Spado à caſtrato ſeparatur: Spado à natura vitiũ habet, l. 2. §. illud, & l. arrogato 40. §. fin. ff. de adoption. caſtratus ex accidenti l. ſed eſt quæſitum 6. ff. de lib. & poſt. In ſpadone ius Ciuile admittit matrimonium; nõ verò in caſtrato. d. §. ſi Spadoni, & d. l. ſed eſt quæſitum, iuncta l. 4. §. fin. & l. 6. ff. ad l. Corn. de Sicar. At de iure Canonico vterque perperam matrimonium contrahit, ex ratione tex. in c. 2. ext. de frig. & maleſ. eo, ſcilicet, caſu, quo erigere non poteſt, & immittere in vas debitum mulieris. Alias ſecus, etiamſi ſine ſemine fiat: cum hoc caſu remedium eſſe poßit euitãdæ fornicationis, ſicut latè docet Nauarr. *conſ. 2. de*

frig. & malef. Ceterum Henricus Henriquez in tomo 1. ſummæ Thelog. moralis. lib. 12. de imped. matrimonij, cap. 8. refert Sixtum Papam V. conſtitutione ſua declaraſſe generaliter; quod ſpado ſeu eunuchus vtroque reſticulo priuatus; eſt & ſemper fuit omnino matrimonio inhabilis, etiam ſciente & conſentiente fœmina. Verum hactenus videre non licuit eam conſtitutionem, vt inde certiorem ſententiam potuiſſem elicere, & lectori proponere.

8. *Vbi igitur de frigiditate viri manifeſtè conſtare non poteſt forma hæc ſeruatur; vt à tempore celebrati matrimonij coniuges per triennium cohabitent. & rei coniugali operam dent: quo elapſo, ſi cum ſeptima propinquorum manu vel vicinorum bonæ famæ (ſi propinqui defuerint) iurent tactis SS Euangeljis ſe commiſceri non potuiſſe; quod tunc à ſe inuicem ſeparari poſſint; & permitti mulieri, vt ad alias nuptias tranſeat. c. laudabilem. 5. ext. de frig. & malef.* Et quidem ipſe vir & mulier iuramentum veritatis præſtabunt; quod, ſcilicet, bona fide dederint operam copulæ carnali. Alij vero iuramentū credulitatis, quod credant vtrumque verum iuraſſe arg. c. quotiens. 5. ext de purg. canon. In maleficio idem triennium cohabitationis, eademque iuramenti formo requiritur; præter pœnitentiam quam ex iudicis præcepto coniuges ſubire coguntur de peccatis,

vt

vt ſi fortè Deus conſummationem matrimonij annuat, iuxta c. fin. ext. de frig. & malef. Vide ibid. Panorm.

DE INFIDELIBVS.

TITVLVS XVI.

Inter infideles verum matrimonium contrahitur: non autem inter fidelem & infidelem.

TAMETSI inter infideles, hoc eſt, qui nōdum Chriſtianis ſacris initiati ſunt, verum & legitimum conſtet matrimonium, etiam in ſecundo, conſanguinitatis gradu *a*: non tamen inter fidelem & infidelem *b*. Nam auctore Cypriano; iungere cum infidelibus vinculum matrimonij, eſt proſtituere cum gentilibus membra Chriſti *c*. Et huc ſpectat illud D. Pauli, Nolite iugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli *d*? ſed ſi vult, nubat tantùm in domino *e*. Hinc ex conſtitutione Valent. Theodoſ. & Arcad. Imperatorum, Chriſtianus, ſi Iudæam, vel Iudæus ſi Chriſtianam in coniugem ſibi adſciuerit,

a c. gaudemus. 8. cap. quanto. 7. ext de diuortiis.

b c. caue. cū Iudæi. 28. q. 1.

c in ſermone de lapſis.

d 2. ad Cor. 6. 1.

e ad Cor. 7. Bellarm. de Matrim. li. 1 cap. 21. ex omnium ferè interpretū ſententia.

rit, publico iudicio, inſtar adulterij, obſtringitur *f*.

f l. ne quis. ſ C. de Iudæ.

Notatio in tit. 16.

a Et ratio eſt quia pagani non ligantur SS. Canonib. cum omnino ſint extra Eccleſiā, c. gaudemus ext de diuort. Ergo ſecundum ius ſuum in gradibus, etiam iure Canonico prohibitis, rectè contrahunt matrimonium. Vt & hinc in Iudæis lex Moſaica ſeruetur, non ius Canonicum. Couarr. in 4. Decret. in 2. parte cap 6 §. 1. n. 6. & 7. Neque diſſoluitur eorum matrimonium, ſi poſtea ad fidem Chriſtianam conuertantur, d. c. gaudemus adde & c. fin. ext. qui filij ſint legitimi, & §. altera infr. de diuortiis.

DE HOMICIDIS, ADVLTERIS ET RAPTORIBVS.

TITVLVS XVII.

Homicidæ qui à matrimonio remouentur.

INTERDVM & homicidium matrimonij contractum impedit & dirimit, ea ſpecie; qua quis alterius coniugis potiundi cauſa, alteri coniugi necem attulit: ſi tamen vtriuſ-

vtriuſque conſpiratio tam ſuperſtitis coniugis, quàm ipſius homicidæ in eandem necem ſimul cõcurrerit; Nam vnius delictum hac in re non ſufficit *g.* *a*

g c. laudabilem. ext. de conuerſ. infidel.

Adulteri qui remouentur.

IDEM eſt in adulterio; eo caſu, quo quis alienam vxorem adulterauit, data ſponſione de contrahendo cum ea matrimonio, aut etiam matrimonio de facto contracto; nec enim poteſt eandem defuncto marito ſuo, in vxorem ducere *h.* Dum tamen & hic vtriuſque, & adulteri & adulteræ ſcientia interuenerit, quòd, videlicet, ſciuerit vterq; alterius coniugem adhuc ſuperſtitem eſſe. Ceterùm ſi qua errore ducta cum alieno marito, tanquam cum cœbile contraxerit, non prohibetur defuncta vxore ipſius, in nouum matrimonium cum eodem conuenire *i.* Sicut, & ſi adulterium tantùm interceſſerit, nullo contractu matrimonij, aut ſponſalium admixto *k.*

h c. ſi.c. 3. c. 5 ext de eo, qui duxit matrim.

i e. 1. c. Veniens 7. ext. de eo, qui duxit in Vxor.

Inter raptorem & raptam an conſiſtat matrimonium.

QVÆSITVM eſt; an inter raptorem, & raptam conſiſtere poſſit matrimonium? Negat Iuſtinianus Imperator *l.* At diuerſum conſtituit Innocentius Pontifex, quem magis

k c ſignificaſti 6. c. cũ haberet. 5. ext. de tit.

l in l. Vnica. C. de rapta Virg.

 gis

rit, publico iudicio, inſtar adulterij, obſtringitur *f*.

f l. ne quis. ſ C. de Iudæ.

Notatio in tit. 16.

a Et ratio eſt quia pagani non ligantur SS. Canonib. cum omnino ſint extra Eccleſiã, c. gaudemus ext de diuort. Ergo ſecundum ius ſuum in gradibus, etiam iure Canonico prohibitis, rectè contrahunt matrimonium. Vt & hinc in Iudæis lex Moſaica ſeruetur, non ius Canonicum. Couarr. in 4. Decret. in 2. parte cap 6 §. 1. n. 6. & 7. Neque diſſoluitur eorum matrimonium, ſi poſtea ad fidem Chriſtianam conuertantur, d. c. gaudemus adde & c. fin. ext. qui filij ſint legitimi, & §. altera infr. de diuortiis.

DE HOMICIDIS, ADVLTERIS ET RAPTORIBVS.

TITVLVS XVII.

Homicidæ qui à matrimonio remouentur.

INTERDVM & homicidium matrimonij contractum impedit & dirimit, ea ſpecie; qua quis alterius coniugis potiundi cauſa, alteri coniugi necem attulit: ſi tamen vtriuſ-

vtriuſque conſpiratio tam ſuperſtitis coniugis, quàm ipſius homicidæ in eandem necem ſimul cõcurrerit; Nam vnius delictum hac in re non ſufficit *g*. *a* g *c. laudabilem. ext. de conuerſ. infidel.*

Adulteri qui remouentur.

IDEM eſt in adulterio; eo caſu, quo quis alienam vxorem adulterauit, data ſponſione de contrahendo cum ea matrimonio, aut etiam matrimonio de facto contracto; nec enim poteſt eandem defuncto marito ſuo, in vxorem ducere *h*. Dum tamen & hic vtriuſque, & adulteri & adulteræ ſcientia interuenerit, quòd, videlicet, ſciuerit vterq; alterius coniugem adhuc ſuperſtitem eſſe. Ceterùm ſi qua errore ducta cum alieno marito, tanquam cum cœbile contraxerit, non prohibetur defuncta vxore ipſius, in nouum matrimonium cum eodem conuenire *i*. Sicut, & ſi adulterium tantùm interceſſerit, nullo contractu matrimonij, aut ſponſalium admixto *k*.

h *c. ſi. c. 3. c. 5 ext de eo, qui duxit matrim.*

i *c. 1. c. Veniens 7. ext. de eo, qui duxit in Vxor.*

Inter raptorem & raptam an conſiſtat matrimonium.

QVÆSITVM eſt; an inter raptorem, & raptam conſiſtere poſſit matrimonium? Negat Iuſtinianus Imperator *l*. At diuerſum conſtituit Innocentius Pontifex, quem magis

k *c ſignificaſti 6. c. cũ haberet. 5. ext. de teſt.*

l *in l. Vnica. C. de rapta Virg.*

 gis

rit, publico iudicio, inſtar adulterij, obſtringitur *f*.

f l. ne quis. ſ C. de Iudæ.

Notatio in tit. 16.

a Et ratio eſt quia pagani non ligantur SS. Canonib. cum omnino ſint extra Eccleſiã. c. gaudemus ext de diuort. Ergo ſecundum ius ſuum in gradibus, etiam iure Canonico prohibitis, recte contrahunt matrimonium. Vt & hinc in Iudæis lex Moſaica ſeruetur, non ius Canonicum. Couarr. in 4. Decret. in 2. parte cap 6 §. 1. n. 6. & 7. Neque diſſoluitur eorum matrimonium, ſi poſtea ad fidem Chriſtianam conuertantur, d. c. gaudemus adde & c. fin. ext. qui filij ſint legitimi, & §. altera infr. de diuortiis.

DE HOMICIDIS, ADVLTERIS ET RAPTORIBVS.

TITVLVS XVII.

Homicidæ qui à matrimonio remouentur.

INTERDVM & homicidium matrimonij contractum impedit & dirimit, ea ſpecie; qua quis alterius coniugis potiùndi cauſa, alteri coniugi necem attulit: ſi tamen vtriuſ-

vtriuſque conſpiratio tam ſuperſtitis coniugis, quàm ipſius homicidæ in eandem necem ſimul cõcurrerit; Nam vnius delictum hac in re non ſufficit *g*. *a*

g c. laudabilem. ext. de conuerſ. infidel.

Adulteri qui remouentur.

IDEM eſt in adulterio; eo caſu, quo quis alienam vxorem adulterauit, data ſponſione de contrahendo cum ea matrimonio, aut etiam matrimonio de facto contracto; nec enim poteſt eandem defuncto marito ſuo, in vxorem ducere *h*. Dum tamen & hic vtriuſque, & adulteri & adulteræ ſcientia interuenerit, quòd, videlicet, ſciuerit vterq; alterius coniugem adhuc ſuperſtitem eſſe. Ceterùm ſi qua errore ducta cum alieno marito, tanquam cum cœbile contraxerit, non prohibetur defuncta vxore ipſius, in nouum matrimonium cum eodem conuenire *i*. Sicut, & ſi adulterium tantùm interceſſerit, nullo contractu matrimonij, aut ſponſalium admixto *k*.

h c. ſi. c. 3. & 5 ext de eo, qui duxit matrim.

i c. 1. c. Veniens 7. ext. de eo, qui duxit in Vxor.

k c ſignificaſti 6. c. cũ haberet. 5. ext. de tit.

Inter raptorem & raptam an conſiſtat matrimonium.

QVÆSITVM eſt; an inter raptorem, & raptam conſiſtere poſſit matrimonium? Negat Iuſtinianus Imperator *l*. At diuerſum conſtituit Innocentius Pontifex, quem magis

l in l. Vnica. C. de rapta Virg.

ſl.ne quis.5 C.de Iudæis

rit, publico iudicio, inſtar adulterij, obſtringitur *f*.

Notatio in tit. 16.

a Et ratio eſt quia pagani non ligantur SS. Canonib. cum omnino ſint extra Eccleſiã, c. gaudemus ext de diuort. Ergo ſecundum ius ſuum in gradibus, etiam iure Canonico prohibitis, rectè contrahunt matrimonium. Vt & hinc in Iudæis lex Moſaica ſeruetur, non ius Canonicum. Couarr. in 4. Decret. in 2. parte cap 6 §. 1. n. 6. & 7. Neque diſſoluitur eorum matrimonium, ſi poſtea ad fidem Chriſtianam conuertantur, d. c. gaudemus adde & c. fin. ext. qui filij ſint legitimi, & §. altera infr. de diuortiis.

DE HOMICIDIS, ADVLTERIS ET RAPTORIBVS.

TITVLVS XVII.

Homicidæ qui à matrimonio remouentur.

INTERDVM & homicidium matrimonij contractum impedit & dirimit, ea ſpecie; qua quis alterius coniugis potiundi cauſa, alteri coniugi necem attulit: ſi tamen vtriuſ-

vtriuſque conſpiratio tam ſuperſtitis coniugis, quàm ipſius homicidæ in eandem necem ſimul cōcurrerit; Nam vnius delictum hac in re non ſufficit *g*. *a*

g c. laudabilem. ext. de conuerſ. infidel.

Adulteri qui remouentur.

IDEM eſt in adulterio; eo caſu, quo quis alienam vxorem adulterauit, data ſponſione de contrahendo cum ea matrimonio, aut etiam matrimonio de facto contracto; nec enim poteſt eandem defuncto marito ſuo, in vxorem ducere *h*. Dum tamen & hic vtriuſque, & adulteri & adulteræ ſcientia interuenerit, quòd, videlicet, ſciuerit vterq; alterius coniugem adhuc ſuperſtitem eſſe. Ceterùm ſi qua errore ducta cum alieno marito, tanquam cum cœbile contraxerit, non prohibetur defuncta vxore ipſius, in nouum matrimonium cum eodem conuenire *i*. Sicut, & ſi adulterium tantùm interceſſerit, nullo contractu matrimonij, aut ſponſalium admixto *k*.

h c. ſi. c. 3. & 5 ext de eo, qui duxit matrim.

i c. 1. c. Signiens 7. ext. de eo, qui duxit in Vxor.

Inter raptorem & raptam an conſiſtat matrimonium.

QVÆSITVM eſt; an inter raptorem, & raptam conſiſtere poſſit matrimonium? Negat Iuſtinianus Imperator *l*. At diuerſum conſtituit Innocentius Pontifex, quem magis

k c ſignificaſti 6. c. cū haberet. 5. ext. de tit.

l in l. Vnica. C. de rapta virg.

frig. & maleſ. Ceterum Henricus Henriquez in tomo 1. *ſummæ Thelog. moralis lib. 12. de imped. matrimonij, cap. 8. refert Sixtum Papam V. conſtitutione ſua declaraſſe generaliter; quod ſpado ſeu eunuchus vtroque reſticulo priuatus; eſt & ſemper fuit omnino matrimonio inhabilis, etiam ſciente & conſentiente fœmina. Verum hactenus videre non licuit eam conſtitutionem, vt inde certiorem ſententiam potuiſſem elicere, & lectori proponere.*

β. Vbi igitur de frigiditate viri manifeſtè conſtare non poteſt forma hæc ſeruatur; vt à tempore celebrati matrimonij coniuges per triennium cohabitent. & rei coniugali operam dent: quo elapſo, ſi cum ſeptima propinquorum manu vel vicinorum bonæ famæ (ſi propinqui defuerint) iurent tactis SS Euangeljis ſe commiſceri non potuiſſe; quod tunc à ſe inuicem ſeparari poſſint; & permitti mulieri, vt ad alias nuptias tranſeat. c. laudabilem. 5. ext. de frig. & malef. Et quidem ipſe vir & mulier iuramentum veritatis præſtabunt; quod, ſcilicet, bona fide dederint operam copulæ carnali. *Alij vero iuramentū credulitatis, quod credant vtrumque verum iuraſſe arg. c. quotiens. 5. ext de purg. canon.* In maleficio idem triennium cohabitationis, eademque iuramenti formo requiritur; *præter pœnitentiam quam ex iudicis præcepto coniuges ſubire coguntur de peccatis,*

ut ſi fortè Deus conſummationem matrimonij annuat, iuxta c.fin.ext, de frig, & malef. Vide ibid. Panorm.

DE INFIDELIBVS.

TITVLVS XVI.

Inter infideles verum matrimonium contrahitur: non autem inter fidelem & infidelem.

TAMETSI inter infideles, hoc eſt, qui nōdum Chriſtianis ſacris initiati ſunt, verum & legitimum conſtet matrimonium, etiam in ſecundo, conſanguinitatis gradu *a*: non tamen inter fidelem & infidelem *b*. Nam auctore Cypriano; iungere tum infidelibus vinculum matrimonij, eſt proſtituere cum gentilibus membra Chriſti *c*. Et huc ſpectat illud D. Pauli, Nolite iugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli *d*? ſed ſi vult, nubat tantùm in domino *e*. Hinc ex conſtitutione Valent. Theodoſ. & Arcad. Imperatorum, Chriſtianus, ſi Iudæam, vel Iudæus ſi Chriſtianam in coniugem ſibi adſciuerit,

a *c.gaudemus.8.cap. quanto.7. ext de diuortiis.*
b *c.cauc. cū Iudai. 28. q.1.*
c *in ſermone de lapſis.*
d *2.ad Cor. 6.1.*
e *ad Cor.7. Bellarm.de Matrim. li.1 cap.21. ex omnium ferè interpratū ſententia.*

vtriuſque conſpiratio tam ſuperſtitis coniugis, quàm ipſius homicidæ in eandem necem ſimul cõcurrerit; Nam vnius delictum hac in re non ſufficit *g.* ❧ *g c. laudabilem. ext. de conuerſ. infidel.*

Adulteri qui remouentur.

IDEM eſt in adulterio; eo caſu, quo quis alienam vxorem adulterauit, data ſponſione de contrahendo cum ea matrimonio, aut etiam matrimonio de facto contracto; nec enim poteſt eandem defuncto marito ſuo, in vxorem ducere *h.* Dum tamen & hic vtriuſque, & adulteri & adulteræ ſcientia interuenerit, quòd, videlicet, ſciuerit vterq; alterius coniugem adhuc ſuperſtitem eſſe. Ceterùm ſi qua errore ducta cum alieno marito, tanquam cum cœbile contraxerit, non prohibetur defuncta vxore ipſius, in nouum matrimonium cum eodem conuenire *i.* Sicut, & ſi adulterium tantùm interceſſerit, nullo contractu matrimonij, aut ſponſalium admixto *k.* *h c. ſi. c. 3. & 5 ext de eo, qui duxit matrim.* *i c. 1. c. Veniens 7. ext. de eo, qui duxit in Vxor.* *k c ſignificaſti 6. c. cũ haberet. 5. ext. de tit.*

Inter raptorem & raptam an conſiſtat matrimonium.

QVÆSITVM eſt; an inter raptorem, & raptam conſiſtere poſſit matrimonium? Negat Iuſtinianus Imperator *l.* At diuerſum conſtituit Innocentius Pontifex, quem magis *l in l. Vnica. C. de rapt. Virg.*

m *in c.fin. ext, de rapt. iunctō c.penult.& vlt. ext. de ſecū. diu nupt.*

gis ſequimur *m*: Adhibito tamen temperamento Concilij Tridentini, cuius decretum hic integrum ſubiiciam: Decernit, *inquit*, ſancta Synodus, inter raptorem & raptam, quamdiu ipſa in poteſtate raptoris „ manſerit, nullum poſſe conſiſtere matri- „ monium. Quòd ſi rapta à raptore ſeparata „ & in loco tuto & libero conſtituta, illum in „ virum habere conſenſerit; eam raptor in „ vxorem habeat; & nihil ominus raptor ipſe, „ ac omnes illi conſilium, auxilium, & fauo- „ rem præbentes, ſint ipſo iure excommuni- „ cati, ac perpetuò infames, omniumque di- „ gnitatum incapaces, & ſi clerici fuerint, de „ proprio gradu decidant. Teneatur præter- „ ea raptor mulierem raptam, ſiue eam vxo- „ rem duxerit, ſiue non duxerit, decenter ar- „ bitrio iudicis dotare *n*.

n *Concil. Trid. Seſſ. 24. can. 6. de reform. matrim.*

Notatio in tit. 17.

a. Dummodo alterium non interuenerit. c.3. & Ibi Io. And. per Panorm. & communem receptus ibid. ext. de eo qui dux. in mat. teſte Nauarr. in Manual. cap. 22. num. 46. & facit. c. ſi quis viuente 31. q. quod eſt Concilij Triburienſis.

DE

DE CONIVGATIS.

TITVLVS XVIII.

Coniugati qui, & qua ratione prohibentur aliud matrimonium contrahere.

CONIVGATOS vocamus, virum & mulierem in vnum quaſi iugum matrimonij coactos: quorum ea conditio eſt, vt durante matrimonio alteri tertio coniungi non poſſint *a*. Vt hinc matrimonium ſolo etiam vtriuſque contrahentium conſenſu initum, per poſterius matrimonium, licet carnis copula conſummatum: minimè dirimatur *b*.

Nec mouet, quòd Patriarchæ, & alij viri iuſti legantur plures vxores ſimul habuiſſe: Nam id planè extraordinarium fuit, vtpote diuina reuelatione (vt interpretatur Innocentius III) illis conceſſum *c*, ac proindè trahi non debet in conſequentiam *d*.

a c. gaudemus. 8 ext. de diuor.

b c. penult. ext. de ſponſalib. c. 3. c. 5. ext. de ſpon. duorũ.

c d. c. gaudemus.

d l quod vero. 14. de legibus. c. quod ob gratiam de reg. iur. lib. 6.

Matrimonium licet inutile, nihilominus impedimento eſt ſecundo matrimonio, contrahendo.

IDQVE adeò obtinet; etiamſi prius

 matri-

e c.hi qui. 32.q.7. *f c.tantum. d.q.7.* *g c.2.ext. de ſecund. nupt. Conc. Tri ſeſſ.24 cano.5.*

matrimonium planè nullius vſus ſit propter morbum, vel exectionem *e*, vel ſterilitatem *f*, vel propter diuturnam abſentiam alterius coniugem *g*.

Abſentiam alterius coniugum legitimum cauſam non eſſe matrimonij contrahendi; niſi de morte abſentis certò conſtet.

Qvo ſpectat reſcriptum Clementis III. ad Epiſcopum Cæſarauguſtanum, de mulieribus, quæ viros ſuos abſentes, vltra ſeptennium cum diligenti diſquiſitione præſtolatæ, continere ſe non poterant: Quòd „ quandocunque, *inquit*, annorum numero „ ita remaneant viuentibus viris ſuis, non „ poſſunt ad aliorum conſortium canonicè „ conuolare: nec auctoritate Eccleſiæ, *addit*, „ permittas contrahere, donec certum nuncium recipiant de morte virorum *h*. Quod non minus in viris, vxoribus ſuis abſentibus obſeruandum eſſe, docet Lucij III. conſtitutio *i*.

h tex. eſt in d. c. in præſentia. *i in c. 2. ext. de ſecund. nupt.*

De eo, qui non expectato certo nuncio de morte abſentis coniugis, aliud matrimonium contraxit.

Si qua tamen mulier non recepto certo nuncio de morte abſentis mariti, matrimonium fortè contraxerit; non ideò tamen

tamen matrimonium reſcindendum erit, ſed eatenus ſuſtinebitur matrimonium, vt ipſa poſteriori marito quidem poſtulanti debitum reddere teneatur, è diuerſo verò exigere ipſa non poſſit *k*. Quæ ſimiliter abſente vxore à marito obſeruande ſunt *l*. Quod enim ad fidem & debitum coniugale attinet, maritus & vxor pari paſſu ambulant *m*. Vt enim ſecundus maritus innocens, contra legem coniugij, iure ſuo priuandus non eſt; ita mulieri minimè permittendum eſt, vt contra ſenſum conſcientiæ ſuæ, debitum ab eo poſtulet.

k *d.c.2.§.ſi verò.ext.de ſecũd.nup.*

l *d.c.2.Vide omninò Nauarr.in Manual.c.22.nu.53.*

m *c.præcepit.19.c.apud nos, & c.ſi.32.q.5. & d.c.2.*

Coniuge redeunte, vel aliter ſuperſtite, prius matrimonium reſtituitur.

ILLVD nihil omnius perpetuò retinendo; vt quocunque caſu & tempore coniunx abſens redierit, aut ſuperſtitem eum eſſe conſtiterit; poſterius matrimonium illicò diſſoluendum, & prius, redintegrandum ſit *n*.

n *d.c.2.in fi.ext.de ſecund.nupt.*

DE CLAM CONTRAHENTIBVS MATRIMONIVM SIVE DE CLANDESTINA deſponſatione.

TITVLVS XIX.

De clam contrahentibus matrimonium.

HIs enumeratis, accedant poſtremò ex decreto Concilij Tridentini, qui clàm matrimonium contrahunt; Nam & horum matrimonium irritum eſt *a*. Quamuis enim iure antiquorum Canonum matrimonium clandeſtinum libero contrahentium conſenſu initum, verum erat matrimonium *b*, (ſiquidem & conſenſus priuatim interpoſitus, conſenſus eſt *c*; qui ſufficit in contrahendo matrimonio *d*.) Attamen cum dictum Concilium animaduerteret, non leuia incommoda oriri ex huiuſmodi matrimonio, præſertim in illis, qui in ſtatu damnationis permanentes, dum priore vxore, cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio viuunt: idcirco ſacri Lateranenſis Concilij ſub Innocent. III. celebrati *e*, veſtigijs inhærendo præcipit;

a Côc. Trid. ſeſſ. 24. c. 1. de reform. matrim.

b c. 2. ext. de cládeſt. deſponſ. & ſatetur. idem Conc. Trid. cap. 1. in princ.

c l. ib. Anaſtaſio & ibi Bald. C. mádati. l. non minorem. C. de tranſact. d. c. ſufficiat, 27. ,, q. 2. c. cum ,, loc. c. tua ,, ext. de ,, ſponſal. ,,

e Vide c. ,, vlt. ext. de ,, clan. deſponſ. ,,

cipit;vt in poſterum, antequam matrimonium contrahatur,ter à propriò cõtrahentium Parocho trib.continuis diebus feſtiuis in eccleſia inter Miſſarum ſolennia, publicè denuncietur, inter quos matrimonium ſit contrahendum: quib. denunciationibus factis,ſi nullum legitimum opponatur impedimentum ad celebrationem matrimonij in facie eccleſiæ procedatur; vbi Parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo conſenſu intellecto,vel dicat, Ego vos in matrimonium coniungo,in nomine Patris,& Filij, & Spiritus ſancti: vel alijs vtatur verbis, iuxta receptum vniuſcuiuſque prouinciæ ritum. Quòd ſi aliquando probabilis fuerit ſuſpicio, matrimonium malitiosè impediri poſſe,ſi tot præceſſerint denunciationes; tunc vel vna tantùm denunciatio fiat, vel ſaltem Parocho, & duobus vel tribus teſtibus præſentibus matrimoniũ celebretur. deinde ante illius conſummationem, denunciationes in eccleſia fiant; vt ſi aliqua ſubſunt impedimenta, facilius detegantur: niſi Ordinarius ipſe expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes remittantur: quod illius prudentiæ & iudicio ſancta Synodus relinquit. Qui aliter,quàm præſente Parocho, vel alio ſacerdote, de ipſius Parochi ſeu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus teſtibus matrimo-

" trimonium contrahere attentabunt; ea
" ſancta ſynodus ad ſic contrahendum om
" ninò inhabiles reddit: & huiuſmodi con
" tractus irritos, & nullos eſſe decernit; pro
" ut eos præſenti decreto irritos facit & an
nulat *f.*

f Ita Concil. Trid. in d. c. 1. de reform. matrim.

Quos hoc decretum liget.

Vbi tamen animaduertendum eſt; decretum hoc, ad ea tantùm matrimonia pertinere, quæ poſt publicationem eius in Parochia factam contracta ſunt, adeoque poſt triginta dies à die primæ publicationis numerandos. Quare vbi hoc decretum nondum publicatum eſt, ibidem neminem obſtringit, ſed valet matrimonium ſiue clam ſiue publicè contractum *g*.

g Id colligitur ex fi. d. cap. 1. Con. Trid. coniunge § fi. ſup. de affinib. & c. 3. ext. de clandeſt. deſp. & ſpōſ. vbi & quid iuris de liberis ex clandeſtino vel interdicto matrimonio natis, *iunge § ſi quis, cum § ſeq ſupr. de affinib.*

Continuatio ad ſequentia.

Et hæc hactenus de impedimentis, quæ vulgò appellantur impedientia & dirimentia matrimonium: Nunc ſubſequentur videamus de impedimentis non dirimentibus matrimonium, hoc eſt, quæ matrimonium quidem contrahendum impediunt, ſed contractum non diſſoluunt; ita permittentibus ſacris Canonibus*.

* *Igitur hoc matrimonium abſque peccato non contrahitur, quia contra Canones; ſed ab Eccleſia ſuſtinetur ob iuſtas cauſas.*

Nota.

Notatio ad tit. 19.

a. Quæ hic ex Concil. Trident. recenſentur, artim pertinent ad ſolennitates matrimonij ontrahendi, partim ad matrimonij quandam ſſentiam. Nam denunciationes & celebratio matrimonij in facie eccleſiæ, ad ſolenitates reeruntur. Præſentia verò Parochi vel alteius ſacerdotis, & adhibitio teſtium iuxta erſ. Qui aliter quàm præſente. ad matrimoij quodammodò eſſentiam; ita, vt ſi hæc deint vel aliquid ex ijs, matrimonij contractus ullius momenti ſit; vbi videlicet, hoc decretũ Concil. Trident. promulgatum eſt; prout habet ext. noſter in §. ſeq. Quòd ad ſolennitates atinet, non neceſſariò illæ obſeruatur, vbi aliter onſuetudine loci receptum eſt, præcipue quòd d denunciationes attinet. Aut enim hæ nonlum in vſum traductæ ſunt, quo caſu matrinonium iis omiſſis licitè contrahitur: cùm lex uperioris non obliget, niſi ſit à ſubditis recenta, c. erit autem lex, cum 2 cap. ſeqq. diſt. 4. Aut antea quidem vſu frequentabantur, ſed oſtea in diſſuetudinem abierunt, ob rationem liquam probabilem: & hæ quoque ſpecie imunè negliguntur. c. fin. & quæ ibi tradunt Dd. up. de conſuet. facit l. de quibus in fin. ff. de leib. Porrò quoad præſentiam parochi, ſiue alerius ſacerdotis & teſtium, hæc ſolum obtinet

in

in matrimonio contrahendo, non in ſponſalibus de futuro, quæ & hodie clam contracta valent; cum in his Concil. Trid. nihil immutauerit. Et *quidem ſufficit in matrimonio cōtrahendo præſentia parochi, ſiue is habitationis ipſius mulieris ſit, quando videlicet, ibi contrahitur matrimoniū; ſiue ſit parochus habitationis viri cum apud hunc matrimonium celebratur: ex declaratione congregationis Cardinalium deputatorum ad dubia declaranda Concil. Trid. teste Nauarr. conſ. 3. nu. 1. de clandeſt. deſponſ. & in Manuali cap. 25. n. 144. Quò fit, vt per hoc decretum Concilij Tridentini, abrogata ſint, omnia matrimonia præſumpta; velut inter ſponſum & ſponſam propter Carnalem copulā ſubſecutam c. is qui 30. ext. de ſponſal. & ſimilia. de quibus in §. ſed & ſponſalia ſup de ſponſal. & à inſto ſup. quæ in contrah. matrimon.*

DE IMPEDIMENTIS NON DIRIMENTIBVS MATRIMONIVM.

TITVLVS XX.

IMPEDIMENTA matrimonium contractum non dirimentia hæc ſunt: Votum caſtitatis ſimplex *a*, hæreſis *b*. Catechiſmi inſtructio in baptizando *c*, ſponſalia cum alio

a c. Vnico. de Voto in 6. c. 3. c. 5. c. 6.

[..]tio antè contracta *d*, prohibitio iudicis Eccleſiaſtici ne matrimonium contrahatur, donec de impedimento, quod obijcitur, cognitum fuerit *e*. Item ſunt hæc crimina; inceſtus *f*, cædes Preſbyteri *g*, vel vxoris ſuæ *h*, raptus ſponſæ alterius *i*, matrimonium cum Moniali de facto & ſcienter contractum *k*, publica & ſolemnis pœnitentia *l*; ſuſceptio filij à parente eo animo facta, vt contracta ſpirituali cognatione, alteri parenti debitum coniugale ſubtrahatur *m*. Denique, quoduis peccatum mortale, quo contrahens, contractus tempore detinetur. Quippe matrimonium Sacramentum eſt, & idcirco ſanctè tractandum *n*.

ext. qui clerici vel vouēt. b *c. decreuit. 14. de haret. in 6. c nō oportet. 8. q. 1. adde latius Couarr. in 4 ext. in 2. part. cap. 6. §. 11. Nauar. in Manua. ca. 22. nu. 49. c c. 2. de cogna. ſpiritu in 6.*

d *c. ſicut. 22. c. de illis ext. de ſponſalib.* e *vt tit. ext. de matrim. contracto contra interdict. Eccleſ. & c. 1. & ibi gloſſ. in fin. c. tranſmiſſ. 4. ext. de eo qui cogno. conſang vxor.* g *cap qui preſbyt. ext. de pœnit. & remiſſ.* h *c. admonere. 33 q. 2. c. 5 ead. quaſt.* i *c. ſtatutum. 27 q. 2. iuncto c. fin ext. de raptorib. & §. ſi ſupra de homicidis.* k *c. hi ergo. 27. q. 2.* l *c. de his. cap. in adoleſcentia. 33. quaſt. 2.* m *c. de eod. 30. q. 1. & ibi latius.* n *Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. fin. in fin. de reform. matrim. de his omnibus plenius apud Nauarr. in Manuale c. 22. num. 74. cum ſeq. Couarr. d. c. 6. D. Thom. in ſuppl. q. 50. cum ſeqq.*

DE DIVORTIIS.

TITVLVS XXI.

Diuortium quid, & ex quibus cauſis permittatur.

DIVORTIVM eſt diſtractio matrimonij, quæ vtroque coniuge viuente fit *a*, idque ex duabus tantummodò cauſis *b*; Cùm alioqui matrimonij ſemel legitime contracti perpetuus & indiſſolubilis nexus ſit *c*.

Per ingreſſum Religionis matrimonium nõdum conſummatum ſolui: ſecus per ſuſceptionem ſacri Ordinis.

PRIOR cauſa eſt: Si alter coniugum nondum conſummato matrimonio, Religionem ingrediatur; quod ipſi licet per ſacros Canones etiam inuito altero coniuge *d*, licet diuerſum ſit in ſuſceptione ſacri Ordinis, ex declaratione Ioannis XXII. *e*

a ex l. 2. ff. de diuort. *b intellige hoc iure noſtro Canonico, quo in hac re vtimur.* *c c. puto. c. ſi vxorem c. precepit. c. preceptum 32. q. 5. cap. penult. 33. q. 2. c. gaudemus. 8. ext. de diuortiis Cõc. Trid. ſeſſ. 24. in doctr. de Sacram. matrim.* *d c. 2. C. ex publico. 7. ext. de conuerſ. coniug Conc. Trid. ſeſſ. 24. can. 6.* *e in c. vnic. de voto in extrauag. Ioann XXII.*

Matri-

Matrimonium diſſolui ab infideli conuerſo poteſt.

ALTERA cauſa eſt: Si alter infidelium coniugum (inter quos etiam iuſtum matrimonium conſtat, ſed vt contractus ciuilis, non vt Sacramentum *f*) ad fidem Catholicam conuertatur, altero vel nullo modo, vel non ſine blaſphemia diuini nominis, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad ſecunda vota tranſire poteſt *g. a*

f d. c. gaudemus. & ibi Dd.

Matrimonium propter conſanguinitatem, affinitatem, vel ſimile impedimentum non diſſolui propriè.

g c. quanto 7. d. c. gaudemus ext. de diuort. c. ſi infidelis cum cc. ſeqq. 28. q. 1. c. 2. ead. q. 2.

CETERVM quod vulgò dici ſolet; matrimonium diſſolui vel dirimi, propter conſanguinitatem, affinitatem, frigiditatem, aut ob ſimilem cauſam: non tam ius matrimonij reſpicit, quàm factum; cum matrimonium, in quo ſubeſt huiuſmodi impedimentum, ipſo iure nullum ſit. Etenim matrimonium ſemel legitimè contractum, non niſi ex duabus cauſis iam dictis, diſſoluitur *h*.

h iurib. iam allegat.

De ſeparatione tori.

NONNVNQVAM tori ſeparatio inducitur inter coniuges durante vinculo matrimonij; quæ & ſpecies quædam diuortij

N eſt

eſt *i*; vtpote, ſi alter eorum adulterium ſiue fornicationem admiſerit *k*, vel ſi ad hæreſin ſiue gentiliſſimum deflexerit *l*, vel ſi ſeuerior ſit in coniugem ſuam *m*, vel ſi ad peccandũ eam compellat *n*. Ob furtum verò, vel ob aliud crimen, ſiue ob morbum, coniuges à ſe inuicem minimè ſeparantur *o*.

i c.32.q.7. k c.puto.iũcto c. præcepit & c. præceptum 32. q.5. c. ſignificaſti.4. cũ c. ſeq. ext. de diuort. adde quæ de adulterio diximus infra de adultert. l *c. 2. & cum c. ſeq. ext. de diuort.* m *c. literas. in fi. ext. de reſtit.* n *iuxta illud Matthæi cap. 18. Si oculus. &c. & ibi Hieronymus, Bellarminus lib. 1. de Sacram. matrim. cap. 14. Nauarrus. d. c. 22. nũ. 21.* o *d. c. 1. ext. de diuort. c. horrendus. c. ſi Vxorem 32. q. 5. Vide de his latius Couarr. in 4. extr. in 2. parte cap. 7. §. 5. Vbi & de Sodomia Vitio, & furore. Nauarr. in Manual. cap. 22. num. 21. cum ſeq.*

Notatio in tit. 21.

a. Adde & S. Pontif. auctoritate matrimonium poſſe diſſolui, nondum carnis copula conſummatum, etiam quo ad vinculum, iuxta gloſ. ad c. ex publico, ext. de conu. coniug. quam ſingularem & à Canoniſtis & à Theologis Canonum peritis receptam, atteſtatur Mart. Nauarr. in Manual. cap. 22. nu. 21. vbi vide eum latius.

DE ECCLESIIS ÆDIFICANDIS, CONSECRANDIS, REPVRGANDIS ET reficiendis.

TITVLVS XXII.

Continuatio huius tituli.

QVIA Sacramenta vt plurimum in Eccleſijs adminiſtrantur, idcirco quæ ad Eccleſias pertinent, hîc breuiter ſubijciamus.

Eccleſiæ nomine quid hic intelligatur.

ECCLESIÆ nomine hîc intelligimus ædificium diuino cultui exercendo deputatum, præcipuè verò ſacrificio Miſſæ *a.* a *toto titul. ext. de Eccleſiis ædificand. de alijs acceptionibus Eccleſiæ vide gloſſ. ad c. fi. in verbis præfatam Eccleſ. ext. ne prælati vices ſuas.*

Extra Eccleſiam Miſſæ ſacrificium non peragendum.

SICVT enim, *inquit Felix in prima epiſtola ad omnes Orthodoxos*; non alij quàm ſacrati Domino Sacerdotes debent Miſſas cantare, nec ſacrificia ſuper altare offerre; ſic nec in alijs quàm Domino ſacratis locis, id eſt, in tabernaculis diuinis precibus à

N 2 Pon-

Pontificibus delibutis, Miſſas cantare aut ſacrificia offerre licet: niſi ſumma coëgerit neceſſitas *b*.

b tex. eſt in c. ſicut 11. de conſecrat. diſt. 1. de neceſſitate eſt tex. in c. concedimus. 30. de conſecrat. diſt. 1. de quo latius Nauarr. in Manuali, cap. 35. num. 81.

De Oratorio.

Adeo; etiamſi cuilibet permiſſum ſit domi ſuæ habere Oratorium, orationis cauſa *c*; non tamen ad exercendum Miſſæ officium; niſi Oratorium ad diuinum tantummodò cultum dedicatum, & ab Ordinario deſignatum ſit, quod & ab eodem viſitetur *d*.

c c. Vnicuique 33. de conſecrat. diſt. 1.

d Conc. Triden. ſeſſ. 22. cap. 1. § neminem, in decreto de obſeruand. & euit. in celeb. miſſa. c. nemo eccleſiam de conſecrat. diſtinct. 1. c. olim. 4. §. inſuper. & ibi gloſ. ext. de priuileg.

Quibus ſolennitatibus Eccleſia extruenda.

Nulla verò Eccleſia à quoquam extrui poteſt, niſi auctoritate Epiſcopi *e*, qui eo in loco, vbi extruenda eſt, crucem figet, atrium publicè deſignabit, conſtituta dote ab eo qui extruit, pro luminaribus & miniſtris Eccleſiæ *f*. Quod ſi fortè dote omiſſa, Eccleſia extructa fuerit, nihilominus extructor dotis nomine rectè conuenitur *g*, aut in ſubſidium ad Epiſcopum conſecratorem recurritur *h*.

f d c. nemo. c. pia mentis. 16. Vt nullus fabricet orator. g c. cum ſicut. 8. ext. de conſecrat. Eccleſ. arg l. legatis. 6. ff. de aliment. & ib. leg. h arg. c. 2. & cap. 16. ext. de præbend. Panormitan. ad d. c. cum ſicut num. 3.

De noui operis nunciatione.

IN extruendo animaduerti debet; ne vicinis ædibus noceatur; puta; luminibus earum officiendo, aut non legitimum ſpacium reliquendo. Licet enim religionis fauor ſummus ſit *i*, is tamen ad iuſtitiæ normam reuocandus eſt *k*. Vnde operis noui nunciatione facta ex vicinis ædibus ſiue iure, ſiue iniuria, id quod extructum eſt, diruendum eſt *l*.

Eccleſiam & altaria conſecranda eſſe; & conſecratio Eccleſiæ an repeti poßit.

ECCLESIA ædificata conſecranda eſt per Epiſcopum *m*, ſimiliter & altaria *n*. Quæ conſecratio inſtar Baptiſmi non repetitur *o*, etiam eo caſu, quo Eccleſia illæſis parietibus corruit *p*. Porrò exuſta aut diruta Eccleſia, deinde in eandem vel ſimilem formam reſtituta, re conſecrari debet *q*.

Altaris conſecratio quando repetenda.

QVOD ſi altare motum aut lapis illi impoſitus qui ſigillum continet, confractus aut diminutus fuerit, ex conſtitutione Alexandri III. reconſecrari iubetur, non verò ipſa Eccleſia *r*.

De reconciliatione Eccleſiæ.

IN Eccleſia polluta per effuſionem ſanguinis, aut ſeminis humani, aut per ſepulturam excommunicati, eo iure vtimur; vt prius reconciliari ab Epiſcopo debeat per aſper-

i *l. ſunt perſonæ. 43. in fin. ff. de relig. et ſump. funer.*
k *c. 1. §. ſed diuerſ de alien. feud. in vſibus feud.*
l *c. 1. c. 2. ext. de op. no. nunci.*
m *c. Eccleſias. 16. q. 7 c. Eccleſias de conſecr. diſt. 1.*
n *c. 5. ext. de conſecr. Eccleſias. c. altaria. de conſecr. diſt. 1.*
o *c. Eccleſiis ſemel 20. d. diſt. 1.*
p *c. ligneis 6. ext. de conſec. Eccl.*
q *d. c. Eccleſiis ſemel.*
r *in c. 1. ext. de conſecr. Eccleſ.*

aſperſionem aquæ cum vino & cinere benedicto, quàm diuina officia in ea reſumi poſſint s. ω

s Vt videre eſt in c.4. c.7. c.9. c. ſi. ext. de conſecra. Eccleſ. c.5. de adult. c.1. de conſecr. in 6. c. ſi motum, cum c. ſeq. de conſecrat. diſt.1. Pontificale Romanum fol.152.

Per Eccleſiæ pollutionem, & cæmiterium polluitur: non è contra.

PLANE polluta Eccleſia ſimiliter & cæmiterium illi coniunctum, pollutum intelligitur, non è contra; ne minus dignum maius, aut id quod acceſſorium eſt, trahat ad ſe principale t.

t c. Vnico. de conſecra. in 6. iuncto c. acceſſorium de reg. iur. in 6.

De Eccleſiæ refectione & dedicatione.

REFECTIO verò Eccleſiæ ab eo præſtanda eſt, qui obtinet beneficium eiuſdem Eccleſiæ u; adhibita tamen moderatione Concilij Tridentini; ad quam lectorem breuitatis cauſa remittimus x. Dedicatio verò Eccleſiæ ſingulis annis recolenda eſt, exemplo Chriſti Saluatoris y.

u c.1. ext. de Eccleſ. ædif.

x Seſſ.21. c. in decreto de reform.

y c. ſolemnitas. de conſecr. diſt.1.

Notatio in tit. 22.

α. Hoc receptum eſt in terrorem delinquentium; unde propter occultum pollutionem Eccleſia reconciliatione non indiget. Panorm. ad c.4. nu.5. ext. de conſecra. Eccleſ. Vide latius Martin. Nauarr. in Manuali cap.27. num.256. cum ſeqq.

DE

DE RELIGIOSIS DOMIBVS.

TITVLVS XXIII.

Quæ dicantur domus religioſæ.

RELIGIOSAS domos appellamus, monaſteria & hoſpitalia, quæ pietati exercendæ ex profeſſo dedicata ſunt, & plerumque Eccleſijs cohærent *a*.

a *toto titul. ext. & in 6. de relig. domib.*

Monaſteria & Eccleſiæ cui ſubiecta ſunt.

MONASTERIA illi Epiſcopo ſubiecta ſunt, in cuius diœceſi ſunt ſita, ſicut & omnes Eccleſiæ eiuſdem diœceſis *b*: niſi monaſteria vel Eccleſiæ exemptæ ſint priuilegio aut præſcriptione legitima 40. annorum *c*.

b *c. quidã cum c. ſeq. c. monaſteria 18. q. 2. c. quæ verè aedẽ q. 1.*

c *c. omnes Baſilica. 16 q 7. c. cum perſona 7. de priuileg. lib. 6. c. cum venerabilis. 7. cum c. ſeq. ext. de relig. dom. c. auditis. 15. c. cum olim. 18. cum c. ſeq. ext. de præſcript.*

Exemptio quouſque ſe extendat.

VT tamen priuilegium exemptionis à Iuriſdictione Epiſcopi, ad loca exempta reſtringatur, & non vltra producatur *d*: ſiquidem priuilegium iuri communi derogans ſtrictè accipiendum eſt *e*. Quò fit, vt ſi exempti in loco non exempto contrahant aut delinquant, vel res de qua agitur extra locum exemptum ſita ſit; ibidem exempti rectè

d *c. porrò 7. c. 3. in fi. & c. petiſſti 20. ext. de priui.*

e *c. 1. in fi. de filijs presb. in 6. c. quæ à iure de regul. iuris in 6.*

recté conueniantur, neque reuocandi domum ius habeant *f*. Idem iudicium eſt de Parochijs & capellis exempto Monaſterio ſubiectis vel vnitis *g*. Niſi & in his legitimè præſcriptum ſit Epiſcopalibus iuribus, aut priuilegio derogatum *h*. Quibus conſequens eſt, vt & Monachi, qui ab exempto manaſterio ad Prioratus Ordinario ſubiectos tranſmittuntur, ibidem Ordinarij iuriſdictionis ſubſint *i*.

f *per tex. in c. 1. de priui li. 6. iuncta ibid. gloſſ.* g *c. ex ore. 17. ext. de priuil. c. 2. ext. de religioſ. dom. 1. per exemptionem. 9. de priuil. in 6.* h *d. c. auditis. & c. cum olim.* i *c. 1. § fi. de priu. in 6. ad de omnino Concil. Trid ſeſſ. 7. cap. 14. de reformat.*

De Hoſpitalibus.

Hospitalia ab hoſpitibus piè excipiendis & tractandis dicuntur; quæ pro hoſpitum varietate, varia quoque nomina ſortiuntur: Alia enim ſunt Xenodochia, quibus peregrini; alia Orphanotrophia, quibus orphani; alia Gerontocomia, quibus ſenes; alia Brephotrophia, quibus egentium infantes; alia Noſocomia, quibus ægroti, excipiuntur; alia denique Parochotrophia in quibus pauperes aluntur *k*. Et hęc ſimiliter Epiſcopo loci ſubiecta ſunt *l*; dūmodò eius auctoritate ſint extructa *m*, neq; exempta doceantur *n*. De quorum adminiſtratione latè Concilium Viennenſe *o*, & Tridentinum *p*.

k *c. in qualibet. 23. q. 8. l. illud 17 l. ſanctimus. 18. C. de ſacroſ. Eccleſ.* l *c. 3. c. 4. ext. de relig domib.* m *d. c. 4.* n *c. 2. de relig. dom. in Clement.* o *d. Clement.* p *ſeſſ. 7. cap. 15. & ſeſſ. 12. cap. 8. & ſeſſ. 25. cap. 8. de reformat.*

DE

DE IMMVNITATE ECCLESIASTICA.

TITVLVS XXIV.

Eccleſiaſtica immunitas cur introducta.

NE autem Eccleſiaſticus cultus vlla ratione vel impediatur vel dehoneſtetur; ſancitum eſt à ſacris Canonibus, ſuffragantibus etiam iuris Ciuilis conſtitutionibus: vt Eccleſiæ, earumque perſonæ & res, ab oneribus & officijs ciuilibus immunitatem habeant *a*.

Immunitas Eccleſiaſtica triplex.

PROINDE triplicem Eccleſiaſticam immunitatem conſtituimus; vnam localem, alteram perſonalem, tertiam realem *b*.

Immunitas localis quæ, & in quibus conſiſtat.

LOCALIS immunitas eſt, quæ Eccleſijs ipſis, earumque cœmeterijs tributa eſt, & in his potiſſimum verſatur: ne in ipſis negotiationes, præſertim nundinarum ac fori cuiuſcunque tumultus, exerceantur, ne iu-

a toto titul. ext. & in 6. de immunit. Eccleſ. & paſſim 17. q. 4. & ſub tit. C. de his qui ad Eccleſ.

b Vt & Lancelottus in ſuis Inſtitutionib. hoc tit.

 dicio-

diciorum ſecularium ſtrepitus, aut vllius cauſæ præcipuè criminalis cognitio, per laicos ſuſcipiatur aut agitetur *c*, néue in Eccleſijs vniuerſitatem & ſocietatum cōcilia, cōciones fiant, néue fœda & prophana, atque adeò vana colloquia miſceantur *d*. Eſt enim Eccleſia domus orationis, vel ipſo Chriſto teſte *e*. β

c c.2.§.ceſſent in Eccleſiis. hoc titul.lib.6. c.1.c.5.ext. eodem.

d d.c.2. §. ceſſent in locis adde Concil. Trident.ſeſſ.22.cap.1.in decreto de obſer. & euit. in celeb.miſſ. e apud Matth.21.cap.

Reus ab Eccleſia non abripiendus.

Qvin & reus cuiuſcunque criminis ad Eccleſiam confugiens, inde abripi non poteſt; ſi tamen liber homo ſit; ſin ſeruus, non antè ab Eccleſia extrahitur, quàm dominus ſuus ipſi impunitatem iurauerit *f*. γ

Immunitas pro reis latè patens.

Neqve intereſt, Eccleſia conſecrata, vel nondum conſecrata ſit *g*. Imò & ad atria, ad ſepta *h* ad quadraginta paſſus in circuitu, ſi baptiſmalis Eccleſia ſit: ſin Eccleſia minor; ad triginta paſſus, hæc immunitas porrigitur *i*. Adeò vt & domus Eccleſiæ, intra triginta paſſus conſtitutæ eadem immunitate gaudeant *k*. Quin & ad Epiſcopi domum quocunque loco ſitam *l*, item ad monaſteria *m*, ad hoſpitalia Epiſcopi auctoritate erecta *n*, hæc immunitas traducitur *o*.

f c.inter 6. c.9.ext. hoc tit.noſtro.c. ſicut antiq. c.reum ad Eccleſiam. c.definiuit. cum c.ſeq. 17.q.4.c.2. & l.5.6.de his qui ad Eccleſ.

g c.penult. ext. hoc tit. & ibid. Panorm.

h ca.ſi quis contumax.c.id conſtituimus.17.q.4.& c.frater c. mis.

Exce-

tuentum ead.q. 4. i *c.ſicut antiquitus. c. quiſquis d.q.4.* k *d. cap. quiſquis probant Hoſtienſ. & alij apud Remigium Gonnũ in tract. de immunit. Eccleſ. in verbo domus. intellige autem domos Clericorum iuxta gloſ. ad d.c. quiſquis.* l *d.c. id conſtituimus. & communiter receptum teſtatur Gonnus d. loco, in verbo palatium, 15. ampliat.* m *d.c. quiſquis facit & l. 4. in verbo, venerabilibus. C. de his qui ad Eccleſ. confug.* n *l. omnia. 33. C. de Epiſcop. & cler. ibid. Barthol. & Panorm ad c. penult. num. 6. ext. de relig. dom. iuncto ibid. c. 4.* o *Vt iam dd. locis.*

Exceptio.

SOLI hac immunitate excluduntur, publici latrones, nocturni agrorum populatores *p*, & qui ſpe immunitatis in ipſo loco deliquerunt *q*. Addunt alij quartum genus, & non improbabiliter, eorum, ſcilicet, qui ex induſtria & ex inſidijs proximum ſuum occiderunt *r*. ¶

p *c. inter. 6. ext. hoc tit. c. ſicut antiquitus. d. q. 4. facit tit. C. quando lic. vnicuique.* q *c. fin. ext. hoc tit. adde Gonnum de immunit. Eccleſ. fall. 3.* r *per text. in cap. 1. ext. de homicidio.*

De immunitate perſonali & reali.

QVOAD immunitatem perſonalem & realem: vtramque hac vna regula complecti licet: Perſonæ Eccleſiaſticæ ab omnibus muneribus, id eſt, oneribus ciuilibus ſolutæ ſunt, ſiue illa perſonalia ſint, ſiue patrimonialia, id eſt realia ſiue mixta *s*. Perſonalia munera ſunt, quæ animi & corporis intentione exercentur: patrimonialia ſiue realia, quæ ſumptibus adminiſtrantis: mixta, quæ ſimul & corporis miniſterio, & expenſis gerentis expediuntur *t*.

s *ex cap. 1. c. 3. diſt. 88. c. Cyprian. 21. q. 3. c. 4. ext. ne clerici vel monachi, c. nõ minus. 4. c. aduerſus. 7. ext. hoc*

De

noſtro titul. c. 1. cap 3. eodem in 6. iuncta Clement. 1. eodem titul. 1. l. 2. cum Auth. ſeq. C. de Epiſc. & Cleric. c. Eccleſiarum 12. quaſi 2. & l. munerum. 18. ff. de muneribus.

De angarijs & alijs præſtationibus.

VT hinc pugnent cum ſacris Canonibus & Imperatorum conſtitutionibus, angariæ perangariæ, præſtationes annonæ & operarum, exactiones, contributiones, aliaque ciuilia onera Eccleſijs, earumque miniſtris & rebus impoſita *u*: non obſtante etiam quauis conſuetudine contraria *x*.

u probant dd iura.

x Auth. caſſ. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Auth item nulla. C. de Epiſcop. & Cleric. cap. 1. de iuretur. lib. 6. & c. 4. de cenſib. in 6. Adde Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 20. de reformat.

A quibus oneribus non eximantur Clerici.

OBTINVIT tamen, vt clerici ad ciuitatis vigilias tempore neceſſitatis cõpelli poſſint *y*, neque à legitima tutela, cura pupillorum, orphanorum, & viduarum prohiberi debeant *z*.

y c. 2. ext. hoc tit.

z c. fin. diſt. 86. Auth. Preſbyteros, Diaconos. C. de Epiſc. & Cleric.

Immunitate non gaudent prædia Eccleſiaſtica antè affecta.

SED neq; Eccleſiaſtica prædia penſione alióue onere ante affecta, quàm ad Eccleſiam peruenirent, huius immunitate gaudent *a*: Quippe res cum ſuo onere tranſit *b*. Aliâs, cùm bona Eccleſiarum vſui Clericorum

a c. cùm dilecti, 6. ext.

rum & pauperum deputata ſint;impium eſt, ea in prophanum vſum conuerti *c*,niſi aliud ferret auctoritas ſummi Pōtificis, iuxta formam Concilij Lateranenſis *d*.

de donatio. c.praeterea. 23.ext.de iure patro. c.1.ext.de cenſibus.c.tributum.23.q.8.c ſi tributum.11.q.1. b *c.ex literis.circa fin.ext.de pignor.c.paſtoralis.ext.de decimis.l.alienat.ff de contrah.empt.* c *c.qui Chriſti,c.nulli, cum aliquot cc ſeqq. 11.q 2.c. ſemel dicatum.de reg.iur.lib.6.* d *quam vide in c. non minus.4. & in c.aduerſus.7.ext.de immu.Eccleſ.*

Notatio in tit. 24.

α. Sic & de iure Ciuili,immunitas quandoq; dabatur ipſis locis. l.4.§.quanquam.ff.de cenſibus;quandoq; perſonis.l.4.ff.de iure immunitatis;interdum verò rebus,l.ſunt munera,11.ff. de vacat.& excuſ.muner.niſi quòd hæc immunitas Eccleſiaſtica latius ſe diffundat,vt videre eſt hoc textu noſtro.

β.Vbi tamen obſeruandum eſt,quòd licet in Eccleſiis & cœmiteriis tam cōtractus prophani quàm iudicia ſecularia interdicantur ; tamen contractus ſi ibidem initi ſint,ſuſtinētur ; Secus eſt in iudiciis ſecularibus, quæ nullius momenti ſunt,c.2.§.ceſſent,cum §.ſeq de immun.Eccle. lib. 6.ſi tamen contentioſæ ſint iuriſdictionis,hoc eſt in quibus contentione ſiue conflictu partium proceditur, d.§.ceſſent ; non ſi ſint voluntariæ iuriſdictionis;vt rectè conſiderat Panor.ad c. cum Eccleſia num.6.& 8.ext.eodem titul.Vnde

& citatio in Eccleſia *decerni, imò & citari intel quis poteſt, tradit Maranta in praxi aurea parte 6. de citatione nu. 129. Addit tamen Panorm. quòd etſi ea quæ voluntariæ ſunt iuriſdict. in* Eccleſia *valeant, non tamen debere ibidem exerceri.*

7. *Sunt qui improbent, ſed imperitè, hanc immunitatem ex loco* Ioan. 2. c. *ubi cum Chriſtus eiecerit vendentes in templo, multo magis eijciendos putant homicidas alioſq́; criminoſos; verum id factum fuit, quòd venditores merces ſuas carius vendendo & periuriis conteſtando, in ipſum templū peccarent; vt exponit tex. in c. quid eſt aliud diſtin. 88. ac proinde indigni erāt beneficio* Eccleſiæ, *qui in ipſam* Eccleſiam *deliquiſſent. c. ſi. ext. hoc tit. & l. auxilium. in fin. ff. de minorib.* Nec *mouet* Iuſtiniani Nouell. 17. *de mandatis* Principum. *§. neq; autem homicidis.* Nam *præterquam quòd exaudiri poßit de ijs qui fiducia templorū delinquunt; ſicut colligitur ex verſione eiuſdē* Nouell. 17. *auctore Duareno editæ in §. Cæterū in verb. fiduciam collocent, quod non alienū videtur à ſententia c. ſin. ext. de immu.* Eccleſ. *ſi tamen ſimpliciter intelligamus eundē §. vt præ ſe fert vulgaris editio; rectè dicemus nihil obeſſe* Eccleſiaſticæ *immunitati: cum Iuſtinianus conſtitutione ſua non potuerit præiudicare* Eccleſijs; *quarū cura nō ad Imperatores, ſed ad* Pontifices *& Prælatos* Eccleſiaſticos *ſpectat.* Couarr. *reſol. lib. 2. cap. 20. num.*

num.3. Proſper Farinaceus in praxi crim. lib.1. quæſt.28.num.6.& 22.

d. Additur in textu non improbabiliter: quia hæc res contentione non caret; ut videre eſt apud Couarruuiam d.c.20.nu.7. Anton.Gomez. var.reſol.3.cap.10.num.2. & Nauarr. in Manual.cap.25.num.19.cum ſeq. & quæ tradit Panorm. ad d.c.1. ext. de homicidio.

DE CENSIBVS, EXACTIONIBVS ET PROCVRATIONIBVS.

TITVLVS XXV.

Continuatio.

QVÆ ſuperiori titulo dicta ſunt, pertinent ad onera ciuilia ſiue ſecularia; nō Eccleſiaſtica, hoc eſt, quæ à iure Eccleſiaſtico ſiue Canonico iuſtis ex cauſis introducta ſunt in perſonas & res Eccleſiaſticas: veluti ſunt, cenſus, procurationes, exactiones certis caſibus *a*.

Cenſus quid.

CENSVM autem hîc vocamus penſionem quæ ex prouentibus Eccleſiæ ſoluitur Epiſcopo *b*, interdum verò S. Pontifici *c*, *d*

a Hoſtienſ. in ſumma huius tit.
b c. conſtitutus 6. ext. de relig. domibus.
c c. recipimus 8. ext. de priuileg.
d c. querelam. 24. ext. de electio. c. cum canonicus. 26. ext. hoc titul.

inter-

interdum alijs clericis *d*, quandoque & Patrono Eccleſiæ *e*.

e Vt infra eod. in § ſed neque.

De cenſu Epiſcopo debito.

Etenim Epiſcopo ab Eccleſijs ſuæ diœceſis debentur duo ſolidi nomine Synodatici ſiue Cathedratici *f*: item cenſus ab initio ſiue antiquitus Eccleſiæ impoſitus *g*. Nam ad nouum, ſiue ad augendum veterem cenſum Eccleſia cogi non poteſt; ex conſtitutione Concilij Lateranenſis, cuius hæc verba ſunt: „Prohibemus inſuper, ne ab „abbatibus, Epiſcopis, vel alijs Prælatis no„ui cenſus imponantur Eccleſijs, nec veteres „augeantur, nec partem redituum ſuis vſi„bus appropriare præſumat; ſed libertatem, „quàm ſibi maiores conſeruare deſiderant, „minoribus ſuis bona voluntate conſeruent. „Si quis vero aliter fecerit, irritum quod egerit, habeatur *h*. Vſque adeò; etiamſi fideiuſſoria vel iuratoria cautio de nouo cenſu ſoluendo, aut de veteri augendo interceſſerit; non enim ideò magis debebitur cenſus, ſed iuramentum omninò remittendum eſt *i*.

f c. conqueſte 16. ext. de off. iud. ord. c. placuit. 10. q. 3. c. paſtoralis 7. ext. de donatio.

g c. præterea. 23. ext. de patronatus & c. 3. ext. hoc tit. c. Eleuther. 18. q. 2.

h tex. eſt in c. prohibemus. 7. ext. hoc tit.

i c. grauis 15. c. ſignificauit. 13. ext. hoc tit. de cenſib.

Noui cenſus impoſitio quando permiſſa.

Permiſſum eſt tamen Epiſcopo; vt ſi quando Eccleſiam ſuæ diœceſis, exemptione donat, (aſſentiente, ſcilicet, Capitulo ſuo

ſuo *k*) cenſum in eadem ſibi reſeruare poſſit *l*: ſiquidem & ipſe S. Pontifex, cum eccleſiam à iuriſdictione Epiſcopi eximit, vel in tutelam ſuam recipit, ſolet & oblatum eo nomine cenſum recipere *m*. *k c. paſtoralis 7. in fine ext. de donatio.* *l c. conſtitutis. 6. ext.*

de religioſ. domib. c. cum Venerabilis 21. ext. hoc tit. m *d. c. conſtitutis. Verſ. nos quoq́ cum libertatis. d. c. recepimus. ext. de priuileg. c. ſi Papa, de priuileg. in 6.*

De penſione patrono conſtituenda.

SED neque impeditur Epiſcopus, patrono eccleſiæ fundationis tempore, moderatos reditus, penſionis nomine, conſtituere *n*. *n c. prætereà. 23. & ibi gloſſ. & Panor. ext. de iure patr.*

Clerici abſq; aſſenſu Epiſcopi, eccleſiam ſuam cenſualem facere non poſſunt.

IN alijs verò clericis hoc iure vtimur, quòd hi eccleſias, quibus præſunt, cenſu onerare non poſſint abſque auctoritate & aſſenſu Epiſcopi *o*. *o c. prætereà 8. ext. hoc tit.* ſecus cū auctoritate Epiſcopi. & ſubſit iuſta cauſa *gloſſ. & Panor. d. c. ſignificauit: & quidem latius Panorm.*

Ne Epiſcopi, Archid. & Decan. exactionibus onerent ſubditos ſuos, excepto charitatiuo ſubſidio, &c.

ILLVD quæſitum eſt, an Epiſcopus extra ordinariam præſtationem, ſiue contributionem imperare poſſit ſubditis ſuis? Verùm huius rei extat apertum decretum eiuſdem Concilij Lateranenſis; Prohibemus, *inquit Concil.* ne ſubditos ſuos taliis & exactionibus Epiſcopi grauare præſumant. "

O Suſti-

„ Suſtinemus autem pro multis neceſſitati-
„ bus, quæ aliquoties ſuperueniunt, vt ſi ma-
„ nifeſta ac rationabilis cauſa extiterit, cum
„ charitate moderatum ab eis valeant auxili-
„ um poſtulare. *Et paulò poſt*: Archidiaconi
„ verò ſiue decani nullas exactiones ſiue talli-
„ as in preſbyteros, ſiue clericos exercere præ-
„ ſumant *p*.

A procuratione nulla eccleſia vel monaſterium excuſatur: Et quid ſit procuratio.

A procuratione verò nulla eccleſia vel monaſterium excuſatur; ne quidem temporis præſcriptione *q*. Eſt autem procuratio hoc loco *r*, neceſſariorum ſumptuum exhibitio, quæ ratione viſitationis debetur Prælatis: Puta, Legatis Sedis Apoſtolicæ, Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Archidiaconis, Decanis prouinciam ſuam vel diœceſim viſitantibus *ſ*. Cum enim Apoſtolo teſte, nemo cogatur militare ſuis ſtipendijs, & qui ſpiritualia ſeminant, magnum non eſt, ſi metat carnalia *t*; non ſine ratione receptum eſt apud SS. Canones, vt dum Prælati viſitando ſpiritualia ſuis exhibent, ab ijſdem contra temporaliter exhibeantur *u*.

p text. eſt in c. cum Apoſtol. 6. §. prohibemus ext. de cenſib. ad de c. cõquirente. 16. in fi. ext. de offic. iud. ord.
q c. cum inſtantia. 17. c. cũ venerabilis. 21. ext. de cenſib. iuncto c. cũ ex officij 16. ext. de præſcrip.
r Nã & latius quandoq; ſumitur procuratio. vt in c. quanto 16. ext. eod. & in l. 3. §. planè ff. quod vi aut clam.
ſ d. c. cum Apoſtolus. c. procurationes. 23. ext. hoc noſtro tit.
t 1. ad Corinth. 9. d. c. cum ex officij.
u iuxta alleg. iura.

Quis

Quis modus viſitationis & procurationis.

QVIS autem viſitationis & procurationis modus ſit; præſcribunt quidem Concilia Lateranenſe x & Lugdunenſe y: verùm hodie hæc res reuocanda eſt ad decretum Tridentinę Synodi, quod hic integrum adſcribemus: Patriarchæ, *inquit Synodus*, Primates, Metropolitani & Epiſcopi propriam diœceſim per ſe ipſos, aut ſi legitimè impediti fuerint, per ſuum generalem Vicarium aut Viſitatorem, ſi quotannis totam, propter eius latitudinem viſitare non potuerunt, ſaltem maiorem eius partem, ita tamen vt tota biennio per ſe, vel per Viſitatores ſuos compleatur; viſitare non prætermittant. A Metropolitanis verò, etiam poſt plenè viſitatam propriam diœceſim, non viſitentur Cathedrales eccleſiæ, neque diœceſes ſuorum comprouincialem, niſi cauſa cognita & probata in Concilio prouinciali: Archidiaconi autem, Decani & alij inferiores in ijs eccleſijs, vbi hactenus viſitationem exercere legitimè conſueuerunt, debeant quidem, aſſumpto notario, de conſenſu Epiſcopi deinceps per ſe ipſos tantùm ibidem viſitare. Viſitatores etiam à Capitulo deputandi, vbi Capitulum ius viſitandi habet, prius ab Epiſcopo approbentur: ſed non ideò Epi-

x in d. c. ex apoſtol.
y c. 2. eod. tit. in 6.

» ſcopus, vel, eo impedito, eius Viſitator eaſ-
» dem eccleſias ſeorſim ab his viſitare prohi-
» beatur: cui ipſi Archidiaconi, vel alij in-
» feriores, viſitationis factæ infra menſem
» rationem reddere, & depoſitiones teſtium,
» ac integra acta ei exhibere teneantur: non
» obſtantibus quacunque conſuetudine, eti-
» am immemorabili, atque exemptionibus &
» priuilegijs quibuſcunque. Viſitationum
» autem omnium iſtarum præcipuus ſit ſco-
» pus, ſanam orthodoxamque doctrinam,
» expulſis hæreſibus inducere, bonos mores
» tueri, prauos corrigere; populum cohor-
» tationibus & admonitionibus ad religio-
» nem, pacem, innocentiamque accendere;
» cætera, prout locus, tempus, & occaſio fe-
» ret, ex viſitantium prudentia ad fidelium
» fructum conſtituere. Quæ vt facilius felici-
» uſq; ſuccedant; monentur prædicti omnes
» & ſinguli, ad quos viſitatio ſpectat, vt pater-
» na charitate, Chriſtianoq; zelo omnes am-
» plectantur; ideoq; modeſto contenti equi-
» tatu famulatuque ſtudeant quàm celerri-
» mè, debita tamen cum diligentia, viſitatio-
» nem ipſam abſoluere. Interimque caueant,
» ne in vtilibus ſumptibus cuiquam graues
» oneroſiuè ſint; neuè ipſi, aut quiſquam ſuo-
» rum quidquam procurationis cauſa pro
» viſitatione, etiam teſtamentorum ad pios
» vſus, præter id, quod ex relictis pijs iure de-

betur,

betur, aut alio quouis nomine, nec pecuniam, nec munus quodcunq; ſit, etiam qualitercunque offeratur, accipiant: non obſtante quacunq; conſuetudine, etiam immemorabili: exceptis tamen victualibus, quæ ſibi ac ſuis frugaliter moderateq; pro temporis tantùm neceſſitate, & non vltrà, erunt miniſtranda. Sit tamen in optione eorum qui viſitantur, ſi malint ſoluere id, quod erat ad ipſis anteà ſolui, certa pecunia taxata, conſuetum, an verò prædicta victualia ſubminiſtrare: ſóluo item iure conuentionum antiquarum cum monaſterijs, alijſue pijs locis, aut eccleſijs non parochialibus inito, quod illæſum permaneat. In ijs verò locis ſeu prouincijs, vbi conſuetudo eſt, vt nec victualia, nec pecunia, nec quicquam aliud à Viſitatoribus accipiatur, ſed omnia gratis fiant; ibi id obſeruetur. Quòd ſi quiſquam, quod & abſit, aliquid ampliùs in ſupradictis omnibus caſibus accipere præſumpſerit; is præter dupli reſtitutionem intra menſem faciendam, alijs etiam pœnis iuxta Conſtitutionem Concilij generalis Lugdunenſis, quæ incipit, Exigit z, nec non & alijs pœnis in Synodo prouinciali, arbitrio Synodi, abſq; vlla ſpe veniæ, mulctetur: Patroni vero in ijs, quæ ad Sacramentorum adminiſtrationem ſpectant, nullatenus ſe præſumant ingerere; neque viſitationi

z c. 2. de cenſib. lib. 6.

» tioni ornamentorum eccleſiæ, aut bonorum ſtabilium, ſeu fabricarum prouentibus immiſceant; niſi quatenus id eis ex inſtitutione ac fundatione competat; ſed Epiſcopi ipſi hæc faciant, & fabricarum redditus in vſus eccleſiæ neceſſarios & vtiles, prout ſibi expedire magis viſum fuerit, expendi curent *a*.

a text. Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 3. de reformat.

DE DECIMIS.

TITVLVS XXVI.

NVNC de Decimis agamus, quæ & Eccleſiaſtici iuris ſunt. Siquidem à ſacris Canonibus diſertè ſancitum eſt, vt ex omnibus rebus, quas quis quauis ex cauſa iuſtè acquiſiuit, decimas, id eſt, decimam earum partem pendat eccleſiæ miniſtris *a*.

Duplex genus decimarum.

HARVM duplex genus eſt; aliæ enim perſonales ſunt, aliæ prædiales. Perſonales ſoluuntur ratione perſonæ; puta, ex lucro negotiationis, venationis, militiæ, vel alterius muneris ſiue artificij *b*. Pædiales, ex prouentibus prædiorum; veluti, ex frugibus, fœno, vino, fructibus arborum, ex obuentio-

a c. non est 22. cum c. ſeq. c. tua nos 26. ext. hoc tit. c. quicunque 4. cum 2. et ſeq. 16. q. 7. c. decima ead. q. 1

b tam dictis iuribus.

uentionibus molendinorum *c*, locatarum ædium *d*, & ſimilium. Nam hæc omnia ex præſcripto ſacrorum Canonum, decimarum functioni ſubiecta ſunt *e*.

De tertio genere decimarum.

SVNT qui his tertium genus decimarum interijciunt, quas mixtas appellant, id eſt, partim prædiales, partim perſonales; quales ſunt, quæ ex fructibus pecorum aliorumque animalium; veluti ex fœtu, lana, lacte, colliguntur *f*: Sed commodius hæ reuocantur ad prædiales decimas, vbi animalia in prædij paſcuntur *g*. At ſi domi, porrecto paſtu, ad perſonales referantur; niſi fortè vtrinque æquè paſcerentur, qua ſpecie mixtum genus conſtituerent *h*.

Differentia inter perſonales & prædiales decimas.

ILLVD diſcriminis eſt inter perſonales & prædiales decimas; quòd in his expenſæ ſeminis, culturæ, vel alterius rei non deducantur; In illis detrahantur impenſæ, quæ factæ ſunt quærendis, emendis & conuehendis rebus *i*. Quare in prædialibus decimis id ſingulare eſt: Cum alioqui fructus non intelligantur, niſi deductis expenſis, quæ quærendorum, colligendorum,

c cap. 4. & paſſim ext. hoc tit.

d c. penult. ext. de pactis.

e Vt videre eſt iam Dd. iuribus.

f c. peruenit. 5. cũ c. ſeq. ext. eod. Vide Hoſtien. in ſumma huius tit. n. 3. Rebuff. in tract. de decimis. q. 3. in fi. Nauarrum in Manu. cap. 21. nu. 29.

g ex ſententia c. 4. ext. hoc tit.

h arg. §. ſi Titius Inſtitut. de rer. diuiſ.

i c paſtoralis. 28. c. cũ homines. 7. 6. ex parte 21. cum 2. cc. ſeqq. c. tua 26. ext. hoc tit.

rum, conſeruandorumque eorum gratia factæ ſunt *k*.

Cui decimæ prædiales ſolendæ ſint.

SOLVVNTVR verò decimæ prædiales Parocho, cuius Parochiæ finibus prædia cōtinentur *l*, niſi conſuetudine aut præſcriptione *m* α, aut priuilegio *n*, vel ex compromiſſio, ſiue tranſactione ius decimandi alteri eccleſiæ quæſitum ſit *o*.

k l. ſi à patre 39. §. fi. ff. de petitio. hæred. l. fructus 7 ff. ſol. matri. n. & l. 1. C. de fructib & lit. expenſ.

l c. cum cō. tingat. 29. cum c. ſeq. cap. quoniam, 13. ext. hoc tit. c. 2. de reſtitut. ſpoliat in 6. m *c. cum ſint homines. 18 c. ad apoſtolica. 20. ext. hoc tit. cap. 1. de præſcript. lib. 6.* n *c. ex parte 27. d. c. cum contingat. & ibi gloſſ. & Innocent, ext. eod. tit. in 6.* o *de compromiſſo. Vide textum & ibi Panorm. in c. Apoſtolica 7. ext. de his quæ fiunt à prælat. de tranſactione, Vide cap. 2. ext. de tranſact. c. 3. c. 8 ext. hoc tit. iuncto §. penult. infr. eod.*

Laico an ius decimandi poſſit competere.

LAICIS verò neque præſcriptione *p*, neque auctoritate Epiſcopi vel alterius ius decimandi competere poteſt *q* β; ſiquidem hoc ius ſpirituale eſt, ac proinde in laicum non cadit *r*. Exceptis his, quibus à S. Pontifice nominatim id conceſſum eſt *s*, aut quibus ante Concilium Lateranenſe decimæ in feudum datæ ſunt *t*: his enim duobus caſibus decimæ à laico rectè poſſidentur *u*.

p c. cauſam 7. ext. de præſcript. q *c. 1. 16. q. 7. c. ad hæc. 15. c. quamuis. 17. c. prohibemus 19. ex hoc tit.* r *c fi. ext de rer. permut. iuncto c. cauſa. m 7. ext. de præſcript. 8. arg. c. Hadrian. cum c. ſeq. 63. diſt. Panor. ad d. c. cauſam nu. 3.* t *c. cum Apoſtolica. 7. ext. de his quæ fi. à prælat. & ibi Panorm. n. 11. c. 2. §. ſanè eod. in 6. Vide Couar. Var. reſol. lib. 1. c. 17. nu. 5. Verſ. olim ſanè.* u *iam Dd. ſcribunt.*

Poſſeſ-

Poſſeſſor decimarum alienæ parochiæ ſpoliatus, an ante omnia reſtituendus.

HINC quæſitum eſt; an ſi parochus loci interuerterit poſſeſſionem decimandi alteri clerico videlicet ipſe percipiendo decimas, ſtatim reſtitui debeat? Et non reſtitui oportere, priuſquam titulum poſſeſſionis ſuæ legitimè probauerit docet Bonifaciana conſtitutio, ob præſumptionem iuris communis quæ militat pro parocho loci aduerſus ſpoliatum *x*. Quare idem magis obtinet in laico ſpoliato, propter defectum poſſeſſionis ſuæ, licet alioquin ordinarij iuris ſit, ſpoliatum etiam prædonem ante omnia reſtituendum eſſe *y*.

Cui decimæ perſonales exoluendæ.

PERSONALES decimæ illi eccleſiæ ſoluuntur, in qua quis Sacramenta Eccleſiaſtica percipit, licet alibi lucrum obtigerit *z*. Verùm rarior harum decimarum vſus eſt.

De noualium decimis.

NOVALIVM decimæ, prædialium numero cenſentur; atque idcirco Parocho loci penduntur *a*. Eſt autem nouale, ager de nouo ad culturam redactus, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuerit *b*.

x c.1. de reſtit. ſpoliatorum in 6. y in c. in literis 5. ext. de reſtit. ſpoliatorũ c. omnes. 2. q. 2. l. 1. §. & qui à me ff. de vi. & §. recuperandæ. Inſt. de interdictis.

z c. ad apoſtolica. 20. ext. hoc tit. c. fi. ext de parochijs. c. quaſt. 1. 16. q. 1.

a c. quoniã 13. c. cũ contingat. 29. hoc tit.

b c. 1. & c. quid per 21. ext. de verb ſignif. c. fi. ext. de priuileg. aliter iure ciuili accipitur l. ſylua. 30. ff. de verb. ſignif.

De nonalibus incertæ parochiæ.

QVOD ſi noualia incerta parochiæ ſint, propius eſt, vt eorum decimæ ad Epiſcopum pertineant; qui vel alteri eccleſiæ eas aſſignabit, vel in opus ſuum conuertet e.

e d c. quoniam.

Præſcriptio & priuilegium non extenduntur ad noualia.

PORRÒ vbi decimæ alteri quam Parochiali eccleſiæ ex præſcriptione vel priuilegio competunt, non continebuntur decimæ noualium a. Cuius aperta ratio in præſcriptione eſt; quòd præſcriptio non procedit abſque poſſeſſione, quæ in decimis noualium nulla dari poteſt. In priuilegio verò, propter ſtrictam eius interpretationē, cùm vltrâ quàm priuilegio comprehenſum eſt, porrigi non debeat b.

a d. c. cum contingat. c. tum. 21. §. fi. ext. hoc tit.

b c. dilecti. 8. ext. eod c. porrò 7. ext. de priuil. & ſuo de relig. domib. §. Et tamē. adde Couar. Var. reſol. lib. 1. c. 17. n. 13.

Qui ad decimas teneantur.

QVOD ad debitores decimarum attinet: illud conſtituti iuris eſt, quemlibet ad decimarum functionem teneri, ſiue is Eccleſiaſticus ſit, ſiue ſecularis, ſiue monachus c. Et quidem in prædialibus hæc ratio eſt, quòd fructus prædiorum hoc onere affecti ſint; ac proinde cum ſua cauſa quemlibet poſſeſſorem comitantur d. In perſonalibus, eſt Sacramentorum perceptio e. Quò fit vt ſi clerici in ſuis eccleſijs Sacra-

c c. à nobis. 34. ext. hoc tit. c. ſiquis laicus. 42. & c. ante. pen. 16. q. 1.

d *c. cum non ſit ext. hoc titul. iuncta l. alienatio. 67. ff. de contrah. empt. c. ex literis. 5. ext. de pignor. e c. ad apoſtolic. 20. h. ext. & c. fin. ext. de paroch.*

menta

menta percipiant, ad præſtationem perſonalium nequaquam cogi poſſint *f*.

Monachi ad quas decimas non teneantur.

SED & in Monachis hoc temperamentum adhibetur; vt qui ſunt Ordinis Ciſtercienſium, Templariorum, & Hoſpitaliorum, decimas ſuorum laborum non pendant *g*. ex ijs, ſcilicet, prædijs, quæ ante Cõcilium Lateranenſe ſibi acquiſiuerunt *h*. Cæteris autem Monachis decimæ ſuorum noualium, quæ proprijs manibus aut ſumptibus excolunt, item animalium & hortorum ſuorum, beneficio Hadriani Pontificis remiſſæ ſunt *i*.

Ex decimis perceptis canonica portio debetur Epiſcopo: niſi ea præſcripta ſit.

IN Clericis illud obtinuit; vt ex decimis à ſe perceptis Canonicam portionem inferre cogantur Epiſcopo, quæ eſt quarta pars decimarum preceptarum *k*. Verùm huic Canonicæ portioni quadraginta annorum ſpacio à Clericis præſcribitur contra Epiſcopum *l*. γ

Exemptio à decimis quatuor ex cauſis.

CETERVM immunitas à decimarum præſtatione, ex quatuor capitibus contingere poteſt; Aut priuilegio S. Pontificis, aut conſuetudine ſiue præſcriptione, aut tranſactione, aut remiſſione eius, cui debentur decimæ.

f c.2.ext.hoc tit, iuncto d.c.ad apoſtolica.

g c. ex parte 10. cum c. ſeq. ext. hoc tit.

h ita attẽperauit Innocentius III. in c.penult. ext. hoc tit. id.c.ex parte 10. Verſ. cæteru Verò.

k c.conquerente 16. ext. de offi. iud.ord.c. quoniã 13. ibi tua parte retenta, ext. hoc tit.

l c.4.ext.de praſcript.

De

De priuilegio & præſcriptione exemptionis à decimis.

Dᴇ priuilegio explorati iuris eſt *m*; quemadmodum & de conſuetudine ſiue præſcriptione *n*. niſi quod in priuilegio animaduertendum ſit, ne illud nimium damnoſum ſit eccleſiæ, cui aliâs decimæ debentur; Nam hac ſpecie priuilegium ſubreptionis exceptione refelli poſſet *o*. Idem eſt ſi cauſa priuilegij ceſſet *p*: cùm ſublata cauſa tollatur quoque eius effectus *q*.

m *per text. in c.3 c.9. c.10. & c penult. ex hoc tit.*
n *c. in aliquib 32. in fi ext. eod. c.1. de præſcript. in 6. & d c.4.*
o *c. quid per nouale 21 ext. de verb. ſignif. iuncta l. 2. C. de preci. imp. offer.*
p *c ſuggeſtum. 9 ext. hoc noſtro tit.*
q *c. cum ceſſante. 60 ext. de appell.*

Rurſus de priuilegio exemptionis,

Sᴇᴅ & duobus alijs modis huic priuilegio derogatur: aut per renunciationem expreſſam ſiue tacitam, aut per ſententiam iudicis. Per expreſſam renunciationem; ſi is, cui priuilegium competit, expreſsè illi renunciet *r*: per tacitam: ſi 30. vel 40. annorum ſpacio decimæ contra priuilegium ſolutæ ſint ab eccleſia, vel monaſterio priuilegiato *s*. (Nam in priuato ſufficit vel vna ſolutio conſultò facta *t*.) Per ſententiam verò iudicis; ſi ea lata ſit contra priuilegium deductum in iudicium, vel etiam non deductum, ſed ſuppreſſum vel neglectum à parte *u*: Nam prætextu priuilegij de nouo reperti ſententia non retractatur *x*. niſi ex iuſta cauſa petatur in integrum reſtitutio *y*.

r *c. nuper. 34 ext. hoc tit. c.1. de pactis in 6. ratio eſt in l penult. C. de pact.*
s *c. ſi de terra. 6. & c. accedentib. 15. ext. de priuil.*
t *c cum acceſſiſſent. 8.*

ct. de conſtitutio. u *c. ſuborta. 21. ext. de ſent.* & *re iudica.* x *l. imperatores. 35. ff. de re iudica facit l. ſub prætextu. C. de tranſactio.* & *de infr. tit. de in integr. reſtitu.*

De tranſactione decimarum non ſoluendarum.

TRANSACTIO verò de decimis non ſoluendis, ita demùm valet; ſi nihil temporale ab altero præſtandum interceſſerit z. eaque perpetua eſt, ſi & Epiſcopi conſenſu facta ſit a; aliâs perſonam tranſigentis non egreditur b.

De remiſſione decimarum.

DENIQVE decimæ rectè remittuntur, proſpectu paupertatis debitoris c; aut vitandi ſcandali cauſa, exemplo D. Pauli d; idque ad tempus, non in perpetuum: alioqui hæc remiſſio, alienationem ſaperet, pernicioſaque eſſet eccleſiæ e.

z *c. fi. ext. de rerum permutat.* a *per text. in c. 2. ext. de tranſactio.* b *c. Veniens 8. iuncto c. de cætero ext. d. tit. de tranſact.* c *c. decimæ.* & *c. fi. 16. q. 1.*

d *Act. 20. circa fi. 2 ad Corin. 11. cap. de quo latius D. Thomas in 2. 2. q. 87. art. 1. in reſponſo ad 5.* & *ibi Caiet.* e *c. 2. ext. de donat.*

Notatio ad tit. 26.

a *Hæc præſcriptio immemorialis eſſe debet; cum ius commune, quo parocho loci ſolui iubentur decimæ, præſcribenti aduerſetur: aut certè præſcriptio quadragenaria eſſe debet cum titulo; ſecundum deciſionem textus in cap. 1. de præſcript. in 6. de quo latius Couarr. var. reſolut. lib. 1. cap. 17. nu. 7.*

β *Etiam*

β Etiamſi ſit immemoralis præſcriptio, propter rationem, quæ intextu ſubijcitur, quod ſcilicet, ius decimandi ſit ſpirituale; ac proinde in laicum non cadit eius quaſi poſſeſſio, quæ requiritur in præſcriptione rerum incorporalium, c. cauſam. 7. ext. de præſcript. iuncto cap. 3. ext. de cauſa poſſeſſ. Exceptis tamen duobus caſibus, qui in textu noſtro recenſentur. Quibus ceſſantibus videant laici, quo iure poſſideant decimas: nec enim alium titulum obtendere poſſunt.

γ Quod hoc dicitur de præſcriptione 40. annorum deſumptum eſt ex c. 4. ext. de præſcript. & exaudiri debet, ſi & titulus adſit; alias opus eſt præſcriptione immemoriali, iuxta text. in c. 1. de præſcript. in 6. qui ad verbum recitatur in §. & licet. infr. tit. de except. Panorm. ad d. cap. 4. nu. 3. Balb. in tract. de præſcript. 1. part. quintæ principal. quæſt. 13. Adde Couarr. ſupr. citato loco.

δ Textus hic de præſcriptione 30. vel 40. annorum, huc relatus eſt ex c. ſi de terra 6. & ex c. accedentibus. 15. ext. de priuil. & non paruam difficultatem mouet, propter iuris communis regulam, qua contra eccleſiam non currit præſcriptio minor quadragenaria. c. 4. c. 6. & c. 8. ext. de præſcript. cui textus conformis eſt in d. c. accedentibus. Vnde mirum eſt, cur d. cap. fin. de terra. minorem admiſerit, videlicet, triginta annorum. Sed putat Panorm. ad d. cap. accedentibus

ſentibus. hoc cap. tanquam poſterius corrigere l. cap. ſi de terra, & pro hac ſua ſententia citat gloſſam ibidem communiter receptam. Cæterum, vt correctio iurium, quoad fieri poteſt, vitetur. c. cum expediat. 29. in princ. de elect. lib. 6. l. vnica. C. de inoff. dotib. melius eſt, vt ſeparemus ſpeciem d. c. ſi de terra à ſpecie d. c. accedentibus. Siquidem in illo agitur de præſcriptione parochialis eccleſiæ, ad quam alias de iure pertinent decimæ, contra monaſterium: ac proinde cum hæc præſcriptio fauorabilis ſit, eò quòd res facilius ad ſuam naturam redeat l. ſi vnus. 27. §. pactus. verſ. quod ſi non ff. de pact. c. venerabilis. 21. ext. de cenſib. ideo in hac præſcript. minus tempus ſufficit. Quod ſecus accidit in d. c. accedentibus, vbi alij inter ſe certant de decimis. Et huius ſententiæ videtur eſſe Henricus Boich. ad d. c. ſi de terra, & Couarru. in c. poſſeſſor malæ fidei in initio 2. partis in 9. de regulis iur. in 6. Quo fit, vt vtramque præſcriptionem in textu noſtro reliquerimus. Nec enim veriſimile eſt hæc duo cap. ſub eodem titulo contenta, eodemque tempore à collectore Decretalium edita, ſibi inuicem derogare, contra proœmium lib. decretalium, vbi ſuperflua præciſa dicuntur.

DE

DE PRÆBENDIS.

TITVLVS XXVI.

Præbenda quid.

a c. ſi quis dator. c. ex multis. §. conſtitutus 1. q. 3.

PRÆBENDA nihil aliud eſt, quàm beneficium eccleſiaſticum *a*; ſiue ius percipiendi prouentus eccleſiæ ratione miniſterij Eccleſiaſtici.

Diuiſio præbendarum ſiue beneficiorum.

PRÆBENDARVM ſiue beneficiorum eccleſiaſticorum quædam curata ſunt, quædam non curata. Curata dicuntur, quæ animarum curam annexam habent: idque duplici ratione, vel quia beneficiatus certis perſonis, puta, parochiæ ſuæ, Sacramenta Eccleſiaſtica adminiſtrat, & verbum Dei denunciat *b*: vel quia exercet ea, quæ ſunt iuriſdictionis ſpiritualis; veluti, ſunt viſitare, inquirere, ſuſpendere, excommunicare, abſoluere *c*. Nam & hæc animarum curam concernunt *d*. Non curata beneficia ſunt, quibus nulla huiuſmodi cura annexa eſt.

b c. 2. § Verũ de ſepultu. in Clem.

c c. execrabilis §. ſi de præbend. in extrauag. commu.

d Vide latius Conc. Trid ſeſſ. 23 cap. 1. de reform. & Panorm. ad c. de multa nu. 24. ext. hoc tit.

Altera

Altera diuiſio.

RVRSVS beneficiorum eccleſiaſticorum, alia adiunctam habent dignitatem, alia perſonatum, alia præpoſituram, alia adminiſtrationem, alia officium; alia nihil horum habent *e*.

De clerico abſque beneficio non ordinando.

PRVDENTER verò à ſacris Canonibus ſancitum eſt; ne quis in Clericorum numerum cooptetur, niſi cum beneficij titulo; idque adeò olim obtinuerat, quòd etiam ordines Eccleſiaſtici abſque titulo ſuſcepti, irriti & inanes haberentur, in odium Ordinantium *f*. Quo iure hodie non vtimur, ſed Epiſcopus à ſe ordinato ſine titulo, vel ipſius ſucceſſor, tam diu alimenta ſubminiſtrat, donec is beneficium eccleſiaſticum conſequatur *g*.

e c. 1. de cõſuetud lib. 6. & ibi Doctores. Vide Panorm. ad d. c. de multa n. 20. cũ ſeqq. vbi hæc explicat.

f c. ſanctorũ 70. diſt. c. cũ ſecundum. 10. ex h. tit.

g c. 2. et d. c. cum ſecundũ ext. eod. adde c. ſi Epiſcopus 37 eod. in 6. Vbi quid iuris, ſi quis ab alieno Epiſcopo ſine titulo ordinetur.

Decretum Concilij Tridentini.

QVAM in rem extat & Concilij Tridentini decretum; Statuit, *inquit*, ſancta Synodus; ne quis deinceps Clericus ſecularis, quamuis aliàs ſit idoneus moribus, ſcientia & ætate, ad ſacros ordines promoueatur; niſi priùs legitimè conſtet eum beneficium eccleſiaſticum, quod ſibi ad victum honeſtè ſufficiat, pacificè poſſidere.

» Id verò beneficium reſignare non poſſit, ni-
» ſi facta mentione, quod ad illius beneficij ti-
» tulum ſit promotus; neque ea reſignatio ad-
» mittatur, niſi conſtito, quod aliunde viuere
» commodè poſſit, & aliter facta reſignatio
» nulla ſit. Patrimonium vero vel penſionem
» obtinentes, ordinari poſthac non poſſint,
» niſi illi, quos Epiſcopus iudicauerit aſſumē-
» dos pro neceſſitate vel commoditate eccle-
» ſiarum ſuarum; eo quoque prius perſpecto,
» patrimonium illud vel penſionem verè ab
» ijs obtineri, taliaque eſſe, quæ eis ad vitam
» ſuſtentandam ſatis ſint, atque illa deinceps
» ſine licentia Epiſcopi alienari aut extingui
» vel remitti nullatenus poſſint, donec bene-
» ficium eccleſiaſticum ſufficiens ſint adepti,
» vel aliunde habeant vnde viuere poſſint; an-
» tiquorum Canonum pœnas ſuper his inno-
» uando *h*.

h text. eſt Conc. Trid. ſeſſ. 21. c. 2. de reform.

De modis acquirendi beneficium Eccleſiaſticum.

Adquiritur præbenda ſiue beneficium eccleſiaſticum; vel per conceſſionem, vel per inſtitutionem. De quibus hîc ex ordine diſſeremus: Nam de electione & poſtulatione ſuprà egimus *i*.

i tit. 11. & 12. lib. 1.

DE

DE CONCESSIONE PRÆBENDÆ, SIVE BENEFICII ECCLESIASTICI.

TITVLVS XXVIII.

Præbendæ à quibus concedantur.

PRæbenda ſiue beneficium eccleſiaſticum confertur; aut ab Epiſcopo, aut à Capitulo, aut à S. Pontifice, aut à Legato Sedis Apoſtolicæ.

Epiſcopus quo iure beneficium conferat, item Capitulum.

Ab Epiſcopo ideò rectè confertur; quod is ex præſcripto ſacrorum Canonum, eccleſiarum omnium ſuæ diœceſis curam gerat *a*. Vt tamen in conferendo beneficium, Epiſcopus & capituli ſui (cum quo vnum corpus conſtituit) conſilium adhibeat *b*, niſi fortè conſuetudine; vel ſtatuto eccleſiæ aliter receptum eſſet, vt vel ſolus Epiſcopus, vel ſolum Capitulum beneficium conferat; quod meritò retinendum eſt *c*.

a c.omnes Baſilicæ. cũ ſeq. 16. q. 7. c. decretũ. tum 3. ec. ſeqq. 10. q. 1. c. cum ex iniuncto in fi. ext. de hæretic. b *c. nouit. 4. cum c. ſeq. ext. de his quæ fi. à præla.* c *c. cum eccleſ. 31. ext. de elect. c. cũ noſcitur. ext. de his quæ fi. à præla. c. Vnico. § fi. ne ſede Vac. in 6. iuncto c. fi. ext. de conſuet.*

Beneficia antequam vacent, non ſunt conferenda.

PRIVSQVAM verò vacet beneficium eccleſiaſticum, alteri conferendum vel etiam addicendum non eſt; ne votum captandę mortis alterius inducatur *d*, adeoque collatio vel addictio huiuſmodi, ipſo iure nulla eſt *e*. Neque intereſt generaliter vel ſpecialiter beneficij nondum vacantis promiſſio quibuſcunque verbis facta ſit *f*.

Vacantia beneficia quando conferenda.

VBI autem vacant beneficia vel officia eccleſiaſtica, cōferenda ſunt, intra ſex menſes alioqui his elapſis, ab Epiſcopo, ſi ad eum ſpectat, collatio deuoluitur ad Capitulum; & è diuerſo à Capitulo ad Epiſcopum: his autem negligentibus ad Metropolitanum *g*: & poſt hunc ad Patriarcham, cui Metropolitanus ſubeſt; quem ſi non habet, ad S. Pontificem collatio defertur *h*.

Vbi non eſt certus numerus beneficiatorum, nulla vacatio datur.

QVÆ certè obtinent in beneficijs cuiuſcunque generis: exceptis Epiſcopalibus & Regularibus prelaturis, quarum electioni trium menſium ſpacium præſtitutum eſt à iure *i*. Item eccleſijs, quæ certum beneficiorū numerum conſtitutum non habent;

ac

d c. 2. ext. de conceſſ præbend.
e c. 3. c. 13. ext. eod. Cōcil. Tri ſeſſ. 24. cap. 19. de reform.
f c. 2. eod. lib. 6.
g d. c. 2. ext. eod. ibi latius.
h c. 3. ext. de ſupplenda neglig. prælat. adde Panorm. ad d. c. 2. nu. 7. ext. eod.
i c. ne pro defectu. 41. ext. de elect.

ac proinde in ijs nunquam cenſetur vacare beneficium *k*. c. dilectus. 12. ext. de conceſ. præbend. Vide ſuprà tit. de elect. k c. ex parte 10. ext. hoc noſtro tit.

Tempus ſex menſium vnde incipiat currere.

TEMPVS verò ſex menſium non à tempore vacationis beneficij, ſed notitiæ computandum eſt, neque legitimè impeditis currit *l*. l c. quia diuerſitatem 3. ext. hoc tit. d. c. 3.

Sede vacante non ſuccedit Capitulum in collationem beneficiorum.

CVI conſequens eſt, vt neque Sede Epiſcopali vacante ſuccedat Capitulum in collationem beneficiorum ad Epiſcopum ſpectantium: cùm hîc nulla argui poſſit negligentia Epiſcopi: ac proinde ceſſat hoc caſu deuolutio beneficij vacantis ad Capitulum *m*. m c. 2. ext. ne ſede vacan.

De collatione post tempus facta.

PLANE ſi decurſo collationis ſpacio, nihilominus per negligentem fiat collatio beneficij vacantis; ſuſtinetur quidem eo caſu collatio, ſed ex patientia, ſi modò idoneo facta ſit *n*. n c. litera 4. ext. de ſuppl. neglig.

De authoritate S. Pontificis in beneficijs conferendis.

An S. Pontificem quod attinet; dubium non eſt, quin is pro ſumma in Vniuerſa Eccleſia poteſtate, omnes eccleſias earumque

beneficia cuiuſcunq; generis liberè conferre poſſit, non tantum vacantia ſed & vacatura *o*: non tamen hodie eo iure vtitur *p*, niſi in beneficijs apud Sedem Apoſtolicam vacantibus, quæ ſingulari iure diſpoſitioni S. Pontificis reſeruata ſunt *q*.

Quæ beneficia eccleſiaſtica apud Sedem Apoſtolicam vacare dicantur.

DICVNTVR autem beneficia vacare apud Sedem Apoſtolicã, ex Bonifacij VIII. declaratione; quæ ab illis poſſidebantur; qui in Curia Romana, vel in vicino ei loco, per duas dietas legales, id eſt, per iter duorum dierum (computando vicena millia paſſuum in ſingulos dies, id eſt, viginti milliaria Italica *r*) dum ad Curiam irrent vel redirent; è viuis exceſſerint *s*. Quæ tamen ſi non conferat S. Pontifex iuxta menſem à die vacationis redit ad eos collatio, ad quos aliâs ſpectabat *t*.

o c.2.de præben.in 6

p propter Conc. Trid. ſeſſ.24.c. 19.de refor. vbi vide.

q d.c.2.de prabend. lib.6.

r l.1. & ibi gloſſ. ff. Si quis cautionib. l. itinere.3. ff. de verb.ſignif.

s c. in præſenti.34.de prabẽd.lib. 6. Excipe tamen parochialem eccleſiam defuncto Papa iuxta c. ſi apoſtolica. 35.eod.tit.lib.6. t c.3.eod.lib.6.

Beneficium, quod vacat per aliud beneficium incompatibile, reſeruatum eſt Sedi Apoſtolicæ.

SANE ex Ioannis XXII. conſtitutione & ea beneficia, quæ per adeptionem alterius beneficij incompatibilis quocunque loco vacant, Sedi Apoſtolicæ ſpecialiter reſeruata ſunt *u*.

u in c. execrabilis.de prabend. in extrauag. commu.

De legatorum Sedis Apoſtolicæ poteſtate in conferendis beneficijs.

QVO ad Legatum Sedis Apoſtolicæ; quam, ſcilicet, is poteſtatem habeat in beneficijs eccleſiaſticis conferendis, ſuprà retulimus *x*. *x tit. de offi. Legati. §. inter. cum 8. ſeqq.*

In quo conueniunt collatio beneficij à S. Pontifice facta, & ab eius Legato, cum alijs.

ILLVD commune eſt collationi S. Pontificis & Legati Sedis Apoſtolicæ, quòd vtraque tanquam ſurreptitia & nullius momenti ſit, ab eo ſiue eius nomine impetrata, qui aliud beneficium licet exiguum obtinet, nulla huius mentione facta *y*. Diuerſum verò eſt in aliorum collationibus *z*. *y c. ſi motu. 23. de præbend. in 6. c. ſi. de offi. leg. in 6. z c. 2. de off. iud. ord. in Clement.*

Beneficium motum proprio collatum.

PORRÒ, vbi motu proprio expreſsè collatione beneficij facta eſt per S. Pontificem; conſtat omninò collatio; nulla etiam aliorum beneficiorum, quot & qualiacunque illa ſint, facta mentione *a*. *a d. c. ſi motu. cum c. 4. de præben. in Clemen.*

An in caſu motus proprij, & in collatione Ordinarij intelligatur diſpenſatio facta ſuper pluralitate beneficiorum.

QVÆ tamen non eò trahenda ſunt, quaſi collatio beneficij, motu proprio à S. Pon-

 tifice;

tifice, vel ab Ordinario facta, diſpenſatio-nem inducat duo vel plura beneficia ſim[ul] retinendi; ſed duntaxat eò pertinet, ne po-ſterior illa collatio ſubreptionis argui poſſi[t] *b*. Quò fit, vt ſi beneficium poſterius cum priori incompatibile ſit (qualia ſunt duo beneficia curam animarum, dignitatem perſonarum, vel officium annexum haben-tia) vtique in priori retinendo diſpenſatio exigatur; alioqui ipſo iure prius beneficium vacat *c*.

Cauſæ diſpenſationis ſuper pluralitate benefi-ciorum incompatibilium.

Legitima verò diſpenſationis cauſa eſt, in Cardinalibus, & Regum filijs *d*. Item in ſublimibus & literatis perſonis, ſi & in his iuſta cauſa S. Pontificem permoueat ad diſ-penſandum *e*. Etenim conniuentia nihil prodeſt plura beneficia poſſidenti; Cùm is qui conniuet, diſpenſare non intelliga-tur *f*.

Decretum Concilij Trident. ſuper plurali-tate beneficiorum, &c.

Qua in re prætereundum non eſt ſacri Concilij Trident. decretum; quod hîc libet adſcribere: Cùm Ecc[...]

» Ordo peruer[...]

» o[...]

»

b per tex. in c. non poteſt 21. de præbend. lib. 6.

c c. execrabilis § porrò. cum §. ſeq. de præbend. in extrauag. commu. c. de multa. 28. ext. de præbend. c. 1. de conſue. in 6.

d d. c. execrabilis § 1.

e d. c. de multa.

f c. cùm iamdudum. 18. in fi. ext. de præbend.

ere in duabus eccleſijs conſcribi: Verum "
quoniam multi improbæ cupiditatis affectu "
eipſos non Deum decipientes, ea quæ benè "
conſtituta ſunt, varijs artibus cludere, & plu- "
ra ſimul beneficia obtinere nõ erubeſcunt; "
ſancta Synodus debitam regendis eccleſijs "
diſciplinam reſtituere cupiens, præſenti de- "
creto; quod in quibuſcunque perſonis quo- "
cunque titulo, etiamſi Cardinalatus hono- "
re fulgeant, mandat obſeruari; ſtatuit, vt in "
poſterum vnum tantum beneficium eccle- "
ſiaſticum ſingulis conferatur; quod quidem "
ſi ad vitam eius, cui confertur, honeſtè ſu- "
ſtentandam non ſufficiat, liceat nihilomi- "
nus aliud ſimplex ſufficiens, dummodò v- "
trunque perſonalem reſidentiam non re- "
quirat, eidem conferri. Hæcque non modò "
ad Cathedrales eccleſias, ſed etiam ad om- "
nia alia beneficia tam ſecularia quàm Regu- "
laria quæcunque etiam commendata, perti- "
neant, cuiuſcunque tituli ac qualitatis exi- "
ſtant *g*. Cæterùm quæ ad ſubleuandam te-
nuitatem eccleſiarum Cathedralium & [illegible]
ochialium, item [illegible] um Cath[illegible]
ium & Collegiat[illegible] um, ſpe[illegible]
hîc conſultò o[illegible] itatis [illegible]
[illegible] Tride[illegible]

[illegible]ncil. [illegible]ſſ. [illegible].17. [illegible]rm. [illegible]ſſ. 24 [illegible]3. cap. [illegible]e refor.

[illegible]

Cui eccleſiaſticum beneficium conferendum ſit.

AD extremum; nullus ad eccleſiaſticum beneficium aſſumi poteſt, niſi clericus, prima ſaltem tonſura initiatus, quatuordecim annorum *i*, & qui in loco beneficij ſui poteſt reſidere & deſeruire *k*. In dignitatibus tamen, canonicatibus, portionibus eccleſiaſticis, quæ ſacrum Ordinem annexum habent, illud amplius eſt; vt qui ad eas aſſumuntur, etiam eodem ordine inſigniti ſint, aut eius ætatis, quod infra tempus à iure & à Concilio Tridentino definitum eo poſſit inſigniri *l*.

i Conc. Tri. ſeſſ. 23. cap. 6. de refor.

k Vt infra. de clericis non reſidẽtibus.

l c. cum 7. §. inferiora. ext. de elect. cap. 14. & c. 24. eod. in 6. idem Concil. Trident. ſeſſ. 7. cap. 3. & ſeſſ. 24. cap. 12. de reform. § neminem.

DE INSTITVTIONE ET IVRE PATRONATVS.

TITVLVS XXIX.

Quod nomine inſtitutionis veniat.

ALTER modus acquirendi beneficij eccleſiaſtici eſt, vt ſupra diximus *a*, inſtitutio; quæ etſi hoc iure noſtro quandoque ſumatur pro collatione eccleſiæ ſiue eccleſiaſtici beneficij *b*: quandoque pro dedu-

a § fin. de prabend.

b Vt paſſim

ctione in poſſeſſionem eccleſiæ ſiue beneficij eccleſiaſtici, quæ iure communi ad Archidiaconum ſpectat *c*: propriè tamen, & hoc quidem loco, accipitur pro tranſlatione iuris eccleſiaſtici ad præſentationem patroni eccleſiæ ſiue beneficij eccleſiaſtici facta *d*.

tit. de inſti. ext. c. 4. ext. de his quæ fiunt à præla. c. cū ext. iniuncto. 12 ext. de hæret. c c. ad hæc. 7. c. vt noſtrum ex. de offic. Archidiaco.

d c. 4. c. 5. c. 7. c. 8. cum ſimilib. ext. de iur. patr.

Ad quem pertineat inſtitutio.

EA QVE inſtitutio fit, aut per Epiſcopum *e*, aut ipſius Vicarium *f*, aut ſede vacante per Capitulum *g*, aut per eum, cui aliàs ex præſcriptione competit *h*. Ceterùm de iure Patronatus hîc latius diſpiciamus.

e c. 4. c. 5. c. 8. c. 10. c. 21. & c. fin. ext. de iur patro. f c. 3. ext. de inſtit. g c. 1. eod. in 6. h c. audetis 15. c. cum olim 18. ext. de præſcrip. & ibi vide Panor. adde omnino Concil. Trid ſeſſ. 14. cap. 12. & c. 13. & ſeſſ. 25. c. 9. de reform. cuius verba infra hoc tit. citantur.

Definitio iuris Patronatus.

EST itaque ius Patronatus, poteſtas præſentandi inſtituendum ad beneficium vacans *i*; quòd attinet ad præſens argumentum, in quo de inſtitutione agitur. Alioqui & in Prælaturis, quæ ſine inſtitutione per electionem conferuntur; ius Patronatus locum ſibi vendicat, non vt eligendus per Patronum prius præſentetur, ſed vt electione facta, eius aſſenſus ſiue comprobatio honeſtè requiratur *k*, niſi fortè Patronus & tractandæ electionis ius habeat *l*.

i ita rectè Lancelottus in Inſtitutionibus ſuis, hoc tit.

k c. nobis 25 ext. de iure patron. c. cū terra. 14. c. ſacroſa. 51. ext. de elect. l d. c. nobis verſ. niſi aliter.

Quibus

Quibus modis ius Patronatus inducatur.

INDVCITVR autem ius Patronatus vel per fundationem, vel per conſtructionem, vel per donationem eccleſiæ; nec non per præſcriptionem, & ſummi Pontificis priuilegium. Per fundationem, ſi prædium donetur vel relinquatur eccleſiæ extruendæ *m*. Per conſtructionem, ſi eccleſia impenſis alicuius ædificetur *n*. Per dotationé, ſi miniſtris eccleſiæ & luminaribus neceſſaria conſtituantur *o*, vt tamen Epiſcopi conſenſus vbiq; accedat *p*. Præſcriptionem verò immemorialem eſſe oportet, vt iuri Patronatus locus ſit *q*. Nec dubitandum eſt, priuilegio S. Pontificis hoc ius induci poſſe, propter ſummam eius in omnes eccleſias & beneficia, poteſtatem *r*.

m *c. abbatẽ in monaſterio. 18. q. 2.* n *d. c. filijs c. nobis c. pia mentis c. frigentius. c. monaſterium 16 quaſt 7.* o *d. c. filijs, iuncto c. nemo. de conſecr. diſtin. 1.* p *d. c. pia mentis. c. frigentius. c. conſiderandum 16. q. 7. c. nobis ext. de iure patron.* q *c. querelam. 24. ext. de elect.* r *c. 2. de præbend. lib. 6.*

Decretum Concil. Trident.

„ CETERVM, Concilium Trident. his „ de rebus ita cenſet: decernit ſancta Synodus, vt titulus iuris patronatus ſit ex fundatione vel dotatione, quia ex authentico documento, & alijs iure requiſitis, oſtendatur; ſiue etiam ex multiplicatis præſentationibus per antiquiſſimum temporis curſum, qui hominum memoriam excedat, aliáſue

ia ſue, ſecundum iuris diſpoſitionem. In «
s verò perſonis ſeu Communitatibus, vel «
niuerſitatibus, in quibus id ius plerumque «
x vſurpatione poſitus quęſitum præſumi «
olet; plenior & exactior probatio ad do- «
endum verum titulum, requiratur, nec «
mmemorabilis temporis probatio aliter «
is ſuffragetur, quā ſi præter reliqua ad eam «
neceſſaria præſentationes, etiam continua- «
æ, non minori ſaltem quàm quinquaginta «
nnorum ſpacio, quæ omnes effectum ſor- «
itæ ſint, authenticis ſcripturis probentur. «
Reliqui patronatus omnes in beneficijs tam «
ſecularibus, quàm regularibus, ſeu paro- «
chialibus, vel dignitatibus, aut quibuſcun- «
que alijs beneficijs, in cathedrali vel colle- «
giata eccleſia; ſeu facultate & priuilegia «
conceſſa tam in vim patronatus, quàm alio «
quocunque iure nominandi, eligendi, præ- «
ſentandi ad ea, cum vacant; exceptis pa- «
tronatibus ſuper cathedralibus eccleſijs, «
competentibus, & exceptis alijs, quæ ad «
Imperatorem & Reges, ſeu regna poſſi- «
dentes, alioſque ſublimes ac ſupremos Prin- «
cipes, iura Imperij in dominijs ſuis haben- «
tes, pertinent; & quæ in fauorem Studio- «
rum generalium conceſſa ſunt, in totum «
prorſus abrogata & irrita cum quaſi poſeſ- «
ſione inde ſecuta, intelligantur. Beneficia- «
que huiuſmodi tanquam libera, à ſuis col- «
lato-

„ latoribus conferantur, ac prouiſiones hu-
„ iuſmodi plenum effectum conſequantur.
„ Ad hæc liceat Epiſcopo, præſentatos à Pa-
„ tronis, ſi idonei nõ fuerint, repellere. Quòd
„ ſi ad inferiores inſtitutio pertineat; ab Epi-
„ ſcopo tamen iuxta alias ſtatuta ab hac ſanctâ
„ Synodo *s*, examinentur; alioquin inſtitutio
„ ab inferioribus facta, irrita ſit & inanis *t*.

Ius Patronatus & ad hæredes tranſit.

ATQVE his modis ſemel inductum ſiue conſtitutum ius Patronatus, etiam ad hæredes Patroni tranſmittitur *u*; ita tamen vt ſi ex pluribus Patronis vnius defuncti multi hæredes ſint, hi omnes in præſentando vnius vocem habeant; ob perſonam defuncti, quem vnum omnes ſuccedendo repræſentant *x*. *β*

Quin & alios.

SED & titulo donationis *y*, permutationis *z*, venditionis, vniuerſitatis *a*, rectè in alium tranſit ius Patronatus. Dum ſi in laicum donatio fiat, etiam Epiſcopi approbatio accedat; nam ſi in eccleſiam aut in locum religioſum, nullo Epiſcopi conſenſu opus eſt *b*. Permutatio verò ita demum permiſſa eſt, ſi fiat cum alia re ſpirituali; puta, cum alio iure Patronatus *c*.

s Vide ſeſſ. 24. c. 18. de reform. & ſeſſ. 14. c. 12. & c. 13. de refor. t ita Concil. Trid. ſeſſ. 25. c. 9. de reform. u c. 2. de iure patro. in Clement. x d. c. 2. in Clement. adde Crotum ad d. cap. 3. y c. ex inſinuatione 14. ext. de iure patro. c. Vnic. eod. in 6. z gloſ. ad c. cũ ſeculum. 13. ext. de iure patro. Innó. ad Rubr. eiuſdem tituli Hoſtienſ in ſumma verſ. qualiter transferatur. per text. in c. nemini 16. quæſt. 7. a d. c. cum ſeculum. b c. Vnico de

Vni-

re patron lib. 6. c. nullus. & quæ ibi notant gloſſ. & Dd. ext. d. tit. ver text. in c. ad quæſtiones. 6. de rer. permut. Vide Innoc. & Hoſtienſ. antè citatos.

Vniuerſitatis nomine quæ veniant, & quomodo transfe[illegible]tur ius Patronatus.

VNIVERSITATIS verò nomine veniunt; hæreditas, bonorum poſſeſſio *d*, ciuitas, pagus, caſtrum, prædium *e*; in quibus eccleſia Patronata continetur; quæ ſi in alium transferantur, & ius Patronatus illis inhærens, vna transfertur *f*. Licet in conductore vniuerſitatis oppignoratæ diuerſum obtineat *g*. ¶ Per ſe verò ſiue ſeparatim, ius Patronatus vendi non poteſt; cum ſpirituali annexum ſit *h*.

d *l. item Veniunt. 22. § ait Senatus cum antequam in fi. ff. de petit. hæred. l. 1. ff quorum bonor.*

e *l. cum fundus. 10. in fin. ff. de leg 2. adde l. ſi mercedem 55. §. 1. ff. de act. empt.*

Non refert Patronus ſecularis an eccleſiaſticus ſit, vnus vel plures, qui & viciſſim ex conuentione præſentare poſſunt.

EX quibus conſtat; nihil intereſſe, Patronus ſecularis ſiue eccleſiaſticus, vnus vel plures ſint *i*; dummodò ſi plures ſint in præſentando omnes vel certè maior pars in eundem conueniant *k*: Tametſi Patroni inter ſe paciſci poſſint, vt alternis vicibus ſinguli præſentent *l*. Plures quoque heredes vnius Patroni mortui nonniſi in præſentando vnius locum obtinent.*

f *arg. d. l. cũ fundus l. in modicis. 24. in fi. ff. de contrah. empt.*

g *c. cũ Bartholdus. 18. ext. de ſent. & iud.*

h *c. de iure. 16. ext. de iure patro. adde Cõcil. Triden. ſeſſ. 25 cap. 9. verſ. nec dictum. de reform.* i *c. vnic. de iure patro. in 6. & c. 3. cum ſimul ext. eod.* k *d. c. 3. vide ibid. gloſſ. & Panor.* l *c. 2. verſ. & vt facilius, de iure patro. in Clem.*

Pra- * *d. c. 2.*

beneficia cuiuſcunq; generis liberè conferre poſſit, non tantum vacantia ſed & vacatura *o*: non tamen hodie eo iure vtitur *p*, niſi in beneficijs apud Sedem Apoſtolicam vacantibus, quæ ſingulari iure diſpoſitioni S. Pontificis reſeruata ſunt *q*.

o c. 2. de præben. in 6
p propter Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 19. de refor. vbi viue.
q d. c. 2. de præbend. lib. 6.

Quæ beneficia eccleſiaſtica apud Sedem Apoſtolicam vacare dicantur.

DICVNTVR autem beneficia vacare apud Sedem Apoſtolicã, ex Bonifacij VIII. declaratione; quæ ab illis poſſidebantur; qui in Curia Romana, vel in vicino ei loco, per duas dietas legales, id eſt, per iter duorum dierum (computando vicena millia paſſuum in ſingulos dies, id eſt, viginti milliaria Italica *r*) dum ad Curiam irrent vel redirent; è viuis exceſſerint *s*. Quæ tamen ſi non conferat S. Pontifex iuxta menſem à die vacationis redit ad eos collatio, ad quos aliâs ſpectabat *t*.

r l. 1. & ibi gloſſ. ff. Si quis cautionib. l. itinere. 3. ff. de verb. ſignif.
s c. in præſenti. 34. de præbēd. lib. 6. Excipe tamen parochialem eccleſiam defuncto Papa iuxta c. ſi apoſtolica. 35. eod. tit. lib. 6. t c. 3. eod. lib. 6.

Beneficium, quod vacat per aliud beneficium incompatibile, reſeruatum eſt Sedi Apoſtolicæ.

SANE ex Ioannis XXII. conſtitutione & ea beneficia, quæ per adeptionem alterius beneficij incompatibilis quocunque loco vacant, Sedi Apoſtolicæ ſpecialiter reſeruata ſunt *u*.

u in c. execrabilis. de prabend. in extrauag. commu.

De

De legatorum Sedis Apoſtolicæ poteſtate in conferendis beneficijs.

QVO ad Legatum Sedis Apoſtolicæ; quam, ſcilicet, is poteſtatem habeat in beneficijs eccleſiaſticis conferendis, ſuprà retulimus x. x tit. de offi. Legati. §. inter. cum 2. ſeqq.

In quo conueniunt collatio beneficij à S. Pontifice facta, & ab eius Legato, cum alijs.

ILLVD commune eſt collationi S. Pontificis & Legati Sedis Apoſtolicæ, quòd vtraque tanquam ſurreptitia & nullius momenti ſit, ab eo ſiue eius nomine impetrata, qui aliud beneficium licet exiguum obtinet, nulla huius mentione facta y. Diuerſum verò eſt in aliorum collationibus z. y c. ſi motu. 23. de praebend. in 6. c. ſi. de offi. leg. in 6. z c. 2. de off. iud. ord. in Clement.

Beneficium motum proprio collatum.

PORRÒ, vbi motu proprio expreſsè collatione beneficij facta eſt per S. Pontificem; conſtat omninò collatio; nulla etiam aliorum beneficiorum, quot & qualiacunque illa ſint, facta mentione a, a d. c. ſi motu. cum c. 4 de praeben. in Clemen.

An in caſu motus proprij, & in collatione Ordinarij intelligatur diſpenſatio facta ſuper pluralitate beneficiorum.

QVÆ tamen non eò trahenda ſunt, quaſi collatio beneficij, motu proprio à S. Pon-

tifice, vel ab Ordinario facta, diſpenſationem inducat duo vel plura beneficia ſimul retinendi; ſed duntaxat eò pertinet, ne poſterior illa collatio ſubreptionis argui poſſit *b*. Quò fit, vt ſi beneficium poſterius cum priori incompatibile ſit (qualia ſunt duo beneficia curam animarum, dignitatem perſonarum, vel officium annexum habentia) vtique in priori retinendo diſpenſatio exigatur; alioqui ipſo iure prius beneficium vacat *c*.

Cauſæ diſpenſationis ſuper pluralitate beneficiorum incompatibilium.

Legitima verò diſpenſationis cauſa eſt, in Cardinalibus, & Regum filijs *d*. Item in ſublimibus & literatis perſonis, ſi & in his iuſta cauſa S. Pontificem permoueat ad diſpenſandum *e*. Etenim conniuentia nihil prodeſt plura beneficia poſſidenti; Cùm is qui conniuet, diſpenſare non intelligatur *f*.

Decretum Concilij Trident. ſuper pluralitate beneficiorum, &c.

Qva in re prætereundum non eſt ſacri Concilij Trident. decretum, quod hîc libet adſcribere: Cùm Eccleſiaſticus, *inquit*, » Ordo peruertatur quando vnus plurium » officia occupat clericorum: ſanctè ſacris » Canonibus cautum fuit; neminem oportere

b *per tex. in c. non poteſt 21. de præbend. lib. 6.*

c *c. execrabilis. §. porro. cum §. ſeq. de præbend. in extrauag. commu. c. de multa. 28. ext. de præbend. c. 1. de conſue in 6*

d *d. c. execrabilis §. 1*

e *d. c. de multa.*

f *c. cùm iamdudum. 18. in fi. ext. de præbend.*

:ere in duabus eccleſijs conſcribi: Verum quoniam multi improbæ cupiditatis affectu ſeipſos non Deum decipientes, ea quæ benè conſtituta ſunt, varijs artibus cludere, & plura ſimul beneficia obtinere nō erubeſcunt; ſancta Synodus debitam regendis eccleſijs diſciplinam reſtituere cupiens, præſenti decreto; quod in quibuſcunque perſonis quocunque titulo, etiamſi Cardinalatus honore fulgeant, mandat obſeruari; ſtatuit, vt in poſterum vnum tantum beneficium eccleſiaſticum ſingulis conferatur; quod quidem ſi ad vitam eius, cui confertur, honeſtè ſuſtentandam non ſufficiat, liceat nihilominus aliud ſimplex ſufficiens, dummodò vtrunque perſonalem reſidentiam non requirat, eidem conferri. Hæcque non modò ad Cathedrales eccleſias, ſed etiam ad omnia alia beneficia tam ſecularia quàm Regularia quæcunque etiam commendata, pertineant, cuiuſcunque tituli ac qualitatis exiſtant *g*. Cæterùm quæ ad ſubleuandam tenuitatem eccleſiarum Cathedralium & Parochialium, item Canonicorum Cathedralium & Collegiatarum inſignium, ſpectant, hîc conſultò omittimus breuitatis cauſa.

De his idem Concilium Tridentinum adeatur *h*.

g ex Concil. Trid ſeſſ. 24. cap. 17. de reform.

h d. ſeſſ. 24 cap. 13. cap. 15. de refor.

Cui eccleſiaſticum beneficium conferendum ſit.

AD extremum; nullus ad eccleſiaſticum beneficium aſſumi poteſt, niſi clericus, prima ſaltem tonſura initiatus, quatuordecim annorum *i*, & qui in loco beneficij ſui poteſt reſidere & deſeruire *k*. In dignitatibus tamen, canonicatibus, portionibus eccleſiaſticis, quæ ſacrum Ordinem annexum habent, illud amplius eſt; vt qui ad eas aſſumuntur, etiam eodem ordine inſigniti ſint, aut eius ætatis, quod infra tempus à iure & à Concilio Tridentino definitum eo poſſit inſigniri *l*.

i Conc. Tri. ſeſſ. 23. cap. 6. de refor.

k Vt infra. de clericis non reſidētibus.

l c. cum 7. §. inferiora. ext. de elect. cap. 14. & c. 24. eod. in 6. idem Concil. Trident. ſeſſ. 7. cap. 3. & ſeſſ. 24. cap. 12. de reform. §. neminem.

DE INSTITVTIONE ET IVRE PATRONATVS.

TITVLVS XXIX.

Quod nomine inſtitutionis veniat.

ALTER modus acquirendi beneficij eccleſiaſtici eſt, vt ſupra diximus *a*, inſtitutio; quæ etſi hoc iure noſtro quandoque ſumatur pro collatione eccleſiæ ſiue eccleſiaſtici beneficij *b*: quandoque pro deductione

a §. fin. de prabend.

b Vt paſſim

ctione in poſſeſſionem eccleſiæ ſiue beneficij eccleſiaſtici, quæ iure communi ad Archidiaconum ſpectat *c*: propriè tamen, & hoc quidem loco, accipitur pro translatione iuris eccleſiaſtici ad præſentationem patroni eccleſiæ ſiue beneficij eccleſiaſtici facta *d*.

tit. de inſti. ext. c. 4. ext. de his quæ fiunt à præla. c. cũ ext. iniuncto. 12 ext. de hæret. c c. ad hæc. 7. c. vt noſtrum ext. de offic. Archidiaco.
d *c. 4. c. 5. c. 7. c. 8. cum ſimilib. ext. de iur. patr.*

Ad quem pertineat inſtitutio.

EAQVE inſtitutio fit, aut per Epiſcopum *e*, aut ipſius Vicarium *f*, aut ſede vacante per Capitulum *g*, aut per eum, cui aliàs ex præſcriptione competit *h*. Ceterùm de iure Patronatus hîc latius diſpiciamus.

e *c. 4. c. 5. c. 8. c. 10. c. 21. & c. fin. ext. de iur patro.* f *c. 3. ext. de inſtit.* g *c. 1. eod. in 6.* h *c. auditis 15. c. cum olim. 18. ext. de præſcrip. & ibi vide Panor. adde omnino Concil. Trid ſeſſ. 14. cap. 12. & c. 13. & ſeſſ. 25. c. 9. de reform. cuius verba infra hoc tit. citantur.*

Definitio iuris Patronatus.

EST itaque ius Patronatus, poteſtas præſentandi inſtituendum ad beneficium vacans *i*; quòd attinet ad præſens argumentum, in quo de inſtitutione agitur. Alioqui & in Prælaturis, quæ ſine inſtitutione per electionem conferuntur; ius Patronatus locum ſibi vendicat, non vt eligendus per Patronum prius præſentetur, ſed vt electione facta, eius aſſenſus ſiue comprobatio honeſtè requiratur *k*, niſi fortè Patronus & tractandæ electionis ius habeat *l*.

i *ita rectè Lancelottus in Inſtitutionibus ſuis, hoc tit.*
k *c. nobis 25 ext. de iure patron. c. cũ terra. 14. c. ſacroſa. 51. ext. de elect.* l *d. c. nobis verſ. niſi aliter.*

Quibus modis ius Patronatus inducatur.

INDVCITVR autem ius Patronatus vel per fundationem, vel per conſtructionem, vel per donationem eccleſiæ; nec non per præſcriptionem, & ſummi Pontificis priuilegium. Per fundationem, ſi prædium donetur vel relinquatur eccleſiæ extruendæ *m*. Per conſtructionem, ſi eccleſia impenſis alicuius ædificetur *n*. Per dotationé, ſi miniſtris eccleſiæ & luminaribus neceſſaria conſtituantur *o*, vt tamen Epiſcopi conſenſus vbiq; accedat *p*. Præſcriptionem verò immemorialem eſſe oportet, vt iuri Patronatus locus ſit *q*. Nec dubitandum eſt, priuilegio S. Pontificis hoc ius induci poſſe, propter ſummam eius in omnes eccleſias & beneficia, poteſtatem *r*.

m *c. abbatē in monaſterio. 18. q. 2.* n *d. c. filijs c. nobis c. pia mentis c. frigentius. c. monaſterium 16 quaſt 7.* o *d. c. filijs, iuncto c. nemo. de conſecr. diſtin. 1.* p *d. c. pia mentis. c. frigentius. c. conſiderandum 16. q. 7. c. nobis ext. de iure patron.* q *c. querelam. 24. ext. de elect.* r *c. 2. de præbend. lib. 6.*

Decretum Concil. Trident.

„ CETERVM, Concilium Trident. his „ de rebus ita cenſet: decernit ſancta Synodus, vt titulus iuris patronatus ſit ex fundatione vel dotatione, quia ex authentico „ documento, & alijs iure requiſitis, oſtendatur; ſiue etiam ex multiplicatis præſentationibus per antiquiſſimum temporis curſum, qui hominum memoriam excedat, aliáſue

liaſue, ſecundum iuris diſpoſitionem. In “
js verò perſonis ſeu Communitatibus, vel “
vniuerſitatibus, in quibus id ius plerumque “
ex vſurpatione poſitus quęſitum præſumi “
ſolet; plenior & exactior probatio ad do- “
cendum verum titulum, requiratur, nec “
immemorabilis temporis probatio aliter “
eis ſuffragetur, quã ſi præter reliqua ad eam “
neceſſaria præſentationes, etiam continua- “
tæ, non minori ſaltem quàm quinquaginta “
annorum ſpacio, quæ omnes effectum ſor- “
titæ ſint, authenticis ſcripturis probentur. “
Reliqui patronatus omnes in beneficijs tam “
ſecularibus, quàm regularibus, ſeu paro- “
chialibus, vel dignitatibus, aut quibuſcun- “
que alijs beneficijs, in cathedrali vel colle- “
giata eccleſia; ſeu facultate & priuilegia “
conceſſa tam in vim patronatus, quàm alio “
quocunque iure nominandi, eligendi, præ- “
ſentandi ad ea, cum vacant; exceptis pa- “
tronatibus ſuper cathedralibus eccleſijs, “
competentibus, & exceptis alijs, quæ ad “
Imperatorem & Reges, ſeu regna poſſi- “
dentes, alioſque ſublimes ac ſupremos Prin- “
cipes, iura Imperij in dominijs ſuis haben- “
tes, pertinent; & quæ in fauorem Studio- “
rum generalium conceſſa ſunt, in totum “
prorſus abrogata & irrita cum quaſi poſeſ- “
ſione inde ſecuta, intelligantur. Beneficia- “
que huiuſmodi tanquam libera, à ſuis col- “
lato-

" latoribus conferantur, ac prouiſiones hui-
" iuſmodi plenum effectum conſequantur,
" Ad hæc liceat Epiſcopo, præſentatos à Pa-
" tronis, ſi idonei nō fuerint, repellere. Quòd
" ſi ad inferiores inſtitutio pertineat; ab Epi-
" ſcopo tamen iuxta alias ſtatuta ab hac ſancta
" Synodo s, examinentur; alioquin inſtitutio
" ab inferioribus facta, irrita ſit & inanis t.

Ius Patronatus & ad hæredes tranſit.

Atqve his modis ſemel inductum ſiue conſtitutum ius Patronatus, etiam ad hæredes Patroni tranſmittitur u; ita tamen vt ſi ex pluribus Patronis vnius defuncti multi hæredes ſint, hi omnes in præſentando vnius vocem habeant; ob perſonam defuncti, quem vnum omnes ſuccedendo repræſentant x. β

Quin & alios.

Sed & titulo donationis y, permutationis z, venditionis, vniuerſitatis a, rectè in alium tranſit ius Patronatus: Dum ſi in laicum donatio fiat, etiam Epiſcopi approbatio accedat; nam ſi in eccleſiam aut in locum religioſum, nullo Epiſcopi conſenſu opus eſt b. Permutatio verò ita demùm permiſſa eſt, ſi fiat cum alia re ſpirituali; puta, cum alio iure Patronatus c.

s Vide ſeſſ. 24. c. 18. de reform. & ſeſſ. 14. c. 12. & c. 13. de refor.

t ita Concil. Trid. ſeſſ. 25. c. 9. de reform.

u c. 2. de iure patro. in Clement.

x d. c. 2. in Clement. adde Crotum ad d. cap. 3.

y c. ex inſinuatione 14. ext. de iure patro. c. vnic. eod. in 6. z gloſ. ad c. cùm ſeculum. 13. ext. de iure patro. Innoc. ad Rubr. eiuſdem tituli Hoſtienſ. in ſumma verſ. qualiter transferatur. per text. in c. nemini 16. quæſt. 7. a d. c. cum ſeculum. b c. vnico de

iure patron. lib. 6. c. nullus. & quæ ibi notant gloſ. & Dd. ext. d. tit. per text. in c. ad quæſtiones. 6. de rer. permut. Vide Innoc. & Hoſtienſ. antè citatos.

Vniuerſitatis nomine quæ veniant, & quomodo transferatur ius Patronatus.

VNIVERSITATIS verò nomine veniunt; hæreditas, bonorum poſſeſſio *d*, ciuitas, pagus, caſtrum, prædium *e*; in quibus eccleſia Patronata continetur; quæ ſi in alium transferantur, & ius Patronatus illis inhærens, vna transfertur *f*. Licet in conductore vniuerſitatis oppignoratæ diuerſum obtineat *g*. ℣ Per ſe verò ſiue ſeparatim, ius Patronatus vendi non poteſt; cum ſpirituali annexum ſit *h*.

Non refert Patronus ſecularis an eccleſiaſticus ſit, vnus vel plures, qui & viciſſim ex conuentione præſentare poſſunt.

EX quibus conſtat; nihil intereſſe, Patronus ſecularis ſiue eccleſiaſticus, vnus vel plures ſint *i*; dummodò ſi plures ſint in præſentando omnes vel certè maior pars in eundem conueniant *k*: Tametſi Patroni inter ſe paciſci poſſint, vt alternis vicibus ſinguli præſentent *l*. Plures quoque heredes vnius Patroni mortui nonniſi in præſentando vnius locum obtinent. *

d l. item veniunt. 22. § ait Senatus cum antequam in fi. ff. de petit. hæred. l. 1. ff quorum bonor. e l. cum fundus. 10. in fin. ff. de leg. 2. adde l. ſi mercedem 55. §. 1. ff. de act. empt.

f arg. d. l. cũ fundus l. in modicis. 24 in fi. ff. de contrah. empt.

g c. cũ Bartholdus. 18. ext. de ſent. & re iud.

h c. de iure. 16. ext. de iure patro. adde Concil. Triden. ſeſſ. 25 cap. 9. verſ. nec dictum. de reform. i c. vnic. de iure patro. in 6. & l. c. 3. cum ſimul ext. eod. k d. c. 3. vide ibid. gloſſ. & Panor. l c. 2. verſ. & vt facilius, de iure patro. in Clem.

*Pra- * d. c. 3.*

Præſentatio quo tempore fieri debet.

Præsentatio autem fieri debet intra quatuor menſes à tempore vacationis, ſi Patronus ſecularis eſt: Sin eccleſiaſticus, intra ſex menſes *m*, alioquin decurſo hoc tempore aut Patronorum contentione extracto, ad Ordinarium collatio ſpectabit *n*.

Etiam plures præſentari poſſe.

Porro non tantum vnus, ſed & plures ſimul clerici à Patrono laico præſentari poſſunt *o*; imò & ſucceſſiuè plures poſteriorem accumulando priori *p*; licet priori ſine cauſa reiecto regreſſus detur aduerſus inſtitutorem *q*. Patronus verò eccleſiaſticus vni à ſe præſentato adhærere cogitur *r*.

Patrono honor & commodum debentur.

Illvd præter præſentationem, in Patrono fundatore eccleſiæ amplius eſt; quòd ipſi honor in progreſſu publico debeatur; & ſi ad inopiam redigitur, modeſtè ſuccurratur ab eccleſia *s*: idque naturali quadam ratione, qua ad remunerandum obſtringimur illis, à quibus beneficium accepimus *t*.

m c. Vnico. §. 1. de iure patr. in 6.
n c. 3. c. 12. c. 22. cap. 27. ext. d. tit.
o d. c. 2. in Clement. & adde Rochũ in repetitio. rubr. de iure patro. in verbo honorificum. n. 28. & 34.
p c. cũ autẽ 24. c. quod autem. 5. ext. de iure patro.
q c. paſtoralis. 29. ext. eod. tit.
r d. c. cum autem.
s c. nobis 25 ext. d. tit. c. quicunq; 16. q. 7. t c. cum in officijs. 7. in princip. ext. de teſtam. l. ſed etſi. 28. §. conſuluit ff. de petit. hæred.

Do

De cura Patroni.

VT vel hinc non iniuria Patronus & eius hæredes, curam rerum Eccleſiæ ſiue beneficij in ſe recipiant: vt ſi Sacerdotem ſeu miniſtrum aliquid ex collatis rebus præuiderint defraudare; aut commonitionis honeſtæ conuentióne compeſcant, aut Epiſcopo vel iudici corrigenda denuncient. Quod ſi talia Epiſcopus agere tentet, Metropolitano eius hæc inſinuare procurent: ſi autem Metropolitanus talia gerat; Regis hæc auribus intimare non differant; Ex decreto Concilij Toletani *u*. Quod tamẽ non eò producendum eſt; quaſi & rationem adminiſtrationis exigere poſſint à Sacerdote vel miniſtro, cùm ea Epiſcopo relinquenda ſit *x*; præterquam ſi Patronatus Eccleſiaſticus, cui id à iure permittitur *y*.

u in c. filijs. 16. quaeſt. 7.

x c. nouerint 10. quaeſt. 1.

y c. cum & plantare. 2, §. in Eccleſ. ext de priuileg. cap. ex literis 7. & ibi Panorm. num. 3. circa fin. ext. de iure patron.

De modis amittendi ius Patronatus.

DEMVM amittitur ius Patronatus; ſi Patronus Rectorem vel alium Clericum eiuſdem Eccleſiæ, per ſe, vel per alium cædere ſiue mutilare nefariè præſumpſerit *z*; aut crimine hæreſis ſiue Maieſtatis ſe obſtrinxerint *a*, ita vt primo caſu, ius Patronatus Eccleſiæ, cui iniuria illata eſt, cedat *b*,

z c. in quibuſdam 1. ext. de pœnis.

a per c. Vergentis 10. ext. de hæretic. aut Gazaros.

posterioribus verò, vna cum vniuerſitate rerum fiſco inferatur *c*. Quin & emptor iuris Patronatus ſingularis, amiſſione iuris multatur *d*.

c. eod. tit. l. quiſquis. l. penult. C. ad l. Iuliã maieſt.

b d. c. in quibuſdam. in verb. prorſus amittant. iuncta ibid. gloſſa.
c d. c. vergentis. & d. auth. Gazaros. l. 1. C. de bon. libertor. vide latè Lambertinum de iure patron. lib. 3. d *vt in caſu c. 6. ext. de iure patron. adde Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 9. verſ. nec dictum de reformat.*

De iudice iuris Patronatus.

NEQVE dubitandum eſt, cauſam iuris Patronatus ad Eccleſiaſticum iudicem pertinere *e*.

e c. 3. ext. de iudic. ſed vtrùm quo ad poßeſſorium. vide quæ tradit Did. Couarr. pract. quæſt. c. 35. & Panorm. ad c. 2. num. 6. ext. de iure calum.

Notatio ad tit. 29.

α. Itaq; diuerſum hoc ius eſt à iure patronatus Ciuili; quod in ſeruos à ſe manumiſſos id eſt, libertate donatos, retinent domini, eorumq; liberi. de quo ſub tit. ff. de iure patro. & tit. C. de bon. libert. Quod nõ eſt huius argumenti. Nam de quo in præſenti agitur; illis cõceſſum eſt à ſacris Canonibus, qui vel fundarunt, ſiue cõſtruxerunt vel dotarunt Eccleſiam, ſiue ipſi, ſiue alij, quibus cauſam habent; ſicut videre eſt hoc tit. noſtro. Pio autem conſilio hoc ius introductũ eſt in vicem cuiuſdam remunerationis, vtq; Chriſtiani, etiam laici, hac ratione magis prouocarentur ad benè merendũ de religionis cultu.

β. In-

β. *Intellige etiam hæredes fœminas. Nam & hæ capaces ſunt iuris patronatus.c ſi. ext. de conceſſ præben.c.ex literis 7.ext.de iur.patro de quo vide latius Roch.Curt.in repetit.tit.de iure patron.in verb.competens alicui.*

γ. *Et ratio eſt in vniuerſitate, quòd ius patronatus eo caſu non principaliter veniat, ſed acceſſoriè. At abſurdum non eſt, vt ea, quæ per ſe & ſeparatim vendi ſiue alienari non poſſunt, cum vniuerſitate rectè transferantur. l. quædam.62.ff.de adquir. rer. domin. l. in modicis. 24.ff.de contr.empt. iuncto c. acceſſorium. de regul.iur.in 6. Item eſt in locatione vniuerſitatis, quæ per longum tempus fit. d. c. ex literis: cum hac ſpecie dominium vtile in conductorem tranſeat.l.1.§.quod ait prætor.ff. de ſuperfic.l. 3.iuncta.l.1. in fin. ff. ſi ager vectig. ſicuti & in venditione feudi. c.cum ſæculum.13.ext.de iure patron. Aliud verò eſt, in creditore cui vniuerſitas iure pignoris obligata eſt c.cum Berthol.18. ext.de ſent.& re iud. Cum in hunc non tranſeat dominium vtile, imò ne quidem vllum commodum rei pignoratæ, l.1. l.2. C. de pign. act.*

δ. *Ratio eſt in ſeq. §. porrò. vt ſcilicet, ſæcularis, qui in vno iuuatur in altero incommodum ſentiat, arg. l.eum.30. in princip. ff. de iureiur.*

DE CLERICIS NON RESIDENTIBVS.

TITVLVS XXX.

De neceſſitate reſidendi.

a c.fi.de reſcrip.lib.6.

b c.3.& c.4 ext.hoc tit.

CVM beneficia Eccleſiaſtica, diuini officij explendi cauſa inſtituta ſint *a*, rectiſſimè ſancitum eſt à ſacris Canonibus, vt nullus ad Eccleſiaſticum beneficium aſſumatur, niſi qui in loco eiuſdem beneficij reſidere, & per ſe deſeruire poſſit *b*. Quòd ſi aliter quis aſſumptus fuerit, & citatus non paruerit; coërcetur eius contumacia vel per ſuſpenſionẽ, vel per excommunicationem, vel per priuationem beneficij *c*.

c c.ex tua.11.ext.eodem.c.ſi quis verò.cum c.ſeq.c.ſi quis in clero. 7. quæſt.1.d.c.3.& 4.ex parte 8.2.cum cc ſeqq.ext. eod.ſecundum diſtinctionem Panormit.ad d.c.ex tua.

Quæ cauſa abſentem clericum excuſet.

d c.1.ext.de cleric.ægro.

e c.de cleric. non reſid.in 6.iuncta l. 4.§ pen.ff.

EXCVSATVR autem abſens iuſta e: cauſa: veluti, ſi morbo impediatur *d*, ſi i ſeruitio S. Pontificis *e*, vel Epiſcopi *f*, v Eccleſiæ ſuæ verſetur *g*; ſi ſtudiorum cauſ aut aliâs honeſtè abſit, ex Prælati licentia *h* aut conſuetudo Eccleſiæ non damnoſa, ab ſenti ſuffragatur *i*.

D

de ſtatu lib. e *c.cum dilectus.* 14. *ext. tit.* f *c. ad audientiam.* 15 *c.* 7. *ext.eod.* g *c.ex part* 13. *ext.eod.* h *c.*4. *ext. eodem.* i *c. cum omnes.*6. *ext.de conſtit.iuncto.c.* 1. *extr. de conſtit.*

De abſentia Prælatorum aliorumq; beneficiorum ex Concilio Tridentino.

CETERVM cum ex ſententia veterum Canonum illi,qui aliquantiſper abſunt,non videātur abeſſe,quia ſtatim reuerſuri ſunt *k*: idcircò ſancta Tridentina Synodus hac in re modum adhibens,ſtatuit vt in omnibus Patriarchalibus, Primitialibus, Metropolitanis, Cathedralibus, Eccleſijs, quibuſcunque quocunque nomine titulo præfectis, etiamſi ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales ſint: illud abſentiæ ſpacium, ſingulis annis ſiue continuum,ſiue interruptum (ſi tamen ex æqua cauſa fiat, & abſque gregis detrimento) duos menſes, aut ad ſummum tres non debere excedere: Niſi fortè Chriſtiana charitas, vrgens neceſſitas, debita obedientia, & euidens Eccleſiæ, vel Reipublicæ vtilitas maius abſentiæ ſpacium requireret. In alijs curatis inferioribus illud abſentiæ tempus duobus quoque menſibus concluſit, cauſa tamen prius cognita & probata per Epiſcopum, niſi & hîc rei grauitas longius tempus poſtularet *l*. Ex Canonicis verò Cathedralium, & Collegiatarum Eccleſiarum, aut in ijs præbendas, aut portio-

k *c.nō oportet,c.peruenit c. ſi qui verò.*7.*q.*1.

l *Vide Concil. Triden. ſeſſ.*23.*c.*1.

nes obtinentibus, nemini permittit vigore cuiuſlibet ſtatuti aut conſuetudinis, vltra tres menſes abeſſe *m.* *a*

de reform. ſunt. ſo ca. 1. ſeſſ 6. de reform. ad-

m de Bullam Pij IV. ſuper reſidentia prælatorum, &c. Anno M. D. LXIV 7. Kalend. Decemb. m ſeſſ. 24. cap. 12. §. præterea obtinentibus de reform. vbi latius, & de pœnis in tranſgreſſores.

DE PECVLIO CLERICORVM.

TITVLVS XXXI.

Peculium vnde dictum.

HIC conſequenter de peculio clericorum videamus. Dicitur autem peculium quaſi puſilla pecunia, auctore Vlpiano *a*; quod certè clericis vel in primis competit, ſi veteres Canones ſpectemus *b*.

a in l. depoſiti. 5. §. 2. ff. de peculio.

b in c. clericus. in cap. duo ſunt. 12. q. 1. §.

Clericorum triplex peculium.

SED cum hodie ex recentioribus Canonibus, clericis circa res poſſidendas maior poteſtas facta ſit *c*: ſolet eorum peculium triplex conſtitui. Aut enim conſtat ex proprijs bonis ipſius clerici: aut ex bonis Eccleſiæ; aut ex bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis *d*.

c & licet ſup. de iure perſonarum.

d toto titul. ext. de peculio cler. c. 1. c. 2. 12. q. 3.

Propria bona clericorum quæ, eaq́; pro arbitrio alienari poſſe à clerico.

PROPRIA bona ſunt; quæ ex ſucceſſione

ne hęreditaria, legato, fideicommiſſo donatione aliòue titulo clerico obuenerūt, dummodò non occaſione Eccleſiæ. Et hæc cùm nihil à bonis priuatorum ſiue ſecularium diſtent; permiſſum eſt clerico, quo velit modo de ijs diſponere ſiue inter viuos ſiue in vltima voluntate *e*.

Bona Eccleſiæ quæ, eaq; Eccleſiæ dominio contineri.

BONA Eccleſiæ dicuntur; quæ Eccleſiæ eiuſque miniſtris exhibendis, conſecrata vel deſtinata ſunt; veluti ſunt, domus, agri, vineæ, ſyluæ, calices, aliáue, quæ vel ex donatione, emptione, vel ex alio contractu, vel ex alicuius hæreditate, legato, ſiue fideicommiſſo ad Eccleſiam peruenerunt *f*. Quæ cum ipſius Eccleſiæ dominio contineantur, nihil in his miniſtri Eccleſiæ ſibi iuris vendicare poſſunt præter adminiſtrationem *g*.

Bona ex rebus, vel proſpectu Eccleſiæ adquiſita quæ; & de eorum vſu.

BONA verò ex rebus, ſiue proſpectu Eccleſiæ adquiſita à clerico; vt ſunt, fructus alijq; reditus & obuentiones Eccleſiaſticæ: hæc licet clerico cedant *h*, non tamen in alium quam neceſſarium, & pium vſum à clerico conuerti debent *i*. Nam hûc ſpectat illa

ed.c.1.verſ. ſi autē.cum ſeq.c.quia 9.c.relatū 12.iuncto c. requiſiſti 15.ext.de teſtam.c.1. & ibi gloſ. ext.de ſucceſſ.ab inteſt.c. Epiſcopi. cum 2.cc.ſeqq. 12.q.1.c.1.c. fixum ead. q.5.f.c.nullo.cum cc. ſeqq.12.q.2

g c.2 ext.de donat.c.fi. 12.q.1.c.Epiſcopi. c. manifeſt. d.q.1.

h an etiam quo ad dominiū vide Mar. Nau. & Franciſ. Sarmientū de reditib. Eccleſ.

i 5.ex his.cum c.ſeq.c.fin.12.q.1.c.cum ſecundum.16. *ext.de præb.*

k apud Gratianum in ſum. ma. 44. Hieronymi vox *k*: Tibi ſacerdos de altario viuere non luxuriari permittitur. Et quod à Concilio Tridentino diſertè edictum eſt: „ Omninò interdicit, *inquit Concilium de Epi-* „ *ſcopis aliiſq́; clericis, etiam Cardinalibus*, ne ex „ reditibus Eccleſiæ conſanguineos familia- „ réſue ſuos augere ſtudeant; cum & Apoſto- „ lorum canones prohibeant, ne res Eccleſia- „ ſticas, quæ Dei ſunt, conſanguineos donent; „ ſed ſi pauperes ſint, iis vt pauperibus diſtri- „ buant; eas autem non diſtrahant nec diſſi- pent illorum cauſa *l*.

l in cap. 1. §. omnino. ſeſſ. 25. de reformat.

Empta ex reditibus & oblationibus Eccleſiæ, eidem remanere debent.

„ VNDE & Concilium Remenſe de his, „ quæ ex Eccleſiæ reditibus & oblationibus „ comparata ſunt, ita pronunciat: Inquiren- „ dum eſt; ſi quis Preſbyterorum de reditibus „ Eccleſię, vel oblationibus vel votis fidelium, „ alieno nomine res comparauit, quia ſicut „ nec ſuo, ita nec alieno nomine Preſbyter „ fraudem facere de facultatibus Eccleſiaſti- cis debet: Quoniam hoc ſacrilegium eſt & par crimini Iudæ furis, qui ſacras oblationes aſportabat & furabatur *m*.

m qui text. Conc. Rem. relatus eſt inter decretales in c. pen. ext. de pecul. cler. „

Merlioamenta à clerico facta, ſunt eius quoad vixerit.

ET Concilium Toletanum; Si quis ſanè cleri-

clericorum, *inquit*, agella vel vineolas in terra Eccleſiæ ſibi feciſſe probabitur, ſuſtentandæ vitæ cauſa, vſque ad diem obitus ſui poſſideat: verùm poſt ſuum deceſſum Eccleſiæ reſtituat, nec teſtamentario aut ſucceſſorio iure cuiquam hæredum, prohæredúmue relinquat: niſi forſan cui Epiſcopus pro ſeruitijs ac præſtatione Eccleſiæ largiri voluerit *n*. *n extat in c. ſi. ext. de pecul. cleric.*

DE REBVS ECCLESIÆ NON ALIENANDIS.

TITVLVS XXXII.

Res Eccleſiæ & monaſterij alienari non poſſe, & quid veniat nomine alienationis.

QVIA res Eccleſiæ, propriæ ipſius Eccleſiæ ſunt: in cuius vſum & miniſterium ſunt: dedicatæ *a*: idcircò diſertè à ſacris Canonibus cautum eſt, ne illæ à clericis etiam Summis Pontificibus, vel alijs quibuſcunque alienari poſſint *b*. Idem ſtatutum eſt, de rebus monaſterij *c*. Alienationis autem nomine hic continentur, donatio

a c. nulli 12 q. 2. Nihil tamen impedit has res Dei dici. ſupr. titul. proxi. §. bona verò.

natio, venditio, permutatio, emphyteuſis, infeudatio, vſusfructus, hypotheca, locatio ad longum tempus *d*, & ex Pauli II. conſtitutione etiam locatio vltra triennium *e*; & haud dubiè; hæredis inſtitutio, legatum, fideicommiſſum *f*.

b toto titil. ext. in 6. & Clem. de reb. Eccle. c. prædia. c. non liceat. cum c. ſeq. 12. q. 1. c *Clem. 1. hoc tit.* d *c. nulli. 5. §. alienationis ext. hoc tit. d. c. non liceat. & d. Clem. 1.* e *in c. vnic. in extrauag. com. de qua vide Couarr. var. reſol. lib. 2. cap. 16 & 17. Nauarrum. ad d. c. non liceat.* f *cap. 1. c. cum in offic. 7. cum 2. cc. ſeqq. ext. de teſtam. c. Epiſcopi. c. manifeſta. c. ſint manifeſta. 12. quæſt. 1.*

Alienatio rei Eccleſiaſticæ ipſo iure nulla eſt.

VNDE ſi qua rei Eccleſiaſticæ alienatio fiat, ea ipſo iure non ſubſiſtit; adeoque per ipſum alienantem, vel quemuis alium clericum infringi & retractari poteſt *g*. Quod in præſenti argumento ſingulare eſt; cum regulariter nemo factum ſuum improbare poſſit *h*.

g *c. a. ſi quis presbyterorum 6. ext. hoc tit. & ibi notant gloſſ. Panorm. c. quod quis. 35. quæſt. 6. d. c. vnico, in extrauagant. com iuncta l. non dubium. 5. C. de legibus. c. quæ contra de reg. iur. in 6.* h *c. inter dilectos. 8. ext. de donat. l. 4. 9. de renoc. dona. il. factum cuique ff. de regul. iur.*

Res perituræ & ſuperuacua animalia rectè alienantur.

QVÆ certè intelligenda ſunt, de rebus immobilibus & mobilibus quæ ſeruando (vt loquimur) ſeruari poſſint. At in rebus perituris,

turis, quæ diuturnitatem non patiuntur, vt ſunt fructus, veſtes & his ſimilia *i*, item in ſuperuacuis animalibus; alienatio minimè interdicta eſt *k*.

i d. c. Vnico in extrauagant. com. & d. Clem. 1. iuncto §. conſtituitur. Inſtitut. de vſufructu licet veſtimenta Eccleſiæ vetuſtate conſumpta comburi. & eorum cineres recondi debeant, iuxta c. altaris. 39. de conſecrat. diſtinct.

k *Hoſtienſ. in ſumma huius titul. num. 2. adde tex. in l. lex, quæ. 22. in fin. C. de adminiſtr. tutor.*

Caſus à ſuperiori regula excepti.

NEQVE quod de rebus immobilibus & mobilibus diximus, perpetuum eſt. Nam & certi caſus exiſtunt, quibus ex permiſſione ſacrorum Canonum etiam illæ rectè alienantur:* quorũ vnus eſt, ſi neceſſitas Eccleſiæ alienationem ſuadeat *l*; puta, ſi Eccleſia alieno ære oppreſſa ſit *m*. Alter eſt, ſi pauperes alendi aut captiui ab hoſtibus redimendi ſint *n*: Aurum enim, *ſententij Ambroſij eſt*, Eccleſia habet, non vt ſeruet, ſed vt eroget & ſubueniat in neceſſitatibus *o*. Tertius eſt, ſi Eccleſiæ expediat alienationem fieri *p*. Nec enim prohibitio alienationis in læſionem Eccleſiæ retorquenda eſt *q*. β

* *qui recenſentur à gloſſ. in ſumma. 12. quæſt. 2.*

l *d. Clem. 1. hoc titul. cap. 1. ext. de pignoribus.*

m *auth. hoc ius porrectum C de ſacroſ. Eccleſ.*

n *c. ſacrorum & c. ſeq. c. aurum cum c. ſeq. 12. quæſt. 2. c. fi. 16 q. 1.*

o *in c. d. c. aurum.* p *d. Clem. 1. ſine excepti. 12. q. 2. c. 8. §. fi. ext. hoc tit.* q *quod fauore 6. C. de legib.*

De

De ſolennitatibus adhibendis in alieṇa- tione ijs caſibus, quibus per- miſſa.

VT tamen his tribus caſibus, quib lienatio permiſſa eſt; Capituli conſen ſubſcriptio adhibeantur, vbi ſcilicet ſcopus alienationem molitur *r*. Sin clericus qui Capitulum non habet; E pi aſſenſus accedat *s*. In alienatione ve rum monaſterij non tantùm opus eſt ſenſu Capituli, ſed & Epiſcopi; ex de Conciliorum Aurelianenſis *t*, & Aga ſis *u*.

r d.c. ſine exceptione d.Clem. 1. c.1. cum cc. ſeqq ext. de his quæ fi. à prælat. Panormit. in d.c.1. s c. placuit. 12. quæſt. 1. t c. abbatibus. d. q u c. in Venditionibus. 17. quæſt. 4. [adde c.1. eod. tit. in Clem. C Panormit.

Ius ſingulare in bonis laico ſubij- ciendis.

JLLVD verò ſingulari jure ſancitu à Gregorio Decimo in generali Co Lugdunenſi, vt in Eccleſiæ bonis imm libus ſiue iuribus, Laico tanquam ſup vel tanquam patrono ſiue aduocato ciendis, præter Capituli conſenſum Apoſtolicæ Sedis licentia ſpecialiter beatur *x*.

x cap. 2. hoc tit. in 6.

In exiguis & longè diſsitis, non requ ſolennitatem.

PORRÒ in terrulis & vineolis exig

Eccleſię minus vtilibus aut longè diſſitis: remiſſa eſt omnis ſolemnitas; cum per ſolum Epiſcopum, ſi neceſſitas vrgeat, rectè diſtrahamur *y*.

y iuxta c. terrulas. d.q. 2.

Infeudum & emphyteuſin, eandem rem verſus concedi poſſe & quando.

Idem eſt, in rebus in feudum olim datis, ſi per mortem vltimi vaſalli ad Epiſcopum redeant; Nam & has poteſt Epiſcopus (ſi viderit expedire) liberè in feudum alteri concedere *z*: ſimiliter, & res in emphyteuſin ab antiquo dari ſolitas; ſi euidens Eccleſiæ vtilitas ſuaſerit *a*.

z c. 2. ext. d. feudis c. 1. §. 1. Epiſcopum vel Abbat.

a d. c. vnico. in extrauag. com.

Emphyteuſis noua quo caſu permiſſa.

De agris verò in emphyteuſin nouam concedendis hoc reſcriptum extat Alexandri III. ad Epiſcopum Vigornienſem: Illas terras, *inquit*, quæ de ſyluis extirpatæ, ſunt arabiles factæ; eis hæreditario iure poteris concedere, ſub annuo cenſu tenendas quibus ſuo, vel parentum ſuorum labore conſtiterit extirpatas. Niſi fortè tunc alijs poſſint ad maiorem Eccleſiæ vtilitatem cum eodem labore & onere conferri *b*.

b ext. eſt in c. ad aures. 7. ext. h. tit.

Præ-

Prælatus rem vnius Eccleſiæ cum alia permutare poteſt vtriuſque conſenſu.

Sed & permiſſum eſt Epiſcopo, terram vnius Eccleſiæ cum alia permutare, interueniente vtriuſque Eccleſiæ conſenſu *c*; & ſi vnius æſtimatio alteram exceſſerit, refuſione pecuniæ ab altera Eccleſia pręſtanda, rem ad æqualitatem redigere *d*.

c c.1.ext.de rer.permut.
d c.ad quæſtiones. 6. ext.de rer.permutat. An autem, qua hoc & 2. præcedentibus: §§. dicuntur, per ſe poſſit Epiſcopus abſque Capitulo ſuo, dubium eſt, propter cap.1.& cap.4.ext.de his quæ fiunt à prælat. Sed in his conſuetudini magis ſtandum eſt.c.ea noſcitur. 6.ext. de his quæ fiunt à prælat. Adde quæ ſupra titulo de iuris non ſcripti partibus, diximus.

Per præſcriptionem rem alienari ſiue auferri legitimè ab Eccleſia.

Postremò ſciendum eſt; per præſcriptionem, id eſt, poſſeſſionem continuam 40.annorum cum bona fide, prædium ſiue aliud ius cuiuſlibet Eccleſiæ vel monaſterij (excepta tamen Romana Eccleſia, aduerſus quam ſolùm centenaria præſcriptio currit) alienari vel tolli *e*. Sicut infrà commodius dicetur *f*.

e c.4.c.6.c.8.c.13.c.14.ext.de præſcript.
f infr.de exceptionib. §.iam de præſcript.

Notatio in tit. 32.

a Quod hic dicitur de prohibita locatione ad trienniũ ex Pauli II.conſtitutione; id accipiendum eſt de rebus Eccleſiæ, quæ quotannis exco-

luntur

leſatur & fructus reddunt: alioqui ſi eius ſint conditionis, vt ſingulis tantum triennis ſemel tantum fructus proferant; poterunt & in nouem annos locari. Nec dubium eſſe debet, vbi eadem conſtitutio Pauli II. moribus recepta non eſt, non obligare c. in iſtis, diſt. 4. & vbi recepta eſt, contraria conſuetudine eam tolli poſſe. iuxta c. fi. ext. de conſuetud. & quæ ibi tradunt Dd. de quo Didac. Couarr. var. reſol. lib. 2. cap. 16. num. 6. & Nauarr. ad c. non liceat, 12. quæſt. 2. num. 21.

β. Addunt alij quartum caſum, propter rei incommoditatem, vt quia res magis damnoſa, quam vtilis eſt. c. terrulas. 12. quæſt. 2. Verum hic caſus ſub tertio continetur.

FINIS LIBRI SECVNDI.

SVM-

SVMMÆ IVRIS CANONICI.

LIBER TERTIVS,

QVI EST DE CONTRACTIBVS, VLTIMIS VOLVNTATIBVS, ET DE delictis.

DE CONTRACTIBVS ET EORVM DIVISIONE.

TITVLVS I.

CONTRACTVM vocat Labeo IC. vltrò citroque obligationem *a*; ſecutus proprietatem nominis; quaſi contrahere idem ſit, quod ſimul trahere alte-

a *l. Labeo. 19. ff. de verb. ſignif.*

alterum alteri obligando. Alias vſurpatione iuris, contractus etiam depoſitum, precarium, donationem & ſimiles conuentiones continet; quæ vtrinque obligationem non pariunt; vti ex ſequentibus patebit. Contractum Auctores iuris diuidunt in Nominatim & Innominatum. Nominatus contractus eſt, qui in certum & diſtinctum ab alijs contractibus nomen tranſit; vt ſunt, emptio, venditio, locatio, conductio, commodatum, depoſitum, mutuum, pignus, fideiuſſio, & nonnulli alij *b*. Quibus & adijciuntur; precarium, precaria, feudum, donatio *c*. Contractus verò innominatus certo nomine caret; cauſam tamen obligandi habet; videlicet, dationem vel factum. Horum quatuor genera recenſentur: Do vt des: facio vt facias: do vt facias: facio vt des *d*, quo referri poteſt & permutatio *e*.

b *l. 1. §. fin. & l. iuris gentium. 7. circa pri. ff. de pact. l. naturalis 5. ff. de praſcript. Verb.*

c *de quibus infra ſuis titul.*

d *de his in d. l. iuris gentium. & toto titul. de praſcript. Verb.*

e *de qua lib. 3. ext. & in 6. de rer permut. permutationem nihil aliud eſſe quam contractum, (do vt des) probat Coraſius lib. 2. Miſcella. cap. 15.*

R DE

DE EMPTIONE ET VENDITIONE.

TITVLVS II.

» Emptio & venditio tunc contrahitu
» ſimul atque de pretio conuentum eſ
» etiamſi pretium nondum numeratum, &
» res empta nondum tradita ſit *a*. Sed preti
in numerata pecunia conſiſtere debet *b*
Qualiſcunq; autem res empta & vendita, ſi
ue mobilis ſiue immobilis ea ſit, corporali
ſiue incorporalis; nihil planè intereſt, modo
ea poſſideri aut quaſi poſſideri poſſit *c*. Poſ
ſidentur propriè res corporales, quaſi poſſi
dentur res incorporales; veluti ſunt hæredi
tas, ſeruitutes, obligationes, actiones aliæq
his ſimiles *d*.

a *Tit. Inſtitut. de emptio. in princip. & in §. quum autem.*
b *§. pretiū. Inſtit. d. tit. & l. empt. 9. C. de cōtrah. empt.*
c *l. ſi in emptione. 34. §. omnium ff de contrah. emp.* d *d. l. 3. & ib glosſa, in Verb. incorporalia ff. de acquir. Vel amitt. poſ. iuncto titul ſupr. de rerum diuiſ.*

Annuum cenſum ſiue reditum rectè emi.

Nam & annuus cenſus rectè emitur, i
eſt, ius præſtandi & ſoluendi annuum cen
ſum ſiue reditum *e*.

e *c. 1. c. 2. de empt. in extrauag. com. Vide latius Couarr. Var. reſolut. lib. 3. cap. 7 Andream Geil. lib. 2. obſ. 7. Nauarr. in Manual. cap. 17. nu. 234 cum ſeqq.*

De

De iuſto pretio emptionis & venditionis

VT autem hic contractus conſtet: neceſſe eſt, pretium rei emptæ & venditæ aut iuſtum ſit, aut non valde inæquabile; alioqui læſus vltra dimidium iuſti pretij, agere poteſt, vt vel contractus reſcindatur, vel quod iuſto pretio deeſt, ſuppleatur *f*. f *cap. 3. c. 6. ext. hoc tit. & l. 2. C. de reſc. vend.*

De dolo in hoc contractu.

QVOD tamen non aliter accipiendum eſt, quam vbi emptor vel venditor re ipſa, id eſt, circa rei æſtimationem, nullo aduerſarij dolo læſus eſt: Ceterùm, ſi dolus aduerſarij interceſſit; poteſt agi vel ad reſciſſionē contractus *g*, vel quantò pluris ſiue minoris res empta vel vendita eſt *h*. Etenim iniquum eſt alteri alterius dolum nocere, & ſibi prodeſſe *i*. Nam & huc pertinet illa D. Pauli cō monitio *k*: Ne quis ſupergrediatur neque circumueniat in negotio fratrem ſuum.

g *l. exemto. §. ſi quis virginem. ff. de actio. emp. l. dolus 10. C. de reſcind. vend.* h *l. iul. 13 §. ſi venditor. ff. de act. empt.* i *l. 1. cir. pr. ff. de dolo.* k *1. ad Theſſ. 4.*

De rebus, quæ vendi prohibentur.

SED quod ante dictum eſt: quamlibet rem, quæ poſſideri vel quaſi poteſt, venire in emptionis & venditionis contractum, exaudiendum eſt, niſi ius vel boni mores huic contractui obſtent *l*. Vt hinc Eccleſiaſticorum Ordinum, beneficiorum, aliarumque rerum ſpiritualium nulla ſit emptio & venditio *m*. Item, nec rei datæ in do-

l *d. l. ſi in emp. §. omnium.* m *c. cum in Eccleſia 9. & paſſim tit. ext. de ſimonia. c. ex multis. 9. cū ſeqq. q. 3.*

tem vel donationem propter nuptias ; ne quidem aſſentiente vxore *n*. Adde neq; iudici iudicium, neque teſti teſtimonium etiam iuſtum, vendere licere *o* : tametſi aduocato permiſſum ſit vendere patrocinium & Iuriſconſulto conſilium iuſtum *p*.

n l. Vnica §. & cum lex. C. de rei vxor. act. authen. ſiue à me. C. ad SC. Vellei. §. & illud. Nouell. Vt immobilia ante nupt. do. niſi duobus caſib. qui ibidem continentur. & in c. 4. ext. de emp. in c. cum contingat. 28. ext. de iureiur. & cap. 2. de pact. in 6. iuncto cap. 2. de iureiur. lib. 6. o c. non licet. 11. q. 3. c. ſi 14. q. 5. l. Venales. 7. C. quando prouoc. non eſt neceſſ. l. 1. § 1. & l. falſi pœna. 20. ff. ad l. Corn. de falſ. p d. c. non licet. & d. c. fin.

De re aliena vendita & euicta.

Et licet res aliena vendi non poſſit ad eum effectum, vt in emptorem dominium tranſeat *q*; tamen eatenus valet venditio, vt ſi res per verum dominum euicta fuerit, emptori ſuccurratur aduerſus venditorem in id, quod ſua intereſt *r*. Niſi fortè emptor poſt inſtitutum contra ſe iudicium omiſerit denunciare venditori; vt rem venditam defenderet, aut ſi propter abſentiam ſuam, ſiue per iniuriam iudicis emptor condemnatus ſit. Nam his caſibus venditor euictionis nomine non tenetur *s*.

q l. 1. l. 6. de rebus alien. non alienand.

r l. Venditor 8. ff. de euictio.

s c. fi. ext. h. tit. l. emp. 8. C. de euictio.

Notatio in tit. 2.

α. Et quamuis hic §. de ſolo venditore læſo loquatur, idem tamen iudicium eſt de emptore

læſo

læſo. ex ſententia omnium Dd. teſte Ario Pinelo ad l.2.in 1.parte cap.2. C. de reſcind. vendit. qui & capit.3 eiuſdem l 2.idem trahit ad reliquos contractus bonæ fidei; ob eandem æquitatem; idq́3 receptiſſimum eſſe ait; imò & ad contractus stricti iuris accommodat. Excipe tamen tranſactionem,propter text.in l.Lucius. 78. § .fin.ff.ad SC.Trebell. Intellige verò de læſione, non quæ dolo aduerſarij, ſed quæ ex re ipſa prouenit; quæ nihil aliud eſt, quam error circa æſtimationem rei; cuius mentio fit in l. quis cum aliter. 35. verſ. idem eſt ff.de verb. oblig. vt & hic in §. ſequent.

DE LOCATO ET CONDVCTO, ET DE EMPHYTEVSI.

TITVLVS III.

Quid locatio & conductio; & quot modis contrahantur.

LOCATIO & conductio proxima eſt emptioni & venditioni iiſdemq́ue iuris regulis conſiſtit: Nam ſicut emptio & venditio contrahitur, ſi de pretio conuenerit: ita & locatio & conductio contrahi intelligitur, vbi merces conſtituta eſt pro vſu ali-

cuius rei vel opera hominis *a*. Idque quandoque ad tempus fit, quandoque in perpetuum *b*. Ad tempus, puta, ad annum, biennium, aut ad aliud maius minúſue tempus. In perpetuum, vt quamdiu merces ſoluitur, neque ipſi conductori neq; hærede eius aut alteri, qui eorum in locum ſucceſſit, auferre liceat *c*.

a tex. in l. 2. & l. 19 ff. locati ſub ſto prin. Inſtit. tit. de locat.
b l. vlt. 10. C. hoc tit.
c §. adeo. Inſtit. eod.

De Emphyteuſi.

Verum hic contractus poſterior, à priori hodie diſtinctus eſt ex Zenoniana conſtitutione, vocaturque contractus emphyteuticus *d*. In quo tamen & illud permiſſum eſt, vt & ad vitam vnius aut plurium, res in emphyteuſin dari poſſit *e*.

d d. §. adeò. & l. 1. C. de iur. emphy.
e Nouell. 7. de non alien. aut permut. § emphyteuſin. & Nouel. 120. de & alien. & emphyteu. § licentiam tuncta l. 1. & l. 2. C. de iure emphyteut. vbi iubentur pacta ſeruari. vide Iulium Clar. in §. emphyteuſ. quaeſt. 6. 42. & 43. & Couarr. var. reſolut. lib. 1. cap. 17. & 18.

Caſus quibus inquilinus ex domo recte eijcitur.

Porro in domo conducta eo iure vtimur: vt inquilinus ante finitum tempus domo conducta eijci non poſſit: niſi dominus domus ob neceſſitatem (quæ tamen non imminebat tempore locationis) eam velit inhabitare, vel reficere; vel ſi conductor malè in domo conducta verſetur; vel mercedem locationis non ſoluat per biennium

nium *f*, (vbi ſcilicet ad plures annos locatio contracta eſt: Nam ſi ad minus tempus, dubium non eſt, quin ſtatim eo decurſo, conductor expelli poſſit;) vel denique, niſi res cõducta alteri ab ipſo domino vendita, donata, aut ſimili titulo tranſlata fuerit. Quibus certè caſibus conductor iure ex re conducta expellitur *g*: ſalua tamen conductori, hoc poſtremo caſu, actione ex conducto contra locatorem; quod ſibi frui re conducta non liceat *h*.

f cap. 3. §. 1. extr. hoc tit. l. 3. C. eod.

g *l. emptorem. 9. C. eodem l. ſi merces. 28. §. 1. & l. qui fundum. 32. ff locati. l. arbores. §. 1. ff. de vſufruct. & iuribus antea allegat.* h *d. l. ſi merces. §. 1. l. ſi fundus. 36. ff. hoc titulo.*

Emphyteuta quibus caſibus iure ſuo priuetur.

RECEPTUM eſt & in emphyteuſi, vt ſi ſolutio canonis, id eſt, penſionis vltra biennium (in emphyteuſi *ſcilicet* Eccleſiaſtica) vel triennium (in emphyteuſi ſæculari) ab emphyteuta protracta, vel ſi ipſa emphyteuſis vendita fuerit, nulla denunciatione facta Domino; vel denunciatione quidem facta, ſed non expectato termino duorum menſium, qui Domino conceduntur ad deliberandum, vtrum oblato pretio velit emphyteuſim ad ſe recipere; emphyteuta eijci poſſit à Domino *i*; *&* niſi fortè celeri ſatisfactione emphyteuta moram ſoluendi canonis purgauerit *k*. β

i *c. fi. ext. hoc tit. l. 2. & l. 3. C. De iure emphyt.*

k *in d. c. fin. §. fin.*

De remiſſione penſionis propter ſterilitatem.

Ceterum in colono remiſſio penſionis pro rata, rectè petitur, ſi ſterilitas fortuitò vel vitio ipſius rei abſque culpa ipſius coloni inciderit; niſi cum vbertate præcedentis vel ſubſequentis anni (vbi ſcilicet plurium annorum conductio contracta eſt) ſterilitas compenſari poſſit *l*: aut ſterilitas modica ſit, quam æquo animo ferre debet colonus, cui immodicum lucrum non aufertur *m*. Diuerſum eſt in emphyteuta, cuius periculo cedit ſterilitas; tum etiam ipſius rei particularis interitus. At totius rei interitus liberat eum à Canone *n*; ſicut, & ſi ſterilitas anni tanta ſit, quòd fructus percepti canonem nõ adæquent; ex benigniore ſententia Doctorum *o*. *y*

l l. 3. in princip. ext. hoc tit l. ex conducto. 16. §. ſi vis tempeſtatis. & l. ſi vno. ff. locati. & l. licet. 8. C. eodem.

m *l. ſi merces. 25. §. vis maior. ff. locati.* *n* *l. 1. C. de iure emphyt.*

o *Barth, ad d. l. 1. Alexander conſ. 112, lib. 1. vbi latius eum vide.*

Notatio in tit. 3.

y. Vbi tamen Domini conſenſu alienatio facta eſt; ſoluitur Domino quinquageſima pars precij ſiue æſtimationis rei emphyteuticæ. l. 3. verſ. & ne auaritia tenti. C. de iure emphyteut. Quæ pars vulgò vocatur laudemiũ: quod videtur originẽ ſumpſiſſe à verbo: Laudo, id eſt, nomino, ſiue certũ facio. vt in l. 6. § ſi tibi iter ff. de act.

rct. empt. in l. 7. C. de euict. quaſi laudemium nominationis noui emphyteuta ſit quoddam præmium de quo latius Iul. Clarus in § emphyteuſis. q. 23, iuncta q. 15.

β. Et hoc, in emphyteuſi Eccleſiaſtica expeditum eſt. iuxta c. fin. extr. de locat. at in ſæculari emphyteuſi non videtur hæc purgatio moræ admittenda eſſe: eo quòd in hac triennium præſtitutum ſit; & ſic longius tempus loco purgationis moræ meritò cenſetur.

γ. Hoc in fructibus ſemper retinendo, vt hi non aliter intelligantur, quàm deductis expenſis, quæ quærendorum, colligendorumq; eorum gratia facta ſunt l ſi à patre. 39. § . fin. ff. de petit. hæredit. l. fructus. 7 ff. ſol. matrimon. & l. 1. C. de fruct. & lit. expenſ. exceptis tamen decimis, ſicut meminimus § . illud. ſupra de decimis.

DE COMMODATO, DEPOSITO ET MVTVO.

TITVLVS IV.

Quare hi contractus recontrahi dicantur.

COMMODATVM, depoſitum, & mutuum, recontrahi dicuntur *a*; ideò quod

a l. 1. ff. de oblig. & act. & tit.

quod non niſi rei præſentis interuentu ſiant. Quod non æquè eſt in emptione, locatione, ſocietate, mandato; quæ ſolo conſenſu etiam re non præſente, contrahuntur *b*.

De commodato, & in quo diſtet à locatione & precario.

Commodatvm dicitur, quaſi cum modo datum, ſcilicet, ad certum & præſcriptũ vſum, idq; gratuitò. Nam mercede interueniente locatio eſt *c*, aut ſi ad non certum tempus & pręſcriptum vſum datum ſit, in precarium incidit *d*. Atq; hinc, commodatum non niſi expleto vſu reuocatur *e*; precarium verò quandocunque *f*.

Quid in commodatum veniat.

Et cum commodatum commodatarij tantum gratia contrahi ſoleat; idcirco, ſi res commodata, commodatarij culpa etiam leuiſſima interierit, aut deterior facta fuerit; rectè eo nomine commodatarius conuenitur *g*.

De depoſito, & quid veniat in depoſitum.

Est autem depoſitum, quod cuſtodiendum alicui datum eſt: dictum ex eo, quod apud alium poſitum ſit: prępoſitio enim, *de*, auget poſitum, vt oſtendat totum fidei eius eſſe commiſſum, quod ad cuſtodiam rei pertinet *h*. Et quia depoſitum deponentis gratia

Inſtit. quib. mod. re contrah. oblig. b *Tit. Inſti. de oblig. ex conſenſu.*

c *§. commodata Inſtit. quib. mod. re contr. oblig.* d *l. 2. l. 3. ff. de precar.* e *c. Vnico ext. de commod.* f *l. 1. l. 2. ff. de precar. c. fi. ext. de precarijs. iunge infra tit. de precar.* g *d. c. Vnic. iuncta l. ſi vt certo, ſ. §. commodatum ff. cõmod. & §. 2. eiuſdem.*

gratia contrahitur; idcirco depoſitarius de ſolo dolo tenetur *i*, qui ea ſpecie præſumitur, cùm depoſitarius circa rem depoſitam non eandem, quàm ſuis rebus, diligentiam adhibet *k*.

leg. vbi & elegans diſtinctio traditur, in quibus cõtractibus dolus, culpa & periculum veniant. h *l. 1. in princ. ff depoſ. 1. §. præter. inſtit. quibus mod. re contrah oblig. l. contract. ff. de reg. iur.* k *c. 2. in princ. ext. de depoſ. l. quod Nerua. 32. ff. depoſ.*

Depoſitarius quandoq; culpæ nomine tenetur, & quid de caſu fortuito.

INTERDVM tamen depoſitarius & culpæ nomine rectè conuenitur, vbi, ſcilicet, vltro ſe depoſito obtulit, aut quid pro cuſtodia accepit, aut cum eo conuentum fuit; vt culpam præſtaret *l*. Caſum verò fortuitum nunquam præſtat depoſitarius, niſi id conuenerit, vel culpa ſiue mora ipſius caſus acciderit *m*.

l *d. c. 2. l. 1 §. ſi conueniat. ff. depoſ.* m *d. c. 2. & d. l. 1. §. ſi conueniat. & l. contract. ff. de reg. iur.*

Depoſitum ſemper repeti poteſt.

DEPOSITVM pro arbitrio deponentis ſemper reuocari poteſt, nulla etiam admiſſa compenſatione aut deductione propter bonam fidem, quæ in hoc contractu vberior eſt, quàm in cæteris contractibus *n*. Eſt autem compenſatio (vt obiter hoc inſeram) debiti & crediti inter ſe contributio *o*.

n *d. c. 2. & d. l. 1. §. eſt autem. iuncta l. penult. C. depoſ. & l. fin. C. de compenſ.* o *l. 1. ff. de compenſat.*

Eccle-

Eccleſiam nomine clerici depoſitarij vel mutuum accipientis conueniri non poſſe, niſi in rem Eccleſiæ verſum ſit.

PORRO cùm depoſitum alijque contractus non pariant obligationem, niſi inter ipſos contrahentes *p*, fruſtrà Eccleſia conuenitur propter rem apud clericum Eccleſiæ depoſitam, vel mutuo ab eo acceptam; niſi fortè ex ea quid in vtilitatem Eccleſiæ verſum probetur; quo caſu quatenus verſum eſt, Eccleſia tenetur *q*; ne locupletetur cum alterius iniuria *r*.

p l. 3. C. ne vxor pro marito. l. ſi me 32 ff. ſi cert petat. l. 1. in prin. ff. de pact.

q c. 1. ext. de depoſ. c. penult. ext. de fideiuſſor. *r l. nam hoc natura ff. de condict. indeb.*

De mutuo.

QVOD ad mutuum attinet; contrahitur mutuum, cùm rem alteri damus, vt eius fiat, recepturi aliam eiuſdem generis & bonitatis *s*.

s l. 2. in princip. ff. ſi cert. pet.

In quibus rebus conſiſtat mutuum.

QVOD fieri non poteſt, niſi in rebus quæ mutuam functionem recipiunt; hoc eſt, quæ numero, pondere vel menſura conſtant: Nam in alijs rebus ideo in mutuum non itur, quod aliud pro alio ſolui non poteſt, inuito creditore *t*.

t d. l. 2. §. 1. ſi quidem in alijs rebus cadit affectio.

De

De pacto vel ſtipulatione adiecta mutuo.

ET cùm mutuum re contrahatur; pro-
ctò conueniri non poteſt, vt plus, quàm
atum eſt, reddatur; puta, vndecim pro de-
em *u*, ne quidem accedente ſtipulatione:
ım hæc res in vſuram incideret, non ſo-
ım iure Canonico, ſed & lege diuina im-
robatam *x*.

u l. rogaſti. 11 §. ſi tibi dedero ff. Si cert. pet.
x c. conſuluit. 10. ext. de Vſur. de quo latius infrà tit. de Vſur.

DE PRECARIIS.

TITVLVS V.

Quid precarium, & in quo conueniat cum commodato, & ab eodem diſtet.

PRECARIVM eſt, quod precibus peten-
ti vtendum conceditur, tamdiu, quam-
iu is, qui conceſſit, patitur *a*. Conuenit
ım commodato in eo, quòd is, qui com-
iodat, etiam permittat vti re commoda-
ı *b*. Diſtat verò, quòd precarium ad cer-
ım tempus & præſcriptum vſum non de-
ır, commodatum contra *c*.

a l. 1. in princip. ff. de precario.
b d. l. 1. § fi. ff. de tit.
c §. 1. ſuprà de commod. Vide Couar. Var. reſol. c. 15. n. 7. li. 3

Tempus certum precario adiectum reijcitur à precario.

HINC alias quæſitum fuit: ſi precarium ad

ad certũ tempus, veluti, ad calendas Ianuarias conceſſum fuerit, an precario poſſidens in eum diem ſe tueri poſſit, ne antè ab eo reuocetur? Et reſponſum eſt, nullam vim eſſe huius conuentionis: cùm adiectum tempus naturæ precarij repugnet *d*. *α*

Ad quid teneatur precario poßidens.

Qvo etiam fit, vt propter hanc liberam reuocationem concedentis, is, qui precario poſſidet, non teneatur vltra dolum & latam culpam, quæ dolo proxima eſt *e*.

De precaria.

Extat & hoc iure Can. contractus precariæ, quo pro re donata Eccleſiæ donatori in vicem, triplum vel duplum in vſumfructum redditur ab eadẽ Eccleſia *f*. Vnde pro arbitrio concedentis non reuocatur precaria, ſed expirat morte accipientis *g*, dummodò precaria rationabiliter facta ſit; alioqui à cõcedentis ſucceſſore impunè reuocatur *h*. De quinquennio autem in quinquennium precariæ renouatio fieri iubetur *i*. *β*

d l. cum precario. 12. ff. de precario. & c. fi. extr. eod.

e l. quaſitũ. 8. § & illud annotatur. cum §. ſeq. ff. eod.

f iuxta deciſionem c. 4. precaria. 10. q. 2.

g c. fin. in fi. ext. hoc tit. iuncto d. c. precaria.

h c. de precarijs d. q. 2. & c. 2. extr. eod. Vide Pan. & alios in hunc tit. ext.

i c. 1. ext. hoc tit.

Notatio in tit. 5.

α. Vbi, ſcilicet, indefinitè conceditur precarium; aliâs ſi in certum vſum, eſſet cõmodatum.

β. Videtur huius precariæ veſtigium extare apud Iuſtin. in § ſi verò aliquis, Nouell. 120. de alien. & emphyt.

DE FEVDIS.

TITVLVS VI.

Feudum quid?

FEVDVM eſt beneficium, quod ex bene- «
uolentia ita datur alicui, vt proprietas «
quidem rei immobilis beneficiatæ, penes «
dantem maneat, vſusfructus verò illius, ita «
ad accipientem tranſeat, vt ad eum heredeſ- «
que ſuos maſculos, ſiue fœminas (ſi de his «
nominatim ſit dictum) in perpetuum perti- «
neat: ad hoc, vt ille & hæredes ſui fideliter «
domino ſeruiant, ſiue ſeruitiũ illud nomi- «
natim, quale eſſe debeat, ſit expreſſum, ſiue «
indeterminatè ſit promiſſum *a*. «

a c.1.§.*beneficium.tit.in quibus cauſis feudum amit. Vide in notat.*

Quibus permiſſa eſt feudi conceſſio.

ET feudi quidem conceſſio vnicuique laico permiſſa eſt, qui liberam rerum ſuarum adminiſtrationem habet *b*. At in Eccleſiaſtico contrà eſt *c*: præterquam ſi feudum legitimè ſemel conſtitutum *d*, ad Eccleſiam morte Vaſalli redierit: qua ſpecie Prelatus eiuſdem Eccleſiæ, poteſt idem liberè alteri conferre in feudum; dummodò id ex re Eccleſiæ futurum arbitretur *e*. Item, ſi à Vaſallo illicitè alienatum fuerit feudum, & ſic ipſo iure commiſſum; poteſt Prælatus idem

b c.1.§ *quos fiat inueſtitura. iuncta l. in remādata. 22. C. mandati.*

c c. *Vnico, de reb. Eccleſ. nō alien. in extrauag. com c. 2. ex. de locato c. Epiſcopum vel Abbatem.*

d *iuxta § neq; ſuprà de reb. Eccleſ. non alien.*

e c. 2. *ext. hoc tit.*

idem feudum alteri dare: etiam filio vel conſanguineo eiuſdem Vaſalli. Quod & meritò obſeruatur, vbi feudum alienatum difficile recuperatu eſt: vt & hoc caſu poſſit Prælatus alteri potentiori feudum cedere; qui idem à ſe reuocatum ab Eccleſia recognoſcat *f*. β Neque dubium eſt, in proprijs bonis, id eſt, proſpectu ſuo, non Eccleſiæ adquiſitis, poſſe clericum feudum conſtituere *g*: cùm hæc à bonis laicorum minimè diſtent *h*.

f d.cap. 2.

g c. 1. in princip. de clerico qui inueſtituram.

h c. quia nos 9. c. relatum 12. circa fin. ext. de teſtamentis c. quicunque 12. quaſt. 3.

Notatio in tit. 6.

α. Hæc deſcriptio ex libris feudorum deſumpta, etſi pleriſque prolixior videatur: tamen feudi naturam rectè explicat; prout communiter feudum concedi ſolet; & in dubio ita concedi intelligitur. Vnde hac deſcriptione non continentur feuda, quæ ſingularem naturã habent: qualia ſunt feuda caſtaldiæ, & guardiæ: & quæ loco mercedis dantur; de quibus in cap. 1. de feudo guardiæ & caſtaldiæ. Adde & conſuetudine loci & conuentione inter dominum & vaſallum, ab hac natura feudi quandoque diſcedi, ita tamen, vt qua in parte diſceſſum non eſt, retineamus in ceteris communem naturã feudi. cap. 1. de feudo non habente prop. & cap. 1. §. feudum ea lege, ſi de feudo defuncti. Nomine

autem

...tur em vſusfructus in deſcriptione, non venit v-
ſus fructus propriè dictus (alioqui feudum ad
hæredes non tranſiret. §. finitur inſtitut. de v-
ſufr.) ſed vtile dominiũ ſiue omnis vtilitas rei
feudalis perpetua. Quòd verò ad beneuolentiã
attinet, ea non ſtrictè accipienda eſt, quaſi de-
beat eſſe mera & omninò gratuita; ſed ſufficit,
eam habere aliquã rationem beneficij ſiue be-
neuolentiæ: arg. l. Titius 3. ff. de obſeq à liber.
Vnde abſurdum non eſt feudũ pecunia aut alia
re comparari poſſe. c. 1. de inueſtitura in mar.
fact. c. 1. quemad. feud. ad filiam pert. cap. 1. de
natura feudi. & c. 1. de benef. fratris. dummo-
dò id fiat beneuolè & cum gaudio accipientis. c.
. §. beneficium, in quib. cauſ. feud. amit. Rei
immobilis appellatione continentur non ſolùm
res ſoli, ſed etiam quidquid ſolo cohæret, vt
ſunt; domus, vineæ, arbores in ſuperficie ſoli
conſtitutæ. Item ea, quæ inter immobilia redi-
guntur; veluti, cum de camera, id eſt, ærario,
vel de cauena, id eſt, de penuario; horreo, vel
cellario feudum conceditur. c. 1. §. ſciendum. de
feudi cognit. vel etiã ex annuis reditibus; nam
& hi inter immobilia recenſentur. c. exiui. §.
umq; annui, de verb. ſignif. in clement. Item
immobiliũ loco ſunt, Regnum, Ducatus, Mar-
chia, Comitatus, iuriſdictio, quæ ſimiliter in
feudum rectè dantur. c. paſtoral. de re iudica-
ta in Clement. c. 1. quis dicatur dux. c. 1. de feu-
do March. & c. ſi diligenti. 17. ext. de præſcript.

Quò verò adhæc verba deſcriptionis, vt ad eum hæredeſq́; ſuos maſculos: his ſignificatur, in materia feudali hæredum appellatione non contineri fœminas, niſi nominatim de his dicti ſit: probat etiam textus in c. 1. § ſimiliter. verſ profectò. de lege Corradi. Vnde mihi ſemper ſuſpecta viſa fuit Doctorum diſtinctio, inter feudum ex pacto & prouidentia, & hæreditarium feudum. De quo conſulantur Iul. Clarus. in § feudum. q. 9. Andr. Gail. lib. 2. obſeru. 154. & Did. Couarr. var. reſolut. lib. 2. cap. 18. n. 4.

β. Licet textus in c. 12. ext. de feud. quo prædicti tres caſus textus noſtri continentur, diſertè loquatur de Epiſcopo: idem tamen pertrahendum eſt ad reliquos Prælatos eccleſiarum cum nullam diuerſitatis rationem videamus Vide quæ hac de re ſcripſit Iul. Clarus in § feudum. q. 13. Nos breuitati, quantum poſſumus, conſulimus.

DE DONATIONIBVS.

TITVLVS VII.

Donatio ſola liberalitate conſtat.

DONATIONIS contractus ſola liberalitate conſtat; cum quis ob nullam aliam

aliam cauſam dat, quàm vt liberalitatem & munificentiam exerceat. In quo ſi interuenerit rei traditio, ſtatim ea ſit accipientis *a*: ſin minus agitur ad rei traditionem *b*.

a *l. 1. in princ. l. 6. ff. h. tit.* b *condictione certi, ſi ſtipulatio interceſſit, alias condictione ex lege l. ſi quis argentum. 35. C. eod. quamuis de iure Canonico nomen actionis exprimere neceſſe non ſit. c. dilecti. 6. ext. de iudic.*

Donatio nonnunquam præſumitur.

INTERDVM hæc donatio præſumitur, ea ſpecie; cum quis prudens nullo iure cogente aliquid dat *c*: Cuius enim per errorem dati repetitio eſt, eius conſulto dati donatio eſt, vt habet iuris regula *d*.

c *l. donari. 29 ff. eod.* d *d. l. cuius per errorem 54. ff. de reg. iur. l. 1. ff. de cōdict. indeb.*

De inſinuatione donationis.

SED videndum eſt, ne donatio quingentos ſolidos excedat, alioqui quod ſupra hãc ſummam erit, magiſtratui inſinuandũ eſt *e*: niſi donatio in redemptionem captiuorũ, vel in refectionem ædium ruina aut incendio conſumptarum cõferatur *f*, vel à Principe priuato, ſiue è contra *g*; vel à magiſtris militum, ipſis militibus fiat *h*; Nam his caſibus donatio cuiuſcunque quantitatis, inſinuatione non eget *i*.

e *l. penult. iuncta l. 34 C. hoc tit.* f *l. ſancimus 34. & auth. item C. eod.* h *d. l. penult.* i *tam dd. iurib.*

De his qui donare non poſſunt.

NON tamen omnibus donare permiſſum eſt, etiamſi rerum ſuarum domini ſint: non enim minoribus 25. annis *k*; non coniugibus inter ſe *l*: neque inuicem parentibus & liberis in poteſtate eorum conſtitu-

k *§. nunc. admonendi Inſtit. quib. alienare licet.* l *toto tit. ff. & C. de donat. inter vir. & vx.*

Inſtit. quib. mod. re contrah. oblig. b *Tit. Inſti. de oblig. ex conſenſu.*

quod non niſi rei præſentis interuentu fiant. Quod non æquè eſt in emptione, locatione, ſocietate, mandato; quæ ſolo conſenſu etiam re non præſente, contrahuntur *b*.

De commodato, & in quo diſtet à locatione & precario.

COMMODATVM dicitur, quaſi cum modo datum, ſcilicet, ad certum & præſcriptũ vſum, idq; gratuitò. Nam mercede interueniente locatio eſt *c*, aut ſi ad non certum tempus & præſcriptum vſum datum ſit, in precarium incidit *d*. Atq; hinc, commodatum non niſi expleto vſu reuocatur *e*; precarium verò quandocunque *f*.

c *§. commodata Inſtit. quib. mod. re contr. oblig.* d *l. 1. l. 3. ff. de precar.* e *c. Vnico ext. de commod.* f *l. 1. l. 2. ff. de precar. c. fi. ext. de precarijs. iunge infra tit. de precar.* g *d. c. Vnic. iuncta l. ſi vt certo, §. 5. §. commodatum. ff. cõmod. & §. 2. eiuſdem.*

Quid in commodatum veniat.

ET cum commodatum commodatarij tantum gratia contrahi ſoleat; idcirco, ſi res commodata, commodatarij culpa etiam leuiſſima interierit, aut deterior facta fuerit; rectè eo nomine commodatarius conuenitur *g*.

De depoſito, & quid veniat in depoſitum.

ES T autem depoſitum, quod cuſtodiendum alicui datum eſt: dictum ex eo, quod apud alium poſitum ſit: prepoſitio enim, *de*, auget poſitum, vt oſtendat totum fidei eius eſſe commiſſum, quod ad cuſtodiam rei pertinet *h*. Et quia depoſitum deponentis

gratia

gratia contrahitur; idcirco depoſitarius de ſolo dolo tenetur *i*, qui ea ſpecie præſumitur, cùm depoſitarius circa rem depoſitam non eandem, quàm ſuis rebus, diligentiam adhibet *k*.

leg. vbi & elegans diſtinctio traditur, in quibus cõtractibus dolus, culpa & periculum veniant. h *l. 1. in princ. ff. depoſ. 1. §. præter. inſtit. quibus mod. re contrah. oblig. l. contract. ff. de reg. iur.* k *c. 2. in princ. ext. de depoſ. l. quod Nerua. 32. ff. depoſ.*

Depoſitarius quandoq; culpæ nomine tenetur, & quid de caſu fortuito.

INTERDVM tamen depoſitarius & culpæ nomine rectè conuenitur, vbi, ſcilicet, vltro ſe depoſito obtulit, aut quid pro cuſtodia accepit, aut cum eo conuentum fuit; vt culpam præſtaret *l*. Caſum verò fortuitum nunquam præſtat depoſitarius, niſi id conuenerit, vel culpa ſiue mora ipſius caſus acciderit *m*.

l *d. c. 2. l. 1 §. ſi conueniat. ff. depoſ.* m *d. c. 2. & d. l. 1. §. ſi conueniat. & l. contract. ff. de reg. iur.*

Depoſitum ſemper repeti poteſt.

DEPOSITVM pro arbitrio deponentis ſemper reuocari poteſt, nulla etiam admiſſa compenſatione aut deductione propter bonam fidem, quæ in hoc contractu vberior eſt, quàm in cæteris contractibus *n*. Eſt autem compenſatio (vt obiter hoc inſeram) debiti & crediti inter ſe contributio *o*.

n *d. c. 2. & d. l. 1. § eſt autem, iuncta l. penult. C. depoſ. & l. fin. C. de compenſ.* o *l. 1. ff. de compenſat.*

Eccle-

Eccleſiam nomine clerici depoſitarij vel mutuum accipientis conueniri non poſſe, niſi in rem Eccleſiæ verſum ſit.

Porro cùm depoſitum aliјque contractus non pariant obligationem, niſi inter ipſos contrahentes *p*, fruſtrà Eccleſia conuenitur propter rem apud clericum Eccleſiæ depoſitam, vel mutuo ab eo acceptam; niſi fortè ex ea quid in vtilitatem Eccleſiæ verſum probetur; quo caſu quatenus verſum eſt, Eccleſia tenetur *q*; ne locupletetur cum alterius iniuria *r*.

p *l. 3. C. ne vxor pro marito. l. ſi me 32 ff. ſi cert. petat. l. 1. in prin. ff. de pact.*

q *c. 1. ext. de depoſ. c. penult. ext. de fideiuſſor.* r *l. nam hoc natural ff. de condict. indeb.*

De mutuo.

Qvod ad mutuum attinet; contrahitur mutuum, cùm rem alteri damus, vt eius fiat, recepturi aliam eiuſdem generis & bonitatis *s*.

s *l. 2. in princip. ff. ſi cert. pet.*

In quibus rebus conſiſtat mutuum.

Qvod fieri non poteſt, niſi in rebus quæ mutuam functionem recipiunt; hoc eſt, quæ numero, pondere vel menſura conſtant: Nam in alijs rebus ideo in mutuum non itur, quod aliud pro alio ſolui non poteſt, inuito creditore *t*.

t *d. l. 2. §. 1. ſi quidem in alijs rebus cadit affectio.*

De

De pacto vel ſtipulatione adiecta mutuo.

Et cùm mutuum re contrahatur; profectò conueniri non poteſt, vt plus, quàm datum eſt, reddatur; puta, vndecim pro decem *u*, ne quidem accedente ſtipulatione: cùm hæc res in vſuram incideret, non ſolùm iure Canonico, ſed & lege diuina improbatam *x*.

u *l. rogaſti. 11 §. ſi tibi dedero ff. Si cert. pet.*
x *c. conſuluit. 10. ext. de vſur. de quo latius infrà tit. de vſur.*

DE PRECARIIS.

TITVLVS V.

Quid precarium, & in quo conueniat cum commodato, & ab eodem diſtet.

Precarium eſt, quod precibus petenti vtendum conceditur, tamdiu, quamdiu is, qui conceſſit, patitur *a*. Conuenit cum commodato in eo, quòd is, qui commodat, etiam permittat vti re commodata *b*. Diſtat verò, quòd precarium ad certum tempus & præſcriptum vſum non detur, commodatum contra *c*.

a *l. 1. in principio. ff. de precario.*
b *d. l. 1. § fi. ff. de tit.*
c *§. 1. ſuprà de commod. vide Couar. var. reſol. c. 15. n. 7. li. 3*

Tempus certum precario adiectum reijcitur à precario.

Hinc alias quæſitum fuit: ſi precarium ad

ad certũ tempus, veluti, ad calendas Ianuarias conceſſum fuerit, an precario poſſidens in eum diem ſe tueri poſſit, ne antè ab eo res auocetur? Et reſponſum eſt, nullam vim eſſe huius conuentionis: cùm adiectum tempus naturæ precarij repugnet *d*. *α*

Ad quid teneatur precario poſſidens.

Qvo etiam fit, vt propter hanc liberam reuocationem concedentis, is, qui precario poſſidet, non teneatur vltra dolum & latam culpam, quæ dolo proxima eſt *e*.

De precariis.

Extat & hoc iure Can. contractus precariæ, quo pro re donata Eccleſiæ donatori in vicem, triplum vel duplum in vſumfructum redditur ab eadẽ Eccleſia *f*. Vnde pro arbitrio concedentis non reuocatur precaria, ſed expirat morte accipientis *g*, dummodò precaria rationabiliter facta ſit; alioqui à cõcedentis ſucceſſore impunè reuocatur *h*. De quinquennio autem in quinquennium precariæ renouatio fieri iubetur *i*. *β*

d l. cum precario. 12. ff. de precario. & c. fi. extr. eod.
e l. quaſitũ. 8. § & illud annotatur. cum §. ſeq. ff. eod.
f iuxta deciſionem c. 4. precariæ. 10. q. 2.
g c. fin. in fi. ext. hoc tit. iuncto d. c. precariæ.
h c. de precarijs d. q. 2. & c. 2. extr. eod. Vide Pan. & alios in hunc tit. ext.
i c. 1. ext. hoc tit.

Notatio in tit. 5.

α. Vbi, ſcilicet, indefinitè conceditur precarium; aliâs ſi in certum vſum, eſſet cõmodatum.

β. Videtur huius precariæ veſtigium extare apud Iuſtia. in § ſi verò aliquis, Nouell. 120. *de alien. & emphyt.*

DE

DE FEVDIS.

TITVLVS VI.

Feudum quid?

FEVDVM eſt beneficium, quod ex beneuolentia ita datur alicui, vt proprietas « quidem rei immobilis beneficiatæ, penes « dantem maneat, vſusfructus verò illius, ita « ad accipientem tranſeat, vt ad eum heredesque ſuos maſculos, ſiue fœminas (ſi de his « nominatim ſit dictum) in perpetuum pertineat: ad hoc, vt ille & hæredes ſui fideliter « domino ſeruiant; ſiue ſeruitiũ illud nominatim, quale eſſe debeat, ſit expreſſum, ſiue « indeterminatè ſit promiſſum *a*. « «

a c. 1. § beneficium. tit. in quibus cauſis feudum amit. Vide in notat.

Quibus permiſſa eſt feudi conceſſio.

ET feudi quidem conceſſio vnicuique laico permiſſa eſt, qui liberam rerum ſuarum adminiſtrationem habet *b*. At in Eccleſiaſtico contrà eſt *c*: præterquam ſi feudum legitimè ſemel conſtitutum *d*, ad Eccleſiam morte Vaſalli redierit: qua ſpecie Prelatus eiuſdem Eccleſiæ, poteſt idem liberè alteri conferre in feudum; dummodò id ex re Eccleſiæ futurum arbitretur *e*. Item, ſi à Vaſallo illicitè alienatum fuerit feudum, & ſic ipſo iure commiſſum; poteſt Prælatus

b c. 1. § quos fiat inueſtitura. iũcta l. in re mãdatã. 22. C. mandati.

c c. Vnico, de reb. Eccleſ. nõ alien. in extrauag. com c. 2. ex. de locato c. Epiſcopum vel Abbatem.

d iuxta § neq; ſuprà de reb. Eccleſ. non alien.

e c. 2. ext. hoc tit.

idem

idem feudum alteri dare: etiam filio vel conſanguineo eiuſdem Vaſalli. Quod & meritò obſeruatur, vbi feudum alienatum difficile recuperatu eſt: vt & hoc caſu poſſit Prælatus alteri potentiori feudum cedere; qui idem à ſe reuocatum ab Eccleſia recognoſcat *f*. β Neque dubium eſt, in proprijs bonis, id eſt, proſpectu ſuo, non Eccleſiæ adquiſitis, poſſe clericum feudum conſtituere *g*: cùm hæc à bonis laicorum minimè diſtent *h*.

f d.cap. 1.

g c. 1. in princip. de clerico qui inueſtituram.

h c. quia nos 9. c. relatum 12. circa fin. ext. de teſtamentis c. quicunque 12. quæſt. 3.

Notatio in tit. 6.

α. Hæc deſcriptio ex libris feudorum deſumpta, etſi pleriſque prolixior videatur; tamen feudi naturam rectè explicat; prout communiter feudum concedi ſolet; & in dubio ita concedi intelligitur. Vnde hac deſcriptione non continentur feuda, quæ ſingularem naturā habent: qualia ſunt feuda caſtaldiæ, & guardiæ: & quæ loco mercedis dantur, de quibus in cap. 1. de feudo guardiæ & caſtaldiæ. Adde & conſuetudine loci & conuentione inter dominum & vaſallum, ab hac natura feudi quandoque diſcedi, ita tamen, vt qua in parte diſceſſum non eſt, retineamus in ceteris communem naturā feudi. cap. 1. de feudo non habente prop. & cap. 1. §. feudum ea lege, ſi de feudo defuncti. Nomine

autem

autem vſusfructus in deſcriptione, non venit vſusfructus propriè dictus (alioqui feudum ad hæredes non tranſiret. § finitur inſtitut. de vſufr.) ſed vtile dominiũ ſiue omnis vtilitas rei feudalis perpetua. Quòd verò ad beneuolentiã attinet, ea non ſtrictè accipienda eſt, quaſi debeat eſſe mera & omninò gratuita; ſed ſufficit, eam habere aliquã rationem beneficij ſiue beneuolentiæ. arg. l. Titius 3. ff. de obſeq. à liber. Vnde abſurdum non eſt feudũ pecunia aut alia re comparari poſſe. c. 1. de inueſtitura in mar. fact. c. 1. quemad. feud. ad filiam pert. cap. 1. de natura feudi. & c. 1. de benef. fratris. dummodò id fiat beneuolè & cum gaudio accipientis. c. 1. §. beneficium. in quib. cauſ. feud. amit. Rei immobilis appellatione continentur non ſolùm res ſoli, ſed etiam quidquid ſolo cohæret, vt ſunt; domus, vineæ, arbores in ſuperficie ſoli conſtitutæ. Item ea, quæ inter immobilia rediguntur; veluti, cum de camera, id eſt, ærario, vel de cauena, id eſt, de penuario, horreo, vel cellario feudum conceditur. c. 1. §. ſciendum. de feudi cognit. vel etiã ex annuis reditibus; nam & hi inter immobilia recenſentur. c. exiui. §. cumq; annui. de verb. ſignif. in clement. Item immobiliũ loco ſunt, Regnum, Ducatus, Marchia, Comitatus, iuriſdictio, quæ ſimiliter in feudum rectè dantur. c. paſtoral. de re iudicata in Clement. c. 1. quis dicatur dux. c. 1. de feudo March. & c. ſi diligenti. 17. ext. de præſcript.

Quò verò adhæc verba deſcriptionis, vt ad eum hæredeſq; ſuos maſculos: his ſignificatur, in materia feudali hæredum appellatione non contineri fœminas, niſi nominatim de his dictũ ſit: probat etiam textus in c. 1. §. ſimiliter. verſ. profectò. de lege Corradi. Vnde mihi ſemper ſuſpecta viſa fuit Doctorum diſtinctio, inter feudum ex pacto & prouidentia, & hæreditarium feudum. De quo conſulantur Iul. Clarus. in §. feudum. q. 9. Andr. Gail. lib. 2. obſeru. 154. & Did. Couarr. var. reſolut. lib. 2. cap. 18. n. 4.

β. Licet textus in c. 12. ext. de feud. quo prædicti tres caſus textus noſtri continentur, diſertè loquatur de Epiſcopo: idem tamen pertrahendum eſt ad reliquos Prælatos eccleſiarum: cum nullam diuerſitatis rationem videamus. Vide quæ hac de re ſcripſit Iul. Clarus in §. feudum, q. 13. Nos breuitati, quantum poſſumus, conſulimus.

DE DONATIONIBVS.

TITVLVS VII.

Donatio ſola liberalitate conſtat.

DONATIONIS contractus ſola liberalitate conſtat; cum quis ob nullam aliam

aliam cauſam dat, quàm vt liberalitatem & munificentiam exerceat. In quo ſi interuenerit rei traditio, ſtatim ea ſit accipientis *a*: ſin minus agitur ad rei traditionem *b*.

a l. 1. in princ. l. 6. ff. h. tit. b *ſ con dictione certa, ſi ſtipulatio interceſſit, alias condictione ex lege l. ſi quis argentum. 35. C. eod. quamuis de iure Canonico nomen actionis exprimere neceſſe non ſit. c. dilecti. 6. ext. de iudic.*

Donatio nonnunquam præſumitur.

INTERDVM hæc donatio præſumitur, ea ſpecie; cum quis prudens nullo iure cogente aliquid dat *c*: Cuius enim per errorem dati repetitio eſt, eius conſulto dati donatio eſt, vt habet iuris regula *d*.

De inſinuatione donationis.

SED videndum eſt, ne donatio quingentos ſolidos excedat, alioqui quod ſupra hãc ſummam erit, magiſtratui inſinuandũ eſt *e*: niſi donatio in redemptionem captiuorũ, vel in refectionem ædium ruina aut incendio conſumptarum cõferatur *f*, vel à Principe priuato, ſiue è contra *g*; vel à magiſtris militum, ipſis militibus fiat *h*; Nam his caſibus donatio cuiuſcunque quantitatis, inſinuatione non eget *i*.

De his qui donare non poſſunt.

NON tamen omnibus donare permiſſum eſt, etiamſi rerum ſuarum domini ſint: non enim minoribus 25. annis *k*; non coniugibus inter ſe *l*: neque inuicem parentibus & liberis in poteſtate eorum conſtitu-

c *l. donari. 29 ff. eod.* d *d. l. cuius per errorem 54. ff. de reg. iur. l. 1. ff. de cõdict. indeb.* e *l. penult. iuncta l. 34 C. hoc tit.* f *l. ſancimus 34. & auth. item C. eod.* h *d. l. penult.* i *iam dd. iurib.* k *§. nunc. admonendi Inſtit. quib. alienare licet.* l *toto tit. ff. & C. de donat. inter vir. & vx.*

tis *m*. Quamuis his duobus poſterioribus caſibus, donatio morte donatoris conualeſcat *n*: imò & donatio illa parentis in filium, emancipatione confirmatur *o*.

m l. cum de 9. C. de donat. l. donationes 25. C. de dona. inter vir. & vx. n d. l. donationes. c. fin. ext. de donat. inter vir. & vx. o l. ſine. 17. C. hoc tit. l. 2. C. quis alteri vel ſibi.

Prælatis eccleſiæ an donare permiſſum.

Et cùm nemo plus iuris in alium transferre poſſit, quàm ipſe habet *p*; rectè ſequitur, Prælatos eccleſiarum (cum rerum eccleſiaſticarum non domini ſed procuratores ſint *q*) rem eccleſiæ alteri donare non poſſe: præterquam ſi datæ rei quantitas, & loci conſuetudo à ſacris Canonibus non improbata, donationem patiatur *r*; aut ſi Epiſcopus, eccleſiæ ſiue monaſterio extruendo donationem faciat *s*.

Caſus, quibus donatio reuocatur.

Et licet donatio ſemel legitimè facta retractari non poſſit, ne quidem reſcripto Principis *t*: iure tamen obtentum eſt, vt ſi donatarius ingratus fuerit in donatorem ſuum; videlicet, impias manus vel atroces iniurias vel graue damnum illi inferendo, vel inſidiando vitæ ipſius; donatio à donatore, non verò ab eius hærede reuocari poſſit *u*. Imò, & ſi modo donationi adiecto ſatisfactum non erit à donatario; impunè res donata repetitur *x*. Idque in donatione pri-

p l. nemo plus iuris. ff. de reg. iur. q c. 2. ext. hoc tit. r c. 3. & ibi latius Dd. ext. eod. facit. l. filius familias. 7. ff. hoc tit. l. cum plures. 12. §. cum tutor. ff. de adminiſtr. & per tut. s iuxta deciſionē tex. in c. pen. ext. hoc tit. iuncto c. 47 bona rei 12. q. 2. t l. ſi donat. 5. C. de reuocand. don. u c. fin. ext. hoc tit. & l. fi. C. de reuoc. donatio. x tex. eſt in l. fin. C. d. tit.

priuato facta. Nam quæ eccleſiæ facta eſt donatio, non reuocatur ob modum non impletum, ſed ad eius impletionem agitur: niſi modo adiecta ſit clauſula reuocatoria, hæc vel alia ſimilis: Et ſi modo adiecto paritum non fuerit, res donata repetatur *a.* Sed & eorum ſententia non improbabilis eſt, qui donationem omnium vel partis bonorum reuocari poſſe contendunt propter liberos poſtea à ſenatore ſuſceptos *b.*

De alijs generibus donationum.

LOQVIMVR autem in præſenti de donatione ſimplici, quæ propriè donatio dicitur; non quæ fit ob cauſam; qualis eſt donatio cauſa mortis, dotis, propter nuptias, & remuneratoria.

De donatione cauſa mortis.

DONATIO cauſa mortis, fit ob ſuſpicionem mortis imminentis, etiam ab eo, qui alioqui firmæ valetudinis eſt *c*: eiuſque effectus poſt mortem donatoris confertur *d*, inſtar legati *e*. Reuocatur verò tribus ex cauſis. I. Si donator conualuerit. II. Si donatarius prior ante donatorem deceſſerit. III. Si donatorem pœnituerit donationis *f.* α

a *c. Verum. 4. ext. de cōdit appoſ.*
b *per tex. in l. ſi vnquā. 8. C. de reuoc. donat. Vide ad eādem l. Tiraquellum, & Gomezium var. reſol. lib. 2. c. 4. nu. 11. adde c. fin. 17. q. 4.*
c *l. 3. cum ll. ſeqq. ff de mort. cau. don. & Tit. Inſtit. de donat. in princip.*
d *l. non videtur, 23. ff de mort. cau. dona.*
e *l. illud. 37 ff iam d. tit. l. fi. C. de donat. cau. mort.*
f *d. tit. Inſtit. in princ. l. non omnis 19. circa princ. ff ſi cert pet. l. qui mortis. 30. ff. de morte. cau. don.*

De donatione dotis, propter nuptias, & remuneratoria.

DONATIO dotis, fit marito ab vxore, vel huius nomine à parente, vel ab alio pro ſuſtinendis oneribus matrimonij *g*. Vnde conſtante matrimonio repeti non poteſt; niſi maritus facultatibus ſuis labatur *h*, aut bona ſua fiſco inferantur *i*. Donatio propter nuptias, contra conſtituitur mulieri à marito vel ab alio eius nomine, reſpectu dotis *k*. Remuneratoria verò in vicem præſtiti officij fit; atque idcircò irreuocabilis eſt *l*.

g l. pro oneribus. 20. & paſſim. C. de iure dot. l. vnica C. de rei vxor. act. quod autem dos inter donationes referatur, teſtatur. *l. fi. n C. de don. ante nupt.* h *l. ſi conſtante. 25 ff. ſol. matrim l vbi. 29. C. de iure dot. vbi latius.* i *l. ſi marito. 31. ff. ſol. matr. l 1. C. de repud. adde Nouell. vt lic. matri. §. quia verò plurimas & §. cauſas. & caſum in l. quemadmodum 57. ff. ſol. matr.* k *l. fi. cum auth. eò decurſum. C. de donat. ante nupt.* l *l. Attilius. 27. & l. ſi pater. 35. §. fi. ff. de donat.*

Dos & donatio propter nuptias quibus caſibus redeunt, aut lucro cedunt alteri coniugum.

VT autem ſoluto matrimonio dos ad mulierem, ita & donatio propter nuptias redit ad virum; niſi de conſuetudine aliter obtineat, aut pactum de lucranda dote, vel donatione propter nuptias, quod vtrinque æquale eſt, interceſſerit *m*.

m c. fin. §. ext. de don. inter vir. & vx. adde Nouell. 97. de æqual. dot.

Nota-

Notatio ad tit. 7.

a. Intellige primam reuocationis cauſam; cum in infirmitate facta eſt donatio. de quo latius. Pet. Coſtal. ad l. non omnis 19. ff. ſi cert. pet.

DE RERVM PERMVTATIONE.

TITVLVS VIII.

Quæ res permutentur.

PERMVTARI dicuntur res; cùm vna pro alia datur & accipitur, dominij trãsferendi cauſa, Et id quidem propriè *a*. Etenim hoc iure & beneficia eccleſiaſtica rectè inter ſe permutari dicuntur *b*, quorum tamen apud clericos nullum dominium eſt, ſed ſola adminiſtratio *c*. Et de his duntaxat hîc diſpiciamus.

Beneficiorum permutatio, vt permiſſa eſt.

ET quidem beneficiorum eccleſiaſticorum permutatio à iure improbata eſt, ſi ea priuata auctoritate permutantium fiat *d*: adeò quòd vterq; permutatis beneficijs priuari poſſit *e*; Igitur auctoritate Epiſcopi opus

a l. naturalis. 5. §. 1. ff. de præſcrip. verb. l. 1. §. fi. ff. de rer. permut. c. 1. ext. hoc tit. Vide ſup. de reb. eccleſ. non alien.

b paſſim hoc tit. ext. & in 6. & in Clement.

c c. 2. ext. de donat.

d c. maioribus. 8. ext. de præbend. c. quæſitum 5. ext. h. tit.

e c. cũ olim 7. ext. h. tit.

f c.Vnic. hoc tit. in 6. & in Clem. eo d c. quæſitum. f. ext. eod.

opus eſt, in cuius manus beneficiorũ prius reſignatio fiat, deinde ab eo vtrinque alteri alterius beneficium conferatur *f*: Vbi tamẽ eorum collatio vel pręſentatio ad alium ſpectat, etiam illius conſenſus exquiratur *g*.

g iuxta c. quod omnes. de reg. iur. in 6. l. fin. C. de auct. præſt. c. ad hac. 7. in fin. ext. de offic. archidiac. Vide latius Ægidium Bellarminum, in 2. parte. q. 8. & in 4. part. per tot.

Beneficia ex cauſa permutationis vacantia alteri tertio conferri non debent.

Qvod ſi verò Epiſcopus huiuſmodi beneficia ex cauſa permutationis reſignata ſibi, tertio alicui conferat, nullius momenti erit hæc collatio *h*; etiamſi hic tertius auctoritate Sedis Apoſtolicæ expectabat primum beneficium vacans: cum beneficia illa non ſimpliciter vacent, ſed cum cauſa permutationis *i*.

h c. Vnico. eod. tit. in Clement.

i c. Vnic. eod. in 6.

Permutationi beneficiorum nihil temporale admiſcendum.

Cavendvm tamen eſt; ne quid temporale permutationi beneficiorum admiſceatur. Incideret enim hæc res in ſimoniam *k*. Vnde conſultus Clemens III. an Eccleſia parochialis cum altera permutari poſſet, attributis vtrinque poſſeſſionibus; reſpondit id quidem fieri poſſe; dummodò eccleſiæ & poſſeſſiones ſeparatim inter ſe permutentur. Verba reſcripti hæc ſunt: Reſpon-
„ demus, quòd cùm de dictis parochialibus
„ eccle-

k d. c. quæſitum.

eccleſijs per ſe queat commutatio celebrari,& in permutatione poſſeſſionum, per ſe non ſit inhibitum: Si altera, ratione poſſeſſionum, alteri præponderet; pecuniam poſſe refundi de ipſarum poſſeſſionibus ad inuicem, prout viſum fuerit expedire; refuſa certa pecuniæ quantitate, poterit contractus permutationis iniri: Sic tamen quod illi contractus nequaquam ſibi inuicem miſceantur *l*.

l text. eſt inc. ad quaſtiones. 6. ext. hoc tit.

DE PIGNORIBVS ET FIDEIVSSORIBVS.

TITVLVS IX.

CONTRACTVS pignoratitius ſicut & fideiuſſoribus, acceſſorius eſt ad alios contractus. Cum vterque ad horum ſecuritatem adhiberi ſoleat. Pignus quidem rei, fideiuſſio perſonæ acceſſione contrahitur *a*; quamuis & plurium rerum, etiam bonorum omnium pignus *b*, & fideiuſſio multarum etiam perſonarum iniri poſſit.

a §. fin. in verb. quò magis et in tuto. inſtit. quib. mod. re contrah. oblig. l. 1. & l. 2. ff. de fideiuſſo. b *l. 2. C. de pignor. l. ſi generaliter. 6. C. qui potior in pignor.* c *§. ſi plures. Inſtit. de fideiuſſo. l. inter. 27. cum l. ſeq. ff. de fideiuſſ.*

Pignus vt contrahitur.

Pignus vel nuda conuentione conſtituitur, etiamſi rei traditio nõ fiat *d*. Vbi tamen & rei traditio interuenit, propriè pignus dicitur inſpecta notione nominis: alioqui ſiue ea propius hypotheca eſt *e*.

De vſu pignoris.

Pignus igitur vbi traditum eſt; creditori vti eo non licet, ſi in re mobili conſiſtat pignus *f*: ſin in immobili; vtitur quidẽ creditor *g*; cum vtendo magis hoc pignus cõſeruetur *h*; attamen fructus ab eo perceptos, & qui percipi potuerunt, vnà cum damno dato in re; in exonerationem ſortis imputat *i*. Quippe pignoris contractus bonæ fidei eſt, ac proinde in eo, ex æquo & bono agitur *k*.

d *l. 1. ff. de pig. act.* e *§. ité Seruiana Inſt. de act. l. ſiré 9. §. pprié. ff de pig. act.* f *l. ſi pignore. 56. ff. de furt. §. furtum Inſtit. de oblig. quæ ex delicto.* g *l. creditor. 23. ff. de pignor.* h *l. non intelligitur. 3. §. diui fratres ff. de iure fiſci. l. ſingu'arium. C. de ædif. priuat.* i *l. 1. l. 2. & l. 6. C. de pig. act. c. cum contra 6. ext. de pignorib.* k *§. actionum autem Inſt. de act.*

Pactum de lucrandis fructibus pignoris non valet.

Vnde hæc conuentio in pignore non admittitur: vt fructus pignoris tamdiu cedant lucro creditoris, donec ſors, id eſt, debitum, exolutum fuerit; quod pactum à Martiano IC. ἀντίχρησις dicitur *l*, adeoque vſurarium eſt *m*.

l *in l. ſi is qui 11. §. 1. ff. de pign. in l. ſi pecuniam. 33. ff. de pign. act.* m *per text. in c. 1. & c. 2. ext. de vſur. c. 4. & c. 6. de pignorib.* iunge omnino §. hinc infr. de vſur. vbi caſus excepti referuntur ſiue potius declaratur, in ijs vſuram ceſſare.

Pactum legis commiſſoriæ improbatum in pignore.

Nec hæc conuentio permittitur in pignore:

gnore: vt ſi intra certum tempus pecunia non reddatur, pignus in ſolutum cedat creditori, quam conuentionem vulgò vocamus, pactum legis commiſſoriæ *n*.

De pignore pignori dato.

Non prohibetur autem creditor rem ſibi pignori obligatam, rurſus alteri dante in pignus; ita vt non ſolum retentio, ſed & vtilis actio hypothecaria eo nomine competat poſteriori creditori aduerſus debitorem principalem. Priori tamen creditori ſoluens debitor etiam à poſteriore creditore liberatur *o*: niſi poſterior antè denunciauerit debitori rem ſibi obligatam eſſe *p*.

De fideiuſſione.

A'D fideiuſſionem quòd attinet; hæc ſtipulatione cõtrahitur *q α*, & cuiuſuis generis obligationi, etiam quæ ex delicto venit ad hiberi poteſt *r*; dummodò tale delictum ſit, quòd corporalẽ pœnam non perſequatur; Nam huic fruſtrà adhibetur fideiuſſor; cum nemo membrorum ſuorum dominus ſit *s*.

Duplex genus fideiuſſorum.

SOLET autem fideiuſſor duobus modis intercedere: aut ſimpliciter fidem ſuam interponendo in id, quod debet principalis; aut quanto minus creditor à ſuo debitore conſequetur: & hic fideiuſſor indemnitatis dicitur, qui & idcirco à creditore antè conueniri non poteſt, quàm reus excuſſus fuerit *t*: prior autem antè con-

n *c. ſignificante. 7. ext. de pignorib. l. fi. C. de pact. pign. & tit. C. ſi pignus pig. datũ.* o *l. grege 13. §. cum pig. ff. de pign. c. cum contra 6. ext. eod.* p *l. nomen. 4. C. quæ res pignor. oblig. tunc. ſta l. 3. C. de nouatio.* q *l. blanditus. 12. C. de fideiuſſorib.* *l. 5. §. ſatis acceptio. ff. de Verb. obl.* r *l. 1. l. gracè 9. § ſed & ſi ex delicto. ff de fideiuſſ. & eod. tit. Inſt. in princ.* s *l. liber homo. 13. ff. ad leg. Aquil. c. ſi nõ licet. 23. q. 5* t *l. fi. & ibi Dd. ff. ſi cert. pet.*

cõueniri poteſt, ſed cum beneficio authenticæ, Præſente. C. de fideiuſſoribus.

Fideiuſſor quando liberetur, & agere poſſit vt liberetur.

uiſ. ſi quid autem. Inſtit. de fideiuſſ. l. inter. 26. §. ſi is qui ff. mandati. x l. indebitã 47. ff. de condict. indeb. y c. fin. ext. de fideiuſſ. l. ſi pro eo. 10. C. mandati l. Lucius. z Tit. 38. ff. Mund. a c. 1. ext. de fideiuſſ. a c. 2. cap. 3. ext. eod.

V b i autem fideiuſſor ſoluit creditori, aut aliter illi ſatisfecit habet, ad repetendũ, mandati actionem *u*. Neq; enim antè agere poteſt, cùm & ad ſoluendum ſumptus intelligatur *x*: niſi fortè aliter inter eum & debitorem conuenerit, aut condemnatus fuerit fideiuſſor, aut debitor ſolutionẽ diu extraxerit, ſiue bona ſua diſſipare cœperit. Nam hic caſibus rectè agit fideiuſſor contra reum, vt eum liberet ab obligatione fideiuſſoria *y*.

Clerico interdicitur ne fideiubeat.

I l l v d conſtitutum eſt in clericum à Concilio Cantuarienſi, vt is fideiuſſoribus inſeruiens à clero ſubmoueatur *z*: licet ab eo facta fideiuſſio, valeat *a*.

Notatio in tit. 9.

α. Sed an ſola ſtipulatione? quod putat Bald. ad c. 1. nu. 9. ext. de pact. negans pacto nudo fideiuſſionem contrahi; niſi apud acta per l. cum oſtendimus. 4. §. fi. ff. de fideiuſſo. tutor. Eandem ſententiam tuetur Iaſon ad l. ſtipulationum. 5. §. ſatis acceptio. ff. de verb. oblig. vbi, & rationem.

tionem reddit, & quatuor limitationes adfert. Verùm Felinus ad d. c. 1. nu. 14. dubius hæret, propter c. 3. ext. de pact. vbi ſimpliciter dicitur: ſtudioſè agendum eſt, vt ea quæ promittuntur, opere compleantur. At promiſſio etiam nudum pactum continet. l. ſciendum. 19. §. 1. ff. de ædil. edict. Ex quo æquius & certius videtur; quòd etſi de iure Ciuili regulariter fideiuſſio de iure Canonico, quo ex pacto nudo actio, aut ſaltem officium iudicis ad complendum pactum, competit, eleganter Panor. ad d. c. 1.

DE TESTAMENTIS ET VLTIMIS VOLVNTATIBVS.*

* ita eſt inſcriptio in Decretalib⁹ ne quis putet teſtamentū nō eſſe vltimam voluntatem,

TITVLVS X.

Teſtamentum quid.

TESTAMENTVM eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententia de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri velit *a*. Iuſta, *inquam*, id eſt, perfecta *b*, quæ & hæredis inſtitutionem continet. Nam hæc baſis & fundamentum eſt teſtamenti, adeò quòd ſine ea, teſtamenti cauſa corruat.

a extat hac definitio in l. 1. ff. de teſtam.

b ſicut iuſta vocatur ætas, id eſt, perfecta, *in l. quod Ser-*

Codi-

cuius.8.ff.de condict.cau dat. c.§.1.Inſtit. de fideicommiſſ. hæredi. §, ante hæredis.Inſt.de legat.l.fi ff.de codicill.

Codicilli & donatio cauſa mortis, inter vltimas voluntates referuntur.

INTER vltimas voluntates referuntur, & codicilli, & donatio cauſa mortis *d*. Illi minus perfecti ſunt, quàm teſtamentum; cum heredis inſtitutionem nõ contineant, ſaltem directam. Nam per fideicommiſſum hereditas rectè quoq; in codicillis relinquitur *e*, quemadmodum & legata, fideicommiſſa ſingularia, tutelæ datio, aliaq; eiuſdem generis *f*. Donatio verò cauſa mortis, tametſi eam alibi inter contractus retulerimus *g*, nõn minus tamen rectè in ordinem vltimarum voluntatum redigitur; quòd eius effectus, inſtar legati *h*, poſt mortem conferatur *i*.

d l.fi.C.de donat.cau. mort.l.fi.C. de codicill. e l.2.& l.fi eodem 7.C. de codicill. f tit.Inſt.de ſingul.reb. per fideicõ. l.2.§.codicillorum.& l.fi.ff.de iure codicill. & l.3.ff.de teſtam.tut. *g ... donat.§.1. & probat l.inter.38.ff.de mort.cau.donnat.* h *l.fi. in fi. C.de donat.cau.mort.* i *l.non videtur.32.ff.de mort.cau.don.*

Quatuplex teſtamentum.

TESTAMENTVM aliud ſcriptum, aliud non ſcriptum ſiue nuncupatiuum eſt: vtrumq; vel paganicum vel militare. Paganicum teſtamentum, id eſt eius qui miles nõ eſt, regulariter ſeptem teſtes requirit, eoſq; rogatos, vt latius videre eſt apud Iuris ciuilis auctores *k*. Militare verò, id eſt, militis, nullam ſolennitatem deſiderat; quoquo enim

k tit.Inſtit. de teſtam. & l. hac. conſultiſſima.21.l. iubem.29. C.eod. &

enim modo, de militis ſuprema voluntate ſiue ſcripta ſiue non ſcripta, conſtat, valet eius teſtamentum *l*; dummodò illud in expeditione factum ſit; poſt miſſionem enim aut extra caſtra licet adhuc militet, ſolemni iure eum teſtari oportet *m*.

A ſolennitatibus teſtamenti vt deceſſum eſt per Ius Canonicum: & in legato relicto eccleſiæ, quot teſtes ſufficiant.

ILLVD verò receptum eſt apud ſacros Canones: vt teſtamentum coram proprio Preſbytero & tribus vel duabus alijs perſonis idoneis confectum, valeat; etiamſi alijs ſolemnitatibus iuris Ciuilis deſtitutum ſit *n*. Immò, & ſi quid relictum fuerit, eccleſiæ, duobus aut tribus tantùm teſtibus legitimis requiſitis; eodem iure ſuſtineatur, iuxta illud; In ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum *o*.

De liberis inſtituendis vel exheredandis.

Et licet nihil magis hominibus debeatur, quàm vt ſupremæ voluntatis liber ſit ſtylus & arbitrium *p*: non tamen permiſſum eſt parentibus, liberos ſuos vtriuſq; ſexus præterire, ſed neceſſe habent, eos vel inſtituere heredes, vel exheredare inſerta legitima cauſa exheredationis, quæ & per ſcriptum heredem probanda eſt *q*.

Novell. de teſtam. imperfect. l. pen. ff de teſtam.
l l. ex teſtamento 5. l. milites. 15 C. de teſt. mil. & tit. eod. Inſtit. in princ.
m l. penult. C. d tit. §. 1. §. ſed hact. Inſt. eod. tit.
n tex. eſt in c. cum eſſet. 10 ext. de teſtam.
o c. relatũ. 11. ext. eod. iuncto Mat. 18. & Deut. 19.
p l. 1. C. de ſacroſ. eccle.
q §. aliud quoq; capitulum. cum §§. ſeqq. Novell. 115 & cum de appell. & tit. inſt. de exhered. liber.

Liberi

Liberi in quo inſtituendi.

INSTITVI autem debent liberi, vt minimùm in legitima *y*, quæ triens eſt, id eſt, tertia pars; vbi quatuor vel pauciores ſunt liberi: ſin plures, legitima ſemis eſt, id eſt, dimidia pars eorum, ſcilicet bonorum, quæ habituri erant liberi ab inteſtato, ſi teſtamentum parens non feciſſet: ex ęquo inter liberos diuidenda *r*. Et ſi in minore quàm legitima inſtituti fuerint liberi, illud ſuppletur à ſcripto hærede *s*.

r Auth. nouiſſima, inſtã l. parentib. 8. C. de inoffic teſt. §. 1 Nouel. de triente & ſemiſſe. s d. Nouell. & e cum de appel §. hac autem diſpoſuimus. t d. Auth. nouiſſima. in fin. & l. quoniã in prioribus. 32. C. de inoff. teſt.

Legitima grauari non poteſt.

NVLLO verò onere; veluti, vſufructu, fideicommiſſo, conditione, modo, aliáue re, legitima grauiori poteſt; & ſi contrà factum fuerit, onus ipſum reijcitur, ſeu magis pro non adiecto habetur *t*.

De duplici detractione legitimæ & Trebellianicæ.

HINC filius à patre ita hæres inſtitutus, vt ſi ſine liberis deceſſerit, hæreditatem reſtituat fratri vel alteri cuipiam: non ſolùm filius legitimam ſuam ab hoc fideicommiſſi onere liberam retinet, sed & quartam ex Trebelliano SC. ex eadem hæreditate detrahit, & cui vult, vtramq; relinquit, vel ab inteſtato ad legitimos ſuos hæredes tranſmittit; reliquum enim quod ſupereſt, fideicommiſſo tantummodò continetur *u*. ¶

u per tex. in c. Raynutius. 16. in c. Raynald. 18. ext. de teſt. ???.

Eadem

Eadem quæ de liberis, & in parentibus obtinent.

QVÆ pari ratione obtinent in teſtamentis liberorum reſpectu parentum *x*, illis ſcilicet, caſibus, quibus liberis teſtamentum facere licet; quod tum accidit, cùm patria poteſtate ſoluti ſunt *y*: vel ſi adhuc ſacris parentum continentur, caſtrenſe vel quaſi caſtrenſe peculium habeant, de quo teſtentur. Nam aliâs liberis permiſſum non eſt, facere teſtamentum *z*.

x Vt probat ſupr. alleg. iura. ſuncta l. nam etſi 15. in prin. ff. de inoffi. teſta.

y de modis ſoluendæ patriæ poteſtatis. Vide Iuſtin. ſub Tit. Inſtit quib. mod. ius patr. pot. ſol. & quæ ibid. latius tradunt Dd. z Tit. Inſtit. in princ. quib. non eſt permiſſ. l pen. & vlt. C. qui teſt. fac. poſſ.

Religioſi teſtari non poſſunt; ſed an clerici diſtinguuntur.

DE Religioſis dubium non eſt; quin teſtari non poſſint *a*: cum neque liberam voluntatem *b*, neque bona propria habeant *c*. De clericis verò vulgò contenditur. Sed hanc contentionem iam pridem ſuſtulit Alexander III. cuius reſcripti verba ad Epiſcopum Vigilenſem hæc ſunt: Conſultationi tuæ taliter reſpondemus; quod licet clerici de his, quæ paternæ ſucceſſionis vel cognationis intuitu, aut de artificio ſunt adepti, ſeu dono conſanguineorum aut amicorum, non habito reſpectu ad Eccleſiã, peruenerunt ad ipſos; liberè diſponere valeant: de his tamen quæ conſideratione Eccleſiæ

a c. 2. tex. de teſtam.

b c. 2. de teſtam. in 6. eſt autem teſtamentũ voluntatis noſtræ "ſententia "& c. ſupr. "eod. in pr.

c c. cum ad "monaſterium. ext. "de ſtatu "monaſt. "auth. ingreſſi C. "de ſacroſ. "Eccleſ.

per-

„ perceperunt nullum de iure poſſunt facere „ teſtamentum *d*.

d tex. eſt in c. quia nos. 9. ext. de teſtam. probat etiam text. in c. relatum. 12. circa fi. ext. eod. in c. Epiſcopi. in c. ſint manifeſta. 12. q. 1. c. 2. ead. q. 3. iuncto c. requiſiſti. 15. circa fin. ext. d. tit.

Clerici de bonis per Eccleſiam adquiſitis interdum rectè alijs conferuntur.

ITAQVE clerico de bonis proſpectu Eccleſiæ adquiſitis teſtari non licet: Conſuetudinis tamen eſt non improbandæ, *inquit idē Alexander III.* vt de his, *mobilibus per Eccleſiam adquiſitis*, pauperibus & religioſis locis, & illis qui viuenti ſeruierant, ſiue conſanguinei ſint ſiue alij; aliqua iuxta ſeruitij meritum, *à moriente clerico*, conferantur *e*: non tamen in vim teſtamenti; vt alibi ſe explicat Alexander *f*.

e tex. eſt in d. c. relatū.
f in cap. ad hac. 8 ext. teſtam.

De proprijs bonis clerici etiam filijfamilias rectè teſtantur.

DE proprijs verò bonis adeò clerico permiſſum eſt teſtari; vt & ſi is filiusfamilias ſit, de omnibus etiam quæ ex quacunque cauſa conſtante clericatu ad eum peruenerunt rectè teſtetur: Cùm ex Iuſtiniani conſtitutione huiuſmodi bona licet aduentitia; in numerum caſtrenſium peculiorum redacta ſint *g*.

g in §. Preſbyteros autem & Diaconos. Nouella de ſanctiſſ. Epiſc. & extat in auth. Preſbyteros & Diaconos C. de Epiſc. & Cleric. facit text. in d. c. quia nos, in verb. liberè diſponere. vide ibid. Couarr.

De

De ſubſtitutionibus.

SOLET nonnunquam in teſtamento herede inſtituto alius heres ſubſtitui à teſtatore; idq; vel verbis directis, vel obliquis, ſiue per fideicommiſſum *h*. Directis verbis; Titius heres eſto; ſi Titius heres non erit, Caius heres eſto. Quod exemplum eſt vulgaris ſubſtitutionis. Vel, filius meus heres eſto, & ſi heres erit, & ante pubertatem deceſſerit; Sempronius heres eſto: Et hoc exemplum eſt pupillaris ſubſtitutionis *i*. Obliquis verò verbis ſiue per fideicommiſſum; cùm heres de hæreditate vel tota, vel eius parte reſtituenda alteri, rogatur, vel fidei ipſius committitur à teſtatore: Quâ tamen ſpecie, ſi heres ex iudicio defuncti, quartam partem hæreditatis non habet; eam detrahit ex SC. Trebelliano *k*.

h c. 1. de teſtam. in 6. & l. Scauola. 76. ff. ad SC. Trebel. & infra citādis iurib.

i de quib. & ſimilib. tit. ff. de vul. & pup. ſubſtit. C. titul. de impub. & ali. ſubſtit.

k tit. Inſtit. de fideicom. hered. & tit. ff. & C. ad SC. Trebel. c. Raynut. de teſtam.

De legatis, & de lege Falcidia.

SED & quandoq; in teſtamento relinquuntur legata & fideicommiſſa ſingularia; quæ ſi dodrantem hæreditatis, id eſt, nouem vncias exceſſerint (quippe hereditas omnis, cuiuſcunq; quantitatis in 12. vncias diſtribuitur à iure; ipſa verò hereditas *As* appellatur) heres grauatus quartam partem ex ijs detrahit beneficio legis Falcidiæ *l*. Exceptis tamen legatis pijs, & nonnullis alijs, quæ falcidiam non patiuntur *m*.

l toto tit. ff. & C. & Inſtit. ad leg. Falcid.

m de quib. fuſè apud Dd. ad l. in teſtamen. 7. cum auth. ſeqq. C. ad leg. Falcid.

Ambulatoria extrema hominis voluntas eſt.

ET quia ambulatoria eſt defuncti voluntas vſque ad ſupremum vitæ exitum; poteſt voluntas vltima in teſtamento vel in codicillis relicta, toties quoties videbitur, teſtatore reuocari vel immutari *n*: ac proinde nihil ei oberit conteſtatio, ſi quam fortè in priore voluntate adiecit teſtator, de non reuocanda aut non immutanda eius voluntate *o*.

n l.4.ff.de adim.leg.

o l.ſi quis.22.in prin.ff.de legat.3.l ſi mihi & tibi.12.§.in legatis ff.de legat.1.clauſula tamen opus eſt derogatoria, ſi in priore voluntate conteſtatio facta ſit. de qua in d.l.ſi quis.

Notatio in tit. 10.

a. *Rectè ſentiunt qui hunc tex. deſumptũ ex c.cum eſſes.ext. de teſtam. ſolùm obtinere putãt in ditionibus* Eccleſiæ Romanæ *& in foro* Eccleſiaſtico: *non autẽ in terris* Imperij, *in quo ius Ciuile ſeruandum eſt: ſicut videre eſt apud* Iuliũ Clarum. *in §.teſtament.q.57.* Nam *& eiuſdem c.cum eſſes. deciſio directa eſt ad* Epiſcopũ Hoſtienſem, *qui & in temporalibus ſubiectus eſt* Romano Pontifici. Nec mouet Lex diuina. *In ore duorum vel trium teſtium, & c.cuius meminit tex.in d.c.cum eſſes. & extat* Deuter. *17. & 19. cap.* Quia *hæc lex eſt veteris teſtamenti, cuius præcepta per mortẽ* Chriſti *abolita ſunt, quemadmodum notauimus ad tit.2.ſuprà lib.1.* Neq; impe-

impedit, quòd Chriſtus eadẽ lege vſus fuerit in nouo Teſtamento. Matth.18. Nõ enim idcirco eſt lex noui Teſtamẽti: idq́; ex eo patet, quod tradit D.Thomas in 1.2.q.103.art.3.ad 2. Dicendũ, inquit, quòd myſteriũ redemptionis humani generis completũ fuit in paſſione Chr. ſti; vnde tũc Dominus dixit: Conſummatũ eſt: vt habetur Ioan.19. & ideò tunc totaliter debuerunt ceſſare legalia, iam veritate eorũ conſummata, in cuius ſignum in paſſione Chriſti, velum templi legitur eſſe ſciſſum Matth.27. & ideo ante paſſionẽ Chriſti, Chriſto prædicante & miracula faciente, currebant ſimul lex & Euangelium, quia iam myſterium Chriſti erat inchoatum, ſed nõdum conſummatum, & propter hoc mandauit Chriſtus Dominus ante paſſionem lepróſo, vt legales ceremonias obſeruaret. Hæc D.Thomas. Hæc notanda ſunt ad multorum Canonum declarationẽ, & conciliationem. Quod igitur ſummus Pontifex in d. c. cum eſſes. & in c. relatum. 11. ext. eodẽ, legem veteris Teſtamenti adduxerit, id factum eſt confirmandæ deciſionis ſuæ cauſa; alioqui ſi eandẽ legem tanquam diuinã adhuc vigere exiſtimaſſet, fruſtra cenſuiſſet præter teſtes adhibendum eſſe presbyterum.

β. Hic text. loquitur de relictis ad piam cauſam, in qua ſufficiunt tres, vel duo teſtes, iuxta c. relatum. 11. ext. de teſtam. Vtrum idem obtineat in ditionibus Imperij, vide Panorm. & Couarr. ad d. c. relatũ. Iul. Clarum in §. teſtamẽ-

tum. quaeſt. 6. Tiraquell. *de priuileg. piæ cauſæ priuileg. 1. &* Iaſon. *ad l. 1, num. 22.* C. *de ſacro. ſanct.* Eccleſ.

γ. Non tamen neceſſe eſt, integram legitimā liberis relinqui, ſed ſufficit partem eius relinqui titulo inſtitutionis, vt deinde ad ſupplemētum agatur §. hæc autem diſpoſuimus. Nouell. *115. vt cum de appellat. cognoſc. l. omnimodo. 30. & l. ſcimus. 36.* C. *de in offic. teſtam.*

δ. Non dubium eſt, vtramque deductionem & legitimæ & Trebellianicæ *locum habere in ditionibus Romanæ* Eccleſiæ *quo ad vtramque iuriſdictionem ſubiectis. Sed quo ad ditiones Imperij res conuentione non caret. de qua vide* Iaſon *ad l. filium quem 24. nu. 6. ff. ercisc.* Caſtrenſ. *ad l. iubemus. 6. n. 2.* C. *ad* SC. Treb. *&* Couarr. *ad c.* Raynutius. *§. 11. n. 10. ext. de teſta.* Textus *verò hæc de re ſunt in d. l. iubemus. in d. l. filium. in §. 1. in verſ. licebit in reliquam* Nouell. *18. de triente & ſemiſſe & in §. quamobrem.* Nouell. *39. de reſtitutione & ea quæ parit.*

ε. Vulgaris ſubſtitutio ita dicta eſt, quod ea à quolibet & cuilibet fieri poſſit: quod & ipſa vox vulgaris, *indicat. Ideò à iure introducta eſt, ne facta caduca inſtitutione heredis; vt quia inſtitutus adire hereditatem non vult, aut non poteſt; teſtator contra voluntatem ſuam decedat inteſtatus.* Nam *deficiente inſtitutione locum habet ſubſtitutio, & totam teſtamenti cauſam ſuſtinet.* Pupillaris *ſubſtitutio ideò*

ideò recepta eſt, vt pupillus qui ſibi ob defectum ætatis teſtamentum facere non poteſt, heredem habeat in bonis ſuis, quem pater in teſtamento ſuo, ipſi nominauerit l.1. & l. 2. ff. de vulg. & pupill. & Inſtit. eod. tit.

DE SVCCESSIONIBVS AB INTESTATO.

TITVLVS XI.

Quis dicatur inteſtatus.

INTESTATVS is dicitur, qui aut omninò teſtamentum non fecit, aut nõ iure fecit; aut id quod fecerat, ruptum irritúmue factum eſt, aut nemo ex eo heres extitit *a*.

Qui ſuccedant inteſtato.

HVIVS itaque bona primum deferuntur liberis ſuis, id eſt, deſcendentibus, & his non extantibus, aſcendentibus, deinde collateralibus: vt tamẽ fratres & ſorores, ſi quos habet inteſtatus ex vtroq; parente ſibi coniunctos, cum proximis gradu aſcendentibus concurrant *b*. Cæterùm his omnibus deficientibus ſuccedit vir vxori, & è contra *c*, & poſtremò fiſcus *d*. Quòd attinet ad bona allodialia. Nam in feudalibus alius ferè ſucceſſionis ordo eſt *e*.

a Inſtit. de hæred. quæ ab inteſt. in prin.

b latè Noui Iuſt. de hæred. ab inteſt.

c l. Vnica. C. Vnde Vir & Vx. iunge ibidẽ auth. præterea & Nou. 53. & 117. Vnde deſumpta eſt.

d l. 1. & l. 4. C. de bonis vacant. iuncta d. l. Vnic.

e Vt videre eſt in c. 1. de natura ſucceſſ. feudi. in c. 1. de ſucceſſ. feudi, & alibi in libris feudorum.

Clerico inteſtato qui ſuccedant.

Et hæc quoad ſucceſſionem in bonis ſecularium. At clerico inteſtato ſuccedunt liberi, ſi quos ex legitimo matrimonio antè procreauit: deinde conſanguinei & his deficientibus Eccleſia ſiue altare, cui inſeruiuit *f*. Idque in bonis proprijs ipſius clerici. Quæ enim proſpectu Eccleſiæ ad eum peruenerunt, nō heredibus eius deferuntur, ſed collegio clericorum; aut ſi ſeparatim extra collegium bona illa poſſidebat, (vti Epiſcopus, Parochus & ſimiles) eius ſucceſſori *g*.

f c.fi.12.q.5 cap.1.& ibi Dd.ext.de ſucceſſ.ab inteſt. §.ſi quis autem epiſ Nouel. de eccleſ titulis.facit. c ſint manifeſta 12. q.1.

g c.relatum 12.ext.de teſtam.c.fin de offi ord.in 6.c.ſtatutum.7.de elect.in Clement.& c.2.eod.in extrauag.Ioannis XXII.

In Capitula aliosq;. qui Epiſcopi aut alterius defuncti bona occupant.

HINC illa Bonifacij VIII. conſtitutio in „ Capitula, aliosq; qui defuncti Prælati bona „ occupant: Quia, *inquit*, ſæpè cōtingit, quod „ Cathedralibus & regularibus ac collegiatis „ Eccleſijs vacantibus; Capitula, conuentus, „ collegia & ſingulares earundē perſonæ, bo„ na à Prælatis ipſarum dimiſſa vel vacationis „ tempore obuenientia, quæ in vtilitatem di„ ctarum Eccleſiarum expendi, vel futuris de„ berent ſucceſſoribus fideliter reſeruari; oc„ cupant, inter ſe diuidunt, ſubripiunt, dilapi„ dant, diſſipant & conſumunt, in earum gra„ ue diſpendium & iacturam; Nos ipſorum „ auſus reprimere ac Eccleſiarum indemnita-

tibus

tibus pręcauare volentes: Decernimus, vt hi "
qui pręmiſſa de cætero præſumpſerint, eo i- "
pſo ſint & tamdiu maneant ab officio & be- "
neficijs quibuſcunq; ſuſpenſi, donec plenè "
reſtituerint; quicquid de bonis perceperint "
ſupradictis. Non obſtantibus quibuſlibet "
priuilegijs vel indulgentijs, aut conſuetudi- "
nibus, conſtitutionibus vel ſtatutis, iuramē- "
to, confirmatione Sedis Apoſtolicæ, aut alia "
quacunq; firmitate vallatis; quæ omnia quo "
ad hoc auctoritate Apoſtolica reuocamus, "
caſſamus & irritamus; ac nullius deinceps "
volumus eſſe firmitatis *h*. "

h text. eſt in c. quia ſæpe. 40. de elect. lib. 6. adde c. quoniam quidā. diſt. 75. c. illud cum c. ſeq. 12. q. 2.

DE SEPVLTVRIS ET CANONICA PORTIONE.

TITVLVS XII.

HIc ſubſequenter de ſepulturis videamus, quæ pio & probato maiorū more in Eccleſijs vel monaſterijs, aut eorum cœmiterijs excitari ſolent *a*.

a c. 3. ext. h. tit. c. non æſtimemus. in fin. cap. cum grauia. 13. quæſt. 2. quib. locis & ratio redditur.

Sepulturæ electio cuilibet libera, exceptis impuberibus.

LIBERVM eſt autem cuilibet, quo velit loco, ſepulturam ſibi deligere *b*; adeò vt &

b c. in Ger. bi. nulli m.

functus eo loci, quò alias ceſſante electione inferendus erat. Et ſi fortè Clerici vel Religioſi eundem in ſepulturam ſuam receperint, conueniri poterunt non ſolum ad reſtitutionem ſepulti corporis, omniumque eorum, quæ ratione ſepulturæ perceperunt: verumetiam ſi contumaces ſint in reſtituendo poſt decendium, Eccleſia & cœmiterium eorum interdicto Eccleſiaſtico, ipſo iure ſubijcitur, quouſque reſtitutioni plenè ſatisfiat.

h *c. 1. eod. in 6. adde gloſſ. ibidem. & c. 3. c. 5. c. 6. ext. eod. Quid autem ſit interdictum Eccleſ. vide infra de ſent. excomm. §. interdictum. cum ſeq.*

Vbi ſepeliendus ſit, qui ſepulturam ſibi non elegit.

VBI itaque defunctus ſepulturam ſibi liberè non elegit; ſepeliendus eſt in ſepulchro maiorum ſuorum: aut eo deficiente in parochiali Eccleſia *i*: excepta vxore, quæ defuncti mariti ſepulturam ſequitur *k*, & ſi fortè plures ea maritos habuerit, mariti poſtremò defuncti, cuius domicilium & honorem retinuit *l*. Idem quoque in marito retinendum eſſe indicat his verbis Hieronymus: Quos coniunxit vnum coniugium, coniungat vnum ſepulchrum: quia vna caro ſunt; & quos Deus coniunxit, homo non ſeparet *m*.

i *c. 1. & ibi Innoc. c. 3. in verb. ſed in ſua parochiali. eod. in 6.*

k *cap. vnaquaque. 13. quæſt. 2.*

l *c. 3. §. ſi eod. in 6.*

m *extat. in c. 2. in fi. 13. quæſt. 2. ſed haud dubiè accipiendum eſt, vbi ſepultura non eſt electa, iuxta ſuprà allegata.*

Ruri mortuus vbi ſepeliendus.

De eo addubitari poſſet, quo loco ſepeliendus ſit, qui dum ruri animi gratia vel re ruſtica occupabatur, nulla electa ſepultura ibi deceſſit? Et magis eſt, ſi abſq; periculo inde exportari poſſit, cum ibidem non eſſe ſepeliendum, ſed remittendum ad ſepulturã parochialem, vel potius maiorũ ſuorum *n*.

n capit. 3. in princ. b. tit. in 6. cap. 1. eod. tit.

Quibus ſepultura Eccleſiaſtica interdictum eſt.

Et quamuis nemo ab Eccleſiaſtica ſepultura prohiberi debeat, iuxta illud Eccleſiaſtici: Mortuo non prohibeas gratiam, ſciens quoniam omnes moriemur *o*. Occurrunt tamen nonnulli, quibus ſepultura Eccleſiaſtica iuſtè denegatur, imo planè interdicta eſt: Veluti ſunt, hæretici; eorumq; receptatores & fautores *p*, in duello interfecti *q*, vel alias excommunicati *r*; quibus cum viuentibus non communicamus, nec defunctis communicare debemus *s*. Adde Iudæos, paganos *t*, vſurarios manifeſtos *u*, raptores *x*, fures & latrones in flagranti crimine occiſos *y*, quiuè mortem ſibi conſciuerunt *z*, vel in Paſcha Euchariſtiæ Sacramentum nõ ſumpſerunt *a*, cæteroſque qui grauioribus peccatis obnoxij, ex hoc mundo impœnitentes diſceſſerũt *b*. Sed nec interdicti tempore, quis ad ſepulturam Eccleſiaſticam admittendus eſt, neque is, qui nominatim inter-

o extat in c. in Eccl. 13. q. 2.
p c. 2. de hæret. in 6.
q Cõc. Tri. ſeſſ. 25 c. 19 de refor. adde c. 1. ext. de torneamentis.
r c. ſacris 12 ext. hoc tit.
s d. c. ſacris.
t c. Eccleſiã. cum c. ſeqq. de conſecr. diſt. 1.
u c. 3. ext. de vſur.
x iuxta c. 3. ext. de rapt.

[illegible]rdicto multatus eſt c, vt infrà latius explicabitur ſub tit. de ſentent. excom.

y Vide c. 2. ext. de furt. & c. penult. 13. quæſt. 2. z c. placuit. 23. quæſt. 5. a c. omnes vtriuſque ext. de pœnitent. b per text. in c. quibus. 13. quæſt. 2. c cap. 1. hoc tit. in Clem. latius Hoſtienſ. in ſum. de ſepultur. Syluester in verbo ſepultura.

Pœna recipientium interdictos Eccleſiaſtica ſepultura.

QVI autem hæreticos, receptatores, fautoreſq; eorum ſcienter præſumpſerint Eccleſiaſticę ſepulturæ tradere; ex conſtitutione Alexandri IV. excommunicatione notantur, à qua non antè abſoluuntur, quàm proprijs manibus ſepultos publicè eruerint & proiecerint: Sed & locus ipſe perpetua ſepultura priuatur *d*. In eos quoq; qui vel interdicti tempore; vel excommunicatos publicè, vel interdictos nominatim, vel vſurarios manifeſtos ſcienter in cœmiterijs ſepelire præſumpſerint; ex decreto Clementis V. in Concilio Viennenſi, excommunicatio ipſo facto conſtituta eſt; à qua neque antè liberantur, quàm arbitrio Diœceſani Epiſcopi, ſatisfactionem iniuriæ, ijs, quibus hoc nomine irrogata eſt, competentem exhibuerint: nullo exemptionis vel quouis alio priuilegio quauis etiam verborum forma concepto, illis ſuffragante *e*.

d cap. 2. in prin. de hæret. li. 6. dū tamen eorū oſſa diſcerni poſſint ab alijs iuxta d. c. ſacris.

e c. 1. eod. titulo in Clement. Hæc quæ dicuntur de non ſepeliendis excommunicatis & interdictis, attemperanda ſunt iuxta extrau. eg. Martini V. quam vide in §. ſanè infra de ſentent. excommun.

Recon.

Reconciliatis ſepultura Eccleſiaſtica reſtituitur, & ad refuſionem damni compelluntur heredes ipſorum.

Qvæ certè exaudienda ſunt de ijs, qui impœnitentes, non reconciliati Eccleſię, ex hac vita migrarunt. Cæterum, ſi quis in extremis dum ageret, legitimè abſolutus fuerit; huic cœmiterium aliaq; Eccleſiæ ſuffragia minimè deneganda ſunt *f*. Cuius tamen heredes & propinqui, ad quos bona eius peruenerunt, ad reſtitutionem damni à defuncto illati, conueniri & cõſtringi poterunt *g*.

f cap. ſacris. 12. c. fi. ext. hoc tit.

g d. c. fin. & c. 5 ext. de raptorib.

Caſu ſublato ſepultura non deneganda.

In eo, quem caſus inopinatus oppreſſit vel ſuſtulit, hanc regulam ſequimur; vt cui communicabamus viuenti, eidem quoque defuncto communicemus *h*.

h c ex parte 11. ext eod. niſi tamen eum in peccato deſceſſiſſe conſliterit gloſſa & Panor. in d. cap. ex parte p tex.

Pro ſepulturæ loco nihil exigendum eſt.

Illvd admonendi ſumus, à ſacris Canonibus omninò interdictit; ne pro loco ſepulturæ aut exequijs mortuorum aliquid exigatur; prætextu etiam conſuetudinis *i*: niſi conſuetudo pia & laudabilis, aliud dictauerit *k*.

in c. non aſtimemus, c. pro obeuntib. 13. q. 2. i c abolenda. 13. ext. hoc tit. c. quæſt. c. in Eccleſ. 13. q. 2. c. non ſatis 8, c. ad Apoſtolicam. 41. ext. de ſimonia. k d. c. ad Apoſtolicam gloſſ. ad d. c. abolenda.

De canonica portione Parochiali.

Nemo autem prohibetur Eccleſiæ, cuius ſepulturam elegit, aliquid legare vel re-

linquere *l*, ſalua tamen Eccleſiæ parochiali canonica ſua portione, quam hæc detrahit ex relicto, inſtar Falcidiæ: quæ quandoque quarta eſt, quandoque tertia, quandoque media, pro loci conſuetudine *m*.

l c. qui oblationes. cum c. ſeq. 13. q. 2. c. relatũ. ext. de teſt.

m *de quarta eſt textus in c. cum ſuper. 8. ext. hoc tit. de tertia. in c. 1. ext. eod. de media. in c. 2. c. 9. ext. eod. de conſuetudine, in d. c. 2.*

In quibus legatis ceſſet portio canonica.

EXCEPTIS tamen legatis, pro ornamentis, pro fabrica, pro luminaribus, pro ſeptimo, vigeſimo, trigeſimo die, ſiue alias ad perpetuum cultũ diuinum, relictis; in quibus ceſſat detractio canonicæ portionis *n*. Niſi in fraudem Eccleſię parochialis hęc legata relicta eſſent *o*, aut Fratribus Ordinum Minorum & Prædicatorũ; qui & in his alijſque relictis quartæ detractionẽ patiuntur *p*. Et hæc dẽ canonica portionẽ parochiali.

n *c. fi. ext. dẽ teſt. adde in hoſpitalarijs, ex equis & armis ipſis relictis.*

o *c. in Veſtra. 10. ext. de ſepultur.*

p *d. c. fin. p cap. 1. §. huiuſmodi. de ſepultur. in Clement.*

De canonica portione Epiſcopali.

EST & canonica portio Epiſcopalis, quę ſcilicet, Epiſcopo competit ex relictis alicui Eccleſiæ, pro cura quam ipſe in ſuam Diœceſim impendit *q*, & quæ & quandoq; quarta eſt; quandoq; tertia, iuxta loci conſuetudinem *r*. Cuius vſus in diſſuetudinem abijſſe videtur *s*.

q *c. conquerente 16 in Verb. mortuariorum. ext de offic. iud. ord. c. officij. 14. cum c. ſeq. ext. de teſt.*

r *c. requiſiſti 15. ext. de teſta.*

s *& præſcriptione contraria tolli poſſet probat c. de quartis, extr. de præſcript.*

DE

DE DELICTIS.

TITVLVS XIII.

Quid veniat nomine delicti.

DELICTI nomine non ſolùm venit, admiſſum dolo malo, ſed & damnum culpa, licet leuiſſima, datum *a*, vt in lege Aquilia *b*; oriturq́; delictum ex ipſa re, id eſt, ex maleficio *c*. Cogitatione verò ſola conceptum delictum, à iure non coërcetur *d*.

a l. 1. & ibi gloſſ. C. ſi aduerſ. delict. c. ſi. ext. de iniurijs. b §. iniuria Inſt. de lege aquil. l. in lege 45. ff. ad leg. aquil. c l. 4. in princ. ff. de oblig. & actio. d l. cogitationis. 18 ff. de pœnis. c. cogitationis. de pœnit. diſt. 1.

Diuiſio delictorum ciuilis.

DELICTORVM ſiue criminum, quædam publica ſunt, quædam priuata. Publicorum rurſus, quædam capitalia ſunt, quædam non capitalia. Verùm hæc diſtinctio magis eſt iuris Ciuilis *e*, & ad ius Canonicum non valdè pertinet.

e Vt videre eſt in l. 1. & l. 2. ff. de publ. iudic. iuncto tit. ff de priua. delict.

Diuiſio delictorum Canonica.

Ex ſententia verò iuris Canonici, delicta hoc modò commodè diſtinguuntur; quòd aut principaliter offendunt diuinam maieſtatem, aut læſionem ſiue damnum proximo adferunt. Primi generis ſunt; ſimonia, hæreſis, ſchiſma, apoſtaſia, blaſphemia, ſortilegium. Poſterioris homicidium, adul-

adulterium, ſtuprum, raptus, inceſtus, falſum, furtum, rapinam, vſura, iniuria, damnum dolo vel culpa datum. De ſingulis ex ordine ac breuiter videamus.

DE SIMONIA.

TITVLVS XIV.

Simonia in quibus admittitur.

SIMONIÆ crimen admittitur, circa res ſpirituales aut ſpiritualibus annexas: cũ ſcilicet, ſacri Ordines, aliauè Sacramenta Eccleſiæ, conſecrationes eccleſiarum, vel altarium, ingreſſus Religionis, benedictiones nubentium, exequiæ & ſepulturæ mortuorum; item officia & beneficia eccleſiaſtica, ſiue eorũ collationes, electiones, præſentationes, inueſtituræ, poſſeſſiones, aut his ſimilia; data vel promiſſa, vel etiam ſolo animo deſtinata pecunia vel alia re, quæ æſtimationem recipit; adquiruntur *a. a* *q. & per totum. ext. de ſimonia. c. 3. & paſſim. 1. q. 1. cum 5. quaſtionibus ſeqq.*

a c. 1. c. non ſatis. 8. c. cũ in eccleſia.

Conſuetudo an ſimoniam excuſet.

ADEO quod in his non excuſet conſuetudo contraria cuiuſcunq; etiam temporis: cum diuturnitas temporis nõ diminuat ſed augeat potius peccatum *b*. Niſi fortè conſuetu-

b c. fi. 1. q. 3. d. c. non ſatis. cum c. ſeq.

ſuetudo pia & laudabilis ſit *c*, quæ loco ſti-pendij aliquid dandum cenſeat; ita quòd ea neque ſimoniæ, neq; cupiditatis præ ſe ſpe-ciem ferat: cum D. Paulus iubeat, etiam à ſpecie mala abſtinendum eſſe *d*.

c c. ad apoſtolicā. 42. ext. hoc tit.

d 1. ad Theſſal. cap. vlt. D. Thomas in 2. 2. q. 100 art. 2. ad 4. adde c. audiuimus 41. ext. hoc tit.

Decretum Concilij Trid. in ſtatuta & conſuetudines eccleſiarum, ratione huius criminis, &c.

Qvo pertinet decretum Concilij Trident. „ In pluribus eccleſijs, *inquit*, tam Ca-„ thedralibus quàm collegiatis & parochiali-„ bus, ex earum conſtitutionibus aut ex pra-„ ua conſuetudine obſeruari intelligitur, vt „ in electione, præſentatione, nominatione, „ inſtitutione, confirmatione, collatione vel „ alia prouiſione ſeu admiſſione ad poſſeſſio-„ nem alicuius Cathedralis eccleſiæ vel bene-„ ficij canonicatuum aut præbendarum, vel „ partem prouentuum, ſeu ad diſtributiones „ quotidianas, certæ conditiones ſeu dedu-„ ctiones ex fructibus, ſolutiones, promiſſio-„ nes, compenſationeſuè illicitæ, aut etiam „ quæ in aliquibus eccleſijs dicuntur Turno-„ rum lucra, interponatur: hæc cum ſancta „ Synodus deteſtetur, mandat Epiſcopis, vt „ quæcunque huiuſmodi in vſus pios non „ conuertuntur atque ingreſſus eos, qui ſi-„ moniacæ labis, aut ſordidæ auaritię ſuſpi-cionem

tionem habent, fieri non permittant; ipſique diligenter de eorum conſtitutionibus ſiue conſuetudinibus ſuper prædictis cognoſcant; & illis tantùm, quas vt laudabiles probauerint, exceptis; reliquas vt prauas ac ſcandaloſas reijciant & aboleant. Eos verò qui hæc in præſenti decreto comprehenſa, quauis ratione commiſerint, pœnis contra ſimoniacos editis, ſacris Canonibus & varijs ſummorum Pontificum conſtitutionibus, quas omnes innouat, teneri decernit: non obſtantibus quibuſcunq; ſtatutis, conſtitutionibus, & conſuetudinibus etiam immemorabilibus, etiam Apoſtolica auctoritate confirmatis: de quarum ſurreptione, obreptione & intentionis defectu Epiſcopus, tanquam Apoſtolicæ Sedis delegatus cognoſcere poſſit e.

e text. eſt ſeſſ. 24. c. 14. de reformat.

Caſus, quibus ceſſat ſimonia.

PLANE in re exigui momenti, qui recipientis animum non peruertit aut allicit, ſimonia non committitur; dummodò ea non ex pacto, & non petenti offeratur; neque compenſationis, ſed beneuolentiæ ergò detur f. Similiter ingredienti Religionem, dare vel offerre licet monaſterio quaſcunque res, ſed purè, ſponte & plena liberalitate, abſque conuentione vlla g, ſicut & illi, qui ius ſuum vitandæ vexationis

f c. etſi quæſtiones. 18. ext. hoc tit. iuncto c. ſicut Epiſcopum. 1 q. 2.

g c. 1. h. tit. in extrauag. commu.

causa ab aduerſario redimit *h*. Tametſi hic aduerſarius accipiendo improbè agat; atq; ob id condictione ob turpem cauſam teneatur ad reſtituendum quod accepit *i*.

De pœnis in ſimoniacos.

Simonia varijs modis vindicatur per ſacros Canones; Qui enim ſimoniacè ordinem ſuſcepit, non ſolum ipſo iure ſuſpenſus eſt ab executione ordinis ſui *k*; verum etiam deponendus eſt *l*, niſi ignorauerit ſe ſimoniacè ordinatum, fortè Epiſcopo à parentibus vel ab alio corrupto; qua ſpecie, ordinatus ex benignitate Canonum ſuſtinetur *m*. Qui verò ad beneficium eccleſiaſticum, vel ad monaſterium ſimoniacè electus, poſtulatus, confirmatus, vel aliter aſſumptus eſt; nullum ius ex eo aſſequitur, adeoq; ad reſtitutionem fructuum, ſi quos percepit, ſub periculo animę obſtringitur *n*. In beneficio quoq; ſimoniacè collato ignoranti, eo iure vtimur; vt idem clericus poſt reſignationem à ſe factam, ad idem beneficium reſumi poſſit *o*. Monachus verò ſi ignorans per ſimoniam in monaſterium receptus eſt, poſt abdicationem monaſterij à ſe factam, ad idem monaſterium reducitur, vel in alio eiuſdem ordinis collocatur *p*: Sin ſciens, ad arctius monaſterium transfertur *q*: Monialis verò, hoc caſu monaſterio exturbatur, & ad agendam perpetuam

h *c. dilectus 28. ext. hoc tit.*
i *l. 1. in fi. cũ l. ſeq. ff de condict. ob turp. cauſ.*
k *c. 2. h. tit. in extraua. comm. c. 5. ext. eod. l. c. ſi quis Epiſcopus. 8. c. ſtatuimus. 107. cum c. ſeq. 1. q. 1.*
m *c. de ſimoniacè. 22. ext. hoc tit, ſed diſpenſatiuè, vt ibi gloſſ. per c. praſentium. 1. q. 5. &c.*
n *d. c. 2. in extrauag.*
o *c. ex inſinuatione. 26. ext. eod.*
p *c. penult. ext. de elect.*
p *c. de regularib. 25. ext. hoc tit.*
q *d. c. de regularibus.*

pœni-

pœnitentiam in locum arctioris regulæ retruditur *r*. Eſt & pœna excommunicationis in ſimoniacos, eorumque procuratores & mediatores; cuius abſolutio Romano Pontifici reſeruata eſt *s*.

r c. quoniã. 40. ext. eodem. Vbi & de recipientib. ſimoniacè. & de c. de regularibus.

s d. c. 2. in extrauag. comm. Adde latius Nauarrum in Manuali cap. 23. de ſimonia.

Simonia mentalis nulla pœna punitur.

SANE, ſi ſimonia ſola mente concepta vel deſtinata eſt: nulla pœna à iure coërcetur, ne quidem reſignationis aut reſtitutionis: cum cogitationis pœnam nemo patiatur; ſed ſufficit eam expiari per pœnitentiam coram Deo *t*. β

t c. Vlt. ext. eod. tit. & c. cogitationis. de pœnit. diſt. 1.

Aliud decretum Concilij Tridentini.

VBI attexendum eſt, quod de Ordinatoribus alijſque grauiter ſanxit Concilium Tridentinum: Quoniam, *inquiens*, ab Eccleſiaſtico Ordine omnis auaritiæ ſuſpicio abeſſe debet; nihil pro collatione quorumcunque Ordinum etiam clericalis tonſuræ, nec pro literis dimiſſorijs aut teſtimonialibus, nec pro ſigillo, nec alia quacunque de cauſa, etiam ſpõtè oblatum, Epiſcopi & alij Ordinum collatores, aut eorum miniſtri quouis prætextu accipiant. Notarij verò in ijs tantum locis, in quibus non viget laudabilis conſuetudo nihil accipiendi; pro ſingulis literis dimiſſorijs aut teſtimonialibus, decimam tantùm vnius aurei partem accipere poſſint; dummodò eis nullum ſalariũ

„ ſit conſtitutum pro officio exercendo, nec
„ Epiſcopo ex notarij commodis aliquod e-
„ molumentum ex eiſdem Ordinum colla-
„ tionibus directè vel indirectè prouenire
„ poſſit, tunc enim gratis operam ſuam eos
„ præſtare omninò teneri decernit: contra-
„ rias taxas ac ſtatuta & conſuetudines, etiam
„ immemoriales, quorumcunque locorum,
„ quæ potius abuſus & corruptelæ ſimoniacę
„ prauitati fauentes, nuncupari poſſunt, pe-
„ nitus ceſſando & interdicendo: & qui ſecus
„ fecerint tam dantes quàm accipientes, vltra
„ diuinam vltionem, pœnas à iure inflictas
„ ipſo facto incurrant *u*.

u *Concil. Trid. ſeſſ. 21. cap. 1. de reformat.*

Notatio ad tit. 14.

a. Intellige ſi principaliter pretium ſiue eius æſtimatio interceſſerit. Nam cōſtat in matrimonio quod ſpirituale eſt, rectè interuenire dotem: cum id fiat pro oneribus matrimonij ſuſtinendis. l. pro oneribus. 20. C. de iure dot. Iter clericum propter diſtributiones quotidianas ire poſſe ad templum, dummodo id principaliter fiat propter Deum; etiamſi alias non eſſet iturus. latè Nauar. in Manual. c. 23. n. 101. Item intellige textum noſtrum, quoad forū exterius; propter prohibitionem SS. Canonum, qui omnem pactionem, dationem, promiſſionem pro re ſpirituali aut ei annexa, interdicunt; ac proinde ſi contra fiat, præſumunt id fieri in fraudem.

Neq;

Neq; enim is, qui contra iura facit, cenſetur bonam fidem habere. c. qui contra de reg. iur. in 6. & l. 7. C. de agric. & cenſib. lib. 11. At ſecus eſt, quoad forum interius, id eſt, conſcientiæ: in quo cum ſtetur ſoli veritati. c. tua nos. 26. ext. de ſponſal. ceſſat SS. Canonum præſumptio. vbi ſcilicet quod datur vel promittitur, non pro re ſpirituali aut ei annexa fiat, ſed alio proſpectu ſuo intentione. Quia, vt inquit Auguſtinus: Deus cor interrogat, non manum. c. ſi quid. 14. q. 5. & Alexander Papa. Nec tantum, inquit, attendenda ſunt, quæ fiunt, quantum quo animo fiant. c. 1. circa fin. 15. q. 6. Et vulgata iuris ſententia eſt: voluntatem & propoſitum diſtinguere peccata. c. cum voluntate 54. ext. de ſentent. excomm. l. qui iniuriæ. 55. ff. de furt. Facit pro hac explicatione text. in c. tua nos. 34 ext. hoc tit. vide Nauarr. d. cap. 23. n. 302.

β Ratio huius eſt, quod cogitationis pœnam nemo patitur. c. cogitationes de pœnitent. diſt. 1. ſcilicet, quoad forum exterius. confirmat D. Thomas in 2. 2. q. 100. art. 6. ad 6. arg. vbi his verbis inquit: quòd quoad Deum ſola voluntas facit Simoniacum: ſed quoad pœnam Eccleſiaſticam exteriorem, non ponitur vt ſimoniacus, vt abrenunciare teneatur, ſed debet de mala intentione pœnitere. Adde omninò quæ tradit Nauarr. ad c. fin. hoc tit. in 2. tomo operum ſuorum.

Reconciliatis ſepultura Eccleſiaſtica reſtituitur, & ad refuſionem damni compelluntur heredes ipſorum.

Qvæ certè exaudienda ſunt de ijs, qui impœnitentes, non reconciliati Eccleſię, ex hac vita migrarunt. Cæterum, ſi quis in extremis dum ageret, legitimè abſolutus fuerit; huic cœmiterium aliaq; Eccleſiæ ſuffragia minimè deneganda ſunt *f*. Cuius tamen heredes & propinqui, ad quos bona eius peruenerunt, ad reſtitutionem damni à defuncto illati, conueniri & cõſtringi poterunt *g*.

f cap. ſacris. 12. c. fi. ext. hoc tit.

g d. c. fin. & c. 5 ext. de raptorib.

Caſu ſublato ſepultura non deneganda.

In eo, quem caſus inopinatus oppreſſit vel ſuſtulit, hanc regulam ſequimur; vt cui communicabamus viuenti, eidem quoque defuncto communicemus *h*.

h c. ex parte 11. ext. eod. niſi tamen cum in peccato diſceſſiſſe conſtiterit gloſſa & Panor. ad d. cap. ex parte p tex.

Pro ſepulturæ loco nihil exigendum eſt.

Illvd admonendi ſumus, à ſacris Canonibus omninò interdicit; ne pro loco ſepulturæ aut exequijs mortuorum aliquid exigatur; prætextu etiam conſuetudinis *i*: niſi conſuetudo pia & laudabilis, aliud dictauerit *k*.

in c. non aſtimemus. c. pro obeuntib. 13. q. 2. i c abolenda. 13. ext. hoc tit. c. quæſt. c. in Eccleſ. 13. q. 2. c. non ſatis 8. c. ad Apoſtolicam. 41. ext. de ſimonia. k d. c. ad Apoſtolicam gloſſ. ad d. c. abolenda.

De canonica portione Parochiali.

Nemo autem prohibetur Eccleſiæ, cuius ſepulturam elegit, aliquid legare vel relin-

linquere *l*, ſalua tamen Eccleſiæ parochiali canonica ſua portione, quam hæc detrahit ex relicto, inſtar Falcidiæ: quæ quandoque quarta eſt, quandoque tertia, quandoque media, pro loci conſuetudine *m*.

l c. qui oblationes. cum c. ſeq. 13. q. 2. c. relatũ. ext. de teſt.

m *de quar- c. 1. ext. eod;*

ta eſt textus in c. cum ſuper. 8. ext. hoc tit. de tertia. in de media, in c. 2. c. 9. ext. eod. de conſuetudine, in d. c. 9.

In quibus legatis ceſſet portio canonica.

EXCEPTIS tamen legatis, pro ornamentis, pro fabrica, pro luminaribus, pro ſeptimo, vigeſimo, trigeſimo die, ſiue alias ad perpetuum cultũ diuinum, relictis; in quibus ceſſat detractio canonicæ portionis *n*. Niſi in fraudem Eccleſię parochialis hęc legata relicta eſſent *o*, aut Fratribus Ordinum Minorum & Prædicatorũ; qui & in his aliiſque relictis quartæ detractionẽ patiuntur *p*. Et hæc de canonica portione parochiali.

n *c. fi. ext. de teſt. adde in hoſpitalarijs, ex equis & armis relictis.*

o d. c. fin. p *cap. 2. §. huiuſmodi. de ſepultur. c. in Veſtra. 10. ext. de ſepultur. in Clement.*

De canonica portione Epiſcopali.

EST & canonica portio Epiſcopalis, quę ſcilicet, Epiſcopo competit ex relictis alicui Eccleſiæ, pro cura quam ipſe in ſuam Diœceſim impendit *q*, & quæ & quandoq; quarta eſt; quandoq; tertia, iuxta loci conſuetudinem *r*. Cuius vſus in diſſuetudinem abiiſſe videtur *s*.

q *c. conquerente 16 in verb. mortuariorum. ext de offic. iud. ord. c. officij. 14. cum c. ſeq. ext. de teſt.*

r *c. requiſiſti 15. ext. de teſta.* s *& praſcriptione contraria tolli poſſet probat c. de quarta, extr. de praſcript.*

DE DELICTIS.

TITVLVS XIII.

Quid veniat nomine delicti.

DELICTI nomine non ſolùm venit, admiſſum dolo malo, ſed & damnum culpa, licet leuiſſima, datum *a*, vt in lege Aquilia *b*; oriturq́; delictum ex ipſa re, id eſt, ex maleficio *c*. Cogitatione verò ſola conceptum delictum, à iure non coërcetur *d*.

a l.1. & ibi gloſſ. C. ſi aduerſ. delict. c. ſi. ext. de iniurijs.
b §. iniuria Inſt. de lege aquil. l. in lege 45. ff. ad leg. aquil. c l. 4. in princ. ff. de oblig. & actio.
d l. cogitationis. 18 ff. de pœnis. c. cogitationis. de pœnit. diſt. 1.

Diuiſio delictorum ciuilis.

DELICTORVM ſiue criminum, quædam publica ſunt, quædam priuata. Publicorum rurſus, quædam capitalia ſunt, quædam non capitalia. Verùm hæc diſtinctio magis eſt iuris Ciuilis *e*, & ad ius Canonicum non valdè pertinet.

e Vt videre eſt in l. 1. & l. 2. ff. de publ. iudic. iuncto tit. ff de priua. delict.

Diuiſio delictorum Canonica.

Ex ſententia verò iuris Canonici, delicta hoc modò commodè diſtinguuntur; quòd aut principaliter offendunt diuinam maieſtatem, aut læſionem ſiue damnum proximo adferunt. Primi generis ſunt; ſimonia, hæreſis, ſchiſma, apoſtaſia, blaſphemia, ſortilegium. Poſterioris homicidium, adul-

adúlterium, ſtuprum, raptus, inceſtus, falſum, furtum, rapinam, vſura, iniuria, damnum dolo vel culpa datum. De ſingulis ex ordine ac breuiter videamus.

DE SIMONIA.

TITVLVS XIV.

Simonia in quibus admittitur.

SIMONIÆ crimen admittitur, circa res ſpirituales aut ſpiritualibus annexas: cũ ſcilicet, ſacri Ordines, aliauè Sacramenta Eccleſiæ, conſecrationes eccleſiarum, vel altarium, ingreſſus Religionis, benedictiones nubentium, exequiæ & ſepulturæ mortuorum; item officia & beneficia eccleſiaſtica, ſiue eorũ collationes, electiones, præſentationes, inueſtituræ, poſſeſſiones, aut his ſimilia; data vel promiſſa, vel etiam ſolo animo deſtinata pecunia vel alia re, quæ æſtimationem recipit; adquiruntur *a. & q. & per totum. ext. de ſimonia. c. 3. & paſſim. 1. q. 1. cum 5. quæſtionibus ſeqq.*

a c. 1. c. non ſatis. 8. c. cũ in eccleſia.

Conſuetudo an ſimoniam excuſet.

ADEO quod in his non excuſet conſuetudo contraria cuiuſcunq; etiam temporis: b cum diuturnitas temporis nõ diminuat ſed augeat potius peccatum *b*. Niſi fortè conſuetu-

b c. fi. 1. q. 3. d. c. non ſatis. cum c. ſeq.

ſuetudo pia & laudabilis ſit *c*, quæ loco ſti-pendij aliquid dandum cenſeat; ita quòd ea neque ſimoniæ, neq; cupiditatis præ ſe ſpeciem ferat: cum D. Paulus iubeat, etiam à ſpecie mala abſtinendum eſſe *d*.

c c. ad apoſtolicā. 42. ext. hoc tit. *d 1. ad Theſſal. cap. vlt. D. Thomas in 2. 2. q. 100 art. 2. ad 4. adde c. audiuimus 41. ext. hoc tit.*

Decretum Concilij Trid. in ſtatuta & conſuetudines eccleſiarum, ratione huius criminis, &c.

Qvo pertinet decretum Concilij Trident. In pluribus eccleſijs, *inquit*, tam Cathedralibus quàm collegiatis & parochialibus, ex earum conſtitutionibus aut ex praua conſuetudine obſeruari intelligitur, vt in electione, præſentatione, nominatione, inſtitutione, confirmatione, collatione vel alia prouiſione ſeu admiſſione ad poſſeſſionem alicuius Cathedralis eccleſiæ vel beneficij canonicatuum aut præbendarum, vel partem prouentuum, ſeu ad diſtributiones quotidianas, certæ conditiones ſeu deductiones ex fructibus, ſolutiones, promiſſiones, compenſationeſuè illicitæ, aut etiam quæ in aliquibus eccleſijs dicuntur Turnorum lucra, interponatur: hæc cum ſancta Synodus deteſtetur, mandat Epiſcopis, vt quæcunque huiuſmodi in vſus pios non conuertuntur atque ingreſſus eos, qui ſimoniacæ labis, aut ſordidæ auaritię ſuſpicionem

"tionem habent, fieri non permittant; ipſique diligenter de eorum conſtitutionibus ſiue conſuetudinibus ſuper prædictis cognoſcant; & illis tantùm, quas vt laudabiles probauerint, exceptis; reliquas vt prauas ac ſcandaloſas reijciant & aboleant. Eos verò qui hæc in præſenti decreto comprehenſa, quauis ratione commiſerint, pœnis contra ſimoniacos editis, ſacris Canonibus & varijs ſummorum Pontificum conſtitutionibus, quas omnes innouat, teneri decernit: non obſtantibus quibuſcunq; ſtatutis, conſtitutionibus, & conſuetudinibus etiam immemorabilibus, etiam Apoſtolica auctoritate confirmatis: de quarum ſurreptione, obreptione & intentionis defectu Epiſcopus, tanquam Apoſtolicæ Sedis delegatus cognoſcere poſſit *e*."

e textus eſt ſeſſ. 24. c. 14. de reformat.

Caſus, quibus ceſſat ſimonia.

PLANE in re exigui momenti, qui recipientis animum non peruertit aut allicit, ſimonia non committitur; dummodò ea non ex pacto, & non petenti offeratur; neque compenſationis, ſed beneuolentiæ ergò detur *f*. Similiter ingredienti Religionem, dare vel offerre licet monaſterio quaſcunque res, ſed purè, ſponte & plena liberalitate, abſque conuentione vlla *g*, ſicut & illi, qui ius ſuum vitandæ vexationis

f c. etſi quæſtiones. 18. ext. hoc tit. iuncto c. ſicut Epiſcopum. 1. q. 2.

g c. 1. h. tit. in extrauag. commu.

cauſa ab aduerſario redimit *h*. Tametſi hic aduerſarius accipiendo improbè agat; atq; ob id condictione ob turpem cauſam teneatur ad reſtituendum quod accepit *i*.

h *c. dilectus 28. ext. hoc tit.*
i *l. 1. in fi. cũ l. ſeq. ff de condict. ob turp. cauſ.*

De pœnis in ſimoniacos.

Simonia varijs modis vindicatur per ſacros Canones; Qui enim ſimoniacè ordinem ſuſcepit, non ſolum ipſo iure ſuſpenſus eſt ab executione ordinis ſui *k*; verum etiam deponendus eſt *l*, niſi ignorauerit ſe ſimoniacè ordinatum, fortè Epiſcopo à parentibus vel ab alio corrupto; qua ſpecie, ordinatus ex benignitate Canonum ſuſtinetur *m*. Qui verò ad beneficium eccleſiaſticum, vel ad monaſterium ſimoniacè electus, poſtulatus, confirmatus, vel aliter aſſumptus eſt; nullum ius ex eo aſſequitur, adeoq; ad reſtitutionem fructuum, ſi quos percepit, ſub periculo animę obſtringitur *n*. In beneficio quoq; ſimoniacè collato ignoranti, eo iure vtimur; vt idem clericus poſt reſignationem à ſe factam, ad idem beneficium reſumi poſſit *o*. Monachus verò ſi ignorans per ſimoniam in monaſterium receptus eſt, poſt abdicationem monaſterij à ſe factam, ad idem monaſterium reducitur, vel in alio eiuſdem ordinis collocatur *p*: Sin ſciens, ad arctius monaſterium transfertur *q*: Monialis verò, hoc caſu monaſterio exturbatur, & ad agendam perpetuam pœni-

k *c. 2. h. tit. in extraua. comm. c. 5. ext. eod. l. c. ſi quis Epiſcopus. 8. c. ſtatuimus. 107. cum c. ſeq. 1. q. 1.*
m *c. de ſimoniacè. 22. ext. hoc tit, ſed diſpenſatiuè, & ibi gloſſ. per c. præſentium. 1. q. 5. &c.*
n *d. c. 2. in extrauag.*
o *c. ex inſinuatione. 26. ext. eod. c. penult. ext. de elect.*
p *c. de regularib. 25. ext. hoc tit.*
q *d. c. de regularibus.*

pœnitentiam in locum arctioris regulæ retruditur *r*. Eſt & pœna excommunicationis in ſimoniacos, eorumque procuratores & mediatores; cuius abſolutio Romano Pontifici reſeruata eſt *s*.

Simonia mentalis nulla pœna punitur.

SANE, ſi ſimonia ſola mente concepta vel deſtinata eſt: nulla pœna à iure coërcetur, ne quidem reſignationis aut reſtitutionis: cum cogitationis pœnam nemo patiatur; ſed ſufficit eam expiari per pœnitentiam coram Deo *t*. β

Aliud decretum Concilij Tridentini.

VBI attexendum eſt, quod de Ordinatoribus alijſque grauiter ſanxit Concilium Tridentinum: Quoniam, *inquiens*, ab Eccleſiaſtico Ordine omnis auaritiæ ſuſpicio abeſſe debet; nihil pro collatione quorumcunque Ordinum etiam clericalis tonſuræ, nec pro literis dimiſſorijs aut teſtimonialibus, nec pro ſigillo, nec alia quacunque de cauſa, etiam ſpõtè oblatum, Epiſcopi & alij Ordinum collatores, aut eorum miniſtri quouis prætextu accipiant. Notarij verò in ijs tantum locis, in quibus non viget laudabilis conſuetudo nihil accipiendi; pro ſingulis literis dimiſſorijs aut teſtimonialibus, decimam tantùm vnius aurei partem accipere poſſint; dummodò eis nullum ſalariũ

r c. quoniã. 40. ext. eodem. Vbi & de recipientib. ſimoniacè. & de c. de regularibus.

s d. c. 2. in extrauag. comm. Adde latius Nauarrum in Manuali cap. 23. de ſimonia.

t c. Vlt. ext. eod. iũcto c. cogitationis. de pœnit. diſt. 1.

„ ſit conſtitutum pro officio exercendo, nec
„ Epiſcopo ex notarij commodis aliquod e-
„ molumentum ex eiſdem Ordinum colla-
„ tionibus directè vel indirectè prouenire
„ poſſit, tunc enim gratis operam ſuam eos
„ præſtare omninò teneri decernit: contra-
„ rias taxas ac ſtatuta & conſuetudines, etiam
„ immemoriales, quorumcunque locorum,
„ quæ potius abuſus & corruptelæ ſimoniacæ
„ prauitati fauentes, nuncupari poſſunt, pe-
„ nitus ceſſando & interdicendo: & qui ſecus
„ fecerint tam dantes quàm accipientes, vltra
„ diuinam vltionem, pœnas à iure inflictas
„ ipſo facto incurrant *u*.

u *Concil. Trid. ſeſſ. 21. cap. 1. de reformat.*

Notatio ad tit. 14.

a. Intellige ſi principaliter pretium ſiue eius æſtimatio interceſſerit. Nam cõſtat in matrimonio quod ſpirituale eſt, rectè interuenire dotem: cum id fiat pro oneribus matrimonij ſuſtinendis. l. pro oneribus. 20. C. de iure dot. Iter clericum propter diſtributiones quotidianas ire poſſe ad templum, dummodo id principaliter fiat propter Deum; etiamſi alias non eſſet iturus. latè Nauar. in Manual. c. 23. n. 101. Item intellige textum noſtrum, quoad forũ exterius; propter prohibitionem SS. Canonum, qui omnem pactionem, dationem, promiſsionem pro re ſpirituali aut ei annexa, interdicunt; ac proinde ſi contra fiat, præſumunt id fieri in fraudem.

Neq;

Neq; enim is, qui contra iura facit, cenſetur bonam fidem habere. c. qui contra de reg. iur. in 6. & l. 7. C. de agric. & cenſib. lib. 11. At ſecus eſt, quoad forum interius, id eſt, conſcientiæ; in quo cum ſtetur ſoli veritati. c. tua nos. 26. ext. de ſponſal. ceſſat SS. Canonum præſumptio. vbi ſcilicet quod datur vel promittitur, non pro re ſpirituali aut ei annexa fiat, ſed alio proſpectu ſine intentione. Quia, vt inquit Auguſtinus: Deus cor interrogat, non manum. c. ſi quid. 14. q. 5. & Alexander Papa. Nec tantum, inquit, attendenda ſunt, quæ fiunt, quantum quo animo fiant. c. 1. circa fin. 15. q. 6. Et vulgata iuris ſententia eſt: voluntatem & propoſitum diſtinguere peccata. c. cum voluntate 54. ext. de ſentent. excomm. l. qui iniuriæ. 55. ff. de furt. Facit pro hac explicatione text. in c. tua nos. 34 ext. hoc tit. vide Nauarr. d. cap. 23. n. 302.

β Ratio huius eſt, quod cogitationis pœnam nemo patitur. c. cogitationes de pœnitent. diſt. 1. ſcilicet, quoad forum exterius. confirmat D. Thomas in 2. 2. q. 100. art. 6. ad 6. arg. vbi his verbis inquit: quòd quoad Deum ſola voluntas facit Simoniacum: ſed quoad pœnam Eccleſiaſticam exteriorem, non ponitur vt ſimoniacus, vt abrenunciare teneatur, ſed debet de mala intentione pœnitere. Adde omninò quæ tradit Nauarr. ad c. fin. hoc tit. in 2. tomo operum ſuorum.

DE HÆRETICIS, SCHISMATICIS ET APOSTATIS.

TITVLVS XV.

HÆRETICI denominationem ſuam trahunt ab hæreſi, hoc eſt, ab electione, quòd ſibi elegant doctrinam ſingularem & alienam à ſenſu Catholicæ Eccleſiæ *a*, eamq; pertinaciter defendant *b*. Nam, *vt diſertè inquit Auguſtinus*, qui ſententiam ſuam quamuis falſam atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendunt; præſertim, quam non audacia ſuæ præſumptionis pepererunt, ſed à ſeductis atque in errorem lapſi parentibus acceperunt; quærunt autem cauta ſolicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint; nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi *c*.

Schiſmatici vnde dicti, & qui ſint.

Schiſmatici verò à ſchiſmate, id eſt à ſciſſura dicuntur *d*, quòd ab vnitate Eccleſiæ Catholicæ, quæ eſt in Romano Pontifice tanquam in capite *e*; ſe præſcindant. Quod quidem in principio, aliqua ex parte, *ait Hieronymus*, intelligi poteſt: Cæterum nullum ſchiſma, non aliquā ſibi confingit hereſin, vt rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur *f*.

a c. hæreſis. 24. q. 3. & l. 2. in C. de hæred.
b c. qui in Eccleſia ead. q. 3.
c tex. in c. dixit ead. q. 3.
d c. ſchiſma. 24. q. 1.
e c. 3. diſt. 21. c. quoniam vetuſto 24. q. 1. & l. inter claras. §. nos redentes. C. de ſumma Trin. Côc. Chalcedon. in epiſt. ad Leonem. & act. 1. f c. inter hæreſin. 14. q. 3.

De

De pœnis hæreticorum & ſchiſmaticorum.

IN hæreticos pœna à iure ſtatuta eſt, excommunicatio & bonorum confiſcatio *g*; ita tamen vt confiſcationis executio non antè fiat, quam per ſententiam iudicis Eccleſiaſtici de hæreſi condemnati ſint *h*. Item ex conſtitutione Friderici Imperat. hæretici perpetua notantur infamia, diffidantur atque banniuntur *i*. In clericos (quorum tamen bona fiſco ſæculari non inferuntur, ſed eccleſiæ à qua ſtipendium receperunt, applicantur *k*) hoc amplius eſt; quod beneficijs & Ordinibus Eccleſiaſticis exauctorati, relinquantur iudici ſæculari debita animaduerſione puniendi *l*. In ſchiſmaticos, itidem excommunicatio ſtatuta eſt *m*; & ordinationes, beneficiorum collationes, & rerum eccleſiaſticarum alienationes ab ijs factæ, irritæ ſunt *n*.

g *c. ad abolendam. 9. cum c. ſeq.* h *c. excommunicamus. 13. & 15. ext. de hæred. c. cū ſecun. eod. tit. in 6. ad de Auth. Gazaros. C. eod. tit. & Bullam cœna Domini in princ.* h *d. c. cum ſecund.* i *d. auth. Gaz.*

k *d. c. excommunicamus. 13. §. 1.* l *d. c. ad abolendam. & d. §. 1.* m *Bulla cœna Domini. in princ. quæ extat apud Nauarr. in Manuali cap. 27. c. de liguribus. 23. quæſt. 5.* n *cap. 1. & c. 2. ext. de ſchiſmat.*

De Apoſtatis.

APOSTATÆ ſunt, qui deſerunt ſuſceptam à ſe Chriſtianam fidem, vel monaſticam Religionem, vel ſacrum Ordinem *o*; varieq; coërcentur. Nam primi illi publicatione bonorum mulctantur, non extantibus propinquis *p*; neq; teſtandi, vel teſti-

o *Tit. decretal. & C. de apoſtatis* p *l. 1. l. 3. l. 4. & ibi & latius. C. d. tit.*

monij dicendi, vel ſuccedendi ius habent *q*. Et qui alteri huius apoſtaſiæ amplectendæ, author eſt, in pœnam capitis incidit *r*. Secundi verò, ab accuſando & à teſtimonio ferendo reijciuntur, ipſoque iure infames ſunt *s*. Item carceribus mancipantur, donec deſertum Religionis habitum reſumpſerint *t*. Tertij, in criminibus comprehenſi amittunt priuilegium clericis indultum *u*, *y* tum aliter caſtigantur *x*. Eſt & quartum genus apoſtatarum, eorum, ſcilicet, qui Superioris præceptum tranſgrediuntur *y*: Sed hi ad propoſitum argumentum non pertinent.

q l. 3. C. eod. c non poteſt 2. q. 7. r l. 5. C. eod. s c. alieni. 2 q. 7. c. beatus c. ſi quis 3. q. 4. t c. penult. ext. de apoſt. u c. 1. ext. eod iunge c. 15. & 45 ext. de ſent. excomm. x c. 11. 12. & 13. cauſa 11. q. 3. y c. ſi quis. & c. illud ext. de maior. & obed. vide gloſ. & Panorm. ad d. c. 1. de apoſtat. & D. Thomam 2. 2. q. 12.

Notatio in tit. 15.

a. Banniuntur illi qui proſcribuntur, id eſt, à Repub. eijciuntur; aſſimulaturq; excommunicatis, Bald. ad l. 1. n. 10. cum ſeqq. C. de hæred. inſtit. Diffiduntur, quibus denegatur, vel ſubtrahitur fides, quibuſq; indictum eſt bellum, & quos eo indicto quomodocunq; per inſidias aut aperto Marte opprimere licet, non minus, quàm hoſtes; aduerſus quos idipſum permittitur. c. Dominus. 23. q. 2. Ita exponit diffidatos, Pet. Gregor. Tholoſam. in iuris Can. partit. lib. 4. c. 13. in gloſſ. c. Putat autem Panor. ad c. 9. nu. 12. ext.

ext. hoc tit. ſecutus Hoſtienſem, & Ioann. And. hæreticos igne puniendos eſſe, id eſt, cremandos, ex illo loco Ioan. 15. cap. Si quis in me non manſerit, & c. quod & comprobat conſuetudo, teſte ibid. Panor. Huius conſuetudinis meminit & Iul. Clar. in §. hæreſis. verſ. ſed quæro.

β Intellige, Ordinationes à Schiſmaticis factas eſſe irritas, quoad executionem Ordinum, nam ipſi Ordines per ſe ſubſiſtunt, cap. 2. ext. de Schiſmat. Vide latius D. Thomam. in 2. 2. q. 39. art. 3.

γ Hoc accipiendum eſt de priuilegio can. ſi quis ſuadente. extat in c. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. quod clericus in criminibus comprehenſus amittit, ita, quod eum comprehendentes non incidant in eiuſdem canonis excommunicationem: adhibita tamen moderatione c. ſi iudex laicus. 12. de ſentent. excommun. lib. 6. Non autem amittit priuilegium fori. Panorm. ad d. c. 1. nu. 6. quam ſententiam poſt alios à ſe relatos ſequitur Did. Couarr. pract. quæſt. cap. 22. n. 2. verſ. tertiò his erit; licet cum quadam limitatione, vt ipſe putat, ſed abſque authoritate iuris. De extrauag. Leonis X. vide infra tit. 22. in notat. ε.

DE

DE SORTILEGIS, BLASPHEMIS ET SACRILEGIS.

TITVLVS XVI.

Sortilegi qui.

SORTILEGI dicuntur: qui id quod occultum eſt, euentu alicuius rei expiſcantur: veluti ſunt, exempli gratia, qui ad deprehendendum furem, vel ad præcognoſcendum id quod furtum ſuſpicantur, codicem, tabulam, aſtrolabium vel aliud quid mouent aut inſpiciunt *a*. Hæc enim, cum non ſine dæmonis conſpiratione aut tacita eius imploratione exerceri ſoleant: rectè improbantur à ſacris Canonibus: iuxta illud D. Pauli; Nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum *b*.

Sors nihil in ſe mali continet; & quando licitè exercetur.

Alioqui ſors nihil mali in ſe continet *c*, adeoq; ea vti licebit, ſi neceſſitas cogat *d*, *e* aut cum dubium factum inter partes, ſortione dirimi placet *f*.

a c. 1. & 2. ex. de ſortilegijs. c. Vnico 26. q. 1.

b 1. ad Cor. 10. cap.

c c. 1. 26. q. 2. *d de Matthia in Actis Apoſtolic. 1. de Ionatha 1. Reg. 14.* *e c. non exemplo 26. q. 2.* *f l. ſi quæ. 5. ff. famil. ercisc. l. ſed cum ambo. 14. ff. de iudic. l. 3. C. com. de leg.*

DE

De pœna ſorte abutentium.

ILLIS igitur, qui ſorte abutuntur, communione Eccleſiæ interdicitur; ſicut & ariolis, aruſpicibus, alijſq; incantatoribus *g.* Sed & iure ciuili in eos animaduertitur *h.*

Blaſphemi qui, & quomodo coërceantur.

Blaſphemi ſunt, qui in Deum vel Sanctos conuitium vel maledictum euomunt. *i* Et hi ex præſcripto iuris Canonici ſolemni pœnitentia & pœna pecuniaria coërcentur *k*: à iure ciuili, vltimo ſupplicio, ſi in Deum blaſphemia admiſſa ſit, plectuntur *l*.

Verum hæ pœnæ quandoq; immutantur, vt apud Did. Couarr. ult c. quamuis. de pact. in 6. 1. part §. 7. n. 11. cum ſeqq.

Sacrilegi qui, & de eorum animaduerſione.

Sacrilegi ſunt, qui rem ſacram è loco ſacro, vel non ſacram de loco ſacro, vel ſacram de loco non ſacro, dolo auferunt *m*, latiùs hoc iure, quàm Ciuili, quo, in re non ſacra, quamuis è loco ſacro, ſacrilegium non admittitur ſed furtum *n*: vtroque tamen iure, ſi qua iniuria loco diuino vel perſonę Eccleſiaſticæ illata eſt, ſacrilegij nomine notatur *o*.

De pœna ſacrilegorum.

POENA in ſacrilegos nunc aſperior, nunc mitior ſtatuitur, pro ratione perſonæ, rei, & temporis; adeoque arbitraria eſt *p*.

g c. 1 & paſſim. 26. q. 5. vbi latius.

h Vt videre eſt tit. C. de malef. & mathem.

i Apoc. cap. 13. c. 1. extr. de maledicis.

k d. c. 2.

l Vide Nouell. vt non luxurientur homines.

m c. quiſquis. § ſimiliter. 17. q. 4.

n l. diui. 5. ff. ad leg. Iul. pecul.

o d. c. quiſquis. cap. ſi quis ſuadente d. q. 4. l. ſi quis 10. C. de Epiſc. & cler.

p iuxta l. ſacrilegij ff. ad leg. Iul. pecul. d. c. quiſquis. cum cc. ſeqq. tum alibi.

Nota-

Notatio in tit. 16.

a Libet hic Bedæ locum integrum ſubijcere, ex quo textus noſter deſumptus eſt. Non exemplo Matthiæ, vel quod Ionas Propheta ſorte deprehenſus ſit indifferenter ſortibus & credendum: cum priuilegia ſingulorum (vt Hieronymus ait) communem legem facere omnino non poßint. Et infrà: Si qui tamen neceßitate aliqua compulſi Deum putant ſortibus exemplo Apoſtolorum eſſe conſulendum, videant hoc ipſos Apoſtolos non niſi collecto fratrum cœtu & precibus ad Deum fuſis egiſſe. Adde & illos meritò damnari, qui ex obſeruatione diei, menſis, aut anni fauſtum vel infauſtum quid exiſtimant. cap. fin. 26. q. 7. c. non liceat. & ibi gloſſ. ead. quæſt. 5.

DE HOMICIDIO VOLVNTARIO ET CASVALI.

TITVLVS XVII.

Homicidij nomine quæ contineantur.

HOMICIDIO nomine, apud SS. Canones, non tantùm venit hominis interemptio, ſed & odium, detractio, perſuaſio mala, omniſq; motus iniquus ad nocendùm

dum alteri *a*. Verũ nos de eo agimus, quod ad hominis internecionem pertinet *b*.

Duplex homicidij genus, voluntarium & caſuale, & de pœna voluntarij.

ET hoc, ſi animo occidendi & dolo malo admittatur, voluntarium dicitur. Sin caſu, id eſt, præter opinionem occidentis, caſuale ſiue fortuitum *c*; illud per Ius ciuile capitali pœna vindicatur *d*; per Ius Canonicum excommunicatione coërcetur per iudicem *e*; tum etiam depoſitione ab Ordine quocunque, ſi clericus ſit. *f*. Addidimus, *dolo malo*, vt excludamus militem, iudicem eiuſque miniſtrum: quorum ille hoſtem hi nocentem, impunè occidunt *g*, licet non ſine irregularitatis nota *h*. Item vt excludamus eum, qui defendendi ſui cauſa aggreſſorem ſuum interficit *i*: Cùm vim vi repellere omnes leges omniaque iura permittant *k*.

a c. homicidiorũ. cum 4. cc. ſeqq. de pœn. diſt. 1. b ita enim accipiatur ſub tit. Decreta. de homicidio. & paſſim tit. ff. & C. ad leg. Corne de ſicar. c l. 1. iuncta l. in lege 7. ff. d. tit. & paſſim ext. hoc tit. d l. 3. §. legis Corneliæ iuncta l. penult. ff. ad leg. Cornel. de ſica. §. item lex Cornelia. Inſtit. de publ. iud. e c. itaq; 24. q. 3. c. ſi quis membrorum, 23. q. 8. f iuxta diſpoſitionem tex. in c. cum non ab homine, 10. ext de iudic. in c. tua. 6. ext. de pœnis. g c. miles cum cc. ſeqq. 23. q. 5. h c. ſi quis viduam diſt. 50. c. penult. ext. de homicid. cap. 5 cap. 9. ext. ne clerici vel monach. Vide D. Thomam in 2. 2. quaſt. 40. art. 2. i Clem. vnica de homicidio adde omnino Concil. Trident. ſeſſ 14. cap. 7. de reform. k c. ſignificaſti. 18. circa fi. ext. hoc tit. c. 3. §. ſi. vero. ext. de ſentent. excomm. l. 3. ff. de Inſtit. & iure l. 1. §. vim. ff. de vi & vi armata.

Homi-

Homicidium caſuale extra noxam eſt, niſi, &c.

CASVALE ſiue fortuitum homicidium, quia fato quodamodo imputatur extra noxam eſt *l*; niſi fortè culpa caſum præceſſerit: hac enim ſpecie homicidium à iure Ciuili punitur, ſed mitius *m*: & à SS. Canonibus, irregularitate notatur *n*: ſicut & ſi, dum rei illicitæ opera dabatur, caſus inciderit *o*.

l c. latro. 9. ext. de hom. l. 1. C. ad leg. Cor. de ſica. l. in lege ff. eod. tit. c. frater. diſt. 50.

m *l. 1. §. ſed ſi l. 4. §. 1. ff. eod. tit. l. ſi putator. 31. ff. ad leg. Aquil.* n *c. 8. c. 12. ext. de homicid. c. hi qui diſt. 50.* o *d. c. 8. c. 10. c. penult. & vlt. ext. de homicidio, qua vide eo.*

De homicidio à furioſo, & ſimilibus perpetrato.

CASVALI ſimile eſt, homicidium admiſſum à furioſo, infante vel dormiente. Nam & huius nulla ratio ducitur *p*.

p d. clem. vnica. h. tit. l. infans. 12. ff. ad leg. Cor. de ſica.

De infante in lecto reperto mortuo.

ILLVD verò de parentibus, apud quos infans in lecto repertus eſt mortuus, reſcriptum eſt ab Alexandro III. vt ſi parentes non lateat, eum à ſe oppreſſum vel ſuffocatum eſſe; grauiter in hoc ſe deliquiſſe agnoſcant, & ad trium annorum pœnitentiam reuocentur, quorum vnum in pane & aqua tranſigant: Sin incertum; pœnitentiã arbitrio imponentis ſubeant *q*. Cum in eo peccâſſe intelligantur parentes, quod infantem in communem lectum recipiendo, periculo oppreſſionis vel ſuffocationis poſuerint *r*.

q vide c. fi. ext. de his qui filios occid. & ibidem gloſſã & alios.

r c. conſuluiſti. 2. q. 5.

DE

DE ADVLTERIIS, STVPRO, RAPTV, ET INCESTV.

TITVLVS XVIII.

De adulterio, & quæ eius pœna.

ADVLTERIVM, eſt alieni tori violatio *a*: & propriè in nuptam committitur de iure Ciuili *b*: ex ſententia SS. Canonum, etiam in ſolutam mulierem à coniugato *c*; cum hoc iure eadem in marito, quæ in vxore caſtimonia requiratur *d*. Adulter ex præſcripto iuris Ciuilis, vbi criminaliter actum eſt, gladio plectitur *e*: adultera verò verberibus affecta in monaſterium detruditur, poteſtate interim marito relicta eam intra biennium repetendi *f*. At vbi ciuilter, hoc eſt, ad ſeparationem tori actum eſt; ſeparatione facta, dos & donatio propter nuptias innocenti coniugi applicantur *g*. Quamuis hoc iudicium non planè ciuile ſit, ſed mixtum, id eſt, criminaliter & ciuiliter exerceatur *h*.

a *ita Grat. in* §. *cũ ergo verſ. adulterium verò eſt 36 q. 1.*
b *l. inter. 6.* §. *lex Iul. ff. ad leg. iul. de adult. l. fugitiuus. 225. ff. de verb ſig.*
c *c. 19: & c. ſi. 32. q. 5.*
d *cap. nemo blandiatur 32. q. 4. c. apud nos d. q 5.*
e *l. quãuis. 30. in fin. C. ad leg. Iul. de adult.* §. *item lex Iulia de adult. Inſtit. de publ. iud. adde Cuiacium obſer. lib 20. c. 18.*
f §. *ſi quando Nouell Vt nulli iud. auth ſed hodie. C. ad l. Iul. de adult. idem receptum videtur à iure Canonico, in c. gaudemus. 19. ext de conuerſ coniug. Et dos hoc caſu diuidetur prout in d.* §. *ſi quando.*
g §. *quia verò plurimas Nouell. 117. Vt liceat matri & auiæ c. plerumq; ext. de dona. inter vir. c. 1. ext. vt lite non conteſt.*
h *c. ext. 5. de procurator.*

Maritus, adultera vxore ingredi poteſt monaſterium.

QVO fit, vt maritus, adultera vxore monaſterium ipſe ingredi poſſit, cùm à iure ſoluendi debitum coniugale vxori adulteræ, ſolutus ſit *i*.

Caſus, quibus propter adulterium non fit ſeparatio.

VBI tamen vterq; coniunx adulterium ſiue fornicationem admiſit, agi non poteſt ad ſeparationem tori, ſed mutua compenſatione delicta tolluntur *k*. Idem eſt, vbi alter alteri adulterij committendi auctor fuit, aut factū probauit *l*. Cur enim, *inquit ſcitè Scæuola*, improbet maritus mores vxoris, quos ipſe aut antè corrupit, aut poſtea probauit *m*? Et cum adulterium ſine dolo malo non admittatur *n*, conſequens eſt, nec eam ab vſu tori ſubmoueri poſſe, quæ vel falsò credens maritum mortuum, alteri nupſit *o*: vel errore lapſa alteri tanquā marito ſuo commiſcuit *p*.

De pœna in clericos adulteros.

ATQVE hæc in laicos ſtatuta ſunt. Clerici verò propter adulterium admiſſum à ſe, deponuntur à iudice Eccleſiaſtico; niſi peracta pœnitentia cum ijs diſpenſet Epiſcopus *q*.

i c. conſtitutus. 13. ext. de conuerſ. coniug.
k c. pen. & vlt. ext. de adulter. & 32. q. 6 per totam l. viro 40. ff ſol. matr.
l c. diſcretionem 6. ext. de eo qui cognouit coſang. l. cum mulier. 49. ff. ſol. matri. l. ſi vxor. 13. §. fin. ff. ad leg. Iul. de adult.
m d. l. cum mulier.
n l. pen ff. ad l. Iuliam de adulter.

o cap. 1. 34 q. 1. c. 2. ext. de ſec. nup. p c. in lectum. ead. q. 1. iuncta l. igitur 12. verſ. & generaliter ff. de liberali ca. q c. cum non ab homine. 10. iuncto c. at ſi Clerici. 4. §. fi. ext. de iud.

De ſtupro & eius pœna.

STVPRVM committitur: ſi quis ſine vi, virgini vel viduæ honeſtè viuenti vitiū intulerit *r*: Eiuſque pœna eſt ex iure ciuili in perſonis honeſtis, publicatio dimidiæ partis bonorum: in humilibus, coërcitio corporis cum relegatione *s*. Nonnunquam grauius vindicatur pro perſonarū & delicti qualitate *t*: Ex præſcripto verò SS. Canonum, compelliturs, qui ſtuprum virgini intulit, eandem dotare & in vxorē ducere: niſi pater virginis nolit eam duci; qua ſpecie dotâſſe eam ſufficit. Sin ipſe ſtuprator nolit eam in vxorem recipere; tunc hic corporaliter caſtigatus, & excommunicatus in monaſterium ad agendam pœnitentiam detruditur *u*, *y*.

r l. inter. 6. § ſtuprū. ff. ad l. Iul. de adul. § itē lex Iul. de adul Inſt. t. de pub. iud. s d. § itē lex Iul. de adul. t Vt in d. § itē lex Iulia. Ve ſ ſed eos, in l. 1. § fi. ff. de extr. ord. cri. in l. Vnica C. de mulierib. q. ſe prop. ſeruis in leg. ſi quis aliquid. 38. § qui nondum. ff. de pœnis. in l. Vnica. C. ſi quis eam. u c. 1. c. 2. ext. de adult.

De pœna ſtupri ſacrarum Virginum.

In eos verò, qui ſacris virginibus ſtuprū intulerunt, hæc pœna conſtituta eſt à ſexta Synodo: Si quis, *inquit*, Epiſcopus, Preſbyter, Diaconus, aut Subdiaconus, aut Lector; aut Pſalmiſta, aut Oſtiarius; cū muliere ſanctificata Deo, mœchatus fuerit, deponatur, quia ſpōſam Chriſti corrupit: Si verò laicus excommunicetur *x*. Amplius ex Iuſtiniani conſtitutione, res eius monaſterio applicatur, aliaque pœna hoc ſcelus coërcetur *y*.

x extat in c. ſi quis Epiſcopus. 27. q. 1. adde c. cum nō ab homine ext. de iud. & c. 5. ead. q. 1. y Nouel. 123. § penult. c. ſi quis rapuerit. 27. q. 1. De fornicatione cum filia ſpirituali vide c. penult. & vlt. 30. q. 1.

De raptu, eiusq; pœna.

RAPTVS eſt, ſi honeſta virgo; vidua, vel etiam vxor alterius abducitur, licet non inuita; præcipuè verò, ſi Deo dicata ſit virgo vel vidua. Pœna eius eſt in raptorem & ipſius comites, vltimum ſupplicium & bonorum ademptio, quę raptæ mulieri ingenuæ, vel alijs, iuxta ordinem iuris ciuilis applicātur *z*. Item interdictio matrimonij inter raptorem & raptam ex Iuſtiniani conſtitutione *a*; Quod tamen iure Decretalium immutatum eſt *b*: dummodò rapta à raptore ſeparata, & in loco tuto conſtituta, liberè cum raptore contrahat; alioqui quamdiu in poteſtate raptoris eſt, nullum inter eos conſiſtere poteſt matrimonium *c*; alijſque pœnis hoc crimen perſequitur Concilio Tridentino, quas ſupra retulimus *d*.

z l. vnica. C. de rapt. virg. & Nouell. 143. de raptis mulieribus vbi de his latiꝰ. adde & d. Nouel. 123. §. penul & c. ſiquis rapuerit. 27. quæſt. 1.

a d. l. vnica. & d. Nouell. b *c. fi. ext de raptoribus, & c. penult. ext. eod. tit.* c *hoc additum eſt ad d. c. fi. à Conc. Trident. ſeß. 24. cap. 6. de reform. matr. adde & c. de puellis. 36. q. 2.* d *lib. 2. tit. de homicidis, adulterijs. §. fi.*

De inceſtu.

INCESTVS committitur per concubitum cum conſanguinea vel affine *e*, non tamē quauis, ſed cum qua interdictę ſunt nuptiæ *f*. Vnde & nuptiæ inter hos de facto contractæ, inceſtæ appellantur *g*. Sed & virginum Deo conſecratarum non ſolùm inceſta ſed & ſacrilegia coniunctio eſt *h*.

e c. de inceſtu. 35. q. 2.
f l. fi. ff. de ritu nupt.
g Couarr. in 4. lib decr. in 2. parte.

Di

cap.6.§.8. iunge quæ diximus ſuprà de cognatis & affinib. g *Nouell.de inceſt.nup.in princ.l.fi.C. de inceſt.& inut.nupt.* h *c.nec eam. 35.q.2.* h *c.Virginibus.c.ſi quis ſacro. 17.q.1.*

De pœna inceſtus.

PORRÒ inceſtus pœna eadem eſt, quæ adulterij *i*: inceſtarum verò nuptiarum, exilium & bonorum publicatio; ſi tamen liberi ex alio matrimonio legitimi non ſuperſint: præterea in vilibus perſonis additur corporis coërcitio *k*. In eum verò, qui virginem Deo conſecratam iungendi matrimonij cauſa vel ſaltem attentauerit; capitalis pœna conſtituta eſt *l*. Et hæc iuris ciuilis ſunt. A iure Canonum inceſtuoſis fidelium communione & matrimonio etiam cum alia interdicitur *m*; licet contractum cum alia, permittatur: Cùm non ſit impedimentum dirimens ſed tantùm impediens matrimonium *n*.

i *l.ſi adulterium cum inceſtu. 38. in princ ff. ad leg.Iul. de adulter. Couar.d.lo.* k *Vide Nou. 12.de inceſt. nup.l.4.C. de inceſt.& inut.nup. & omnino Couar.d.lo.* l *l.ſi quis nō dicam. 5.C. de Epiſc.& Cleric. adde & Nouell.123. §.penult.* m *c.fi. 35.q.8.c. quadam.cum aliquot cc.ſequentib.32.q.7.c.6.c.8.c.9.c.10. 34 q.1. c.1.c.2.c.4.c.8.ext.de eo qui cogno.conſang.* n *c.tranſmiſſa.4. ext. d.tit.de eo qui. Adde Nauarr.in Manual c.21.num.74.cum ſeq. & ſuprà tit.de imped.non dirimentibus.*

Notatio in tit. 18.

a. Etſi in hac re pares ſint maritus & vxor: vt propter alterius adulterium ſiue fornicationem alter agere poßit ad ſeparationem tori; tamen in hoc diſtant, quò ad lucrum dotis, & do-

nationis propter nuptias: quod vxor ob ſolum adulterium dotem amittat: maritus verò non antè, quàm ſi frequenter cum alia muliere egerit. & bis monitus non reſipuerit. Ita enim colligitur ex Nouell. 117. *ne liceat matri & auiæ. §. cau. verſ. ſi quis in ſua domo. Et de hac materia vide latius* Didac. *Couarr. de matrim. part. 2. cap. 7. §. 5. & 6.*

β Sed an occidere licet marito vxorem ſuam in adulterio deprehenſam? minimè, quamuis ipſum adulterum ſi vilis perſonæ ſit, impunè occidat domi ſuæ in adulterio repertũ l. marito. 24. ff. ad l. Iulia. de adulter. & l. Gracchus. C. *eodem tit. Item & iure* Nouell. *licet marito occidere quemcunq; adulterum in ſuſpecto loco cum vxore colloquentem; dummodò prius eum ter in ſcriptis admonuerit; vt videre eſt in §. bis quoq;* Nouell. 117. *vt liceat matri & auiæ. in authent. ſi quis.* C. *ad l. Iulia. de adulter. Sed hæc ex conceſſione iuris Ciuilis; quo etiam permiſſum eſt patri adulterum quemcunq; cum filia, etiam in domo mariti, in eodem delicto inuentum occidere, modò & ipſam filiam ſimul vel in continenti occidat, eaq; in ipſius poteſtate ſit, non ſui iuris. l. patri 20. cum 3. ll. ſeqq. ff. iam d tit. At de iure Canonico hæc nullatenus permittuntur marito & patri. per text. in cap. inter hæc c. admonere. in verſ. nam ſi verum & c. ſi quod verius 33. quæſt. 2. latius Couarr. cap. 7. §. 7. nn. 15. de matrim. p. 2.*

7. Is verò, qui eam ducere prohibetur, vtpote alias vxoratus, aut ſacro Ordine inſignitus; nihilominus ad dotandum eam tenetur: Nam licet hic à matrimonio contrahendo liberatus ſit non tamen à dote danda vel conſtituenda; cum vtrumque ſit in obligatione arg. l. Celſus. 28. §. 1. ff. de recept. arb. Panormit. & Henricus Boich. ad c. 1. & c. 2. ext. de adulter. vbi latius e: s vide.

DE CRIMINE FALSI.

TITVLVS XIX.

Quid ſit falſum.

FALSVM nihil aliud eſt authore Iuſtiniano *a*, quàm veri imitatio, ſiue magis immutatio. In crimen verò & coërcitionem falſum incidit, ſi dolo malo admittatur *b*. Vnde qui falſum dicit, quod putat verum, falſi crimine nõ obſtringitur; cum non tam fallat, quàm fallatur ipſe *c*.

a Nouel. 73 de instru. cauſ. in prin.

b l. nec exemplum. 20 C. ad leg. Cor. de falſ.

c c. homines cum c. ſeq. 22. q. 2.

Quibus modis falſum incurratur.

VARIIS modis crimen falſi incurritur, ſicut multis exemplis comprobant Iuris vtriuſque tituli *d*; quæ facilioris doctrinæ cauſa ad hæc quatuor capita reuocari poſſunt: Aut enim falſum admittitur dicto,

d in Decret. de crim. fal. ſi in ff. & C. ad leg. Cor. de falſ.

aut ſcripto, aut facto, aut vſu. Dicto; vt in teſte, qui falſum dicit, aut verum ſupprimit *e*. » Vterque reus eſt, *inquit textus*, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: » quia & ille prodeſſe non vult, & iſte nocere deſiderat *f*. Scriptura: ſi quis teſtamentum, vel aliud inſtrumentum falſum ſcribat, ſignet, recitet, celet, ſubijciat *g*. Item ſi in teſtamento quis ſibi adſcribat *h*. Facto; ſi quis falſam monetam percutiat *i*; ſi in aurũ quid vitij addat; ſi argenteos nummos adulterinos conſtet *k*; ſi pondera aut menſuras publicè probatas, corrumpat *l*: ſi ſignum adulterinum faciat, ſculpat, exprimat *m*; ſi duobus eandem rem in ſolidum vendat *n*, ſi iudicem corrumpat *o*. Vſu denique; ſi quis falſis literis vtatur *p*; ſi falſas leges alleget *q*, ſi falſum nomen aut cognomen ſibi vſurpet *r*; alijſq; exemplis hæc illuſtrari poſſent, niſi prolixitas moleſta eſſet.

e c. 1. ext. hoc tit. l. 1. ff. ad leg. Cor. de falſ. f d. c. 1. & c. quiſquis. 11 quæſt. 3. g §. item lex Cornelia de falſis Inſtit. e pub. iud. h d. 1. § qui in rationib. l. l. 2. & l. quid ſit falſum 23. ff. d. tit. h l. ſi quis legatum 6. ff eod. i l. qui falſam 19 ff. eod. & tit. C. de falſa mon. k leg. Cornelia. 9. ff. d. tit. l l. penult ff. eod. m d. loco Inſtit. n l. qui duob. 21. ff. eod. o l. 1. in princ. & d. l. qui duob. ff. eod. p c. ad falſariorum 7. ext. hoc tit. q l. ſi. ff. d. tit. r l. falſi. 13. l eos. 27. in fin. ff. eod.

Pœna falſi ex iure ciuili.

Poena falſi in ſeruos vltimum ſupplicium eſt, in liberos deportatio & omnium bonorum publicatio *s*. Interdum tamen

s d. loco Inſtit. & l. 1. in fin. ff. ad leg. corn. de falſ. quod autem attinet de publicatione bonorũ. videnda eſt auth. bona damnatorum. C. de bonis proſcript. & quæ ibi tradunt Dd.

pro

pro criminis qualitate remiſſius *t*, interdum ſeuerius vindicatur *u*.

t Vt in d. l. qui duob. in fin.

u Vt in crimine falſa moneta ad. de Doct. ad d. l. 1. in fin.

Pœna falſi ex iure Canonico circa literas Apoſtolicas.

ADDE ex præſcripto iuris Canonici: ſi quis falſum circa Apoſtolicas literas admiſerit, excommunicatione notatur, & clericus officijs & beneficijs Eccleſiaſticis exuitur, tum etiam degradatur, ſi per ſe hoc crimen exercuerit. Ita enim ab Innocentio Tertio diſertè conſtitutum eſt, cuius verba pleniotis cognitionis cauſa, hîc libet ſubijcere: Ad falſariorum confundendam malitiam: & infrà. De communi fratrum noſtrorum conſilio duximus ſtatuendum, vt qui literis noſtris vti voluerint, eas primò diligenter examinent: quoniam ſi falſis literis ſe vſos dixerint ignoranter, eorum ſera pœnitentia euitare nequibunt pœnas inferius annotatas. Nos enim omnes falſarios literarum noſtrarum, qui per ſe vel alios vitium falſitatis exercent, cum fautoribus & defenſoribus ſuis, anathematis vinculo decernimus innodatos: ſtatuentes, vt clerici qui falſarij fuerint deprehenſi, omnibus officijs & beneficijs Eccleſiaſticis perpetuò ſint priuati; ita quòd qui per ſe falſitatis vitium exercuerint, poſtquam per Eccleſiaſticum iudicem fuerint degradati; ſæculari

„ poteſtati traduntur, ſecundum conſtitutio„ nes legitimas puniendi: per quam & laici„ qui fuerint de falſitate coniuncti legitimè „ puniantur. Qui verò ſub nomine noſtro „ literis falſis vtuntur, ſi clerici fuerint, offi„ cijs & beneficijs Eccleſiaſticis ſpolientur; ſi „ laici, tamdiu maneant excommunicationi „ ſubiecti, donec ſatisfaciant competenter: „ ita tamen vt in iſtis & in illis malitia grauius, „ quam negligentia puniatur: Quod & de his „ qui falſas literas impetrant, ſtatuimus obſer„ uandum x.

x text. eſt in c. ad falſariorum. 7. ext. hoc tit. iunge c. penult. ext. eod. vbi in literis ſimplicis iuſtitia aliud ſtatuitur. Sed Bulla cœnæ Domini. §. 6. etiam ad literas iuſtitia & ad alios caſus hanc conſtitutionem Innocentij III. extendit. vt videre eſt apud Nauarrum in Manual. cap. 17. num. 62.

De pœna clericorum, qui falſum extra literas Apoſtolicas admiſerunt.

EXTRA literas Apoſtolicas, clerici ſi falſum admiſerint; ab Eccleſiaſtico iudice deponuntur y, & pro grauitate criminis quandoque in monaſterium coguntur z.

y per tex. in c. cum non ab homine. 10. ext. de iudic. z c. ſi Epiſcopus. diſt. 50. iuncto c. tua, 6. ext. de pœnis.

DE

DE FVRTO, RAPINA, INIVRIA ET DAMNO DATO.

TITVLVS XX.

De furto, rapina, & vtriuſq; pœna.

FVRTVM eſt contrectatio rei frauduloſa, lucri faciendi gratia, vel ipſius rei, vel etiam vſus eius, poſſeſſioniſuè *a*. Quæ contrectatio ſi per vim fiat, adſciſcit ſibi nomen rapinæ *b*. Illius pœna dupli eſt, ſi furtum ſit non manifeſtum: ſin manifeſtum, quadrupli *c*; quemadmodum & rapinæ; niſi quod in pœna rapinæ & res ipſa inſit *d*: Amplius ex decreto Marci, aliorumq; Imperatorum, ſi quis vi rapuerit vel inuaſerit rem alienam; poſt reſtitutionem ipſius rei, tenetur etiam ad æſtimationem eius: ſin verò rem propriam; cadit rei ſuæ dominio vel ſi debita ſit, iure ſuo priuatur *e*. Sed & criminaliter ad vindictam publicam, vtrumque delictum exercetur: verum hac ſpecie, extraordinaria pœna ex arbitrio iudicis ſtatuitur *f*, ſi reus

a tex. eſt in l. 1. ff. de furt. in §. furtum Inſtit. de obl. quæ ex delicto.

b Tit. Inſtit. de vi bon. rapt. in princip. c §. pœna. inſtitut. d. titul. d tit. Inſtit. de vi bon. rapt. circa princip. e l extat. 13. ff. de eo quod met. cauſ. l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. §. ita tamen Inſtit. de vi bonor. rapt. f l. fi. ff. de furt. & l fi. ff. de priuat. delict. Hodie ex Caroli V. conſtitutione, pœna ferè ordinaria eſt, vt videre eſt in ordinat. pœnalib. tit. 157. cum ſeqq.

laicus

laicus ſit; ſin clericus, deponitur per Eccleſiaſticum iudicem *g*. Imo & lege Iulia de vi, rapina coërcetur *h*,

g c. cum nō ab homine 10 ext. de iud.

h vt videre eſt ſub tit. ff. & C. ad l. Iuliā de vi publica. & vi priuat.

De iniuria.

INIVRIA ex eo dicta eſt, quod non iure fiat: omne enim quod non iure fit, iniuria fieri dicitur, hoc generaliter: Specialiter autem iniuria dicitur contumelia *i*; vt hic. Et hæc quandoq; re, quandoque verbis, quandoque literis, interdū geſtu infertur. Re; ſi manus alicui inferantur. Verbis; ſi conuiciū fiat *k*. Literis; ſi libellum famoſum quis ſcripſerit vel ſcribi curauerit, vel repertum non ſuppreſſerit *l*. Geſtu: ſiquis ad inuidiam alicuius veſte lugubri vtatur aut ſqualida; vel ſi barbam demittat *m*. Et generaliter, quòd ad alicuius infamiam ſit iniuria fieri dicitur *n*, Qua ſignificatione hoc loco accipitur.

i tex. eſt in l. 1. ff. de iniurijs.

k d. l. 1. §. iniuriam ff. d. tit.

l l vnica. C. de famoſ. libell. l. lex Cornel. 5. § ſiquis. ff. de iniur.

m l. item apud Labeonem 15. §. generaliter ff. d. tit.

n d. § generaliter.

Propter iniuriam & ciuiliter & criminaliter agi, & de pœnis.

OB illatam iniuriam ciuiliter agitur vel criminaliter (vt & in cæteris delictis *o*.) Ciuiliter; ad æſtimationem iniuriæ; vt, ſcilicet iudex tanti reum condemnet, quanti iniuriam paſſus æſtimauerit, vel minoris prout iudici viſum fuerit *p*. Criminaliter; ad pœnam extraordinariam officio iudicis reo irrogandam *q*. Hæc ex preſcripto iuris ciuilis.

o de quo in §. cæterū infra de pœnis

p §. in ſumma iuncto §. pœna. inſtit. de iniu.

q d. §. in ſumma. & l. fi. ff. de iniur.

De pœnis Iuris Canonici.

Quibus adijciatur ex iure Canonico: eum qui violentas manus in Clericum vel Religioſum iniecerit, excommunicationi ipſo facto ſubdi r: Item qui Cardinalem fuerit hoſtiliter inſecutus, vel percuſſerit, &c. in eum veluti Maieſtatis reum animaduerti; ex Bonifacij VIII. conſtitutione, cuius verba hic partim repetenda ſunt: De communi " Fratrum noſtrorum conſilio hac in perpe- " tuum valitura conſtitutione ſancimus: Vt ſi " quis deinceps in hoc ſacrilegij genus irre- " pſerit, quòd ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Car- " dinalem fuerit hoſtiliter inſecutus, vel per- " cuſſerit aut cœperit, vel ſocius fuerit facien- " tis, aut fieri mandauerit, vel factum ratum " habuerit, aut conſilium dederit vel fauorē, " aut poſtea receptauerit vel defenſauerit ſci- " enter eundem; ſicut reus criminis læſæ Ma- " ieſtatis perpetuò ſit infamis, diffidatus, nihi- " lominus & bannitus: ſit inteſtabilis vt nec " teſtamenti liberam habeat factionem, nec " ad alicuius bona ex teſtamento vel ab inte- " ſtato vocetur: quatenus ab omni ſucceſſio- " ne repulſus, publicaq; repulſa confuſus mi- " nus inueniat ſuę malitię ſucceſſorē: fiant ha- " bitationes eius deſertæ, & vt non ſit, qui eas " inhabitet, dentur cuncta ipſius ædificia in " ruinam: & vt perpetuæ notam infamiæ per- " petua ruina teneatur, nullo tempore repa- "

c. ſi quis ſuadente 17. q. 4. c. 5. cum ſimilibus ex. de ſent. excom.

ren-

„ rentur: nullus ei debita reddere; nullus re- „ ſpondere in iudicio teneatur: quidquid eti- „ am in bonis inuenitur ipſius fiſci vel Reipu- „ blicæ dominio applicetur, &c. s

s text. eſt in cap. felicis 5. de pœnis lib. 6. vbi & plures aliæ pœnæ ſtatuuntur, etiam quoad liberos.

Qui verò in Epiſcopum hæc perpetrauerit ijſdem ferè pœnis coërcetur ex Clementina conſtitutione t. In auctorem famoſi libelli, aut qui eum inuentum non ruperit, hic Canon extat Hadriani Papæ: „ Qui in alterius famam publicè ſcripturam aut verba „ contumelioſa confinxerit, & repertus ſcri- „ pta non probauerit; flagelletur: & qui ea „ prius inuenerit, rumpat, ſi non vult aucto- „ ris facti cauſam incurrere u.

t in c. 1. de pœnis, quod vide. adde & c. vnicum eod. in extrauag. Ioan. XXII. c. fi quis ſacerdotum. c. u conturationum. 11. q. 1. u tex. eſt in c. qui 5. q. 1. adde & c. 1. ead. q. 1.

De damno dato.

Damnvm culpa, etiam leuiſſima, datum tam in rebus animatis, quàm inanimatis; reſarciri debet ab eo, qui intulit x; cum factum cuique ſuum nocere debeat, non alteri y: Idem eſt, ſi damnum ex imperitia datum ſit, veluti ab aſſeſſore z, medico a, aduocato, artifice; qui iuxta præcepta artis ſuæ diligentiam operi non adhibuit, & idcirco damnum datum ſit b: Siquidem imperitia culpæ adnumeratur c: Cum non debeat quis id affectare, in quo vel intelligit, vel intelligere debet infirmitatem vel imperitiam ſuam

x toto tit. ff. C. & Inſtit. ad leg. Aquil. præcipuè in leg. Aquil. 45. ff. d. tit. c. fi. ext. de iniur. l. ſi vſuſfructus. 10. & vbi

ſuam alicui periculoſam futuram *d*. Idem & in eo eſt, cuius negligentia damnum illatum eſt *e*, vt in medio, qui dereliquit curationem ægroti *f*; in notario, cuius negligentia error in inſtrumento admiſſus eſt *g*; in eo, qui negligenter ignem cuſtodiuit, ne longius egrederetur *h*. Nam hi omnes & ſimiles, ad reſtitutionem damni dati, rectè conueniuntur *i*.

D d. ff de vſufruct. *y l. factum cuique ff. de reg. iur.* *z l. 2 ff. quod quiſq; iuris.* *a l. illicitas. 6. §. ſicuti. ff de offic. præſid. l. qua actione. 7. in fi. ff. ad leg. aquil.* *b l. ſi ſeruus 27 § ſi amlice. ff. ad leg. aquil. iuncto c. ad aures. & ibi gloſ. ext de ætat. & qual. sex. eſt & in c. fin ext. de iniur.* *c l. imperitia. ff de reg. iur.* *d l. idem iuris 8. ff. ad leg. aquil. & d. § ſicuti.* *e d. c. fi. ext. de iniur. f d. l. idem iuris.* *g l. fi. C. de magiſtrat. conuenienda.* *h d. l. ſi ſeruus § ſi fornicarius, l. qui occidit. 30 § in hac quoq; actione. ff. ad leg. aquil. c. 3. ext. de iniur.* *i dictis iuribus.*

De damno dato animalibus, & ſeruis.

QVOD ſi animal pauperiem, id eſt, damnum dederit, contra dominum eius agitur: cui tamen liberum erit, vel præſtare æſtimationem damni, vel animal noxæ dedere, hoc eſt, viuum tradere. *k*. Idem & in ſeruo obſeruatur, vt, ſi is damnum dederit, vel etiam iniuriam ſeu furtum fecerit, vel quid rapuerit; ſimiliter dominus noxaliter teneatur; & præſtando æſtimationem damni vel ſeruum dedendo, liberetur *l*. Porrò in animalibus feris, (quorum numero habentur, leo, aper, vrſus, verres, canis) hoc am-

k d. cap. fi. verſ quod ſi animal. & c. 3 ext. de iniur.

l tit. Inſt. & ff. de noxal. actio.

amplius eſt; vt ſi ſoluta vel ligata eo in loco, quo vulgò itur, liberum hominem occiderint, in ducentos ſolidos; ſin tantum nocuerint, quanti æquum & bonum iudici videbitur; cæterarum verò rerum, quantum damni ſit, in duplum, dominus condemnatur *m*.

m l. hi enim 40. cum 2. ll. ſeqq. ff. de ædilitio edict. §. fi. Inſtitut. ſi quadrup. paup. & d. c. fi. in verb. quod tamen ad liberationem.

De libero homine vulnerato aut aliter læſo.

IN libero homine vulnerato aut aliter læſo, eo iure vtimur; vt expenſæ in curatione factæ & operæ amiſſæ, quaſque amiſſurus eſt, prꝫſtentur, deformitatis verò nulla ratio habeatur: cum liberum corpus non recipiat æſtimationem *n. α*

n l. liber homo, 13. iuncta l. qua actione. 7. ff ad leg. aquil. l. ex hac. 3. ff ſi quadrup. paup. feciſſe. l fin. ff. de ijs qui deiecerunt. & c. 1. ext. de iniur.

Notatio in tit. 20.

α. In muliere tamen quæ nuptura eſt, videtur habenda ratio deformitatis; iuxta ea quæ tradit Anton. Gomez. var. reſol. tomo 3. cap. 6. num. 12. & facit arg. deductum à virgine ſtuprata, de qua ſuprà tit. de adult. §. ſtuprum.

DE

DE VSVRIS.

TITVLVS XXI.

Vſura eſt ſpecies rapinæ; & quando committatur.

VSVRA ſpecies rapinæ eſt *a*, committiturque, vbi lucrum ſorti, id eſt, principali pecuniæ, quæ debetur, accedit; ſiue lucrum in pecunia numerata, ſiue in alia re conſiſtat *b*, ſiue expreſsè, ſiue tacitè, hoc eſt, ſolo animo lucrum conceptum ſit *c*: appellaturq; alio nomine fœnus *d*, quaſi fœtus pecuniæ, vtpote, quod in fœnore nummus nummum pariat, vt Ariſtotel. auctor eſt *e*: *a c. ſiquis vſuram. 14 q. 4. b c. 1. cum 3. cc. ſeqq. 14. q. 3 cc. cōſuluit, 10. ext. de vſur. d hinc tit. ff & C. de nautico fœnore. & vſuris. 40. ꝟerba, fœnerare ac fœnerari. c. 2. 14. q. 4. l. qui ſine ff. de neg. e lib. 1. polit. cap. 7.*

Conuentio de lucrandis fructibus pignoris vſuraria eſt, exceptis tribus caſibus ſingularibus.

HINC conuentio illa, inter creditorem & debitorem vſuraria eſt; vt tamdiu creditor lucretur fructus pignoris, donec debitū illi exolutum ſit *f*, præterquam ſi pignus à ſocero datum ſit genero pro dote nondum à ſe numerata: qui interim, donec promiſſa dos ſoluatur, rectè percipit fructus pignoris neq; in ſortem imputare cogitur; cū frequenter dotis fructus non ſufficiant ad *f c. conqueſtus. 8. ſunſtio c. 1. & c. 2 ext de vſuris & ſ. vndè ſupra de pignor.*

onera matrimonij ſupportanda *g*. Idem eſt, & ſi feudum à vaſallo in pignus datũ ſit ipſi domino *h*; aut à laico pignori obligata ſit clerico res beneficij ſui, quam hoc modo redimendam putauerit clericus *i*: Nam & vtroq; hoc caſu, fructus licitè percipiuntur, neq; in extenuationẽ ſortis cedunt *k*. Dum tamen interim vaſallus, quo apud dominũ eſt feudum, immunis ſit ab onere præſtandi ſeruitij feudalis *l*.

Vſura in contractu emptionis: in quo dubius tamen euentus vſuram excuſat.

Et quamuis vſura propriẽ circa contractum mutui verſetur; nonnunquam tamẽ & in aliis contractibus admititur; veluti, ſi in fraudem vſurarum emptio & venditio contrahatur *m*. Aut ſi res pluris vendatur propter dilatam ſolutionem *n*; licet ab vſura excuſetur venditor, ſi veriſimiliter dubitetur auctum vel diminutum iri pretium rei venditæ tempore ſolutionis: neq; contractus tempore erat rem venditurus *o*. Nam & huius dubij euentus cauſa, nullam vſuram incurrit is, qui decem ſolidos dat, vt alio tempore totidem ſibi grani, vini vel olei menſuræ reddantur *p*.

g c. ſalubriter 16. ext. hoc tit.
h c. 1. ext. de feudis. c. cõqueſtus. 8. ext. de Vſur.
i c. 1. in fin. ext. hoc tit.
k dictis iurib.
l d. c. 1. ext. de feudis. Hos tres caſus latè explico in tractatu de Vſuris cap. 6.
m Vt in c. ad noſtram 5. ext. de empt. & vend. & in c. illo. 4. ex. de pign. l. 3. C. plus Val. quod ag.
n c. in ciuitate 6. cap. conſuluit. 10. c. fi. ext. de Vſur.
o d. c. in ciuitate, & d. c. fi. & ibi latius Dd. facit l. ſi ea lege. 17. C. de Vſur.

De

De pœnis vſurariorum.

Vſurarij, ſi laici ſint, iubentur excommunicari; ſin clerici, ſuſpendi ab officio & beneficio *q*, imò & deponi ab officio Eccleſiaſtico *r*. Adde, & vſurarios manifeſtos, nec ad communionem altaris, nec ad Eccleſiaſticam ſepulturam, nec ad oblationes admitti *s*; & nequidem ad teſtamenti factionem priuſquam vſuras reſtituant, vel de ijs reſtituendis idoneè caueant *t*.

q c. præterea.7.ext. de vſur.
r iuxta c. 1. ext. eod. c. 4. c. 8. 14. q. 4.
s c. 3. ext. eod.
t iuxta formam. c. 2. de vſur. in 6.

Pœna eorum, qui admittunt vſurarios.

Sed & in eos qui vſurarios manifeſtos in ditiones ſuas admittunt, vel ipſis ædes locant, certæ pœnæ conſtitutæ ſunt à Gregorio X. in generali Concilio Lugdunenſi: quemadmodum & in Poteſtates, Capitaneos, Rectores, Conſules, Iudices, Conſiliarios, alioſque Officiales communitatum, qui de vſuris ſoluendis, vel non reſtituendis ſtatuta condunt, dictant, vel ſcribunt; vel ſecundum ea pronunciant; à Clemente V. in Concilio Viennenſi. Vti latius videre eſt in eorum conſtitutionibus *u*.

u quarum illa Gregorij extat in c. 1. de vſur. in 6. hæc Clemen. in c. 1. eod. in Clement.

Notatio in tit. 21.

a *Ex quo liquet, quod præter ſortem, id eſt, ſummã principalem accipitur, propter damnũ emergens aut lucrum ceſſans; non eſſe vſurã:*

eò quod non tanquam fœtus pecuniæ, ſed tanquam intereſſe, & ſic ex alia cauſa petatur vel ſoluatur. de quo Couarr. var. reſol. lib. 3. cap. 4. Toletus, de Sacerdot. inſtruct. lib. 5. c. 32. & 33. & Nauarr. in Manual, cap. 17. num. 211. cum ſeqq.

DE POENIS.

TITVLVS XXII.

Pœnæ delictorum quare inuentæ.

POENÆ ideò à iure inuentæ ſunt, vt earum ſaltem metu homines in officio cõtineantur, Reſque publica pacata & ſalua perſiſtat *a*.

a l. ſi operis. 14. C. de pœnis l. licitatio 9. §. quod illicitè. ff. de publican. l. ita vulneratus. 52. cir. fin. ff. ad leg. Aquil. c. vt fama. 35. ext. de ſent. excomm.

Quædam pœnæ certæ ſunt, quædam arbitrariæ.

HARVM quædam à iure in delinquentes certæ ſtatutæ ſunt *b*; quædam arbitrio iudicis relinquuntur; vt in ijs delictis, in quibus nulla certa pœna in delinquentem à iure conſtituta eſt *c*:

b vti videre eſt in ſuperiorib. tit. vbi de delictis diſſeruimus. c c. 4. in fi. ext. de off. & pot. iud. de leg. c. fi. ext. de tranſact. l. 1. §. expilatores. ff. de effractorib. l. hodiè. 13. ff. de pœnis. l. pedius. 4. ff. de incendio, ruina. l. fi. ff. de iniur.

Pœna

Pœnæ certæ quandoq; augentur, vel minuuntur.

Et licet iudex à præſcripta in iure pœna, diſcedere non debeat *d*; ſi tamē cauſa ſubſit, permiſſum eſt illi, pœnā vel augere, vel diminuere, vel etiam prorſus remittere *e*; inſpectis circumſtantijs cauſæ, perſonæ, loci, temporis, quantitatis, qualitatis, euētus *f*.

d per tex. in l. 1. §. … ff. ad SC. … r pil. in c. 1. c. 5. ext. de cōſtitutio. c. 1.
e ext. de ſent. & re iud.
f l. 3. & l. 4. C. ex quibus cauſ. infa. irroget. l. quid ergo. 13. §. pœna grauior. ff. de his qui not. infam. l. non omnis. 5. ff de re mil. l. diuus. 31. ff. ad l. Cor. de falſis l. hodie. 13 ff. de pœnis. & c. fin. ext. de tranſact. l. diuus. 14. ff. de off. præſid. & l. infans. 12. ff. ad l. Cor. de ſicarijs. f de quibus in l. aut facta 16. & in l. reſpiciendum. 11. ff. de pœnis.

Eccleſiaſticus iudex, a pœna & iudicio ſanguinis abſtinere debet.

Eo tamen obſeruato in iudice Eccleſiaſtico, vt is nunquam ſanguinis pœnam inferat *g*: ſed ſi qua ſibi ex delegatione Principis, vel alio iure cognitio criminum competit; eam, ſi ſanguinis pœnam irroget, vel ad ipſum Principem remittat *h*, vel alicui laico demandet *i*. β

g c. clericis. 5. & c. penult. ext. ne clerici vel monachi.
h vt in c. 4. ext. de raptoribus.
i c. fi. ne clerici vel monachi. in 6.

De delicto ſæpius repetito, & de pluribus delictis ex eodem facto emergentibus.

Delictum quoties repetitum eſt, toties eius nomine condemnatio fit *k*; & ſi ex eodem facto plures delicti ſpecies oriantur, totidem pœnæ infliguntur *l*, aut ſaltē altera imponenda augetur *m*.

k c. 1. ext de pœnis.
l l. 2. ff. de priuat. delicti. adde ibidē Barthol. in per vnic. §. 1. verſ. quæ
m Ex multo magis. C. de rap. virg. l. ſi adulterium. 38. ff. ad leg. Iul. de adult.

Ex quolibet delicto duplex iudicium naſci.

Cæterum ex omni delicto duplex iudicium naſcitur; vnum ciuile, alterum criminale. Ciuile; veluti, ſi de poſſeſſione mea deiectus, experiar interdicto, vnde vi: Criminale, ſi eiuſdem nomine inſtituam accuſationem ex lege Iulia de vi *n*. Vel; ſi re mihi furto ſubtracta, agam ad pœnam furti dupli vel quadrupli; quod & ciuile iudiciũ eſt: aut ſi ad extraordinariam pœnam furti per iudicem imponendam; quod criminale eſt *o*. Quippe ex delicto tam publico quã priuato, duplex offenſio naſcitur; vna parti læſæ, altera Reipublicæ *p*: vt tamen vtrumque iudicium non ſimul intentetur, ſed alterum poſt alterum *q*, & ſi vtrunque ad vindictam tendat, vno intentato, alterũ prorſus quieſcat *r*; ne vnius delicti nomine plures pœnæ infligantur *s*.

De duplici depoſitione Clericorum.

Porrò depoſitio Clerici, cuius ſæpè mentio facta eſt ſuprà; duplici modo infertur, vel actualiter, vel verbaliter: Hinc depoſitio actualis & verbalis. Illa ſolẽmni degradatione fit, inſtar exauctorationis militaris; cum ſcilicet clerico ob delictum, veſtes & inſignia Ordinis ſui detrahũtur per Epiſcopum retrogado ordine. Verbalis verò fit per ſolam ſententiam Epiſcopi, adſiſtente certo

n [illegible] in l. [illegible] C. [illegible] *vnde ciuilis actio- ni praiud.*

o *l. fi. ff. de priuat. delict. & Strobiq; Bart.*

p *l. licitatio 9. §. quod illicitè ff. de publica.*

q *d. l. vnic.*

r *l. quod SC. 6. ff. de iniuriis.*

s *c. 4. §. fin. ext. de iudiciis. & ibi gloſſa l ſanctio. 41. in fi ff. de pœnis.*

certo numero Epiſcoporum, ſi clericus, qui deponitur, in Sacris conſtitutus ſit: In minoribus etenim nulla aliorum Epiſcoporũ præſentia opus eſt, ſed ſufficit ſententia Epiſcopi *t*. Cæterum hodie ex preſcripto Cõcilij Tridentini, licet Epiſcopo per ſe ſeu illius Vicarium in ſpiritualibus generalem, contra clericum in ſacris, etiam Preſbyteratos Ordinibus conſtitutum, etiam ad illius condemnationem, necnon verbalem depoſitionem; & per ſe ipſum etiam ad actualem atq; ſolemnem degradationem ab ipſis Ordinibus & gradibus Eccleſiaſticis, in caſibus, in quib. aliorum Epiſcoporum præſentia in numero à Canonib. definito, requiritur *u*, etiam abſq; illis procedere; adhibitis tamen & in hoc ſibi aſſiſtentibus totidem Abbatibus vſum mitræ & baculi ex priuilegio Apoſtolico habentibus, ſi in ciuitate aut diœceſi reperiri & cõmodè intereſſe poſſint; alioquin aliis perſonis in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutis, quæ ætate graues ac iuris ſcientia commendabiles exiſtunt *x*.

t c. 2. & ibi latius vide de pœnis. lib. 6. iũcto. c. 3. cũ ſeqq. 15. q. 7.

u Vide c. 1. cum ſeqq. 15. q. 7.

x text. eſt in c. 4. de reformat. ſeſſ. 13. Eadem ferè depoſitionis forma, olim ſingulari iure conſtituta erat in clericum, propter hæreſin; ſicut videre eſt in c. de hæret. lib. 6.

Depoſitio actualis quibus caſibus locum habeat.

ACTVALIS autem ſiue ſolemnis illa

y c. ad abolendam. 9. & c. excōmunicamus. 15. ex. de hæret. z c. ad falsariorum, ext. ac crim falsi, Vide latius supr tit. de crim. falsi. §. a adde a Tit. b adde b tex. degradatio, ex tribus tantum cauſis infertur: Videlicet, propter hæreſin *y*, propter crimen falſi literarum Apoſtolicarum *z*, & propter delictum in Epiſcopum admiſſum; De duobus illis ſuprà retulimus *a*; de tertiò ita Canon loquitur; Si quis Sacerdotum vel „ reliquorum clericorum, ſuo Epiſcopo ino- „ bediens fuerit, aut inſidias ei parauerit, aut „ contumeliam, aut calumniam, aut conuitia „ intulerit, & conuinci potuerit: mox depoſi- „ tus curiæ tradatur, & recipiat quod iniquè „ geſſit *b*. *y*.

de hæreticis. §. in hæreticos. & tit. de crim. falſi. d. §. eſt in c. ſi quis ſacerdotum. 11. q. 1.

Degradatio actualis præſente magiſtratu ciuili fit.

Ex his igitur cauſis Clericus degradatur actualiter, præſente tamen magiſtratui ciuili, cui poſt degradationem coërcendus relinquitur. Pro quo tamen ex reſcripto Innocentij III. debet Eccleſia efficaciter intercedere, vt citra mortis periculum, circa eum ſententiam moderetur *e*.

e c. nouimus. 27. ext. de verb. sig iunge & c. 2. de pœnis.

Verbalis depoſitio quibus caſibus locum habeat.

Verbalis depoſitio ſiue degradatio locum habet in cæteris criminibus, veluti furto, homicidio, periurio, & ſimilibus *d*: In quibus tamen ſi quid atrocius admiſſum fuerit à clerico; poſt depoſitionem, etiam in

d d. c. cum non ab homine. 30. ext. de iudic.

in arctum monaſterium pœnitentiæ cauſa includitur *e*.

De Epiſcoporum depoſitione.

Singulare eſt in Epiſcopis, vt cauſę criminales cōtra eos, qui depoſitione aut priuatione dignæ ſunt; ab ipſo tantum ſummo Romano Pontifice cognoſci & terminari debeant, niſi neceſſariò extra Rom. curiam committendæ eſſent, quo caſu ſolis Metropolitanis vel Epiſcopis committuntur; ita tamen, vt hi nō niſi facti inſtructionem ſumant proceſſumq; conficiant; reſeruata eidem Sanctiſſimo ſententia definitiua *f*.

De crimine aſſaßinij.

Sanè & in crimine aſſaſſinij illud peculiare eſt; quòd Prælati, alijque clerici ob hoc ſcelus ipſo facto abſq; alia ſententia, ordine & beneficio ſuo exuantur *g*, & quemadmodum & ob artem ioculatoriam ſi per annū eam exercuerit *h*.

Notatio in tit. 22.

a Vide Andr. Tyraquell. in tract. de pœnis. Iul. Clar. in pract. crim. quæſt. 60. & in eundem Baiard. & Ant. Gomez. var. reſol. tomo 3. cap. 1. vbi latè de his circumſtantijs: Adde & de iure Canonico crimen per inquiſitionem probatum, non coërceri ordinaria pœna, ſed mitiori. cap. inquiſitionis. 21. circ. princ. ext. de accuſ. Quod & comprobant Clar. d. quæſt. 60. num. 33. &

e iuxta c. tua 6. ext. de pœnis.

f Conc. Tri. ſeſſ. 24 c 5. de reform. Vbi & latius quid olim, vide c. 3. cum c. ſeqq. 3. q. 7.

g c. 1. de homicidio lib. 6. Vbi latius.

h iuxta tex. in c. 1. de vita & honeſt. cler. in 6.

Gomez.d.cap.1.nu.51.quos latius vide, & Couarr.lib.2.var.reſol.cap.10.nu.5. De iure verò Ciuili nulla diſtinctio eſt, vtrùm per viam inquiſitionis aut accuſationis proceſſum ſit. Nam vtroq; caſu pœnæ ordinariæ locus eſt, vt ex omnium confeſsione tradit Iul. Clar. d. loco.

β Vt hinc notandum ſit, merum imperium delegari per clericos iuriſdictionem temporalē habentes, vti ſunt Epiſcopi Germaniæ noſtræ, qui & iura Principum ſæcularium habent, haud dubiè ex conceſsione Imperatoris, cuius, quoad temporalia, vaſalli ſunt. Cum autem ea, quæ meri ſunt imperij (vtpote cognoſcere & coërcere publica crimina l.1.ff.de off.eius l. ſolet. 6. ff. de off. Proconſ. & l. 3. ff. de iuriſdict. om. iud. ſicut & ſupr. annotauimus. tit. 18.) per ſe exercere non poßint, propter metum irregularitatis, videtur tacitè, ſi non expreßè Imperator eis indulſiſſe; vt per laicos, tanquam delegatos ſuos, merum imperium exercere poßint, ne fruſtrà penes eos ſit hoc imperium.

γ Hic tertius caſus deſumptus ex c. ſi quis Sacerdotum. 11. q. 1. ſi nudè inſpiciatur, videtur continere magnam iniquitatem, vt ſcilicet clericus propter ſimplicem iniuriam illatam epiſcopo, actualiter degradetur, & curiæ ſæculari relinquatur, cum tamen propter homicidium, aut latrocinium nulla actualis degradatio fiat, ſed depoſitio verbalis c. cum non ab homine. ext. de iud. & c. tua 6. ext. de pœnis. Ideoque exaudiri

audiri debet de eo clerico, qui ſe corrigi non patitur, ſecundum gloſſ. ad d. c. cum non ab homine. & communem opinionem teſte Panormitan. ad c. at ſi clerici. ext. d. tit. de iud. num. 37. adde & text. in c. clericus. 3. q. 4.

δ *Aſſaßini ſunt infideles, certum hominum genus, qui in perniciem aliorum Chriſtianorum à clericis vel laicis conducuntur. De quibus Didac. Couarr. lib. 2. var. reſol. cap. 20. n. 10. & Mart. Nauarr. in Manual. cap. 27. nu. 136. Vulgò aliter accipiuntur, vt videre eſt apud Iul. Clar. in §. aßiſſinium, ſed malè, vt eſt apud eundem Couarr. d. loco.*

ε *Vide §. præterquam infr. de iudicijs, & quæ ibi notauimus. Sunt qui alium caſum his attexunt ex extrauag. Leonis X. quæ extat apud Chaſſan. in conſuet. Burgund. tit. de inſtit. §. 5. nu. 51. & Boër. deciſ. 69. in fine, qua clericos deſerto habitu & tonſura clericali, delinquentes per iudicem ſecularem capi ac puniri poſſe exiſtimant. Sed præterquam quod ea extrauagans generalis nõ ſit, ſed localis pro regno Franciæ; concernit tantũ clericos in minoribus ordinib. conſtitutos, ſaltem quod ad punitionẽ eorum attinet. His enim verb. eſt apud Chaſſa. Si tempore perpetrati eorum delicti & per quatuor menſes antè in habitu & tonſura clericalibus non inceſſerint, & c. per iudicem ſæcularem liberè & licitè capi, inquiri, diſtringi, & ſi in ſa-*

in ſacris non fuerint, etiam puniri poſſint. Quæ poſteriora verba: Et ſi in ſacris, &c. detracta ſunt apud Boër. vbi & tempus editionis adſcribitur, Anno 1506. cum tamen conſtet Leonem X. primum anno 1513. renunciatum fuiſſe ſummũ Pontificem. Quòd hîc adijcere placuit ad conuellendum eorum errorem, qui generaliter ad omnes clericos hanc extrauag. pertinere exiſtimant. Cæterum videatur Concil. Trid. ſeſſ. 23. cap. 6. de reformat. vbi decernitur quando clericus primæ tonſuræ aut in minoribus Ordinibus conſtitutus, gaudeat priuilegio fori.

DE SENTENTIA EXCOMMVNICATIONIS, SVSPENSIONIS ET interdicti.

TITVLVS XXIII.

Cenſuræ Eccleſiaſticæ quæ.

a c. quaren. tt. 20. ex. de verb. ſig.

POENÆ, quæ à SS. Canonibus, vel iudicibus Eccleſiaſticis frequentius infliguntur, ſunt excommunicatio, ſuſpenſio, & interdictum; quæ cenſuræ Eccleſiaſticæ vocantur *a*.

Excommunicatio quid & quotuplex.

Excommvnicatio eſt Chriſtiani homi-

hominis à corpore Eccleſiæ, vel ſaltem à perceptione Sacramentorum eius, excluſio *b*. Eſt enim excommunicatio duplex; vna, quæ maior dicitur; altera quæ minor. Maior, à communione Eccleſiæ, id eſt, fidelium ſubmouet *c*, quæ & idcircò anathema, hoc eſt, æternæ mortis damnatio dicitur *d*: licet & quandoq; anathema latius ſumatur, etiã pro excommunicatione minore *e*: & pro publica & ſolemni execratione, quæ fit à Prælato Eccleſiæ contra priùs excommunicatum, in extremam quandam deteſtationem eius *f*. Minor excommunicatio tantùm ſeparat à perceptione Sacramentorum Eccleſiaſticorum *g*.

Excommunicatio à iure vel ab homine infertur.

INFERTVR excommunicatio vel à iure, vel ab homine. A iure; cùm quis ipſo facto abſq; iudicis miniſterio, excommunicationi ſubditur; quæ & idcircò latæ ſententiæ excommunicatio nominatur. Qua feriuntur hæretici, & eorum receptatores & fautores; falſarij literarum Apoſtolicarum; percuſſores clericorum; ſimoniaci, & alij quamplures *h*: eorumq; excommunicatio maior dicitur. Minore verò excommunicatione ipſo iure afficiuntur, qui communicant excommunicato maiore excommunicatione *i*. Niſi & in eodem crimine cum

b *hac deſcript. probatur ex c. omnis Chriſtianus. cũ c. ſeq. & c. qui verò 1. q. 3.* c *c. penult. ext. de ſent. excom.* d *in c. nemo Epiſcoporum. d. q. 3.* e *Vt in c. quoniam multos. d. q. 3.* f *Vt in c. cùm non ab homine. 10. ext. de iudi. latè Couar. ad c. alma mater. in 1. parte. §. 8. nu. 6. cum ſeqq.* g *d. c. penul.* h *Sicuti cõſtat ex ſuperioribus titulis, vbi de delictis egimus, & latius refert Hoſti-*

eo communicarent; Nam hac ſpecie & iti eandem excommunicationem maiorem inciderent *k*. Ab homine excommunicatio infertur; cum Prælatus vel alius iudex Eccleſiaſticus inobedientem ſiue contumacem ſententia ſua excommunicat; ſeruata tamen forma generalis Concilij Lateranẽſis; vt ſcilicet, non prius ſententiam ferat, quàm præmiſſis tribus monitionibus, *vel* vna pro omnibus, cum iuſto dierum interuallo: niſi fortè neceſſitas facti aliud ſuaderet *l*. Qua in re quoque minimè negligenda eſt Concilij Tridentini moderatio, qua iudex Eccleſiaſticus in cauſis ciuilibus & criminalibus prohibetur vti excommunicatione, niſi in ſubſidium *m*.

...enſ. in ſumma huius tit. §. 3. & Martinus Nauarr. in Manu. cap. 27. n. 49. cum ſeqq.

i cap. 3. hoc tit. in 6. c. nuper. 29. verſ. in ſecundo ext. hoc tit.

k *d. c. nuper c. ſi concubina. ext. hoc tit.*

l *c ſacro. 48. ext. hoc tit. iuncto. c. conſtit. 9. eod. in 6.*

m *Vide omnino Concil. Trident. ſeß. 25. cap. 3. de reform.*

Communicantes cum excommunicato qui excuſentur.

Quod autem dictum eſt; communicantes cum excommunicato maiore excommunicatione, minorem incurrere; perpetuum non eſt: Nam ex Gregorij VII. conſtitutione ab ea eximuntur; vxores, liberi, ſerui, ancillæ ſeu mancipia, nec non ruſtici ſeruientes & omnes alij, qui non adeò curiales ſunt, vt eorum conſilio ſcelera perpetrentur, & ijs qui ignoranter excõmunicatis cõmunicant, ſiue illi, qui cõmunicant cũ eis, qui ex communicatis communicant *n*.

n *c. quoniã multos. 11. q. 3.*

Item

Item peregrini propter neceſſitatem, & qui humanitatis intuitu aliquid dant excommunicatis *o*. Accedant his creditor debitoris excommunicati *p*, quiue excommunicato in his quæ ad abſolutionem vel aliâs ad ſalutem animæ pertinent, in locutione participat; licet etiam alia verba incidenter (vt apud eum magis proficit) interponat *q*. Hi enim omnes impunè communicant cum excommunicatis *r*.

o d.c. quoniam multos. p c. intelleximus 7. ext. de iud. c. ſi vere. 34. ext. hoc tit. c. excommunicamus 13. §. credentes. ext. de hered. c. cum inter 5. ext. de excep. q c. cum voluntate. 54. c. reſponſo. 43. ext. hoc tit. Vide de his latius Nauarr. in Manua. cap. 27. nu. 26. cum ſeq. r ſecundum prædicta iura.

Extrauagans Martini V. qua & alij excuſantur.

Sane & ex Martini V. cõſtitutione nemini interdictũ eſt, communicari excõmunicato, antequam hic ſpecialiter, & expreſsè denunciatus ſit à iudice; vel manifeſte conſtet, eum incurriſſe excommunicationem, ita quod nullo modo tergiuerſari poſſit. Verba conſtitutionis, cũ præterea aliud cõtineant, hîc à nobis referenda ſunt: " Ad euitãda multa ſcãdala & multa pericula, & ſubueniendũ conſcientijs timoratis, conſtituimus; vt nemo poſt hac teneatur abſtinere & ſeparare ſe, neq; euitare communicationem alicuius id adminiſtrando aut recipiendo Sacramenta, aut in alijs diuinis officijs, aut

extra

„ extra illa, ratione alicuius ſentẽtiæ, aut Cen„ſuræ Eccleſiaſticæ, aut ſuſpenſionis, aut pro„hibitionis ab homine aut à iure generaliter „promulgatę: neque ſeruare interdictum Ec„cleſiaſticum; ſi illa talis ſententia, prohibi„tio, ſuſpenſio aut cenſura non fuerit pro„mulgata aut denunciata ſpecialiter & ex„preſsè à iudice contra certam aliquam per„ſonam, collegium, vniuerſitatem, eccleſiam „aut locum certum aut certam: neque ma„nifeſtò conſtet incurriſſe in ſententiam ex„cõmunicationis; quod nullo modo poteſt „occultari, aut per aliquod remedium iuris „excuſari: quia à communione huius vult „quòd ſe ſeparent, iuxta Canonicas conſti„tutiones. Per hoc tamen non intendimus „reuelare neq; iuuare ſic excommunicatos, „ſuſpenſos, interdictos aut prohibitos *s*.

s extat apud Martinum Nauarrum in Manuali cap. 27. n. 35. Vide & Did. Couarr. ad c. alma mater. de ſent. excom. in 6. parte. 1. §. 2. n. 7.

Suſpenſio quid, eáq; duplex.

Suſpenſio eſt cenſura Eccleſiaſtica *t*, quâ perſonæ Eccleſiaſticæ interdicitur exercitium ſui officij vel beneficij; vel vtriuſque ſimul, in totum vel pro parte, ad certũ tempus vel in perpetuum *u*. Idq; interdũ à iure fit, interdum à iudice Eccleſiaſt. *x*. Vnde ſuſpenſio alia Canonis eſt, alia iudicis, ſicut & de excommunicatione ſuprà diximus *y*.

t nã de hac loquimur c. quærẽtis 20. ext. de verb. ſig. Alioqui enim & res aliæ ſuſpẽdi dicũtur, vt notum eſt.

u c. tuarum 11. ext. de priuil. & colligitur ex exemplis à gloſſa adductis ad d. cap. 3 in verb ſuſpenſi. de pœnis in Clem. x c. reprehenſibilis. 26. ext. de appellat. y tit. eodem § inſertur.

Suſ-

Suſpenſio quibus ex cauſis, & qua forma fiat.

A iure varijs ex cauſis ſuſpenſio fit, vti videre eſt apud alios qui eas congeſſerunt z. A iudice; quando is culpa exigente ſuſpenſionem in aliquem profert; quod tamen ſcripto facere debet expreſſa cauſa & pręcedente monitione a.

z gloſ. d. loco Syluestrum in verb. ſuſpenſio. n. 6 Nauarrum in Manual. c. 17 num. 154. & ſup ſuis locis meminimus. a *c. 1. de ſentent. excom. in 6. iuncto d. c. reprehenſibilis. de quo latius Nauarr. d. cap. 27 num. 159.*

Suſpenſus irregularitatem incurrit, ſi exerceat interdictum officium.

Is autem, qui aliquem actum officij ſui à quo ſuſpenſus eſt, exercet; irregularitatem incurrit, qua non niſi per Summum Pontificem liberatur b. Niſi quod hodie ex conceſſione Concilij Tridentini, etiam Epiſcopis permiſſum ſit in irregularitatibus omnibus & ſuſpẽſionibus ex delicto occulto prouenientibus; excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis alijs deductis ad forum contentioſum; diſpenſare c.

b *c. 1. de ſent. & re iud. in 6. cap. 1. de ſent. ext. lib. 6.* c *text. eſt in cap. 6 ſeſſ. 24. de reformat. Vide notationem ad §. quartò, ſuprà quib. Eccleſ. ordin.*

Irregularitas quid.

EST autem irregularitas (vt hic obiter inſeramus) impedimentum Canonicum, quo quis prohibetur ordinem Eccleſiaſti-

cum ſuſcipere aut in ſuſcepto miniſtrare

d de qua ſu. d. β
tè apud Nauarr. d. c. 27. num. 191. cum ſeqq. Couarr. ad d. c. ſi furioſus, in princip. in Clement. de homicid.

Interdictum quid & quotuplex ſit.

Interdictvm eſt cenſura Eccleſiaſtica *e*, qua certis perſonis aut loco, diuinis officiis & ſepultura Sacramentorumque adminiſtratione aut perceptione interdicitur à iure vel à iudice Eccleſiaſtico *f*. Vnde & interdictum aliud eſt iuris, aliud iudicis *g*. Item aliud perſonale, aliud locale *h*.

e Nam de hoc interdicto hic loquimur; c. quærenti, 20. ext. de verb. ſig. aliſquì interdictum latius patet, vt teſtantur tituli iuris ciuilis, de interdictis. f hac deſcriptio interdicti, colligitur ex c. fin. c. ſi ſententia 16. cum ſeqq. de ſent. excom. lib. 6. & ex infra citandis. g d. c. fin. h d. c. ſi ſententia.

Quibus caſibus ipſo iure interdictum fertur.

Interdictvm à iure profertur in ciuitatem, ſiue aliam vniuerſitatem, puta, ſi portorium ex rebus Eccleſiarum vel Eccleſiaſticorum, quas negotiationis cauſa non deferunt; exegerit vel extorſerit *i*; vel ſi repreſſalias aduerſus Eccleſiaſticas perſonas conceſſerit *k*, vel ſi ciuitas hoſtiliter inſecuta fuerit aut ceperit Cardinalem Romanæ Eccleſię, vel Epiſcopum ſuum, ſiue aliis facientibus opem tulerit, ſuaſerit, vel conſuluerit *l*, vel ſi ciuitas in electione Romani Pontificis (cùm eo mortuo apud ſe electio celebranda eſt)

i c. penul. de cenſib. in 6. k c. 1. de iniuriis eod. lib. 6. l c. fi. de pœnis. lib. 6. c. 1. de pœnis. Clemen.

eſt)non obſeruauerit,quę ſeruanda iubet c, vbi periculum.de elect.lib.6.Item ſi dominus territorij,Legatum vel Nuncium Apoſtolicum non admiſerit; Nam eius ditiones interdictio Eccleſiaſtico ſubiiciuntur *m*. His igitur caſibus & ſimilibus,interdictum Eccleſiaſticum ipſo iure infertur *n*.

m c.1.de cōſuet. in extraua.commu.

n dictis iurib. qua vide, & quidem latius.

De interdicto iudicis.

INTERDICTVM verò à iudice Eccleſiaſtico,non niſi ex cauſa, eaque ſcripto interdicti comprehenſa,ferri debet *o*; non tamen ex cauſa pecuniaria *p*; aut ob culpam priuati alicuius hominis *q*; ſed propter culpam eius,qui loci dominus eſt,aut in eo iuriſdictionem habet *r*.

o c.1.de ſentent. excom.in 6.

p c.2.de ſent.excom. in extraua. commu.

q ex decreto Concilij Baſilienſis relato à Couarr. ad c. alma mater. in part.2.§.1.n.5.de ſent excom.in 6.quem omnino vide. r c.non eſt 11.ext.de ſponſal.&.ſi ſententia 16 de ſent.excom. lib. 6.

Interdictum in perſonas, vel in locum quouſque ſe extendat.

CVM igitur interdictum aliquando in perſonas, aliquando in locum proferatur; videndum hîc eſt, quouſque ſe vtrumque extendat. Et extat duplex conſtitutio Bonifacij VIII. rem luculenter explicans. Prioris verba hæc ſunt. Si ſententia interdicti « proferatur in clerum,non intelligitur,(ni- « ſi aliud ſit expreſſum in ea)interdictus po- « pulus; nec etiam è conuerſo; vnde vno in- « terdicto ipſorum, alius licitè admittitur ad «

 diui-

„ diuina. Cæterùm cum propter delictum do-
„ mini vel rectoris, eſt ciuitas interdicta: ci-
„ ues eiuſdem (qui culpabiles non exiſtunt,
„ dummodo & ipſi propter dominum vel re-
„ ctorem puniendum in eis non fuerint in-
„ terdicti) poſſunt extra ipſam licitè inter eſ-
„ ſe diuinis. Cùm verò alicuius terræ populus
„ interdicto notatur, ſingulares ex eo perſo-
„ næ, quas interdictas eſſe conſtat (ne ſenten-
„ tia effectu careat, cum diuinorum auditio &
„ Sacramentorum perceptio populo vt vni-
„ uerſis non competant) non debent alicubi
„ (caſibus expreſſis à iure duntaxat exceptis)
„ audire diuina, vel Eccleſiaſtica recipere Sa-
„ cramenta s.

s *textus eſt in cap. ſententia. 16. De ſententia excomm. lib. 6.*

„ Poſterioris cõſtitutionis verba hæc ſunt:
„ Si ciuitas, caſtrum, aut villa ſubijciantur Ec-
„ cleſiaſtico interdicto; illorum ſuburbia &
„ continentia ædificia eo ipſo intelligi volu-
„ mus interdicta. Nam licet prædicta videan-
„ tur aliâs murorum ambitu terminari: hoc
„ tamen caſu ne vilipendi valeat ſententia
„ interdicti (quod fieret, ſi poſſet in ipſorum
„ ſuburbijs vel continentibus ædificijs licitè
„ celebrari, vt prius) expedit interpretatio-
„ nem fieri latiorem. Ratione quoque ſimili,
„ ſi ſit Eccleſia interdicto ſuppoſita, vel ſubie-
„ cta: nec in capella eius celebrari, nec in cœ-
„ miterio ipſius eidem Eccleſiæ contiguis,
pote-

poterit ſepeliri: ſecus ſi ei contigua non exiſtant *t*. "*t tex. in c. ſi ciuitas 17. de ſent. excom. li. 6.*

Tempore interdicti quæ Sacramenta; & qualiter officia Eccleſiaſtica adminiſtrari poßint.

NON tamen interdicti tempore omnia Sacramenta & diuina officia interdicta ſunt; ſed permittitur Baptiſmus, Confirmatio, Pœnitentia, Euchariſtia, (ſed duo poſteriora duntaxat morientibus *u*) item miſſæ aliorumq; officiorum diuinorum celebratio *x*: dummodò ſubmiſſa voce, ianuis clauſis & campanis non pulſatis, dicantur *y*: præterquam in feſtiuitatibus Natalis Domini, Paſchæ. Pentecoſtes & Aſſumptionis D. Virginis, quibus diuinorum officiorum celebratio etiam pulſatis campanis, apertis ianuis, altaque voce admittitur: ſicut latius eiuſdem Bonifacij VIII. conſtitutione continetur *z*.

u c. quoniā. 19. eodem. in 6. c. reſponſo. 43. ext. eod.

x c. quod in te. 11. ext. de pœniten. & remiß. d. c. reſponſo c. ſi. verſ. concedimus eodem in 6.

y d. c. ſi. z in d. c. ſi. adde & ſolennitatem Corporis Chriſti & eius octa. per extrauag. Martini V. Eugenij IV. teſte Sylueſtro in verb. interdictum. 5. num 2. Vide de his omnibus Couar. ad c. alma mater. de ſent excom. lib. 6.

De pœna interdicti violati.

Is verò, qui ſcienter in loco celebrat ſuppoſito interdicto (niſi ſuper hoc priuilegiatus exiſtat, aut à iure ſit conceſſum eidem *a*) irregularitatem incurrit; à qua nequit per alium, quàm per Romanum Pontificem li- "*a Vt ſuprà in §. proximo.*

„ berari: & adeò efficitur ineligibilis, quod „ nec ad eligendum cum alliis debebit admitti *b*. Et religioſi tam exempti quam non exempti *c*; item domini locorum interdictum violantes, ex communicationis ſententia perſtringuntur *d*; Salua tamen conſtitutione Martini V. quàm ſuprà recitauimus *e*.

b textus eſt in c. is qui. 18. §. fi. eod. tit. lib. 6. c iuxta c. 1. c. 3. eodem tit. in Clem. iuncto cap. 12. Concil. Tridentin. ſeſſ. 25. de regularibus. d *iuxta cap. 2. eod. in Clemen. e eod. §. ſanè.*

Ratio ordinis ad ſequentes titulos.

Et hæc hactenus de duabus Iuris Canonici partibus, videlicet, de perſonis & de rebus: proximum erat; vt de tertia parte, quæ eſt de iudiciis, conſequenter videremus; ſed quia ſæpè accidit, litigaturi metu iudiciorum ad pacta vel tranſactiones traſcant, aut in arbitros compromittant; idcircò de his prius diſpiciamus.

Notatio in tit. 23.

a. Idq́; dubium non eſt in duobus caſibus expreßis in cap. 1. de ſentent. & re iud. in 6. & d. cap. 1. de ſentent. excomm. lib. 6. Sed an idem obtineat in cæteris ſuſpenſionibus, meritò addubitari poſſet, propter cap. is qui. 18. in verbis: cum id non ſit expreſſum in iure. de ſent. excommu.

lib.

ib. 6. Nihilominus putat Innocent. communiter receptus, habere locum in omnibus alijs violantibus ſuſpenſionem, prout refert eum Nauarr. in Manuali cap 27. nu. 163. Idem exiſtimant Couarr. in clem. ſi furioſus. in 1. parte §. 1. de homicid. vbi pro regula iuris Pontificij tradit; quod ſuſpenſus ab officio, ſi eius miniſterium exequatur, aut in eo miniſtret; ſit irregularis. adducit d. c. 1. de ſentent. & re iud. & d. c. 1. de ſentent. excommun. vbi latè explicat. Hos igitur ſecuti ſumus in textu: ſed non ſine ſcrupulo; iudicium alijs deferentes.

β. Notandum eſt irregularitatem non incurri niſi in caſibus expreſſis à iure, per text. in cap. is qui 18. de ſentent. excommun. lib. 6. Etenim odioſa reſtringenda ſunt, non amplianda. c. odia. de regul. iur. in 6. Hinc ſi quis prohibitus ſit tantummodo à iure, ne initietur ſacerdotio; non ideò prohiberi debet à Diaconatu, Subdiaconatu, & reliquis Ordinibus inferioribus. Quare Canones, quibus irregularitas inducitur, diligenter inſpiciendi ſunt, quorum magnũ numerum citauimus ſuprà lib. 1. tit. 7. vide Gregorium de Valentia tomo 4. commentar. Theolog. diſputat. 7. quæſt. 19. de irregularitate.

DE PACTIS ET TRANSACTIONIBVS.

TITVLVS XXIV.

Pactum quid, & in quo diſtet à tranſactione.

PACTVM eſt, duorum pluriumuè in idem, placitum & conſenſus *a*. Diſtat au-
„ tem à tranſactione in eo; quod qui paciſci-
„ tur, donationis cauſa rem certam & indubi-
„ tatam liberalitate remittit. Qui verò tranſigit *b*, non gratuitò ſed dato aliquo, vel retento, vel promiſſo *c*.

Pactum & tranſactionem ſeruanda eſſe.

VTRIQVE hoc commune eſt, quòd tam pactum quàm tranſactio ſemel inita, ſeruanda ſint *d*: ſiquidem graue eſt fidem fallere *e*. Adeò quod & priuilegio Principis per pactum aut tranſactionem derogetur *f*.

a l. 1. in princip. ff. de pact. licet ibi pactio definiatur: eadem tamen eſt definitio pacti in l. 3. ff. de pollicitatio. b *l. 1. ff. de tranſactio.* c *l. tranſactio. 38. C. de tranſact.* d *d. l. 1. ff. de pactis. 1. & cap. 3. ext. eod. l. cauſas. 18. l. non minorem 20. C. de tranſact.* e *l. 1. in princip. ff. de conſtit pecun. & d. l. non minorem.* f *c. 1. de pact. lib. 6. cap. 1. ext. de tranſact.*

Pactum

Pactum, ne bonis moribus aut iuri aduerſetur: quamuis quod iuri tantum aduerſum eſt, iuramento confirmetur.

IN pacto, id perpetuò retinendum eſt, ne bonis moribus aut iuri aduerſetur *g*. Neque enim hæc pacta valent; ne dolus præſtetur, ne furti agatur vel iniuriarum, ſi furtum vel iniuria fiat *h*, Item vt beneficium Eccleſiaſticum accepta pecunia reſignetur *i*, Item, pactum cum filia initum, vt dote contenta, hæreditate patris abſtineat *k*: aut cum vxore, vt marito liceat alienare rem dotalem aut donatam propter nuptias *l*. Cùm tria priora pacta turpia ſint: poſteriora verò iuri aduerſa, Quamuis in his poſterioribus receptum ſit, quod iuriſiurandi acceſſione confirmentur *m*: propter iuris regulam qua iubetur, omne iuramentum ſeruari, quod non vergit in diſpendium ſalutis æternæ, neque redundat in alterius preiudicium *n*.

g c. ſi. ext. de pact. l. pactum 6. C. de pact.
h l. ſi Vnus. 27. §. illud. cum §. ſeq. ff. de pact.
i c. 4. ext. de pact.
k l. pactum dotal. 3. C. de collat.
l auth. ſiue à me. C. ad SC. Velle. l. Vnica. §. penult. C. de rei Vxor. act.
m c. quamuis de pact. lib. 6. c. cum contingat. 28. de iureiurand. c. 2. de iureiurando lib. 6. n. *qua extat in d. c. quamuis. & d. cap. cum contingat. in fin.*

Idem in tranſactione, veluti in cauſa beneficiali aut matrimoniali.

In tranſactione ſimiliter animaduertendum eſt; ne hæc contra bonos mores, aut de re, quæ tranſactionem non admittit, inter-

 terpo-

terponatur: veluti in cauſa ſpirituali, in qua tranſactio ſpeciem ſimoniæ continet *c*, licet in ea amicabilis & gratuita compoſitio non improbetur *p*. At in matrimonio nulla tranſactio nullaque compoſitio admittitur *q*. Si enim legitimè; ſemel contractum eſt matrimonium, amplius diſſolui non poteſt *r*: illegitimè; id eſt, contra ſacros Canones initum, reconciliari non poteſt tranſactione vel compoſitione partium *s*.

o c. 4. c. 9. c. 10. ext. de tranſact. p c. 9. ext. eod. q c. fi. ext. de tranſact. r c. præcepit. c. præceptum. 32. quæſt. 5. s c. non debet 8. in fin. ext. de conſang. & affin.

Notatio in tit. 24.

a. Nec eſt, quòd quis nobis ſuccenſeat, quòd hanc vim iuramento tribuamus; cum & iure ciuili reſtitutio in integrum quæ æquitate naturali nititur, l. 1. ff. de minoribus, & tot legibus confirmata & recepta eſt; ſolius iuramenti adiectione excludatur. l. 1. & authent. ſacramenta pub. C. ſi aduerſus vendit. & l. 3. C. ſi minor ſe maio. dix. Et ratio textus noſtri eadem eſt quæ eſt d. l. 1. videlicet, perfidia & periurium, quibus ſe obſtringit iuramenti tranſgreſſor. Quod libuit hic obiter meminiſſe contra Molinæum quem citat & ſequitur Mynſing. cent. 6. obſ. 62. in fin.

DE

DE ARBITRIS.

TITVLVS XXV.

Arbitri qui.

ARBITRI hoc loco dicuntur; qui ex conuentione partium ſumuntur ad dirimendam controuerſiam *a*; qui in digeſtis & in Codice vocãtur arbitri recepti *b*, quod ex recepto, id eſt, ex compromiſſo aſſumantur *c*. Quò factum eſt, vt & hi arbitri compromiſſarji appellantur.

a ita & ſub tit. Decret. eodem alias & iudices quandoque arbitri dicuntur. l. arbitro. 10. ff. qui ſatis dare cog. l. 3. C. com. diuid. omnesque illi quorum arbitrio aliquid commiſſum eſt, vt in contractib. l. fi. C. de contrah. empt. & c. b tit. de recept. arbit. c Iuſtiniano interprete in l. rem non nouam. 12. circa princip. C. de iud.

Quo numero aſſumi poßint arbitri.

ASSVMI autem poſſunt, vnus vel plures, pari vel impari numero *d*: quamuis expeditius ſit, impari numero eos ſumi; vt ſi omnes non conſentiant, inueniatur ſaltem maior pars, cuius arbitrio ſtetur: in paribus ferè res ſine exitu eſt, propter naturalem hominum ad diſſentiendum facilitatem *e*.

d c. & paſſim ext. hoc tit.

e l. item ſi vnus. 19. § princ. ff. hoc tit.

Arbitri, vbi in ſententia non conueniunt.

HINC, ſi ex tribus arbitris duo in decem & tertius in quinque condemnent, præualet ſententia duorum: licet ſi vnus in quindecim

decim, alter in decem, & tertius in quinque pronuncient; huius ſententia præferatur; cùm & alij duo in hanc ſummam, quæ maiori ineſt, vna concurrant *f*.

f c. 1. de arbitris. lib. 6.

Præſentia arbitrorum an neceſſaria.

Debent autem omnes arbitri adeſſe; alioqui vno abſente, ſententia aliorum licet conſentientium, non valet; cum in omnes compromiſſum ſit *g*, niſi in compromiſſo adiectum eſſet, vt ſi vnus vel alter abeſſet, reliqui nihilominus procederent *h*, aut niſi abſens legitimè requiſitus nolit adeſſe cauſæ cognitioni vel definitioni: Nam his caſibus cæteri præſentes poterunt cauſam cognoſcere & decidere; cum huius abſentia per præſentiam diuinam repleatur. Quod poſterius ex benignitate iuris Canonici receptum eſt *i*, contra ius Ciuile *k*.

g l. ſi in tres 20. ff. h. tit.
h l. non diſtinguemus 37. §. cum in plures ff. eod.
i c. 2. eodem in 6.
k in d. l. ſi in tres.

Qui arbitri eligendi.

Nihil autem intereſt, qui arbitri eligantur; dummodò à iure non ſint improbati: Quales ſunt ſerui †, mulieres *, (niſi tamen hæ iuriſdictionem habeant ex conſuetudine loci *l*) item furioſi, ſurdi, muti *m*, minores 20. annis *n*, excommunicati *o*. Alij verò rectè eliguntur ſiue ingenui ſint, ſiue liber-

† l. pedius 7 §. 1. ff eod.
* l. fi. C. eod.
l c. dilectis. 4. ext. eod.
m l. ſed etſi

libertini, ſiue integræ famæ, ſiue ignominioſi *p*, ſiue patresfamiliarum, ſiue filijfamiliarum, etiam in re patris *q*; item, ſiue clerici ſint, ſiue laici, etiam inter clericos tum tamen inter clericos laici in cauſa ciuili ſumantur *r*. Nam in laicos de re ſpirituali compromitti non poteſt *s*, niſi coniunctim cum clerico ex auctoritate iudicis Eccleſiaſtici *t*.

in ſeruum. 9.§.1.ff.eodem. n *1.cum lege. 46.ff. eod.* o *quod hi à fidelium communione excluſi ſint.c.penult.ext.de ſentent.excomm. iuncta tamen moderatione §.ſanè.ſuprà de ſentent.excomm.* p *d.l.pedius.in princ.* q *l. 5. & 6.ff.eodem.* s *cap.contingit.8.ext.eod.* t *c.per tuas.19.ext.eod. & ibi Imola.num. 7.*

An in iudicem compromitti poßit.

SED an in iudicem de ea re, in qua iudex eſt, compromitti poſſit? Controuertunt quidem alij *u*. Nobis exploratius eſt, poſſe; ſiue loquamur de delegato iudice ſiue de ordinario *x*: dum tamen id ſponte fiat à partibus non iubente iudice *y*. Cuius rei vtilitas in eo vertitur, quod non appelletur à ſententia arbitri *z*, & pœnæ petitio detur, ſi qua (vt fieri ſolet) adiecta ſit compromiſſo *a*.

u *propter tex.in l.ſed etſi.19.§.1.ff.eodem.Vide Imol. ad c.cum tempore ext.eodem.& Hoſtienſ in ſumma num.3.* x *per tex.in d c.cum tempore & ibi gloſſ.in c.cum olim.7.in c.ex part.10.ext.eod. c.literas.14.ext.de præſumpt.* y *quo ſenſu accipiendus eſt tex.in a. §.1. z l.1.C.de recept arb.niſi in caſu §.adde in fin.infrà de appell.* a *l.2. ff.eod.c.4.& c.9.ext.hoc tit.*

Arbi-

Arbitrorum ſententiæ ſtandum eſt, ſiue æqua ſiue iniquæ; exceptis caſibus hic relatis.

Et quia arbitri ex conſenſu partium ſumuntur, ſtandum eſt eorum ſententiæ ſiue æquam, ſiue iniquam dixerint *a*; cùm ſibi imputare partes debeant, quod meliores non elegerint *b*: niſi fortè arbitri præſcriptam compromiſſi formam exceſſerint *c*, aut ſortibus vel gratia ducti, ſententiam tulerint *d*, aut non obſeruato iudicij ordine proceſſerint: cùm arbitria ad ſimilitudinem iudiciorum redacta ſint *e*.

b *l. diem proferre. 32. §. ſtari. ff. de recept. arb. l. ſocietatem. 77. §. fi. ff. pro ſoc. iuncta l. quod quis ex culpa. ff. de reg. iur.* c *c. cum dilectus. 6. ext. hoc titul. l. non diſtinguemus. 37. §. de offic. cum §. & l. ſeq. ff. eodem.* d *l. 3. C. eodem l. ita demum. 30. ff. eod. & ibi latius.* e *l. 1. & ibi gloſſ. ac Dd. ff. eod. iuncta l. prolatam. C. de ſentent. & interlocut.*

De quibus compromitti non poteſt.

Ad extremum, de cauſa matrimoniali, liberali & criminali compromitti non poteſt; cum maiores iudices requirant *f*. Nunc ad iudicia tranſeamus.

f *textus in c. cauſa. 9. extr. de in integr. reſtitut. d. l. non diſtinguemus. §. Iulia vbi additur actio popularis, vt nec de ea compromitti poſſit. quæ autem illa ſit, vide gloſſ. & Dd. ad l. ff. de popul. actio.*

Nota-

Notatio in tit. vlt.

a. Hoc accipiendum eſt, quò ad ius partis quæ læſa eſt, non autem quo ad ius ſcriptum, ſiue non ſcriptum, id eſt, conſuetudinem, ſicut probat textus in l. rem non nouam. 12. C. de iud. & ibi. Salicet.

FINIS LIBRI TERTII.

SVM-

SVMMÆ IVRIS CANONICI.

LIBER QVARTVS, QVI EST DE IVDICIIS.

DE IVDICIIS.

TITVLVS I.

De notione iudicij, & quàm variè intentetur iudicium.

IVDICIVM quaſi iuris dictio eſt, quod in eo ius dicatur vel redditur à iudice *a*. Quod interdum criminaliter, interdum ciuiliter, interdum mixtim inſtituitur & exercetur: Criminaliter, veluti de homicidio, adulterio, hæreſi, furto, iniuria, alijſque delictis tam publicis quàm priuatis; ſi de ijs publi-

a c forus. §. 1. ext. de Verb. ſig.

publicæ vindictæ cauſa agatur *b*. Ciuiliter; vt in actionibus rei vindicationis, empti, venditi, locati, conducti, commodati; & ſimilibus; quibus ciuiliter, id eſt, ad rem nobis applicandam agimus *c*. Mixtim; vt in accuſatione adulterij, quoad ſeparationem tori *d*. Ceterùm de iudicio Ciuili prius diſpiciamus.

b l. Vnica. C quando ciuilis actio l. fin. C. ad leg. Cor. de falſ. c d. l. Vnica. & ibi Barth. adde & ex delictis publicis & priuatis ciuiliter agi l. Vnica. l. fi. ff. de furtis. l. fi. ff. de priuat. delict. l. 6. ff. de iniurijs iunge §. ceterum ſupra de pœnis. d *cap. tua. 5. ext. de procurator.*

Iudicium ex quibus conſtat.

Conſtat autem iudicium ex quatuor; Iudice, Actore, Reo, & Cauſa quæ in iudicium deducitur *e*. Loquimur autem de iudicio contentioſo, in quo inter duos vel plures de aliqua re contentio eſt; Quæ enim voluntariæ ſunt iuriſdictionis; veluti manumiſſio, adoptio, emancipatio, decreti interpoſitio in rebus minorum alienandis, & id genus alia; ſine vlla iudicij forma, nulloque conflictu partium, expediuntur *f*.

e d. c. form. §. conſtat. iuncto. §. in omni quoque.

f §. ſerui. Inſtit. de libertinis l. 3. ff. de adop. l. fi. C. de emancip. liber. & l. lex. 22. C. de adminiſtr. tut. Varias ſignificationes iudicij vide in gloſſa ad §. præterea. Inſt. Quibus non eſt permiſſ. fac. teſt.

Iudicij diuiſiones.

IVDICIVM ex perſona iudicantis; aut eſt Eccleſiaſticum, aut ſeculare: ex re quæ in iudicium venit; aut eſt poſſeſſorium, aut

a peti

petitorium: ex modò procedendi; aut eſt ordinarium, aut extraordinarium.

De iudicio Eccleſiaſtico.

IVDICIVM Eccleſiaſticum eſt; quod coram iudice Eccleſiaſtico agitatur de reb. Eccleſiaſticis, præcipuè ſpiritualibus; veluti, de matrimonio, de beneficijs eccleſiaſticis, & his annexo iure patronatus *g*. Nam explorati iuris eſt; ſolum Eccleſiaſticis iudicibus, non laicis, harum rerum & ſimilium cognitionem competere *h*. Adde & clericorum ciuiles cauſas, vbi conueniuntur, ad Eccleſiaſticum iudicem pertinere. Idque ſingulari priuilegio clericis conceſſo, tam ex conſtitutionib. Ciuilibus *i*, quàm ex SS. Canonibus *k*: adeò quòd huic priuilegio clerici renunciare, etiam iuratò non poſſint *l*.

Caſus quibus clericus non gaudet priuilegio fori.

Præterquam ſi clericus vaſallus ſit, & de feudo ſuo controuerſia oriatur; nam hac ſpecie ad notionem domini feudi, etiam ſæcularis reuocatur *m*. Item ſi primâ tantummodo tonſurâ initiatus, aut etiam in minoribus ordinibus conſtitutus, aut coniugatus ſit clericus, niſi ſeruata forma à Cõcil. Trid. præſcripta *n*: aut ſi bigamus ſit *o*: aut ſi ioculatoriam artem per annum exercuerit: vel ſaltem ea de re tertio monitus non reſipuerit,

g c. 2. cap. 3. ext. hoc tit. hd. c. 2. & c. 3. c. contingit. 8. ext. de arbitris. c. eccleſia. 10. ext. de cõſt.
i auth. clericus. auth. ſtatuimus. C. de epiſc. & cler.
k c. 1. c. 2. c. 4. & c. ſi diligenti. 12. ext. de foro comp.
l d. c. ſi diligenti.
m c. Veris. 7. ext. de for. comp. & ibi Panorm.
n Conc. Tri. ſeſſ. 23. c. 6. de reform. iuncta c. Vnico, de clericis cõiug. in 6.
o c. Vnic. de bigamis in 6.

puerit. Nam & hoc caſu clericus priuilegium fori ipſo iure amittit; imò exuitur omni priuilegio clericali *p.* & ſicut & is qui in aſſaſinij crimine deprehenſus eſt *q*.

p c. Vnic. de Vit. & hon. cler. in 6.

q c. 1. de homicid. lib. 6. & latius notauimus ad §. Vlt. ſuprà de pœnis.

Iudex Eccleſiaſticus quis adeundus: & de ſeculari iudice.

IVDEX autem Eccleſiaſticus non quiuis adeundus eſt; ſed is duntaxat, in cuius territorio clericus qui conuenitur, vel domicilium fouet, vel contraxit, vel deliquit, vel vbi res, de qua controuertitur, ſita eſt: His enim modis clericus forum Eccleſiaſticum ſortitur *q*, quemadmodum & latius forum ſeculare *r*; quando ſcilicet, de re ciuili, non Eccleſiaſtica (nam hæc ad iudicem Eccleſiaſticum pertinet *s*) inter laicos, vel inter clericum actorem & laicum reum, contentio eſt. Etenim in cauſa ciuili generaliter receptum eſt; Actorem forum rei ſequi oporteret *t*.

q c. ſi. & c. poſtulaſti. 14. ext. de foro comp.

r auth. qua in prouincia. C. Vbi de criminibus l. fin. C. Vbi in rem act. l. heres abſens. 19. §. 1. ff. de iudic. Vbi idem ſtatuitur in quaſi contractibus.

s ſuprà §. proximo.

t c. ſi clericus. 5. c. cum ſit 8. ext. de iud. l. 2. C. de iuriſdict. omn. iud.

De alijs modis prorogandi iuriſdictionem.

SED & clerici & laici iuriſdictionem alterius iudicis prorogare poſſunt; veluti, per reconuentionem, per conſenſum, per admiſſionem in Collegium ſiue Vniuerſitatem aliquam.

De reconuentione.

Per reconuentionem; ſi in eodem iudicio reus actorem ſuum reconueniat; Nam actor ex alia etiam cauſa in eodem iudicio, reo reſpondere cogitur, licet actor alias alterius fori ſit *. β

** l. penult. cum auth ſeq. C. de ſent. & interlocut. l. 1. c. 2. ext. de mutuis petit. Vbi & in delegato iudice id locum habet.*

De prorogatione per conſenſum.

Per conſenſum: ſi vterque actor & reus alteri iudici ſe ſponte ſubijciant *u*. Quod & quandoq; tacitè fit: veluti in eo, qui vocatus ad alium iudicem coram illo ſe ſiſtit & reſpondet, non ignorans eum eſſe iudicem non ſuum *x*. Secus, ſi per errorem alius pro alio iudex aditus ſit; cum nulla hoc caſu iudicis prorogatio fiat *y*; & ſubſequenter iudiciũ nullum eſt, quod coram eo inſtituitur *z*.

u l. 1. l. 2. ff. de iudi. l. 1. C. de iuriſd. om. iud. l. eſt receptũ. ff. eod.
x l. fi. C. de except. & ibi Bart. l. ſed etſi ſuſceperit. § 2. ff. de iud. c. inter monaſterium. & ibi latè Dd. ext. de ſent. & re iud.
y l. ſi per errorem. 14. ff. de iuriſd. om. iud.
z l. 1. & l. fi. C. ſi à non comp. iud. c. at ſi clerici. 4. in princ. ext. de iud. adde c. 50. & ibi gloſſ. ext. de off. & poteſt. iudicis deleg.

Clericus iuriſdictionem prorogare non poteſt abſque conſenſu Epiſcopi.

Niſi quod in clerico ſingulariter conſtitutum ſit; quòd hic in alium iudicem Eccleſiaſticum conſentire non poſſit, ſine cõſenſu ſui Epiſcopi *a*.

a c. ſignificaſti. 18. iuncto c. ſi diligenti. 12. ext. de foro comp.

De prorogatione per Collegium, &c.

Per admiſſionem in Collegium vel Vniuerſitatem aliquam iuriſdictionis prorogatio fit; ideò quòd is qui admittitur, notioni Præfecti Collegij vel vniuerſitatis ſubijciatur *b*: Dummodò hæc Corpora auctoritate Principis coïerint *c*.

Pœna vocantis ad iudicem alienum.

PORRÒ, qui aduerſarium ſuum temere ad alienum iudicem vocat, amiſſione cauſæ mulctatur *d*. Præterea, iudex ſecularis ſi clericum per ſe diſtringere aut condemnare præſumpſerit, ex Conſilio Pariſienſi, tamdiu ab Eccleſia Dei, cui iniuriam irrogauit, ſubmouetur, quouſq; emendationem reatus ſui intulerit *e*.

In obſcuro quilibet vocatus comparere tenetur.

Vbi tamen dubium eſt, an vocatus de iuriſdictione vocantis ſit; tenetur vocatus cõparere, ipſeque iudex æſtimabit, an ſuæ ſit iuriſdictionis *f*.

b l. fin. C. de iuriſdict. om. iud. auth. habita. C. ne filius pro patre.
c l. 3 ff. de colleg. illic.
d l. in crim. ſ. C. de iuriſ. om. iud. adde d. c. ſi diligenti.
e c. 2. ext. de foro comp.
f l. ſi quis ex aliena. ff. de iud.

De clerico malefactore per ſecularem iudicem comprehenſo, vide tex ſing. in c. ſi iudex. 1 2. de ſent. excom. lib. 6.

De altera diuiſione iudicij poſſeſſorij & petitorij.

IVDICIVM verò poſſeſſorium eſt, in quo de ſola poſſeſſione vel quaſi contenditur, ſiue adipiſcenda, ſiue retinenda, ſiue re-

peranda. Poſſeſſio propriè eſt rerum corporalium *g*: quaſi poſſeſſio, rerum incorporalium *h*: Petitorium iudicium eſt; in quo de rei controuerſæ proprietate, vel de alio iure agitur extra poſſeſſionem vel quaſi; puta, ſi res vindicetur *i*, hereditas petatur *k*, actio empti, venditi, locati, conducti, depoſiti, aliáue intentetur; vel ſi contendat quis, ius eligendi, præſentandi, conferendi ſibi competere *l*; vel matrimonium inter ſe & Titiã contractum eſſe legitimè *m*. His enim & ſimilibus caſibus, petitorium iudicium exercetur. Vtro autem iudicio, poſſeſſorio an petitorio agatur, ex concluſione libelli ſiue narrationis, potiſſimùm intelligitur.

Iudicium poſſeſſorium & petitorium ſimul proponi poſſunt: & ab vno ad alterum recurſus datur.

Poteſt autem vtrumque iudicium ſimul coniungi & cumulari vno eodemq; libello ſiue narratione *n*; quod & eo caſu fieri intelligitur, quando ſimpliciter res petitur reſtitui *o*. Quin & iure obtentum eſt, vt ſi ſeparatim petitorio actum ſit, & nondum renunciatum vel concluſum in cauſa: recurri poſſit ad poſſeſſorium *p*. Nec enim agendo petitorio, videtur poſſeſſorio qui renunciaſſe; cum nihil commune habeat proprietas cum poſſeſſione *q*.

g *l.4. in princ. & ibi gloß. ff. de adq. vel amitt. poſſ.*
h *l. ſi quis diuturno. 10. in princ. ff. ſi ſeruit. vind. cap. 3. ext. de cauſ. poſſ. & prop.*
i *l. qui petitorio. 37. ff. de rei vind.*
k *toto tit ff. de petit. hered.*
l *d. c. 3. c. 4. ext. de cauſa poſſ.*
m *c. 1. ex. de ord. cognitionum.*
n *c. 3. cap. 4. cap. 6. ex. de cauſ. poſſ.*
o *d. c. 3.*
p *c. paſtoralis. ext. de cauſa poſſ. & c. vnico. in Clemen. eod. l. naturaliter. 11. §. 1. ff. de acquir. poſſ.*
q *d. §. 1.*

Conſul-

Conſultius eſt intentare poſſeſſorium & quare.

Conſultius tamen fecerit, qui petitorio iudicio experturus eſt, ſi prius diſpiciat, an poſſeſſorio iudicio nanciſci poſſit poſſeſſionem, propter cõmodum poſſeſſionis, quod in eo vertitur; quod adepta poſſeſſione cogetur aduerſarius ad onera petitoris, id eſt, probare rem ad ſe titulo aliquo pertinere r; & ſi hic probatione defecerit, remanebit apud alium poſſeſſio: Cùm enim obſcura ſunt vtriuſque iura, contra petitorem iudicari ſolet s.

r l. is qui deſtinauit. 25. ff. de rei vind.

s §. commodum poſſeſſionis Inſt. de interdict & l fi. C. de rei vind.

De iudicio ordinario & extraordinario.

Denique, iudicium ordinarium vocamus, in quo ſolenniter ſeruato iudicij ordine proceditur*; puta, cum reo in ius vocato libellus, hoc eſt, actoris intentio ſcripto editur; litis conteſtatio fit, iuramentum calumniæ præſtatur. probatione res docetur, & excutitur, ſententia in ſcriptis fertur à ſedente iudice; & poſtremò, executioni mandatur; niſi ea per appellationem vel reſtitutionem in integrum, vel ſupplicationem ſuſpendatur aut reſcindatur, vel nulla declaretur; de quibus ſigillatim à nobis diſſerendum eſt t.

** ac proinde ſolemne vocari ſolet.*

t Atq; hic ſolemnis procedẽdi modus obſeruatur in iudicio alioqui ſententia nulla eſt l. prolatam. & ibi latius Dd. C. de ſent. & interlo. & c. in cauſis. 19. ext. de ſent. & re iud.

Quod iudicium extraordinarium, & quæ cauſæ in hoc iudicium veniant.

Ivdicivm verò extraordinarium dicimus; in quo omiſſo ſolemni iudicij ordine, ſimpliciter & de plano, ac ſine ſtrepitu & figura iudicij proceditur; veluti, in cauſis electionum, poſtulationum, vel prouiſionum; item, dignitatum, perſonatuum, officiorum, canonicatuum vel præbendarum, ſeu quorumcunque beneficiorum Eccleſiaſticorum; item, decimarum; nec non matrimoniorum, vel vſurarum, & quæ quoquo modo eas concernunt: Quæ ex Clementina conſtitutione, omiſſa ſolemnitate iudicij, expediri poſſunt à iudice; Sic tamen vt probationes neceſſariæ & defenſiones legitimæ, citatio præſtatio iuramenti de calumnia vel malitia, ſiue de veritate dicenda, non excludantur, & ſententia definitiua in ſcriptis feratur à iudice ſiue ſedente ſiue ſtante *u*, *y*

u c. 2. de iudic. in Clem. iuncto c. ſæpe. de verb. ſig. in Clem. adde & cauſam hæreſis & maieſtatis: in quibus etiam ordo ſolemnis iudicij non ſeruatur. c. fi. de hæret. in 6. & extrauag. Henc. VII. Quomodo in cap. læſæ maieſt. & ibi latius.

Iudex ad concordiam partes reuocet.

Illvd meminerit iudex, vt litigantes, ſi poſſit ad concordiam reuocet, etiam pendente iudicio; ſin minus (cum nemini inuito

nito ius ſuum auferre liceat *x*) notionem ſuam interponat, & litem dirimat *y*. Cum ad eius officium pertineat lites, quantum fieri poteſt diminuere *z*.

x l.ſi.ff.de pactis.c.induitum.de reg.iuris in 6.& l.id quod noſtrum ff.de reg.iuris. y c.ſi ext.de tranſact.c.1.ext.de mutuis petit. An autem perſpecta cauſa poſſit iudex. Vide Panor. ad d.c. fin. z l.quidam 21.in ſi.ff.de red. cred.

De actis iudicialibus conſcribendis.

AD ſubmouendam autem omnem dubitationem, quæ circa acta iudicij incidere poſſit; ſancitum eſt ab Innocentio III. in generali Cõcilio Lateranenſi in hæc verba:
Statuimus vt tam in ordinario iudicio quã «
extraordinario; Iudex ſemper adhibeat aut «
publicam (ſi poteſt habere) perſonam, aut «
duos viros idoneos, qui fideliter vniuerſa „
iudicij acta conſcribant; videlicet, citatio- «
nes, dilationes, recuſationes, exceptiones, «
petitiones, reſponſiones, & interrogatio- «
nes, confeſſiones, teſtium depoſitiones, in- «
ſtrumentorum productiones, interlocu- «
tiones, appellationes, renunciationes, con- «
cluſiones, & cætera, quæ occurrerint, com- «
petenti ordine conſcribenda; loca deſig- «
nando, tempora, & perſonas. Et omnia ſic «
conſcripta partibus tribuantur: ita quod o- «
riginalia penes ſcriptores remaneant: vt ſi «
ſuper proceſſu iudicis fuerit ſuborta con- «
tentio, per hoc poſſit veritas declarari: qua- «
tenus hoc adhibito moderamine, ſic hone- «

» ſtis & diſcretis deferatur iudicibus, quod
» per improuidos & iniquos, innocentium
» iuſtitia non lædatur. Iudex autem, qui con-
» ſtitutionem ipſam neglexerit obſeruare, ſi
» propter eius negligentiam quid difficulta-
» tis emerſerit, per ſuperiorem iudicem ani-
» maduerſione debita caſtigetur; nec pro i-
» pſius præſumatur proceſſu; niſi quatenus, in
» cauſa legitimis conſtituerit documentis *a*.
» Sed ſolemnia iudiciorum, vt antè præmiſi-
mus breuiter tradamus.

a text. eſt in c. quoniam contra 11. ext. de probat.

Notatio ad tit. I.

a Vide Did. Couarr. pract. quæſt. c. 32. nu. 2. verſ. Tertio his. quo loco apertè inquit, in cap. 1. de vita & honeſt. cler. in 6. contineri caſum, in quo clericus etiam in ſacris, abſque vlla degradatione amittit priuilegium clericale omnino ipſo iure, etiam quo ad forum, iuxta communem illius text. interpretationem. Adde omnino Panorm. ad c. perpendimus. 13. num. 8. ext. de ſent. excom. Omiſimus caſum. c. 1. de vita & honeſt. in Clem. de clericis laniis & tabernarijs, qui & tertiò moniti priuilegium clericale amittunt. Sed hic caſus non ſolet amplius aut rariſſimè incidere.

β Ir. clerico tamen actore, an is corã iudice ſæculari reconueniri poßit, diſputat latè Felin. ad c. at ſi clerici, num. 8. cum ſeqq. ext. de iud. vbi etſi reconueniri poſſe concludat, exceptis qua-

quatuor caſibus; nihilominus certò affirmare non audet, ſed relinquit iudicio lectoris. Et merito, propter tex. in c. ſi diligenti. 12. ext. de foro comp. qui licet loquatur de conuentione, tamen eadem ratio eſt de reconuentione; cum per hanc ſecularis iudex ipſi conſtitueretur, in præiudicium totius Cleri.

γ. Itaque in cauſis iam enumeratis, etſi libellus, litis conteſtatio, aliaque quæ ad formam iudiciorum pertinent, non requirantur; planè tamen probationes & defenſiones admitti debent; item iuramentum de calumnia, vbi, ſcilicet, illud petitur. Nam in grauibus cauſis per verba illa; (ſimpliciter, & de plano, & ſine figura iudicij) ſolemnia quidem iudiciorum remittuntur, ſed non probationes. Cæterùm in leuioribus, quæ parui momenti ſunt, & in quibus pro iudicium non fit veritati ſuæ cauſæ principali per prædicta verba, non ſolum iudicij ſolemnis ordo ſublatus intelligitur, ſed etiam ſufficit rem ſemiplenè & ſummariè probari, vt in caſibus recenſitis à gloſſ. in l. 3. §. ſciendum. ff. ad exhib.

δ. Hæc itaque omnia inter acta iudicialia recenſentur, quæ à notario, ſiue eo deficiente, ab alijs duobus viris, conſcribi iubentur; ita tamen, vt partibus copiam dando, originalia penes ſe retineat. Neque eo ordine, quo hic enumerantur, acta conſcribenda ſunt, ſed prout

ordo

or do iudicij dictauerit. Et *cum plura alia, quæ quæ hic referuntur, in iudicio occurrant, videlicet; litis conteſtatio, iuramentum calumniæ, & malitiæ, iuramentum teſtis, ſententia definitiua, & ab eadem appellatio; prudenter adiectum eſt in eod. c. quoniam contra. (& cætera, quæ occurrerint,) vt ea, quæ omiſſa ſunt, vna hac quaſi clauſula comprehenderentur. Deinde etſi in extraordinario iudicio hæc omnia occurrere non ſoleant. §. iudicium verò extraordinar. ſupr. eod. tamen ſi incidant, neceſſario conſcribenda ſunt.* Igitur *in iudicio, licet hæc præpoſita & agitata fuerint, ſi tamen non conſcripta ſint; non præſumentur interueniſſe: adeò licet iudex contra aſſerat. d. c. quoniam contra. in princ. & c. cum à nobis. 28 & ibi gloſſ. ext. de teſtibus.*

DE IN IVS VOCANDO.

TITVLVS II.

Principium inſtituendi iudicij, citatio.

PRINCIPIVM inſtituendi iudicij citatio eſt; quâ quis in iudicium vocatur, experiundi iuris cauſa *a*. Eaq; omiſſa, iudicium redditur ipſo iure nullum *b*.

a §. fi. Inſt. de pœna tē. litig. iuncta l. 1. ff. de in ius voc. b l. 1. §. itē cum ex edicto. ff. quæ ſenten. ſine appell. c. eccleſia. 10. ext. de conſtit. c. 8. ext. de mater. & ob.

Cita-

Citatio non impunè negligitur, niſi, &c.

EMISSA verò, non impunè negligitur, pœna in contumacem conſtituta c: niſi incompetentis iudicis aut alia iuſta exceptione vocatus ſe purgauerit; Certa enim iuris ſententia eſt: Extra territorium ius dicenti, impunè non paretur; idem eſt, & ſi ſuprà iuriſdictionem ſuam velit ius dicere d. Exceptiones verò iuſtæ ſunt; ſi vocatus magiſtratum gerat, & coërcendi ius habeat, vel aliàs iudex ſit, dum de re cognoſcit; vel vocatus, parens ſit, vel patronus vel patrona, quos ſine permiſſu Prætoris in ius vocare non licet. Præterea, ſi vocatus, propter loci religionem inde ſe mouere non poſſit; vel funus ducat, iuſtáne mortuo perſoluat; vel litigandi cauſa neceſſe habeat in iure vel certo loco ſiſti; vel nuptijs ſuis, vel valetudine, vel alia ſimilia cauſa præpediatur e. Eodem numero & locus minus ſecurus aut incommodus continetur f.

c Vt infr. tit. de dolo & conſutu.

d in l. fin. ff. de iuriſd. om. iud. ad. de ibi gloſſ. & Dd. in l. fi. C. ſi à nō comp. iud. coniungo §. Vbi ſup. de iud.

e de quibus latius in l. 2. l. 3. cum ſeqq. ff. de in ius voc. & in l. 2. cum l. ſeqq. ff. ſi quis cautio. *f per text in cap. ex parte. 47. ex. de appell. in c. paſtoralis. de ſent. & re iud. in Clem. in l. ſi locus: 59 ff. de iudicijs.*

Impedimento ceſſante, citatum comparere oportere.

VBI tamen impedimentum ceſſauerit, tenetur nihilominus citatus adire iudicem, neq; priſtina excuſatione ſe amplius tueri pote-

poterit. Siquidem mandato iudicis, quo quis ad certum diem adeſſe iubetur, duo continentur; vnum, vt ad eum veniat; alterum, vt ad diem præfixum veniat: vnde ſi venire non poſſit ſtatuto die, alteri nihillominus parêre cogetur *g*.

Sola citatione continuatur iuriſdictio.

Si quis, poſteaquã in ius vocatus eſt, alterius fori eſſe cœperit, in ea cauſa ius reuocandi forum non habet, quaſi peruentus *h*.

De citatione ad diem feriatam.

Ad hæc, citatio ad diem feriatam facta, nullius momenti eſt, veluti, ad diem feſtum, vindemiarum vel meſſium, quibus ex iuris præſcripto iudicium non exercetur *i*: præterquam ſi neceſſitas vel pietas aliud ſuaſerit *k*: aut ab vtraq; parte renunciatum ſit ferijs vindemiarum vel meſſium, quę in fauorem hominum introductæ ſunt: Nam ferijs in honorem Dei, nequaquam renunciari poteſt *l*: cum pactis priuatorum iuri publico minimè derogetur *m*.

Citatio vbi & quoties inſinuanda.

Citari autem reus præſens debet, aut eo abſente procurator eius, ſi quem reliquit: alioqui domi ſuæ; vel apud eccleſiam citatio inſinuanda eſt *n*. Neque ad conuincendam

g c. cum dilecti. 6 ext. de dolo & contum. fac. l. Celſus. 27. §. 1. ff. de recept.

h l. ſi quis poſtea 7. ff. de iudic. l. penult. ff. de iuriſdict. om. iud. c. propoſuiſti 19. ext. de foro comp. c. gratum.

i l. 2. l. 3. & l. ext. de off. & pot. iud. deleg. fi. C. de ferijs. l. 1. ff. eod. & c. 4. ext. eod.

k d. c. fi. exempla ſunt in l. 1. § ſi. cum 2. ll. ſeqq. ff. de ferijs.

l d. c. fi. & l. 1. ff. eod.

m l. ius publicũ ff. de pact. c. ſi diligenti. ext. de foro comp.

n c. 3. & ibi Pan. & c. ſi. ext de dolo & contum. l. 4. § prætor ait. ff. de dam. infect. In citationib. S. Pontificis, vide ſingularia in c. 1. de iud. in Clem.

cita-

citati contumaciam vna citatio ſufficit, ſed trina requiritur, interiecta iuſto dierũ ſpacio; vel ſaltem vna peremptoria, quæ tantum temporis contineat, quantum trina citatio *o*.

o l. ad peremptoribus. 68. cum aliquot. ll. ſeqq. ff. de iud. l. conſentaneum. 8. cum l. ſeq. C. quomodo & quando iudex.

DE PROCVRATORIBVS ET DEFENSORIBVS.

TITVLVS III.

LIBERVM eſt verò reo, vel per ſe, vel per procuratorem ſe defendere *a*: imò & quilibet alius abſq; mandato rei defenſionem rectè in ſe ſuſcipit; dummodò defenſor ſatiſdet iudicatum ſolui *b*. Cæterum de procuratoribus, qui & pro actoribus interuenire poſſunt *c*, hîc generaliter tractemus.

a l. 1. ff. hoc tit. & tit. Inſtit. de iis, per quos ag. poſſ. b §. fi. Inſtit. de ſatiſdat. l. qui proprio 46. §. 2. ff. hoc titul. c d. l. 1. & d. tit. Inſtit.

Procurator quis.

PROCVRATOR eſt; qui aliena negotia mandato domini adminiſtrat; Ita Vlpianus *d*. Verùm de iure Canonico latius

patet

patet nomen procuratoris, quo & à nō domino procurator cōſtituitur; veluti à Prælato, vel ab alio clerico in cauſis eccleſiaſticis *e*. Sed & ab Vniuerſitate vel Collegio, rectè procurator datur, qui proprio nomine Syndicus, vel Actor appellari ſolet *f*. Verùm hi, cum propè domini ſint, propter adminiſtrationem quam habent, non omnino reijci poſſunt à definitione Vlpiani.

e c. 1. & paſſim toto tit. ext. de procurat. c. olim. 12. ext. de reſtit. ſpol. tuq; alienum non eſt, à iure Nouell. in § *ſi quando Nouell. 123. de ſanctiſ. epiſc. f c. Vnico ext. de ſyndico. l. 1. §. quib. & l. item 6. §. 1. ff. quod cuiuſq; Vniuerſit. Vide Barth. ad d. l. ff hoc tit.*

Tutor & curator quando procuratorem conſtituant, item quando ipſe procurator alium ſibi ſubſtituere poßit.

NON idem eſt in tutore & curatore minorum, quibus procuratoris conſtituendi ius non eſt, ſed ipſis minoribus cum auctoritate eorum *g*: niſi antea tutor vel curator litem per ſe conteſtatus fuerit; Hac enim ſpecie procuratorem & ipſi conſtituunt, tanquam iam domini litis facti *h*. Quod & receptum eſt in procuratore, vt & is alium ſibi procuratorem ſubſtituere poſſit, lite prius à ſe conteſtata; vel ſi mandato ſuo ius ſubſtituendi habeat *i*.

g l. neq; 11. C. hoc tit.

h d. l. neq; & l. quod quis. 8. l. nulla 23. C. eod.

i c. is qui 3. eod. in 6.

Duplex procuratorum genus; & eorum differentiæ.

Loquimur potiſſimum de procuratoribus iudicialibus. Etenim duplex procuratorum

torum genus eſt; vnum eorum, qui conſti-tuuntur ad negotia extra iudicium explicanda *k*: alterum, qui ad iudicialia tractanda *l*. Vterque ad vnum vel plura negotia coràm, vel in abſentia per epiſtolam, aut per nuncium, rectè conſtituitur *m*. In hoc tamẽ vnus ab altero diſtat: quòd licet poſt decimum ſeptimum ætatis annum procurator ad negotia dari poſſit; non tamen ad iudicia: Nam hunc maiorem viginti quinque annis eſſe oportet *n*. Item procurator ad negotia, liberè quandocunq; alium ſubſtituere poteſt *o*, ad iudicia non item: niſi lis ab eo conteſtata fuerit, vel id mandato ſuo contineatur; vt & antè dictum eſt *p*; vel niſi in rem ſuam procurator datus ſit *q*.

k l de quibus ſub tit. de mandato in ff. C. & Inſtit.
l de quibus paſſim hoc tit. ext. in ff. & C.
m l. 1. §. 1. cũ §. ſeq. ff. hoc tit. l. 1. & l. ſi verò non. 12. §. contrario. ff. mandati. n c. qui generaliter 5. §. fin. eodem titul. in 6. o c. 1. § ſi. eodem in 6. p in §. non idem. q d. c. 1. §. 1.

Plures procuratores ſimul conſtitui poſſe ad iudicia.

NIHIL verò impedit; vnus vel plures ad litem inſtituendam vel perſequendam procuratores conſtituantur, vt tamen non ſeorſim ſinguli, ſed omnes ſimul gerant, præter quam ſi in ſolidum dati ſint. Qua ſpecie melior conditio erit occupantis, lite, ſcilicet, per eum conteſtata: niſi aliud mandato contineatur *r*.

r c. ſi duo. 6. eodem. li. 6. l. plurib. 32. ff. eod.

Caſus excepti, quibus ex pluribus procuratoribus non in ſolidum datis, vnus rectè agit.

¶ Singvlariter verò obſeruatur in cauſis electionum, poſtulationum, prouiſionum, alijſque ſpiritualibus (cùm hæ celeriorem expeditionem deſiderent) vt ex pluribus procuratoribus non in ſolidum datis, iudex poſſit magis idoneum ſeligere, ne eis concurſu totum implicetur *s*.

s d. c. ſi duo. §. fin.

De procuratoribus diuerſo tempore datis.

V bi autem duo procuratores diuerſis temporibus dati ſunt; poſterioris datione prior tacitè reuocatus intelligitur *t*, niſi à priore lis iam antè conteſtata fuerit *u*.

t c. penult. ext. eod. l. ſi quis. 31. §. fi ff. eod. u Vt infrà eod. §. procurator.

Qui procuratores dari poſſunt: & vt mandatê fines ab eo cuſtodiantur.

Omnes procuratores dari poſſunt, qui à iure non prohibentur *x*, adeò vt & laïcus ad cauſas ſpirituales *y*: itam filiusfamilias licet patre diſſentiente *z*. Mandati tamen fines diligenter ab eis cuſtodiendi ſunt: alioqui non tam danti *a*, quàm ſibi nocebunt *b*.

x c. 1. in fin. princip. eod. in 6. de quo latè Hoſtienſ. in ſumma huius tit. num. 8.

y d. c. 1. in fin. z qui. 5. §. 1. eodem in 6. & l. filiusfamilias. §. ipſe quoque ff. eodem. a l. ſi procurator. 10. C. mandati. b c. 9. ext. de arbitra.

De

De mandato generali.

SED etſi quis generaliter procurator cõſtitutus ad negotia; etiam ad iudicia datus intelligatur; non tamen ad ea, quæ ſpeciale mandatum requirunt: adeò licet expreſsè ad agendum & defendendum ac generalibus verbis ad omnia etiamſi mandatum exigant ſpeciale, quis procurator conſtitutus fuerit: nec enim ex vi generalitatis huiuſmodi, ad aliquem articulum in quo ſpeciale mandatum requiritur (vt eſt, iuramentum deferre aduerſario, vel cum eo tranſigere, vel paciſci) admitti debet; ſed ita demum vbi is ſigillatim expreſſus eſt, aut ſi vno vel altero ex his, quæ ſpeciale mandatũ exigunt, expreſſo ſubiecta fuerit, clauſula generalis; qua tum & non expreſſa continebuntur *d*; dummodò hæc grauiora non ſint expreſſis; vt ſunt, matrimonij contractus, & exceptiones, quæ in electi, vel eius cui prouiſio facienda, vel facta eſt, perſonam obijciuntur: hæc enim propter ſui momentum, expreſſum mandatum deſiderant *e*.

d c.4. cap.5. eod. in 6. l. procurator cui 58 cum l. ſeq ff. eod. de quibus latius apud Speculator.

e in tit. de procurator. e c. fi. iuncta ibid. gloſ. eod. in 6. cap. 2. eod. in Clem. facite. ſedes 15. ext. de reſcrip. l. generali 34. ff. de ritu nup.

An in criminali cauſa procurator admittatur.

QVÆSITVM eſt, an etiam in criminali cauſa Procurator admittatur? Et certum

eſt, non admitti *f*: præterquam ad allegandam abſentiæ cauſam *g*; aut vbi abſens propter crimen ſiue delictum damnari poteſt pecuniariter, vel relegationis pœna *h*. Vbicunque, *ait Vlpianus*, abſens quis damnari poteſt, ibi quemuis verba pro eo facientem & innocentiam excuſantem audiri æquum eſt & ordinarium, admittere *i*.

f per tex. in c. 18. c. abſens 3. q. 9. in c. Venies. 15. ext. de accuſ. in c. 5. ext. de procurat. & in l. penult. §. 1. ff. de publ. iud. g *d. §. 1. & l. abſens. 71. ff. de procuratorib.* h *l. abſentem. 5. ff. de pœnis. & l. 1. ff. an per alium cauſa appell. l. 3 de accuſ.* i *l. ſeruum. 33. §. ex contrar. ff. de procurat.*

De reuocatione procuratoris.

PROCVRATOR ante litis conteſtationem ſemper reuocari poteſt; poſtea verò inuitus non poteſt, cum iam dominus factus ſit litis. Niſi iuſta cauſa reuocationem ſuadeat; vt puta, ſi procurator ſuſpectus ſit, vel affinis vel heres aduerſarij; vel ſi valetudine aut alia re impediatur: Idque æſtimabit iudex *k*. β

k l. poſt litē. 17. cum aliquot ll. ſeqq ff. eod. & c. 2. eod. in 6.

Dominus procuratori adeſſe non prohibetur in iudicio.

NON tamen prohibetur dominus ipſi procuratori quandocunque adſiſtere in iudicio *l*. Et ſi cauſam per ſe tractet dominus, tacitè videtur procuratorem reuocare; niſi ex proteſtatione aut alijs coniecturis, contrarium appareat *m*.

l d. c. 2. in fi.

m c. ſi quē. 8. eod. in 6.

Reuo-

Reuocatio procuratoris; iudici vel aduerſario inſinuanda eſt.

VBI verò procurator, extra iudicium reuocatus eſt; id inſinuari debet iudici vel aduerſario. Alias, quod his ignorantibus ab eo geſtum erit, ratum habendum eſt *n*. At reuocationem ſcientibus, iudicium nullius momenti erit, tanquam cum falſo procuratore geſtum *o*.

Qui pro alio agit, non ſemper mandato opus habet.

POSTREMÒ ſciendum eſt; quod etſi alius pro alio ad agendum abſque mandato non admittatur *p*; receptum tamen eſt in coniunctis perſonis (quales ſunt parentes, liberi, fratres, affines, liberti *q*) vt pro ſe inuicem agere poſſint abſq; mandato: Idem receptũ eſt in marito in cauſa vxoris *r*: dummodò hi omnes de rato caueant *s*, *y* In reo indifferenter admiſſum eſt, vt quilibet pro eo defenſor abſque mandato interuenire poſſit, cum ſatiſdatione de iudicato ſoluendo *t*.

n c. mandato. 13. c. in noſtra. 4. ext. eod. ad. de vtrobiq; Dd.
o d. c. in noſtra. l. licet. 24. C. eod.
p l. 1 ff. eod. iuncta l. nemo. 123. ff. de reg. iur.
q l. ſed & har. 35. l. fœminis. 41 ff. de procu. l. exigendi. 12. C. eod.
r l. maritus. 21. C. eod. *s l. Pomponius. 11. §. fin. ff. eod.* *t §. fi. Inſti. de ſatiſdat. & l. qui proprio. 46. §. 2. ff. de procurat.*

Notatio in tit. 3.

α. An quis teneatur per procuratorem litigare, vide Panorm. ad c. cum dilecti. nu. 13. ext. de dolo & contum. & ad c. 2. n. 7. ext. de procurat. & ibid. Imol.

β. Etſi ante conteſtatam litem licitè reuocari poſſit procurator; tamen id non obtinet in procuratore ſubſtituto, qui ſuſcepto ſemel mādato, etſi eo nondum vſus fuerit, à ſubſtituente reuocari non poteſt: quia intelligitur conſtitutus ab ipſo domino; cum procurator principalis ſubſtituendo cenſeatur officio ſuo functus: niſi & poteſtatem habeat reuocandi. d. c. 3. & ibi gloſſa. hoc tit in 6.

γ. Adde & pro his agi poſſe abſque mandato, qui enumerantur in l. 1. § fin. cum l. ſeq. ff. de poſtu. ex gloſſæ & Bartoli ſententia ad d. l. ſunt & hæ ff. de procur.

DE DOLO ET CONTVMACIA.

TITVLVS IV.

De pœnis in contumaces.

CITATIONE legitimè facta, ſi reus per ſe aut per procuratorem non compareret, aut defenſorem non habet *a*, nulla iuſta cauſa impeditus *b*; contumacia eius variè punitur. Nam aut mulcta illi infligitur à iudice *c*, aut actori in expenſas aliaque damna condemnatur *d*, aut inuitus ad iudi-

a iuxta prin. proximè præced. b *de qua ſuprà de in ius vocādo. §. 1.* c *l. 2. ff. ſi quis in ius vocando.* d *l. ſancimus. C. de iudic. & ibi Bald. Salyc. & Iaſon.*

cium

cium ducitur *e*, aut excommunicatur *f*, aut miſſionem bonorum patitur *g*. Neq; enim lite nondum conteſtata ad merita cauſæ deuenirì poteſt *h*: niſi paucis caſibus, qui infrà referuntur *i*. Eſt autem contumax, qui tribus edictis propoſitis vel denunciationibus ex more conuentus, aut vno edicto pro tribus (quod vulgò peremptorium appellatur) literis euocatus, præſentiam ſui facere contemnit *k*. ß Cæterum de miſſione bonorum hic latius diſpiciamus.

e l. conſentaneum. 8. C. quomodo & quando. Panor. ad c. 4. circa fi. ext. hoc tit. *f c. fi. §. fi. ext. vt lite nō conteſt. Hodie tamē ad pœnam excommunicationis non deuenitur, quando poteſt aduerſus eum realis vel perſonalis executio fieri. Vide Concilium Tridentinum ſeſs. 25. cap. 3 de reformat* g *vt iam dicetur.* h *tit. vt lite non conteſt ext. in §. hinc tamen, eodem tit.* k *l. contumacia. 53. ff. de re iud. l. 1. res. 9. C. quomodo & quando iud. adde l. ad peremptorium. 68. cum 5. ll ſeqq ff. de iud.*

De miſſione in bona rei contumacis.

IN decernenda miſſione in bona rei contumacis; diſtinguendum eſt, vtrum actio realis, an perſonalis intentetur: vt priori ſpecie, mittatur actor in poſſeſſionem rei petitæ; vt hac ratione tædio affectus reus, actori tandem reſpondeat: quam tamen poſſeſſionem recuperat reus, ſi intra annum veniens cautionem præſtet, *iudicio ſiſti*, & offerat ſatisfactionem expenſarum: Alioqui elapſo anno, actor verus poſſeſſor conſtituitur; ſalua tamen reo proprietatis

poterit. Siquidem mandato iudicis, quo quis ad certum diem adeſſe iubetur, duo continentur; vnum, vt ad eum veniat; alterum, vt ad diem præfixum veniat: vnde ſi venire non poſſit ſtatuto die, alteri nihilominus parêre cogetur *g*.

Sola citatione continuatur iuriſdictio.

Si quis, poſteaquã in ius vocatus eſt, alterius fori eſſe cœperit, in ea cauſa ius reuocandi forum non habet, quaſi peruentus *h*.

De citatione ad diem feriatam.

Ad hæc, citatio ad diem feriatam facta, nullius momenti eſt; veluti, ad diem feſtum, vindemiarum vel meſſium, quibus ex iuris præſcripto iudicium non exercetur *i*: præterquam ſi neceſſitas vel pietas aliud ſuaſerit *k*: aut ab vtraq; parte renunciatum ſit ferijs vindemiarum vel meſſium, quę in fauorem hominum introductæ ſunt: Nam ferijs in honorem Dei, nequaquam renunciari poteſt *l*: cum pactis priuatorum iuri publico minimè derogetur *m*.

Citatio vbi & quoties inſinuanda.

Citari autem reus præſens debet, aut eo abſente procurator eius, ſi quem reliquit: alioqui domi ſuæ; vel apud eccleſiam citatio inſinuanda eſt *n*. Neque ad conuincendam

g c. cum dilecti. 6 ſext. de dolo & contum. fac. l. Celſus. 27. § 1. ff. de recept.

h l. ſi quis poſtea 7. ff. de iudic. l. penult. ff. de iuriſdict. om. iud. c. propoſuiſti 19. ext. de foro comp. c. gratum.

i l. 2. l. 3. & l. ext. de off. & pot. iud. deleg. ſi. C. de ferijs. l. 1. ff. eod. & c. 9. ext. eod.

k d. c. ſi. exempla ſunt in l. 1. § ſi. cum 2. ll. ſeqq. ff. de ferijs.

l d. c. ſi. & l. 1. ff. eod.

m l. ius publicũ ff. de pact. c. ſi diligenti. ext. de foro comp.

n c. 3. & ibi Pan. & c. ſi. ext. de dolo & contum. l. 4. § prætor. att. ff. de dam. infect. In citationib. S. Pontificis, vide ſingularia in c. 1. de iud. in Clem.

cita-

citati contumaciam vna citatio ſufficit, ſed trina requiritur, interiecta iuſto dierũ ſpacio; vel ſaltem vna peremptoria, quæ tantum temporis contineat, quantum trina citatio *o*.

o l. ad peremptorium. 68. cum aliquot. ll. ſeqq. ff. de iud. l. conſentaneum. 8. cum l. ſeq. C. quomodo & quando iudex.

DE PROCVRATORIBVS ET DEFENSORIBVS.

TITVLVS III.

LIBERVM eſt verò reo, vel per ſe, vel per procuratorem ſe defendere *a*: imò & quilibet alius abſq; mandato rei defenſionem rectè in ſe ſuſcipit; dummodò defenſor ſatiſdet iudicatum ſolui *b*. Cæterum de procuratoribus, qui & pro actoribus interuenire poſſunt *c*, hîc generaliter tractemus.

a l. 1. ff. hoc tit. & tit. Inſtit. de eis, per quos ag. poſſ. b *§. fi. Inſtit. de ſatiſdat. l. qui proprio 46. §. 2. ff. hoc titul.* *c d. l. 1. & d. tit. Inſtit.*

Procurator quis.

PROCVRATOR eſt, qui aliena negotia mandato domini adminiſtrat; Ita Vlpianus *d*. Verùm de iure Canonico latius

patet

patet nomen procuratoris; quo & à nō domino procurator cōſtituitur; veluti à Prælato, vel ab alio clerico in cauſis eccleſiaſticis *e*. Sed & ab Vniuerſitate vel Collegio, rectè procurator datur, qui proprio nomine Syndicus, vel Actor appellari ſolet *f*. Verùm hi, cum propè domini ſint, propter adminiſtrationem quam habent, non omnino reijci poſſunt à definitione Vlpiani.

e c. 1. & paſſim toto tit. ext. de procurat. c. o. lim. 12. ext. de reſtit. ſpol. taq; alienum non eſt, à iure Nouell. in

f ſi quando Nouell. 123. de ſanctiſ. epiſc. ſ c. vnico ext. de ſyndico. l. 1. §. quib. & l. item 6. §. 1. ff. quod cuiuſq; vniuerſit. vide Barth. ad d. l. ff hoc tit.

Tutor & curator quando procuratorem conſtituant, item quando ipſe procurator alium ſibi ſubſtituere poßit.

Non idem eſt in tutore & curatore minorum, quibus procuratoris conſtituendi ius non eſt, ſed ipſis minoribus cum auctoritate eorum *g*: niſi antea tutor vel curator litem per ſe conteſtatus fuerit; Hac enim ſpecie procuratorem & ipſi conſtituunt, tanquam iam domini litis facti *h*. Quod & receptum eſt in procuratore, vt & is alium ſibi procuratorem ſubſtituere poſſit, lite prius à ſe conteſtata; vel ſi mandato ſuo ius ſubſtituendi habeat *i*.

g l. neq; 11. C. hoc tit.

h d. l. neq; & l. quod quis 8. l. nulla 23. C. eod.

i c. is qui 3. eod. in 6.

Duplex procuratorum genus; & eorum differentiæ.

Loquimur potiſſimum de procuratoribus iudicialibus. Etenim duplex procuratorum

torum genus eſt; vnum eorum, qui conſtituuntur ad negotia extra iudicium explicanda *k*: alterum, qui ad iudicialia tractanda *l*. Vterque ad vnum vel plura negotia coràm, vel in abſentia per epiſtolam, aut per nuncium, rectè conſtituitur *m*. In hoc tamē vnus ab altero diſtat: quod licet poſt decimum ſeptimum ætatis annum procurator ad negotia dari poſſit; non tamen ad iudicia: Nam hunc maiorem viginti quinque annis eſſe oportet *n*. Item procurator ad negotia, libere quandocunq; alium ſubſtituere poteſt *o*, ad iudicia non item: niſi lis ab eo conteſtata fuerit, vel id mandato ſuo contineatur; vt & antè dictum eſt *p*; vel niſi in rem ſuam procurator datus ſit *q*.

k de quibus ſub tit. de mandato in ff. C. & Inſtit. l de quibus paſſim hoc tit. ext. in ff. & C. m l. 1. §. 1. cū §. ſeq. ff. hoc tit. l. 1. & l. ſi verò non 12. §. contrario. ff. mandati. n c. qui generaliter 5. §. fin. eodem titul. in 6. o c. 1. § fi. eodem in 6. p in §. non idem. q d. c. 1. §. 1.

Plures procuratores ſimul conſtitui poſſe ad iudicia.

NIHIL verò impedit; vnus vel plures ad litem inſtituendam vel perſequendam procuratores conſtituantur, vt tamen non ſeorſim ſinguli, ſed omnes ſimul gerant, præter quam ſi in ſolidum dati ſint. Qua ſpecie melior conditio erit occupantis, lite, ſcilicet, per eum conteſtata: niſi aliud mandato contineatur *r*.

r c. ſi duo. 6. eodem. li. 6. l. plurib. 32. ff. eod.

Caſus excepti, quibus ex pluribus procuratoribus non in ſolidum datis, vnus rectè agit.

¶ SINGVLARITER verò obſeruatur in cauſis electionum, poſtulationum, prouiſionum, alijsque ſpiritualibus (cùm hæ celeriorem expeditionem deſiderent) vt ex pluribus procuratoribus non in ſolidum datis, iudex poſſit magis idoneum ſeligere, ne res concurſu eorum implicetur *s*.

s d. c. ſi duo. §. fin.

De procuratoribus diuerſo tempore datis.

VBI autem duo procuratores diuerſis temporibus dati ſunt; poſterioris datione prior tacitè reuocatus intelligitur *t*, niſi à priore lis iam antè conteſtata fuerit *u*.

t c. penult. ext. eod. l. ſi quis. 31. §. fi. ff. eod.
u Vt infrà eod. §. procurator.

Qui procuratores dari poſſunt: & vt mandati fines ab eo cuſtodiantur.

OMNES procuratores dari poſſunt, qui à iure non prohibentur *x*, adeò vt & laicus ad cauſas ſpirituales *y*: itam filiusfamilias licet patre diſſentiente *z*. Mandati tamen fines diligenter ab eis cuſtodiendi ſunt: alioqui non tam danti *a*, quam ſibi nocebunt *b*.

x c. 1. in fin. princip. eod. in 6. de quo latè Hoſtienſ. in ſumma huius tit. num. 8.
y d. c. 1. in fin. z qui. 5. §. 1. eodem in 6. & l. filiusfamilias. §. ipſe quoque ff. eodem. a l. ſi procurator. 10. C. mandati. b c. 9. ext. de arbitra.

DE

De mandato generali.

SED etſi quis generaliter procurator cõſtitutus ad negotia; etiam ad iudicia datus intelligatur; non tamen ad ea, quæ ſpeciale mandatum requirunt: adeò licet expreſſè ad agendum & defendendum ac generalibus verbis ad omnia etiamſi mandatum exigant ſpeciale, quis procurator conſtitutus fuerit: nec enim ex vi generalitatis huiuſmodi, ad aliquem articulum in quo ſpeciale mandatum requiritur (vt eſt, iuramentum deferre aduerſario, vel cum eo tranſigere, vel paciſci) admitti debet; ſed ita demum vbi is ſigillatim expreſſus eſt, aut ſi vno vel altero ex his, quæ ſpeciale mandatũ exigunt, expreſſo ſubiecta fuerit, clauſula generalis; quia tum & non expreſſa continebuntur *d*; dummodò hæc grauiora non ſint expreſſis; vt ſunt, matrimonij contractus, & exceptiones, quæ in electi, vel eius cui prouiſio facienda, vel facta eſt, perſonam objciuntur: hæc enim propter ſui momentum, expreſſum mandatum deſiderant *e*.

d c.4. cap.3 eod. in 6. l. procurator cui 58 cum l. ſeq ff. eod. de quibus latius apud Speculator.

e in tit. de procurator. e c. fi. iuncta ibid. gloſ. eod. in 6. cap. 2. eod. in Clem. facite. ſedes 15. ext. de reſcrip. l. generali 34. ff. de ritu nup.

An in criminali cauſa procurator admittatur.

QVÆSITVM eſt, an etiam in criminali cauſa Procurator admittatur? Et certum

eſt, non admitti *f*: præterquam ad allegandam abſentiæ cauſam *g*; aut vbi abſens propter crimen ſiue delictum damnari poteſt pecuniariter, vel relegationis pœna *h*. Vbicunque, *ait Vlpianus*, abſens quis damnari poteſt, ibi quemuis verba pro eo facientem & innocentiam excuſantem audiri æquum eſt & ordinarium, admittere *i*.

f per tex. in c. 18. c. abſens 3. q. 9. in c. Veniens. 15. ext. de accuſ. in c. 5. ext. de procurat. & in l. penult. §. 1. ff. de publ. iud. *g d. §. 1. & l. abſens. 71. ff. de procuratorib.* *h l. abſentem. 5. ff. de pœnis. & l. 1. ff. an per alium cauſæ appell. l. 3. de accuſ.* *i l. ſeruum. 33. §. ex contrar. ff. de procurat.*

De reuocatione procuratoris.

PROCVRATOR ante litis conteſtationem ſemper reuocari poteſt; poſtea verò inuitus non poteſt, cum iam dominus factus ſit litis. Niſi iuſta cauſa reuocationem ſuadeat; vt puta, ſi procurator ſuſpectus ſit, vel affinis vel heres aduerſarij; vel ſi valetudine aut alia re impediatur: Idque æſtimabit iudex *k*. β

k l. poſt litẽ. 17. cum aliquot ll. ſeqq ff. eod. & c. 2. eod. in 6.

Dominus procuratori adeſſe non prohibetur in iudicio.

NON tamen prohibetur dominus ipſi procuratori quandocunque adſiſtere in iudicio *l*. Et ſi cauſam per ſe tractet dominus, tacitè videtur procuratorem reuocare; niſi ex proteſtatione aut alijs coniecturis, contrarium appareat *m*.

l d. c. 2. in fi.

m c. ſi quẽ. 8. eod. in 6.

Reuo-

Reuocatio procuratoris; iudici vel aduerſario inſinuanda eſt.

VBI verò procurator, extra iudicium reuocatus eſt; id inſinuari debet iudici vel aduerſario. Alias, quod his ignorantibus ab eo geſtum erit, ratum habendum eſt *n.* At reuocationem ſcientibus, iudicium nullius momenti erit, tanquam cum falſo procuratore geſtum *o.*

n c. mandato. 13. c. in noſtra. 4. ext. eod. ad. de vtrobíq; Dd.

o d c. in noſtra. l. licet. 24. C. eod.

Qui pro alio agit, non ſemper mandato opus habet.

POSTREMÒ ſciendum eſt; quod etſi alius pro alio ad agendum abſque mandato non admittatur *p*; receptum tamen eſt in coniunctis perſonis (quales ſunt parentes, liberi, fratres, affines, liberti *q*) vt pro ſe inuicem agere poſſint abſq; mandato: Idem receptũ eſt in marito in cauſa vxoris *r*: dummodò hi omnes de rato caueant *s. y* In reo indifferenter admiſſum eſt, vt quilibet pro eo defenſor abſque mandato interuenire poſſit, cum ſatiſdatione de iudicato ſoluendo *t.*

p l. 1 ff. eod. iuncta l. nemo. 123. ff. de reg. iur.

q l. ſed & har. 35. l. fœminis. 41 ff. de procu. l. exigendi. 12. C. eod.

r l. maritus. 21. C. eod. *s l. Pomponius. 11. §. fin. ff. eod.* *t §. fi. Inſti. de ſatiſdat. & l. qui proprio. 46. §. 2. ff. de procurat.*

Notatio in tit. 3.

α. An quis teneatur per procuratorem litigare, vide Panorm. ad c. cum dilecti. nu. 13. ext. de dolo & contum. & ad c. 2. n. 7. ext. de procurat. & ibid. Imol.

Digitized by Google

β. Etſi ante conteſtatam litem licitè reuocari poßit procurator; tamen id non obtinet in procuratore ſubſtituto, qui ſuſcepto ſemel mādato, etſi eo nondum vſus fuerit, à ſubſtituente reuocari non poteſt: quia intelligitur conſtitutus ab ipſo domino; cum procurator principalis ſubſtituendo cenſeatur officio ſuo functus: niſi & poteſtatem habeat reuocandi. d. c. 3. & ibi gloſſa. hoc tit. in 6.

γ. Adde & pro his agi poſſe abſque mandato, qui enumerantur in l. 1. §. fin. cum l. ſeq. ff. de poſtu. ex gloſſæ & Bartoli ſententia ad d. l. ſunt & hæ ff. de procur.

DE DOLO ET CONTVMACIA.

TITVLVS IV.

De pœnis in contumaces.

CITATIONE legitimè facta, ſi reus per ſe aut per procuratorem non compareret, aut defenſorem non habet *a*, nulla iuſta cauſa impeditus *b*; eius contumacia variè punitur. Nam aut mulcta illi infligitur à iudice *c*, aut actori in expenſas aliaque damna condemnatur *d*, aut inuitus ad iudi-

a iuxta pri. tit. proximè praeced. b de qua ſuprà de in ius vocādo. §. 1. c l. 2. ff. ſi quis in ius vocando. d l. ſancimus. C. de iudic. & ibi Bald. Salyc. & Iaſon.

cium

cium ducitur *e*, aut excommunicatur *f*, aut miſſionem bonorum patitur *g*. Neq; enim lite nondum conteſtata ad merita cauſæ deueniri poteſt *h*: niſi paucis caſibus, qui infrà referuntur *i*. Eſt autem contumax, qui tribus edictis propoſitis vel denunciationibus ex more conuentus, aut vno edicto pro tribus (quod vulgò peremptorium appellatur) literis euocatus, præſentiam ſui facere contemnit *k*. β Cæterum de miſſione bonorum hic latius diſpiciamus.

e l. conſentaneum. 8. C. quomodo & quando. Panor. ad c. 4. circa fi. ext. hoc tit. *f c. fi. §. fi. ext. vt lite nō conteſt. Hodie tamē ad pœnam excommunicationis non deuenitur, quando poteſt aduerſus eum realis vel perſonalis executio fieri. vide Concilium Tridentinum ſeſſ. 25. cap. 3. de reformat.* *g vt iam dicetur.* *h tit. vt lite non conteſt. ext.* *i in §. hinc tamen, eodem tit.* *k l. contumacia. 53. ff. de re iud. l. ires. 9. C. quomodo & quando iud. adde l. ad peremptorium. 68. cum 5. ll. ſeqq. ff. de iud.*

De miſſione in bona rei contumacis.

IN decernenda miſſione in bona rei contumacis; diſtinguendum eſt, vtrum actio realis, an perſonalis intentetur: vt priori ſpecie, mittatur actor in poſſeſſionem rei petitæ; vt hac ratione tædio affectus reus, actori tandem reſpondeat: quam tamen poſſeſſionem recuperat reus, ſi intra annum veniens cautionem præſtet, *iudicio ſiſti*, & offerat ſatisfactionem expenſarum: Alioqui elapſo anno, actor verus poſſeſſor conſtituitur; ſalua tamen reo proprietatis

l c.3.c. quoniã frequẽter.5.ſ. in aliis.ext. Vt lite non conteſt. c.1. & ibi gloſſ. ext. de eo qui mittitur in poſſ. l. ſi quis emptionis. §. penult. C. de praeſcript. 30. vel 40. annorum.

quæſtione *l*. Idque expediti iuris eſt in eo qui ſuo nomine poſſidens reali actione cõuenitur.

Alieno nomine poßidente, quomodo in poſſeßionem mißio fit.

m l. officiũ 9. ff. de rei vind.

n d. §. in aliis, verſ quod ſi & l. 2. C. vbi in rem act.

At in poſſeſſore alieno (qualis eſt, colonus, commodatarius, & ſimiles; qui licet alieno nomine poſſideant, rectè tamen reali actione conueniuntur *m*) eo iure vtimur; vt poſt nominationem domini & inſinuationem eidem domino intra præſcriptum à iudice terminum factam; ſi ipſe dominus per ſe vel per procuratorem non compareat, & tribus edictis legitimè euocatus in eadem contumacia perſiſtat, actor poſt ſummariã cognitionem in poſſeſſionem rei mittatur; reſeruata ſimiliter abſenti proprietatis quæſtione *n*.

De pœna contumacis rei in perſonali actione.

o d. c. quoniam frequẽ.

Posteriori verò ſpecie, vbi perſonalis actio intentatur; Si reus contumaciter abſit, mittitur actor in poſſeſſionem bonorum ipſius mobilium, vel immobilium, ſi fortè mobilia non habet, pro modo debiti declarati; aut cenſura Eccleſiaſtica perſtringitur; pro arbitrio iudicis *o*, Qui & intra annum,

num, vel poſt annum veniens auditur; prout in reali actione iam ante dictum fuit *p.* *p. iurat C. de bo. actuor. iud. poſſid. iunge omnino Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 3. de reformat.* p *per text. in d. § fin.*

ter ff. ſi au- then & qui

Pœna in non admittentem miſsionem.

QVID autem; ſi cum actori proprer cõtumac iam rei adiudicata eſſet poſſeſſio, reus verò impediat, ne eam actor conſequatur, vel ſi acquiſitam poſſeſſionem actori interuertat? Et ſancitum eſt, nihilominus actorem decurſo anno verum poſſeſſorem conſtitui *q*.

q *in c. congat. 9. extr. de dolo & contum.*

Caſus quibus abſq; conteſtatione litis in cauſa principali proceditur.

HINC tamen eximuntur cauſæ dignitatum, perſonatuum, aliorumque beneficiorum Eccleſiaſticorum; in quibus hæc miſſio ceſſat ad euitandum vitioſum ingreſſum. Quippe beneficium eccleſiaſticum non poteſt licitè ſine inſtitutione Canonica obtineri *r*: Sed hæ cognoſcuntur & dirimuntur, etiam lite non conteſtata *s*. Idem euenit in cauſa matrimoniali, vbi alter coniugum ita abeſt, quòd peremptoriè citatus venire cõtemnat, vel malitiosè ſe occultet, vel impediat, ne ad ſe perueniat citatio. Nam & hoc caſu (ne viro vel mulieri fornicandi occaſio præbeatur) teſtes quoque lite non conteſtata admittuntur; & ſi de cauſa liquet, definitiua ſententia profertur *t*.

r *c. beneficium de regul. iur. in 6.*
s *c. vn. de eo q mittitur in poſſ. in 6. c. ſi § porrò ext. vt lite non conteſt.*
t *d. § porrò. adde & alios caſus in § pen. ſupra de iud.*

De pœnis actoris abſentis.

Porro quod attinet ad actorem abſentem; is ſi conſtituto tempore ad iudicium non venerit; inſtare poteſt reus præſens, vt in expenſas condemnetur *u*, imò & in omnia damna *x*; ad aliam citationem non admittendus, niſi præſtita cautione, *iudicio ſiſti y*. Vel petere poteſt reus, vt legitimè citato actore & non comparente, ad probationem admittatur, ſententiaque feratur; licet lite nondum conteſtata *z*. Vt hinc conſtet, diuerſam eſſe rationem in actore, quam in reo contumace.

u c. 1. de dolo & contu. in 6. l. cum qui 79. ff. de iudic.

x l. ſancimus 13. C. de iudic.

y d. c. 1. de dolo in 6.

z per tex. in c. 3. ext. de dolo & contum. & ibidem vide omnino Panor. nu. 15. cum ſeqq. & Andr. Gail. lib. 1 obſ. 59. qui latius hac.

De contumacia rei poſt litem conteſtatam.

Vbi verò lis conteſtata eſt, reo contumaciter abſente; iudex ex ijs, quæ probata ſunt, vel adhuc probari poſſunt ab actore præſente; procedit, vel ad condemnandum vel ad abſoluendum reum: aut ſi minus probatum fuerit, poſſeſſionem actori adiudicat; ſalua reo proprietatis quæſtione *a*. Quamuis & hoc caſu poſtulare poſſit actor, vt reus abſens requiratur, & ad iudicem ducatur *b*.

a cap. prout 4. ext. de dolo & contu. l. conſentaneum 8. C. quomodo & quando iudex l. properandũ. 13. §. 5. ſin autem reus ff. de iud.

b d. l. cõſentaneũ adde Pano. ad c. 4. ext. h. tit.

De contumacia actoris poſt litem conteſtatam.

Sin actor lite conteſtata contumax ſit

liſque ad finem triennij (quod peragendo iudicio ciuili à legibus conſtitutum eſt) extracto, cauſaque liquida fuerit; ſimiliter iudex ad definitiuam ſententiã progreditur, etiam in fauorem actoris abſentis, ſi cum meliorem cauſam fouere viderit; alioqui reum abſoluit ab obſeruatione iudicij, actore in expenſas condemnato *c*.

c d. l. properandum. §. Et ſiquidem iuncto §. huiuſmodi cum §. ſeq. & l. Et poſt edictum. 73. ff. de iudic.

Notatio ad tit. 4.

α. Quod impedimentum inſinuandum eſt iudici per excuſatorem; qua inſinuatione facta, ſententia ſi qua ſequitur, ipſo iure nulla eſt. l. quæſitum. 60. ff. de re iudic. Aliâs ſententia tenet ipſo iure, quamuis contra eam peti poßit reſtitutio in integrum. tit. ff ex quib. cauſ. maio. Panorm. ad c 2 nu. 4. ext. de procur. & ibidem latius vide Imol. nu 14 cum 2. ſeqq.

β. In Camera verò Imperiali tribus modis proceditur contra contumacem reum. Vel ad pœnam banni; vel ad immißionem bonorum, de qua hic in §§. ſeqq. aut in principali cauſa proceditur vſque ad definitiuam ſententiam, pro arbitrio ipſius actoris. Vide ordinat. Cameræ. in 3. part. tit. 43. & And. Gail. lib. 1. obſer. 60.

DE

DE LIBELLI OBLATIONE.

TITVLVS V.

Libellus reo offerendus eſt, perſpicuus.

REo verò in iudicio comparenti *a*, libellus offerendus eſt continens actoris intentionem *b*, idque verbis perſpicuis, vt inde reus deliberare poſſit, cedere an contendere debeat *c*: alias iuſtè reus excipit contra libellum *d*. Sed & plurimum intereſt iudicis, rem dilucidè in libello proponi, vt ſententiam certam proferre poſſit *e*. Non tamen ſtatim libellum obſcuriorem reijciet aut cõfringet iudex, ſed ex deductis poſt in iudicium declarationem eius expectabit *f*. Quam ſi & ineptam animaduerterit, reum à iudicij inſtantia abſoluet; actori interim poteſtate relicta petitionis ſuæ denuò repetendæ & rectè inſtituendæ *g*.

a Intellige per ſe vel procuratorem ſuum, ſiue defenſorem vt ſupra de procurat. in princip.

b authent. offeratur. in princ. C. de litis conteſt.

c l. 1. ff. de edendo.

d cap. 2. c. 3. ext. hoc tit.

e §. curare Inſtitut. de act. l. fin. C. de ſentent. quæ ſine certa quant. f l. fin. C. de annali except. c. 3. §. ſecus autem de ſent. & re iud. in 6. iuncta l. inter ſtipulantem. 83. §. 1. ff. de verb. oblig. l. ſi quis intentione. 66. ff. de iud. g c. examinata 15. ext. de iudic.

Libellorum duplex genus.

LIBELLVS; alius ciuilis eſt, alius criminalis. Ciuilis eſt (qui & conuentionis ſiue conuentionalis dicitur *h*) qui in rem ciuilem,

h c. fin ext. hoc tit. l. fin. C. de annali except.

id

r.. eſt, in id quod actoris intereſt, conceptus eſt: Criminalis, qui criminis accuſationem continet *i*. Sed de hoc infrà ſuo loco *k*. *a*

Libellus actionis nomen an continere debeat, item an petitionis cauſam.

In libello ciuili, licet hodie non ſit neceſſe, conceptis verbis actionis nomen exprimere (aliter enim olim obtinebat *l*) ſed ſufficiat factum narrare, vt inde ius agentis elici poſſit *m*; nihilominus, ſi perſonali actione agatur, cauſa obligationis in libello exprimenda eſt: veluti; peto centum ex mutuo, ex vendito aut ex ſimili cauſa. Neque enim aliter deliberare poterit reus, contendere an cedere debeat *n*. Sin actione reali, puta, rei vindicatoria; ſatis eſt dominium libello inſeruiſſe; videlicet, peto rem quia mea eſt, id eſt, iure dominij ad me pertinet *o*: Quia ex eo certior fit reus, cedere an iudicio experiri velit. Quippe duo eiuſdem rei dominium in ſolidum habere non poſſunt *p*, neque eandem rem ex pluribus cauſis obtinere *q*: licet non prohibeatur actor & cauſam dominij libello ſimul comprehēdere; aſſerendo rem ſuam eſſe, quia ſibi legata vel donata eſt, vel ſimili titulo adquiſita *r*.

i *huius formæ extat in l. libellorū. 3 ff. de accuſat.*
k *ſub tit. de accuſatio.*
l *l. 1. l. 2. C. de formul. & impetrat.*
m *c. dilecti. 6 ext. de iud.*
n *d. c. fi. ext. hoc titul c. peruenit. 5. ext. de cenſibus.*
o *§. 1. in fi. Inſt. de act. adde Andr. Gail. lib. 1. obſ. 61 n. 4.*
p *l. ſi vt certo 5. § ſi duobus ff. commod.*
q *l. non vt ex pluribus. ff. de regul. iuris. l. 3. §. ex pluribus ff. de acq vel amitt. poſſ.*
r *l. ſi mater. 11. ff. de except. rei iudic. 3. de ſent. & re iud. in 6.*

Reus

Reus an cogendus ſtatim libello reſpondere.

Non tamen cogitur reus ſtatim libello actoris reſpondere; ſed ipſi induciæ permittendæ ſunt ad liberandum s: niſi forte ex ipſa citatione didicerit, qua de cauſa conueniatur. Nam hoc caſu reiectis inducijs deliberatorijs, reſpondere cogetur reus; vel ad cauſæ ipſius cognitionem & definitionem proceditur t.

s *auth. offeratur. C. de litis coteſt. c. dilectus. 11. & ibi Dd extr. de procurator.*

t *c. 2. ext. de dilatio.*

Plures actiones eodem libello cumulari poſſe.

Neqve tantum vna actio, ſed & plures ſimul eodem libello proponi & cumulari poſſunt ab actore u, quibus & à reo ſigillatim reſpondendum eſt, & à iudice totidem proferendæ ſententiæ in eodem iudicio x.

u *l. ſi item cum eodem 11. ff. de iurisdict. om. iud. c. querelam 24. ext. de elect. cap. 3. ext. de cauſ. poſſ.* x *d c. 3. adde Andr. Gail. lib. 1. obſ. 63.*

De reconuentione rei.

E diuerſo quoq; reo permiſſum eſt, actorem ſuum reconuenire etiam ex alia cauſa, durante eodem iudicio, ſiue iudex ordinarius ſiue delegatus ſit, etiamſi aliâs is proprius iudex non ſit ipſius actoris y. Cuius enim in agendo, *inquit Iuſtinianus*, obſeruat arbitrium eum habere & contra ſe iudicem in eodem negotio non dedignetur z. Hac

y *l. penult. auth. & conſequenter. C. de ſenten. & interlocut. § fi. Nouell. 96. de executor. d. l. ſi idem cum eod. § 1. c. 1. & 2. ext. de mutuis petitio c. 3. § fi. de reſcrip. in 6. & ſupr. de in dicijs.*

tamen

amen adhibita moderatione; vt ſi ante vel non multò poſt litem conteſtatam, actio à reo relata fuerit actori; vtraque conuentionis & reconuentionis cauſa ſimul expediatur: alioqui ſingulæ per ſe & ſeparatim peragendæ ſunt *a.*

a. per recõuentionem, text. eſt in d. l. penult. vbi per verbum, negotium, intellige iudicium. à probat textus in d. §. fin. Nouell. 96. in verbo mox. diſputat. latè Panormit. ad cap. 1 ext. de mutuis petit. Et Cameræ Imperialis hanc noſtram ſententiam probat, vti videre eſt in Ord. Ca. in 3. parte, tit. 30.

Notatio in tit. 5.

a. Quandoque mixti generis eſt libellus, velutiea ſpecie, qua agitur ad diuortium inter coniuges propter adulterium. c. tuæ, 5. ext. de procur. & cum intentatur querela inofficioſi teſtamenti. gloſſ. ibidem. Sed miſta ad ſua ſimplicia facilè reuocantur.

DE EXCEPTIONIBVS.

TITVLVS VI.

Cur inuentæ exceptiones.

SEQVITVR, vt de exceptionibus diſpiciamus, quæ reorum cauſa comparatæ ſunt ad elidendã vel ſuſpendendam intentionem actoris *a.*

a eodem tit. Inſtitut. in princip. iuncta l, 2. in verbis, in intentionem. ff. hoc tit.

De

De duplici genere exceptionum.

Ac proinde duplicis generis ſunt exceptiones; aut enim ſunt temporales & dilatoriæ, aut perpetuæ & peremptoriȩ *b*. Temporales & dilatoriæ, ad tempus actori nocent, & reo temporis dilationem tribuunt *c*. Quȩ rurſus duplices ſunt. Vel enim ſunt dilatoriæ ſolutionis; qualis eſt pacti conuenti, ne intra certum tempus petatur *d*. Vel ſunt dilatoriæ iudicij, quæ & præſcriptiones fori appellantur *e*; obijciunturque vel in perſonam ipſius iudicis, vel in perſonam actoris ſiue eius procuratoris, vel in ipſam cauſam de qua controuerſia eſt. Quæ hic ſigillatim perſequamur.

b *l.3.ff.eod. & §.appellantur. Inſtit.eod.*
c *d.§.appellantur.*
d *d.§.appellatur. verſ. temporales.*
e *l.fi. C.hoc tit.*

Exceptiones recuſatoriæ iudicis.

Exceptiones in perſonam iudicis, ex duobus capitibus potiſſimum naſcuntur: aut quia iudex incompetens eſt, aut quia ſuſpectus. Iudex incompetens eſt, qui inter non ſubditos ſuos, vel inter ſubditos quidem ſuos, ſed extra territorium ſuum ius dicit; vel qui iuriſdictionis ſuæ modum excedit *f*. Suſpectus verò dicitur, qui cognatione, affinitate, neceſſitudine domeſtica aut familiaritate, actorem contingit *g*; vel qui eſt inimicus reo *h*, vel qui in eadem cauſa aduocatum egit *i*, vel eiuſdem ferè gene-

f *hæc probantur. tit. C.ſi à non comp. iud. & l.fi. ff.de iuriſd. om.iud. & l.3.ff.de offic præſid.*
g *l.qui iuriſdict. 10. ff.de iuriſd. om.iud. l.lex Corn.5. circa princ. ff.de iniur. c.poſtremò.36.ext.de appell. c.inſinuante.25. ext.de off. & poteſt. iud deleg.*
h *l.ſi pariter.9.ff.de liberali cauſa.* i *d.c.poſtremò.*

ris

ris litem habet *k*: vel aliter iuſtam ſuſpicionem mouet reo *l*. Etenim periculoſum eſt ſub ſuſpecto iudice litigare *m*; propter affectionem, quæ ſolet peruertere humanum iudicium *n*.

k c. cauſam quæ 18. ext. de iud. l d. c. poſtremò. Vide latius c. cauſam quæ & ibidem: Dd. ext. de off. & poteſt. iudic. de leg. Hoſtienſem in ſumma de recuſatione iudicis num. 3. Andr. Gail. lib. 1. obſer. 33. num 9. m c. fin. 3 quæſt. 5. cap. 5. ext. de except. cap. ſecundo 41. in fin. ext. de appell. l. apertiſſimi. 14. C. de iud. n c. quatuor. 11. q. 3.

Quando opponendæ recuſatoriæ iudicis.

HÆ autem exceptiones, quæ ex perſona iudicis ſumuntur, opponenda ſunt in principio litis, id eſt, ante omnem actum iudicialem: alias videbitur reus conſentire in iudicem, & prorogare ipſius iuriſdictionem; vbi ſcilicet, iudex incompetens eſt: ſin ſuſpectus, ſuſpicionis cauſam nequaquã curare *o*: niſi fortè ſuſpicio poſtea emergeret, aut in ipſius cognitionem veniret reus: Nam & tunc recuſandi iudicis poteſtas ſupereſt reo *p*.

o l. ſi. C. hoc tit. c. inter monaſteriũ 20. de ſent. & re iud. c. poſtremò. & ibid. Dd. ext. de appellat. cap. 4. ext. hoc tit. coniuge ſ. per conſenſum ſuprà de iud. p d. c. inſinuantè. & d. c. 4. & ibi gloſſa.

Cauſa ſuſpicionis ex perſona iudicis, coram quo proponenda & cognoſcenda.

Proponenda verò eſt hæc ſuſpicionis cauſa coram eodem iudice; & coram arbi-

tris vtrinque electis probanda. Quæ ſi probata fuerit, iudex cognitionem cauſæ alteri demandat, ex conſenſu ipſius recuſatoris; vel ad ſuperiorem iudicem refert: non probata, idem perſeuerat iudex *q*.

q c. cũ ſpecta lib. 61. & d.c. ſecundo. 41. §. fi. ext. de appellatio. iuncto c. 4. ext. de foro comp. & c. 2. de appellat. in 6.

De exceptionibus in perſonam actoris.

Ex perſona actoris variæ exceptiones deducuntur. Si enim actor vel filiusfamilias, ſit, vel minor 25. annis, vel ſeruus, vel religioſus, vel excommunicatus, vel furioſus, vel alias mente captus, iuſtè refutatur à reo.

Filiusfamilias quatenus in iudicio conſiſtere poteſt.

Etenim in filiofamilias conſtituti iuris eſt, eum in iudicio conſiſtere non poſſe abſque aſſenſu patris ſui *r*. præterquam in cauſis caſtrenſibus vel quaſi *s* (in quibus vice patrisfamilias fungitur *t*) item in ſpiritualibus *u*, in dote aduentitia *x*, vel ſi alieno nomine, veluti, procuratorio, in iudicio experiatur *y*; aut patris abſentis aſſenſus ſine incommodo filij expectari non poſſit *z*. His etenim caſibus filiofamil. petendi conſenſus paterni neceſſitas, à iure remiſſa eſt *a*.

r c. fi. in fin. de iudi. lib. 6. l. fi. circa princ. verſ. neceſſitate. C. de bon. qua lib. vide ibid. Bald. Saly. & alios Dd. s l. lis nulla. 4. iuncta ibid. gloſſa. ff. de iudic. t l. 2. ff. ad SC. Maced. u c. 8. in fi. de iud. in 6. x iuxta auth. quod locum. C. de collatio. y c. qui generaliter. 5. §. 1. de procurator. in 6. l. filiusfamilias. §. ipſe quoq; filius. ff. de procurat. z l. ſi longius. 18. § 1. ff. de iudic. & l. cum filiusfamilias. 17. ff. ſi cert. pet. a vt Dd. iurib.

De

De minore 25. annis.

NEC de minore 25. annis addubitatio eſt; eum neq; litem intendere neq; excipere poſſe abſq; tutoris vel curatoris auctoritate *b*, etiam in cauſe criminali; veluti, homicidij, adulterij, furti; aut alterius generis *c*. Quod attendant iudices.

b l. n. l. 2. C. qui legit. perſon. c textus expreſſus in l. clarum. 4. C. de auctor præſt.

De ſeruo & Religioſo.

SED & de ſeruo explorati iuris eſt; ab eo neq; iudicium poſſe inſtitui neq; ſuſcipi *d*: cum mortuo comparetur à iure ciuili *e*; niſi certis caſibus, qui alibi referuntur *f*. Cui hac in re non diſſimilis eſt Religioſus *g*; præterquã, quòd hic cauſas Monaſterij rectè agat ex voluntate Superioris ſui *h*.

d l. ſeruum cum l. ſeq. C. de iudic. e l. ſeruitutẽ. ff. de reg. iur. f in l. vlt. 53. & ibi gloſſ. & Dd. ff. de iud. g propter rationem text. in c. fin. in princ. de teſtament. lib. 6. h c. monachi. 16. q. 1. adde c. vnicum & ibi Dd. ext. de ſyndico.

De excommunicato, furioſo, & mente capto.

EXCOMMVNICATO, cum cõmunione fidelium ipſi interdictum ſit, agere non licet in iudicio *i*, quamuis hic ab alio conuentus, iure ſe defendat *k*. Furioſi verò & amentes; cum iudicio animi careant; ab agendo & excipiendo, rectè ſubmouentur: ſed eorum loco ſunt curatores eorum *l*.

i c. 2. c. exceptionem. i. ext. de exceptio. k c. intelleximus. 7. & ibi gloſſ. ext. de iudic. cap. dilecta. 10. ext. de exceptio. c. ſi verè. 34. ext. de ſentent. excom. l l. fin. C. de curat. furioſi.

De exceptionibus ex perſona procuratoris.

Quod attinet ad exceptiones in perſona procuratoris; hæ in actoris procuratorem iuſtè intorquentur: quod is miles ſit *m*, quòd fœmina *n*, quod mutus & ſurdus *o*, quòd accuſatus de crimine *p*, quòd minor 25. annis *q*, quòd mandato careat *r*, quòd non legitimè conſtitutus ſit; veluti à minore XXV. annis ſine auctoritate tutoris vel curatoris *s*; aut à procuratore, qui ſubſtituendi ius non habuit *t*. Quæ ſimiliter & in procuratorem rei conuenti rectè obijci poterunt; niſi quòd hic abſque mandato defenſionem rei legitimè in ſe ſuſpiciat *u*.

m l. militẽ. l. ita demũ. C. de procurator. n l. fœmina ff. de reg. iur. o l. 2. §. furioſus. & l. mutus. & ſurdus. 43. ff. de procurat. p l. reũ 6. C. de procurat. & ibi gloß. q c. qui generaliter. 5. § fi. de procur. in 6. l. minor. ff. eod. r l. licet 24. C. de procur. c. in noſtra. in fi. ext. eod. s l. neq; 11. §. 1. C. de procurat & l 4. C. ſi aduerſus rem iud. t l. quod quis. 8. C. de procurat. iunge quæ diximus latè ſuprà de procur. u de quibus egimus ſupr. tit. prox. in prin.

De exceptionibus dilatorijs ratio cauſæ.

Exceptiones verò, quæ ratione cauſæ controuerſæ aſſumuntur, ſunt potiſſimum hæ; libelli ineptituto vel obſcuritas; citatio tempore feriarum vel ad locum non tutum facta *x*. Item ſpoliatio; in qua hoc ſingulare eſt, quod ſpoliatus exceptionẽ ſpoliationis obijciens ſpoliatori ſuo etiam de alia re, quàm de qua controuerſia eſt, antè audiri

x de quibus egimus ſupr. tit. prox. in princ. & §. 1. & §. penult. ſupr. de in ius vocando.

audiri & reſtitui debeat, quàm cogi poſſit ad reſpondendum *y*.

Mulier eiecta à marito etiam ex cauſa prius reſtitui debet.

Nam & hinc mulier à marito ſuo priuata auctoritate eiecta vel dimiſſa obtentu conſanguinitatis; rectè reſtitutionum petit mariti ſui, etiam ante cognitionem cauſæ conſanguinitatis *z*. Quod & in adultera vxore obſeruatur: niſi huius adulterium notorium ſit; quo caſu petenti vxori reſtitutio denegatur *a*.

y c. 2. c. fi. ext. de ord. cognitio. Excepe caſum §. ſeq. & in §. hinc quæſitum eſt ſup. de decimis.

z c. ex conqueſtione. 10. ext. de reſtit. ſpol.

a c. 3. ext. de diuort. adhibito tamen temperamento c. literas. 13. & c. ex tranſmiſſa. 8. ext. de reſt ſpol. a c. ſignificaſti. 4. & ibi gloſſ. ext. de diuort. Vide Couarr. in 4 ext in parte 2. cap. 7. § 4. nu. 14. cum ſeq.

De perpetuis & peremptoriis exceptionibus.

Perpetuæ autem & peremptoriæ exceptiones dicuntur, quæ non ad tempus, ſed perpetuò agentibus obſtant, & rem de qua agitur, perimunt. Quales ſunt, exceptiones doli mali, metus, pacti conuenti perpetui, tranſactionis, iuriſiurandi, præſcriptionis, Senatusconſultorum Velleiani & Macedoniani, item rei iudicatæ *b*.

b §. appellatur. & paſſim. inſtit. hoc tit. l. 3. ff. eod. c. 1. de litis. conteſt. in 6.

Exceptio doli mali.

Exceptio doli mali competit; vbi dolus aduerſarij interuenit; ideò introducta eſt, ne cui dolus ſuus proſit, alteri verò noceat contra naturalem æquitatem *c*. Nihilominus

c l. 1. ff. de dolo malo & metus except.

nus concurrit hæc exceptio cum alia qualibet exceptione: Cùm etſi à principio dolus ex parte actoris non interuenerit; tamẽ dolo facit actor, quòd id petat, quod qualibet exceptione elidi poteſt: niſi talis ſit ignorantia actoris quòd dolo careat *d.*

d l. 2. §. & generaliter. ff. d. tit. de doli except.

Exceptio doli boni non nocet.

HVIC diſſimilis eſt, exceptio doli boni, quæ agenti non nocet: vt in eo, qui dolo inductus eſt ad profeſſionem Monaſticæ vitæ *e.*

e c. penult. ext. de ijs qua vi. c. ſi. 20. q. 3.

Exceptio metus.

EXCEPTIO metus locum habet, vbi quis metu inductus eſt ad agendum aliquid vel permittendum *f.* Metum autem interpretamur, non timorem quemlibet ſed maioris mali, qui & in hominem conſtantem cadit *g*: qualis eſt metus mortis, cruciatus corporis, carceris, vinculorum, ſeruitutis, ſtupri *h.* Nam vani timoris iuſta excuſatio non eſt *i.*

f l. 4. §. penult. ff. de doli mali & met. except. vñ&a l. metum autem & paſſim toto tit. ff. de eo quod met. cauſ. *g l. metum. 5. cum l. ſeq. ff. d. tit. c. 4. ext. de ijs quæ vi.* *h l. 3 in fi. cum aliquot ll. ſeqq. l. nec timorem. 7. §. 1. verſ. timuit ff. eod. de eo quod met. cauſ. l. 4. & 7. C. eod.* *i l. vani. ff. de reg. iur. d. c. penult. c. de ijs quæ, &c.*

Exceptiones pacti conuenti, & tranſactionis.

EXCEPTIO pacti conuenti perpetui, illi datur; qui pactus eſt cũ creditore ſuo, ne peteret, aut cum eo cui faciendi ius eſt, ne faceret *k.* Itaque hæc exceptio contra rem

k l. 1. & paſ.

cer-

certam pactione remiſſam obijcitur. Sin dere dubia liteque incerta transactum ſit; competit exceptio tranſactionis *l*.

Exceptio iuriſiurandi.

EXCEPTIO iuriſiurandi tunc rectè opponitur, vbi quis deferente aduerſario ſuo iurauit ſe illi nihil debere, aut rem, de qua controuerſia eſt ſuam eſſe *m*; Vel ſi parato iurare remiſſum ſit iuriſiurandũ ab aduerſario *n*. Itaq; iureiurando præſtito aut remiſſo, de cauſa quæ in controuerſiam venit, non amplius quæritur *o*; quia hæc res tranſactionis & ſolutionis inſtar eſt *p*.

Exceptio præſcriptionis. y

EXCEPTIO præſcriptionis ex lapſu temporis ſumitur; cum quis certo temporis ſpacio à iure definito, rem poſſedit; aut cum debitor eſſet, interpellatus non eſt à creditore ſuo. Variè autem hoc ſpacium à iure circumſcriptum eſt *q*.

De præſcriptione rei corporalis: & quid ſit titulus in præſcriptione.

Etenim in re corporali; ſi quis rem mobilem bona fide & iuſto titulo per triennium, aut immobilem per longum tempus (id eſt, inter præſentes per decennium; inter abſentes verò, per viginti annos) poſſederit, exceptione temporis legi-

ſim. ff. de pact. & tit. Inſt. de exceptio. in princ. l *l. cauſas. 16. C, de tranſactio. Adde hic tit. de pact. & trãſactio. ſup.* m *§. aquè. Inſti. de exceptio.* n *l. nõ erit. §. in fi. cum l. ſeq. ff. de iureiur. l. 8. C. eod.* o *d. l. non erit. cum l. ſeq. ff. de iureiur. §. itẽ ſi quis. Inſt. de actio.* p *l. 2. l. iuſiurandũ 27 ff. de iureiur.* q *Vt iam dicetur.*

timè ſe tueri poteſt *r*: Appellamus autem titulum, cauſam adquirẽdi dominij, vt ſunt emptio, donatio legatũ, permutatio: quib. rei dominium, ſi tradens dominus ſit; ſin minus, vſu capiendi ſiue præſcribendi conditio, in accipientem tranſit *s*.

r l. vnica. C. de vſucap. transform. ſuper. 1. & l. fi. C. de præſcrip. longi temp. & tit. Inſtit. de vſucapio. in prin. s l. 2. ff. pro ſuo. l. 3. § generali ff. de adq. vel amitt. poſſ.

De præſcriptione rei incorporalis.

Idem eſt in re incorporali; vt eſt vſus fructus, ſeruitus tàm vrbana quàm ruſtica; quibus ſimiliter longo tempore præſcribitur *t*. At in actionibus opus eſt 30. vel. 40. annis vt præſcriptioni locus ſit *u*. In quærela verò inofficioſi teſtamenti *x*, & in officioſæ donationis quinquennium *y*: in petenda reſtitutione in integrũ quadriennium, ſpectantur *z*.

t l. penult. C. de vſufr. l. penult. C. de ſeruit. l. fi. C. de præſcript. longi temp. u l. 3. l. 4. C. de præſcript. 30. vel 40. annor. x l. ſi quis filium. 34. C. de inoff. teſt. y l. fi. C. de tempor. in integ. reſt. coniunge tit. infr. de reſt. in integrum.

Ius ſingulare in rebus eccleſiæ præſcribendis.

Porrò in rebus eccleſiarum ſingulari iure vtimur; vt contra eam non currat præſcriptio, niſi quadragenaria *a*; præcipuè contra Eccleſiam Romanam, vbi centenaria præſcriptio exigitur *b*. Subducto tamẽ tempore, quo fortè eccleſiæ vacârunt, id eſt Prelato caruerunt, quod in preſcriptionem non imputatur *c*.

a c. 4. c. 6. c. 7. ext. de præſcript. b c. ad audientiam. 13. cum c. ſeq. ext. de præſcript. No 10. vt eccleſia Ro. c c. 1. c. auditis. 15 c. cum vebis 14. ext. de præſcript. facit. l. 1. §. fi. C. de annali except.

De

De bona fide & titulo præſcriptionis.

Et licet in qualibet præſcriptione, bona
fides, hoc eſt, illæſa conſcientia, qua putat
præſcribens rem quam poſſidet ſuam,
non alienam eſſe; toto præſcriptionis tempore,
requiratur; ſecundum iuris regulam:
Poſſeſſor malæ fidei vllo tempore non præ- “
ſcribit *e*: non tamen ſemper titulo opus eſt, “
veluti in præſcriptione 40. annorum in qua
bona fides ſufficit; præter quam ſi ius commune,
aut præſumptio præſcribendi aduerſetur:
Nam hac ſpecie, titulo opus eſſet, aut
immemoriali præſcriptione: ſicut disertè
conſtitutum eſt à Bonifacio VIII. cuius reſcripti
verba hîc libet adſcribere: Epiſcopum
qui eccleſias & decimas, quas ab eo re- “
petis proponit (licet in tua ſint conſtitutæ “
diœceſi) ſe legitimè præſcripſiſſe, allegare “
oportet (cùm ius commune contra ipſum “
faciat) huiuſmodi præſcriptionis titulum “
& probare. Nam licet ei, qui rem præſcri- “
bit eccleſiaſticam, ſi ſibi nõ eſt contrarium “
ius commune, vel contra eum præſumptio “
non habeatur; ſufficiat bona fides: vbi ta- “
men eſt ei ius commune contrarium, vel “
habetur præſumptio contra ipſum; bona “
fides non ſufficit, ſed eſt neceſſarius titulus “
qui poſſeſſori cauſam tribuat præſcribendi: “
niſi tanti temporis allegetur præſcriptio, “

e c. poſſeſſor, de reg. iur. in 6. iuncto. c. fi. de praſcr. ext.

f text. eſt ., cuius contrarij memoria non exiſtat *f*.

in c 1. de præſcriptio l. 6. Vide Couarru. Var. reſol. l. 1. c. 17. num. 7. adde de iure ciuili in præſcriptione 30. annorum etiam non requiri titulum l. ſi quis emptionis. 8. §. quod ſi quis. C. de præſcript. 30. vel 40. annor.

Exceptio SC. Velleiani.

EXCEPTIONE SC. Velleiani vtitur mulier, quæ pro alio, etiam filio, interceſſit vel fideiubendo, vel mandando, vel conſtituendo, vel rem ſuam oppignorando, vel alterius obligationem in ſe recipiendo *g*; idq; fragilitati eius tributum eſt, quæ multis huiuſmodi caſibus obiecta eſt *h*. Ac proinde ſi decipiendi animo, vel cum ſciret ſe non teneri mulier, pro aliquo interceſſerit, ceſſat hæc exceptio *i*. Idem eſt, ſi huic exceptioni renunciauerit *k*. ζ

Exceptio SC. Macedoniani.

EXCEPTIONE SC. Macedoniani iuuatur filiusfamilias, qui pecuniam mutuo accepit: Nam ex SC. Macedoniano nec ipſe filius, nec pater eius tenetur tam reddere *m*. Quod ideò proſpectum eſt; quòd ſæpè filijfamilias onerati ære alieno, vitæ parentum inſidiabantur *n*. Quæ tamen exceptio ceſſat, ſi filius voluntate patris contraxit, vel ſaltem eo ſciente & non contradicente, vel poſteà ratum habente *o*; aut in eam rem pecuniam accepit, quæ patris oneribus incumbit

g l. 1. & paſſim ff. & C. ad SC. Velleiani h l. 2. ff. d. tit. i l. ſi decipiendi 30 ff. d. tit. k l. fi. §. fi. ff. eod. Adde Anton. Gomez. Var. reſol. tom. 2 cap. 3. m l. 1. & paſſim. ad SC. Maced. n §. penult. Inſtit. quod cũ eo, qui in alie. poteſt. o l. 2 l. fin. C. ad SC. Maced. l. ſi tamen 14. l. ſi filiusfam. abſente. 18. ff. eod. titul.

cumbebat *p*, vel in cauſam ſtudiorum ſiue legationis, dum alibi ageret filius *q*; aut ſi creditor iuſto errore ductus ipſi tanquam patrifamilias pecuniam numerauit *r*, aut ipſe filius poſtea ſui iuris factus, debitum agnouit *s*.

p d.l.2.
q l.5.C.d. tit & l.9.ff. eod.
r l 1.& l.2.C.eod.
s d.l.2.l ſed Iulianus 9. ff. eod.

Exceptio rei iudicatæ.

DENIQVE exceptio rei iudicatæ illi competit, cùm quo ſemel in iudicio actum fuit, & per ſententiam iudicis abſolutus eſt *t*: ſi enim rurſus aduerſus eum inſtituatur iudicium, repellit agentem hac exceptione. Neque intereſt, in Eccleſiaſtico iudicio, an ſæculari anteà actũ fuerit: Cùm ſententia in altero iudicio lata, in altero quoq; exceptionem rei iudicatæ pariat *u*; dum tamen de eadem re, ex eadem cauſa, & inter eoſdem ſiue ſucceſſores eorum, contentio ſit; alioqui rei iudicatæ exceptio agenti nihil oberit *x*.

t toto tit. ff. de excep. rei iud. & §. item ſi Inſt. hoc tit.
u c.2. de exceptio. in 6.
x l. cũ quæritur. 12. cũ ll ſeqq. ff. d. tit. de exceptio rei iud.

Perpetuæ & peremptoriæ exceptiones quando opponi poßint.

HÆ autem perpetuæ & peremptoriæ exceptiones, opponi poſſunt in quauis iudicij parte, modò ante ſententiam *y*: exceptis quibuſdam caſibus, quibus & poſt ſententiam licitè obijciuntur: qui alibi recenſentur *z*.

y l.2.C ſent reſcindi nõ poſſe l. præſcriptionem 8.C. de exc.
z in gloſ. ad l.1.C. de iuris & fa. ign ibi & Dd.

De

De replicationibus, duplicationibus, &c.

Atque hæc quoad exceptiones rei conuenti; quæ nonnunquam contrarijs exceptionibus rurſus ab ipſo actore retunduntur; quæ proprio nomine vocantur replicationes, quaſi per eas replicentur, id eſt, reſoluantur exceptiones rei. Quæ ſi rurſus aliis exceptionibus à reo impugnentur, vocantur duplicationes, & contra has ſolent dari triplicationes, rurſus contra triplicationes, quadruplicationes; & ita deinceps *a*. Quæ tamen multiplicatio de iure Canonico non admittitur, ſaltem quod ad teſtes anteà productos attinet, quos tertiò refutare non licet; ne nimium extrahatur iudicium *b*.

a *l. 2. ff. de except. & tit. Inſtit. de replicationibus.*

b *c. licet. 4. ext. de teſtib. ubi quoad alia late Panor.*

Notatio in tit. 6.

α Excommunicatio aſſimilatur bannitus; qui licet agere non poſſit, tamen hic ab alio conuentus rectè ſe defendit, per ea quæ tradit And. Gail. de pace publ. lib. 2. cap. 12.

β Idem videtur intelligendum matrimonio dolo inito, de quo apud gloſſ. & Dd. ad d. cap. penult. ext. de ijs quæ vi.

γ Præſcriptio & exceptio ſæpè pro eodem ſumun-

ſumuntur, præcipuè in iure Ciui. l. nihil intereſt. 12. ff. de inoff. teſtam. l. qui cum 9. ff. de tranſact. l. 8. & l. fi. C. de except. Hic tamen, vti ſpecies ab alijs exceptionibus ſeparatur, vt & in C. de præſcript. longi temp. cum aliquot tit. ſeqq. & tit. ext. & in 6. de præſcript.

d Quòd hic de actionibus præſcribendis dicitur; id regulariter dictum volumus: nam ſunt actiones, quæ breuioris temporis ſunt. de quib. in l. in honorarijs & ibi Dd. de act. & oblig.

e Adde in rebus ciuitati relictis, donatis vel venditis etiam requiri præſcriptionem centum annorum. l. fi. C. de SS. Eccl. ſed an in rebus eccleſiarum mobilibus præſcriptio quadragenaria locum habeat. vide Panorm. & alios ad c. 1. ext. de in int. reſt.

ζ Putant quidam hanc renunciationẽ non valere, niſi in iudicio facta ſit, vt videre eſt apud Ant. Gometz. variar. reſol. lib. 2. c. 13. num. 17. & ſic cenſent accipiendum eſſe text. in l. fin. ff. ad SC. Vell. Verùm hic tex. apertè videtur aduerſari, dum inquit: Cauere debebit, exceptione ſe non vſuram, & ſic ad iudicem ire. Vnde magis videtur; renunciationem valere, etiam extra iudicium factam. Sunt & aliæ exceptiones quibus ceſſat Senatuſconſultum Velleianum. quas vide in gloſſ. ad l. fi. C. ad SC. Vell. Cõiunge l. antiquæ. 23. §. fi. C. eod. tit. vbi ex Iuſtin. conſtitutione mulier non aliter opus habet Senatuſconſulti exceptione, quàm ſi in inſtrumento pu-

blico

lico à tribus teſtibus ſubſignato intercesſerit; aliâs ipſo iure tuta eſt. Similiter ſi int[er]ceſſerit pro marito ipſo iure tuta eſt; niſi probetur verſum in vtilitatem mulieris. auth. ſi qua muliet. C. d. tit. §. & illud. Nou. 134. vt nulli iud.

DE LITIS CONTESTATIONE.

TITVLVS VII.

Conteſtatio litis neceſſaria eſt ad conſtituendum iudicium.

LITIS conteſtatio, baſis quodammodo eſt, conſtituendi iudicij ordinarij *a*. Neque enim ea omiſſa, teſtes recipi aut ad ſententiam definitiuam deueniri poteſt, adeoque corruit proceſſus iudicij *b*.

a l. amplius 15. ff. rem rat. hab.
b toto tit. Vt lite non conteſt. c. dudũ 54. §. licet. ext. de elect.

Litis conteſtatio quando inducatur.

Fit autem litis conteſtatio per petitionem in iure, id eſt, in iudicio propoſitam & reſponſionem ſubſecutam, animo confligendi *c*. Vnde per nudam narrationem facti & reſponſionem, litis conteſtatio non inducitur *d*; & ne quidem, ſi peremptoria exceptio contra intentionem actoris obiecta fuerit à reo *e*.

c d. §. licet. & c. Vnico ext. h. tit. l. 1 C eod. adde Hoſtienſ. in ſum. hoc tit. nu. 1. & 2. *d tam dd. iurib.* *e c. 2. hoc tit in 6. de peremptoria except. Vide ſupr. tit. prox. § perpetua.*

Per

Peremptoria exceptio, an impediat litis conteſtationem.

Sed an ſaltem peremptoria exceptio impediet litis conteſtationem? Minimè. Nam nihilominus ea non obſtante, lis conteſtanda erit; præterquam ſi ſit exceptio litis finitæ, puta, rei iudicatæ, tranſactionis, iuriſiurandi; quæ ante litis conteſtationem cognoſcenda eſt *f*.

f c. 1. eod. tit. in 6. adde ibid. Dd. latius.

Caſus, quibus ante litis conteſtationem receptio teſtium admittetur.

SED quod dictum eſt, omiſſa conteſtatione litis, teſtes non poſſe recipi, perpetuum non eſt. Si enim inter moras conteſtandæ litis periculum ſit, ne teſtes, quibus cauſa probari poteſt, moriantur, aut diu abfuturi ſint; poſſunt teſtes, vbi ciuiliter agitur, interim audiri & recipi, ſiue reus ſit contumax, ſiue abſens abſque malitia, vt conueniri non poſſit; dummodò teſtibus eo modo receptis, actor intra annum, ſi poteſt, agat, aut ſaltem receptionem huiuſmodi teſtium reo denunciet: Aliter enim atteſtationes receptæ nullius momenti ſunt *g*. Qua ratione, & actor memoriæ conſeruandæ cauſa eius, quod ſibi ſub conditione debetur, teſtes audiri rectè deſiderat: ne fortè pendente conditione teſtes rebus humanis eximantur *h*.

g c. fin. in princ. ext. Vt lite non conteſt.

h l. in lege Aquilia 4 ff. ad leg. Aquil. l. quidã. 32. §. 2. ff. de furtis. adde auth. ſed etſi. C. de teſtibus.

At.

At verò reus cum non ſit in eius poteſtate quando conueniatur *i*; iuſtè ſemper deſiderat teſtes ſuos produci & audiri; denunciatione facta aduerſario *k*.

i l. purè. §. ſi. ff. de doli mali excep. k c. ſignificauit 41. ext. de teſtib. & atteſtationib. l. fi. C. de vſur. pupillar. l. 3. §. duo ff de Carb. edict.

Lite pendente nihil innouandum.

Et quamuis per litis conteſtationẽ propriè iudicium conſtituatur, vt iam antè meminimus: ad perpetuandam tamen iuriſdictionem iudicis delegati (eo ſcilicet caſu quo aliâs morte delegantis expiraret eius iuriſdictio) & ad impedimentum, ne quid in cauſa innouetur; ſufficit vel ſola citatio, quæ in notitiam rei peruenit; aut per eum factum eſt, ne veniret *l*.

l c. gratum 20. ext. de off. & poteſt. iud. deleg. iuncta l. & quia 6 ff. de iuriſdict. Clement. 2. vt lite pen. adde & tit. C. vt lite pend.

Notatio in tit. 7.

α Nam in extraordinario iudicio litis conteſtatio neceſſariò non exigitur, ſicut in §. iudicium verò extraord. ſup. de iudiciis.

β Quò ad cauſæ deciſionem; contumacia interim abſentis punitur, latius ſupr. tit. de dol. & contum.

DE

DE IVRAMENTO CALVMNIÆ.

TITVLVS VIII.

Iuramentum calumniæ quando & quibus præſtandum.

LITE conteſtatâ, aut etiam non conteſtata, ijs, ſcilicet, caſibus, quibus conteſtatio litis non requiritur, quos ſuprà recenſuimus *a*; deuenitur ad iuramentum calumniæ, non ſolum ab actore & reo, ſed & ab eorum procuratoribus præſtandum *b*. *c*

a in § iudiciorum. verò. ſupra. tit. de iudic.

b l. 2. C. hoc tit. & c. pen. ext eod c. 2 §. 1 eodem in 6.

Quæ contineantur iuramento calumniæ.

QVOD hac forma præſtantur ab actore; vt iuret ſe non animo calumniandi litem intendere, ſed quòd exiſtimet ſe bonam cauſam habere. A reo verò; quòd putet ſe iuſtè reſiſtere, opinione iuris ſui *c*. Ab vtroque; quod nihil penitus patrocinij gratia, iudicibus aut alteri cuicunque, in cauſa vel dederit vel promiſerit, vel etiam daturus ſit per ſe ſiue per alium, præterquam aduocatis honoraria, cæteriſque quibus à iure dari permittitur *d*. Item quod neuter exiget vllam

c d l 2. in princ.

d authent. principales. C. eod.

probationem, quam non exiſtimauerit neceſſariam *e*.

iuncta l. plebiſcito. 18. ff. de offic. præſid. l. ſolet. 6 in fi. ff. de offic. proconſul. c. ſtatutum. 11. & inſuper de reſcriptis lib. 6 l. cum 25. auth. ſed hodie. & auth. generaliter. C. de Epiſcop. & cler. Quibus locis exprimuntur illi quibus & quid dari permittitur. c auth. in iſto. C. de iureiur. propter cal.

Etiam per procuratorem iuramentum calumniæ præſtari poſſe.

Neqve intereſt; actor vel reus per ſe an per procuratorem hoc iuramentum præſtet, dummodo id ſpecialiter procuratori de mandatum ſit *f*. Proinde hic procurator & in animam domini, & in ſuam hoc iuramentum calumniæ præſtabit *g*.

f *c. ſi eodem in 6.*

g *Ioan. Andrea in additio. ad c. 3. ex hoc tit. adde Andr. Gail, lib. 1. obſ 88. & probat tex. in c. 2. de teſtib. lib. 6. & in c. de iura. cal. in 6.*

Calumniæ iuramentum & de veritate dicenda in appellationis cauſa & in quauis iudicij parte præſtari.

Adde & iuramentum calumniæ in cauſa appellationis repeti debere *h*: imò & in quauis iudicij parte præſtari poſſe *i*. Quod & obſeruandum eſt in iuramento de veritate dicenda *k*: Iuramentum verò malitiæ poteſt iudex exigere, à partibus, quoties expedire viderit; etiamſi antea de calumnia vel veritate iuratum ſit *l*.

h *cap. 2. in prin. eodem in 6.*

i *c. 1. c. 2. in fi. eod. in 6.*

k *d. c. 1. & c. 2.*

l *iuxta tex. in d. c. 2. §. fi. Vt in c. 4. ext. de exceptio. in c. penult. de teſtibus & atteſtationibus in l. fi. C. de fide inſeru.*

Calum-

Calumniæ iuramentum tacitè omitti poſſe.

Et licet conſuetudo ſiue conuentio non valeat, ne iuramentum calumniæ præſtetur *m*: attamen obtinuit, vt iuramentum calumniæ tacitè in tota cauſa omitti poſſit; neque ob id proceſſus iudiciarius infirmatur *n*.

Pœna recuſantium iuramentum calumniæ.

Pœna detrectantis iuramentum calumniæ; ſi actor eſt, ab inſtituta actione cadit: ſin reus pro confeſſo habetur *o*.

m c. cetera ſ. ext. eod. & d. l. 2. ſ. ſed quia & eo.

n c. 1. ſ. 1. eod. in 6.

o c. fin. ſ. 1. ext. eod. & d. l. 2. ſ. quod ſi actor. & vtrobique Dd. conſul. & authent. principales. Vide quæ de hac materia habet Andr. Gail. lib. 1. obſ. 83. cum obſer. ſeqq.

Notatio in tit. 8.

a. Imò & ab ipſis aduocatis eſt præſtandum iuramentum calumniæ, ex præſcripto l. 2. & l. 12. C. de iureiur. pro calum. Sed cum hodie aduocati in iudicio non amplius cauſas perorent, ſed domi conſulantur; ideo hoc iuramentum non præſtant.

DE PROBATIONIBVS, ET DEPOSITIONIBVS.

TITVLVS IX.

HINC ad probationes decurritur: quibus rei in controuerſiam deductæ fides adſtruitur *a*. Varieque inducuntur probationes; aut per teſtes; aut per inſtrumenta, aut per iuſiurandum; aut per præſumptiones; aut per ocularem inſpectionem; aut per famam publicam concurrentibus alijs iudicijs *b*.

Poſitiones in ſubſidium probationis introductæ ſunt.

SED quia confeſſio aduerſarij in iudicio facta, agentem onere probationis releuat (ſiquidem confeſſi in iure pro iudicatis habentur *c*) idcircò vſu forenſi receptum eſt ad faciliorem expeditionem litium, vt poſitiones ab actore præmittantur, quibus nuda facti narratio articulatim proponitur ad eliciendam veritatem ex reo *d*. Siquidem tenetur reus vel procurator ipſius, interrogatus iuſſuſque à iudice ijs reſpondere; alioqui ſi abſque rationabili cauſa recuſauerit, aut noluerit, ſeu contumaciter ſe abſentauerit, pro confeſſo habetur, quo ad illos articulos, de quibus interrogatus fuit vſque

a *l. 1. & paſſim. ff. de probatio. l. 1 C. eodem l. duo ſunt Titij 30. ff. de teſt. tut. c. penul. 30. q. 5.*

b *l. 3. §. eiuſdem ff. de teſtib. c. cū cauſam. 13. ext de probat.*

c *l. Vnica. C. de confeſſ. l. poſt. rem. 56. ff. de re iud.*

d *c. ſæpe. §. Et quia poſitiones. de Verb. ſig. in Clem. Vide ibid. gloſſ.*

Vſque adeò, licet poſitiones ſint facti negatiui, quod probari aliter non poteſt, quàm per confeſſionem aduerſarij; idque ſi ſuaſerit æquitas iudici *f*.

e c.2.de confeſſ.lib.6.
f text.eſt in c.1.eod.de confeſſ.in 6

Poſitiones non admiſſæ probandæ ſunt.

QVAS verò poſitiones reus inficiatur, aut ſaltem non admittit: illæ in modum articulorum ab actore comprobandæ ſunt, vel teſtibus, vel inſtrumentis, vel alio genere probationis; ſicut initio huius Tituli monuimus *g*.

g Vide latius de hac materia And. Gail. lib.1.obſ.79 & Specul. tit. de poſition.

Reus, an ad editionem inſtrumentorum teneatur.

CETERVM addubitari poſſet, an ſicut reus poſitionibus actoris reſpondere cogitur; ita quoque ad editionem inſtrumentorum vel teſtium, quibus inſtruatur actor, conſtringi poſſit? Et magis eſt non poſſe *h*. Cum nimis graue eſſet reo, arma quibus oppugnaretur, à ſe adminiſtrari actori *i*, Niſi inſtrumenta eſſent actori propria, aut vtrique tam actori quàm reo cõmunia, Nam his caſibus reus ad exhibendum & ad communicandum inſtrumenta cogendus eſt *k*. Sed ad probationem genera iam deſcendamus.

h c.1.ext.de probl.l.1.l.4.& l ſi.C. de edẽdo & l.nimis graue.6.C.de teſtibus.

i d l.nimis. k c.C.perpetuus.12.ext.de fide inſtr.l.ſi qua ſunt.5.ff.famil.erciſ.l.procurator.7.C.de edendo.

DE TESTIBVS ET ATTESTATIONIBVS.

TITVLVS X.

De vſu teſtium: & duos teſtes in quauis cauſa vt minimum requiri.

TESTIVM vſus omnium frequentiſſimus eſt, non ſolùm in ciuilibus, ſed & in criminalibus iudiciis *a*: vt tamen ad probãdam cauſam, duo, vt minimum, teſtes adhibeantur *b*. Quia licet quædam cauſę ſint, quæ plures quàm duos teſtes deſiderant *c*: nulla tamen eſt, quę vnius teſtimonio (quãuis probatiſſimo) decidi poſſit *d*.

a l. 1. in prin. ff. de teſtib. l. fi. C. de probatio. c. ſup. 23. c. teſtimoniũ 54. ext. hoc tit.

e c. licet. 23. ext. eod. c qua recenſentur à gloſſ. & ab aliis add. c. licet. d d. licet. c Veniens. 10. c. cum à nobis. 28. ext. eod. c. placuit. 2. q. 4. l. iuriſiurandi. 8. C. hoc tit.

Teſtimonij dictio eſt edicti prohibitorij.

AD perſonas teſtium quòd attinet: cùm edictum de teſtibus prohibitorium ſit, omnes in teſtes rectè adhibentur, quibus non eſt interdictum teſtimonium *e*.

e l. 1. ff. eod.

Qui non poſſint eſſe teſtes.

INTERDICTVM eſt autem ſeruis *f*, impuberibus *g* (non item puberibus, præterquã in cauſa eriminali ante vigeſimum annum *h*) furioſis *i*, liberis & parentibus pro

f c. forma 10. § teſtes ext. de Verb. ſig. l. ſerui 7. ff. hoc tit. Vbi latius. g l. 3. § lege Iul. l. innuti. 19. ff. eod. h l. in teſtimonium. 20. ff. eod.

vel

vel aduerſus ſe inuicem, etiam volentibus *l*; Item de crimine conuictis aut confeſſis *m*, infamibus *n*, domeſticis *o*, hęreticis aduerſus orthodoxum *p*: Sed an mulieribus? minimè *q*; licet aliud innuere videantur textus alibi *r*; qui ſingulari iure exaudiendi ſunt *s*.

l ſ. furioſus Inſt. de inutil. ſtipul. l. parentes 5. C. eodem l. teſtis. 9. ff. eodem.

m c ſuper. 13. ext. eod. iunge omnino c. teſtimonium 54. ext. eodem. n l. 3. ſ. lege Iulia. in pr. ff. eod. & d. c. teſtimonium. o l penult. ff. eod. l. 2. C. eod. c. in literis, 24. ext. eod. p c. ſi hæreticus 2. q. 7. & Nouell. 45. q c. tam literis, 33. c. quoniam, 3. ext hoc tit. c. 2 de iudiciis lib. 6. & l. ex eo 18. ff de teſtib. iuncta l. 1 ff. eod. r in c. forus. 10. ſ. teſtes autem. ext. de verb. ſignif. in c. mulierem. 33. q. 5. s Vide hic in ueritationibus.

In matrimoniali cauſa admittuntur parentes & conſanguinei.

IN matrimoniali tamē cauſa, vbi de conſanguinitate queſtio eſt, parentes, & his deficientibus, proximiores cognati rectè in teſtes adſciſcuntur: cùm hi geneologiam ſuam magis quàm alij extranei perſpectam habeant: adeo quòd non obſtet ipſis iuris regula; qua pater in cauſa filij & filius in cauſa patris prohibetur eſſe teſtis; quę ad alios caſus pertinet *t*.

t c. 3. ex. qui matrim. accuſ. poſſ. c. 1. c. 2. 3. 5. q. 6. iuncta d. l. parentes. & l. teſtis. & c. 5. c. licet ex quadam. 47 ext. hoc tit.

Socij teſtimonium in cauſa ſocij reijcitur; item aduocati & procuratoris: ſecus eius qui eſt eiuſdem vniuerſitatis.

SED & ſocij teſtimonium in cauſa ſocij, refutatur, ſiue ſit ſocius eiuſdem criminis *u*,

u l. quoniā 11. C. hoc titul. cap.

veniens. 10. c. perſonas. 30 ext. eod. excipe caſum côiurationis, de quo in c. ſi. ext. de teſtibus cog. z l. 3. ff. eod. c ſi teſtis. §. in teſt. lib 4. q. 3. iuxta Fa-

ſiue contractus x; & multo magis ſi quis in re propria teſtis audiri velit y. Vnde neque aduocatus, neque procurator in ea cauſa, in qua patrocinium præſtant, teſtes audiuntur a, & ne quidem ceſſante officio in appellationis iudicio b. Diuerſum eſt in ijs, qui eiuſdem Collegij vel Vniuerſitatis ſunt, qui in cauſa Collegij vel Vniuerſitatis rectè adhibentur teſtes, ſi aliud non obſiſtat c: Siquidem qua Collegij aut Vniuerſitatis ſunt, ſingulorum minimè cenſentur d.

rinacium in tract. de teſt lib 2 tit. 6. q. 60. y l. nullus. 10. ff. eod. l. omnibus. . eod a l. ſi ff. eod. c. inſuper 6. ext. eod. tit. b c. 3. eod. tit. in 6. c d. c. inſuper c. cum nuncius 12. c. tuus. 39 ext. eod. c. 3. loco. 5. ext. de præſumpt. c. ceſſe c. briſius. 26 ext. de iureiur. d l. ſi tantum. 6. §. 1. & ibi vide latius Bart. ff. de ver. obligatio. l. ſicut. 7 ff. quod cuiuſq; vniuerſitatis & Felin. ad d. c. inſuper.

Qualitates teſtium conſiderandæ.

In ceteris quoque; cum tota teſtimonij vis ex perſona teſtis pendeat; examinabit iudex fidem, mores & grauitatem teſtis; an, ſcilicet, honeſtæ & inculpatæ vitæ ſit, an verò notatus & reprehenſibilis, an locuples vel egenus, vel lucri cauſa quid facilè admittat; vel ei pro quo teſtimonium dicit, amicus ſit, vel ipſi inimicus aduerſus quem teſtimoniũ fert; neq; eum audiet, qui aduerſus fidem teſtationis ſuę vacillat e: niſi fortè teſtis incontinenti quaſi memoria lapſus, errorem ſuũ correxerit; quod in teſte admittitur f.

e l. 2. & l. 3. ff. eod. f c. præterea 7. ext. de teſtib. cogend.

Te-

Teſtes plures producti ſi variè inter ſe teſtificentur.

IN pluribus teſtibus ab eodem productis, ſi quidam diuerſum ab alijs teſtificentur; hi præferendi erunt, licet impari numero, qui digniores ſunt, quiue naturæ negotij aptiora & vero proximiora dixerint: Non enim ad multitudinem teſtium reſpici oportet, ſed ad ſynceram teſtimoniorum fidem, & quibus potius lux veritatis adſiſtit *g*. Quare idem quoque in teſtibus ab vtraque parte productis obſeruari conuenit *h*.

g l ob carmen. 21. §. ſi teſtes. ff. de teſtib.

h cap. in noſtra 32. ext. eod. & quæ vtrobique tradunt Dd.

Teſtes quot & quoties ab eodem produci poſſunt.

ET quamuis liberum ſit vtriq; tam actori quàm reo, tot, quot voluerit, teſtes in eadem cauſa ad eundem articulum producere; iudicis tamen officium erit, effrenatam multitudinem teſtium coërcere & illum ſolùm numerum admittere; quem ſufficientem putauerit *i*. Idem faciet in dandis dilationibus ad producendos teſtes, vt poſt primam dilationem, ſecundam & tertiam ex cauſa tribuat *k*, nunquam verò quartam; niſi præſtito ab eo, qui hoc poſtulat, iuramento; quod neque per ſe, neque per alium teſtificata ſubtraxerit, vel fuerit per cunctatus; nec per dolum aut artem aliquam, quar-

i l. 1. §. 2. ff. eod. & c. cũ cauſ. in 37. ext eod.

k c. in cau ſis 15. & ibi gloſ. c. de teſtib. 39. c. ſigni ficauerũt. 36. ext. de teſtib.

tam productionem expoſcat: ſed quia quos deſiderat de nouo producere, prius habere nequiuit *l.*

l c. pen. ext. eod. §. quia verò Nouel. de teſtibus.

Poſt terminum ſiue cognitionem vel renunciationem teſtium; nulla amplius teſtium productio admittitur ad eundem articulum, ſecus ad diuerſum.

Igitur elapſis dilationibus, quæ ad producendos teſtes datæ ſunt, aut poſtquam vlteriori teſtium productioni renunciatum eſt à partib. aut publicata ſiue aliter cognita ſint teſtium dicta; non licebit ad eundem articulum, vel alium ipſi directè cõtrarium, eoſdem vel alios teſtes producere tam in priori iudicio, quàm in iudicio appellationis propter timorem ſubornationis *m.* Aliud verò eſt in nouo articulo, qui ad probandum in eadem cauſa ſumitur, cui hæc renunciatio ſiue cognitio nihil officit *n.* Si quis enim v.g. conuentus ex cauſa mutui, dicat ſe ſoluiſſe idq; teſtibus productis probare conatus eſt; poteſt nihilominus in eadem vel appellationis inſtantia, exceptionem pacti de non petendo vel iuriſiurandi, obiicere, eamq; iiſdem vel aliis teſtibus confirmare, non obſtante publicatione vel cognitione priorum teſtium *o.*

m c. 2. eod. in Clementi. c. de teſtib. 29. in fi. ext. eodē. auth. at qui ſemel C. de probatio §. quia verò Nouel. de teſtib. Adde And. Gail. lib. 1. obſer. 105. n c fraternitatis. 17. ext eod. l. per hanc. C. de temp appellat. o c. cum cauſa 42. ext. eod. c. cum Ioannes 10. ext. de fid. inſt.

Teſtis

Teſtis obſcurior repeti poteſt.

QVOD ſi iudici obſcurior vid.bitur depoſitio teſtis; non prohibetur eundem teſtem ad examen iterum reuocare *p*. Generaliter enim receptum eſt, vt poſſit iudex, vbi æquitas eum mouerit ante definitiuam ſententiam interrogare, donec veritatem rei exploratam habeat *q*.

De iuramento teſtium, & citatione partis ad audiendum.

CETERVM vt fides teſtis integrè conſtet, neceſſe eſt, antequam audiatur, conceptis verbis religione iuriſiurandi ſe obſtringat: Nullius enim teſtimonio, *ait diſertè Honorius*, quantumcunq; religioſus exiſtat, niſi iuratus depoſuerit, in alterius præiudicium debet credi *r*; niſi fortè ab aduerſa parte, cuius intereſt, remiſſum fuerit iuramentum *s*. Quin & ad audiendum teſtem, aduerſam partem citari oporteret *t*.

p c. cũ clamor 53. ext. eod.

q l. Vbicunque 22. ff. de interrog. actio. c. iudicantem. 30. quaſt. 5.

r c. nuper 51 ext. eodem confirmat.

s l. iuriſiurandi. 8. C. eodem.

t c. tuis. 39. ext. eod. t c. 2 ext eod. & ibi gloſſa Panorm. & Felinus. l. ſi quando. 15. & auth. ſed & ſi. C. eod. & ibi gloſſa & Bartholus.

Teſtes vtroq; iure quando cogantur.

IN cogendis teſtibus hoc diſcriminis eſt inter ius Ciuile & canonicum: quod de iure Ciuili omnes ad dicendum teſtimonium compelli poſſint *u*, paucis exceptis *x*. β De iure verò Canonico; moneri prius & in

u d l. ſi quãdo, l. 3. § exhibere ff. de tabulis exhib. & l. 3. §. lege Iulia. & l. 4 ff de teſtibus.

x de quibus in l. 4. l. 5. l. 8. l. 9. ff. eod. & c. ſi teſtes. § lege Iulia publ. 4. quaſt. 3.

induci debent; & demum, ſi odio, gratia, vel timore impediantur & inopia probationis dictet; diſtrictione Eccleſiaſtica conſtrin-

y c.1.c.3. & g. y. p. ſſim ext. de teſtibus cog. Vide quæ tradit Panorm. ad c. 10. ext. de teſtibus cogendis, vbi quid in cauſa criminali.

Ad quos teſtes mittatur pro teſtimonio.

Parcitur tamen valetudinarijs, ſenibus, debilitate vel paupertate depreſſis *z*, mulieribus *a*, & qui ſine dedecore in publico comparere non poſſunt *b*; item egregijs perſonis *c*: His etenim ad domum eorum mittitur, recipiendi teſtimonij cauſa *d*. *y*. In extraneis teſtibus, qui iuriſdictioni iudicis ſubiecti non ſunt; committitur examinatio teſtium iudici eiuſdem loci; deſtinatis eo partibus vel procuratoribus earum *e*.

z c. ſi qui 8. ext. b. t. a c. de iud. lib. 6. b per l. in ea dem 10. in fi ff. ex quibus cauſ. maior. c. ad perſonas 15 ff. de iureiurand. d iam dictis iuribus. e l. iudices. 17. C. de fide inſtru. quod an in crimina lib. cauſis obtineat, vide auth. apud eloquentiſſimum. & ibi Dd. C. eod. de fid. inſtru.

Notatio in tit. 10.

a. An mulier teſtis eſſe poßit, res implicata eſt. Nam quædã iura ſimpliciter aſſerunt, mulierem teſtem eſſe non poſſe, propter eius inconſtantiam. c. forus. 10. ext. de verb. ſignif. c. mulierem. 33 q. 5. quædam contrariũ indicant. in c. tam literis. 33. in c. quoniam. 3. ext. de teſtib. in c. 2. de iud. lib. 6. & in l. ex eo. 18. ff. de teſtibus.

Vt

Vt autem hæc inter ſe concilientur, priora iura exaudienda ſunt in cauſis criminalibus criminaliter motis per accuſationem: poſteriora verò in criminalibus per inquiſitionem aut denunciationem inſtituti, & in ciuilibus: vt in ijs poſsit eſſe teſtis mulier. Hoc tamen adiecto quod *& de iure Ciuili in criminali accuſatione indiſtinctè in teſtem admittatur mulier. ex d. l. ex.* Ita quod *diſcrimen remaneat quò ad accuſationem criminalem inter ius* Canonicum *& Ciuile. Vide quæ tradit Decius ad d. cap 3. & Proſper.* Ferinac. *in tract. de teſtibus lib. 2. titul. 6. quæſt. 59. caſu 1. 2. & 3. vbi & an in teſtamentis.*

β. Licet quidam excipiantur, vt cogi non poſsint ad teſtimonium dicendum, id tamen accipiendum eſt; dummodò aliunde probatio habeatur, aliàs etiam hi cogi poſſent. Innocent. ad c. in princip. ext. de teſtib. cog. & poſt eum Hoſtien, & Panorm. *ibid.*

γ. Quo ſenſu accipiendus videtur textus in l. in uni. 8. ff. de teſtib. Inter eos quoq;, ad quos teſtimonij dicēdi cauſa mittitur, meritò annumerandi ſunt, quos recenſentur in l medicos 6. C. *de profeſſ. & med. Cuius verba in gratiā Profeſſorū &* Doctorum *hic lubet adſcribere. Medicos, inquit lex & maximè archiatros, vel ex archiatris, grammaticos, & poſſeſſores alios literarum, & doctores legum, vna cum vxorib. & filijs, nec non & rebus, quas in ciuitatibus ſuis poſsi-*

poſsident; ab omni functione & ab omnibus muneribus, vel ciuilibus vel publicis, immunes eſſe præcipimus: & neq; in prouinciis hoſpites recipere, nec vllo fungi munere; nec ad iudicium deduci, nec eximi, vel exhiberi, vel iniuriam pati: vt ſi quis eos vexauerit, pœna arbitrio iudicis plectatur. Mercedes etiam eis, & ſalaria reddi iubemus, quò facilius liberalibus ſtudiis & memoratis artibus multos inſtituant.

DE FIDE INSTRV-MENTORVM.

TITVLVS XI.

De notione, & vi inſtrumentorum.

INSTRVMENTORVM nomine etſi teſtes, aliaq; quibus cauſa inſtrui poteſt, cõtineantur *a*; Vſitatius tamen, & hoc quidem loco, intelliguntur ſcripturæ, quæ ad probationem rei cuiuſque adhibentur *b*. Quibus in exercendis litibus eadem, quæ teſtibus fides tribuitur *c*.

a *l. 1. h tit. c. peruenit. 4. ext. de teſtib. cog.*
b *ita enim ſub hoc tit. ext. & paſſim in ff. & C.* c *l. in exercendis. 15. C. h tit. c. cum. Ioannes 10. verſ. porrò ext. eod. c. foris 10. §. cauſ. ext. de verb. ſig.*

Inſtrumentorum duplex genus.

SVNT autem inſtrumenta duplicis generis: Alia enim publica ſunt, alia priuata *d*: Publicum inſtrumentum eſt, quod per publicam

d *Nouel. 37 de inſtru. caut. l. ſcrip.*

cam manum, id eſt, per tabellionẽ ritè confectum eſt *e*. De cuius fide addubitare non oportet *f*. Neque intereſt, hoc inſtrumentum originale ſit ſiue eius exemplar, hoc eſt, ex originali ipſo deſumptum, dummodò iuſſu iudicis *g*. Similiter & illud, quod ex notis tabellionis præmortui, ab alio auctoritate iudicis in publicam formam redactum eſt, plenam fidem meretur *h*.

pluras. ff. C. qui potiores in pig. e c. 2. ext. hoc tit. in verb. niſi per manum publ iuncto §. ſed etſi. cum §. ſeq. d. Nouell. d. inſtru. caut. f d. c. 2. & d. §. ſed etſi, cum § ſeq. c. ad audientiam 13. circa fin. ext. de præſcriptio. g c. ſi. ext. hoc tit. iuncto. l. 2. ff. eodem authent. ſi quis in aliquo. C. de edendo. c. 1. extr. hoc tit. h c. penult, ext eodem.

Inſtrumentum publicum quomodo probetur.

Si de inſtrumento, an publica manu confectum ſit, dubitatio inciderit; recurrendum erit ad ipſum tabellionem, vel ad teſtes inſcriptos inſtrumento, vel ad comparationem literarum *i*.

i §. ſi verò moueantur. cum § ſeq. d. Nouell. de inſtru.

Quid ſit inſtrumentum priuatum, & quanta eius fides.

PRIVATVM inſtrumentum eſt; quod à priuato homine, nulla auctoritate publica, conſcriptum eſt; quod quandoque appellatur chirographum *k*, cautio *l*, epiſtola *m*; nonnunquam rationes *n*. Quod certè contra non inficiantem rectè probat *o*: contra negantem verò minimè: niſi teſtibus

k l. comparationes 19 C. hoc tit. l. ſi chirographũ 24. ff. de probatio. l l. cum de indebito

25.§.fin.ff. de probatio. m l.Publia. 26.§.Titius.ff.depoſ. n l.rationes 6.C.de probatio.

bus legitimè ſuffultum ſit, iiſque ſuperſtitibus & teſtificantibus; aut habeat authenticum ſigillum, quo eius fides adſtruatur p. Si autem teſtes non ſuperſint, aut ſigillum authenticum non habeat; comparatione literarum, vel delatione iuramenti, res explicanda erit q.

o d.§.Tit.l.general.13.C.de non num.pecu.§.ſi tamen quiſquam, cum §.hac dicimus Nouell.73.de inſtru.caut. p c.2 ext. hoc tit.§.ſi quis igitur d. Nouell.de inſtru.caut.adde ibid.DD. q de qua vide §.ſed & ſi quis cum §.ſeq.d.Nouell. l.comparationes.19.cum authent.ſeqq.C.hoc tit.

Inſtrumentum contrario inſtrumento, aut teſtibus refelli poteſt.

r c.cum Ioannes 10. ext. hoc tit. l.optimam.14.C.de contrah.& com.ſtip.&

RECEPTVM tamen eſt; vt inſtrumentum licet publicum, contrarijs teſtibus vel inſtrumentis refelli poſſit r. Interim enim inſtrumento ſtatur, donec contrarium probetur s. Quin & inſtrumenta à ſe inuicem diſſidentia ab vna eademque parte producta mutuò ſibi fidem derogant, & neutrum ratum eſt t.

vtrobiq; vide Dd quot teſtibus opus ſit ad refellendum inſtrumentum. vide Panorm & Fel.ad d.c.cum Ioannes. s l.cum precibus.18. C.de probatio. t ſcriptura.14.C.hoc tit.c.imputari.13.ext.eod.

De cautione ſine cauſa emiſſa.

PORRO in cautione illud animaduertendum eſt; vt ſi indeterminatè, id eſt, nulla adiecta cauſa (veluti ex mutuo, ex vendito, ex depoſito, vel ſimili) emiſſa fuerit à

debi-

debitore; nullam vim habeat ad perſequẽdum debitum, ſin cauſa adiecta fuerit; confeſſioni interim ſtetur, donec probauerit debitor ſe indebitè quod cautione continetur promiſiſſe *n*.

n c. ſi cautio 14. ext. hoc tit. l. cum de indebito. § fi. ff de probatio.

DE IVREIVRANDO.

TITVLVS XII.

Iuſiurandum probationis ſpecies eſt & quid ſit.

QVIA & per iuſiurandum nonnunquam rei dubiæ fides inducitur; idcirco inter probationum ſpecies non immeritò numeratur *a*. Eſt autem iuſiurandum Ciceroni, affirmatio religioſa *b*: Et quidem eleganter, ſi ſub affirmatione & negationem complectamur, ſaltem indirectè: qui enim negat, indirectè quoque affirmat, ita eſſe, quod negat *c*.

a probat latius Decius ext. de probation. ad rubr. nu. 11. circa med.

b lib. 3. offic.

c Vide Nauarr. in Man. cap. 12. n. 1. vbi iuramenti definitionem pluribus verbis tradit & explicat.

Iuſiurandum duplex.

IVSIVRANDVM duplex à doctoribus doctrinæ cauſa, conſtituitur: Aliud enim promiſſorium eſt, aliud aſſertorium *d*. Promiſſorium dicitur, quod contractui vel alteri

d de quibus latius apud

teri actui adjicitur confirmandi ſiue non retractandi eius cauſa *e*. Aſſertorium, quo rei præſentis vel præteritæ veritas aſſeritur: quale præſtant teſtes in dicendo teſtimonio *f*: item pars, ex delatione aduerſarij vel iudicis ad decidendam litem *g*. Quod poſterius deciſiorium vulgò appellatur: atque hoc ad præſens argumentum pertinet.

Hoſtienſ. in ſum. huius tit. nu. 3. & Sarmiens. ſelectio. interpret. lib. v. c. 3. e Vt in cap. cum contingat. ext. de iureiur. in c. quamuis. de pact. in 6. l. Vt iuriſiurandi. 7. ff. de oper. liberi. f c. nuper. 51. ext. de teſtib. g l. 1. & paſſim. ff. & C. hoc titul.

Deciſorij iuramenti ſpecies tres.

Deciſorij iuramenti tres ſpecies ſunt; voluntarium, iudiciale & neceſſarium *h*. Voluntarium iuramentũ eſt, quod ex conuentione per modum tranſactionis extra iudicium pars parti defert: dictum voluntarium quòd ſponte deferatur, & ſuſcipiatur ab altero *i*, paritque exceptionem reo, ſi is iurauerit *k*, ſin actor, actionem in factum *l*, aut actionem ex ipſo contractu, vbi de contractu iurauit actor *m*. Iudiciale iuramentum eſt, quod in iudicio, à parte parti defertur, ſed approbante iudice *n*: quod recuſari ab eo, cui delatum eſt, licitè poteſt & referri *o*; niſi & ſimul iuſſerit iudex, delatum iuramentum præſtari; Nam hac ſpecie manifeſtæ turpitudinis eſſet & confeſſionis, nolle nec iurare, nec iuſiurandum referre *p*: niſi fortè iuſta cauſa ſubeſſet recuſandi iuraméti; veluti, ſi petatur iurari de facto alieno,

h ſicut patet ex Rub. huius tit. in ff. i d. l. 1. l. 2. l. 3. l. iuſiurãdum. 17. ff. hoc tit. k §. exceptio iuriſiurãdi ſupra de exceptio. l l. actori. 8. C. de reb. cred. m l. ſi duo. 13. §. ſi quis iurauerit. ff. hoc tit. n l. penult. §. ſed iuramento. C. de reb. cred. iũcta l. delata

mo, cuius probabilis ignorantia eſt *q. α* Iuramentum neceſſarium eſt, quod in cauſa dubia à iudice defertur reo vel actori ob inopiam plenæ probationis *r*: ideò neceſſarium dictum, quod neceſſario à iudice deferendum ſit *s*, & ab eo cui delatum eſt, ſubeundum; niſi & hic ſubſit iuſta recuſationis cauſa *t*. Sanè, *inquit Gregorius* IX. ſi actor omninò in probatione defecerit, reus debet (etſi nihil præſtiterit) obtinere: Præſumptione verò faciente pro illo, reo deferri poteſt ad oſtendendam ſuam innocentiã iuramentum; niſi iudex (inſpectis perſonarum & cauſæ circumſtantijs) illud actori videat deferendum *u*.

d.c.ſi in princ. & ibi Panorm. nu. 12. r l. admonendi 31. ff. eod. l. in bona fidei 3. C. de reb. cred. s d. l. in bona fidei t c. fin. in princip. ext. hoc tit. & penult. §. ſed iuramento, C. de reb. cred. u tex. eſt in d. c. ſi. §. ſane.

Neceſſarium iuramentũ in quo diſtet ab alijs.

Illud ſingulare eſt, in hoc iuramento neceſſario; quòd ſententia ex eo lata, propter inſtrumẽta de nouo reperta, retractari poſſit, & cauſa ex integro agi *x*: Secus in alijs iuramentis; quia hæc tranſactionis & ſolutionis ſpeciem continent *y*: præterquam ſi legatum aut fideicommiſſum ſibi deberi à legatario iuratum ſit, quod tamen poſtea falſum productio teſtamento demonſtratur: Idque ob fauorem vltimæ voluntatis *z*, cui aliter præiudicari non poteſt, quàm inſpectis cognitiſq; verbis teſtamenti *a*,

9. C. eod. titi. o c. ſi. ext. hoc tit. & d. §. ſed iuramento. §. ſi tamẽ quiſquam & §. hac decim. Nou. de inſtru. caut. p tex. eſt in l. manifeſtæ 38. ff. h. tit. q l. Marcellius 11. §. 1. ff. rerum amator. & d. l. penult. & x d. l. admonendi. y d. l. admonendi. iuncta l. 1. l. 2. & l. iuſiurandum 27. ff. hoc tit. z l. ſi. C. de tit. a l. de his. 6. ff. de tranſact.

Iuſiurandum peieraturo non deferendum.

Deferentem vel referentem iuramen-
" tum meminiſſe oportet, quod grauiter
" monet D. Auguſtinus: Ille, *inquiens*, qui
" hominem prouocat ad iurationem, & ſcit
" eum falſum eſſe iuraturum; vincit homici-
" dam: quia homicida corpus occiſurus eſt,
" ille animam; imò duas animas, & eius quem
" iurate prouocauit, & ſuam. Scis verum eſſe
" quod dicis, & falſum eſſe quod ille dicit;
" iurate compellis? Ecce iurat, ecce peierat,
" ecce perit. Tu quid inueniſti? imò & tu
" periſti, quid de illius morte te ſatiare volui-
" ſti *b*.

b *text. eſt in c. ille qui hominem 22. q. 5.*

Notatio in tit. 12.

a An actor qui nihil probauit, poſſe deferre reo hoc iuramentum iudiciale; ita vt reus cogatur iurare vel referre: latè in vtramq; partem diſputat Iaſon in repetit. l. admonendi. n. 71. cum duob. ſequentib. ff. de iureiurando: adeò quod lectorem dubium relinquat. Verior tamẽ eſt ſententia Panormitan. ad c. fin. nu. 6. ext. de iureiur. quòd, ſcilicet, reus eo onerari non poßit, eſt enim iuris reg. Actore non probante reum omninò abſolui debere. d. c. fin. & l. qui accuſare. C. de edendo. Excipe caſum quando quis propriam ſcripturam negat. in §. ſi tamen quiſquam, Nouell. 37. de inſtrum. cautela.

DE

DE PRÆSVMPTIONIBVS, INSPECTIONE OCVLORVM ET DE FAMA.

TITVLVS XIII.

SED & ex præſumptionibus interdum probationes deducuntur: quæ nihil aliud ſunt, quàm coniecturæ ad aſtruendam rei dubiæ fidem. Quas quandoque ius, quandoque iudex ex perſonarum & rerum circumſtantijs elicit. Vt hinc natum ſit duplex genus præſumptionum apud doctores; quòd quædam iuris ſint; quædam hominis, ſiue rectius, iudicis *a*.

a patet ex ijs quæ ſequuntur.

Præſumptionum iuris duplex genus.

QVÆ iuris ſunt, rurſus duplex genus conſtituunt: aut enim ſunt præſumptiones iuris & de iure (vt loquuntur Doctores noſtri,) aut præſumptiones iuris tantùm: illæ probationem contrariam non admittunt; veluti eſt præſumptio matrimonij, quæ oritur ex concubitu ſponſi cum ſponſa *b*: aliæq; nonnullæ *c. d.*

b c. is qui fidem 30. extr. de ſponſal.

addc quæ notauimus ad verſ. qui aliter. ſupr. de clam. contrah. matr. in fi. c *quæ extant in l. fin. § fin. C. ad SC. Maced. in l. antiq. 23. princ. C. ad SC. Velleian. & in l. fi. circa princip. C. arbitr. iur.* d

Præſumptio iuris tantum, contrarijs probationibus refellitur.

Qvæ verò ſunt præſumptiones iuris tantum, fidem quidem faciunt, ſed contraria probatione refelli poſſunt; ſicut eſt præſumptio ſolutionis, quæ ex cancellato chirographo oritur *d*: item, qua præſumimus partem ante filium puberem diſceſſiſſe, vbi vterq; vno caſu extinctus eſt *e*: item, quæ credimus filium domi ex vxore natum, ex marito eius conceptum fuiſſe *f*, & Prælatũ eccleſiæ, illa quæ habet, proſpectu eccleſiæ, adquiſiuiſſe *g*. Hæ enim, & id genus aliæ præſumptiones iuris, contrarijs probationibus eliduntur & ſubuertuntur *h*.

d l. ſi chirographũ. 24 ff. de probatio. *e l. qui duos. 10. §. cum in bello. & §. fi. ff. de reb. dub.* *f l. filium. 6. ff. de his qui ſunt ſui vel al. iur.* *g de quo latius in c. requiſiſti 15. iuncto c. quia nos ext de teſtam.* *h vt dictis & ſimul iuribus ſub tit ext. de præſumptio. & tit. ff. de probatio. & præſumptio.*

De præſumptionibus hominis.

Quoad præſumptiones hominis; illæ nullo iure conſignatæ ſunt, ſed iudicis cognitioni & arbitrio relinquuntur, propter perſonarum & rerum varietates quæ quotidiè incidunt *i*; adeò quòd ex his iudex quandoq; ad definitiuam ſententiam progrediatur *k*, ſicut docet illuſtre exemplum Salomonis de duabus mulieribus de eodem partu contendentibus *l*.

i l. non omnes. 5. §. a barbaris ff. de re milit. adde l. 3. §. eiuſdem. ff de teſtib. *k l. ſi in verb. vel indicijs. C. de probatio.* *l c. 2. ext. de præſumptio. extat. hiſtoria. 3. Reg. 3. cap.*

De

De oculari inſpectione.

SED & oculari inſpectione nonnunquam controuerſia dirimitur; veluti matronarum in exploranda muliere, virgo ſit *m*, vel vterum geſtet; nec nè *n*: & in agrorũ finibus diſcernendis agri menſor oculis ſuis & ad menſione, litem adiudicatione iudicis remouet *o*.

m c. e. iuſam 14. c. propoſuiſti 4. ext. de probatio.
n l. 1. ff de ventre inſpic. o c. quia iudicate 9. ext. de præſcriptio. l. 3. C. fin. regund. l. ſi irruptione §. fi. ff. eod. tit. fin. regund.

De fama an probet.

Solet etiam fama momentum adferre rei probandæ, ſed coniuncta cum alijs adminiculis *p*. Alioqui per ſe fama nõ ſufficit ad condemnandum: cum vnius dictum, teſte Innocentio III. facilè multitudo ſequatur *q*. Infamato tamen vbi alijs argumentis conuinci non poteſt, purgatio criminis indicenda eſt *r*.

p c. præterea 27. ext. de teſti. c. quia 10. cum c. ſeq. ext. de præſump.
q in c. cum in iuuentute. 12. ext. de purg. canon.
r de quo in fi. de purgatio canon.

Iudicis officium in cognoſcendo & iudicando.

Atque hæc de probationum generibus in quibus recipiendis, diſquirendis & indagandis, meminiſſe debet iudex illud Eleutherij Papæ: Iudicantem, *inquit*, oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere, interrogandi, reſpondendi, obijciendique præbita patientia ab eo, vt ibi actio ambarum partium illuminata ſit pleniter; nec litigantibus iu-

" dex prius velit ſua ſententia obuiare, niſi
" quando ipſi iam peractis omnibus nihil ha-
" beant in quæſtione quod proponant; &
" tamdiu actio ventiletur, quouſque ad rei
" veritatem perueniatur: frequenter inter-
" rogare oportet, ne aliquid prætermiſſum
" fortè remaneat, quod annecti conueniat *s*.

s text. eſt in c.fi. 30. q. 5. coniuge & l. iudices 9. & auth. iubemus.

Notatio in tit. 13.

a Hanc præſumptionem iuris, & de iure ideo vacant Dd. quòd in ea ius ſe fundet, tanquam in re planè explorata: ac idcirco contra eam nulla contraria admittitur probatio, vt in exemplis margini adſcriptis.

DE SENTENTIA ET RE IVDICATA.

TITVLVS XIV.

Quid ſententia, quid res iudicata.

SENTENTIAM vocamus pronunciationem iudicis; rem iudicatam, ipſam cauſam quæ finem controuerſiæ pronunciatione iudicis accepit; quòd vel abſolutione vel condemnatione fit *a*. *a* Idque ſi loquamur de ſententia definitiua, quæ propriè ſententiæ appellatione venit *b*. Nihilominus

a l. 1. ff. de re iud.

b l. quod iuſſit 14. ff. d tit. c. Vt debitus 59. ext de appell.

Digitized by Google

minus receptum eſt, vt & quæuis interlocutio iudicis, ſententia nominetur; veluti, ſi iudex interloquendo concedat vel deneget parti petenti dilationem, aut teſtium productionem *c*; ſiue aliter inter principium & finem cauſæ de reincidente pronuntiet *d*: Vnde & hæc ſententia, interlocutoria appellatur.

Diſcrimen inter ſententiam interlocutoriam, & definitiuam.

INTER vtramq; ſententiam hoc diſcriminis eſt; quod interlocutoria quandocunque ante ſententiam reuocari poſſit ab eodem iudice, licet ab ea appellatum non ſit *e*: Secus eſt in ſententia definitiua, quæ retractari aut corrigi non poteſt ab eodem iudice *f*. Iudex, *inquit Vlpianus*, poſtea quam ſemel dixit ſententiam, iudex eſſe deſinit. Et hoc iure vtimur, vt iudex, qui ſemel vel pluris vel minoris condemnauit, amplius corrigere ſententiam ſuam non poſſit: ſemel enim, malè ſeu benè functus eſt officio *g*. Item interlocutoriam ſententiam niſi ea ad S. Pontificem interpoſita ſit *h*, ſcribi, & ſcripto recitari neceſſe non eſt *i*. At contra eſt in definitiua ſententia *k*.

c *l. à procedente 4. C. de dilatio. c. ſignificauerūt 36. ext. de teſtib.*

d *d. c. Vt debitum. cum c. ſeqq. l. 2. ff. de appell. recip.*

e *d. l. quod iuſſit. & c. cum ceſſante. 60. ex. de appellatio.*

f *l. Paul. 42. l. iudex. 55. de re iud. l. diui fratres. 27. ff. de pœnis. & l. 1. § fin. ff. de quæſtio.*

g *tex. eſt in d. l. iudex cũcta tamẽ d. l. Paulus. & quæ ibi tradunt Dd.*

h *neque enim expreſſè iure id cautum reperitur: gloſſa & Philippus Francus in c. fin. hoc tit. lib 6. quamuis melius ſit eam ſcripto comprehendi & fertt c. quoniam. ext. de probatio.*

k *toto tit. C. de ſent. ex breuiculo coniunge §. iudicium verò extraord. ſuper. de iudic.*

Sententia contra ius expreſſum lata non valet.

DEBET autem iudicis ſententia iuri eſſe conformis, ita vt expreſſo iuri non repugnet; alioqui non ſubſiſtit ſententia, etiamſi ab ea prouocatum non ſit *l*. Ius autem interpretamur, Canones, leges, conſuetudines *m*.

l c. 1. ext. hoc tit l fi. expreſſim. 9. ff. de appell. l. 2. & l. 5. Cod. quando prouoc. non eſt neceſſ. l. §. item cum contra. ff. quæ ſent. ſine appell. m *Tit. Inſtit. in prin. de off. iud. auth. iubemus. C. de iudic. & d. c. 1. iuncto §. 1. ſup. de iure canon.*

Sententia contra ius litigatoris lata valet: niſi, &c.

Quòd ſi ſententia contra ius litigatoris lata fuerit; valet quidem ipſo iure ſententia; ſed per appellationem ſuſpendi *n*, vel per reſtitutionem in integrum, ſiue alio extraordinario remedio reſcindi poterit *o*; niſi corruptus pecunia iudex ſententiam tulerit. Nam hac ſpecie ſententia nullius momenti eſt, ita vt ab ea prouocare non ſit neceſſe *p*. Quamuis & alijs pœnis corruptus iudex coërceatur à iure *q*.

n d. l. 2. C. quādo prouoc. non eſt neceſſ. o *de quib. infr. tit. de in integ. reſt. & tit. ſeq.* p *l. Venales. 7. C. quando prouoc. non eſt neceſſ.* q *de quib. in l. fi. C. de pœna iud. qui malè iud. & in §. ſi quis ex litigatoribus. Nouell. 124. Vt litigantes iurent.*

DE

De pœna iudicis per gratiam aut imperitiam malè iudicandis.

SIN iudex gratia ductus, alteri rem malè adiudicauerit, præter infamiæ notam, tenetur. parti læſæ in æſtimationem litis r: at imperitia lapſus, in factum actione conuenitur. & in quantum religioni iudicantis viſum fuerit, pœnam ſuſtinet s.

r d.l.ſi. vide ibid. gloſſ. Salicetum & Caſtren. ad d.l. venales: s l. ſi iudex. 6 ff de var. & extraord. cog. l ſi filiusfamil. 15. ff. de iudic. & Tit. Inſt in princ de oblig. quæ ex q. delicto.

Pœna iuris Canonici in malè iudicantem.

SED ex conſtitutione Innocentij IV. in Concil. Lugdunenſi alia præterea pœna in iudicem Eccleſiaſticum ſtatuta eſt, quàm hic libet ſuis verbis adſcribere. Cùm æterni, *inquit*, tribunal iudicis illum reum non habeat, quem iniuſtè iudex contemnat, & *paucis interiectis*. Si quis autem iudex Eccleſiaſticus ordinarius, aut etiam delegatus famæ ſuæ prodigus, & proprij perſecutor honoris, contra conſcientiam, & contra iuſtitiam in grauamen partis alterius in iudicio quicquam fecerit per gratiam vel per ſordes, ab executione officij per annum nouerit ſe ſuſpenſum, ad æſtimationem litis parti quam læſerit, nihilominus condemnandus. Sciturus, quòd ſi ſuſpenſione durante damnabiliter ingeſſerit ſe diuinis, irregularitatis laqueo ſe inuoluet,

» uet,ſecundùm Canonicas ſanctiones; à qua
» non niſi per Summum Pontificem poteris
» liberari : ſaluis alijs conſtitutionibus, quæ
» iudicibus malè iudicantibus pœnas inge-
» runt & infligunt : Dignum eſt enim, vt qui
» in tot præſumit offendere, pœna multiplici
» caſtigetur *t*.

t textus eſt in c.1. hoc tit.lib.6.

De ſententia ex falſis teſtimonijs vel inſtrumentis lata; & de inſtrumento poſteà reperta.

QVÒD ſi iudex ſecutus falſa teſtimonia, vel inſtrumenta ſententiam tulerit ; & ſi ſummo iure valeat ſententia, tamen per in integrum reſtitutionem reſcindi, & ex integro cauſa agi poterit *u*. Prætextu verò inſtrumenti poſteà reperti, ſententia non retractatur *x*.

u l. diuus. 33.ff. eod. & toto tit. C.ſi ex falſis inſtru l ſi prætor.75.ff.de iud. l.qui agnitis. 11. ff. de exceptio. Vide latius tit. infr. de in integ. reſt. x c. inter 20. cum c. ſeq.ext.hoc tit.l.4.C.de re iud. l.Imperatores. 35. & ibi latius Dd. ff. eod.

De ſolemnitatibus ferendæ ſententiæ.

SED & illud animaduertat iudex, ne abſentibus partibus vel etiam altera tantùm, ſententiam ferat *y* (niſi fortè pars altera abeſſet per contumaciam ; de quo ſuprà egimus *z*) neque aliter quàm ſedens ſententiam ipſe ex ſcripto recitet ; alioqui iudicatum non ſubſiſtet *a* : exceptis Epiſcopis

y l. de vno. quoq; 47.ff de re iud. z tit. de dolo & contum. a tit. C. de

pis & illuſtribus perſonis, quibus & per alium ſententiam recitare licet *b*. Non infirmabitur tamen ſententia, ſi cauſſa, qua inductus iudex ſententiam tulit, inſerta non fuerit *c*.

ſentent. ex breuiculo recit. b *l. 2. & paſſim. C. d. tit. & c. ſi. hoc tit. in 6.* Adde & in caſibus beneficialibus, matrimonialibus, decimalibus vſurarijs, etiam à ſtante iudice ſententiam recitari poſſe *§. iudicium verò extraord. ſupr. de iudic. neq; cauſæ breues vllam ſcripturam requirunt. auth. niſi C. de ſent. ex breuiculo.* c *per text. 10. in c. ſicut. 16. hoc tit. Vide ibid. Panorm.*

De diuerſis ſententijs à pluribus ſimul latis.

CETERVM, ſi à duobus iudicibus, diuerſæ de eadem re ſententiæ proferantur, ea præfertur, quæ pro reo facit *d*. Cùm enim ſunt partium iura obſcura, reo potius fauendum eſt, quàm actori *e*. Excepta cauſa fauorabili; puta, ſi pro matrimonio, pro dote; pro libertate, vel pro teſtamento; altera ſententia lata fuerit, quæ actori magis proficiet, pro quo lata fuit; non obſtante altera contraria pro reo *f*. Atq; hæc in iudicibus ordinarijs. At in delegatis vtriuſq; ſententia ex arbitriò delegantis pendet, qui alteram prout ſibi videbitur, eliget & confirmabit *g*, Arbitrorum verò diſſentientium ſententiæ, nullius momenti ſunt *h*: Quòd ſi impari numero iudices vel arbitri ſumpti fuerint; maior pars minori præualet *i*.

d *c. ſi ext. h. tit* e *iuxta iuris regulã in c. cum ſunt de reg. iur. lib. 6. in l. fauorabiliores. ff. eod. tit.* f *d. c. ſi. l. inter pares. 38 ff de re iud. l. ſi pars. 10. ff. de inof. teſt.* g *d. c ſi. & l. duo iudices 28. ff. de re iudic.*

h *d. c. fin. l. diem §. ſi plures. ff. de recept. arbit.* i *l. Pomponius. 36 l. duo. 39. ff. de re iud. & d. §. ſi plures.*

Nota-

Notatio in tit. 14.

a. Etiamſi à ſententia appellari poßit, aut etiam appellatum ſit: non enim minus res dicitur iudicata: l. litigatorib. 14. C. de appellatio. & l. eleganter. 23. § ſi poſt rem iud. ff de condict. indeb. Sed & hoc iure noſtro receptus eſt loquendi modus, vt ſententia dicatur in rem iudicatam tranſiiſſe à qua ſtatuto tempore appellatum non eſt, vel appellatum quidem, ſed poſtea deſerta fuit appellatio, vtpote appellatore eam non perſequente c penult. de appellat. in Clement. c. quod ad 15. ext. de ſent. & re iud.

DE APPELLATIONIBVS; ET NE PENDENTE APPELLATIONE ALIQVID innouetur.

TITVLVS XV.

Appellationis vſus.

TAMETSI aliâs res iudicata pro veritate habeatur, propter auctoritatem iudicantis *a*: nihilominus vtroque iure receptum eſt; vt à ſententia appellari, id eſt, ad ſuperiorem iudicem, corrigendæ eius cauſa prouocari poſſit *b*. Imò & eò decurſum eſt; vt etiam à quouis grauamine tam extra-

a l. res iudicata. ff. de reg. iur. c. ſicut. 16. ext. de ſent. & re iud.

b ſicut videre eſt ſub. Tit.

extraiudiciali quam iudiciali appellare liceat *c*.

pellatio. c. cum ſit 5. ext. hoc tit. c. 3. eod. in Clement. c. tioni. eod. in c. l. 4. C. h. tit.

• *Duplex genus appellationum.*

Vt hinc rectè diuidantur appellationes in extraiudiciales & iudiciales *d*. Extraiudicialis appellatio illa dicitur, quæ extra iudicium interponitur à grauamine illato vel inferendo, veluti, ſi beneficium alteri collatum ſit in præiudicium meum, & idcircò appellem *e*; quod exemplum illati grauaminis eſt: futuri verò, nè fiat electio, poſtulatio, vel collatio beneficij *f*; aut ne in poſſeſſione mea turber *g*, *&*. Iudicialis appellatio de his inſtituitur, quæ in iudicium veniunt, vel circa iudicium accidunt; idq; vel ante vel poſt definitiuam ſententiam *h*. Ante ſententiam definitiuam; puta, ſi quis citetur ad locum non tutum *i*; vel ad diem; conſtituto breuiori termino *k*; aut ſi iudex interloquendo reijciat exceptionem *l*; aut aliud quid parti deneget: Siquidē ab omni onere appellari poteſt hoc iure Canonico *m*. Quippe appellatio defenſionis ſpecies eſt, & in præſidium innocentiæ cōparata *n*. Aliter de iure ciuili, quo ante definitiuam ſententiam appellatio inhibetur *o*: niſi certis caſibus, qui alibi extant *p*, & vna hac re-

c. ſuper eo. n *cap. cum ſpeciali. 61. §. porrò ext. hoc tit. C. quor. appell. non recip. l. ſi. C. de ſent. & interlocut.* p *in l. intra*

Vtriuſque... tu n. de appellatio. concerta-

d *c. 3. hoc tit. in Clem.*

e *c. concertationi. 8. eod. in 6.*

f *c. conſideramus. 10. c. cum nobis 19. c. auditis. 29. ext. de electio.*

g *c. bona. 51 ext. de appellatio.*

h *c. cum ſit. 5. c ſuper eo 12. ext. eod.*

i *c. 1. ex parte 47. ext. hoc tit. c. 4. ext. Vt lite non conteſt.*

k *c. 1. ext. de dilatio.*

l *c. ſignificante. 34. cū ſeq. ext de reſcrip.*

m *d.*

o *l. ante. 7.*

gulâ

gulâ comprehendi poſſunt: Quod vbicunque interlocutoria ſententia vim definitiuæ habet, & grauamen eius per appellationem à definitiua reſarciri nequit, toties appelari poſſit etiam de iure ciuili. Quam regulam & ad forum Eccleſiaſticum traduxit Concilium Tridentinum *q*, vt in eo à veteribus Canonibus multum hodiè diſſceſſum videatur.

40. ff. de minorib. in l. 2. ff. de appellatio recip. in l. arbitro. 9. ff qui ſatis da. cog. Vide latius apud Hoſtienſ. in ſum. huius tit. num. 5. q *Vide Seſſ. 22. cap. 20. de reform. adde & Seſſ. 13. cap. 1. de reformat.*

De iudiciali appellatione poſt ſententiam.

PORRO iudicialis appellatio poſt ſententiam definitiuam, ex duplici capite inſtituitur: vel ab ipſa ſententia definitiua, vel ab eius executione. De priori, conſtituti iuris eſt; & in maioribus & in leuioribus cauſis tam criminalibus quàm ciuilibus à definitiua ſententia appellari poſſe *r*. Ab executione tum demum appellatur; vbi modus executionis exceditur: aliâs nulla datur appellatio ab executione *s*.

r *l. & in maiorib. 20. l. litigatoribus. 14. C. hoc tit. c. de appellationibus. 11. c. cum ſit. 5. ext. hoc tit.* s *l. ab executione. 5. C. quorum appell. non recip. c. quoad conſultationem. 15. ext. de ſent. & re iudic.*

Caſus quibus appellare non licet â definitiua ſententia.

PRIORE tamen capite non continentur damnati ob manifeſtum crimen *t*; item con-

t *c. cum ſit.*

confeſſi & conuicti ſimul de crimine *u*: & qui ob veram contumaciam abſentes, contrariam ſententiam tulerunt *x*. His etenim denegatur appellationis remediũ, eò quod non ad defenſionem iniquitatis, ſed ad præſidium innocentiæ comparatum ſit *y*.

5. §. fi. & c. perVenit 13. ext. hoc tit. u *l. 2. C. quor. appell. non recip. adde ſing. text. in l. non tantum ff. hoc tit. & in l. 1. §. diuus & §. ſi quis Vltrò. ff. de quæſtio.* x *l. 1. C. quor. appell. non reci. l. properandum 11. §. cum autem. C. de iud. adde caſum. in l. 3. 4. 5. 6. 8. C. d. tit. quor. appell. non recip. in l. Vnica C. ſi de moment. poſſ. in c. 18 de hæreticis in 6. in l. 1. C. de ſal. mo. l. Vnica. C. de raptu Virg. l. 6. C. ad l. Iul. de Vi publ. l. 16. ff. de appell.* y *c. cum ſpeciali. 61. §. porrò ext. hoc tit.*

Alij caſus.

ADDE neque appellationi locum eſſe à ſententia S. Principis; cùm hic ſuperiorem non habeat, qui prouocatur *z*; neque à ſententia Præfecti Prętorio, aut Senatus Romani; quibus hoc ſingulariter tributum eſt *a*; neq; ſi à partibus renunciatum ſit aut conuentum, ne appellaretur *b*; vel à S. Principe cauſa appellatione remota delegata ſit *c*; vel ſi iam an è bis appellatum ſit in eadem cauſa *d*. β A ſententia arbitrorum etſi nulla appellatio detur *e*; tamen ſi arbitri iuris ſint, hoc eſt, ex neceſſitate iuris ſumpti; quales ſunt, qui de ſuſpecto iudice cognoſcunt, aut de reuocatione literarum Apoſtolicarum; ab horum ſententia rectè prouocatur *f*.

z *l. 1. ff. à quibus appell.* a *l. Vnica. C. de ſent. præfecti prætor. & d. l. 1. §. 1.* b *d. l. 1. §. 2. & l. ſi in fi. C. de temp. & repa. appell.* c *d. l. 1 § fin.* c *ſuper. 15. ext. de offic. & pot. iud. deleg. cap. 1. ext. de reſcript.* d *l. Vnica. C. ne liceat in Vna c. directa. 39. c. ſua. 65. ext. hoc tit. iunge §. meminiſſ. infra eod.* e *l. 1. C. de arbitris.* f *c. ab arbitris. 11. de off. & pot. iud. deleg. in 6. l. fi. C. de iud.*

De modo appellationis.

SED de modo appellationis videamus; qui hic eſt, vt intra decendium, id eſt, decem dierum ſpacium, à lata ſententia definitiua vel interlocutoria ſiue alio grauamine appelletur *g*. Ita tamen vt ſi ab interlocutoria vel ab alio grauamine extraiudiciali appelletur, cauſa appellationis addatur *h*. Sin à definitiua ſententia; ſufficiat vel nudè prouocaſſe, ſola emiſſa voce, *appello*: dummodò id poſt latam ſententiam ſedente adhuc iudice pro tribunali; fiat *i*; aliâs ex interuallo ſcripto opus eſt ad appellandum *k*.

g per tex. in c. 1. Nouell. 23. de appellatio cap. quod ad cõſultationẽ. 15. ext. de ſenten. & re iud. c. cum dilectus. 32 §. fin. tex. de electio. c. ſignificauerunt. 36. ext. de teſtib. c. concertationi. 8. & ibi gloſſ. hoc tit. in 6. Vide latius Henricum Boich. ad c. cum ſit. ext. hoc tit. & Andr. Gail. lib. 1. obſ. 139. h *c. hoc tit. in 6. c. vt debitus. 59. ext. eodem.* i *l. 2. l. 5. §. fi ff. de appellat. & l. litigatoribus. 14. C. eodem.* k *l. eos. 6. §. penult. iuncta auth. hodie. C. hoc tit. & l. 3. circa fin ff. eodem.*

De cauſa inſerta appellationi.

SI tamen à definitiua prouocans, cauſam certam appellationi inſerat, non idcò magis ad eam cauſam proſequendam conſtringetur, ſed liberum erit ei, etiam aliam prouocationis cauſam reddere & proſequi *l*: Quod contra obtinet in appellatione ab interlocutoria vel ab alio grauamine, in qua non licet aliam cauſam proſequi, quàm quæ in appellando nominatim expreſſa eſt *m*.

l d. l. 3. circa fin. m *c. 5. eod. in Clem. c. interpoſita. 70. in princ. ext. eod.*

Cauſa

Cauſa appellationis ab interlocutoria iuſta eſſe debet, non friuola; & ſi deferatur huic; quid iuris.

SANE appellationis cauſa ab interlocutoria iuſta reddi debet, non friuola *n*; alioqui illi minimè deferendum eſt à iudice *o*. Si tamen delatum fuerit appellationi, hoc eſt, recepta vel admiſſa fuerit appellatio; licet hac ſpecie tam appellatio, quàm ipſius iudicis delatio à ſuperiori iudice, ad quem prouocatum eſt, refutari poſſint; quia tamẽ inferior iudex, quantum in ſe fuit, iuriſdictionem à ſe abdicauit, appellationi deferens minus iuſtæ; totius cauſæ deciſio in ſuperioris poteſtatem transfuſa intelligitur, neque ab eo ad inferiorem iudicem ex neceſſitate remittenda eſt *p*. Aliter, ſi ab eo delatum non fuerit appellationi friuolę; Nam nihilominus appellatore eam proſequente (datis illi Apoſtolis refutatorijs) ſuperior de appellatione cognoſcens, cauſam ad priorẽ iudicem remittet; appellatore in expenſas condemnato *q*. Quod idem obſeruatur, & ſi ex iuſta cauſa appellatum fuiſſet, ſed ea minimè probata apud iudicem appellationis: Si enim probata eſſet; tunc principalis cauſa eiuſdem iudicis ſuperioris notioni relinqueretur *r*.

n c. vt debitam. 59. ext. hoc tit.
o c. cum appellationib. 5. eod. in 6.
p d. c. cũ appellationib. verſ. ſi verò
q d. c. cũ appellationib. in princ.
r d. c. vt debitam. adde And. Gail. li. 1. obſ. 138

Sententia contra ius expreſſum lata non valet.

DEBET autem iudicis ſententia iuri eſſe conformis, ita vt expreſſo iuri non repugnet; alioqui non ſubſiſtit ſententia, etiamſi ab ea prouocatum non ſit *l*. Ius autem interpretamur, Canones, leges, conſuetudines *m*.

l c. 1. ext. hoc tit. l. fi. expreſſim. 9. ff. de appell. l. 2. & l. 5. Cod. quando prouoc. non eſt neceſſ. l. 5. item cum contra. ff. quæ ſent. ſine appell. m Tit. Inſtit. in prin. de off. iud. auth. iubemus. C. de iudic. & d. c. 1. iuncto §. 1. ſup. de iure canon.

Sententia contra ius litigatoris lata valet: niſi, &c.

Quòd ſi ſententia contra ius litigatoris lata fuerit; valet quidem ipſo iure ſententia; ſed per appellationem ſuſpendi *n*, vel per reſtitutionem in integrum, ſiue alio extraordinario remedio reſcindi poterit *o*; niſi corruptus pecunia iudex ſententiam tulerit. Nam hac ſpecie ſententia nullius momenti eſt, ita vt ab ea prouocare non ſit neceſſe *p*. Quamuis & alijs pœnis corruptus iudex coerceatur à iure *q*.

n d. l. 2. C. quādo prouoc. non eſt neceſſ. o de quib. inf. tit. de in integ. reſt. & tit. ſeq. p l. venales. 7. C. quando prouoc. non eſt neceſſ. q de quib. in l. fi. C. de pœna iud. qui malè iud. & in §. ſi quis ex litigatoribus. Nouell. 124. Vt litigantes iurent.

De pœna iudicis per gratiam aut imperitiam malè iudicandis.

SIN iudex gratia ductus, alteri rem malè adiudicauerit, præter infamiæ notam, tenetur parti læſæ in æſtimationem litis r: at imperitia lapſus, in factum actione conuenitur. & in quantum religioni iudicantis viſum fuerit, pœnam ſuſtinet s.

r d. l. ſi. Vide ibid. gloſſ. Salicetum & Caſtrenſ. ad d. l. Venales: s l. ſi iudex. 6 ff de Var. & extraord cog. l ſi filiuſfamil. 15. ff. de iudic. & Tit. inſt in princ de oblig. quæ ex q. delicto.

Pœna iuris Canonici in malè iudicantem.

SED ex conſtitutione Innocentij IV. in Concil. Lugdunenſi alia præterea pœna in iudicem Eccleſiaſticum ſtatuta eſt, quam hic libet ſuis verbis adſcribere. "Cùm æterni, *inquit*, tribunal iudicis illum reum non habeat, quem iniuſtè iudex contemnat, *&* *paucis interiectis.* Si quis autem iudex Eccleſiaſticus ordinarius, aut etiam delegatus famæ ſuæ prodigus, & proprij perſecutor honoris, contra conſcientiam, & contra iuſtitiam in grauamen partis alterius in iudicio quicquam fecerit per gratiam vel per ſordes, ab executione officij per annum nouerit ſe ſuſpenſum, ad æſtimationem litis parti quam læſerit, nihilominus condemnandus. Sciturus, quòd ſi ſuſpenſione durante damnabiliter ingeſſerit ſe diuinis, irregularitatis laqueo ſe inuoluet,

» uet, ſecundùm Canonicas ſanctiones; à qua
» non niſi per Summum Pontificem poteris
» liberari : ſaluis alijs conſtitutionibus, quæ
» iudicibus malè iudicantibus pœnas inge-
» runt & infligunt: Dignum eſt enim, vt qui
» in tot præſumit offendere, pœna multiplici
» caſtigetur *t*.

t textus eſt in c.1. hoc tit. lib. 6.

De ſententia ex falſis teſtimonijs vel inſtrumentis lata; & de inſtrumento poſteà reperta.

QVÒD ſi iudex ſecutus falſa teſtimonia, vel inſtrumenta ſententiam tulerit ; & ſi ſummo iure valeat ſententia, tamen per in integrum reſtitutionem reſcindi, & ex integro cauſa agi poterit *u*. Prætextu verò inſtrumenti poſteà reperti, ſententia non retractatur *x*.

u l. diuus. 33. ff. eod. & toto tit. C. ſi ex falſis inſtru. l ſi prætor. 75. ff. de iud. l. qui agnitis. 11. ff. de exceptio. Vide latius tit. infr. de in integ. reſt. *x c. inter 20. cum c. ſeq. ext. hoc tit. l. 4. C. de re iud. l. Imperatores. 35. & ibi latius Dd. ff. eod.*

De ſolemnitatibus ferendæ ſententiæ.

SED & illud animaduertat iudex, ne abſentibus partibus vel etiam altera tantùm, ſententiam ferat *y* (niſi fortè pars altera abeſſet per contumaciam ; de quo ſuprà egimus *z*) neque aliter quàm ſedens ſententiam ipſe ex ſcripto recitet ; alioqui iudicatum non ſubſiſtet *a* : exceptis Epiſco-

y l. de vnoquoq; 47. ff. de re iud. *z tit. de dolo & contum.* *a tit. C. de*

pis

pis & illuſtribus perſonis, quibus & per alium ſententiam recitare licet *b*. Non infirmabitur tamen ſententia, ſi cauſſa, qua inductus iudex ſententiam tulit, inſerta non fuerit *c*.

ſentent. ex breuiculo recit. b *l. 2. & paſſim. C. d. tit. & c. fi. hoc tit. in 6.* Adde & in caſibus beneficialibus, matrimonialibus, decimalibus vſurarijs, etiam à ſtante iudice ſententiam recitari poſſe *§. iudicium verò extraord. ſupr. de iudic. neq; cauſæ breues vllam ſcripturam requirunt. auth. niſi C. de ſent. ex breuiculo.* c *per text. 10. in c. ſicut. 16. hoc tit. Vide ibid. Panorm.*

De diuerſis ſententijs à pluribus ſimul latis.

CETERVM, ſi à duobus iudicibus, diuerſæ de eadem re ſententiæ proferantur, ea præfertur, quæ pro reo facit *d*. Cùm enim ſunt partium iura obſcura, reo potius fauendum eſt, quàm actori *e*. Excepta cauſa fauorabili; puta, ſi pro matrimonio, pro dote; pro libertate, vel pro teſtamento; altera ſententia lata fuerit, quæ actori magis proficiet, pro quo lata fuit; non obſtante altera contraria pro reo *f*. Atq; hæc in iudicibus ordinarijs. At in delegatis vtriuſq; ſententia ex arbitriò delegantis pendet, qui alteram prout ſibi videbitur, eliget & confirmabit *g*, Arbitrorum verò diſſentientium ſententiæ, nullius momenti ſunt *h*: Quòd ſi impari numero iudices vel arbitri ſumpti fuerint; maior pars minori præualet *i*.

d *c. ſi ext. h. tit.* e *iuxta iuris regulã in c. cum ſunt de reg. iur. lib. 6. in l. fauorabiliores. ff. eod. tit.* f *d. c. fi. l. inter pares: 38 ff de re iud. l. ſi pars. 10. ff. de inof. teſt.* g *d. c fi. & l. duo iudices 28. ff. de re iudic.*

h *d. c. fin. l. diem §. ſi plures. ff. de recept. arbit.* i *l. Pomponius. 36 l. duo. 39. ff. de re iud. & d. §. ſi plures.*

Nota-

Notatio in tit. 14.

a. Etiamſi à ſententia appellari poſſit, aut etiam appellatum ſit: non enim minus res dicitur iudicata: l. litigatorib. 14. C. de appellatio. & l. eleganter. 23. §. ſi poſt rem iud. ff. de condict. indeb. Sed & hoc iure noſtro receptus eſt loquendi modus, vt ſententia dicatur in rem iudicatam tranſiiſſe à qua ſtatuto tempore appellatum non eſt, vel appellatum quidem, ſed poſtea deſerta fuit appellatio, vtpote appellatore eam non perſequente c. penult. de appellat. in Clement. c. quod ad 15. ext. de ſent. & re iud.

DE APPELLATIONIBVS; ET NE PENDENTE APPELLATIONE ALIQVID innouetur.

TITVLVS XV.

Appellationis vſus.

a l. res iudicata. ff. de reg. iur. c. ſicut. 16. ext. de ſent. & re iud.
b ſicut videre eſt ſub. Tit.

TAMETSI aliâs res iudicata pro veritate habeatur, propter auctoritatem iudicantis *a*: nihilominus vtroque iure receptum eſt; vt à ſententia appellari, id eſt, ad ſuperiorem iudicem, corrigendæ eius cauſa prouocari poſſit *b*. Imò & eò decurſum eſt; vt etiam à quouis grauamine tam

extra-

extraiudiciali quam iudiciali appellare liceat *c*.

pellatio. c. cum ſit 5. ext. hoc tit. c. 3. eod. in Clement. c. tioni. eod. in c. l. 4. C. h. tit.

Duplex genus appellationum.

Vt hinc rectè diuidantur appellationes in extraiudiciales & iudiciales *d*. Extraiudicialis appellatio illa dicitur, quæ extra iudicium interponitur à grauamine illato vel inferendo, veluti, ſi beneficium alteri collatum ſit in præiudicium meum, & idcircò appellem *e*; quod exemplum illati grauaminis eſt: futuri verò, nè fiat electio, poſtulatio, vel collatio beneficij *f*; aut ne in poſſeſſione mea turber *g*, &c. Iudicialis appellatio de his inſtituitur, quæ in iudicium veniunt, vel circa iudicium accidunt; idq; vel ante vel poſt definitiuam ſententiam *h*. Ante ſententiam definitiuam; puta, ſi quis citetur ad locum non tutum *i*; vel ad diem; conſtituto breuiori termino *k*; aut ſi iudex interloquendo reijciat exceptionem *l*; aut aliud quid parti deneget: Siquidẽ ab omni onere appellari poteſt hoc iure Canonico *m*. Quippe appellatio defenſionis ſpecies eſt, & in præſidium innocentiæ cõparata *n*. Aliter de iure ciuili, quo ante definitiuam ſententiam appellatio inhibetur *o*: niſi certis caſibus, qui alibi extant *p*, & vna hac re-

c Vtriuſque ex... tu. 11. de ap- concerta-

d c. 3. hoc tit. in Clem.

e c. concertationi. 8. eod. in 6.

f c. conſideramus. 10. c. cum nobis 19. c. auditis. 29. ext. de electio.

g c. bona. 51 ext. de appellatio.

h c. cum ſit. 5. c. ſuper eo 12. ext. eod.

i c. 1. ex parte 47. ext. hoc tit. c. 4. ext. Vt lite non conteſt.

k c. 1. ext. de dilatio.

l c. ſignificãte. 34. cũ ſeq. ext. de reſcrip.

m d. c. ſuper eo.

n cap. cum ſpeciali. 61. §. porrò ext. hoc tit.

o l. ante. 7. C. quor. appell. non recip. l. ſi. C. de ſent. & interlocut.

p in l. intra.

gulâ

gulâ comprehendi poſſunt: Quod vbicunque interlocutoria ſententia vim definitiuæ habet, & grauamen eius per appellationem à definitiua reſarciri nequit, toties appelari poſſit etiam de iure ciuili. Quam regulam & ad forum Eccleſiaſticum traduxit Concilium Tridentinum *q*, vt in eo à veteribus Canonibus multum hodiè diſſceſſum videatur.

40. ff. de minorib. in l. 2 ff. de appellatio recip. in l. arbitro. 9. ff qui ſatis da. cog. Vide latius apud Hoſtienſ. in ſum. huius tit. num. 5. q *Vide Seſſ. 22. cap. 20. de reform. adde & Seſſ. 13. cap. 1. de reformat.*

De iudiciali appellatione poſt ſententiam.

PORRO iudicialis appellatio poſt ſententiam definitiuam, ex duplici capite inſtituitur: vel ab ipſa ſententia definitiua, vel ab eius executione. De priori, conſtituti iuris eſt; & in maioribus & in leuioribus cauſis tam criminalibus quàm ciuilibus à definitiua ſententia appellari poſſe *r*. Ab executione tum demum appellatur, vbi modus executionis exceditur: aliâs nulla datur appellatio ab executione *s*.

r *l. & in maiorib. 20. l. litigatoribus. 14. C. hoc tit. c. de appellationibus. 11. c. cum ſit. 5. ext. hoc tit.* s *l. ab executione. 5. C. quorum appell. non recip. c. quoad conſultationem. 15. ext. de ſent. & re iudic.*

Caſus quibus appellare non licet à definitiua ſententia.

PRIORE tamen capite non continentur damnati ob manifeſtum crimen *t*; item con-

t *c. cum ſit.*

confeſſi & conuicti ſimul de crimine *u*: & qui ob veram contumaciam abſentes, contrariam ſententiam tulerunt *x*. His etenim denegatur appellationis remediũ, eò quod non ad defenſionem iniquitatis, ſed ad præſidium innocentiæ comparatum ſit *y*.

ſ. §. fi. & c. peruenit 13. ext. hoc tit. u *l. 2. C. quor. appell. non recip. adde ſing. text. in l. non tantum ff. hoc tit. & in l. 1. §. diuus & §. ſi quis vltro. ff. de quæſtio.* x *l. 1. C. quor. appell. non reci. l. properandum 11. §. cum autem. C. de iud. adde caſum in l. 3. 4. 5. 6. 8. C. d. tit. quor. appell. non recip. in l. vnica C. ſi de moment. poſſ. in c. 18. de hæreticis in 6. in l. 1. C. de ſal. mo. l. vnica. C. de raptu virg. l. 6. C. ad l. Iul. de vi publ. l. 16. ff. de appell.* y *c. cum ſpeciali. 61. §. porrò ext. hoc tit.*

Alij caſus.

ADDE neque appellationi locum eſſe à ſententia S. Principis; cùm hic ſuperiorem non habeat, qui prouocatur *z*; neque à ſententia Præfecti Prętorio, aut Senatus Romani; quibus hoc ſingulariter tributum eſt *a*; neq; ſi à partibus renunciatum ſit aut conuentum, ne appellaretur *b*; vel à S. Principe cauſa appellatione remota delegata ſit *c*; vel ſi iam an è bis appellatum ſit in eadem cauſa *d*. ß A ſententia arbitrorum etſi nulla appellatio detur *e*; tamen ſi arbitri iuris ſint, hoc eſt, ex neceſſitate iuris ſumpti; quales ſunt, qui de ſuſpecto iudice cognoſcunt, aut de reuocatione literarum Apoſtolicarum; ab horum ſententia rectè prouocatur *f*.

z *l. 1. ff. à quib. appell.* a *l. vnica. C. de ſent. præfecti prætor. & d. l. 1. §. 1.* b *d. l. 1. §. 2. & l. fi. in fi. C. de temp. & repa. appell.* c *d. l. 1. § fin.* c *ſuper. 15. ext. de offic. & pot. iud. deleg. cap. 1. ext. de reſcript.* d *l. vnica. C. ne liceat in vna c. directa. 39. c. ſua. 65. ext. hoc tit. iunge §. meminiſſ. infra eod.* e *l. 1. C. de arbitris.* f *c. ab arbitris. 12. de off. & pot. iud. deleg. in 6. l. fi. C. de iud.*

De modo appellationis.

SED de modo appellationis videamus; qui hic eſt, vt intra decendium, id eſt, decem dierum ſpacium, à lata ſententia definitiua vel interlocutoria ſiue alio grauamine appelletur *g*. Ita tamen vt ſi ab interlocutoria vel ab alio grauamine extraiudiciali appelletur, cauſa appellationis addatur *h*. Sin à definitiua ſententia; ſufficiat vel nudè prouocaſſe, ſola emiſſa voce, *appello*: dummodò id poſt latam ſententiam ſedente adhuc iudice pro tribunali; fiat *i*; aliâs ex interuallo ſcripto opus eſt ad appellandum *k*.

g per tex. in c. 1. Nouell. 23. de ap. pellatio cap. quod ad cōſultationē. 15. ext. de ſenten. & re iud. c. cum dilectus. 32 §. fin. tex. de electio. c. ſignificauerunt. 36. ext. de teſtib. c. concertationi. 8. & ibi gloſ. hoc tit. in 6. Vide latius Henricum Boich. ad c. cum ſit. ext. hoc tit. & Andr. Gail. lib. 1. obſ. 139. h *c. 1. hoc tit. in 6. c. Vt debitus. 59. ext. eodem.* i *l. 2. l. 5. §. ſi ff. de appellat. & l. litigatoribus. 14. C. eodem.* k *l. eos. 6. §. penult. iuncta auth. hodie. C. hoc tit. & l. 3. circa fin ff. eodem.*

De cauſa inſerta appellationi.

SI tamen à definitiua prouocans, cauſam certam appellationi inſerat, non ideò magis ad eam cauſam proſequendam conſtringetur, ſed liberum erit ei, etiam aliam prouocationis cauſam reddere & proſequi *l*: Quod contra obtinet in appellatione ab interlocutoria vel ab alio grauamine, in qua non licet aliam cauſam proſequi, quam quæ in appellando nominatim expreſſa eſt *m*.

l d. l. 3. circa fin.

m c. 5. eod. in Clem. c. interpoſita. 70. in princ. ext. eod.

Cauſa

Cauſa appellationis ab interlocutoria iuſtà eſſe debet, non friuola; & ſi deferatur huic; quid iuris.

SANE appellationis cauſa ab interlocutoria iuſta reddi debet, non friuola *n*; alioqui illi minimè deferendum eſt à iudice *o*. Si tamen delatum fuerit appellationi, hoc eſt, recepta vel admiſſa fuerit appellatio; licet hac ſpecie tam appellatio, quàm ipſius iudicis delatio à ſuperiori iudice, ad quem prouocatum eſt, refutari poſſint; quia tamẽ inferior iudex, quantum in ſe fuit, iuriſdictionem à ſe abdicauit, appellationi deferens minus iuſtæ; totius cauſæ deciſio in ſuperioris poteſtatem transfuſa intelligitur, neque ab eo ad inferiorem iudicem ex neceſſitate remittenda eſt *p*. Aliter, ſi ab eo delatum non fuerit appellationi friuolę; Nam nihilominus appellatore eam proſequente (datis illi Apoſtolis refutatorijs) ſuperior de appellatione cognoſcens, cauſam ad priorẽ iudicem remittet; appellatore in expenſas condemnato *q*. Quod idem obſeruatur, & ſi ex iuſta cauſa appellatum fuiſſet, ſed ea minimè probata apud iudicem appellationis: Si enim probata eſſet; tunc principalis cauſa eiuſdem iudicis ſuperioris notioni relinqueretur *r*.

n c. Vt debitæ. 59. ext. hoc tit.

o c. cum appellationib. 5. eod. in 6.

p d. c. cũ appellationib. verſ. ſi verò

q d. c. cũ appellationib. in princ.

r d. c. Vt debitæ. adde And. Gail. li. 1. obſ. 138

De Apoſtolis, id eſt, literis dimiſſorijs ad ſuperiorem iudicem.

VBI itaque intra præſcriptum à iure decendium appellatum eſt; literæ dimiſſoriæ, quibus, ſcilicet, cauſa ad eum, qui appellatus eſt dimittitur (quæ vulgò Apoſtoli dicuntur) petendæ ſunt inſtanter & ſæpius, ſaltem vno contextu, ab eo, à quo appellatũ eſt, ad eum, qui de appellatione cogniturus eſt: idque intra triginta dies, à die ſententiæ. Alioqui non petitis Apoſtolis intra hoc tempus; cenſetur appellator appellationi ſuę renunciaſſe *s*. Idem eſt, ſi intra præfixum à iudice terminum Apoſtoli petiti non ſint *t*. Quãuis & de iure Ciuili poſt interpoſitam prouocationem, etiam non petente appellatore ſine aliqua dilatione Apoſtoli dandi ſint à iudice *u* *y*.

s c. ab eo. 6. hoc tit. in 6. c. 2. eodem in Clement. iuncto c. 6. eod. in 6. & l. iudicibus. 24. C. eod. l. Vnica ff. de libell. dimiſſ. & l. dimiſſoria. 106. ff. de verb. ſig. t d. c. 2. verſ. verum ſi iudex. u in l. eos. 6. § fin. C. eod. iunge §. illas verò. Nouell. 234. vt nulli iud. Nouell. 126. exemplum ſacra for. & d. c. 2. § fi. & c. 4. c. 6. eod. in 6.

De tempore perſequendæ appellationis.

INTRODVCTA appellatione coram ſuperiore iudice; tempus perſequendæ & finiendæ appellationis, annus eſt, aut ex neceſſaria & euidenti cauſa biennium: niſi fortè iudex, à quo appellatum eſt ſecundùm locorum diſtantiam, ac perſonarum ac nego-

tij

tij qualitatem; reciſius tempus ſtatuerit *x*, aut etiam ipſe appellans breuius tempus ſibiipſe iniecerit proſequẽdæ appellationis *y*. Currit autem hoc tempus appellationi præſtitutum à die interpoſitionis eius, aut à die illati grauaminus, vbi à futuro grauamine appellatum eſt *z*.

x c. cum ſit Romana. 5. ext. hoc tit. cap. ſicut. 3. eod. in Clement. §. 1. Nouell. 50. de his qui ingredi. ad appell. l. fin. §. illud. C. de tempor. & reparatio appell. y c. perſonas. 4. c. oblata. 57. §. licet. ext. hoc titul. z d. c. ſicut.

Quibus caſibus ceſſat fatale tempus perſequendæ appellationis δ.

Ex hoc tamen tempore perſequendæ appellationis, ſubducitur compromiſſi tempus, ſi quod inter partes interea interceſſit *a*. Nec nocere debet appellanti, ſi fortè morâ iudicis biennium extractum ſit *b*, aut ipſe iuſta cauſa impeditus appellationem perſequi non potuerit *c*; quamuis ſint qui beneficio reſtitutionis in integrum, ipſi ſuccurrendum cenſeant *d*. Neque dubium eſt expreſſo conſenſu partium idem tempus prorogari poſſe: niſi ob periculum moræ iudex aliud ſtatuiſſet *e*.

a c. quamdiu. 4. eodem in Clement. §. 1. Nouell. 23. de appellatio. b §. hoc quoque Nouell. 119. Vt ſponſal. larg. c c. ex ratione 8. hoc titul. d Vide Nouell. 50. de his qui ingrediuntur. & ibi Doct. Panor. & alios ad d. c. ex ratione. e d. c. quamdiu. d. Nouell. de appell. § 1. Vide latius Andr. Gail. lib. 1. obſ. 141.

Quis, & quoties appelletur.

MEMINISSE autem oportet, ad proximè ſuperiorem ſemper appellandum eſſe *f*; idque bis de eadem re permittitur; non amplius *g*. Vt v.g. à ſententia Archidiaconi appellandum eſt ad Epiſcopum; ab Epiſcopi ſententia ad Archiepiſcopum *h*. Niſi fortè conſuetudo loci ferret, vt relicto Epiſcopo, vel alio iudice intermedio, alius ſuperior prouocaretur *i*, vel ipſe ſummus Pontifex; ad quem à quouis iudice Eccleſiaſtico rectè appellatur: cum is propter Sedis Apoſtolicæ prærogatiuam, cum quouis Ordinario iudice concurrat *k*. A delegato verò ad delegantem tanquã immediatè ſuperiorem ſuum, appellatur *l*: præterquam ſi delegans totius cauſæ iuriſdictionem ſub delegato mandaſſet; hac enim ſpecie, cum ipſe nihil iuriſdictionis ſibi reſeruarit, nõ ad eum, ſed ad delegantis ſuperiorem prouocatio fit *m*.

f c. dilecti. 66. ext. hoc tit. l. Imperatores. 21. ff. eod.

g l. Vnica. C ne liceat in Vna eadẽq; cauſ. adde quæ notauimus ſuprà eod. ad §. adde.

h c. 3. §. ab archidiac. hoc tit. in 6.

i d. §. ab archidiacon. ni quia cõſuetudo iuriſdictionem dat. c. cum contingat. ext. de foro comp. l. fi. C. de emancip. lib.

k c. ſi duobus. 7. ext. hoc tit. c. ſi quis putauerit cum c. ſeq. c. ideo. 2. q. 6. iuncto c. cuncta per 9. q. 3. adde Concil. Trid. ſeſs. 24. c. 20. de reform.

l l. 1. ff. quis & à quo appell. cap. ſuper quæſtionum. 27. §. porrò. ext. de off. & pot. iud. deleg.

m d. §. porrò. & d. l. 1. §. fin.

Ab Officiali Epiſcopi ad quem appelletur.

QVÆSITVM eſt; Ab Officiali Epiſcopi quis prouocetur? Et reſcriptum eſt ab Innocentio IV. *n* Archiepiſcopus; non Epiſcopus, cum Epiſcopi & Officialis eius, ſit idem audi-

n in c. 3. in princip. hoc tit. in 6.

auditorium. At abſurdum eſſet, eundem ab eodem prouocari; vnde & conſuetudo hac in re contraria, meritò reijcitur *o*.

o cap. 2. de conſuetud. in 6.

De effectu appellationis à definitiua ſententia.

EFFECTVS appellationis vel hic præcipuus eſt; quòd per eam definitiua ſententia ſuſpendatur *p*, & quodammodo extinguatur *q*. Neq; enim interim ſententia, tanquam lata nõ eſſet, executioni mandari poteſt. Quare & vtriq; parti copia fit in appellationes iudicio, ea probare, quæ antea probata non fuerunt & producere, quæ antea producta non fuerunt *r*, adeoque ea quę in priori iudicio reiecta fuerunt, repetere & probare *s*, ſi tamẽ principali cauſæ præiudicent, aut iudicium retrò nullum reddant; Alias ſecus eſt. Nec enim dilationes denegatę, condemnationes expenſarum aliaq; huiuſmodi prioris iudicij, hîc repeti poſſunt *t*.

p c. ſæpe 44 circa fi. ext. hoc tit. l. furti 6. in prin. ff de his qui not. infam.
q l. 1. § fi. ff. ad Turpill.
r c. cũ Ioannes. 10. ext. de fide instru c. fraternitatis. 17. ext. de teſtib. l. eos 6. § ſi quid autem. C. de appell. l. per hanc 4. C. de tempor. & reparat. appell.
s c. fin. l. de tit. in 6. iuncto c. cum à repulſione. 7. eod in Clement.
t d. c. fin. verſ. vbi verò. l. ita demum. 13. C. de procurat. ibid. vide Bart.

Pendente appellatione nihil innouandum.

CVM itaque per appellationem ſententia definitiua ſuſpendatur, & iudicium prius cum poſteriori appellationis quodammodò continuetur; fit, vt ſicut lite in prio-

ri iudicio pendente nihil innouari potuit *u*; ita neque pendente appellationis iudicio: vſque adeò, vt innouata non ſolùm pendente appellatione, ſed & decendij tempore, quod inter ſententiam & appellationem interceſſit; ante omnia reuocari debeant per iudicem appellationis *x*. Pendente verò ab appellatione interlocutoria; ſi quæ innouata fuerint per iudicem à quo appellatum eſt, reuocari non poſſunt, priuſquam appellationis cauſam veram eſſe conſtiterit *y*. Niſi delatum fuiſſet appellationis à iudice à quo appellatum eſt: Nam iudex deferendo appellationi à ſe interpoſitæ, cenſetur à ſe abdicare iuriſdictionem quam in cauſa habet *z*: Aut ipſi iudici, ne in cauſa procederet, inhibitio facta eſſet à iudice appellationis, poſtquam iam cœpit cognoſcere de appellatione tanquam ex cauſa probabili emiſſa *a*: Aut articulus, de quo appellatum eſt, ita connexus eſſet cauſæ principali, vt hæc ſine illo decidi non poſſet *b*. His certè caſibus principalis cauſæ cognitio differenda erit à iudice; donec appellationis iudicium apud ſuperiorem finitum ſit *c*.

u toto titul. ext. & in 6. Vt lite pēd. nihil. innouet.

x c. non ſolum 7. de appell. in 6. l. Vnica ff. nihil. nouari appell. interpoſ. l. cōſtitutiones. 16. ff. h. tit. excipe caſum in c. fi. extr. de ſequeſt. poſſ.

y *iuxta tex. in d. c. non ſolum c. Romana 3. §. quod ſi hoc titul. in 6.*
z *c. cum appellationibus. 5. eodem in 6. adde §. ſanè ſupra eodem*
a *d. c. non ſolum & d. c. Romana. §. cum autem. cum 2. §§. ſeqq.*
b *c. ſuper eo. 50. ext. hoc tit.* c *dictis iuribus.*

De

De appellante vno, ex pluribus condemnatis.

POSTREMO: pluribus vna ſententia condemnatis, ſi vnus ex ijs appellauerit, eiuſque prouocatio iuſta pronunciata fuerit; id & reliquis non appellantibus proderit *d*; licet diuerſum obtineat in reſtitutionis beneficio, in quo vnius reſtitutio alteri non prodeſt *e*.

d c. Vna. 72. ext. hoc tot. l. 1. l. 2. C. ſi vnus ex plurib. appell. e d. l. 2. & l. 1. C. ſi in commu. eademq; cauſa.

Notatio in tit. 15.

α. Vide aliquot differentias inter iudicialem & extraiudicialem appellationem: item inter interdictum, vnde vi. apud Panorm. ad c. bonæ. 51. ext. de appellat.

β. Intellige & de eodem articulo; ſiue ſit appellatum à definitiua ſententia, ſiue ab interlocutoria: ſecus ſi de articulis diuerſis. Vnde ſi millies quis grauaretur in cauſa ſuper diuerſis articulis, millies quoq; poſſet appellare & duas appellat, ſucceſſiue inſtituere de quolibet art. Panor. ad c. directæ. 39. circa fin. ext. de appell. vbi & ex ſententia Ioan. And. hoc exaudiendū putat, quo ad eandem perſonam, quæ appellauit: quia ex quo quis bis appellauit & ſemper ſuccubuit, præſumitur contra eum. Alteri verò parti, licet alias duas appellationes inſtituere: Ita fiet, vt de eodē articulo poſſit quater appellari,

computatis ſimul appellationibus vtriuſq́; partis. Et *hanc ſententiam* Panormitani *videtur comprobari* Decius *ibid. nu.6.*

7. Ex *his patet, de iure* Canonico *requiri, vt Apoſtoli inſtanter & ſæpius, ſaltem vno contextu petantur; alioqui appellatio pro deſerta habetur cap. ab eo. 6. de appellat. lib. 6. Idem & de iure Ciuili conſtitutum eſt in l. vnica. ff. de libell. dimiſſ. iuncta l. quoniam nonnulli. 18. C. de appellat. niſi quod eodem iure ex interuallo, non vno contextu ſæpius peti debeant apoſtoli, ſicut colligitur ex cap. 2. eodem tit. in* Clement. Et *licet text. in l eos 6. §. fin. C. eod. dicat ſponte offerendos eſſe apoſtolos, etiam non petente appellatore; tamen ſi apoſtoli non petantur intra tempus legitimum, quod ea ſpecie nihilominus deſerta cenſeatur appellatio, ex ſententia* Bartoli *ad d. §. fin.* Et *hac ratione prædicta loca inter ſe conciliari poſſunt.* Obſerua *hic tria genera eſſe apoſtolorum. Alij enim dicuntur apoſtoli dimiſſorij in quibus iudex narrat ſe detuliſſe appellationi: alij refutatorij, in quibus id negat: alij verò reuerentiales, cum appellationi propter reuerentiam ſuperioris defert. cap. 1. de appellat lib. 6.* De *quibus latius* Hoſtienſ. *in ſumm. huius titul. cap. de diuerſis generibus apoſtol. &* Panormit. *ad cap bonæ. 51. num. 9. ext. hoc titul. in* Camera Imperiali *non ſunt neceſſarij* Apoſtoli *teſte* Andr. Gail. *lib. 1. obſer. 139. in fin.*

8. Qua-

d. Quatuor conſtituuntur appellationum fata ſiue tempora fatalia, hoc eſt, quibus appellatio in fatum ſiue interitum incidit. Quædam enim ad interponendam appellationem; quædam ad petendos apoſtolos, quædam ad introducendam coram iudice ad quem appellatum eſt; quædam verò ad proſequendam & finiendam appellationem pertinent. Ad interponendam, decem dies à iure ſtatuti ſunt. §. ſed de modo. infra. eod. Ad petendos apoſtolos 30. dies vt ſupra eodem §. vbi. Ad introducendam iudex à quo terminum conſtituit. gloſſ. & Bartol. in l. præſes. 9. per eundem tex. C. de appell. Guid. Pap. quæſt. 336. Ad proſequendam verò & finiendam appellationem coram iudice ad quem annus, vel ex cauſa, biennium datur, iuxta. §. introducta. & §. ſeq. ſuprà eodem. Adde Andr. Gail. lib. 1. obſer. 139. 140. & 141. vbi etiam tradit ex Ordin. Cam. ad introducendam appellationem concedi ſex menſes. allegat tit. 30. §. 1. & §. 5. part. 2. In cauſa matrimoniali ceſſant hæc fatalia: cum ſententia pro vel contra matrimonium lata nunquam tranſeat in rem iudicatam; ſed reuocetur quandocunque detegitur impedimentum Canonicum propter animæ periculum. Vide latè Andr. Gail. lib. 1. obſer. 212.

e. Additum eſt quodammodo; nec enim extinguitur planè, ſed potius eius effectus ſuſpenditur, cum ſi poſtea deſeratur appellatio, remaneat firma & rata ſententia d. c. ſæpe. Ceterum omni-

omnino extinguitur per ſecundam ſententiam, etiamſi hæc prioris confirmatoria ſit. d. l. furti ff. de his qui not. infa. ideoq; iudex appellationis exequitur ſententiam. authent. ſi quis litigantium, & ibi Salycet. C. de Epiſcop. audientia. Coſtalius ad d. l. furti.

DE IN INTEGRVM RESTITVTIONE.

TITVLVS XVI.

De remedijs extraordinariis contra ſententiam.

SED & ſi quis appellationis beneficio omninò deſtitutus ſit, nihilominus illi ſuccurritur, vel per reſtitutionem in integrum, vel per ſupplicationem, vel per ſyndicatum: de quibus & ex ordine & breuiter diſſeramus.

Reſtitutio in integrum quid ſit: quibus, & quando competat.

Eſt autem in integrum reſtitutio, in priſtinum ſtatum reductio *a*; daturque non quidem omnibus, ſed certis perſonis, cognita cauſa & probata, & intra præſcriptum à iure tempus, quo peti eam neceſſe eſt: Et inprimis datur minoribus 25. annis, vbi ex ſenten-

a l. quòd ſi minor. 25. §. reſtitutio. ff. de minorib. l. Vnica. C. de reputa

ſententia iudicis, vel alio iudiciali actu læſi ſunt *b*: Deinde minorum exemplo, Reipublicæ *c*, & Eccleſiæ *d*, etiam contra aliam Eccleſiam *e*: Tertiò, & maioribus 25. annis, ſed his ob iuſtam præſertim, abſentiæ *f* vel erroris cauſam *g*. β. Adeoq; & contra ſententiam ſummi Pontificis *h*, aut Principis *i*, hæc in integrum reſtitutio conceditur. Nõ minus & in contractibus aliiſque caſibus, quibus ſupradicti ſe læſos conqueruntur, huius reſtitutionis ratio habetur *k*. •

tio. q̃ fiunt. & l.1.C.de ſent. paſſ. b *l.1.& toto tit. C.ſi aduerſ rē iud. l.penult.C. ſent.reſcindi non poſſ. l. aut ꝑtor. 7 § ſed & in iudiciis.ff. de minorib.*

c *l.4.C.quibus ex cauſ.maior.l.3.C.de iure Reipub.lib.11. An verò vniuerſitatibus & corporibus hæc reſtitutio in integrum competat, vide Oddum in tract.de reſtit.in integ.* d *c.1 c. 2. de reſtit.in integ. lib.6.* e *c.3.c.6.ex hoc tit.* f *l.1.l.2.C.de quib. cau. maior l. nec non. 28.ff.ex quib.cauſis.* g *l.1.§.fi.ff.quod falſo tut l.2.ff.de reſtitut. in integ.* h *c.tum ex literis.5 cum c ſeq.ext. h.titul. c.ſententiam. 35. q.9.adde c.ventam.ead q.9.* i *l.minor.19.§.1 ff. de minoribus.* k *l. 1.& paſſim.ff. de minorib. & toto tit.ff. & C. quib. ex cauſ. maior.c.1.c.8.ext hoc tit.c.1.eod. in 6.*

Iudicium reſtitutionis quando inchoandum & peragendum.

PETI verò & peragi debet hoc reſtitutionis iudicium, intra quadriennium continuum à tempore læſionis *l*. γ Idq́ue cognita cauſa & præſente aduerſario *m*, aut per contumaciam abſente *n*. Si tamen rationabilis cauſa ſubſit; poterit iudex etiã hoc tempus excedere in danda reſtitutione *o*.

l *c.1.c.2.hoc titul.in 6.c.Vnico.eodē. in Clem.d. l.fi. Cod. de temporib.*

m *l.3.ff.de reſtitut.in integ.l.3.ff.ex quib.cauſ.maior.* n *l.in cauſa 24.§.cauſa ff.de minorib.* o *d.c.1.& c.2.eod.in 6.& d.l.fi. adde caſum in l.penult.C.d.tit.de temp.*

Pend.

pter iuris regulam; qua actor forum rei ſequi tenetur *x*; Vt tamen hic iudex adminiſtrationem coniunctam habeat, vel alius ab eodem delegatus ad vniuerſitatem cauſarum, vel ſpecialiter ad hoc iudicium exercendum. Delegati enim ab Ordinarijs, qui adminiſtrationem non habent, ſed tantum iudicandi facultatem; & arbitri compromiſſarij, reſtitutionis cauſam tractare non poſſunt; niſi incidenter coram eis mota fuerit *y*. Minor tamen magiſtratus contra ſententiam maioris non reſtituit *z*, licet idem magiſtratus aduerſus ſuam poſſit *a*. Aduerſus ſententiam delegati à Principe, nemo alius præter Principem reſtituit; quemadmodum contra ſententiam Principis, ſolus ipſe Princeps *b*.

17. § fi. cū l. ſeq ff. de minoribus. l. fin. c. vbi & apud que. c. cauſa. 9. ext. hoc noſtro tit.

x c. ſi clericus. c. cum ſit generale 8. ext. de foro compet.

y d. c. cauſa

d. l fi.

z l minor. 19. in princip ff. de minoribus.

a l. in cauſa 17. § fin. & d. l. minor. § 1. ff. minoribus.

b d. l. minor. § penult. & l. C. ſi aduerſ. rem iudic.

Notatio in tit. 16.

***a.** Reuiſionis beneficium hic omiſimus, quod ea iure Canonico & Ciuili prorſus incognita ſit. Sed ex poſterioribus ordinationib. Imperij tempore Ferdinandi Regis Romanorum, Anno M. D. LV. introducta fuit aduerſus ſententias Cameræ Imperialis, à quibus cum appellare nō licet permiſſum eſt ei, qui ſe grauatū putat, petere acta iudicij reuideri, id eſt, recognoſci ab alijs, &*

retra-

retractari ſententiam, ſi actis conformis non ſit; prout videre eſt in part. 3 tit. 53. Ordin. Camer. Interim executio in ſuſpenſo manet, donec reuiſio per acta eſt idq; probat Andr. Gail. lib. 1. obſ. 154. Item omiſimus remedium nullitatis ſententiæ, quo petit is, qui ſuccubuit, ſententiã declarari nullam: vel ex hoc capite, quòd contra ius expreſſum lata ſit. c. 1. ext. de ſent. & re iud. & l. ſi expreßim ff. de appellat. vel ex eo, quòd iudex eam tulerit ſordibus corruptus l. 7. C. quando proui. non eſt neceſſe. vel quod non fuerit obſeruatus ſolennis iudicij ordo. l. prolatam. C. de ſent. & interloc. de quibus egimus ſuprà ſub tit. de ſent. & re iud. iuncto §. denique ſuprà de iud. Quis autem ſit iudex in cauſa nullitatis, vide Andr. Gail. lib. 1 obſ. 127.

β. Additum eſt in textu, præſertim. Nam paßim textus iuris de abſentibus ex iuſta cauſa loquuntur. item de errore, vt in l. 1. §. fin. ff. quod falſ. tut. authent. Nihilominus ſi qua alia iuſta cauſa ſit, habebit locum reſtitutio in integrum, ex illa clauſula: Si qua alia iuſta mihi cauſa eſſe videbitur, quæ ponitur in l. 1. ff. ex quib. cauſ. maio. iuncta l. ſed & ſi per. 26. §. quoties. ff. eodem tit. vti videre eſt latius apud Oddum in tract. de reſt. in integ. parte 1. quæſt. 8. cum 7. qq ſeqq.

DE

DE SVPPLICATIONE CONTRA SENTENTIAM, ET DE SYNDICATV.

TITVLVS XVII.

INterdum & per ſupplicationem retractari petitur ſententia definitiua; cùm ea ſcilicet, à Præfecto Prætorio lata eſt. Nam cùm ab ea appellatio non detur; in ſubſidium introductum fuit, vt imperatori *a*, vel ipſi Præfecto Prætorio ſiue Conciliariis vel Referendariis ipſius, ſupplicare liceat pro retractanda ſententia *b*. Quamuis & aduerſus eam rectè in integrum reſtitutio petatur *c*: quæ in hoc diſtat à ſupplicatione, quòd petita reſtitutio, ſententiæ executionem differat *d*, ſupplicatio nõ item *e*.

a l. vnica. C de ſentent. praf. prat. *b §. aliud adhoc. Nouell. 119. vt ſpõſal. larg. auth. qua C. de precib. Imp. off.* *c per tex. in l. prafecti 18. ff. de ſupplicatio. & pendente ſupra tit. prox.* *d d. §. aliud ad hoc minor.* *e §.*

Supplicatio contra ſententias inferiorũ iudicum non admittitur.

Contra ſententias verò inferiorum iudicum, ſupplicatio non admittitur; ne quidem ad ipſum Principem: ſed vel ab eis appellandum eſt, vel petenda in integrum reſtitutio *f*; ſecundum ea, quæ ſuprà diximus *g*.

f l. 1. l. 2. l. 3 C. vt lite pend. vel. poſt. l. 1. l. fi. C. ſent. reſcinde non poſſe. l. 3. C. de errore aduocat. *g duob. tit. prox.*

De remedio Syndicatus.

Neque hîc prætereundum eſt remedium Syndicatus, quod aduerſus ipſos iudices inſtituitur, qui corrupti precio aut gratia, malè iudicarunt: qui idcirco ad Syndicatum, id eſt, cauſæ dictionem, ab ijs, quibus nocitum eſt, reuocantur; & conuicti in litis æſtimationem læſæ parti condemnantur *h*.

h l. 2. C. de pœna iudicis. qui malè. adde & §. quòd ſi ſententia. cum §. ſeq. ſuprà de ſent. & re iud. & ordin. Imperij parte 3. tit. 53.

DE EXECVTIONE REI IVDICATÆ.

TITVLVS XVIII.

AD extremum, vbi ſententia definitiua nullo iuris remedio retractata eſt; ſupereſt vt ea executioni mandetur; ne iudicatum illuſorium ſit *a*, hoc adhibito temperamento.

a l. ſi prætor. 75. in prin. ff. de iud.

De executione in actione perſonali.

Vt ſi actum ſit actione perſonali, quadrimeſtre tempus condemnato ad ſoluendum detur *b*; niſi iudex pro cauſæ qualitate & quantitate, vel perſonarum obſequio vel contumacia; tempus hoc vel prorogauerit, vel coarctauerit *c*: alias ſine iuſta cauſa iudex tempus quadrimeſtre à iure indul-

b L. 2. l. 3. C. de Vſur. rei iud. c. quanrenti, 26. ext. de offic. & pot. iud. deleg. c l. 2,

indultum reſtingere non poteſt, & ſi fortè fecerit; ſuppletur à iure, quod quadrimeſtri deeſt *d*. Non enim ſine cauſa iudex beneficium iuris patri aufere debet *e*: Sin iudex quadrimeſtre tempus ſine cauſa extulerit; puta, permittendo reo ſemeſtre, valebit quidem prorogatio; ita tamen, vt & quadrimeſtre à lege datum in ſemeſtre imputetur *f*. Eadem obſeruanda ſunt in confeſſo in iure *g*: cùm hic iudicato ſimilis ſit *h*. Ordo verò executionis in actione perſonali, hic eſt; vt primò mobila, deinde immobilia, poſtremò nomina ſumantur; quæ in cauſam pignoris capta, poſt duos menſes vendantur *i*.

l. debitorib. 31. ff. de re iud. c. quod ad cõſultationem. 15. ext. de ſent. & re iud.

d *l. 4. §. ſi quis. ff. iam d. tit. e c. indultum. de reg. iur. in 6. f d. §. ſi quis. & ibid. gloſſ.*

g *l. debitorib. 31. ff. de re iud. l. ſi debitorib. 31. ff. de iud. l ſi. C. de execut. rei iud.* h *l. poſt rem iudicatam. 56. ff. de re iudic. hac tamen ſpecie cautio requiritur. d. l. ſi debitori.* i *l. a D. Pio 15. ff. de re iud. l. ciuitates. 8. ff. quod cuiuſque vniuerſitatis iuncta d. l debitoribus. l. cum proponas. 9. & ibi not. C. de bonis auctori. iud. poſſ.*

De executione in reali actione.

Si verò in rem actum ſit; nulla dilatio condemnato datur: niſi poſſeſſor neget in præſenti ſe poſſe reſtituere; & ſi ſine fruſtratione tempus reſtituendi cauſa petat; indulgendum erit ei; vt tamen de litis æſtimatione caueat cum fideiuſſore, ſi intra tempus, quod ei datum erit, non reſtituerit *k*.

k *§. 1. Inſti de off. iud. adde l. qui reſtituere. 98. ff de rei vindicat.*

De executore ſententiæ.

Conuenit autem, eum ſententiam ſuam exequi, qui eam tulit, ſi iudex ordinarius ſit *l.* Quod ſi in res condemnati extra territorium ſitas, executionem fieri neceſſe ſit; iudex eius loci prò executione adiri debet *m.* Delegati verò ſententiam ordinarius iudex, à quo delegatus eſt, exequitur *n.* Excepto delegato ſummi Pontificis; qui integrum annum habet ad exequendum ſententiam ſuam *o*, aut ſi vult, executionem ad loci Ordinarium refert *p.*

l alioqui fruſtra iudicaſſet, & cũ delegati à ſe ſententiam exequatur, multò magis ſuam; vt in hoc §.
m d. l. à D. Pio. §. 1. c. poſtulaſti. 14. ext. de foro comp. *n d. l. à D. Pio in Prin. cap. ſi quis contra. 4. ext. de foro comp. & ibi vide latius Panorm. & alios* *o c. quærenti. 20. ext. de off. iud. deleg.* *p c. ſignificaſti 7. c. paſtoralis. 28. §. quia verò, ext. eam d. tit.*

DE ACCVSATIONIBVS, INQVISITIONIBVS ET DENVNCIATIONIBVS.

TITVLVS XIX.

Tres modi inſtituendi iudicium criminale.

HActenus de iudicio ciuili; nunc ad criminale iudicium digrediamur, in quo de crimine ſiue delicto, publicæ diſciplinæ cauſa agitur. Huius autem inſtituendi

endi triplex modus eſt; aut per accuſationem, aut per inquiſitionem, aut per denunciationem *a*: Addunt alij per exceptionem, & per notorium; ſed minùs rectè: vti infrà ſuo loco dicetur *b*.

a c. qualiter 24. ext. hoc tit. c. licet Hele 31. circa princip. ext. de ſimonia. Extrauag. ad reprimendum. quomodo in crimine laeſa maieſt. b *infr. eod. §. illius verò cum § ſeq.*

Accuſatio quid, & quæ eius formula.

Accuſatio, eſt criminis delatio apud iudicem publicæ vindictæ cauſa, interueniente legitima inſcriptione *c*: Huius formula hæc extat apud Paulum IC. *d*. Ego Lucius Titius profiteor me Mæuiam lege Iulia de adulteriis ream deferre, quòd cum Caio Seio in loco illo N. in tali domo N. menſe illo N. Conſulibus illis N N. adulterium commiſerit, cuius profeſſionis cauſa me ſubſcribo, vel alius meo nomine, quia literas neſcio. Similis in aliorum criminum accuſatione formula ſeruanda eſt *e*. *a* Quæ ſi legitimè concepta non fuerit, rei nomen aboletur, & ex integro repetendi reum poteſtas fit *f*:

c hæc deſcriptio deſumpta eſt. ex l. fi. C. de accuſatio. quæ & communiter recepta eſt à Dd. prout tradit Iul. Cla. in pract. crim. q. 12. nu. 1. d *l. libellorum. 3. ff. de accuſatio. c. tua. ext. de procurator.* e *d. l. libellorum. §. penult.* f *d. l. libellorum. §. 1.*

De inſcriptione & pœna calamniantis accuſatoris

Itaque in ſcriptionem legitimam hîc vocamus, accuſationem præſcripta formæ inſtitu-

ſtitutam ad terrendum accuſatorem, ſi forte calumnioſè agat *g*. Quiſquis ille eſt, *inquit disertè textus*, qui crimen intendit, iudicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inſcriptionis arripiat, cuſtodiæ ſimilitudinem (habita tamen dignitatis æſtimatione) patiatur; nec impunitam fore nouerit licentiam mentiendi: cum calumniantes ad vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicij *h*.

g l. penult. & ibi gloſſ. & Salyc. C. de accuſatio. h text. eſt in l. fi. verſ. ſed quiſquis C. de accuſatio. & in c. quiſquis. 2. q. 8.

Accuſator quando calumniari dicitur.

Dicitur autem calumniari accuſator, quando falſum crimen intendit per fraudem *i*; quod eo ipſo præſumitur, ſi intentatum crimen non probauerit *k*. Cùm enim is, qui alium ad iudicium prouocat, probationes ſuas paratas habere debeat *l*; profectò ſi probatione defecerit, videtur ſine cauſa, id eſt, calumnioſè litem mouiſſe; cuius tamen diſquiſitio à iudicis cognitione pendet, qui reo prius abſoluto, de accuſatoris incipiet conſilio quærere; qua is mente ad accuſationem proceſſerit *m*. Et ſi iuſto errore ductum *n*, vel inconſulto calore *o*, vel immenſo dolore *p*, vel cum tutor eſſet, officij neceſſitate coactum *q*, vel alia iuſta ratione motum repererit *r*, abſoluet eum.

i l. 1. §. 1. ff. ad SC. Turpil. iuncta l. ſi calumnietur. ff. de verb. ſing. k c. 2. ext. de calumniatorib. c. qui non probauerit. 2. q. 3. l. 1. C. de adue. diuerſ. iud. adde Panor. ad d. c. 2. l l. qui accuſare. 4. C. de edendo. m d. l. 1. §. ſed nõ vtriq; C. ad SC. Turp. n d. § ſed non vtriq; verſ. & ſiquidem. o d. l. 1. §. quarí poteſt. p l. quamuis 30. C. ad leg. Iul. de adult. l. 2. & l. calumnia. 4. C. de calumniator. q l. tutorem. 22. ff.

eum. Sin in euidenti calumnia deprehenderit, legitimam pœnam ei irrogabit *s*.

de his quæ vt indig.

s d. l. 2 l. miles. §. mulier. ff. ad leg. Iul. de Adulter. Ratio omnium eſt in l. agitur. 12. Verſ. & generaliter. ff. de liberal. cauſa iuncta l. ſi calumnietur 233. ff. de verb. ſig. s d. l. 1. §. ſed non vtique d. l. ſi. & d. l. quiſquis.

Et in delictis priuatis inſcriptionem requiri; & de pœna calumniantis in his delictis.

Et hæc inſcriptionis neceſſitas, non tantùm in publicis criminibus, ſed & in priuatis exigitur; vbi, ſcilicet, criminaliter intenduntur *t*: adeò vt & in his accuſator calumnioſius coërceatur; ſed pro æſtimatione ipſius iudicis *u*; ſiquidem & ipſa delicta priuata nullam certam pœnam à iure conſtitutam habent, ſed arbitrio iudicis vindicantur *x*.

t l. ſi. ff de priuat. delict. l. ſi. ff. de furt. c. tua. 5. (in quo c. tamē talionis pœna ceſſat) ext. de procurator.

u l. 3. & l. ſiquis 7. §. ſi ſtellionarius ff. ad SC. Turp. & qui iniuriarum. 43. ff. de iniur. x d. l. ſi. ff. de priuat. delict. l. ſi. ff. de furt. & l. ſi. ff. de iniurijs.

Qui accuſare prohibentur.

Ceterum qui accuſare poſſint, videamus. Et certè Marcellus IC. omnes poſſe reſpondit, quibus à iure non eſt interdictum. Itaque hæc res Edicti prohibitorij eſt. Interdictum eſt autem, pupillo, mulieri, magiſtratui, militi, infami, & quæ duo iudicia aduerſus duos reos ſubſcripta habet nummoſúe ob accuſandum vel non accuſandum accepit: item filio parentē, liberto & alumno patro-

num ſuum, ſuſpecto de calumnia, pauperi qui minus quam 50. aureos habet *y*: cum aliis pauciſſimis *z*: Niſi tamen hi ſuam iniuriam exequantur, mortemque propinquorum defendant; Nam tunc ab accuſatione non repelluntur *a*: exceptis tamen liberis, libertis & alumnis, quibus, ne his quidem caſibus parentem patronumue accuſare licet, ſed tantùm ciuiliter cōuenire *b*.

y hi tradũtur in l. qui accuſare. 8. cum. 2. ll. ſeqq. ff. hoc tit. z quos plenius. vide in gloſſ. & aliis in d. l. qui accuſare: a l. hi tamen. 11. ff. hoc tit. l. 8. l. 12. C. d. his qui accuſ. poſſ. b *d. l. hi tamen. verſ. liberi. l. iniquum. 17. C. de his qui accuſ. non poſſ.*

An frater fratrem vel ſororem accuſare poßit.

Quæſitum eſt de fratribus; Sed certius eſt, hos inuicem accuſare nõ poſſe *c*; niſi in leuioribus criminibus *d*: aut ſi alter alterius vitæ inſidiatus fuerit *e*. Nam & idem in matre contra filium admiſſum eſt *f*.

c *l. ſi magnũ. C. d. tit* d *l. ſi ſororẽ 18. C. eod. tit.* e *gloß. & Salic. quem vide latius add. l. ſi magnum. arg. l. propter. 14. C. de iis, qui accuſ. non poſſunt.* f *d. l. propter.*

De iure Canonico alij quoque prohibentur.

Sane & hoc amplius eſt de iure Canonico; vt nec inimicus aut eius domeſticus, contra inimicum ſuum *g*, nec alius criminoſus ad accuſandum alium admittatur *h* Item nec laicus contra Clericum *i*; ſicut è diuerſo, neque Clericus contra laicum *k*,

g *c. repellũtur. 7. c. cũ P. 10. c. meminerimus 13 ext. hoc tit.* h *c. 4. c. 6 q. 1. c quarendum, 2. quæſt. 7. c. qui ſine. c. poſtulatus. 3. quæſt. 7.* i *d. c. cum P. c. 2. cap. 3 c. ſicut. 6. 2. quæſt 7.* k *d. c. ſicut 6.*

niſi

niſi ille ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur contra Clericum *l*: quemadmodum & Clericus malefactorem ſuum laicum rectè defert apud iudicem ſæcularem; vt tamen conteſtetur Clericus expreſsè, quòd non intendat ad vindictam ſiue pœnam ſanguinis: ex conſtitutione Bonifacij VIII. *m*: Eodem iure Canonico, neque recipiuntur viles aliæque non probatæ perſonæ contra Clericos *n*, dummodo reus harum conſuetudine antea vſus non fuerit *o*.

l c. de cætero 14 extr. de teſtib. vide & ibid. gloſſ. m in c. 2. de homicid. lib. 6. adde c. poſtulaſti. 21. ext. de homicid. & quæ ibid. tradit Panorm. 3. n *d. c. quærendum. & c. nulli. 5. ext. hoc tit.* o *d. c. nulli.*

Crimina in quibus omnes admittuntur ad accuſandum.

Sane in atrocioribus criminibus; puta læſæ maieſtatis, hæreſis, ſimoniæ *p*; item in crimine annonæ defraudatæ *q*; quilibet ad accuſandum admittitur.

Qui accuſari non poſſunt.

Qui verò accuſari non poſſunt; ſunt, Legati, Præſides, Magiſtratus populi Romani *r*, cæterique qui honore miniſterioue publico funguntur: differtur enim eorum accuſatio, cautione iudiciò ſiſtendi cauſa facta, in finem honoris *s*: Item ſemel abſoluti ſiue liberati à crimine, qui de eodem crimine amplius rei poſtulari non poſſunt ab eodem accuſatore, vel etiam

p l. penult. C. de ijs qui accuſ. c. tãta 7. c. licet Heli. ext. de ſimon. *q l. mulierẽ. 13. ff. de accuſ. vbi latius vide gloſſ. & Dd.* *r l. hos accuſare. 12 ff. h. tit.* *s l. ſi adulteriũ. 38. in fin ff. ad leg. Iul. de adult.*

ab alio; niſi hic ſuum dolorem perſequatur, doceatque ſe ignoráſſe ab alio accuſationem inſtitutum *t*, aut eum præuaricatum fuiſſe *u*. Sed neque abſentes accuſari poſſunt, multò minus damnari *x*; etiamſi procuratorem habeant *y*: ſiquidem certius iudex ex rei præſentia, vultu, aſpectu, qualitate, perſonæ conſtantia, trepitatione, ex oculorum ſermoniſque indicijs; in criminis cognitionem deducitur *z*: Si tamen tale crimen ſit ex quo pœna corporalis, vel in metallum, vel ſimilis infligenda venit *a*. Ceterùm ſi pecuniariam pœnam aut quæ exiſtimationem contingit, crimen meretur; poteſt ea quoque in abſentem, ſi ſæpius admonitus per contumaciam abſit, ſtatui, & vſque ad relegationem procedi *b*. Adde neque infantes & furioſos accuſari poſſe *c*; Minores verò 25. annis tunc rectè accuſantur, ſi puberes deliquerint, aut pubertati proximi; ita vt doli capaces fuerint *d*: quamuis in his pœna propter ætatem mitigari poſſit à iudice *e*.

t l. ſi cui. 7. §. iiſdem. ff. h. tit. u iuxta text. in l. ſiquis homicidij 11. C. eod. iuncta l. 3. in princ. ff. de præuaricat. x l. abſentem. 6. C. de accuſatio. l. abſentem. 5. ff. de pœnis Quamuis abſentis bona annotari poſſint: iuxta l. 1. ff. de requirend. reis. & quæ ibi traduñt. Dd. y l. penult. §. 1. ff. de publ. iud. c. Veniens. 15. ext. de accuſatio c. tua. 5. ext. de procurator. c. abſens verò 3. q. 9. iunge §. quæſitum ſupr. de procurator. z arg. l. 2. l. 3 ff. de teſtib. l. ne, more 10. § tormenta. ff de quæſt. a d. l. abſentem. ff. de pœnis & d. c. Veniens. Vbi pœna ſimilis eſt capitali. Excipe crimen læſæ maieſta. Vt in extrauag. Henrici V I I. Quomodo in læſæ maieſtatis. b d. l. abſentem. ff. de pœnis. c l. infans. 12. ff. ad leg. Cornel. de ſicar. l. diuus. 14 ff. de off præſid. d l. pupillum. 111. ff. de reg. iur. e l. auxilium. 38. ff. de minorib.

DE

De ſeruis reis.

Omnibus verò legibus ſerui rei poſtulantur; excepta pœna pecuniaria vel etiam capitis, id eſt, amiſſionis ciuitatis, quæ ſeruo non competit *f*: Ex ciuilibus cauſis eorum domini noxaliter conueniuntur *g*. Atque hæc quo ad accuſationem eiuſque perſonas.

f l. hos accuſare 12. §. omnibus ff. de accuſ. it.

g l. penult. & vlt. C. de noxalib. actio adde & §. quod ſi animal. ſupr. de furto.

De inquiſitione.

Ne autem accuſatore non extante, delicta impunita maneant cum grauiſſimo Reipub. detrimento: receptum eſt à iure, vt iudex ex officio ſuo poſſit innocentes; veluti, ſacrilegos, latrones, plagiarios, homicidas, fures, alioſq; delinquentes, inquirere, & prout quiſque peccauerit, in eum animaduertere *h*.

h l. congruit 13 ff. de offi. præſid §. ſumbemus. Nouell. 128. de Collatorib.

Ad inquiſitionem, vt deſcendere oportet iudicem.

Quam tamen inquiſitionem iudex non aliter inſtituet, quàm ſi publica fama eum permouerit ad inquirendum contra eum, qui reus eſſe dicitur *i*; ne temerè in aliquem cum periculo exiſtimationis ſuæ graſſetur *k*. Quare reus contra inquirentem iudicem rectè prius excipit de publice delicti fama, quòd ea non reſperſus ſit *l*: Si enim hanc exceptionem omiſerit reus, ſuſtinebitur

i c. cum oportet. 19. c. inquiſitionis. 21. §. tertia cap. qualiter. 24. ext. hoc tit.

k arg. l. præter. 7. in prin. ff. de iniur. & cap. 2. extr. de off. iud. ord.

l gloſſ ad c. 1. in verb. fuerunt.

bitur contra eum inquiſitio, tanquam huic exceptioni ipſe tacitè renunciauerit *m*. In Prælato tamen hoc amplius eſt, vt priuſquam in eum de crimine inquiri poſſit, præter diffamationem, etiam ſcandalum ſiue periculum ſubeſſe debeat *n*. Ab his tamen excipiuntur crimina, læſæ maieſtatis, falſæ monetæ, latrocinij, in quibus etiam ex ſola confeſsione ſocij in alium inquiritur *o*.

hoc tit. in 6 m *c. 1. e. 2. h. tit. in 6.* n *d. c. qualiter. Verſ. ſed cũ ſuper adde Clarum in pract. crim. q. 6. Verſ. itẽ quaro.* o *Vt videre eſt in l. quiſquis. 5. § fin. C. ad leg. Iul. Maieſt. l. 1. C. de falſa moneta l. diuus. 6. ff. de cuſtod. reorum l. 9. C. de ferijs. Vide latius gloſſ. & Dd. ad l. fi. in fi. C. de accuſatio.*

Generalis inquiſitio ſemper permiſſa eſt magiſtratui.

Quæ certè obtinent, vbi inquiſitio contra certam perſonam, puta, Mæuium vel Titiam, aut alium inſtituitur. Ceterùm non prohibetur iudex de quolibet delicto generaliter inquirere, vt hac ratione ad ſpecialem inquſitionem contra certam perſonam deueniat *p*.

p *eleganter Innocent. quem vide ad c. bona. 23. num. 5. ext. de electio. & facit l. 1. § qui quæſtionem ff. de quaſtio. iuncta l. congruit. ff. de off. præſid.*

Inquiſitio quæ edenda.

Porrò in ſpeciali inquiſitione, reo edendi ſunt articuli, de quibus inquirendus eſt; item, nomina & dicta teſtium,

nec

necnon exceptiones & replicationes illi permittendæ *q*.

De denunciatione; quæ triplex eſt.

Quod ad denunciationem attinet: ea triplex eſt: Alia enim eſt Ciuilis, alia Canonica, alia Euangelica. Ciuilis, quæ à iure Ciuili introducta eſt: veluti, quæ fit per miniſtrum publicum ad hoc conſtitutum, vt delicta admiſſa renunciet magiſtratui, eorumque actores prodat; in quos deinde inquiſitio fit *r*. Et ſi quem fortè perperam denunciatum compererit magiſtratus; non ideò tamen in miſterium animaduertet, ſed excuſatum dimittet propter officij neceſſitatem; ſin per iniuriam, factum vindicabit *s*. Priuatus autem ad denunciationem criminis non admittitur, cùm is, ſi velit, accuſationem poſſit inſtituere *t*. Denunciatio Canonica, è SS. Canonibus prodita eſt contra Prælatos eccleſiarum & monaſteriorum, quos ſubditi clerici vel monachi delinquentes, ſimonitioni non adquieuerint, deferre poſſunt ad ſuperiorem ſuum *u*; cùm eorum interſit habere bonum Prælatum *x*. In matrimonio quoque permiſſum eſt cuilibet, impedimentum Canonicum, ſi quod eſt inter contrahentes; veluti, conſanguinitatis, affinitatis, vel ſimile; denunciare

q *d. c. quali-ter. §. d. bet igitur.*

r *l. ea quidē 7. iuncta l. ſinguli 14. C. de accuſatio. l. diuus 6. ff. de cuſtod. & exhib. reo. l. 1. §. ſanè. ff. de officio præf. Vrbi*

s *d. l. diuus. Vide Proſp. Farinaceū in crimina. lib. q. 16. de accuſat. nu. 15. cum ſeq.*

t *l. fi. C. de accuſat. c. quiſquis. 2. q. 8.*

u *per tex. in c. 2. c. 3. c. cū dilectus. 20. ext. hoc tit.*

x *c. 2. ext. de calumniatorib.*

x *arg. c. audacter. 8. q. 1.*

re iudici Eccleſiaſtico y. Denunciatio verò Euangelica, inducta eſt ex lege Euangelica z, in qua hic ordo ſeruatur; vt delinquens primùm priuatim corripiatur; deinde ſi correptioni non paruerit, iterum moneatur adhibito vno vel duobus teſtibus; demum, ſi contumax perſtiterit, denuncietur Eccleſiæ a. Cuius vſum Doctores iis caſibus accommodant, quibus iuris remedio deſtituti ſumus: atque ita aduerſarium noſtrum ad conſcientiam ſuam reuocamus b.

y c. tua nos. 7. iuncta ibid. gloſſa. ext. de co-gnatio. ſpirit. c. 1. 31. q. 5. z Matt. 18. cap. a d. cap. 18. c. ſi peccauerit. 2. q. 1. c. licet Helis. 31. ex. de ſimon. huius exẽplum extat in c. nouit. ext. de iudic. b *declarat Barth. ad d. extrauag. quomodo in laſa maieſt. in verb. denunciationem. & Maranta de ord. iud. parte. 6. de denunciationib.*

Ordo procedendi in criminali iudicio.

In criminali iudicio & ordo iuris ſeruatur c, exceptis criminibus leuioribus: item læſæ maieſtatis & hæreſis: quæ & de plano cognoſcuntur d. Et reus non antè condemnandus eſt, quàm ſi idoneis teſtibus, vel apertiſſimis documentis, vel indiciis indubitatis, & luce clarioribus conuictus fuerit e, aut propria confeſſione g; quam & à reo extorquere poterit iudex quæſtionibus adhibitis, dummodò argumentis veriſimilibus probabilibuſque, veluti certis indicijs reus oppreſſus fuerit g. Quò fit;

c c. penult. ext. de purg. cän. d iuxta tex. & quæ latius tradunt Doct. in l. leuia. 6. ff. de accuſ. & in extrauag. quomodo in læſæ maieſt. in c ſi de hæret. lib. 6. e *l. fin. C. de probatio. iuncta l. qui ſententiam 16. C. de pæn. f d. l. qui ſentent. l. ſeruos. 8. C. ad leg. Iul. de vi publ. l. 5. ff. de cuſtod.*

vt

vt nemo ex ſuſpicionibus damnari debeat. Hinc illa Conſtantini conſtitutio: Qui ſententiam laturus eſt, *inquit*, temperamentum hoc teneat, vt non prius capitalem in quempiam promat ſeueramq́; ſententiam, quam in adulterij, vel homicidij vel maleficij crimine, aut ſua confeſſione, aut certè omnium, qui tormentis vel interrogationibus fuerint dediti, in vnum conſpirantes concordanteſque rei finem, conuictus ſit; & ſic in obiecto flagitio deprehenſus, vt vix etiam ipſe ea, quæ commiſerit, negare ſufficiat *h*. De appellatione à ſententia alibi retulimus *i*.

& exhib. " reo, sunctis ijs quæ " eleganter " tradit " Vlp. in l. 1 " ff. de quæstio. g l. " milites 8. " § 1. C. de " quæstionibus. l. Vnius. 18. § 1 " & § 2. ff. eod. tit. de quæstio. Vide & latius

Iulium Clarum. in pract. cri. q. 64. & in eum additiones cum Baiardi, tum aliorum. & Ant. Gomezium Var. resolut. tom. 3. cap. 13.

h text. eſt in d. l. qui ſententiam. C. de pœnis. i *§. porrò cum §. ſeq. ſup. de appellatio.*

De excutione ſententiæ in criminalibus.

Itaque legitimè conuicto reo; ſententia ſine mora in eum ferenda eſt, & executioni mandanda *k*, ſed interiecto ſpacio illius temporis, quod condemnatis conceditur ad appellandum *l*; aut ſi ipſe Princeps quempiam ſeueriùs contra conſuetudinem ſuam, pro cauſæ intuitu puniri iuſſerit: qua ſpecie, ſententia aut pœnæ executio differtur per 30. dies *m*: Similiter,

k l. cum reis 18. C. d. pœnis. l *l. ad. dictos 29. C. de appellatio, Vide ibid. Bartol. & l. Vnic. ff. nihil nouari appell. interpoſ.* m *l. ſi Vendicari.*

ter, ſi mulier prægnans ſit, ſuſpenditur pœna quoad pepererit; Cùm nec quæſtio, quandiu prægnans eſt, de ea haberi poſſit.

n l. C. de pœnis. adde omninò ex. in c. cum apud 12. q. 3. n l prægnantis. 3. ff. de pœnis.

De pœna criminis per modum exceptionis.

Illius verò criminis, quod per exceptionem teſti vel accuſatori objicitur & probatur; nulla pœna eſt *o*; cùm ad eam actum non fuerit, ſed tantùm vt iudicio ſubmoueretur teſtis vel accuſator *p*: niſi fortè crimen principali cauſæ cohæreret *q*.

o c. 1 ext. de exceptio. c. 2 circa fi. ext. de ord. cognit. l. Lucius. 2. ff. de his qui not. infam. l penult. C. ad leg. Cor. de falſ. p d. c. 1. q Vt in l. 2. §. ſi publico. ff. ad leg. Iul. de adul. & in c. ſuper his. 16. ext. de accuſ. adde Felin. ad d. c. 1. nu. 9. & 10.

De notorio crimine.

Sciendum quoq; eſt; in notorio crimine, nulla alia probatione nulloque ordine iudicario opus eſſe *r*. Non tamen antè hoc crimen coërcetur, quàm ſi iudici ipſius delicti circumſtantiæ plenè perſpectæ ſint. Nec enim ſufficit Ex. G. Titium publicè omnibus ſpectantibus hominem occidiſſe; vt in eum pœna legis Corneliæ animaduerti poſſit; ſed neceſſe eſt ſcire, annè defendendi ſui cauſa aut alia ratione motus hominem occiderit, ob quam pœna vel omninò remittenda ſit, vel mitiganda *s*. Cui

r c. ſuper eo. 3. ext. de teſtib. cogi. c. ad noſtram 21. ext de ... teretur. 1. tua nos. 8. ext. de cohab. cler. c. manifeſta. c. de manifeſta. 2. q. 1.

ſ. Cui conſequens eſt, vt tantiſper Titio dilatio danda eſt, donec exceptiones ſuas propoſuerit & probauerit; niſi fortè criminis qualitas aliud poſtularet, vt ad condemnandum & puniendum properari debeat *t*. Dicitur autem crimen notorium, quod nulla tergiuerſatione celari poteſt; vtpote quod ſit coram populo, vel maiore eius parte *u*.

ſ l. aut facta. 16. ff. de pœnis. c. ſicut dignum 6. in princip. ext. de homicid. Vide Clarum in pract. crimin. § fin. quæſt. 9.

t lex. ſingul. in l. ſi quis filio. 6. §. hi autem omnes. ff. de iniuſto rup. c. quoniam. 10. ext. de filijs presbyt. Vide quæ tradit Anton. Gomez Var. reſol. tom. 3. cap. 1. num. 43.

u Iulius Clarus ind. § fin. quæſt. 9. & probat tex. in cap penult. circa fin ext. de purg. canon. d. c. de manifeſta. in c. tua. 8. ext. de cohab. cler. alias latius patet notorium, vt in cap. fi. ext. d. tit. de cohabitat.

Notatio in tit. 19.

a. Et latius docet Bart. ad l. libellorum ff. de accuſat. Quod autem de conſulibus dicitur; huic hodie meritò derogatum eſt; cum amplius huius modi conſules non extent, ſed in horum locum ſubſtituendus eſt annus Domini, vel S. Pont. vel Imperatoris. ſiue etiam alterius; iuxta loci conſuetudinem l. de quibus. 32 ff. de legibus & cap. fin. ext. de conſuetud.

h DE

DE PVRGATIONE CANONICA.

TITVLVS XX.

QVod ſi reus propria confeſſione, vel teſtibus, vel facti ipſius euidentia, de crimine conuinci non poſſit, non idcircò ſtatim abſoluendus eſt; ſed ſi laboret infamia, aut graui ſcandalo ſit, aut aliàs oneratus ſit veriſimili ſuſpicione criminis; indicenda erit illi purgatio, qua iureiurando innocentiam ſuam teſtetur *a*; quam ſi non præſtiterit, tanquam conuictus de crimine, pœnæ ſubiicitur *b*. Vocatur autem hæc purgatio canonica: eò quod à SS. Canonibus inuenta & prodita ſit *c* contra purgationem vulgarem, qua vulgus vti ſolebat, vel per duellum vel per ferri cadentis contactum, vel per ſumptionem aquæ calidæ vel frigidæ: quæ purgatio meritò ſublata eſt per SS. Canones quòd per eam Deus tentari videatur *d* *α*.

a c. inter. 10. c. 3. c. 4. & paſſim extr. h. tit. c. tua. 8. ext. de cohab. clerico. c. 13. c. 16. & c. omnibus. 2. q. 5.

b c. de hoc 11. c. inſinuatū 13. ext. de ſimonia. c. cū P. 7. c. inter. 10. ext. hoc tit. Pan. ad d. c. inter. n. 5. circa fin.

c Vt toto hoc tit. ext.

d patet ex tit. ext. de purgatione vulgari ex c. conſuluiſti. c. Mennan. 2. q. 5. c. 8. ext. h. tit. Duelli vſum omninò ſuſtulit Conc. Trid. adiectis pœnis ſeſſ. 25. c. 19. de reform.

Non niſi fide digno hæc purgatio indicenda.

NON tamen cuilibet reo hæc purgatio indicenda eſt; ſed tantummodò fide digno, quem veriſimile eſt, non facilè peieraturum. Vnde qui antea in furto, aut periurio, aut falſo teſtimonio deprehenſus, vel aliter notatus

tatus eſt: ad hanc purgationem admitti nō debet, propter metum periurij, ſed aliter pro arbitrio iudicis ſe purgabit *e*.

De compurgatoribus; & iuramenti forma.

REO purganti & alij compurgatores adhibendi ſunt, vicini ipſi reo & honeſti, qui ue eius vitam exploratam habent; qui & iuramento ſuo confirment purgationem rei. Atque horum interdum duodecim, interdum ſeptem, interdum pauciores pluréſue ſunt *f*; pro arbitrio ipſius iudicis; qui pro qualitate delicti, perſonæ ipſius rei & compurgatorum, numerum eorum æſtimabit, vel etiam vbi ita videbitur, compurgatores omittet *g*, imò & quandoq; ipſius rei, ſi leuior diffamatio ſit, ſimplici negatione contentus erit *h*, Iuramento autem rei id continebitur, vt iuret ſe non feciſſe aut alienum eſſe à crimine, quod ipſi obijcitur *i*: Compurgatorum verò: quod credant reum verum iuraſſe, vel (quod in idem recidit) iurant ſecundum conſcientiam & opinionem ſuam, reum immunem eſſe à crimine *k*. Vnde iuramentum illius veritatis, horum credulitatis eſt.

e c. 1. ex hoc titul. & ibi gloſſa & Panorm.

f c. 1. c. 8. c. 10. ext. hoc tit. & paſſim. 2. q. 5.

g cap. 8. in verb. ſicut expedire c. ſignificaſti. 5. in verb. iuxta arbitriū tuum. ext. de adu. c. 13. presbyter. 2. q. 5. c. quanto. d. q. 5.

h ita ex Archidiacono Marcianus Socinus ad c. quoties. n. 16. ext. hoc tit. gloſſa ad c. habuiſſe, in verb. committendum diſt. 23. & facit l. qua accuſare. C. de edendo c. 1. c. accuſator. 6. q. 5. i *c. 5. & c. fi. ext. hoc tit. c. presbyt. vel quilibet c. quanto. c. q. 5. de crimine. 15. q. 5.* k *cap. 5. c. 9. c. fi. ext. hoc tit. c. quoties. 2. q. 5.*

Notatio in tit. vlt.

a. Et ſi hæc purgatio canonica inuenta & prodita ſit à SS. Canonibus, & ſic in foro Eccleſiaſtico tantummodò locum habere videatur: tamen & in ſeculari foro quibuſdam in locis vſu recepta eſt. teſte Iodo. Damhaud. in praxi crimin. c. 44. cuius & in iure Ciuili indicia extant in § . ſi quis autem, Nouell. 125. vt litigantes in l fin. C. de abolition. in l. eos. 26. in fi. C. de vſuris. tum in Ordin. Imp. Cam. in crimine fractæ pacis. parte 2. tit. 10. in fi. vide gloſſam in l. . C. de rebus creditis.

3

CONCORDATA INTER LEGATVM SEDIS APOSTOLICÆ, ET IMPERATOREM Fridericum III. ac Principes Germaniæ, ratione Eccleſiarum, monaſteriorũ, aliorumque beneficiorum Eccleſiaſticorum, approbata per Nicolaum V. S Pontificem Anno M. CCCC. XL VII. Kal. April.

NICOLAVS EPISCOPVS, SERVVS SERVORVM DEI, AD perpetuam rei memoriam.

AD ſacram Petri ſedem, diuina diſpoſitione ſublimati, ſingulis, quæ pro Vniuerſa-

uerſalis Eccleſiæ vnione ac pace & tranquillitate profutura conſpicimus. Apoſtolicæ prouidentiæ ſolicitudine libenter intendimus, & ad felicem illorum proſecutionem & conſumationem, opem & operam impendimus efficaces.

Nuper ſi quidem chariſſimus in Chriſto filius noſter, Fridericus Romanorum Rex illuſtris, & nonnulli alij dilecti filij, Eccleſiaſtici, & ſæculares Principes inclitæ nationis Germanicæ, ex vna; ac dilectus filius noſter, Ioannes ſancti Angeli Diaconus Cardinalis, in partibus illis Apoſtolicæ ſedis de latere Legatus, per nos ad dictas partes miſſus, ſufficienti deſuper à nobis, & ſede Apoſtolica authoritate ſuffultus ex alia, partibus, Romanæ Eccleſiæ, & dictæ Nationis nominibus, pro ipſius Eccleſiæ vnione, pace & tranquillitate, inter Eccleſiam & Nationem perpetuò ſolidandis & confouendis, diuerſa rationabilia & vtilia, ordinationes & ſtatuta à Partibus ipſis hinc inde approbata, laudata, concluſa, acceptata & concordata fecerunt ac ediderunt, nobiſque humiliter ſupplicari fecerunt; vt illis pro firmiori eorum ſubſiſtentia robur Apoſtolicæ firmitatis adiicere, nec non authoritatem potiorem, & decretum interponere dignaremur.

Nos itaque, qui ſtatuta, ordinationes, &

Concordata prædicta, per nonnullos ex venerabilibus fratribus noſtris ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, magnarum maturitatis, authoritatis & literaturæ viros diligenter examinari & diſcuti fecimus, eaque rationabilia & ſalubria tam Eccleſiæ quàm nationi præfatæ comperimus de dictorum & aliorum venerabilium fratrum noſtrorum prædictæ Eccleſiæ Cardinalium conſilio & aſſenſu, Apoſtolica authoritate, & ex certa ſcientia approbamus, ratificamus, laudamus, & acceptamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus, iuxta modum & formam ſubſequentes.

c. execrabilis & c. ad regimen. in extrauag. com.

Placet nobis ſuper Eccleſiarum & beneficiorum Eccleſiaſticorum quorumcunque prouiſionibus, vt iuris ſcripti reſeruationibus, & execrabilis, & ad regimen, conſtitutionibus modificatis; vt ſequitur.

Ad regimen Eccleſiæ generalis, quanquam immeriti ſuperna diſpoſitione vocati, gerimus in noſtris deſideriis, vt debemus; quòd per noſtræ diligentiæ ſtudium, ad quarumlibet eccleſiarum & monaſteriorum regimina, & alia beneficia eccleſiaſtica, iuxta diuinum beneplacitum, & noſtræ intentionis affectum; viri aſſumantur idonei, qui præſint & proſint committentis eis eccleſiis, monaſteriis, & beneficiis prælibatis.

Præ-

Præmiſſorum itaque conſideratione inducti, & ſuadentibus nobis aliis rationabilibus cauſis, nonnullorum prædeceſſorum noſtrorum Romanorum Pontificum veſtigiis inhærentes; omnes Patriarchales, Archiepiſcopales, Epiſcopales Eccleſias, monaſteria, Prioratus, dignitates, perſonatus, & officia, nec non canonicatus, & præbendas, & Eccleſias, cæteraque beneficia Eccleſiaſtica cum cura vel ſine cura, ſæcularia & regularia, quæcunque & qualiacunque fuerint, etiamſi ad illa perſonæ conſueuerint, ſeu debuerint, per electionem, ſeu quemuis alium modum aſſumi; nũc apud ſedem Apoſtolicam quocunque modo vacantia, & in poſterum vacatura;* nec non per depoſitionem, ſeu priuationem, ſeu tranſlationem per nos, ſeu authoritate noſtra factas, & in antea faciendas vbilibet: nec non ad quæ alioqui in concordia vel diſcordia electi ſiue poſtulati fuerint, quorum electio caſſata, ſeu poſtulatio repulſa, vel per eos facta renunciatio, & admiſſa authoritate noſtra extiterit, ſeu quorum electorum, vel poſtulatorum, & in antea eligendorum ſeu poſtulandorum electionem caſſari, ſeu poſtulationem repelli, aut renunciationem admitti per nos, aut authoritate noſtra continget apud Sedem prædictam, vel alibi vbicunque; & etiam per obitum Cardina-

** Subaudi, reſeruamus authoritate Apoſtolica ordinationi, diſpoſitioni ac prouiſioni noſtra; prout habetur in fine huius §. idque ne nimiũ ſuſpẽſus maneat lector hic præmonimus.*

lium eiuſdem Eccleſiæ Romanæ, aut Officialium dictæ Sedis, quamdiu ipſa officia actualiter tenebunt (videlicet Vicecancellarij, Camerarij, ſeptem Notariorum, Auditoris literarum contradictarum, & Apoſtolici Palatij cauſarum Auditorum Correctorum, centum & vnius Scriptorum literarum Apoſtolicarum, & viginti quatuor Pœnitentiariæ præfatæ Sedis, & viginti quinque Abbreuiatorum, nec non verorum Commenſalium noſtrorum, & aliorum viginti quinque; Capellanorum Sedis eiuſdem in epitaphio deſcriptorum) & etiam quorumcunque Legatorum, ſeu Collectorum, ac in terris Romanæ Eccleſiæ Rectorum, ac Theſaurariorum deputatorum, ſeu miſſorum hactenus, vel deputandorum aut mittendorum in poſterum; vacantia, & in antea vacatura, vbicunque dicto Legatos vel Collectores ſeu Rectores, & Theſaurarios antequam ad Romanam curiam redierint ſeu venerint rebus eximi contigerit ab humanis; * nec non quorumlibet pro quibuſcunque negocijs ad Romanam curiam venientium, ſeu etiam recedentium ab eadem, ſi in locis à dicta curia vltra duas dietas legales non diſtantibus iam forſan obierint, vel eos in antea ab hac luce tranſire contigerit, etiam ſimili modo quorumcunque Curialium peregrinationis, infirmitatis ſeu recrea-

**Subaudi, reſeruamus authoritate Apoſtolica. Vt in fine huius §.*

recreationis,vel alia quacunq; cauſa ad quę-
uis loca ſecedentium,ſi eos antequam ad di-
ctam curiam redierint in locis , vltra duas
dietas ab eadem curia, vt præmittitur , non
remotis (dummodo eorum proprium do-
micilium non extat ibidem) iam forſan de-
ceſſerint , vel in poſterum eos contigerit de
medio ſubmoueri , & nunc per obitum hu-
iuſmodi vacantia , vel in poſterum vacatu-
ra:* Rurſus monaſteria , prioratus & digni-
tates,decanatus,perſonatus, adminiſtratio-
nes,officia,canonicatus , præbendas & Ec-
cleſias , cæteraque beneficia Eccleſiaſtica,
ſæcularia & regularia,cum cura vel ſine cu-
ra, quæcunque & qualiacunque fuerint, e-
tiamſi ad illa perſonæ conſueuerint ſeu de-
buerint per electionem , ſeu quemuis alium
modum aſſumi, quæ promoti per nos , ſeu
authoritate noſtra ad Patriarchalium , Ar-
chiepiſcopalium , Epiſcopalium Eccleſia-
rum,nec non monaſteriorum regimina ob-
tinebant tempore promotionum de ipſis
factarum ; nunc quocunque modo vacan-
tia,aut in poſterum vacatura,nec non etiam
per aſſecutionem pacificam quorumcunq;
prioratuum,perſonatuum, officiorum , ca-
nonicatuum , præbendarum , Eccleſiarum,
aut beneficiorum aliorum per nos , ſeu au-
thoritate noſtrarum literarum immediatè
collatorum,ſeu conferendorum in poſterũ;

**hic rurſus ſubaudi reſeruamus authoritate Apoſtolica.*

præterquam, ſi virtute gratiæ expectatiuæ aſſecutio fiet; nunc vacantia, & in antea vacatura; * plena ſuper præmiſſis omnibus, & ſingulis cum fratribus noſtris collatione præhabita & matura deliberatione ſecuta: ordinationi, diſpoſitioni, ac prouiſioni noſtræ, de ipſorum fratrum conſilio, authoritate Apoſtolica reſeruamus. Decernentes & nunc irritum & inane ſi ſecus ſuper præmiſſis & quolibet eorum, per quoſcunque, quauis auctoritate ſcienter vel ignoranter, contigerit attentari.

repetendū hic rurſus: authoritate Apoſtolica reſeruamus.

Item placet nobis, quod in Metropolitanis & Cathedralibus etiam immediatè non ſubiectis Eccleſiis & monaſteriis immediatè ſubidctis Sedi Apoſtolicæ, fiant electiones canonicè quæ ad dictam Sedem deferantur, quas etiam ad tempus conſtitutum in conſtit. f. l. record. Nicolai Papæ III. quæ incipit, Cupientes. expectabimus: & lapſo dicto tempore ſi non præſentatæ, vel ſi præſentatæ, minus canonicæ fuerint, prouidebimus, & ſi canonicæ fuerint, eas confirmabimus, niſi ex rationabili & euidenti cauſa, ac de dictorum fratrum conſilio, de digniori & vtiliori perſona duxerimus prouidendum: Prouiſo, quod confirmati prædicti, & per nos prouiſi, Metropolitanis ſuis & aliis præſtent debita iuramenta, & alia, ad quæ de iure tenentur. Et in monaſteriis dictæ Sedi imme-

immediatè non ſubiectis, & aliis regularibus beneficiis, ſuper quibus pro confirmatione vel prouiſione ad dictam Sedem non cõſueuit haberi recurſus; electi, ſeu illi, quibus prouidendum eſt, pro confirmatione & prouiſione huiuſmodi ad curiã Romanam venire non tenebuntur: ipſaq; regularia beneficia ſub exſpectatiuis gratiis non cadant: vbi autem pro monaſteriis ad dictã curiam venire ſeu mittere conſueuerint, non aliter confirmabimus vel prouidebimus, quàm ſuperius de cathedralibus Eccleſiis eſt expreſſum. Et de monaſteriis monialium non diſponemus; niſi ſint exempta, & tunc per commiſſionem ad partes.

De ceteris verò dignitatibus & beneficiis quibuſcunque, ſecularibus & regularibus vacaturis, vltra reſeruationes prædictas; maioribus dignitatibus poſt Pontificales in Cathedralibus, & principalibus in Collegiatis Eccleſiis exceptis, iure ordinario prouideatur per illos inferiores, ad quos aliàs ptinet. Placet etiam nobis, quod per quamcunque aliam reſeruationẽ, gratiam expectatiuam, aut quamuis aliam diſpoſitionem, ſub quacunq; verborum forma, per nos vel auctoritate noſtra factam, vel faciendam, non impediemus, nos, quò minus de illis, cum vacabunt de Februarij, Aprilis, Iunij, Auguſti, Octobris, & Decembris menſibus, liberè

diſpo-

diſponatur per illos, ad quos eorum collatio, prouiſio, præſentatio, electio, ſeu quæuis alia diſpoſitio pertinebat; reſeruationibus alijs à præmiſſis aut diſpoſitionibus auctoritate noſtra factis vel faciendis, non obſtantibus quibuſcunque. Quoties verò aliquo vacante beneficio de Ianuarij, Martij, Maij, Iulij, Septembris, & Nouembris menſibus ſpecialiter diſpoſitioni dictæ Sedis reſeruatis, non apparuerit infra tres menſes à die notæ vacationis in loco beneficij, quod alicui de illo Apoſtolica auctoritate prouiſum fuerit: ex tunc & non antea Ordinarius vel alius, ad quem illius diſpoſitio pertinebit; de illo liberè diſponere poterit.

Et ad finē, vt hæc ordinatio collationum beneficiorum non reſeruatorum per alternos menſes, poſſit per dictā Nationem publicari, & omnes, qui ea gaudere voluerint, tempus congruum habeant eam acceptandi; tunc quod ad dictam Sedem, à Kalendis Iunij proximè futuris, ipſa currere incipiet, & durabit deinceps; niſi in futuro Concilio de conſenſu dictæ Nationis aliter fuerit ordinatum.

Placet ſimiliter nobis, quod circa prouiſionem dictæ Sedis ordinandam, modus annatarum hoc modo currat. De Eccleſiis Cathedralibus omnibus, & monaſteriis virorum duntaxat, vacantibus & vacaturis; ſoluantur

ſtantur pro fructibus primi anni à die vacationis, ſummæ pecuniarum in libris Cameræ Apoſtolicæ taxatę, quæ communia ſeruitia nuncupantur: & ſi quæ exceſſiuè taxatæ ſint, retaxentur: Et quod prouideatur ſpecialiter in grauatis regionibus, ſecundum qualitatem rerum, temporum & regionum, nec nimium prægrauentur, ad quod petentibus dabimus cōmiſſiones in partibus, qui diligenter inquirant & retaxent. Taxæ autem prædictæ pro media parte infra annum à die habitæ poſſeſſionis pacificæ totius vel maioris partis, ſoluantur; & pro alia media parte, infra annum ſequentem. Et ſi infra anūm bis vel pluries vacauerint, ſemel tantùm ſoluatur, nec debitū huiuſmodi in ſucceſſorē in Eccleſia vel monaſterio tranſeat.

De ceteris verò dignitatibus, perſonatibus, officijs & beneficijs ſæcularibus ac regularibus quibuſcunque, quæ auctoritate dictæ Sedis conferentur; vel de quibus prouidebitur (præterquam vigore gratiarum exſpectatiuarum, aut cauſa permutationis) ſoluantur annatæ ſeu medij fructus, iuxta taxam ſolitam à tempore poſſeſſionis infra annum, & debitum huiuſmodi ſimiliter in ſucceſſorem in beneficio non tranſeat.

Sed de beneficijs, quæ valorem viginti quatuor florenorum auri de camera nō excedunt, nihil ſoluatur: curatque hæc obſer-

uantia

nis, acceptionis, commutationis, * reſeruationis, conſtitutionis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum.

alias cõmunicationis.

Datum Romæ apud S. Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, milleſimo, quadringenteſimo quadrageſimo ſeptimo, Kal. Aprilis. * Pont. noſtri anno ſecundo.

** alias, quarta decimo Kal. April.*

COM-

COMMENTARIVS IN REGVLAS IVRIS LIBRI VI. DECRETALIVM.

IN TITVLVM DE REGVLIS Iuris lib. VI. Decretalium.

HVivs Tituli auctor eſt Bonifacius VIII. Summus Pont. quem ideo poſtremo loco ſubiecit, vt ea, quæ prioribus titulis ſparſim per ſingulas ſpecies tradita ſunt, in regulas quaſdam, veluti breuiſſimas notas, conijceret: imitatus nimirum libros Pandectarum, in quibus & poſt omnium tractationem, Titulus de Regulis iuris, vltimus annectitur, tanquam priora omnia in breuiſſima capita conferens. Vnde & regula à Paulo IC. ita deſcribitur: *quod rem, quæ eſt, breuiter enarret, non vt ex regula ius ſumatur, ſed vt ex iure, quod eſt, regula fiat a.* Per regulam igitur breuem rerum narrationem in vnum coactam intelligimus, vt quod in ſingulis rebus iuris eſt, per eam breuiter demonſtretur.

a l. 1. ff. hoc. tit.

Vt

Vt exempli gratia; Cùm alibi traditum eſſet: Periurum ad dicendum teſtimonium minimè admittendum eſſe, propter ſuſpicionem periurij: *b* item marito ſæuienti non eſſe facilè reſtituendam vxorem ab eo digreſſam propter metum ſæuitiæ *c*: item ſemel negligenti non poſſe rem tutò iterum committi *d*; Bonifacius huius Tituli author, occaſionem ſumpſit huius regulæ condendæ: *Semel malus ſemper præſumitur eſſe malus. e* Idem in alijs regulis accidit.

b *c. teſtimonium. 54. lib. 1. præterquã pro reatu periurij. ext. de teſtib. iuncto c. paruuli. 12. q. 5. & c. non poteſt. 2. q. 7.* c *c. literas 15. in fi. ext. de reſtitut. ſpoliator.* d *c. ſcribam 9. ext. de præſumptio.* e *c. ſemel malus infr. hoc tit.*

Quæ tamen non eò dicuntur, quaſi Regula ſit nuda tantùm narratio ſeu coniectio multarum rerum, ita quod nulla inde iuris deciſio depromi poſſit; ſed vt oſtendatur, regulam ex conſtituto antea iure, tanquam ex præexiſtenti (vt ita loquar) materia ſua, non verò è contra, ius ex regula natum & profectum eſſe *f*. Nec enim negatur, eam ad alias ſpecies iure non expreſſas traduci poſſe. Imò rectè ad has regulas confugitur, quòd multorum iurium, ex quibus deſumptæ ſunt, apertam ſententiam exprimant, quæ æquè valere debet, in caſibus non deciſis, ob eandem æquitatem *g*, *non poſſunt*, inquit Iulianus, *omnes articuli ſigillatim aut legibus aut Senatuſconſultis comprehendi, ſed cum in aliquâ cauſâ ſententia eorũ manifeſta*

f *gloſſa ad d. l. 1. ff. hoc tit.*

g *l. illud quæſitum. 32 in princ. ff ad leg. aquil.*

i *eſt*

eſt, is qui iuriſdictioni præeſt, ad ſimilia procedere, atq; ita ius dicere debet h.

h textus in l. non poſſunt. 12. c. cum l. ſeq. ff. de legib. c. inter cæteras 4. ext. de reſcript. c. 28 circa med. ext. de tranſlatio. Epiſc.

Quare cùm multi variiq́ue caſus quotidie incidere ſolent, qui diſertis verbis à iure deciſi non ſunt; licebit in hac multitudine varietate rerum, ad has iuris regulas, tamquam ad communia quædam capita recurrere. Eſt enim hic Titulus, veluti penus quidem, in quâ totius quaſi iuris theſaurus deliteſcit; adeoque viam aperit de quauis cauſa confeſtim, & ex tempore reſpondendi i. Neque enim aſſentiendum eſt Iacobo Cuiacio in Poſthumo, qui eius nomine circumfertur; aſſerenti, ex regulâ letâia & perniciosa argumenta deduci: k quod duobus allatis exemplis ita comprobat; Regula eſt (inquit) inuito beneficium non datur; At libertas beneficium eſt, & tamen inuito datur, *l. vlt. C. De teſtam. manumiſſ.* Item regula eſt: deteriorem conditionem per ſeruum fieri non poſſe. *l. melior, ff. De reg. iur.* ſed ſeruus delinquendo poteſt; quia Dominus ſeruum noxæ dedere cogitur. *l. 1. §. quod igitur ff. De vi & vi arm.* Sed non videt ipſe, nos eo caſu non loqui, vbi contra regulam expreſſum ius vrget, vt in exemplis ad eo allatis, aut aperta ratio contrarium euincit

i Videatur eleganter D. Peckius præceptor olim meus obſeruãdus ad Rubr. huius tit. Panor. ad rubr. ext. eod.

k ad l. 1. in fi. ff. hoc tit.

qui-

quibus caſibus officium ſuum perdit regula,vt vtar verbis d.l.1. ff.hoc tit. Verùm loquimur in caſu non deciſo à iure,aut vbi ratio quæ diuerſum ſuadet, nulla ſubeſt, cur à regula diſcedendum ſit. Hinc gloſſa noſtra l; potior eſt eius cauſa, inquit pro quo facit regula, habet enim aduerſarius oſtendere rationem,quare in illo caſu regula non loquatur. Et hæc ita eſſe, conuincit vel ſecunda regula Digeſtorum: *Fœminæ*, inquit Vlpianus, *ab omnibus officiis ciuilibus & publicis remotæ ſunt, & ideò nec iudices eſſe poſſunt, nec magiſtratum gerere,&c.* Nonnè ex præmiſſa regula: *fœminæ ab omnibus officiis ciuilibus & publicis remotæ ſunt*: infert apertè Vlpianus eas nec iudices eſſe poſſe, nec magiſtratum gerere? Cæterùm ipſas regulas ex ordine & quantum fieri poteſt, breuiſſimè, explicemus. l *hic ad Rubr.circa fi.*

REGVLA I.

Beneficium Eccleſiaſticum non poteſt licitè ſine inſtitutione canonica obtineri.

BENEFICIVM Eccleſiaſticum, & ius percipiendi reditus ſiue obuentiones Eccleſiaſticas, quale habent Epiſcopi, Abbates, Decani, Præpoſiti, Parochi, Canonici, alijque Clerici diuinis miniſterijs ſiue officijs adſcripti *a*: Inſtitutio verò Canonica, dicitur receptio ad ipſum beneficium Eccleſiaſticum, iuxta præſcriptum ſacrorum canonum; veluti, quæ fit per legitimam electionem vel poſtulatiouem & confirmationem; per collationem ſimplicem, ſiue ad præſentationem patroni Eccleſiæ ſiue Eccleſiaſtici beneficij. Hæc enim nomine inſtitutionis Canonicæ veniunt *b*. Ex quibus conſequens eſt; eum qui aliter ad beneficium Eccleſiaſticum electus eſt; vel quia non ſeruata forma electionis *c*; vel ab eo electus eſt, cui eligendi ius non erat *d* vel ſimoniacè, *e* vel aliter indignus electus eſt, *f* non poſſe dici canonicè inſtitutum. *g* Similiter qui obtinuit à laico Eccleſiarum vel Eccleſiaſticum bene-

a c. 1. ext. de maledicis. c. quanto. 7. ext. de offic. iud. ord. c. ad decorem 5. ext. de inſtitutio. *b Vt toto tit. ext. de inſtitutio. c. 4. c. 6. ext. de his qua fi. à prał. c. cũ eccleſia. 31. ext. de electio.* *c de qua in c. quia propter. 42. ext. de electio. c. cum expediat. 29. eod. in 6* *d c. maſſana 56. c. ſacroſancta. 51. ext. de elect. c. 8. ext. de conſuetud.* *e c. in extrauag. com.* *f c. quanquam. 18. de electio. in 6.* *g dictis iurib.* *h c. 4. cap. 8. c. 10. c. 15. ext. de iure patro.*

neficium (etiamſi laicus eiuſdem Eccleſiæ vel beneficij patronus ſit) abſque auctoritate Epiſcopi, vel alterius Superioris *h*; ſiue alicuj collatum eſt beneficium nondum vacare, *i* vel ſi ipſe cui collatum eſt, laicus, *k* vel clericus coniugatus ſit; *l* Nam hi omnes canonicè inſtitui non poſſunt *m*. Huius regulæ rationem reddit D. Peckius hic; quòd in Eccleſiam Dei non debet alius eſſe ingreſſus, quàm per oſtium, cuius claues præfectis Eccleſiarum committuntur, qui eiſdem clauibus & Canonicis regulis inſtituendos in eandem Eccleſiam Dei intromittunt. Nam & hûc ſpectat Innocentij IV. conſtitutio, in Concilio Lugdunenſi, quâ duobus de dignitate, perſonatu vel alio beneficio Eccleſiaſtico contendentibus, & altero per contumaciam abſente; prohibet miſſionem fieri in poſſeſſionem beneficij, causâ rei ſeruandæ (quæ alioqui ſolet fieri in alijs cauſis, vbi reus ante litis conteſtationem contumaciter abeſt *n*) ſed titulus, quo nititur actor præſens examinari debet; Idq; vt videtur ingreſſus vitioſus in beneficium, hoc eſt, qui abſq; titulo eſt, ſiue canonica inſtitutione *o*: Quare & qui lõgo tempore beneficium poſſedit abſq; inſtitutione canonicâ, ſe defendere non poterit temporis præſcriptione, cùm id quod ab initio nullum eſt, tactu temporis nõ conualeſcat *p*.

i c. 2. ext. de conceſſ. praebend.

k c. 3. ext. de institutio. c. cum adeò. 17. ext. de reſcrip.

l c. 5. ext. de cler. coniug.

m Vt iam

n c. 3. c. 5. §. in alijs. ext. Vt lite non conteſt.

o c. Vnico. de eo qui mittitur in poſſ.

p c. non firmatur, & ibi latius dicemus. infr. eod.

Cui certè aduerſari videtur textus in c. cura 11. ext. de iure patron. Quo loco Eccleſiæ à laicis acceptæ præſcriptione acquiruntur per Clericum, quaſi nullo titulo precedenti. Textus verba hæc ſunt: *Mandamus, quatenus ex donatione laicorum, niſi auctoritas Diœceſani Epiſcopi & conſenſus ad ſit, nullus veſtrum aliquas ſibi Eccleſias vendicare præſumat, vel retinere taliter acquiſitas: Niſi legitima fuerit præſcriptione munitus. aut Diœceſani Epiſcopi habuerit poſtea conſenſum.* Ex quibus verbis conſtat donationem Eccleſiarum à laicis factam tunc valere, ſi auctoritas & conſenſus Epiſcopi interuenerit, aut ex poſt facto conſenſus eius acceſſerit; aut ſi Clericus legitimâ præſcriptione munitus ſit. Sed reſpondetur, eam legitimam præſcriptionem in d. c. cura. intelligi, quæ & bonæ fidei eſt: malæ enim fidei poſſeſſor nunquam præſcribit *q*. Vnde conſtituendum eſt, textum eâ ſpecie loqui, quando poſſeſſor bonæ fidei eſt, hoc eſt, quando credit Epiſcopum (qui ſuæ diœceſeos curam & inſpectionem gerit) conniuere, & quaſi videntibus oculis diſſimulare donationem Clerico à laico factã: & ſubſequenter conſenſum ſuum, licet tacitum, accommodaſſe, qui loco tituli eſt *r*.

q Vt regula ſeq. vbi & dicam latius.

r Vide gloſſ. & Pano. ad d. c. cura. & qua habet Couarru. ad c. poſſeſſor. in 2. parte relect. §. 10. nu. 1. infr. hoc tit.

RE-

REGVLA II.

Poſſeſſor malæ fidei vllo tempore non præſcribit.

HÆc regula deſumpta eſt ex cap. 5. c. 17. in fi. c. 19. in fin. & cap. fin. ext. de præſcriptio. Eſt autem præſcribere, rem aliquam adquirere per continuationem poſſeſſionis temporis à iure definiti *a*. Vt autem præſcriptioni locus ſit, requirit hæc regula noſtra, vt poſſeſſor bonæ non malæ fidei ſit, hoc eſt, quod exiſtimet rem quam poſſidet ſuam non alienam eſſe: nam fidem hîc pro conſcientia accipimus *b*. Et ratio regulæ eſt; quia is qui malæ fidei eſt, peccat ex D. Pauli ſententia, dum id quod ex fide non eſt, peccatum eſſe aſſerit: *c* Nec minùs in præceptum Decalogi incidit, quo alienæ rei votum ſiue affectatio interdicta eſt, *d* Non igitur malæ fidei poſſeſſor præſcribit quantocunque etiam tempore, licet immemoriali, poſſideat *e*. *Cum tanto ſint grauiora peccata* inquit alibi textus *quantò diutius infelicem animam detinent alligatam f*. Et hæc adeò obtinent, vt neceſsè ſit non tantum ab initio præſcriptionis bonam fidem poſſeſſorem habuiſſe, verum etiam in progreſſu & toto præſcriptionis

i 4 tempo-

a Vt liquet ex tit. Decretal. de præſcriptio. ext. & in 6. ex tit. C. De præſcrip. lõgi temp. 10. vel 20. annor. cum aliquot titulis ſeqq. Vt de latius in Sũma noſtra ſub tit. de except. omnib.

b c. fi. ext. de præſcriptio. c. fi. virgo. 34. q. 2. l. bona fideĩ 109. ff. De verb. ſignif.

c ad Roma. 14. in fin. iuncto §. illud. circa med. de pœnit. diſt. d *præceptum vltimum Decalogi: Non domum, non agrum, &c.* e *c. 5. & c. fi. ext. de præſcrip.* f *in c. fi. ext. de conſuetud. c. penult. ext. de conſang.*

tempore; ob eandem rationem *g*. Quamuis aliud iure ciuili receptum ſit; quo ſufficit à principio bonam fidem habuiſſe non autem ea neceſſaria eſt ad perficiendam ſiue complendam præſcriptionem *h*. Sed hoc iure non vtimur, propter peccatum, quod prouenit ex conſcientia rei alienæ: *Cum generaliter*, aut Innocentius III. in generali Concilio Lateranenſi, *ſit omni conſtitutioni atque conſuetudini derogandum, quæ abſque mortali peccato non poteſt obſeruari i*. Vt hinc in Camera Imperiali hæc regula noſtra multis præiudicijs comprobata ſit, contra ius ciuile *k*.

Ab hac tamen regula excipitur caſus in cap. 1. ext. de præſcriptionib. vbi Epiſcopus contra alium Epiſcopũ triennio præſcribit locum à ſe conuerſum ad Catholicam vnitatem, cum tamen non ignoret eum eſſe alterius: Verùm id fit auctoritate ſacrorum Canonum, quibus cùm omnes Eccleſiæ ſubiectæ ſint, & ab ijs certam legem accipiant; id certè conſtituere potuerunt, vt res vnius Eccleſiæ, alteri ex iuſta cauſa adquiri poſſit. Itaque rei alienæ fidem ſuſtinent hoc caſu ſacri Canones in fauorem Catholicæ religionis.

Qua ratione, etiam hoc iure rectè defendi poterunt præſcriptiones earum rerũ, quæ ob non ſolutum vectigal, vel aliud delictum

g & per tex. in d. c. fi. ext. de præſcrip.
h l. Vnica. C. De Vſucap. transfor. l. ſi aliena. 10. in princ. ff. De Vſurp. & Vſucap. §. diutina. Inſt. De Vſucap.
i c. fi. ext. de præſcript.
k teſte And. Gail, lib. 2. obſ. 18. n. 7.

lictum in commiſſum ceciderunt, etiamſi is, qui poſſidet, intelligat eas ad fiſcum ſpectare *l.* Quid enim prohibet Principem rebus in fiſcum ſuum illatis vel inferendis propter delictum, hanc præſcriptionem imponere? aut pœnam, quam ipſe ſtatuit, certo modo abolere? Niſi de contraria eius mente aliunde conſtaret, vt in ſpecie cap. 2. de præſcriptio. lib. 6. qua in bonis hæreticorum bona fides requiritur; quia id diſertè cauet ibidem S. Pontifex.

l l. 2. C. De vectig. & commiſſ. c. cum ſecundum. 19. de hæret. lib. 4.

REGVLA III.

Sine poſſeſſione præſcriptio non procedit.

DEDVCTA videtur hæc regula ex cap. cauſam. 7. ext. de præſcriptio. ex cap. 3. in fin. ext. de probationib. Cui ſimilis extat textus in l. ſine poſſeſſione. 25. ff. de vſurp. & vſucap.

Hac itaq; regulâ docemur, poſſeſſionem planè neceſſariam eſſe ad præſcriptionem, non tantum inchoandam, verumetiam eandem continuandam & perficiendam. Si enim medio tempore, id eſt, ante completam præſcriptionem, poſſeſſio interrupta fuerit, ceſſat præſcriptio *a.* Quod duobus modis contingere poteſt, aut naturaliter, aut ciuiliter. Naturaliter, cum quis de poſſeſſione ſua vi deijcitur, vel poſſeſſori

a c. illud. 8. & c. audi- tis. 15. ext. de præſcrip. l. naturaliter. 5. ff. de vſurp. & vſucap.

res mobilis eripitur *b*. Item, ſi res à mari vel à flumine occupetur *c*. Ciuiliter, hoc eſt, iuris ciuilis auctoritate, cum poſſeſſor in ius vocatur, vel cum eo litis conteſtatio fit. Nam per ſolam etiam citationem interrumpitur præſcriptio 30. annorum *d*; per litis verò conteſtationem ea, quæ longi tēporis eſt *e*. Præſcriptio verò triennalis neque citatione, neq; litis conteſtatione impeditur, licet cœpto iudicio ſine effectu currat *f*: exceptis quatuor caſibus, qui alibi recenſentur *g*.

Is autem poſſidere dicitur, qui alicui rei ſuo nomine inſiſtit *h*, idque etiam ſolo animo: Nam licet ad adquirendam poſſeſſionem corpus & animus ſimul requirantur *i*; ad poſſeſſionem tamen retinendam ſufficit vel ſolus animus; veluti, in eo, qui peregrè profectus res ſuas domi reliquit; retinet enim hic animo poſſeſſionem *k*. Addidi, *ſuo nomine*. Etenim colonus, inquilinus, procurator, depoſitarius, commodatarius, & ſimiles; ideò poſſidere non dicuntur, quod non ſuo ſed alieno nomine in poſſeſſione ſint *l*, ac proinde non præſcribunt *m*.

b *d. l. naturaliter.*
c *l. 3. §. Labeo. l. Pomponius. 13. in princ. ff de acq. vel am. poſſ.*
d *l. 3. & l. cū notiſſimi. 7. in princ. C. de præſcrip. 30. vel 40. annor.*
e *l. mora. 26. C. de rei vind.*
f *l. ſi poſt acceptum. 18. ff de rei vind. l. 2. §. fi. ff. Pro emptore.*
g *in l. 2. C. de annali excep. adde gloſſ. & Dd. ad d. c. illud & Balbum in tract. ſuo de præſcrip.*
h *l. 1. in princ. ff de adq. vel amitt. poſſ.* i *l. 3. in princ. & l. quemadmodum. 8. ff. eam. d. tit.* k *l. clam. 6. §. qui ad nundinas. l. ſi quis ad 25. §. ſi & d. l. 3. §. in amittenda ff. d. tit. §. poſſidere inſt. de interd.* l *d. §. poſſidere. l. fi. C. De acquir. poſſ. l. 1. C. Si per vim vel alio modo. l. quod meo. 18. ff. de adquir. vel amitt. poſſ.* m *l. 2. l. 7. in fi. C. de præſcript. 30. vel 40. annor.*

Porrò

Porrò verbum *inſiſtendi*, in hac materia etiam ad res incorporales referri debet; vt ſunt, actiones, ius decimandi, eligendi, cõferendi beneficia Eccleſiaſtica, aliaque huiuſmodi incorporalia, quæ & poſſideri (licet impropriè) & præſcribi dicuntur *n*.

Illud quòd antè diximus, de continuatione poſſeſſionis; non tantùm locum habet in eodem poſſeſſore, verumetiã in eius ſucceſſore, ſiue is vniuerſalis ſit, veluti hæres; ſiue ſingularis, vt emptor, legatarius, aut ſimilis *o*; dummodò perſona media non interceſſerit, quæ continuationem interrupit *p*. Quin & præſcriptio à defuncto cœpta, ante hæreditatis aditionem rectè impletur *q*; eò quod hæreditas antequã adeatur, perſonam defuncti ſuſtineat *r*. Vnde & vacuum tempus ante hæreditatis aditionẽ & nactam poſſeſſionem, prodeſt hæredi iam poſſidenti, ad complendam præſcriptionem *s*.

n c. ad aures 6. c. de quarta 4. cũ ſimilib. ext. de præſcrip. c. 1. & c. 2. in 6. eod. tit. c. 3. ext de cauſa poſſ. & prop. c. cum Eccleſia. 21 ext. de electio. l. 1. & l. 2. C. de ſeruitut. l. 1. in fi. C. de præſcrip. lõgi temp. 10. vel 20. cum ſimil. o §. diutinã cũ §. ſeq. Inſt. de vſu. & d. l. Põponim. 13. § ſed & legatario ff. de acquir. vel amitt. poſſ. p d. l. § quæſitũ. q l. cæptã 40. ff. De vſucap. r l. hæres 22. ff. eod. tit. l. hæreditas. 34. ff de auq. rer. do. s l. nunquam 31. §. vacuum. ff. de vſucap.

Non obſtat textus in l. rerum mixtura. 30. §. Labeo. ff. De vſurp. & vſucap. quo ait Labeo: *Si is cui ad regularum vel columnarum vſucaptionem decem dies ſupereſſent, in ædificium eas cõieciſſet: nihilominus eum vſucapturum; ſi ædificium poſſediſſet.* At ex Iauoleno conſtat, ſingulas ædium partes non poſſi-

poſſideri, ſed ipſas ædes *t*. Qua ergò ratione in hoc exemplo vſucaptio procedit abſque poſſeſſione? Reſpondet Bartol. *u* hoc ſingulare eſſe in reſponſo Labeonis, propter modicum tempus quod ſupereſt ad complendam vſucaptionem. Verum hæc reſponſio, cum mera coniectura ſit, & pugnet cum l. in omnibus 15. & quæ ibi notant Dd. ff. de diuerſis & temporal. præſ. puto rectiùs nos poſſe dicere; regulas & columnas per ſe poſſideri, licet ædificio implicatæ ſint, ſiquidem mobiles & per ſe permanent in ædificio, vt in annulo & gemma, in quo verum eſt, aurum & gemmam poſſideri & vſucapi; cum vtrunq; maneat integrum *x*. Hinc columna alienis ædibus iuncta, vindicari poteſt à domino *y*. Diuerſum eſt in tignis & lapidibus, quæ cum vniuerſitate domus poſſidentur & vſucapiuntur, nec eos vindicari permittitur *z*. Nec mouet, quòd in actionibus aliiſq; iuribus incorporalibus nulla poſſeſſio detur *a*, & tamen vſucapi ſiue præſcribi dicantur *b*: Quia id verum eſt, ſi de poſſeſſione propriè dicta loquamur, quæ tantum eſt rerũ corporalium; at cum rerum incorporalium quaſi poſſeſſio ſit *c*; admiſſum quoq; eſt, vt

t in l. cum qui. 23. ff. eod. tit. de vſucap. *u ad d. §. Labeo.*

x d. §. Labeo. verſ. quid ergo. *y d. l. cum qui verſ. ſin autẽ columna.* *z §. cum in ſuo Inſt. de rer. diuiſ.*

a *l. ſequitur 4. §. ſi viã. ff. d. tit. l. ſeruus. 43. §. incorporales. ff. de acquir. rer. dom.* b *l. 1. l. 2. C. De ſeruitutib. & aq. l. ſiquis diuturno. 10. ff Si ſeruit. vind. l. fi. C. de præſcript. longi temp. l. 4. C de præſcrip. 30. vel 40 an. c. 1. de præſcript. in 6.* c *c. 3. ext. de cauſa poſ. c. ſi diligenti. 7. ext. de præſcript. d. l. ſiquis diuturno. & l. penult. ff. de ſeruitutib.*

ad

ad ſimilitudinem corporalium, etiam hæ *d d. l. 1. C.*
quaſi vſucapiantur ſiue præſcribantur *d.* *de ſeruit.*
tibicum alijs ſuper alleg.

REGVLA IV.

Peccatum non dimittitur, niſi reſti-
tuatur ablatum.

SENTENTIA D. Auguſtini eſt ex decre-
talibus vbi extat *a*, hûc traducta. Eaque *a in c. cum*
pertinet non ſolùm ad res furto vel vi abla- *tu. 5. ext. de*
tas, ſed etiam ad damnum dolo vel culpa *vſur.*
datum *b*: Cum his casibus ablata dicatur *b c ſi ext. de*
ipſius rei commoditas *c*. *iniurijs. c ſi*
quis de
clericis. 12. q. 2. c l. cum prætor. 81. ff. de verb. ſignif.

Quare etiam iudex, qui precio vel pre-
cibus ductus, aut per imperitiam malè iu-
dicauit, hac regula continebitur *d*: Sicut & *d per tex. in*
is, qui alium ſine iuſta cauſa vulnerauit, *l. fi. C. de pæ*
Nam & hic ad reſtitutionem damni tene- *na iud l. fi.*
tur, id eſt, ad expenſas in curatione vulneris *ff. de varijs*
factas, operaſque quibus caruit cariturusue *& ext. cog.*
eſt, quòd inutilis factus ſit *e*. Non enim de-
bet alteri per alterum iniqua conditio in- *e l. 3. ff. ſi*
ferri *f*, & factum cuique ſuum, non alteri *quadrupes.*
nocere debet *g*. *& l. fi ff de*
his qui dei-
cer. f l. non debet. 74. ff. de reg. iur. g l. factum 155. ff. *eod.*

Quare & hoc iure receptum eſt, vt hæ-
res ex delicto defuncti conueniri poſſit ad
reſtitutionem damni à defuncto illati, vt
eò citius peccatum defuncti expictur, *h*. *h c. fi ext. de*
contra ſententiam iuris ciuilis; quo hæres *ſepultur. c.*

ex

ex delicto defuncti non conuenitur, niſi aliquid ex delicto ad eum peruenerit: nè alieno ſcelere diteſcat hæres *i*.

Itaque certa iuris regula eſt; *peccatum non dimittitur, niſi reſtituatur ablatum*; videlicet, idem reſtituendo aut eius æſtimationem, ſi res ablata non extet. Adeò etiam ſi res ipſa ſine culpa auferentis perierit; cum ſemper fur in mora reſtituendi intelligatur *k*; mora autem ſua cuilibet nociua eſt *l*.

Sed quid ſi ſoluendo non ſit? Parcitur ei propter inopiam *m*, donec ad meliorem fortunam peruenerit *n*. Quid ſi res ablata illi donata aut damnum ab aduerſario remiſſum ſit? Licet ſint, qui remiſſionem non valere contendant, propter expreſſa huius regulæ verba, quæ tantum reſtitutionis meminit *o*; & quod alibi de reſtitutione vſurarum conſtitutum eſt *p*: Verius tamen eſt, remiſſionem valere; quia nihil intereſt, ſoluatur creditori à debitore, an voluntate eius aliter ſatisfiat *q*. Niſi quibus caſibus ius reſiſtit remiſſioni *r*.

h in literis. 5. ext de raptorib. i *l. Vnica C. ex. delict. defunct. §. non autem Inſt de perp & temp. actio.* k *l. ſi ff. de condict. furt.* l *c. mora infra. eod* m *c. ſi res. 14. q. 6. & c. cum tu. 5. ext de vſur.* n *c. Odoardus. 2. ext. de ſolutio. facit. l. ſi debitores 7. ff. de ceſſio. bono.* o *arg. l. non aliter. ff. de leg. 3.* p *in c. debitores. 6. cum c. ſeq. ext. de iureiur.* q *l. ſolutionis. 176. ff. de verb. ſignif. l. ſoluitur. 5. cum l. ſeq. ff quibus mod. pig. vel hypoth. ſol.* r *vt in c ſtatutum. 11. §. inſuper aduncto. §. penult. de reſcrip. lib. 6. & in fi. de cenſib. eod. lib. 6.*

Cæterum huic obſtare videtur textus in c. officij. 9. ext. de pœnitentijs & rem: quo reſcriptum eſt à S. Pontifice, eam mulierem quæ falſum partum ſibi ſubiecit

aut ex adultero concepit, eo animo, vt mariti ſui bona ad eum tanquam ad verum filium, excluſis legitimis hæredibus, peruenirent; nihilominus ad pœnitentiæ Sacramentum admittendam eſſe: dimittitur igitur mulieri peccatum, quæ non reſtituit. Verum hîc ſingularis ratio ſubeſt, videlicet, metus mariti, ſi ipſi rem proderet mulier; Timebat enim, (vt ipſe textus indicat) ſi maritus reſciſceret, vel mortem, vel lethale in ſe odium mariti; non quod reſtitutum ius ſuccedendi non cuperet legitimis hæredibus mariti. Quare in caſu propoſito mulieris factum ſuſtinetur vitandi maioris mali cauſa, iuxta illud ab omnibus iactitatum: *Ex duobus malis minus eligendum eſt.* § ex c. duo mala diſt. 13. *Vide de hoc caſu latius Nauarrum in Manuali.* cap. 16. num. 43. cum ſeqq.

REGVLA V.

Peccati Venia non datur niſi correcto.

REGVLA plana eſt, ſi per correctum accipiamus contritum, ad saniorẽ mentem reuerſum; non verò punitum, vt quidam perperam interpretantur. Quæ enim delinquenti gratia fit, ſi is pœnam à iure conſtitutam iam ſubijt? Sumpta videtur regula ex c. vnicô de ſchiſmaticis lib. 6. Cuius & inſignis locus extat in c. legatur. 24. quæſt. 2.

Non

Non tamen inde concludendum eſt: cuilibet corrigenti ſe, veniam dandam eſſe, in foro exteriori *a*; id enim Reipub. pernicioſum eſſet, cui expedit delicta puniri *b*: ſed ſi quando delinquenti ignoſci cõuenit, id fiat dolenti de admiſſo *c*. Itaque vſus huius regulæ & in foro conſcientiæ cernitur. *Nouit*, inquit Ambroſius *d*, *Dominus mutare ſententiam, ſi tu noueris emendare delictũ.* Sed audiamus, quid de perſeuerantibus in peccato Gregorius diſſerat; *Voluiſſent*, ait ipſe *iniqui ſi potuiſſent ſine fine viuere, vt potuiſſent ſine fine peccare. Oſtendunt enim quia in peccato ſemper viuere cupiunt, qui nunquã deſinunt peccare dum viuunt: Ad magnam ergò iuſtitiam iudicantis pertinet, vt nunquã careant ſupplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato e.*

Neq; mouet textus in c. quod quidam. 5. ext. de pœnitent. quo iubetur eorum confeſſio recipi, qui negant ſe à peccatis abſtinere poſſe. Non enim idcircò peccatum illis dimittitur, ſed eatenus ad confeſſionem admittuntur, quòd ſperet. Eccleſia crebris & ſalutaribus admonitionibus Confeſſarij tandem eos ad veram pœnitentiam redituros *f*.

a contra textum in l. qui ea mẽte 67. ff. de furt. b *l. licitatio 9. §. quod illicitè ff. de publican. l. ita vulneratus 51. circa fi. ff. ad leg. Aquil.* c *vt in l. Manichaos. 4. verſ. delictis C. de hareticis.* d *citatus in Decreto Gratiani in c. nouit. de pœnit. diſt. 1* e *extat in c. Voluiſſent. d. diſt. 1.* f *Vide Panor. ibid.*

RE-

REGVLA VI.

Nemo poteſt ad impoſsibile obligari.

SIMILIS regula eſt in l. impoſſibilium. 185. ff. eodem titul. Deſumpta videtur ex c. fin. ext. de pact. & c. fi. ext. de conditio. appoſ. ex cap. 1. de iureiur. lib. 6. Et locum habet non tantùm ſi impoſſibile in obligationem deducatur; veluti, hodie Romæ dabis, cum vterque Ingolſtadij ſit; verumetiam ſi id quod poſſibile eſt, promittatur ſub conditione impoſſibili, vt in exemplo Iuſtiniani: Si cœlum digito tetigero, dare ſpondes *a*? Prioris hæc ratio eſt, quòd omnis obligatio, aut in dando, aut in faciendo conſiſtat *b*, ſed quod non eſt, aut eſſe, ſiue fieri non poteſt, fruſtrà petitur: Non igitur eius obligatio vlla oriri poteſt. Quæ ratio eadem militat, etiamſi ignorauerint contrahentes ſe rem impoſſibilem in obligationem deduxiſſe: Non enim opinione noſtrâ rei natura vel immutatur vel noua conſtituitur. Poſterioris rationem hanc tradit Martinianus Iuriſconſultus: *quia in ea re*, inquit, *quæ ex duorum pluriumuè conſenſu agitur, omniũ voluntas ſpectatur, quorũ procul dubio in huiuſmodi actu talis cogitatio eſt, vt nihil agi exiſtiment, appoſitâ eâ conditione quam ſciant eſſe impoſſibilem.* Hæc Martinianus *c*. Itaque appoſitâ conditione impoſſibili, videntur contrahentes

a § ſi impoſſibilis. Inſt. de inutil. ſtip.

b l. 2. in princip. ff. de verb. oblig.

c textus in l. non ſolũ. 30. ff. de actio. & obli.

hentes non ſeriò ſed iocosè egiſſe. Impoſſibilitas verò duplici ex capite oriri ſolet, aut quia natura impedimento eſt, vt in ſuprà allatis & ſimilibus exemplis; aut quia ius vel boni mores vetant *d*, veluti, rem ſacram vel religioſam dari *e*: aut ſi furti vel alterius delicti nomine promiſſio fiat *f*: aut ſi hæredis inſtitutio aut legatū à teſtatore ita relictum ſit, ſi parentibus alimenta non præſtiterit, ſi ab hoſtibus patrem non redemerit *g*: *Quæ facta*, inquit eleganter Papinianus, *lædant pietatē: exiſtimationem, verecundiam noſtrā, & (vt generaliter dixerim) quæ contra bonos mores fiunt; nec facere nos poſſe credendū eſt h*: Sed hoc intereſt inter cōditiones, impoſſibiles, quæ vltimis voluntatibus adijciuntur, & quæ contractibus: vt illæ inſtitutionibus, legatis, fideicōmiſſis adiectæ, pro nō ſcriptis habeantur, in fauorem vltimæ voluntatis *i*; ſiquidem in teſtamentis plenior interpretatio adhibetur *k*; cùm non facilè credendum ſit, aliquem teſtamento ſuo aliquid adieciſſe ad impugnandum idem iudicium ſuum *l*. In contractibus verò, impoſſibiles conditiones adiectæ, infirmant ipſum contractum; cùm contractus nō eandem benignitatis interpretationem à iure recipiant, vtpotè minus fauorabiles *m*. Excepto matrimonio; cui ſi turpis vel alia conditio impoſſibilis adijciatur, habetur ea pro non adiecta,

d l. continuus 137. §. illud inſpiciendum iūcto §. cum quis ff. de verb. oblig.

e d. §. cum quis.

f l. ſi plagij. 123. de verb. oblig.

g l. cōditiones. 9. ff. de conditio. inſtitut.

h tex. eſt in l. filius. 15. ff. de cōdit. inſtitutio. iunge & l. nepos Proculo. 125. ff. de verb. ſignif.

i l. 1 & l. cōditiones. 9. ff. de condit. inſtit.

k l. in teſtamētis. 12. ff. de reg. iur.

l l. 3. ff. de teſt. milit.

m c. cum dilecti. 6. in fi. ext. de donatio.

ſcta & matrimonium purè contractum intelligitur: idq; in fauorem ipſius matrimonij: Niſi fortè adiecta conditiò, eſſet contra ſubſtantiam matrimonij; puta, ſi alter dixerit contrahentium: contraho tecum, ſi generationem prolis euitaueris; vel donec inueniam aliam honore, vel facultatibus ditiorem: aut ſi pro quæſtu adulterandam te tradideris: Etenim hæ conditiones matrimonio prorſus aduerſantur *n*. Vbi tamen teſtator conditionem impoſſibilem, poſſibilem exiſtimauit; legatum vel fidei commiſſum non valebit *o*. Cùm in teſtamentis volũtatem teſtatoris ante omnia ſpectemus *p*; in certis autem nullus eſt coniecturæ locus *q*: Quod & in contractibus retinendum eſt *r*.

n per tex. in c. fi. ext. de cõdit. appoſ. de quo aliter diſputat D. Peckius hic ſub. nu. 10. in fi. & num. ſeq.

o l. ſeruo manumiſſo 38. ff. de condict. indeb. Vide ibid. In omnem. p *l fideicommiſſa 11. §. item ſi quis. l non aliter. 69. ff. de legatis. 3.* q *l. continuus. 137. §. 2. in fi. de verb. oblig.* r *l. ſemper in contractibus. ff. de regulis iuris Vide ad reg. inſpiciamus infra eodem.*

REGVLA VII.

Priuilegium perſonale perſonam ſequitur, & extinguitur cum perſona.

EXEMPLA huius regulæ extant in cap. 2. extr. de auctor. & vſu pallij. in c. mandata, 6. ext. de præſumpt. in cap. ſanè ext. de priu leg. Eſt autem priuilegium, priuata

a c. priuilegia. diſt. 3.

b l. ius ſingulare. 16.

c ſicut videre eſt in l. 3. ff. de cenſibus in l. priuilegia 196 ff. de regul. iur.

d per hanc regulam.

e §. finitur Inſtitut. de vſufructu.

f l. ſunt qui 16. cum aliquot ll. ſeqq. ff. de re iud. iunge & l. maritus. 54. ff. ſolu. matrimon.

g l. in condemnatione 173. ff. hoc titul.

quædam lex*a*; vt & nominis etymologia indicat. Paulo I C. ius ſingulare eſt, eò quod contra rationem iuris communis concedatur *b*. Et quidem ſi in gratiam perſonæ eiuſque tantùm proſpectu, perſonale priuilegium dicitur: ſin reſpectu rei vel cauſæ, reale *c*. Igitur perſonale priuilegium perſonæ cohæret, & cum eadem extinguitur *d*; non aliter quam vſusfructus *e*, qui & idcircò perſonalis dicitur. Ceterum iuuat hanc regulam iuris ciuilis exemplis illuſtrare. Ecce maritus, dotis nomine vel aliter conuentus ab vxore, & è contra vxor à marito; item ſocius vniuerſorum bonorum, vel etiam vnius rei, parens patronus, patrona, liberique eorum & parentes, donator, miles; eatenus condemnantur, quatenus facere poſſunt *f*, ſcilicet, ne egeant *g*. At hoc beneficium cum perſonale ſit, non producitur ad fideiuſſores ipſorum vel hæredes *h* Exceptis tamen filiis mulieris, qui patri hæredes extiterunt, quibus idem beneficium à iure communicatur, vt ſcilicet & hi non niſi in id quod facere poſſunt, condemnentur *i*: Nec mirum; ſi enim id receptum eſt inter ſocios, propter ius quoddam fraternitatis, quod inter ſocios intercedit; profectò multo

§. praterea. Inſtitut. de actio. h *l. maritum. 12. cum l. ſeq. ff. Sol. matrimon. l. verum. 63. circa princip. ff. pro ſoc. & l. & ſi fideiuſſor. 24. cum l. ſequent. de re iudic.* i *l. etiam. 18. ff. Sol. matrimon.*

magis

magis recipiendum eſt inter matrem & filios, propter ius neceſſitudinis naturale. Sic priuilegium immunitatis perſonæ conceſſum, cum eâdem expirat *l*; & de non ſoluendo vectigali de rebus ſuis, ad emptorem earundem rerum non porrigitur *m*. Huius regulæ ratio ex eo perſpicitur, quod dici ſolet: Ceſſante cauſa, id eſt, perſona quæ cauſa fuit priuilegij, ceſſat quoque effectus, id eſt, ipſum priuilegium *n*. Et quod alibi eleganter tradit Paulus IC. *In omnibus*, inquiens, *cauſis id obſeruatur vt vbi perſonæ conditio locum facit beneficio, vbi deficiente ea, beneficium quoque deficiat o.*

k d. l. Verū. l l. 3. in fi. ff. de cenſib.
m l. licitatio. 9. § fi. ff de publica. Vide ibid. Dd.
n ex c. cum ceſſante. in princip. ext. de appellat.
o l. in omnibus. 68. ff. hoc tit.

Huic regulæ obijcitur beneficium reſtitutionis in integrum, & SC. Velleiani; quod licet perſonale ſit tamen ad hæredes tranſit *p*. Sed reſpondetur, vtrumque hoc beneficium non eſſe merè perſonale, ſed & rei nomine concedi propter læſionem *q*; vnde vtrumque ad hæredes rectè transfunditur *r*.

p l. non ſolum. 6. ff. de in integ. reſtit. & hæredes. 20. C. ad SC. Velleian.

q l. 1. ff. de in integ. reſtit. l. 1. ff. ad SC. Velleian. l. exceptiones. 7. ff. de except. r d. l. 3. in fin. & d. l. priuilegia.

REGVLA VIII.

Semel malus ſemper præſumitur eſſe malus.

HVIVS regulæ ſupra meminimus *a*. Intellige autem hanc regulam, de eodem gene-

a ad rubri. huius titul.

genere mali. Nec enim is, qui ſemel adulter eſt, ſtatim homicida, fur, vel alio crimine obſtrictus, præſumi debet; præcipuè ſi de vitiis oppoſitis agatur; veluti ſunt, auaritia & prodigalitas, audacia & timiditas ſiue nimia animi abiectio. Vnde quod alia iuris regula dicitur. *Defleat peccator; quia offendens in vno, factus eſt omnium reus*, ad ipſa peccata referendum non eſt, *ſed*, interprete Innocentio II. *quantum ad vitam æternam: Sicut enim, ſi peccatis omnibus eſſet inuolutus; ita ſi in vno tantum maneat. æternæ vitæ ianuam non intrabit b.*

b in c. fin. de pæn. diſt. 5.

Et cum hæc regula, ſolâ iuris præſumptione nitatur, facilè refellitur adhibita probatione in contrarium; comprobando ſcilicet, eum, qui ſemel malus fuit, ſe emendâſſe iuſtoque dolore peccatum ſuum eluiſſe: vlterius enim malus dici non debet c. Excepto periuro, cui etiam poſt emendationem amplius non creditur d: Ratio huius regulæ eſt; quod animi mutatio non præſumatur: cum mutare, ſi quid facti; & idcirco probandum eſt e: E contra is, qui ſemel bonus fuit, ſemper præſumitur bonus g, ob eandem rationem. Huc ſpectat reſponſum Menandri IC. *A barbaris*, inquit, *remiſſos milites ita reſtitui oportere Hadrian. reſcripſit ſi probabunt ſe captos euaſiſſe non trãſfugiſſe: ſed hoc licet liquidò conſtare poſſit, argumentis tamen*

c c. ferrum. cum c. ſeq. 15. q. 5o. d c. teſtimoniũ, 54. ext. de teſtib. e l. 2. ff. de iur. & fa. ignor. f c. mandata 6. ext. de reſcriptio.

men cognoſcendum eſt; & ſi bonus miles antea æſtimatus fuit, propè eſt, vt eius affirmationi credatur: ſi remanſor aut negligens ſuorum, aut ſegnis, aut extra contubernium agens; non credetur ei g. *g l. non omnes. 5. §. à barbaris. ff. de re milit.*

REGVLA IX.

Ratum quis habere non poteſt, quod ipſius nomine non eſt geſtum.

HÆc regula deſumpta eſt ex. c. penul. de ſenten. ex com. lib. 6. Conuenit cum l. ſi pupilli. 6. §. Sed ſi ego. ff. de negotiis geſt.

Ratum autem habere dicimur; cum approbamus quod noſtro nomine geſtū eſt *a*: Quod enim noſtro nomine actum non eſt, ratum habere non poſſum, quoad hunc effectum vt noſtrum fiat *b*. Fingamus Titium comparaſſe ædes à Sempronio, aut alium contractum cum eo iniuiſſe, nulla alia quàm vtriuſque contrahentium contemplatione; profectò fieri non poteſt, vt ego ratum habendo factum ipſius Titij, obligatum habeam Sempronium, propterea quod contrahentes ſe inuicem tantum obligare voluerint *c*. At ſi mei contemplatione contractus celebratus fuerit, iam ratihabitione meâ quodammodò meus contractus fit eò quod Sempronius non Titium ſed me obligatum ſibi voluerit, ex ſubſequenti ratihabitione mea *d*.

a l. quoenim. 12. in prin. ff. rem ratihab.

b iuxta hāc regulam.

c per tex. in l. ſi pupilli. 6. §. 1. ff. de nego. geſt. in l. ſi ſeruus. 13. ff. de precario. iūcta l. non omnis. 19. ff. Si cert. pet.

d iuxta regulā ſeq. & quæ ibi dicentur.

Cæterum obtinuit quoad iacturam rei mei vel alterius, me ratum habere poſſe, etiam quod meo nomine geſtum non eſt, vt in ſpecie l.3. C. de rei vindic. l. aliena. 20. in princip. ff. de pignor. act. l. 1. §. fin. ff. depoſiti. l. fin. C. ad SC. Macedo. & c. cura. 11. ext. de iure patro. vel ſi æquitas aliud ſuggerat; veluti, ſi res mea ab alio vendita ſine mandato meo apud emptorem perierit, aut ab eo præſcripta ſit; poſſum enim ratam habere hanc venditionem, vt ita à venditore precium eius conſequar e: vnde non oberit regulæ noſtræ textus in l. ei qui 7. §. fin. C. Quod cum eo qui in alien. poteſt. Quia & ibi recipitur ratihabitio in præiudicium ratum habentis; quod fieri poſſe iam monuimus.

e d. l. 3. l. ſi C de negot. geſt & l. ſi eũ ſeruum. ff ſi cert. petat.

REGVLA X.

Ratihabitionem retrotrahi, & Mandato non eſt dubium comparari.

HÆc regula hûc tranſlata eſt ex cap. penult. de ſentent. excomm. lib. 6. ex cap. fin. de iureiurand. eodem lib. & c. ſi tibi. 17. de præbend. eodem. Conuenit cum l. hoc iure. 195. ff. hoc titul. & l. vero. 12. in fi. ff. de ſolutionibus. Eſt autem accipienda ſi nomine ratum habentis negotium geſtum ſit. ſicut latius dictum eſt ad præcedentem regulam.

Et

Et non tantùm in contractibus *a*, ſed & in actibus iudicialibus *b*, adeoque in maleficijs locum habet *c*: Neque intereſt, ratihabitio à præſente vel ab abſente facta ſit, iuxtà doctrinam à Bartolo traditam; Quod in ijs, quæ ex mera voluntate alicuius pendent, non requiratur partis præſentia *d*, & in propoſito argumento probat textus in l. ſi filiusfamilias. 18. ff. ad SC. Macedo. in l. fin. C. eod. tit.

a *l. ſi fundus. 16. §. 1. ff. de pignoribus l. fi. C. ad SC. Macedo. l. ſemper qui 61. §. 1. ff. de reg. iur.*

b *l. licet. 56. ff. de iudic.* c *c. penult. extr. de ſentent. excomm. l. ex hoc iure. ff. de regul. iur.* d *Bartol. ad l. Pomponius. num. 1. ff. de negot. geſt.*

Hæc autem ratihabitio non tantùm verbis fit, verùm etiam re ipſa, ex reſponſo IC Pauli *e*. De verbis, res in confeſſo eſt. Re ipſa, veluti ſi dominus à procuratore falſo inchoatam litem perſequatur *f*; vel ſi quis ex contractu ſuo nomine ab alio inito ipſe experiatur; cenſetur enim eo ipſo contractum agnouiſſe & approbaſſe *g*; vel ſi pater receptis à filio literis ratione pecuniæ à filio mutuò acceptæ, continuò conteſtationem non interponat contrariæ voluntatis *h*.

e *in l. Paulus § ff rem rat. hab.* f *d. l. Paulus. §. 1.* g *l. ſi ſeruus alienus. 67. ff. de fideiuſ.* h *l. ſi filiusfamilias 18. ff. ad SC. Macedo.*

Quod autem inquit regula noſtra: *Ratihabitationē retrotrahi*; accipiendum eſt, iuris fictione, ad id, ſcilicet, tempus, quo negotium geſtum eſt *i*. Vnde & obligationem

i *d. l. ſi fundus §. 1. l. fi. C. ad SC. Macedon. l. donationes. 25. C. de donatio. int. vir. & vx.*

& actionem ad idem tempus referimus, non ad tempus ratihabitionis *k*: Atque hæc adeò obtinent: etiamſi is, qui geſſit, vel mortuus ſit vel furere cœperit, aut cum geſſiſſe pœnituerit; adhuc enim ratum haberi poteſt, quod geſtum eſt; niſi tempus, quo ratihabitio interponenda eſt, iam effluxerit *l*; nec enim quod lapſu temporis amiſſum eſt, ſolâ ratihabitione reſtitui poteſt *m*: Qui vnus caſus eſt, quo ratihabitio nihil operatur. Alter eſt, ſi certam formam in negotio gerendo lex requirat, vt in ſpeciebus c. nonnulli, 28. ext. de reſcrip. §. tutor autem Inſtit. de auctor. tut. l. quid ergo. 13. ff. de his qui not. infam.

k l. 3. §. hac autem actio ff. de negot. geſt.

l l. penul. & vlt. § 1. ff. rem. ratihab.

m d. l. penult. & vlt.

REGVLA XI.

Cum ſunt partium iura obſcura, reo fauendum eſt potius quàm actori.

VNDE hæc regula eruta ſit, habes in c. inter dilectos. 6. in fin. extr. de fine inſtru. in cap. 3. ext. de probatio. & in c. cùm ad ſedem. 15. ext. de reſtit. ſpol. Inquit; *Cum partium iura obſcura ſunt.* Quod duobus modis contingit; vel quia actor nihil probauit, vel quia vtrinque probationes æquales ſunt. Ad priorem modum pertinet illa Iuris ſententia. Actore non probante reus abſoluitur, etiam ſi nihil præſtiterit *a*, & nullum in re ius habeat, ſolaque poſſeſſione ſe tueatur *b*.

a l. 4. C. de edendo. c. fi. §. ext. de tuteiur.

b l. fi. C. de rei vind.

Quip-

Quippe ius agendi metimur non ex perſona ipſius rei ſed actoris *c*: Vſque adeò; licet reus onus probandi in ſe receperit & probatione defecerit; nihilo enim magis actori adiudicatio fit *d*. Semper enim illud remanet: *Actore non probante, reus abſoluitur.*

Quò ad poſteriorem modum, vbi æqualis vtrinq; probatio eſt; ſequi ſolemus quod alibi tradit textus. *promptiora ſunt iura ad abſoluendum quàm ad condemnandum e*: Et *fauorabiliores rei potius quã actores habentur f*. Præterquàm ſi de re fauorabili controuerſia ſit, qua ſpecie actori magis fauetur; puta, ſi agatur pro libertate *g*, pro dote *h*, pro teſtamento *i*, pro matrimonio *k*.

c l. 1. §. fi. ff Si pars hæred.

d l. circa 14 ff. de proba-tio. & ibi gloſ. & Bartol.

e c. 3. Verſ. c. ſi ambarũ. ext. de proba-tio. l. Arrianus. 46. ff. de oblig. & act.

f l. fauorabiliores. 125 ff. de reg. iur. g *d. c. 3. l. Titia. 59. ff. de manu. teſtam.* h *l. in ambiguis. ff de regul. iur.* i *l. ſi pars. 10. ff. de inoff. teſtam* k *c. penult. 33. q. 1. c. continebatur. 6. ext. de deſponſ. imp pub. adde his c. fi. ext. de ſent. & re iud.*

Vnde neque obſtat textus in l. inter ſtipulantem, 83. §. 1. ff. de verb. obligat. vbi in obſcuro magis creditur actori quàm reo; Quia & id accidit ob fauorem iudicij; ne in poteſtate ſit ipſius rei, tergiuerſando eludere iudicium. Eadem ſolutio adhibetur ad l. de die. 8, in princip. ff. Qui ſatiſd. cog. Nec mouet exemplum Salomonis, qui orta quæſtione de partu inter duas mulieres, in obſcuro non adiudicauit rex partum, ſed eum diuidi iuſſerit *l*; Quia id non tam iudicando, quàm veritatis explorandæ cauſa fecit: argu-

l text. in c. afferte. ext. de præſumptio.

argumento eſt, quòd non permiſerit infantem diuidi. Sed neque impedit, quòd interdum iudex neutri litigantium faueat, ſed vtrique partem rei attribu[ilegible] *m*, aut rem ſorti committit *n*. Id enim fit, non quod vtriuſque partis iura obſcura ſint, ſed vt ea, quæ alioqui certa ſunt, certo modo explicentur vel dirimantur. Regula autem noſtra loquitur, vbi partium iura obſcura ſunt, in quibus ordinarium eſt, vt reus abſoluatur ſi in probatione actor defecerit: niſi fortè præſumptio eſſet pro actore: *Sanè ſi actor*, inquit Gregorius IX. *omninò in probatione defecerit, reus debet (etſi nihil præſtiterit) obtinere; præſumptione verò faciente pro illo, reo deferri poteſt, ad oſtendendam ſuam innocentiam, iuramentum; niſi iudex (inſpectis perſonarum & cauſæ circumſtantijs) illud actori videat deferendum* o.

m *Vel l. 4. ff. Commu. diuid.*

n *Vel ſed cũ ambo. 14. ff de iudic. l. 5 ff. famil. erciſ. l. fin. in*

o *text. eſt in c. fi. §. fi. ext. de iureiur.*

Regvla XII.

In iudicijs non eſt acceptio perſonarum habenda.

HÆc regula iudicem monet, ne in adminiſtranda iuſtitia, perſonarum, quibus ius dicit, rationem habeat, ſed depoſito omni affectu, odij, fauoris, præmij, timoris, cauſam ex æquo cognoſcat *a*. *Quicunque*, ait Hieronymus, *aut conſanguinitate, aut amicitia; & è contrario, hoſtili odio vel inimicitijs,*

a *c. 1. de ſen. & re iudic. in 6. c. quatuor. 78. c. quiſquis 81. 11. q. 3.*

tijs,in iudicando ducitur, peruertit iudicium Chriſti,qui eſt iuſtitia, & fructum illius vertit in amaritudinem b. Regula autem hûc traducta videtur ex cap.nouit 13.poſt med.ext. de iudic.ex c.ſtatutum.11.§.inſuper.cum §. ſeq.de reſcript.lib.6.ext.cap.1.de ſentent. & reiud.in 6.

Cæterum non prohibetur iudex remoto affectu (quod vnicum hac regula continetur) interdum perſonarum habere rationem in iudicio,ſi ita lex iubeat;veluti,in minoribus 25. annis, quos pronunciat ex ſuis contractibus, ſine auctoritate tutoris vel curatoris initis, non obligari *c*: imò & eos reſtituit,vbi auctoritate tutoris vel curatoris in contrahendo læſi ſunt; quod non æquè eſt in maioribus *d*, item admittit exceptionem SC. Velleiani in muliere, quæ pro alio interceſſit *e*; & exceptionem SC, Macedoniani in filiofamilias, qui pecuniam numeratam mutuam accepit *f*: aliijſque perſonis ex alijs cauſis ſuccurrit; adeò quòd vnum ex eadem cauſa abſoluat, alium verò condemnet. Et rectè; cum lex ita ex cauſa iubeat.

Idem & in delictis euenit, in quibus ex iiſdem facinoribus nonnunquam alij aliter puniuntur; vt puta,aliter ſerui, aliter liberi *g* furioſis delicti pœna remittitur, non qui ſanę mentis ſunt *h*; de quibus latè Tiraquellus

b *tex. eſt in c.79. quicunque. 11 q.3.*

c *tit. Inſtit. de auctor. tut in prin. l.3.C.de in integ reſt.t.*

d *d.l.3.& toto tit. ff. de minorib.*

e *Tit. ff.& C. ad SC. Velleian.*

f *Tit. ff. & C. ad SC. Maced.*

g *l. aut facta.16. §. perſona. ff. de pœnis.*

h *l. diuus.*

quellus *i*. Sed hæc,vt diximus, auctoritate iuris fiunt, non ex priuato affectu iudicis; qui hac regula inhibetur.

24 ff. de off. præſid. *i in Tracta- tu de pœnis.*

His obiicitur text. in c. Clerico. diſt. 50. in c. 3. ext. de off. legati. Quibus locis Pontifex iuſtam pœnam remittit delinquenti, propter affectionem ſuam. Verùm reſpondetur, in ſummo Principe reprehendi hoc non debere, in cuius arbitrio omnes pœnæ reſident. At in inferiore iudice non admittitur vt is pœnæ à iure conſtitutæ gratiam facere poſſit *k*; cùm non debeat eſſe clementior lege *l*, ſed pœnam potius ex præſcripto legis exequi *m*. Niſi fortè iuſta cauſa iudicem permoueret ad augendam vel diminuendam pœnam, quod illi permiſſum eſt *n*.

k *l. ſi quis pœna. 244. ff. de verb. ſignif.* l *§. oportet Nouell. de iudicibus.* m *l. 1. §. 1. in fi. ff. ad SC. Turpil. c. 1. & c. 5. extr. de conſtitutio.* n *l. 3. & l. 4. C. ex quibus cauſ. infam. irrog. l. quid ergo. 13. §. pœna grauior. ff. de his qui not. infam l. hodie. 13. l. in metallum 22. ff. de pœnis. Vide omninò Tiraquell. in d. tract.*

REGVLA XIIII.

Ignorantia facti non iuris excuſat.

FACTI ignorantia dicitur, cũ quis ignorat id, quod factum eſt. Iuris verò ignorantia, cum ignorat, quod à iure conſtitutum vel comprehenſum eſt. Exempla huius regulæ extant in c. 1. c. 2. ext. de ordin. ab Epiſcopo. in c. 2 text. de cogna. ſpirit. in c. pen. extr. de clerico ex commu. in c. ſi beneficia. 20. in

26 in c. eum qui. 18. de præbend. lib. 6. adde & l. 1. ff. de iur. & fa. ignor. vbi hæc regula multis exemplis illuſtratur.

Intelligimus autem hoc loco ignorantiã facti, non proprij ſed alieni; ſiquidem ignorantia proprij facti veniam non meretur *a*. Niſi vbi ignorans de damno vitando, alter verò de lucro captando certaret; veluti in condictione indebiti *b*: neque enim naturâ æquum eſt, locupletari cum alterius iniuriâ *c*: Aut vbi factum proprium antiquum eſt, cujus memoriam non ita facilè repetimus *d*. His enim caſibus nihil officit ignorantia etiam facti proprij.

a per tex. in l. quanquã. 7. ff. ad SC. Velleian. in l. item quæritur. 13. §. Si ſtello. int. ſed addes §. 1. ff. Locati. b *l.* 1. *l. ſed & ſi me 22. & paſſim. ff. de condict. indeb.* c *l. nam hoc natura 14. ff. d. tit de condict. indeb. c. locupletari. de reg. iur. lib. 6.* d *l. peregre. 44. ff. de adq. vel om. poſ. Couarr. ad c. poſſeſſor. in parte. 2. relect. §. 8. nu. 2. ſupra hoc titulo.*

Ratio autem Regulæ ex eo pendet, quod facta aliena infinita ſint, & plerunque etiam prudentiſſimos fallant; proinde nulla culpa ignoranti adſcribi debet: At ius finitum eſt, & eſſe debet, adeoque ab omnibus intelligi, aut ſaltem de eo alij peritiores conſuli *e*; ita quod ius ignorans, propter culpam ſuam minimè excuſetur, locuſque ſit Regulæ iuris ciuilis: *Quod quis ex culpa ſua damnum ſentit, non intelligitur damnum ſentire f.*

e l. 2. l. regula. 9. §. ſed facti ff. de iur. & fa. ignor. iuncta l. leges. 9. C. de legib. & l. in bonorũ. 10. de bonor. poſſeſſ. f l quod quis ex culpa ff. hoc tit.

Sed ſententiam huius Regulæ latius expendamus, hæc enim perpetua eſt. Quod enim dicitur; ignorantiam facti excuſare,

tum

tum demùm verum eſt, vbi ignorantia probabilis eſt, non ſupini aut nimiùm ſecuri hominis *g*. Et enim non excuſatur is, qui quod omnes in ciuitate vel in vicinia ſciũt, ipſe ſolus ignoret *h*; vel eius ignorantiam obtendit, quod publicè & ſolenniter denunciatum aut ſcripto propoſitum eſt *i*. Itaque probabilis alieni facti ignorantia eſſe debet.

g l.3. & l.6. & l.penult. §. ſed facti. ff. de iur. & fa. ignor. l. fin. in fin. ff pro ſuo. c.1. in fi. ext. de ord, ab Epiſcop. h *d. §. ſed facti c. quanto 8. ext. de præſumpt.* i *cap.1. ext. de poſtul. præla. c fin. extr qui matrimon. accuſat. poſſ. l. ſed etſi pupillus. §.1. ff de inſtitutio actio.*

Neque huic aduerſatur text. in l. cum putarem. 36. ff. famil. erciſ. quo error facti nocet ei, qui alium tanquam cohęredem ſuum, cùm non eſſet, in diuiſionẽ hęreditatis admiſit. Quia id accidit propter ſentẽtiam iudicis, quæ inter litigantes ius facit *k*, nec enim ex iudicati cauſa ſoluti repetitio datur *l*: Ceterum vbi diuiſio ſine iudice facta eſt, nihil impedit illud repeti, quod alter ex diuiſione iniuſtè accepit *m*: Non mouet quoq; textus in c. lectum. 34. q.2. quo pœnitentia indicitur illi, qui errore lapſus cũ vxoris ſuæ ſorore, putans eam vxorem eſſe, concubuit. Nam id fit in maiorem cautelam *n*; fortè enim conſenſus aliquis irrepſit *o*. Neq; præiudicat; quod hæres ex contractu defuncti,

k l. ingeniũ. ff. de ſtatu hom. *l l.1. C. de condict. in. deb.* *m ex hac regula noſtra, & ex d. l. cum putarem. in fi. & l. ſi poſt. 4. C. de iur. & fa. ignor.* n *vt gloſſ. ibid. annotauit.* o *facit c. excommunicatum, 23. quæſt. 5. & c. ſi quis inſaniens. 15. quæſt. 1.*

tan-

tanquam ex alieno facto co̅ueniatur *p*: ideo quod, hæres fingatur eadem perſona cum defuncto *q*. cui & meritò imputatur, quod omiſſa deliberatione ſiue inuentario, hæreditatem defuncti inconſultò adierit *r*.

p toto tit. C. de heredit. act.

q Nouell. de iureiur. à morien.

r praſ. circa princ. x l. fi. C. de iure delib.

Iam quod attinet ad alterum membrum huius Regulæ, de iuris ignorantia. Hanc, ait Regula, non excuſare ignorantem; Intellige quoad adquirendum, non quoad damnum amittendæ rei ſuæ, in quo ignorantia iuris excuſat, id eſt, non nocet, Ita enim attemperat Papinianus IC. *Iuris ignorantia*, in quit, *non prodeſt adquirere volentibus; ſuum verò petentibus non nocet s*. Iterum; *Error facti ne maribus quidem in damnis vel compendiis obeſt: Iuris autem error nec fœminis in compendiis prodeſt. Cæterùm omnibus iuris error in damnis amittendæ rei ſuæ non nocet t*. Ecce, hæres qui iuris ignorantia ductus, ſoluit integrum legatum vel fideicommiſſum, perdit Falcidium *u*. Item qui bonorum poſſeſſionem intra legitimu̅ tempus non agnouit iuris errore lapſus à petitione eius excluditur *x*; eò quòd vtroque caſu de compendio agatur. Sin autem per iuris ignorantiam indebitum alicui ſolutum ſit; quia hîc damnum vnius, & alterius lucrum vertitur: vtique ſoluti repetitio conceditur *y*: Nec enim obeſt ſoluendi ignorantia iuris, etiamſi ea culpâ

s l. iuris. 7. ff. De iur. & fa. ignor.

t l. error. 8. ff. d. tit.

u l. error. 9. C. ad leg. Falcid.

x l. 1. ff. de iur. & fa. ignor.

y Tit. ff. & C. de condict. indeb.

non careat; cum naturalis æquitas hac in re præponderet, quæ prohibet, locupletari cum alterius detrimento *z*. Quò referendum eſt legatum ſiue fideicommiſſum in non ſolenni teſtamento, vel codicillis non ritè ordinatis, relictum, vt & illud per iuris errorem ſolutum ab hærede, condici poſſit *a*. Cum & hoc caſu agatur de amittenda re, iam antè quæſita hæredi per aditionem hæreditatis: quamuis ſint, qui huic ſententiæ reluctentur *b*. Hinc tamen excipiuntur legata & fideicommiſſa, quæ ſacroſanctis Eccleſijs, & cæteris venerabilibus locis relicta ſunt; vel vbi ad reſtitutionem damni ex lege Aquilia actum eſt: Nam cum ex his cauſis inficiando lis creſcat, indebitum per errorem ſolutum non repetitur: eò quòd tranſactum videatur, ne inficiatus ſubijciatur periculo dupli *c*. Singulariter receptum eſt in militibus, & minoribus 25. annis, vt nec in compendio faciendo his obſit ignorantia iuris *d*; propterea, quod illi magis arma quàm leges tractent *e*; hi verò propter imbecillitatem iudicij, venia digni ſint *f*. Adde, & ignorantiam iuris in compendijs tunc demum obeſſe, ſi ignorans Iuriſconſulti copiam habuerit, quem potuerit conſulere: vel ſua prudentia ita inſtructus fuerit, vt facilè ſcire potuerit, ignorantiam iuris ſibi detrimen-

z l. nã hoc natura 14. ff. de con. dict. indeb.

a per tex. in l. ſi veritas. 23. C. de fideicõmiſſ. & in l. non dubium. 16 C. de teſtã.

b Vide Bartol. ad locũ quis 10. C. de iur. & fa. ignor.

c §. ſi Inſtitu. de obligatio. quæ ex quaſi cont. l. 4. C. de condict. indeb. l. 4. C. de lege Aquil. ad. de ibid. Dd.

d l. regula. 9. §. 1. ff. De iur. & fa. ignor.

e l. ſi. C. de iure delib.

f l. quãuis. 21. C. de iur & fa. ignor.

trimento futuram *g.* quæ inſignis hac in re limitatio eſt.

g d. l. regula §. ſed iuris. l. in bonor. 10. ff. de bonor. poſſ.

Cæterum quæſitum eſt, an iuris ignorantia in delictis excuſet. In quo certè prædicta Papiniani moderatio de damno & de compendio adhiberi non poteſt. Verius tamen eſt; delinquentem excuſare, ſaltem vt mitius puniatur *h.*

h *per tex. in § ita, tamẽ verſ. nam ſi leg. Cornel.*

Inſtit. de vi bon. raptor. l. quæ adulterium. 38. §. 1. in ſ(i)ola ff. ad leg. Iul. de adult. l. diuus. 15. §. penult. ff. ad de falſ.

Quia error iuris, dolum non continet *i,* qui in delictis, præcipuè publicis, ſpectatur *k:* dum tamen delictum non ſit contra ius naturale, vel rationem iuris naturalis *l,* aut contra ius ciuile notorium & indubitatum; de quibus fuſius apud Andream Tiraquellum *m.*

i *l. igitur, 12. verſ. & generaliter ff. de liberali cauſa.*

k *l. penult. ff. de leg. Iul. de adult. cum iureb. in gloſſ. alleg.* l *d. l. quæ adulterium. §. 1. & l. 2. C. de iis.* *dem ius voc.* m *in Tracta. de pœnis, cauſa 11.*

Quocirca non obſtat tex. in l. qui commeatum, 14. in fi. ff. de re milit. vbi propter ignorata iura tyroni parcitur.

Vtrum verò contra ius delinquens peccet in foro animæ, alij conſulantur *n.* Quãuis alicui fortaſſe videri poſſet, eum qui contra ius Ciuile facit nullam noxam contrahere, dummodò contemptus & ſcandalum abſint; ex eo, quòd alienatio rei do-

n *Nauarr. fuſè in Manuali. cap. 23. nu. 44. cum ſeqq. Syluester. n. ſumma. in verba, ignorantia.*

 talis

talis & renuntiatio hæreditatis, alioquin à iure Ciuili improbatæ, iuramento confirmentur *o*. At verò rei turpi, vt eſt peccatum, iuramentum accedere non poteſt, propter iuris regulam: *Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum p.* Verum hæc ſententia D. Thomæ cæteriſque Theologis non probatur *q*.

o *c. cum contingat. 28. extra de iureiurando. c. 1. de pactis in 6.*
p *c. non eſt obligatoriũ infra eod.*

q *D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 4. & Gregorius de Valentia tomo 2. diſp. 7. q. 6. puncto 6. Vbi ex communi Catholicorum ſententia contrarium tradunt.*

Regvla XIV.

Cum quis in ius ſuccedit alterius, iuſtam ignorantiæ cauſam cenſetur habere.

Similis ferè regula extat in ff. hoc tit. in l. qui in alterius. Si enim alieni facti ignorantia iuſta eſt, vti ſupra ad præcedentem regulam diximus, ergo & eius in cuius hæreditatem vel locum ſucceditur; nam & huius factum alienum eſt. Quo fit, vt hæres vel alius ſucceſſor cogi non poſſit iurare de facto defuncti vel alterius propter iuſtam ignorantiæ cauſam *a*. Niſi, vbi quis tanquam teſtis alieni facti adhibetur; qua tamen ſpecie, non tam de facto alieno, quàm de proprio, iuratus deponit, quòd, ſcilicet, vel viderit vel audiuerit, vel alio corporis ſenſu defuncti factum vel alterius perceperit *b*. Atq; idcircò ad præſentem

a *l. Marcellus. 11. §. 1. ff. rerum amota. l. Videamus. 4. in princ. ff. de in litem iurando.*
b *l. fi. C. de fideicommiſſis.*

ſentem regulam hoc non pertinet. Neque his obſtat regula; is qui in ius. infra. eod. Nam illa non de facto (de quo hic agitur) ſed de iure defuncti loquitur.

REGVLA XV.

Odia reſtringi, & fauores conuenit ampliari.

ODIA fauoribus opponuntur: qualia ſunt, quæ iuri communi derogant, vel alteri præiudicium adferunt. Iuri communi; vt ſunt ſtatuta illi contraria. Cùm enim ius commune ideò fauorabile ſit, quòd publicæ tranquillitatis cauſâ in commune ſit conſtitutum; neceſſe eſt, vt ſtatuta, quæ huic aduerſantur, ſtrictè accipienda ſint, & redigenda, quantum fieri poteſt, ad ius commune *a*. Nam & ſi quid in ſtatutis deſideratur, à iure communi ſuppleri ſolet *b*. idem eſt in diſpenſationibus, quæ & odioſæ ſunt, quòd aduerſus ius cõmune concedantùr; ac proinde ſtrictam quoque interpretationem recipiunt *c*. Qua ratione & decimæ in feudum olim laicis conceſſæ, ad decimas noualium non producuntur *d*. Quippe iuri communi aduerſum eſt, vt laici decimas poſſideant *e*. Similiter, omnia priuilegia & reſcripta odioſa dicuntur, quæ tendunt in præiudicium alte-

a *c. cum dilectus|8. circa fi. ext. de conſuetud.*
b *per tex. in l. 2. C. de noxal. actio*
c *c. per text. in c. 1. c. 2. de filijs. presbyt in 6. c. 3. ext. de conſang. & affin.*
d *c. tua. 25. ſ. fi. ext. de decimis.*
e *c. cauſam 7. ext. de praſcriptio. c. prohibemus. 5. ext. de decimis.*

alterius, atque idcirco hoc ſenſu accipienda ſunt, vt quam minimũ alteri noceant *f*. Neque mouet SC. Macedonian. quod licet odioſum ſit, & tantùm de numerata pecunia loquatur; interpretatione tamen iuris porrigitur ad frumentum, vinum & oleum, mutuò datum filiofam. *g*. Quia id accidit, ne fraus fiat SC. Macedoniano; facilè enim creditores hac arte eludere poſſent SC. authoritatem, ſubmittendo huiuſmodi merces, quæ poſtea à filiofamilias redigerentur in pecuniam numeratam; ſic ſine effectu eſſet SC. Macedonianum. Adde quæ de pœnis dicam ad c. in pœnis. infra eod. Atque hæc de odioſis.

Quæ autem fauorabilia ſunt, interpretatione iuuantur & extenduntur; vt ſunt beneficia Principis, quæ, vt inquit Lauolenus, quam pleniſſimè interpretari debemus *h*. Quô fit, vt ſi cui tempore interdicti permiſſum eſt celebrare vel audire diuina officia; idem permiſſum intelligatur & eius domeſticis *i*, & conſenſio decimarum alicuius parochiæ, comprehendat etiam noualium decimas *k*. Et ſic de cæteris beneficijs Principis; quatenus ſcilicet, concernunt ius Principis concedentis: nam quoad ius tertij, ſtrictiſſimè accipienda ſunt; cum huius proſpectu beneficia odioſa ſint: Semper enim illud in beneficijs

Prin-

f c. quamuis. 8. de reſcrip. in 6. l. 2. §. ſi quis à Principe. ff. Ne quid in loco pub. l. reſcripta 7. C. de precib. imper. offerend.

g l. item §. mutuo ff. ad SC. Macedo.

h l. 3. ff. de conſtit. Princip. & text. in c. olim. 16. ext. de verb. ſignif.

i n c. cũ dilecti. 6. in fi. ext. de donatio.

i c. licet. 11. de priuileg. lib. 6.

k c. ex parte. 27. ext. de decimis.

Principum tacitè ineſt, vt ita proſint, dummodò alijs non noceant; vt iam antè declarauimus. Vbi tamen beneficia Principum ambitioſa ſunt; etiamſi alteri non noceant, nihilominus receptum eſt, vt in his ſtricta interpretatio adhibeatur, in odium impetrantis; veluti, ſi cui prouideri mandatum eſt de beneficio Eccleſiaſtico. Nam huic de penſione prouideri non poterit *l*: Et impetratio beneficij Eccleſiaſtici, ſuppreſſo alio quod poſſidetur ab impetrante, nullius momenti eſt: niſi fortè motu proprio diſertè, emiſſa eſſet *m*.

l c.4. de prabend. lib.6.

m c.ſi motu. 23. de prabend. lib.6.

Regvla XVI.

Decet conceſſum à principe Beneficium eſſe manſurum.

Qvid beneficium ſit, per ſe planum eſt: modo hîc meminerimus beneficij nomine & priuilegium contineri *a*. Videtur hæc regula deſumpta ex c. ſi cui, 36. de præbend. lib.6. ex c.1. in princ. de priuileg. eod. lib. Atque adeò obtinet; vt etiam per generalem legem poſteà latam *b*. aut per conceſſionem generaliter vel ſpecialiter factā *c*: nihilo magis beneficia derogetur. Quia non præſumitur Princeps ius alteri conceſſum auferre velle, niſi id expreſſe conteſtetur *d*.

a per tex. in l.3. ff. de cōſtitu. Princip. in l. ex facto. 43. circa princ. ff. de vulg. & pupil.

b l.3. C. de ſilentiarijs & decurio.

c tex. optimus in c. ſi propter. 10. de reſcript. lib. 6. c. veniens. 19. ext. de præſcriptio.

d c. quamuis, 8. de reſcrip. in 6.

Sed an rectè à Principe, expreſſis verbis priuilegium reuocari poſſit, dubitationis eſt. Et licet ſint, qui diſtinguant priuilegium, conceſſum ſubito ad eo quod non ſubdito conceſſum eſt; quod illud regulariter reuocari poſſit; hoc verò minimè *e*: Mihi tamen probabilius videtur, Principem beneficium à ſe ſemel datum, etiam ſubdito ſuo; reuocare non poſſe: quippè Princeps ex conſenſu ſuo non minus obligatur, quam priuatus, propter naturalem æquitatem, quæ dictat, ea quæ ſemel placuerunt ſeruanda eſſe *f*: At quis dubitat, naturali æquitati ſubiectum eſſe Principem? Quâ ratione non abſurdè dicitur. Principem, etiamſi ob ſummam eius auctoritatem legibus ſolutus ſit; tamen ideo legibus alligatum eſſe, quòd ſe ſpontè legibus ſubiecerit *g*.

Nihilominus dubitandum non eſt quin Princeps ex cauſa poſſit ſe eximere legibus, cùm & ex cauſa poſſit condere nouam legem; item priuilegium ex cauſa poſſe alteri auferre; puta, ſi priuilegiatus abutatur priuilegio *h*. vel in Principem ingratus ſit *i*. vel alijs ſcandalo, propter priuilegium *k*;

e And. Gail. lib. 2. obſ. 60. in fi. D. Peckius hîc quem vide. & Felin. ad c. nouit. nu. 7. cũ ſeqq. ff. de iudic.

f l. 1. in princ. ff. de pact.

g per tex. in l. digna vox. 4. C. de legib. l. 3. C. de teſtament. iuncta l. eſt receptũ. 14. ff. de iuriſd. om iud.

h c. priuilegia. 11. q. 3. c. tuarum. 11. ext. de priuileg. c. contingit. 45. ext. de ſent. excom. i ex l. fin. c. de reuoc. donatio. Vide Felin. ad cap. 1. n. 6. extr de probatio. ad c. nouit. ext. de iudic. k c. ſuggeſtum 9. ext. de decimis.

vel

vel ſi Reipub. vtilius ſit ceſſare priuilegium, aut potius in alium transferri *l.*

l arg. l. item ſi verberatum. 15. §. 2. ff. de rei vind. l. Lucius. 11. ff. de euictio. l. 2, & l. 3. Cod. Quibus ex cauſ. ſerui.

REGVLA XVII.

Indultum à iure beneficium non eſt alicui auferendum.

HÆc regula ſuperiori non valde diſſimilis eſt, hûc conie&ta ex c. commiſſa. 15. de electio. lib. 6. ex c. penult. & vlt. ext. de ſecund. nup. Eundem enim effectum beneficium habet ſiue à Principe, ſiue à iure (cuius author Princeps eſt *a*) conceſſum ſit. Et ſicut Princeps interdum ex cauſa beneficium ſuum reuocat, prout præcedenti regula dictum eſt; ita & iuris beneficium nonnunquam aufert, nonnunquam moderator, vti videre eſt in beneficijs SC. Macedoniani & & Velleiani, quæ licet iuris beneficia ſint, multis tamen caſibus reſtringuntur, ex cauſa *b*. Nunquam tamen iudex poteſt iuris beneficium alteri auferre aut denegare; cum hic iuris miniſter ſit; & à præſcripto iuris eum recedere non oporteat *c*: niſi quatenus lex ipſi permittit *d*.

a l. fi. C. de legib.

b l. 2. l. 5. C. ad SC. Macedo. l. fœminis. 8. l. ſi mulier. 22. cum legib. ſeqq. C. ad SC. Velleia. *c l. nemo. 13. de ſent. & interlocut. l. fi. in fi. C. ſi contra ius vel vtil. c. 1. ext. de ſent. & re iud.* *d vt in l. 3. l. 4. §. ſiquis condemnatus. ff. de re iudic.*

REGVLA XVIII.

Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non ſubſiſtit.

CONVENIT cum l. quod initio. 29. ff. hoc eod. tit. Extant huius regulæ exempla in c. ſi eo. 9. ext. de reſcript. lib. 6. in c. licet. 14. de ſentent. excom. eod. lib. 6. Eiuſque vſus latiſſimè patet. Nam non ſolùm locum habet in vltimis voluntatibus *a*, verùm etiam in contractibus *b*, in iudicijs *c*; in reſcriptis Principum *d*, cæteriſque actionibus: cùm id, quod vitioſum eſt, id eſt perperam factum, pro infecto habeatur, iuris interpretatione *e*. Vnde impoſſibile eſt, ex eo vllum effectum ſubſequi, etiam accedente diuturnitate temporis; Quippe tempus non eſt modus inducendæ vel tollendæ obligationis *f*. Quò accidit, vt & ſponſalia à minoribus ſeptennio, vel matrimonium ab impuberibus contractũ, tractu temporis nõ conualeſcant: eò quòd inutiliter ea ætate contrahantur *g*. Niſi fortaſsè ſuperueniente legitima ætate, per nouum conſenſum, ſponſalia vel matrimonium confirmentur expreſsè vel tacitè *b*: vel niſi ratihabitatione mea, quod male ab alio geſtum eſt, à me comprobetur *i*. Verum hæc nouo conſenſu, non tractu temporis firmantur.

a l. penult. ff. eod. §. prateiea. Inſtit. quib. non eſt permiſſ. fac. teſt. cum ſimul. b l. inter ſtipulantem. 83. §. ſacrã. ff. de verb. oblig. l. à marito 18. C. d. donat. inter vir. & vxor. c c. 1. ext. de ſent. & re iud. l. ſi expreſſim. 19. ff. de appellatio. d c. 1. de reſcrip. lib. 6. e l. quoties. 6. ff. qui ſatiſd. cogantur. c. qua contra infr. hoc tit. f l. obligationum forè. 43. § placet. ff. de oblig. & act. g c. 1. de deſponſ. impub. lib. 6. h d. c. 1. i de quo ad c. ratum cum c. ſeq. infr. eod.

His

His obijcitur tex. in l. penult. & vlt. C. Si maior fact. alien. & in l. vnica. C. de contractib. iud. Quibus locis alienatio inutilis, temporis curſu confirmari videtur. Sed reſpondetur; alienationem illis textibus, non tam curſu temporis, quàm tacito conſenſu ipſius domini, qui ex lapſu tanti temporis præſumitur, confirmari. Nam & idem euenit in vſucaptione rei alienæ, cuius dominum, ſi res mobilis ſit, triennio: ſi immobilis, longo tempore adquiritur *k*: *Vix eſt enim*, inquit Paulus, *vt non videatur alienare, qui patitur vſucapi l.*

k Tit. Inſtit. de vſucap.

l alienationis. 28. ff. de verb. ſignif.

REGVLA XIX.

Non eſt ſine culpa qui rei, quæ ad eum non pertinet, ſe immiſcet.

ET hæc regula conuenit cum l. culpa, ff. hoc tit. & hûc traducta videtur ex c. tua. 19. ext. de homicid. Quò pertinere arbitror, etiam eum, qui artem, quã ignorat, cum damno alterius profitetur *a*. Neque obſtat Tit. ff. & C. de negot. geſt. Nam quod abſentis negotia ab alijs rectè gerantur; id propter vtilitatem abſentium receptum eſt: cum beneficio affici hominem, interſit hominis *b*. Quare neque negotiorum geſtori aliter competit actio ad repetendo ſumptus, quàm ſi vtiliter negotium geſſerit *c*. Vt tamen quis prohibente Domi-

a l. idem iuris. 8. §. mulionem. cum l. ſeq. ff. ad leg. Aquil. l. illicitas. 6. §. ſicuti. ff. de off. præſ.

b l. ſeruus. 7. in fi. ff. de ſeruit. export.

c l. ſed an vltrà 10. ff. de nego. geſt.

Domino negotia eius geſſit; ſumptus factos non repetit *d.* Eſtque hoc caſu huic regulæ locus.

d *l. ſi. C. de negot. geſt.*

REGVLA XX.

Nullus pluribus vti defenſionibus prohibetur.

SIMILIS iuris ciuilis regula eſt: *Nemo ex his, qui negant ſe debere, prohibetur etiam alia defenſione vti; niſi lex impediat a.* Vt ecce debitor, qui ex delatione creditoris iurauit ſe nihil debere, & exceptione iuriſiurandi vſus eſt, non tamen eam probauit, poteſt relicta ea ad exceptionem pacti conuenti, tranſactionis, ſolutionis, rei iudicatæ confugere, vel etiam ſimul eas proponere; *pluribus enim defenſionibus*, inquit Paulus, *vti permittitur b*, etiamſi exceptiones inter ſe contrariæ ſint *c*. Eoque accidit, vt is, qui hominem à ſe occiſum negauit, poſſit de eo conuictus, recurrere ad hanc exceptionem, quòd ob tutelam corporis ſui eum occiderit *d*. Ad probandum tamen exceptiones contrarias ſimul. reus minimè admitti debet (quia hoc impoſſibile foret) ſed ſucceſſiuè. Cæterùm hæc clauſula, *niſi lex impediat*, adiecta regulæ iuris ciuilis hûc transferenda vel potius ſubaudienda eſt, vt perdat officium ſuum, & hæc regula ijs caſibus qui

a *l. nemo ex his 43. ff. hoc tit.*

b *l. is. qui 5. ff. de exceptio.*

c *l. nemo prohibetur. 8. ff. d. tit. de except.*

d *Decius ad c. paſtoralis. nu. 15. ext. de excep.*

quibus iure cautum eſt, ne alia exceptio obijciatur, qui recenſentur hîc in gloſſa, & ad d.l.nemo ex ijs. Diuerſum obtinet in actore, cui vnam tantum actionem vnius rei nomine intentare licet *e*; in qua & ad finem vſque perſiſtere debet *f*. Cuius diuerſitatis hæc ratio eſt: quòd in actoris poteſtate ſit, quando & qua actione experiri velit, quiuè ius ſuum antè diligenter explorare poſſit. Quod non æquè in reo eſt, qui ſæpè imparatus ad iudicium prouocatur: vnde benignius cum reo, quàm cum actore agitur *g*.

e d.l.nemo ex ijs.§.1. Vide latius Petr.Coſtal.ad l.quod in hærede.§.eligere ff.De tribut. act.

f auth. qui ſemel.C.ff. hoc tit.l.

Quomodo & quando iudex. *g l.qui in alterius.42.pure.5.§.fi.ff.de doli ma. & met.exceptio.*

Nec mouet textus in c.veniens.19.ext.de præſcriptio. Nam quòd ibi excepto præſcriptionis poſt exceptionem priuilegij prius obiectam, non admittatur; hoc ideò accidit, quòd præſcriptioni, per impetrationem priuilegij renunciatum præſumatur; fruſtrà igitur præſcriptionis exceptio obtenditur; alioqui abſurdum non eſt, exceptiones priuilegij & præſcriptionis ſimul, vel ſeparatim poſſe obijci *h*.

h c.cũ perſona 7.de priuileg. lib.6. c.auditis.15. ext. de præſcriptio.

RE-

REGVLA XXI.

Quod ſemel placuit, amplius diſplicere non poteſt.

HÆc regula mutationem voluntatis deteſtatur. Eruta videtur ex c. nulli. 8. de electio. lib. 6. ex c. per tuas. 10. ext. de probatio, alijſq; locis. Præcipuus eius vſus eſt in contractibus & cæteris conuentionibus *a*. *Quid enim tam congruum humanæ fidei, quàm ea ſeruare quæ inter eos placuerit b? & graue eſt fidem fallere*; inquit Vlpianus c. Huc ſpectat illa Iuris regula. *Mutare conſilium quis non poteſt in alterius detrimentum d.*

a *l. ſicut. 5. C. de oblig. & actio. l. 1. ff. de pact. & l. 1. c. 3. ext. de pact.* b *d. l. 1. in princ.* c *in l. 1. in princ. ff. de conſtitu. pecu.* d *c. mutare infra. eod. l. nemo poteſt mutare. ff. eod. tit.*

Varie autem attemperatur hæc regula: Inprimis locum nõ habet, vbi vtriuſq; partis conſenſu à placito diſceſſum eſt *e*, excepto matrimonio, quod ſemel contractum, mutuo conſenſu coniugum non diſſoluitur *f*: Deinde ceſſat in contractibus innominatis, in quibus ante impletionem, pœnitentia etiam vnius, admittitur *g*, eò quod horum vſus in commercijs hominum non tàm frequens & neceſſarius ſit, quàm contractuum nominatorum, in quibus pœnitentiæ alterius locus non eſt *h*, præter depoſitum

e *l. nihil tã naturale ff. hoc tit. §. fi. Inſt. Quib. mod. toll. oblig. c. 2. ext. de ſponſal.* f *c. 1. c. 4. ext. de conuerſ. coniug. cum ſimul.* g *per tex. in l. ſi pecuniam 5. ff. de condict. cauſa data.* h *d. l. ſicut l. ratus. 7. C. de reſcind. vend.*

poſitum *i*, mandatum *k*; ſocietatem *l*; in quibus, licet contractus nominati ſint, tamen pœnitentia admittitur, re adhuc integrâ, id eſt, antequàm alterius intereſſe cœperit *m*. Tertiò, locum non habet in ſponſalibus, vbi in diſſentiente cauſa ſubeſt, aut nolit omninò conſentire in matrimonium: cum coactæ nuptiæ ſoleant habere difficiles exitus *n*. Quartò, neque in vltimis voluntatibus: quia hæ ambulatoriæ ſunt ad vitæ ſupremum exitum *o*; adeò quod teſtator ſibi legem inijcere non poſſit, ne à priore voluntate ſibi recedere non liceat *p*. Illud ſingulari iure receptum eſt in ſuo hærede, vt is recuſationem hæreditatis paternæ reuocare poſſit intra triennium; dummodò res hæreditariæ alienatæ non fuerint *q*: idque propter reliquias illius iuris, quo ſtatim à morte ipſius patris defuncti, hæres fuerat *r*, item in iudice, qui & ſententiam ſuam interlocutoriam reuocare poteſt *s*: cum per interlocutionem ſuam non deſinat eſſe iudex in eodem negotio.

i l. 1. §. eſt autem ff. depoſ.
k §. mandatum. Inſt. de mandato.
l §. manet. Inſt. de ſocietate.
m de iureb.
n Vide Sum. main. Tit. de ſponſal.
o l. 4. in fi. ff. de adim. & transfer. leg. l. cum hic 32. § ait oratio. ff. de donat. inter Vir. & Vxor.
p l ſi quis. 22. in princ. ff. de leg.

q l ſi. C. de repud. Vel abſtin. hared. 1 § ſui Inſtit. de hared. qual. & diff. l. in ſuis ff. de lib. & poſthu. s l. quod iuſſit. 14. ff. de re iudica. c. cum ceſſante. 60. ext. de appellatio.

Re-

REGVLA XXII.

Non debet aliquis alterius odio prægrauari.

EXEMPLA huius regulæ require ex c. vnico. de iniurijs lib. 6. in c. nobis. 27. in c. ſicut. 33. ext. de ſimonia. in cap. ſi compromiſſarius. 37. ꝟ. porrò de electio. lib. 6. Huius regulæ æquitate nititur Tit. C. Ne vxor pro marito. cum Tit. ſeq. & illa Iuris regula: *Delictum perſonæ non debet in detrimentum Eccleſiæ redundare* *a*. Hinc in feudo Eccleſiaſtico receptum eſt, ne propter culpam Prælati vaſalli, feudum committatur niſi quoad vitam ipſius Prælati; poſtea enim ſucceſſor eius, feudum reſtituendum eſt *b*. Facit pro hac regula, textus elegans in l. ſancimus. 22. C. de pœnis. in l. crimen. 26. ff. eod. titul. de pœnis. Quæ enim iuſtitia eſt, quod innocentiæ præſidium, ſi alius ex facto alterius conueniatur vel puniatur? Exiſtunt tamen caſus, quibus ob cauſam ab hac regula recidetur; veluti, in crimine læſæ maieſtatis tam humanæ *c*, quam diuinæ, in quo & filij, etiam innocentes, propter delictum patris puniuntur *d*. Item propter incontinentiæ vitium parentum arcentur filij ab ordinibus Eccleſiaſticis *e*: Cum in filijs paterni, hoc eſt, hæreditarij

a *c. dilictũ. infr. eod.*

b *c. 1. in fi. de capitul. Corradi. in fe.*

c *l. quiſquis 5. C. ad leg. Iul. maieſt.*

d *auth. Gazaros C. de hareti. c. Vergentis. 10 ext. de hareti. c. ſtatutum. 15. de haret. lib. 6.*

e *tit. ext. & in 6. de filijs preſbyt.*

crimi-

criminis exempla metuantur *f*. Et ſi hæc regula, ex alia iuris regula attemperatur: *ſine culpa, niſi ſubſit cauſa, non eſt aliquis puniendus g*. Vide fuſius D. Peckium *h*.

f d.l.quiſquis. §.filij.
g c.ſine culpa.ſup.hoc tit.
h ad præſentem regulã.

REGVLA XXIII.

Sine culpa, niſi ſubſit cauſa, non eſt aliquis puniendus.

HÆc regula, ſimul & exceptionem continet: generaliter enim tradit, neminem ſine culpa ſua puniendum eſſe; quod & confirmant text. in c. 2. extr. de conſtitutio. in cap. 2. ext. de his quæ fiunt à maio. part. & in c. 5. §. fi. de ſent. excom. lib. 6. & quæ ad ſuperiorem regulam diximus.

Exceptio eſt: *niſi ſubſit cauſa*, quæ innoxium puniendum ſuadeat, ſicut de filijs reorum Maieſtatis & Clericorum, iam ante meminimus. Quibus addere licet receptos in Monaſterium vel ad beneficium Eccleſiaſticum per ſimoniam, qui licet ignorantes, aliorum vitio admiſſi ſint; nihilominus in his & ſimoniæ ſcelus vindicatur, in maiorum deteſtationem eius *a*. Item, Sacerdotem leprâ diuinitus percuſſum, qui & ſine culpa ſua ab Eccleſiæ adminiſtratione remouetur, ſed non ſine cauſa, videlicet, propter horrorem & ſcandalum populi *b*: His igitur caſibus pœna quidem in innocentes

a c. de regularib. 25. cum c. ſeq. ext. de ſimonia. c. quicunque. 1. q. 5.
b c. 4. extr. de clerico. ægrot.

m porri-

porrigitur, ſed non ſine cauſa. Quò ſpectat quod apud ſacros Canones receptiſſimum eſt, quod abſente altero coniuge, vel adultero vel in furorem aliamuè infirmitatem acto; nihilominus alteri abſtinendum ſit ab alijs nuptijs. Cauſa enim & hic ſubeſt, videlicet, prioris matrimonij nexus indiſſolubilis *c*.

c c. hi qui cum 3. cap ſequentib. 32 quaſt. 7. cap. fin. §. ſi autem de carnali. in fin. & ibi gloſſa. ext. Vt lite non conteſtata.

REGVLA XXIV.

Quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere neceſſe.

EADEM regula iiſdem ferè verbis prodita eſt à Paulo IC. in l. non videntur. §. 1. ff. eodem titulo. Contrà verò inquit alia iuris regula: *Non poteſt dolo carere, qui imperio magiſtratus non paruit a.* Exemplum regulæ noſtræ adferri poteſt, ex c. ſi clericos. 15. de ſentent. excom. lib. 6. & quod magis regulam illuſtrat, ex c. paſtoralis. 28. §. quia verò ſæpè. extr. de offic. & pot. iudic. deleg. Vbi Ordinarius iudex, iuſſus à delegato iudice tenetur eius ſententiam exequi, licet ſciat eam eſſe iniuſtam; quia neceſſe habet parere *b*. Sic & debitor compulſus à iudice, vt minori abſque curatoris autoritate ſoluat excuſatur; adeò vt ne quidem aduerſus hanc

a l. nō poteſt dolo. ff. eod.

b facit & tex. in l. ſi prætor. 75. in princ. ff. de iudic.

hanc ſolutionem minor reſtitutionem petere poſſit *c.* Imò potius in dolo eſſe præſumitur, qui mandatum iudicis non exequitur, iuxta alteram iuris regulam: *non poteſt*, iam antè citatam. Quæ tamen ita exaudienda eſt, niſi iuſtà cauſa ſit non parendi iudici; putà, ſi iuberet iudex contra diuinum præceptum: *Obedire enim oportet Deo magis quàm hominibus d*; aut ſi contra conſcientiam *e*: *quicquid enim fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam f*. Aut ſi contra expreſſum ius mandat; cum iudicis factum iuri derogare non poſſit *g*; aut quod ad officium eius non pertinet; nam *factum à iudice, quod ad officium eius non pertinet, ratum non eſt h*; aut quòd iuriſdictionis ſuæ limitibus non continetur; *Extrà enim territorium ius dicenti impunè non paretur: idem eſt, & ſi ſuprà iuriſdictionem ſuam velit ius dicere i*. His certè caſibus mandatum iudicis rectè negligitur *k*: alioqui ei parendum eſt, propter publicam auctoritatem *l*.

c l. ait prætor. 7. §. præmittitur. ff. de minoribus. d *c. ſi dominus. c. Iulianus. & c. qui reſiſtit. 11. quæſt. 3.* e *c. inquiſitioni. 44. ext. de ſentent. excomm. adhibita ibidem diſtinctione & c. quid culpatur. 23. quæſt. 1.* f *c. literas. 13. circa med. ext de reſtit. ſpoliatur.* g *l. 1. in fin. princip. ff. de ſeruis. l. nemo. 13. C de ſentent. & interlocut.* h *inquit Paulus in l. factum à iudice. 170. ff. hoc tit. c. 12. quæ fiunt. infra eod.* i *idem Paulus in l. fin. ff. de iuriſd. om. iud.* k *iuxta alleg. iura.* l *c. 2. c. 4. c. 5. c. 6. ext. de maior. & obed.*

m 2 REGV-

REGVLA XXV.

Mora ſua cuilibet eſt nociua.

CONCORDAT Iuris ciuilis regula in l. in condemnatione. §. vnicuiq; ff. eodem titul. Exempla extant in cap. vnico. ext. de commod. in cap. 2. extr. de depoſ. quibus locis commendatario & depoſitario mora ſua nocet. Quando autem mora committatur, anxiè à Dd. diſquiritur. Nobis autem ſufficiat tunc moram committi, quando quis interpellatus oportuno loco non ſoluit; vt tamen illud apud iudicem examinetur *a*, qui & eius rationem habiturus eſt, an interpellatus poſtea ſui copiam fecerit, & creditor inſtantiam omiſerit, & minimè in propoſito perſeuerauerit: Nam omiſſa inſtantia creditor cenſetur à priore interpellatione receſſiſſe *b*. Sicut, & ſi debitor offerente debitum, recuſet creditor recipere; nam & hac ratione mora prior, ſi qua fuit, ipſius debitoris, purgatur per moram ſubſequentem creditoris *c*. Et hanc moram, quæ ex perſona ſumitur, regularem Interpretes appellant; ad differentiam alterius moræ, quæ re ipſa contrahitur abſque aliqua denunciatione creditoris; vt in fure & raptore, qui à tempore delicti ſemper in mora eſſe cenſentur *d*. Item in debitore minoris

a *l. mora. 32. in princ. ff. de vſur.*

b *iuxta d. l. mora. in fi. princ.*

c *l. illud. 17 ff. de pericu lo & com. rei vend.*

d *l. 1. C. de his qui vi metúſue cauſ. l. fin. ff. de cõdict. furt. l. 1. §. rectiſſimè & l. penult. ff. de vi & vi arm.*

25. an-

25. annis, qui & abſque interpoſitione in morâ conſtituitur; videlicet, in contractibus bonæ fidei, in fidei commiſſis & in legatis *e*; idque in fauorem minoris ætatis. Item in emptore, qui è re empta & tradita ſibi fructus percepit, nondum precio à ſe ſoluto; nam propter fructus à ſe perceptos, tenetur venditori in id quanti eius intereſt *f*. Hanc itaque moram, quæ re ipſa fit, irregularem Interpretes vocant, cum regulariter mora non niſi per interpellationem committatur *g*.

Obſeruandum tamen in contractibus, vbi certus dies à contrahentibus *h*, vel ab ipſa lege, adijcitur *i*, moram ſtatim per lapſum diei contrahi: diuerſum eſt in obligationibus puris (de quibus iam antè dictum eſt) & in conditionalibus; in quibus euentus conditionis non interpellat, neque in mora conſtituit debitorem: cum æquum non ſit, vt quo die obligatio creatur, eodem quoque mora contrahatur *k*. Neq; mouet, quod mora ipſius rei etiam fideiuſſori noceat, qui alioqui in mora non eſt *l*. Quia id accesſoriè fit, propter obligationem ipſius rei, quam in ſe quodammodo recepit fideiuſſor: *acceſſorium naturam ſequi congruit principalis m.*

e l. 3. Cod. in quib. cauſ. in integ. reſtit. non eſt neceſſ.
f l. curabit. 5. C. de actio. emp.
g d. l. mora. in princ.
h l. magna 12. C. de contrah. ſtipul. l. 4. §. fi ff. de lege com.
i c. ſi ext. de locato. l. 2. C. de iure Emphyt.
k Vide Goſtal. ad l. pecunia. §. Vſurarium. ff. de Vſur. ff. de Verb. oblig.
l l. mora. 88 decimus. ff. de ſolutio.
m *c. acceſſorium. infra eodem.*

Regvla XXV.

Mora ſua cuilibet eſt nocina.

Concordat Iuris ciuilis regula in l. in condemnatione. §. vnicuiq; ff. eodem titul. Exempla extant in cap. vnico. ext. de commod. in cap. 2. extr. de depoſ. quibus locis commendatario & depoſitario mora ſua nocet. Quando autem mora committatur, anxiè à Dd. diſquiritur. Nobis autem ſufficiat tunc moram committi, quando quis interpellatus oportuno loco non ſoluit; vt tamen illud apud iudicem examinetur *a*, qui & eius rationem habiturus eſt, an interpellatus poſtea ſui copiam fecerit, & creditor inſtantiam omiſerit, & minimè in propoſito perſeuerauerit: Nam omiſſa inſtantia creditor cenſetur à priore interpellatione receſſiſſe *b*. Sicut, & ſi debitor offerente debitum, recuſet creditor recipere: nam & hac ratione mora prior, ſi qua fuit, ipſius debitoris, purgatur per moram ſubſequentem creditoris *c*. Et hanc moram, quæ ex perſona ſumitur, regularem Interpretes appellant; ad differentiam alterius moræ, quæ re ipſa contrahitur abſque aliqua denunciatione creditoris; vt in fure & raptore, qui à tempore delicti ſemper in mora eſſe cenſentur *d*. Item in debitore minoris

a *l. mora. 32. in princ. ff. de vſur.*

b *iuxta d. l. mora. in fi. princ.*

c *l. illud. 17 ff. de periculo & com. rei vend.*

d *l. 1. C. de his qui vi metúſue cauſ. l. fin. ff. de cõdict. furt. l. 1. §. rectiſſimè & l. penult. ff. de vi & vi arm.*

25. an-

25. annis, qui & abſque interpoſitione in morâ conſtituitur; videlicet, in contractibus bonæ fidei, in fidei commiſſis & in legatis *e*; idque in fauorem minoris ætatis. Item in emptore, qui è re empta & tradita ſibi fructus percepit, nondum precio à ſe ſoluto; nam propter fructus à ſe perceptos, tenetur venditori in id quanti eius intereſt *f*. Hanc itaque moram, quæ re ipſa fit, irregularem Interpretes vocant, cum regulariter mora non niſi per interpellationem committatur *g*.

Obſeruandum tamen in contractibus, vbi certus dies à contrahentibus *h*, vel ab ipſa lege, adijcitur *i*, moram ſtatim per lapſum diei contrahi: diuerſum eſt in obligationibus puris (de quibus iam antè dictum eſt) & in conditionalibus; in quibus euentus conditionis non interpellat, neque in mora conſtituit debitorem: cum æquum non ſit, vt quo die obligatio creatur, eodem quoque mora contrahatur *k*. Neq; mouet, quod mora ipſius rei etiam fideiuſſori noceat, qui alioqui in mora non eſt *l*. Quia id acceſſoriè fit, propter obligationem ipſius rei, quam in ſe quodammodo recepit fideiuſſor: *acceſſorium naturam ſequi congruit principalis m*.

e l. 3. Cod. in quib. cauſ. in integ. reſtit. non eſt neceſſ.

f l. curabit. 5. C. de actio. emp.

g d. l. mora. in princ.

h l. magna 12. C. de contrah. ſtipul. l. 4. §. ſi ff. de lege com.

i c. ſi ext. de locato. l. 2. C. de iure Emphyt.

Vide Goſtal. ad l. pecunia. §. Vſurarium. ff. de Vſur. ff. de Verb. oblig.

l l. mora. 88 decimus. ff. de ſolutio.

m *c. acceſſorium. infra eodem.*

Regvla XXV.

Mora ſua cuilibet eſt nocina.

Concordat Iuris ciuilis regula in l. in condemnatione. ꝟ. vnicuiq; ff. eodem titul. Exempla extant in cap. vnico. ext. de commod. in cap. 2. extr. de depoſ. quibus locis commendatario & depoſitario mora ſua nocet. Quando autem mora committatur, anxiè à Dd. diſquiritur. Nobis autem ſufficiat tunc moram committi, quando quis interpellatus oportuno loco non ſoluit; vt tamen illud apud iudicem examinetur *a*, qui & eius rationem habiturus eſt, an interpellatus poſtea ſui copiam fecerit, & creditor inſtantiam omiſerit, & minimè in propoſito perſeuerauerit: Nam omiſſa inſtantia creditor cenſetur à priore interpellatione receſſiſſe *b*. Sicut, & ſi debitor offerente debitum, recuſet creditor recipere: nam & hac ratione mora prior, ſi qua fuit, ipſius debitoris, purgatur per moram ſubſequentem creditoris *c*. Et hanc moram, quæ ex perſona ſumitur, regularem Interpretes appellant; ad differentiam alterius moræ, quæ re ipſa contrahitur abſque aliqua denunciatione creditoris; vt in fure & raptore, qui à tempore delicti ſemper in mora eſſe cenſentur *d*. Item in debitore minoris

a *l. mora. 32. in princ. ff. de vſur.*

b *iuxta d. l. mora. in fi. princ.*

c *l. illud. 17 ff. de periculo & com. rei vend.*

d *l. 1. C. de his qui vi metúſue cauſ. l. fin. ff. de cōdict. furt. l. 1. ꝟ. rectiſſimè & l. penult. ff. de vi & vi arm.*

25. an-

25. annis, qui & abſque interpoſitione in morâ conſtituitur; videlicet, in contractibus bonæ fidei, in fidei commiſſis & in legatis *e*; idque in fauorem minoris ætatis. Item in emptore, qui è re empta & tradita ſibi fructus percepit, nondum precio à ſe ſoluto; nam propter fructus à ſe perceptos, tenetur venditori in id quanti eius intereſt *f*. Hanc itaque moram, quæ re ipſa fit, irregularem Interpretes vocant, cum regulariter mora non niſi per interpellationem committatur *g*.

Obſeruandum tamen in contractibus, vbi certus dies à contrahentibus *h*, vel ab ipſa lege, adijcitur *i*, moram ſtatim per ipſum diei contrahi: diuerſum eſt in obligationibus puris (de quibus iam antè dictum eſt) & in conditionalibus; in quibus euentus conditionis non interpellat, neque in mora conſtituit debitorem: cum æquum non ſit, vt quo die obligatio creatur, eodem quoque mora contrahatur *k*. Neq; mouet, quod mora ipſius rei etiam fideiuſſori noceat, qui alioqui in mora non eſt *l*. Quia id acceſſoriè fit, propter obligationem ipſius rei, quam in ſe quodammodo recepit fideiuſſor: *acceſſorium naturam ſequi congruit principalis m.*

e l. 3. Cod. in quib. cauſ. in integ. reſtit. non eſt neceſſ.
f l. curabit. §. C. de actio. emp.
g d. l. mora. in princ.
h l. magna 12. C. de contrah. ſtipul. l. 4. §. ſi ff. de lege com.
i c. ſi ext. de locato. l. 2. C. de iure Emphyt.
k vide Coſtal. ad l. pecunia. §. Vſurarium. ff. de Vſur. ff. de Verb. oblig.
l l. mora. 88 decimus. ff. de ſolutio.
m c. acceſſorium. infra eodem.

REGVLA XXV.

Mora ſua cuilibet eſt nociua.

CONCORDAT Iuris ciuilis regula in l. in condemnatione. §. vnicuiq; ff. eodem titul. Exempla extant in cap. vnico. ext. de commod. in cap. 2. extr. de depoſ. quibus locis commendatario & depoſitario mora ſua nocet. Quando autem mora committatur, anxiè à Dd. diſquiritur. Nobis autem ſufficiat tunc moram committi, quando quis interpellatus oportuno loco non ſoluit; vt tamen illud apud iudicem examinetur *a*, qui & eius rationem habiturus eſt, an interpellatus poſtea ſui copiam fecerit, & creditor inſtantiam omiſerit, & minimè in propoſito perſeuerauerit: Nam omiſſa inſtantia creditor cenſetur à priore interpellatione receſſiſſe *b*. Sicut, & ſi debitor offerente debitum, recuſet creditor recipere: nam & hac ratione mora prior, ſi qua fuit, ipſius debitoris, purgatur per moram ſubſequentem creditoris *c*. Et hanc moram, quæ ex perſona ſumitur, regularem Interpretes appellant; ad differentiam alterius moræ, quæ re ipſa contrahitur abſque aliqua denunciatione creditoris; vt in fure & raptore, qui à tempore delicti ſemper in mora eſſe cenſentur *d*. Item in debitore minoris

a *l. mora. 32. in princ. ff. de vſur.*

b *iuxta d. l. mora. in fi. princ.*

c *l. illud. 17 ff. de periculo & com. rei vend.*

d *l. 1. C. de his qui vi metúſue cauſ. l. fin. ff. de cōdict. furt. l. 1. §. rectiſſimè & l. penult. ff. de vi & vi arm.*

25. annis, qui & abſque interpoſitione in morâ conſtituitur; videlicet, in contractibus bonæ fidei, in fidei commiſſis & in legatis *e*; idque in fauorem minoris ætatis. Item in emptore, qui è re empta & tradita ſibi fructus percepit, nondum precio à ſe ſoluto; nam propter fructus à ſe perceptos, tenetur venditori in id quanti eius intereſt *f*. Hanc itaque moram, quæ re ipſa fit, irregularem Interpretes vocant, cum regulariter mora non niſi per interpellationem committatur *g*.

Obſeruandum tamen in contractibus, vbi certus dies à contrahentibus *h*, vel ab ipſa lege, adijcitur *i*, moram ſtatim per ipſum diei contrahi: diuerſum eſt in obligationibus puris (de quibus iam antè dictum eſt) & in conditionalibus; in quibus euentus conditionis non interpellat, neque in mora conſtituit debitorem: cum æquum non ſit, vt quo die obligatio creatur, eodem quoque mora contrahatur *k*. Neq; mouet, quod mora ipſius rei etiam fideiuſſori noceat, qui alioqui in mora non eſt *l*. Quia id acceſſoriè fit, propter obligationem ipſius rei, quam in ſe quodammodo recepit fideiuſſor: *acceſſorium naturam ſequi congruit principalis m.*

e l. 3. Cod. in quib. cauſ. in integ. reſtit. non eſt neceſſ.

f l. curabit. ſ. C. de actio. emp.

g d. l mora. in princ.

h l. magna 12. C. de contrah. ſtipul. l. 4. §. ſi ff. de lege com.

i c. ſi ext. de locato. l. 2. C. de iure Emphyt.

k Vide Goſtal. ad l. pecunia. §. Vſurarium. ff. de Vſur. ff. de Verb. oblig.

l l. mora. 88 decimus. ff. de ſolutio.

m c. acceſſorium. infra eodem.

porrigitur, ſed non ſine cauſa. Quò ſpectat quod apud ſacros Canones receptiſſimum eſt, quod abſente altero coniuge, vel adultero vel in furorem aliamuè infirmitatem acto; nihilominus alteri abſtinendum ſit ab alijs nuptijs. Cauſa enim & hic ſubeſt, videlicet, prioris matrimonij nexus indiſſolubilis *c*.

c c.hi qui cum 3.cap ſequentib.32 quaſt.7.cap.fin.§.ſi autem de carnali.in fin.& ibi gloſſa.ext. Vt lite non conteſtata.

REGVLA XXIV.

Quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere neceſſe.

EADEM regula ijſdem ferè verbis prodita eſt à Paulo IC. in l. non videntur. §.1.ff.eodem titulo. Contrà verò inquit alia iuris regula: *Non poteſt dolo carere, qui imperio magiſtratus non paruit a.* Exemplum regulæ noſtræ adferri poteſt, ex c. ſi clericos. 15. de ſentent. excom. lib. 6. & quod magis regulam illuſtrat, ex c. paſtoralis. 28. §. quia verò ſæpè. extr. de offic. & pot. iudic. deleg. Vbi Ordinarius iudex, iuſſus à delegato iudice tenetur eius ſententiam exequi, licet ſciat eam eſſe iniuſtam; quia neceſſe habet parere *b*. Sic & debitor compulſus à iudice, vt minori abſque curatoris autoritate ſoluat excuſatur; adeò vt ne quidem aduerſus hanc

a l.no poteſt dolo.ff.eod.

b facit & tex. in l.ſi prætor.75. in princ.ff. de iudic.

hanc ſolutionem minor reſtitutionem petere poſſit *c.* Imò potius in dolo eſſe præſumitur, qui mandatum iudicis non exequitur, iuxta alteram iuris regulam: *non poteſt*, iam antè citatam. Quæ tamen ita exaudienda eſt, niſi iuſtà cauſa ſit non parendi iudici; putà, ſi iuberet iudex contra diuinum præceptum: *Obedire enim oportet Deo magis quàm hominibus d*; aut ſi contra conſcientiam *e*: *quicquid enim fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam f.* Aut ſi contra expreſſum ius mandat; cum iudicis factum iuri derogare non poſſit *g*; aut quod ad officium eius non pertinet; nam *factum à iudice, quod ad officium eius non pertinet, ratum non eſt h*; aut quòd iuriſdictionis ſuæ limitibus non continetur; *Extrà enim territorium ius dicenti impunè non paretur: idem eſt, & ſi ſuprà iuriſdictionem ſuam velit ius dicere i*. His certè caſibus mandatum iudicis rectè negligitur *k*: alioqui ei parendum eſt, propter publicam auctoritatem *l*.

c *l. ait prætor. 7. §. præmittitur. ff. de minoribus.* d *c. ſi dominus. c. Iulianus. & c. qui reſiſtit. 11. quæſt. 3.* e *c. inquiſitioni. 44. ext. de ſentent. excomm. adhibita ibidem diſtinctione & c. quid culpatur. 23. quæſt. 1.* f *c. literas. 13. circa med. ext de reſtit. ſpoliatur.* g *l. 1. in fin. princip. ff. de ferijs. l. nemo. 13. C de ſentent. & interlocut.* h *inquit Paulus in l. factum à iudice. 170. ff. hoc tit. c. 12. quæ fiunt. infra eod.* i *idem Paulus in l. fin. ff. de iuriſd. om. iud.* k *iuxta alleg. iura.* l *c. 2. c. 4. c. 5. c. 6. ext. de maior. & obed.*

25. annis, qui & abſque interpoſitione in morâ conſtituitur; videlicet, in contractibus bonæ fidei, in fidei commiſſis & in legatis *e*; idque in fauorem minoris ætatis. Item in emptore, qui è re empta & tradita ſibi fructus percepit, nondum precio à ſe ſoluto; nam propter fructus à ſe perceptos, tenetur venditori in id quanti eius intereſt *f*. Hanc itaque moram, quæ re ipſa fit, irregularem Interpretes vocant, cum regulariter mora non niſi per interpellationem committatur *g*.

Obſeruandum tamen in contractibus, vbi certus dies à contrahentibus *h*, vel ab ipſa lege, adijcitur *i*, moram ſtatim per lapſum diei contrahi: diuerſum eſt in obligationibus puris (de quibus iam antè dictum eſt) & in conditionalibus; in quibus euentus conditionis non interpellat, neque in mora conſtituit debitorem: cum æquum non ſit, vt quo die obligatio creatur, eodem quoque mora contrahatur *k*. Neq; mouet, quod mora ipſius rei etiam fideiuſſori noceat, qui alioqui in mora non eſt *l*. Quia id acceſſoriè fit, propter obligationem ipſius rei, quam in ſe quodammodo recepit fideiuſſor: *acceſſorium naturam ſequi congruit principalis m*.

e *l. 3. Cod. in quib. cauſ. in integ. reſtit. non eſt neceſſ.*
f *l. curabit. 5. C. de actio. emp.*
g *d. l. mora. in princ.*
h *l. magna 12. C. de contrah. ſtipul. l. 4. §. ſi ff. de lege com.*
i *c. ſi ext. de locato. l. 2. C. de iure Emphyt.*
k *Vide Goſtal. ad l. pecunia. §. Vſurarium. ff. de Vſur. ff. de Verb. oblig.*
l *l. mora. 88 decimus. ff. de ſolutio.*
m *c. acceſſorium. infra eodem.*

REGVLA XXVI.

Ea quæ fiunt à iudice, ſi ad eius non ſpectant officium, viribus non ſubſiſtunt.

a ad c. quod quis mandato eod.

vide, quæ ſupra diximus *a*.

REGVLA XXVII.

Scienti & conſentienti non fit iniuria, neque dolus.

a l. penul. ff. de furt.

b l. 1. in §. impuberes. C. de falſa moneta.

c d. c. cõtingit ext. de ſent. excom.

d c. ſi diligẽti. extr. de foro comp. l. ius publicũ ff. de pact.

CONVENIT cum regula Iuris Ciuilis, in l. nemo videtur fraudare. ff. eodem. Rectè inquit, *ſcienti & conſentienti*, copulatiuè. Nec enim huic regulæ locus eſt, niſi hæc duo ſimul coniungantur; quia quandoque ſcienti iniuria fit, ſed non conſentienti, quia reclamat, vel nõ audet contradicere aduerſario, propter metum vel verecundiam *a*: quandoque fit conſentienti, ſed non ſcienti, id eſt, verè intelligenti, veluti pupillo, furioſo *b*. Non obſtat text. in c. contingit. 39. ext. de ſentent. excom. vbi is, qui ſcientem & conſentientem Clericum percuſſit, nihilominus ex communicatur, tanquam manus iniurioſas Clerico intulerit. Quia Clericum percutiens non tàm ipſi Clerico, quàm Ordini clericali iniuriam infert, cuius hoc priuilegium eſt *c*, cuique Clericus renunciare non poteſt *d*. Nec impedit textus in l. vnica. C. de rap. virg. quo & raptores puniũtur

tur, etiamſi volentem mulierem honeſtam abduxerint. Sed id accidit, quod lex præſumat mulierem nō liberè abductam, ſed doloſa perſuaſione ipſius raptoris: perſuadere autem plus eſt, quàm compellere aut cogi ſibi parêre, inquit Vlpianus *e*. Sed neque mouet l. ſi quis ſeruo. 20. C. de furt. & ſer. corrup. Quia licet ibi reuera neque ſeruus corruptus, neq; inuito domino res ablatæ ſint; tamen ideò placuit, actionem furti & ſerui corrupti dari, propter dolum ipſius inducentis & corrumpentis ſeruum, & ne huiuſmodi impunitas in conſequentiam trahatur. Itaque ſingularis caſus eſt.

e in l. 1. §. perſuadere. ff. de ſeruo corrupt.

REGVLA XXVIII.

Quæ à iure communi exorbitant, nequaquam ad conſequentia ſunt trahenda.

PAVLVS IC. *Quòd contra rationem iuris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequentia a.* Eadem vtriuſque regulę ſententia eſt. Ea autem exorbitare dicuntur, quæ ab orbita, id eſt, à via communi deflectunt; qualia ſunt diſpenſationes, priuilegia, ſtatuta, iuri communi contraria, quæ in conſequentiam, hoc eſt, ad alias perſonas ſiue caſus non ſunt producenda, ſed ſuis terminis conſtringenda *b*. Cùm enim ius commune fauorabile ſit, vtpote, ab omnibus ob publicam vtilitatem receptum;

a quod contra ff. hoc tit.

b c. ſanè. 9. ext. de priuil. c. cōſtitut. 11. extr. de conceſſ. prab. c. cui. 17. de prabend. lib. 6. c. 3. ext. de conſang. & affin.

certè quæ iuri communi refragantur tanquam odioſa reſtringenda ſunt, & quantum fieri poteſt, interpretatione reuocanda ad ius commune: ſicut latius ſupra explicauimus *e*.

c ad c. priuilegia. & ad c. odia.

Ex æquitate huius regulæ profectum eſt quòd licet mulieri liberisque ſuis priuilegium competat, vt in dote repetenda, præferantur creditoribus, etiam anteriorem hypotecam habentibus: non tamen idem communicetur alijs hæredibus mulieris *d*, ſiquidem illud priuilegium iuri communi derogat, quo is, qui prior eſt tempore, potior eſt iure *e*: Et cui diſpenſatio facta eſt ad dignitatem, vel beneficium Eccleſiaſticum, nulla mentione facta curati beneficij, non poteſt ad curatum admitti *f*; nec ad plura beneficia, quàm vnum *g*: diſpenſatio enim vtroque caſu lædit ius commune.

d *l. vnica. C. de priuileg. dot.* e *l. potior. 11. ff. Qui potior. in pig. l. ſi generaliter. 6. C. d. tit. c. qui prior infra hoc tit.* f *c. in illis. 16. de præbend. in 6.* g *c. 1. §. illa verò. de fil. preſbyt. in 6.*

Quo ſpectat, quòd à Pomponio IC. reſponſum eſt in l. patri. 20. ff. ad leg. Iulia. de adulter. *Patri*, inquit, *datur ius occidendi adulterum ſimul cum filia, quam in poteſtate habet. Itaque nemo alius ex parentibus idem iure faciet, ſed nec filius familias pater.* Cùm enim

enim iuri communi aduerſum ſit, vt pater filiam vel alium quemlibet occidat, certè lex Iulia quæ facultatem dat patri occidendi adulterum vnà cum filia, quam in poteſtate habet: meritò ad alios parentes non transfertur, ex ratione huius regulæ noſtræ. Tametſi ſi veritatem ipſam ſpectemus; ne quidem ipſi patri filiam in poteſtate ſua conſtitutam adulteram, occidere liceat *b*. *b per tex. in cap. ſi quod verius. 33. q. 2.*

REGVLA XXIX.

Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.

EADEM regula apud Iuſtinianum extat in l. fin. C. de auctoritate præeſt. Neque enim alteri per alterum iniqua conditio, inferri debet *a*, neque id quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro ad alium transferri *b*: Ad hanc regulam pertinet reſponſum Vlpiani; *In concedendo iure*, inquit, *aquæ ducendæ, non tantū eorum, in quorum loco aqua oritur, verumetiam eorum, ad quos eius aquæ vſus pertinet, voluntas exquiritur, id eſt, eorum, quibus ſeruitus aquæ debeatur; nec immeritò; cū enim minuatur ius eorū, conſequens fuit exquiri, an conſentiant c.* Et quod Accurſius annotauit:

a *l. non debet alteri. 74. ff. hoc tit.* b *l. id quod noſtrum. 11. ff. eodem.* c *textus in l. in concedendo. 8. ff. de acq. plu. art.*

m 5 ſcho-

ſcholarem inuito ſocio non poſſe inducere inhoneſtam mulierem in communem domum d. Hinc Capitulares & alij quorum intereſt; ad electionem Prælati vocandi ſunt e. Vbi tamen res Capituli vel Collegij tractantur, ſufficit maiorem partem conſentire, reliquis licet diſſentientibus f; Quæ eſt vna limitatio huius regulæ noſtræ; vt, ſcilicet, non obtineat in rebus Collegij, ſed quæ ad ſingulos priuatim pertinent. Altera eſt in l. & ſuum. 8. §. Marcellus. cum. 3. ll. ſeqq. ff. de pactis. vbi conuentio maioris partis creditorum de remiſſione debiti hæredi facienda, nocet reliquis creditoribus. Sed id fit liberationis fauore. Tertia eſt, in l. fi. C. Qui bonis ced. poſſ. vbi & ſtatur maiori parti creditorum aduerſus reliquos. Verùm id, ne ad flebilem bonorum ceſſionem debitor vrgeatur. Singulare quoque eſt in fiſco; vt is inuito ſocio poſſit rem communem alienare g: Quod & in fauorem fiſci receptum eſt.

d ad l. non aliter. 7. ff. de vſu & habita.
e c. quia propter. 42. cap. quod ſint. 28. in fin. ext. de electio.
f d. c. quia propter & cap. 1. c. fin. extr. de his quæ fiunt à maio. part. cap. & l. quod maior. 19. ff. ad municipal.
g l. vnica C. de vend. rei. fiſcal.

Regvl.

REGVLA XXX.

In obſcuris, minimum eſt ſequendum.

NOn diſſentit regula iuris Ciuilis: *Semper in obſcuris*, inquit, *quod minimũ eſt, ſequimur a*. Obſcura hîc dicuntur, quorum ſententia incerta eſt, quæque nunc in hanc, nunc in aliam partem pertrahi poſſunt. Ne igitur res propter obſcuritatem pereat, benignè receptum eſt, vt ſaltem id quod in ſententia minimum eſt, hoc eſt, minus nocet reo, ſequamur: Quippe procliuiores eſſe debemus ad liberandum quam ad condemnandum *b*; & fauorabiliores ſunt partes rei quàm actoris *c*.

a l. ſemper in obſcuris. 9. ff. hoc tit.

b l. Arrianus. 46. ff. de oblig. & actio. c. 3. §. pen. ext. de probat.

c l. fauorabiliores. ff. hoc tit.

Latiſſime hæc regula ſe diffundit; ad contractas, ad vltimas voluntates, ad ſententias iudicum & arbitrorum, ad pœnales conſtitutiones; vt in progreſſu declarabitur. Vt autem plenius hæc regula cognoſcatur præmittenda eſt alia iuris regula ab Vlpiano tradita, his verbis: *Semper in ſtipulationibus & in cæteris contractibus, id ſequimur quod actum eſt: aut ſi non pareat, quod actum eſt: erit cõſequens, vt id ſequamur, quòd in regione, in quã actũ eſt, frequentatur. Quid ergò, ſi neq; regionis mos appareat, quia varius fuit? ad id quod minimum eſt, redigenda ſumma eſt.* Ita Vlpianus *d*, qui quo ordine in interpretatione contractus procedendum ſit, eleganter

d in l. ſemper in ſtipulationib. 34. ff. hoc tit.

ganter explicat. Et quidem ante omnia id ſpectandum & ſequendum cenſet, quod inter contrahentes actum fuit, etiamſi fortè proprietate verborum abuſi ſint *e*.

e l. inſulam 6. ff. de praeſcript. verb. toto tit. C. Plus valere quod agitur. l. in venditionibus. 9. verſ. planè ſi in nomine ff. de contrah. empt.

Etenim cõtractum potiſſimum ex mente contrahentium metimur *f*, quemadmodum & ea, quæ vltimæ diſpoſitionis ſunt, ex voluntate ipſius defuncti *g*. Dum tamen meminerimus non tantum eam voluntatem contrahentium & teſtantium intelligi, quæ ex perſpicuis eorum verbis colligitur; ſed & quæ ex coniecturis; vt puta, ex more loquendi, ex orationis contextu *h*, ex dignitate, qualitate vel affectu perſonarum *i*, ex eo quod plerunque fieri ſolet *k*. Nam hûc ſpectat illa iuris regula: *Inſpicimus in obſcuris quod eſt veriſimilius, vel quod plerunq; fieri conſueuit l.* Deficiente autem voluntate, tandem fit locus regulæ noſtræ, vt in obſcuris id ſequamur, quod minimum eſt; In obſcuris, inquam, quorum ſententia neque ex verbis ipſis, neque ex alia coniectura colligi poteſt; ne huic aduerſetur citata regula: *Inſpicimus, &c.*

f l. 1. §. conuentionis. ff. de pact.

g l. nõ aliter 69. in prin. ff. de leg. 3.

h l. ſi ſeruus pluriũ. 50. §. vlt. ff. de leg. 1. l. nummis. 75. ff. de leg. 3. l. Titia. 134. §. 1. & §. fi. ff de verb. oblig.

i d. §. vlt. & l. ſi cui. 14. ff. de annuis lega. l. 3. C. de dotis promiſſ. l. cum poſt 69. §. gener. ff. de iure dot. l. capienda. 129. ff. hoc titul. de reg. iur. *k d. §. vlt. & d. l. nummis. l. in obſcuris. 114. ff. de hoc tit.* *l in c. inſpicimus infr. eod.*

Adde, & ad ſententias Iudicum & arbitrorum, ſi inter ſe diſcrepantes ſint, regulam noſtram pertinere, vt ſi in condemnatione diſſideant, minimam ſummam ſequamur *m*.

m l. inter 38. ff. de re iudic. l. diem proferre. 27. §. ſi plures. ff. de recep. arb.

Non minus & ad pœnales conſtitutiones hæc regula producitur; quæ quandoque dubiam interpretationem habent, nunc ſeueriorem, nunc mitiorem, vt ea, quæ mitior, id eſt, minima eſt; à iudice eligatur *n*. Cui conſequens eſt; vt ſi in delinquentem ſimpliciter pœna capitalis ſiue capitis à lege conſtituta ſit, non mortem, ſed exilium, hoc eſt, aquæ & ignis interdictionem intelligamus; nam vtraque pœna capitalis eſt, eò quòd eximat caput, id eſt, ciuem de ciuitate *o*.

n iuxta c. in pœnis. infra eod. & l. interpretatione. 43 ff. de pœnis.

o l. 2. ff. de publ. iud. Vide Iulium Clarum in pract. crim. quæſt. 67. in princip.

Aduerſus regulam noſtram obijcitur textus in l. etiam. 43. ff. de vſufruct. vbi bonorum vſusfructus parte legata, intelligitur in dubio dimidia pars. At iuxta regulam noſtram non dimidia, ſed minima pars accipienda eſſet. Sed non difficilis reſponſio eſt; quia pars ex propriâ ſignificatione ſua æqualem partem deſignat; Igitur dimidiam, niſi vbi ſpecialiter certæ partis mentio facta eſt *p*.

p l. nomen. 104. §. 1. ff. de verb. ſignif.

Item

Item obijcitur textus in l. legato generaliter. 37. ff. de lega. 1. quo legato hominis relicto non optimus, neque peſſimus, ſed mediocris præſtatur. Sed hoc euenit, ne ſi legatario peſſimus detur, non tam afficiatur commodo, quàm incommodo, contra voluntatem defuncti, quàm plenius interpretari ſolemus. *q*. Cætera hîc perſequere apud D. Peckium, & quæ infra eodem dicam, ad c. contra eum. 57, quod huic coniungendum eſt.

q l. in teſtamentis. ff. hoc tit.

REGVLA XXXI.

Eum qui certus eſt certiorari vlterius non oportet.

EXEMPLA hûc accerſe ex c. ſi duobus. 7 ext. de appellatio. ex c. fin. ext. de locato. ex l. 1. in fin. ff. de actio. emp. Et aperta ratio eſt. Quia id fruſtra fieret. Vbi tamen ad aliũ effectum principaliter, quàm ſcientiæ agitur, alia certioratio requiritur: veluti, ad inducendam contumaciam contra reum abſentem tribus edictis opus eſt; niſi forte vno peremptorio citaretur, quod iudex poteſt *a*: Item contra Clericum delinquentem, antequàm is Clericali priuilegio exui poſſit, trina monitia exigitur *b*. Item, qui à iudice Eccleſiaſtico excommunicandus eſt, tertiò quoque præmoneri debet *c*: ſiquidem ad

a l. cõtumacia. 53. ff de re iud. iuncta l. ad peremptorium 68. cum aliquot ll ſeqq ff. de iudic.

b c. cõtingit 45. extr. de ſentent. excom. iuncto c. conſtitutionem. 10. eod. tit. in 6. c c. ſacro 48. ext. de ſentent. excom. iuncto c. conſtitutionem 10. eod. tit. in 6.

con-

conuincendum cõtumaciam hæc toties repetuntur, non verò, vt qui ex primo vel ſecundo edicto ſiue monitione, iam certiores facti ſunt, iterum certiorentur. Pari ratione vbi pro ſolennitate certioratio requiritur, non ſufficit ſcientia: vt in teſtamentarijs teſtibus, qui non niſi rogati in teſtamentis adhibentur *d*: & in venditore, qui in euictionis nomine non tenetur, niſi antè emptor, intentatam ſibi litem illi denunciauerit *e*.

d l. hæredem 21. §. penult. ff. de teſta. l. ſeq. C. de *Auth. rogati. C. de teſtibus.* *e l. emptor fundi. 8. cum euictio. c. fi. ext. de emptio.*

REGVLA XXXII.

Non licet actori, quod reo licitum non exiſtunt.

EIVSDEM ſententiæ eſt regula Vlpiani: *Non debet actori licere, quod reo non permittitur a.* Si enim fauorabiliores ſunt partes ipſius rei, quàm actoris *b*; profectò actori minimè permittendum eſt, quod reo non permittitur. Cuius rei elegans reſcriptum extat in cap. 2. extr. de mutuis petitio. quo reſponſum eſt, à Cœleſtino III. vt ſi inſtitutâ causâ, quæ remota appellatione delegata eſt; reus eundem actorem coram eodem iudice reconueniat: hanc reconuentionem ſimiliter peragendam eſſe, vt neque actori in cauſa reconuentionis appellare liceat. *Cum actoris & rei*, inquit, *eadem ſit conditio:*

a in l. non debet actori ff. hoc tit.
b l. fauorabiliores 125 ff. hoc tit.

ditio; & ſicut deſiderat actor, vt ſibi iuxta mãdatoris reſcriptum, iuſtitia fiat appellatione remota, eodem modo reconuenienti debeat in ſua iuſtitia reſpondere. Qua ratione Vlpianus, cùm antea in reo reſpõdiſſet, ne is poſt litem conteſtatam mutare procuratorem, vel in ſe litem transferre poſſit inuito procuratore, prœterquam cauſa cognita *c*; hoc idem paulò poſt traducit ad actorem *d*. Similia breuitatis ſtudio omittimus.

c in l. poſt litem 17. cũ aliquot ll. ſeqq ff de procurator.

d l. in l. qua omnia. 25. ff. eod.

Quæ tamen ita accipienda ſunt, niſi maior ratio ſit in actore, vt ab hac regula diſcedendum ſit. Vt ecce; Reo permiſſum non eſt, vt rem, quæ in iudicio obſcurè petita eſt ab actore, ipſe deſignet vel explicet, ſed actori *e*. Ratio; ne reus actionem propoſitam interpretando pro ſuo arbitrio, eludat iudicium & actorem circumducat *f*. Hinc quoque, ſi reus plures iudices ordinarios habeat, non eſt in electione ipſius, coram quo conueniatur, ſed in arbitrio actoris *g*. Præterquam ſi reus Studioſus ſit; cui ex Friderici conſtitutione ex tribus iudicibus, Magiſtro, ſcilicet, Domino & Epiſcopo, quos Ordinarios habet; electio permittitur: idque in fauorem ſtudiorum *h*. Quo tamen iure in hac Academia Iogolſtadienſi, non vtimur, ſed omnes ſtudioſi vnum tantum agnoſcunt iudicem, Magnificum D. Rectorem Academicum.

e l. inter ſtipulantem. 83 §. 1. ff. de verb. oblig. l d. §. 1.

g l. fi. C. Vbi in rẽ actio. l. quod legatur. 38. ff. de iudic.

h Auth. habita. C. ne filius pro patre.

REGV-

REGVLA XXXIII.

Mutare conſilium quis non poteſt in alterius detrimentum,

PERTINET ad regulam: Quod ſemel placuit, ſupra eod. vbi latius vide. A contrario verò ſenſu huius regulæ, eleganter infertur; Si nullum detrimentum ſit nulla captio alterius; mutationem conſilij impunè fieri poſſe *a*; veluti in depoſito, mandato, ſocietate, quæ pro arbitrio eius, qui depoſuit, mandauit, vel ſocietatem coiit, reuocantur, re adhuc integra; ſicut ibid. diximus.

a l. de ætate 12. ff. de interrog. in iure facie end.

REGVLA XXXIV.

Generi per ſpeciem derogatur.

GENVS hoc loco, vt & paſſim apud IC. non accipitur pro genere logico ſiue dialectico; ſed pro eo, quod plura ſingularia nomine ſuo complectitur, ſiue ſit ſpecies logica; veluti, homo, equus, & ſimilia; ſiue aliud æquè latè patens, vt ſunt, veſtis, triticum, pecunia numerata, reſcriptum, mandatum, Species verò dicitur, quod, ſub hoc genere tanquam indiuiduum ſiue ſingulare, continetur *a*. Itaque de his dicitur; generi per ſpeciem derogari. Explicatùs Pomponius: *In toto iure*, inquit, *generi per ſpeciem derogatur; & illud potiſſimum habetur,*

a l. 2. l. 3. ff. Si cert. pet. l. in naue 31. ff. locati

tur, quod ad ſpeciem directum eſt b. Exempla huius regulæ, petenda ſunt c. in fin. ex cap. paſtoralis. 14. §. 1. ext. de reſcript. ex c. 2. ext. de offic. leg. ex c. dudum. 14. de præbend. lib. 6.

Quo fit, vt ſi vni penus legata ſit, alteri vinum: quod ex penu legata vinum eximatur c; cum alioqui vinum ſub penu tanquã ſub genere ſuo contineatur d. Item, ſi vni veſtimenta, alteri veſtis muliebris ſeparatim ſint legata; quod detractis muliebribus ab eo, cui ſpecialiter ea legata ſunt; reliquum alteri cedat e.

Neque inter eſt, ſpecies præcedat, an ſubſequatur genus f. Licet enim aliâs ſpecialia generalibus ineſſe dicantur g; id tamen non tam ex diſpoſitione loquentis, quàm vi verborum fit, quæ generaliter prolata generaliter accipi ſolent h. At ſecus eſt, vbi expreſsè ſpecies à genere eximitur, quo caſu generi quoad ſpeciem derogatur, & res in ſpeciem dirigitur i.

b *l. in toto iure. ff. hoc titl*

c *l. 2. ff. de tritico, vino, &c.*

d *l. 3. ff. de penu. lega.*

e *l. 1. ff. de auro arg. leg.*

f *iam dd. iurib. & c. abbatem 40. ext. de reſcrip. l. vxorem. 41. §. codicillis eum §. ſeq. ff. de leg. 3. tex. elegans in l. ſanctio 41. ff. de pœnis.*

g *l. ſemper ſpecialia. 147. ff. hoc tit.* h *l. 1. § generaliter. ff. de leg. praſt. l. 14. C. de vſufruct.* i *iuxta hanc regulam noſtram.*

Nec mouet textus in l. ſi generaliter. 6. C. qui potio in pig. Nam ideò pignori generali per ſpeciale non derogatur, quòd ius pignoris generalis iam antè adquiſitum ſit creditori priori. At certè iniquum eſſet, ius alteri quæſitum, illi auferri: per hanc regulam

lum noſtram, quæ de iure nondum quæſito alteri, exaudienda eſt *k*.

k Vti cõſtat ex iuribus ante à al. leg.

REGVLA XXXV.

Plus ſemper in ſe continet quod eſt minus.

HVIC regulæ ſimilis illa eſt: *In toto partem non eſt dubium contineri a.* Ex quibus tandem tertia regula exurgit: *Cui licet quod eſt plus, licet vtique quod eſt minus b.* Nec enim plus & minus, totum & ſua pars, ſeparatim quid à ſe inuicem conſtituunt, ſed vnum ab alio continetur. Vt hinc rectè ab Vlp. reſponſum ſit: Si ſtipulanti decem; ego viginti reſpondeam, quòd obligatio in decem contrahatur, quod manifeſtiſſimum ſit viginti & decem ineſſe *c*. Idem & in fideiuſſore rectiſſimè dicitur, vt ſi is in maiorem ſummam rogatus, in minorem fideiubeat quòd in minore ſummâ conſiſtat fideiuſſio, ſicut aperta eſt Iuliani ſententia *d*, & confirmat reſponſum Vlp. iam iam allatum. Inde quoq; eſt, ſi debitoris gratia debiti ſolutio prorogata fuerit ad certum tempus; nihilominus à debitore rectè ſolui poſſit ante tempus *e*. *Cui enim licet quod plus eſt*, &c. Sic Papinianus inquit: *Qui occidere poteſt adulterum, multò magis contumelia poterit iure afficere f.* Cæterùm hæc aliaq; ſimilia accipienda ſunt; niſi diuerſa ratio ſubſit in eo quod minus eſt. Vt ecce; Mulieri

a c. in toto. ff. s. eod.
b c. cui licet infra eod.
c l. 1. §. ſi ſtipulanti. ff. de Verb. oblig.
d in l. rogatus. 33. ff. mandati.
e l. eum qui 15. ff de annu. leg.
f l. nec in ea 22. verſ. ſed qui ff ad leg. Iul. de adult.

quidem permiſſum eſt, vt res ſuas donare, vel aliter, diſtrahere poſſit *g*, non tamen pro alio obligare; eò quod hoc mulieri facilius ſit, & idcircò magis nociuum, quàm alterum *h*. Item permiſſa eſt hæredi totius hæreditatis aditio vel repudiatio, non autẽ huius aut alterius patris hæreditariæ *i*: Idq́; facit ſuccedendi ius, quod pro patre agnoſci vel refutari non poteſt; præcipuè ex teſtamento: nec defunctus pro parte teſtatus pro parte inteſtatus deceſſiſſe dicatur, contra iuris regulas *k*. Item, mandato de fundo emendo centum ſatisfit quidem, ſi etiã minoris fundus ematur *l*; attamen ſi mandatum ſit, vt alicui non Sacerdotalis præbenda, vel integra præbenda, vel certi valoris conferatur, non poterit illi Sacerdotalis, nec dimidia, non minoris valoris, etiam volenti, præbenda conferti: cum hâc in re diligenter mandati fines obſeruandi ſint, propter perſonam eius, cui conferri mandatum fuit, quem alio modo honorari noluit mandator *m*. Quare vbi diuerſa ratio in minori ſubeſt, diſceditur à regula noſtra.

g *l. 4. ff. ad SC. Velleian. l. 2. C. eod.*

h *d. l. 4. in fi.*

i *l. 1. & l. 2. ff. de acq. vel omitt. hæred.*

k *in l. ius noſtrum ff. hoc tit. & § non autem. Inſt. de hæred. inſtit.*

l *l. diligenter. 5. § fi. ff. mandati.*

m *c. cui. 27. de præbend. lib. 6.*

RE-

REGVLA XXXVI.

Pro poſſeſſore habetur, qui dolo deſiit poßidere.

PLenius Paulus. *Qui dolo*, inquit, *deſierit poßidere, pro poßidente damnatur, quia pro poſſeßione dolus eſt a.* Et Vlpian. *Parem eſſe conditionem oportet eius, qui quid poßideat vel habeat, atq; eius, cuius dolo factum ſit, quò minus poßideret vel haberet b:* Et rurſus. *Semper qui dolo fecit, quò minus haberet, pro eo habendus eſt, ac ſi haberet c.* Vſum huius regulæ cernere eſt, in rei vindicatione *d*, in petitione hæreditatis *e*, in actionibus, ad exhibendum *f*, noxali *g*, rerum amotarum *h*; in interdictis, quorum bonorum *i*. quorum legatorum *k*, & ne quid in loco publico *l*. Et ratio regulæ eſt: ne doloſo ſuus dolus proſit & alteri incommodum adferat *m*. Ex quo ſequitur, eodem modo eum condemnandum eſſe, ac ſi verè poſſideret *n*, licet æſtimatio in rei excutionem veniat *o*.

a *in l. qui dolo ff. eod.* b *l. parem. ff. hoc tit.* c *l. ad ea quæ §. 1. ff. eod.* d *l. quod ſi dolo. 22. cū l. præced. & l. ſin autem 27. §. ſed & is. ff. de rei vind.* e *l. item veniunt. 20. §. item eoſ. l. ſed etſi 25. § perinde. ff de petitio. hæred.*

f *l. 3. §. ſi mecum. & l. Celſus 5. §. idem Iulianus ff. ad exhibe ad.* g *l. ſi bona fidei 12. ff. de noxal. actio* h *l. 3. in fi. cum l. ſeq. ff. rerum amot.* i *l. 1. ff. quor. bonor.* k *l. 1. §. quod ait prætor. ff. Quor. legat.* l *l. 2 §. locum habere, ff. ne quid in loco publ.* m *l. 1. §. 1. ff. de dolo malo & met. excep.* n *d. l. qui dolo.* o *l. qui reſtituere. 68. & quæ ibi tradunt Dd. ff. de rei vind.*

Amplius; qui dolo poſſidere deſijt, tenetur actione in factum ex edicto de alienatione iudicij mutandi cauſâ facta; in id,

 ſcili-

ſcilicet, quanti intereſt actoris, rem alienatam non fuiſſe *p*. Sed id non aliter, quàm ſi reus difficiliorem aduerſarium ſibi ſubſtituerit, vt potius actor cum eo litem incipiat & experiatur *q*. Nihilominus & is, in quem res alienata eſt, rectè conuenitur rei vindicatione propter dominium, quod ſibi actor in re alienata retinuit *r*. Quod enim noſtrũ eſt, ſine facto noſtro ad alium transferri non poteſt *s*.

p *toto tit. ff. & C. de alien. iud. mutandi cauſa facta.*
q *l. 1. cum ll. ſeqq. ff. d. tit. de aliena. iud. mut.*
r *l. vnica. C. d. tit. de alienatio.*
s *l. id quod noſtrũ ff. hoc tit.*

Regvla XXXVII.

Vtile non debet per inutile vitiari.

Hvc refert textũ in c. 5. ext. de arbitris. & in c. dilectus. 19. ext. de præbend. Et quod à Iuſtiniano diſertè conſtitutum eſt in donatione, quæ legitimum modum excedit; vt, ſcilicet, quoad exceſſum tantũ donatio, quæ inſinuata non eſt, vitietur *a*. Et quod Paulus IC. reſpondit de illicitis vſuris ſorti mixtis; quod vſuræ quidem improbatæ ſint, ſed non ipſa ſors ſiue contractus principalis *b*. Similiter, vbi illegitimæ vſuræ legitimis permiſtæ ſunt, ſuſtinentur quidem legitimæ, ſed detractis ſuperfluis vſuris, ex Papiniani reſponſo *c*. Quo licèt non vtamur; eò quòd omnes vſuræ ex præſcripto SS. Canonum illicitæ ſint *d*; non tamen inutiliter hęc res accommodatur ad emptionem redituum ſiue cenſuum, quæ

a *in l. ſancimus. 34. iuncta l. penult. C. de donatio.*
b *l. vſuras. 20. ff. de vſuris.*
c *in l. pecunia. 9. ff. d. tit.*
d *Tit. de vſur. ext. & in 6.*

à Iure Canonico permiſſa eſt *e*; Vt ſi reditus vel cenſus, conſtitutum modũ excedat, non in totum vitietur, ſed ad iuſtum modũ reducatur *f*. Quæ omnia & alia eiuſdẽ generis, ęquitate huius regulæ nitũtur. Semper enim interpretatio ea adhibenda eſt, vt actus potius valeat, quàm pereat *g*. Si tamen vtile ab inutili ſeparari poſſit. Nam quæ ſeparationẽ non admittunt, in totum vitiantur; vt in exemplo Vlpiani *h*. Idem eſt, & ſi contra formam vtilis, inutile admixtum ſit; vt in electione Epiſcopi, vbi ad eam laici admittuntur *i*, aut ſi natura vtilis inutilis adiectionẽ omninò reſpuat; veluti, in emancipatione, acceptilatione, hæreditatis aditione, datione tutoris; quibus ſi dies vel conditio adijciatur, inutiles fiunt *k*. Aut ſi inutilis adiectio interpretatur id quod alioqui per ſe vtile eſt, inutiliter fieri ex mente contrahentium, ſicut videre eſt in reſponſo Martiani IC. cuius verba hîc libet ſubijcere: *Non ſolum*, inquit Martianus, *ſtipulationes impoſſibili conditioni applicatæ nullius momenti ſunt; ſed etiam cæteri quoq; contractus: veluti emptiones, locationes impoſſibili conditione interpoſita æquè nullius momenti ſunt: quia in ea re, quæ ex duorum pluriumue conſenſu agitur, omnium voluntas ſpectatur; Quorum procul dubio in huiuſmodi actu talis cogitatio eſt, vt nihil agi exiſtiment, appoſita ea conditione quã ſciunt eſſe impoſſibilem l*.

e per tex. in c. 1. & c. 2. de emptio. in extrauag. commu.

f arg. d. l. pecunia. Adde And. Gail. lib. 2. obſer. 5.

g l. quoties in actionib. 13. ff. de reb. dub.

h in l. 1. §. item quaritur. ff. de aqua quotid.

i c. Maſſana. 56. ext. de electio.

k l. actus legitimi. 77. ff. h. tit. Vide latius. quæ infra dicam ad c. actus legitimi.

l textus in l. non ſolum 30. ff. de oblig. & act.

REGVLA XXXVIII.

Ex eo non debet quis fructum conſequi, quo niſus extitit impugnare.

EXEMPLVM eſt: Si quis inſtrumentum aliquod impugnauerit, non poterit eodem vti pro ſe *a*. Nec is, qui fidem vtrinque datam rupit, aduerſarium ſuum adigere poterit, vt eam ſeruet *b*: *Fruſtra*, inquit, alia iuris regula, *ſibi fidem quis poſtulat ab eo ſeruari, cui fidem à ſe præſtitam ſeruare recenſat c*. In teſtamentis vſus huius regulæ vel præcipuè ſpectatur: Qui enim teſtamentum falſum aut inofficioſum dixit, non tantùm repellitur ab eo, quod in eodem teſtamento ipſi relictum eſt; verumetiam ſi fortè idipſum conſecutus ſit: ipſi aufertur & fiſco applicatur *d*. Eo enim ipſo, quod quis impugnat fundamentum iuris ſui, videtur illi tacitè renunciâſſe *e*. Non tamen idem obtinet, vbi quis non iure factum teſtamentū contendit, ſed non obtinuit: ſiquidem non cenſetur ideo defuncti voluntatem impugnaſſe, ſed de iure teſtamenti contendiſſe *f*; aut ſi neceſſitate officij coactus quis, teſtamentum alterius oppugnauerit; vt in tutore & curatore *g*.

a c. cum olim. 19. ext. de cenſib.
b l. penult. ff. de tranſactio l. cum proponas inter. 21. C. de pact.
c c. fruſtra. infra. eod.
d l. Papinianus. 8. § meminiſſe ff. de inoff. teſt. l. poſt legatum. 5. § 1. ff. de iis quibus vt indig. l. qui falſas. 6. C. ad leg. Cornel. de falſ.

e d. c. cum olim circa fi. f d. l. poſt legatum. § 1 & l. penult. ff. de iis quib. vt indig. g § ſi inter. Inſtit. de inoffi. teſtamen. l. aduerſus 30. § 1. ff. eod. de inoff. teſtam. l. cum quadam 26. C. de admin. tutor.

Adde

Adde, huic regulæ locum non eſſe, vbi quis ante ſententiam deſtitit ab impugnatione: eò quòd iura pœnitenti & deſiſtenti ignoſcant *h*.

h d. ſ. meminiſſe & l. alia 8. C. de his qui l. ut indig.

REGVLA XXXIX.

Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ ſequuntur ex illo.

THeodoſius & Valentin. Imp. *Nullum enim pactum*, inquiunt, *nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volumus ſubſecutum, qui contrahunt, lege cõtrahere prohibente.* Et paucis interiectis. *Sed & ſi quid fuerit ſubſecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum eſt, illud quoque caſſum atq; inutile eſſe præcipimus. Secundum itaq; prædictam regulam; qua vbicunq; non ſeruari factum lege prohibente cenſuimus; certum eſt nec ſtipulationem huiuſmodi tenere, nec mandatum vllius eſſe momenti, nec ſacramentum admitti a.* Ratio eſt in l. cum principalis. ff. hoc noſtro tit. in c. acceſſorium, infra eod. vbi fuſius perſequemur.

Et ſecundum hanc Regulam; Si res Eccleſiæ vel minoris 25. annis, non ſeruata iuris ſolennitate venditæ, commutatæ, vel donatæ fuerint; quia contractus non conſtitit, nec dominium ex eâdem causâ transfertur *b*.

a in l. non dubium. 5. C. de leg.
b c. ſi quis. 6. ext. de rebus eccleſ. non alie. iubemus. 14. § ſanc. C. de SS. Eccleſijs l. 4. l. 8. C. de prædijs & à l. reb. min.

REGVLA XXXVIII.

Ex eo non debet quis fructum conſequi, quod niſus extitit impugnare.

EXEMPLVM eſt: Si quis inſtrumentum aliquod impugnauerit, non poterit eodem vti pro ſe *a*. Nec is, qui fidem vtrinque datam rupit, aduerſarium ſuum adigere poterit, vt eam ſeruet *b*: *Fruſtra*, inquit, alia iuris regula, *ſibi fidem quis poſtulat ab eo ſeruari, cui fidem à ſe præſtitam ſeruare recuſat c*: In teſtamentis vſus huius regulæ vel præcipuè ſpectatur; Qui enim teſtamentum falſum aut inofficioſum dixit, non tantùm repellitur ab eo, quod in eodem teſtamento ipſi relictum eſt; verumetiam ſi fortè idipſum conſecutus ſit: ipſi aufertur & fiſco applicatur *d*. Eo enim ipſo, quod quis impugnat fundamentum iuris ſui, videtur illi tacitè renunciâſſe *e*. Non tamen idem obtinet, vbi quis non iure factum teſtamentũ contendit, ſed non obtinuit: ſiquidem non cenſetur ideo defuncti voluntatem impugnaſſe, ſed de iure teſtamenti contendiſſe *f*: aut ſi neceſſitate officij coactus quis, teſtamentum alterius oppugnauerit; vt in tutore & curatore *g*.

a c. cum olim. 19. ext. de cenſib. b l. penult. ff. de transactio l. cum proponas inter. 21. C. de pact. c c. fruſtra. infra. eod. d l. Papinianus. 8. § meminiſſe ff. de inoff. teſt. l. poſt legatum. 5. §. 1. ff. de ijs quibus vt indig. l. qui falſas. 6. C. ad leg. Cornel. de falſ.

e d. c. cum olim circa fi. f d. l. poſt legatum. §. 1. & l. penult. ff. de ijs quib. vt indig. g §. ſi inter. Inſtit. de inoffi. teſtamen. l. aduerſus. 30. §. 1. ff. eod. de inoff. teſtam. l. cum quadam 26. C. de admin. tutor.

Adde

Adde, huic regulæ locum non eſſe, vbi quis ante ſententiam deſtitit ab impugnatione: eò quòd iura pœnitenti & deſiſtenti ignoſcant *b*.

b d. §. meminiſſe & l. alia 8. C. de his qui ut indig.

REGVLA XXXIX.

Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ ſequuntur ex illo.

THeodoſius & Valentin. Imp. *Nullum enim pactum*, inquiunt, *nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volumus ſubſecutum, qui contrahunt, lege cōtrahere prohibente.* Et paucis interiectis, *Sed & ſi quid fuerit ſubſecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum eſt, illud quoque caſſum atq; inutile eſſe præcipimus. Secundum itaq; prædictam regulam; qua vbicunq; non ſeruari factum lege prohibente cenſuimus; certum eſt nec ſtipulationem huiuſmodi tenere, nec mandatum vllius eſſe momenti, nec ſacramentum admitti a.* Ratio eſt in l. cum principalis. ff. hoc noſtro tit. in c. acceſſorium, infra eod. vbi fuſius perſequemur.

a in l. non dubium. 5. C. de leg. bt. ſi quis. 6. ext. de rebus eccleſ. non alie. iubemus. 14. § ſanc. C. de SS. Eccleſijs l. 4. l. 8. C. de prædijs & à l. reb. min.

Et ſecundum hanc Regulam; Si res Eccleſiæ vel minoris 25. annis, non ſeruata iuris ſolennitate venditæ, commutatæ, vel donatæ fuerint; quia contractus non conſtitit, nec dominium ex eâdem cauſâ transfertur *b*.

 Nec

REGVLA XXXVIII.

Ex eo non debet quis fructum conſequi, quo niſus extitit impugnare.

EXEMPLVM eſt: Si quis inſtrumentum aliquod impugnauerit, non poterit eodem vti pro ſe *a*. Nec is, qui fidem vtrinque datam rupit, aduerſarium ſuum adigere poterit, vt eam ſeruet *b*: *Fruſtra*, inquit, alia iuris regula, *ſibi fidem quis poſtulat ab eo ſeruari, cui fidem à ſe præſtitam ſeruare recuſat*. In teſtamentis vſus huius regulæ vel præcipuè ſpectatur; Qui enim teſtamentum falſum aut inofficioſum dixit, non tantùm repellitur ab eo, quod in eodem teſtamento ipſi relictum eſt; verumetiam ſi fortè id ipſum conſecutus ſit: ipſi aufertur & fiſco applicatur *d*. Eo enim ipſo, quod quis impugnat fundamentum iuris ſui, videtur illi tacitè renunciâſſe *e*. Non tamen idem obtinet, vbi quis non iure factum teſtamentum contendit, ſed non obtinuit: ſiquidem non cenſetur ideo defuncti voluntatem impugnaſſe, ſed de iure teſtamenti contendiſſe *f*: aut ſi neceſſitate officij coactus quis, teſtamentum alterius oppugnauerit; vt in tutore & curatore *g*.

a c. cum olim. 19. ext. de cenſib.
b l. penult. ff. de tranſactio l. cum proponas inter. 21. C. de pact.
c c. fruſtra. infra. eod.
d l. Papinianus. 8. § meminiſſe ff. de inoff. teſt. l. poſt. legatum. 5. § 1. ff. de ijs quibus vt indig. l. qui falſas. 6. C. ad leg. Cornel. de falſ.

e d. c. cum olim circa fi. f d. l. poſt legatum. § 1. & l. penult. ff. de ijs quib. vt indig. g §. ſi inter. Inſtit. de inoffi. teſtamen. l. aduerſus. 30. § 1. ff. eod. de inoff. teſtam. l. cum quadam 26. C. de admin. tutor.

Adde

Adde, huic regulæ locum non eſſe, vbi quis ante ſententiam deſtitit ab impugnatione: eò quòd iura pœnitenti & deſiſtenti ignoſcant *b*.

h d. §. meminiſſe & l. alta 8. C. de his quib. vt indig.

REGVLA XXXIX.

Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ ſequuntur ex illo.

THeodoſius & Valentin. Imp. *Nullum enim pactum*, inquiunt, *nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volumus ſubſecutum, qui contrahunt, lege cõtrahere prohibente.* Et paucis interiectis, *Sed & ſi quid fuerit ſubſecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum eſt, illud quoque caſſum atq; inutile eſſe præcipimus. Secundum itaq; prædictam regulam; qua vbicunq; non ſeruari factum lege prohibente cenſuimus; certum eſt nec ſtipulationem huiuſmodi tenere, nec mandatum vllius eſſe momenti, nec ſacramentum admitti a.* Ratio eſt in l. cum principalis. ff. hoc noſtro tit. in c. acceſſorium, infra eod. vbi fuſius perſequemur.

a in l. non dubium. ſ. C. de leg. & c. ſiquis. 6. ext. de rebus eccleſ. non alie. iubemus.

Et ſecundum hanc Regulam; Si res Eccleſiæ vel minoris 25. annis, non ſeruata iuris ſolennitate venditæ, commutatæ, vel donatæ fuerint; quia contractus non conſtitit, nec dominium ex eâdem causâ transfertur *b*.

14. § ſanc. C. de SS. Eccleſijs l. 4. l. 8. C. de prædijs & à l. reb. min.

REGVLA XXXVIII.

Ex eo non debet quis fructum conſequi, quo niſus extitit impugnare.

EXEMPLVM eſt: Si quis inſtrumentum a- liquod impugnauerit, non poterit e- dem vti pro ſe *a*. Nec is, qui fidem vtrinqu datam rupit, aduerſarium ſuum adige poterit, vt eam ſeruet *b*: *Fruſtra*, inquit, al iuris regula, *ſibi fidem quis poſtulat ab eo ſer uari, cui fidem à ſe præſtitam ſeruare recuſat* In teſtamentis vſus huius regulæ vel pra cipuè ſpectatur: Qui enim teſtamentu falſum aut inofficioſum dixit, non tantù repellitur ab eo, quod in eodem teſtamen to ipſi relictum eſt; verumetiam ſi fortè id ipſum conſecutus ſit: ipſi aufertur & fiſc applicatur *d*. Eo enim ipſo, quod quis im pugnat fundamentum iuris ſui, videtur il tacitè renunciâſſe *e*. Non tamen idem ob tinet, vbi quis non iure factum teſtamenti contendit, ſed non obtinuit: ſiquidem no cenſetur ideo defuncti voluntatem impu- gnaſſe, ſed de iure teſtamenti contendiſſe *f*: aut ſi neceſſitate officij coactus quis, te- ſtamentum alterius oppugnauerit; vt in tutore & curatore *g*.

a c. cum olim. 19. ext. de cenſib.
b l. penult. ff. de tranſactio l. cum proponas inter. 21. C. de pact.
c c. fruſtra. infra. eod.
d l. Papinianus. 8. § meminiſſe ff. de inoff. teſt. l. poſt. legatum. 5. § 1. ff. de ijs quibus vt indig. l. qui falſas. 6. C. ad leg. Cornel. de falſ.

e d. c. cum olim circa fi. f d. l. poſt legatum. § 1. & l. penult. ff. de ijs quib. vt indig. g §. ſi inter. Inſtit. de inoffi. teſtamen. l. aduerſus. 30. § 1. ff. eod. de inoff. teſtam. l. cum quadam 26. C. de admin. tutor.

Adde

Adde, huic regulæ locum non eſſe, vbi quis ante ſententiam deſtitit ab impugnatione: eò quòd iura pœnitenti & deſiſtenti ignoſcant *h*.

h d. §. meminiſſe & l. alia 8. C. de his qui l. vt indig.

REGVLA XXXIX.

Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ ſequuntur ex illo.

THeodoſius & Valentin. Imp. *Nullum enim pactum*, inquiunt, *nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volumus ſubſecutum, qui contrahunt, lege cōtrahere prohibente.* Et paucis interiectis. *Sed & ſi quid fuerit ſubſecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum eſt, illud quoque caſſum atq; inutile eſſe præcipimus. Secundum itaq; prædictam regulam; qua vbicunq; non ſeruari factum lege prohibente cenſuimus; certum eſt nec ſtipulationem huiuſmodi tenere, nec mandatum vllius eſſe momenti, nec ſacramentum admitti a.* Ratio eſt in l. cum principalis. ff. hoc noſtro tit. in c. acceſſorium, infra eod. vbi fuſius perſequemur.

Et ſecundum hanc Regulam; Si res Eccleſiæ vel minoris 25. annis, non ſeruata iuris ſolennitate venditæ, commutatæ, vel donatæ fuerint; quia contractus non conſtitit, nec dominium ex eâdem causâ transfertur *b*.

a in l. non dubium. 5. C. de leg. b c. ſi quis. 6. ext. de rebus eccleſ. non alie. iubemus. 14. § ſanc. C. de SS. Eccleſijs l. 4. l. 8. C. de prædijs & à l. reb. min.

ſcilicet, quanti intereſt actoris, rem alienatam non fuiſſe *p*. Sed id non aliter, quàm ſi reus difficiliorem aduerſarium ſibi ſubſtituerit, vt potius actor cum eo litem incipiat & experiatur *q*. Nihilominus & is, in quem res alienata eſt, rectè conuenitur rei vindicatione propter dominium, quod ſibi actor in re alienata retinuit *r*. Quod enim noſtrũ eſt, ſine facto noſtro ad alium transferri non poteſt *s*.

p toto tit. ff. & C. de aliena. iud. mutandi cauſa facta. *q* l. 1. cum ll. ſeqq. ff. d. tit. de aliena. iud. mut. *r* l. 5. vnica. C. d. tit de alienatio. *s* l. id quod noſtrũ ff. hac tit.

REGVLA XXXVII.

Vtile non debet per inutile vitiari.

HVc refert textũ in c. 5. ext. de arbitris. & in c. dilectus. 19. ext. de præbend. Et quod à Iuſtiniano diſertè conſtitutum eſt in donatione, quæ legitimum modum excedit; vt, ſcilicet, quoad exceſſum tantũ donatio, quæ inſinuata non eſt, vitietur *a*. Et quod Paulus IC. reſpondit de illicitis vſuris ſorti mixtis; quod vſuræ quidem improbatæ ſint, ſed non ipſa ſors ſiue contractus principalis *b*. Similiter, vbi illegitimæ vſuræ legitimis permiſtæ ſunt, ſuſtinentur quidem legitimæ, ſed detractis ſuperfluis vſuris, ex Papiniani reſponſo *c*. Quo licet non vtamur; eò quòd omnes vſuræ ex præſcripto SS. Canonum illicitæ ſint *d*; non tamen inutiliter hæc res accommodatur ad emptionem redituum ſiue cenſuum, quæ à Iure

a in l. ſanciimus. 34. iuncta. l. penult. C. de donatio. *b* l. Vſuras. 20. ff. de vſuris. *c* in l. pecunia. 9. ff. d. tit. *d* Tit. de vſur. ext. & in 6.

à Iure Canonico permiſſa eſt *e*; Vt ſi reditus vel cenſus, conſtitutum modũ excedat, non in totum vitietur, ſed ad iuſtum modũ reducatur *f*. Quæ omnia & alia eiuſdẽ generis, ęquitate huius regulæ nitũtur. Semper enim interpretatio ea adhibenda eſt, vt actus potius valeat, quàm pereat *g*. Si tamen vtile ab inutili ſeparari poſſit. Nam quæ ſeparationẽ non admittunt, in totum vitiantur; vt in exemplo Vlpiani *h*. Idem eſt, & ſi contra formam vtilis, inutile admixtum ſit; vt in electione Epiſcopi, vbi ad eam laici admittuntur *i*, aut ſi natura vtilis inutilis adiectionẽ omninò reſpuat; veluti, in emancipatione, acceptilatione, hæreditatis aditione, datione tutoris; quibus ſi dies vel conditio adijciatur, inutiles fiunt *k*. Aut ſi inutilis adiectio interpretatur id quod alioqui per ſe vtile eſt, inutiliter fieri ex mente contrahentium, ſicut videre eſt in reſponſo Martiani IC. cuius verba hîc libet ſubijcere: *Non ſolum*, inquit Martianus, *ſtipulationes impoſſibili conditioni applicatæ nullius momenti ſunt; ſed etiam cæteri quoq; contractus: veluti emptiones, locationes impoſſibili conditione interpoſita æquè nullius momenti ſunt: quia in ea re, quæ ex duorum pluriumve conſenſu agitur, omnium voluntas ſpectatur; Quorum procul dubio in huiuſmodi actu talis cogitatio eſt, vt nihil agi exiſtiment, appoſita ea conditione quã ſciunt eſſe impoſſibilem l*.

e per tex. in c. 1. & c. 2. de emptio. in extrauag. commu.

f arg. d. l. pecunia. Adde And. Gail. lib. 2. obſer. 5.

g l. quoties in actionib. 13. ff. de reb. dub.

h in l. 1. §. item quæritur. ff. de aqua quotid.

i c. Maſſana. 56. ext. de electio.

k l. actus legitimi. 77. ff. h. tit. Vide latius. quæ infra dicam ad c. actus legitimi.

l textus in l. non ſolum. 30. ff. de oblig. & act.

Adde, huic regulæ locum non eſſe, vbi quis ante ſententiam deſtitit ab impugnatione: eò quòd iura pœnitenti & deſiſtenti ignoſcant *h*.

h d.§.meminiſſe & l. alia 8. C. de his qui l. vt indig.

REGVLA XXXIX.

Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ ſequuntur ex illo.

THeodoſius & Valentin. Imp. *Nullum enim pactum*, inquiunt, *nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volumus ſubſecutum, qui contrahunt, lege cõtrahere prohibente.* Et paucis interiectis, *Sed & ſi quid fuerit ſubſecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum eſt, illud quoque caſſum atq; inutile eſſe præcipimus. Secundum itaq; prædictam regulam; qua vbicunq; non ſeruari factum lege prohibente cenſuimus; certum eſt nec ſtipulationem huiuſmodi tenere, nec mandatum vllius eſſe momenti, nec ſacramentum admitti a.* Ratio eſt in l. cum principalis. ff. hoc noſtro tit. in c. acceſſorium, infra eod. vbi fuſius perſequemur.

Et ſecundum hanc Regulam; Si res Eccleſiæ vel minoris 25. annis, non ſeruata iuris ſolennitate venditæ, commutatæ, vel donatæ fuerint; quia contractus non conſtitit, nec dominium ex eâdem causâ transfertur *b*.

a in l. non dubium. ſ. C. de leg.

b c. ſi quis. 6. ext. de rebus eccleſ. non alie. iubemus. 14. §. ſanc. C. de SS. Eccleſijs l. 4. l. 8. C. de prædijs & à l. reb. min.

 Nec

Nec in diuerſum mouet textus l. 2. C. de de condict. ob turp. cauſ. in l. ſi ob turpem. 8. ff. eod. vbi ex contractu turpi & ſubſequenter nullo, res in accipientem ita tranſit, vt eius repetitio ceſſet. Quia id accidit propter aliam iuris regulam: *In pari delicto vel cauſa potior eſt conditio poſſidentis* c. Adeoque turpitudo efficit, nè res data repeti poſſit d. Sic & poſſeſſio rei à marito donatæ vxori, tranſit in vxorem, non quidem ratione contractus donationis, qui à iure improbatus eſt e; ſed ex eo capite, quòd maritus vxori rem tradendo, abdicauerit à ſe poſſeſſionem rei, & vxori permiſerit f; ſiquidem ex ſe pendet poſſeſſio, non verè ex contractu.

Neque impedit textus in l. multum intereſt. 6. C. Siquis alteri vel ſibi: vbi ex præcedente contractu emptionis à marito, nomine vxoris perperam inito, dominium transfertur in recipientem, ſiue is maritus ſit, ſiue vxor. Nam id fit, non tam vigore præcedentis contractus, quàm ex nouo cõſenſu, qui tempore traditionis tacitè interceſſiſſe intelligitur g.

c c. in pari. infra. eod. l. in pari. & l. cum par. ff hoc tit.

d l. 2. & l. 8. ff de cond. ob turp. cauſ.

e Tit. ff. & C. de donat. inter vir. & vxor.

f l. 1. § ſi vir. ff. de adq. vel om. poſſ.

g Bartol. ad l non dubium C. de legib.

REGVLA XL.

Pluralis locutio, duorum numero eſt contenta.

HÆc regula ijſdem verbis extat in l. vbi numerus 12. ff. de teſtib. Exempla requi-

require ex c.is cui. 19. circà fin. de præbend. lib.6. ex c. 61. hoc quoque. de conſecratio. diſt.1. ex. l.inter aliam. 217. in fi. ff. de verb. ſignif. ex l.libertas.17.§. fi. ff. de manu. teſta. Idque ideò; quòd in obſcuris id quod minimum eſt, ſequamur, vt ſupra expoſitum eſt *a*. Neque enim regula noſtra ad illas ſpecies pertinet, quæ certum numerum teſtium expreſsè requirunt; veluti in teſtamentis, in quibus regulariter ſeptem teſtes, in codicillis & donationibus causâ mortis quinque, exiguntur *b*; & alijs quibuſdam caſibus, de quibus apud gloſſ. & Dd. hîc.

a ad c. 1. in obſcuris. eod.

b l. hac conſultiſſima. 21. C. de teſtam. l. Vlt. circa fi. C. de codicill. l. Vlt. C. de donat. cauſ. mort.

Vbi itaque lex vel conuentio partium, pluralis numeri meminit: in dubio, ad hanc regulam confugitur, vt ſcilicet, duo ſufficiant *c*. Neque enim hæc pluralitas ad Græcorum loquendi vſum reuocari debet, qui, ſi de duobus ſermo eſt, duali; ſi de tribus vel pluribus, plurali numero regulariter vti ſolent.

c turib. ante alleg.

Sed neque ad pronomina pertrahenda eſt; vt ſunt, nos, vos, noſtrum, veſtrum; quæ etſi naturâ ſua plura denotent; in Pontificibus tamen & Principibus, alijſque inſignioris notæ viris, vbi vel ipſi loquuntur, vel ad eos ſermo eſt, non pluralitatem deſignant, ſed maieſtatem, ſiue dignitatem.

RE-

Regvla XLI.

Imputari non debet ei, per quem non ſtat ſi non faciat, quod per eum fuerat faciendum.

Svmatvr exemplum ex c. 1. ext. de clerico ægrot. quo Clericus ægritudine impeditus, beneficij ſui fructus percipit; quia per eum non ſtat, quò minus Eccleſiæ inſeruiat. Et ex reſponſio Pauli IC. de ſeruo, cui libertas legata eſt, ſi vno anno hæredi in ſeruiiſſent; Si enim is propter valetudinẽ aut aliam iuſtam ob cauſam ſeruire non poſſit, quòd nihilominus hoc tempus anno imputetur *a*. Similiter is, cui parochialis Eccleſia collata eſt, licet intra annum adeptæ poſſeſſionis cogatur ordinem presbyteri ſuſcipere; excuſatur tamen ſi iuſta ratione præpediatur *b*; Hinc rectè quoq; dicimus; non valenti agere non currere præſcriptionem *c*. Hæc enim & id genus alia, ad hanc regulam pertinent. Quæ tamen ſi facto tertij euenerint, magis eſt vt impedito imputentur *d*; licet in integrũ reſtitui poſſit *e*. Quod ſi ipſe hoc affectauit aut cauſam præſtitit, non eſt, quod illi ſuccurratur, propter iuris ſententiam, quâ caſus illi adſcribitur, cuius culpa accidit *f*: neque excuſari meretur, qui ſibi neceſſitatem iniecit *g*.

a tex eſt. in l. 4. §. Stichus ſi hæredi ff. de ſtatu lib.
b c. cõmiſſa 35. §. 1. de electio. lib. 6
c ex l. 1. §. fi. C. de annali præſcrip. adde Gl & Aticicinus. 35. ff. de ſeruit. ruſtic. præd.
d l. 2. §. fi. ff. Si quis cautio. vide ibid. Caſtrenſ. & alios.
e l. 1. & paſſim. ff Ex quib. cauſ. maio.
f c. vnico. ext. de commod. c. 2. ext. depoſ. in verbo, culpa, adde gloſſ. ad l. 5. §. ſed interdum ff. Commod. *g l. ſi fideiuſſor. 7. §. 1. in fin. ff. qui ſatiſd. cog. adde & l. 1. §. ſiquis tamen ff. ſi quis cautio.*

Re-

REGVLA XLII.

Acceſſorium naturam ſequi congruis principalis.

PRINCIPALE appellamus, quod in re præcipuum eſt, & quaſi cauſa illius quod accedit. Horum itaq; ea inter ſe connexio eſt, vt principali poſito vel infirmato, itidem acceſſorium ponatur vel infirmetur. Varia huius regulæ exempla vtroque iure extant. Vt ecce: Gratia Summi Pontificis, ſicut eius morte non exſpirat, ita neq; executorum in eam rem datorum poteſtas, quę acceſſoria eſt *a*. Item mandata cauſæ cognitione, & citatio partium & coërcitio contumacis, aliaque quæ ad ipſam cauſam ſpectant, tacitè continentur *b*. Item prædio legato vel vendito, comitantur & hortus, ſeruitutes, reliquaq; ad prædium pertinentia *c*. Neque inter eſt, quanti ſit acceſſoriũ ſiue plus in eo ſit, quàm in principali, ſiue minus *d*. Exceptâ tamen fideiuſſione, quæ in maiorem ſummam ſiue cauſam duriorem, quàm eſt obligatio principalis, contrahi non poteſt *e*.

a c. ſi ſuper. 9. ext. de off. & pot. iud. deleg.
b c. 5. ext. de off. & pot. iud. deleg.
c l. prædijs. 91. circa fi. ff. de legat. 3. l. penult. §. 1. ff. Si ſeruit. vind. l. ſi aquaductus. 47. in ſi cum 2. ll. ſeqq ff. de contrah. emptio. l. creditor. 52. § fi. ff de actio emp. d *l. cum aurum 19. alias incipit, etſi non ſunt. §. perueniamus. ff. de auro & arg. leg. iuncta. l. ſi in emptione. 34. circa princip ff. de contrah. emp.* e *§. fideiuſſores. Inſt. de fideiuſſor. l. græcè. §. illud. ff. eod. tit.*

Exem-

Exempla de ſublato vel vitiato principali, hęc adferri poſſunt; Liberato reo liberantur & fideiuſſor *f* & pignora *g*. Rupto paterno teſtamento, quod principale eſt, concidunt & pupillares tabulæ, quæ acceſſoriæ ſunt *h*. Et matrimonium ſi non ſubſiſtit, nec dos nec donatio propter nuptias, intelliguntur *i*. Aliaque ad illuſtrandam hanc regulam adferri poſſunt, quæ conſultò breuitatis causâ omittimus.

f Tit. Inſt. quib. mod. toll. oblig. in prin. l. fi. ff. de pact. *g l. acceptã. 19. C. de vſuris. l. itẽ liberatur. 6. §. 1. ff. Quib. mod. pig. vel hypoth. ſol.* *h l. Papinianus. 8. §. ſed nec impuberis. ff. de inoff. teſta. & §. liberis Inſt. de pupill. ſubſtit.* *i c. 5. ext. de donatio. inter vir. & vx. l. 4. C. de inceſt. & inutil. nup. l. 3 ff. de iure dot.*

Quæ tamen ita exaudienda ſunt; niſi & ipſum acceſſorium, certâ quadam ratione principale ſit, vt in ſpecie cap. debitores. 6. ext. de iureiur. vbi iuramentum de ſoluendis vſuris impleri iubetur, etiamſi ipſa obligatio vſurarum, cui accedit, non ſubſiſtat. Quia id euenit, quòd ex iuramento propria obligatio naſcatur inter Deum & iurantem *k*. Idẽ accidit in alienatione dotis, & renunciatione paternæ hæreditatis; quæ etſi ipſo iure nullæ ſint, ſuſtinentur tamẽ propter acceſſionem iuramenti *l* quia, vti dixi, ex iuramento propria obligatio naſcitur. Hinc generaliter à SS. Canonibus ſeruari iubetur iuramentum: quod non vergit in diſpendium ſalutis æternæ, nec redundat in alterius detrimentum *m*. In ſtipulatione factâ alteri, idem videmus; quæ licet per ſe non valeat, vbi

k ſicut indicat d. cap. debitores. in verb. domino reddere, iuramentũ. c. ſi peccatũ. 22. q. 1. Matth. 5. paulò poſt med. *l c. cũ contingat. 28. ext. de iureiur. c. 2. de pact. lib. 6.* *m in d. c. cũ cõtingat. in fi. & in d. c. 2. in fi. adde. c. 2. de iureiur. in 6*

vbi tamen ſtipulatio pœnæ illi adijcitur, ſtatui priori ſtipulationi metu pœnæ adiectæ; ſiquidem pœnalis hæc ſtipulatio quamuis acceſſoria videatur, verè tamen principalis eſt, cui altera, quæ ipſo iure non valet, per modum conditionis ineſt *n*. Illud Doctorum ingenia fatigat, cur contractibus à minoribus 25. annis ſine tutoris vel curatoris auctoritate celebratis, fideiuſſor *o*; & pignus accedere poſſint *p*? Rationem verò ego hanc video; quod minores ex ſuo contractu naturaliter ſaltem obligentur *q*: at naturali obligationi fideiuſſor rectè accedit *r*, quemadmodum & pignus *s*. Neq; refragatur textus in l. quòd pupillus. 41. ff. de condict. indebiti: vbi dicitur; pupillum promittentem ſine tutoris auctoritate, nè naturâ quidem debere. Quia hoc verum eſt, quoad pupilli perſonam, quam lex obligationi naturali eximit; ſiue vt rectius dicam, effectum naturalis obligationis quoad pupillum impedit, non verò quoad intercesſorem pupilli, cuius reſpectu naturalis obligatio ex contractu pupilli, effectum ſuum retinet; Cùm lex tantum liberare velit pupillum, non interceſſorem eius. Sic omnis difficultas, quæ contra hanc regulam ex l. ſi pupillus. ff. de verb. oblig. iuncta d. l. quod pupillus & l. et ſi is. C. de præd. & al. reb. minor. concitatur, facile ſubmouetur. Adde quæ ſupra retulimus *t*.

n §. *alteri. Inſtit. de inutil. ſtipul.*

o *l. ſi pupillus. 127. ff. de verb. oblig. iuncta l. quod pupillus. 41. ff. de condict. indeb.*

p *l. et ſi is. 9. C. de præd. & al. reb. min.*

q *l. 1. ff. de nouatio.*

r *Tit. Inſtit. in princ. de fideiuſſor.*

s *l. res hypotheca. 5. l. quæſitum 14 ff. de pignorib.*

t *ad c. cum quid prohibetur eod.*

RE-

REGVLA XLIII.

Qui tacet, conſentire videtur.

HÆc regula ſi nudè inſpiciatur, defendi non poteſt; igitur ad certas ſpecies coarctanda eſt. Etenim multis caſibus accidit, vt ſciens & tacens non cenſeatur conſentire, qui alibi recenſentur *a*. Quorum ea ratio eſt: quòd nemo in dubio præſumatur taciturnitate ſua ſe obligare velle, vel alitèr ſibi obeſſe *b*. Itaq; vt huic regulæ locus ſit, neceſsè eſt in tacente & coniecturam aliquam concurrere, quæ conſenſum ſuadeat; veluti eſt, inter coniunctos *c*: Item cùm de tacentis vtilitate agitur *d*; vel de fauore rei, qui abſens conſtituit procuratorem, datis ad eum literis. Nam hic ſciens prudenſq́, literas recipiens, neq; proteſtans, cenſetur tacitè in ſe ſuſcipere defenſionem rei abſentis *e*. Quibus caſibus tacens pro conſentiente habetur.

a in l. ſicut 8. §. non videtur ff. quib. mod. pig. vel hypoth ſol. in l. filiusfamilias. 8. §. mutuus ff. de procur. in l. 4. ff. de ſeruit. vrb. in l. penult. ff. de furt. ad de & c. 77. de conſec. diſt. 4.

b arg. l. cum de indebito. 25. ff. de probatio & l. fi. C. Vnde vi. c vt in l filiusfamilias. 16. ff. ad SC. Macedo. in l. 2. ff. ad municipal. in l. 1. C. de Decurio. in c. vnico. §. porro. de deſponſa. impub. lib 6. d vt in l ſi remunerandi. 6. § ſi paſſus. ff. mandati. e iuxta c. 1. de procurator. in Clement.

REGVLA XLIV.

Is qui tacet, non fatetur; ſed nec vtique negare videtur.

PAVLVS. *Qui tacet*, inquit, *non vtiq; fatetur, ſed tamē verum eſt, eum non negare a.*

a l. qui tacet. 142. ff. hoc tit.

Hæc

Hæc regula pertinet ad interrogationes, quæ fiunt ad eliciendam reſponſionem; vt ſi rogatus quis taceat, non ideò pro conſentiente vel pro inficiante habendus ſit, vt in debitore qui interrogatus à creditore ſuo extra iudicium, an debeat, vel an ſoluerit; vel etiam in iudicio, antequàm iudex iuſſerit non reſponderit *b*: Cæterùm, ſi iubente iudice tacuerit, diuerſum eſt; cùm hoc caſu pro confeſſo habeatur *c*: Sic cùm reus ex parte hæres eſt, & interrogatus in iudicio, verum hæres ſit, ipſe taceat; negantis loco habetur, & in ſolidum conuenitur *d*. Vtrumque fit in pœnam contumaciæ non reſpondentis; ac proinde ab hac regula noſtra rectè diſceditur, ne lucro illi cedat contumacia ſua. Neque turbare nos debet ſuperior regula, quâ tacens pro conſentiente habetur. Nam hac regula non agitur de conſenſu tacito, ſed illud tantum modò dicitur, tacentem neque fateri neque negare. Quippe confeſſio & nagatio expreſsè fiunt.

b *c. 2. verſ. verum ſi. de confeſſ. li. 6.*

c *iuxta d. c. 2. in princ.*

d *l. de ætate 11. §. qui tacuit. ff. de interrog. in iure faciend.*

REGVLA XLV.

Inſpicimus in obſcuris quod eſt veriſimilius, vel quod plerunque fieri conſueuit.

Vide quæ ſcripſimus ad c. in obſcuris. ſupra eodem.

Regvla XLVI.

Is, qui in ius ſuccedit alterius, eo iure, quo ille, vti debebit.

SIMILIS eſt iuris ciuilis regula: *Qui in ius dominiumuè alterius ſuccedit, iure eius vti debet a.*

Porro in ius ſuccedere dicitur hæres b, bonorum poſſeſſor c; fiſcus, quoad bona fiſco illata d. In dominium verò, puta, rerum ſingularium; donatarius, legatarius, emptor & ſimiles. In illis hæc ratio eſt, quòd in vniuerſum ius ſuccedant alteri vicemq; eius ſuſtineant e: Vnde & omnes actiones, tam actiuè quam paſſiuè in ipſos tranſeunt; & quod defuncto profuit, vel nocuit, ſimiliter & ipſis prodeſt vel nocet f. Exceptis tamen perſonalibus, id eſt, quæ perſonæ defuncti cohærebant, vt ſunt priuilegia perſonalia g, vſus fructus, vſus, habitatio h. actiones pœnales necdum motæ à defuncto i; reuocationes donationum propter ingratitudinem k; & ſimilia, quæ ad alium non tranſeunt. Quoad ſingularum rerum ſucceſſores; eadem ſuccedendi ratio eſt, in iiſdem rebus, vt cum cauſa ſua tranſeant in ſucceſſorem, ſicut Pomponius his verbis indicat:

a *extat in l. qui in ius. ff. eod.*
b *l. haret. 37. ff. de adquir. vel om. hered.*
c *l. 3. ff. de bonor. poſſeſſ.*
d *l. 2. C. ad leg. Iul. de vi publ.*
e *d. l. hares.*
d. l. 3. iuncta l. nihil. 24. ff. de verb. ſignif.
f *l. cum hæres. 11. ff. de diverſ. & temp. præſcrip.*
g *de quibus ad c. priuilegium. ſuprà eodem vbi & latius vide.*
h *§. finitur. Inſtit. de vſufructu. l. ſi habitatio. 10. l. vſus. 21. ff. de vſu. & hab.*
i *§. non autem omnes. Inſtitut. de perpet. & temp. actio.*
k *l. fin. C. de reuoc. donat.*

dicat: *Alienatio cum ſit*, inquit, *cum ſua cauſa dominium ad alium transferimus, quæ eſſet futura, ſi apud nos ea res manſiſſet l.* Idem ſed explicatius Vlpianus. *Traditio*, inquit, *nihil amplius transferre debet, vel poteſt ad eum, qui accipit, quam quod eſt apud eum, qui tradit: ſi igitur quis dominium in fundo habuit, id tradendo transfert: ſi non habuit, ad eum qui accipit nihil transfert; quoties autem dominium transfertur ad eum qui accipit tale trāſfertur, quale fuit apud eum qui tradidit. Si ſeruus fuit fundus, cum ſeruitutibus tranſit; ſi liber, vti fuit, &c. m.* Atque hinc fit, vt quæ auctori circa eandem rem petendam vel defendendam competebant, eandem competant & eius ſucceſſori *n.*

l *in l. alienatio. 67. ff. de contrah. emp.*

m *textus eſt in l. traditio. 20. ff de acquir. rer. domi.* n *l. inuitum. 156. §. cum quis. cum §. ſeq ff. hoc noſtro titul.*

REGVLA XLVII.

Præſumitur ignorantia, vbi ſcientia non probatur.

CONIVNGANTVR hîc, quæ diximus ad c. ignorantia ſupra eodem. Etenim ſcientia nobis innata nō eſt, ſed extrinſecus accedit; proinde alleganti incumbit probatio ſcientiæ *a.* Niſi de eo quæſtio verteretur, quod vel publicè actum eſt *b*, vel pro-

a *l. 1, l. 2. & l. Verius 21. ff. de probat. accuſ. poſt.* b *c. 1. ext. de poſtul. prælat. c fin. ext. qui matrimon.*

prium factum concernit *c*; vel ex officio incumbebat *d*. Quò ſpectat illud Gregorij: *Non poteſt eſſe paſtoris excuſatio, ſi lupus oues comedit & paſtor neſcit e*. His igitur caſibus non ignorantia ſed ſcientia præſumitur: adeoque ignorantia probanda eſt, ſaltem per iuramentum; cùm in animo conſiſtat *f*.

c *l. quanquam. ff. ad SC. Velleia.*

l. item quaritur. 13. §. item ſi fullo. Verſ. & ſi pallium. ff. locati. d c. *innotuit 20. ext. de electio.* e *in cap. quamuis ext. de regul. iur.* f c. *nulli. S. de electio. lib. 6. cap. 4. de ext. de ſentent. excom.*

Regvla XLVIII.

Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura.

HÆc regula naturali æquitati prorſus conſentanea eſt, vt Pomponij locus indicat *a*. Ad hanc illuſtrandam iuuat hîc adferre illud Ciceronis: *Detrahere igitur alteri, & hominē hominis incōmodo ſuum augere commodū, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera, quæ poßūt aut corpori accidere, aut rebus externis, &c. b* Videtur hæc regula huc tracta ex c. ſuam. 19. circa fin. extr. de pœnis. Ex qua fit; vt & prædio neceſſarias & vtiles expenſas à ſe factas in re aliena retineat doli mali exceptione, vel recuperet officio iudicis *c*, licet alioqui ipſi ſummo iure non debe-

a *in l. nam hoc natura 14. ff. de cō. dict. indeb. in l. iure natura. ff. hoc noſtro tit.*

b *lib. 3. officior.*

c *l. planè. 38. ff. de petitio. hared. Paulum. 14. ff de doli mali & met. except.*

debeantur, quod ſciens prudensq́ue illis in alienam rem contulerit *d*. Sic hæres ex delicto defuncti, in quantum ad eum peruenit, rectè conuenitur, ne, vt inquit lex, alieno ſcelere ditetur hæres *e*. Plura exempla pete ex gloſſa & aliis hîc & ad l. iure naturæ ff. hoc titulo. Cæterùm huic regulæ obiicitur vſucapio ſiue præſcriptio, quâ quis rei ſuæ dominium amittit & alteri applicatur *f*: Item bonorum publicatio in reo Maieſtatis quæ & cum iactura filiorum fit etiam innocentium *g*. Et quod reſpondit IC. in l. cum putarem. 36. ff. famil. herciſ. eum qui ex ſententia iudicis ad diuiſionem hæreditatis admiſſus eſt, cùm reuera hæres non eſſet, ad reſtituendam partem ſuam non teneri. His gloſſa *h*, ita occurrit; quòd licet hæc fiant cum aliena iactura, fiunt tamen ſine aliena iniuria, vtpotè iuris auctoritate *i*. At regula noſtra diſiunctim loquitur de iniuria, vel iacturà; igitur alterum ſufficit, vt huic regulæ locus ſit, ob naturam diſiunctorum, quorum ſatis eſt, alteram euenire *k*. Itaque aliter hæc res diſcernenda eſt. Quod enim ad duo priora argumenta attinet de vſucapione & publicatione bonorum; vtrumque publici boni cauſâ receptum eſt: Vſucapio ſiue præſcriptio, ne rerum dominia in incerto vagarentur *l*; & vt aliquis

d *§. ex diuerſo. cum § ſeq. Inſt. de rerum diuiſ. l. 5. C. de rei vind. l. Iulianus. 36. ff. eod. tit.*
e *in l. vnica C. ex delict. defunct.*
f *l. 3. & paſſim ff. de vſurp. & vſucap.*
g *l. quiſquis 5. §. filij C. ad leg. Iul. maieſt. authent. Gazaros. C. de hæretic. c. vergentis. ext. eodem tit.*
h *ad d. l. iure naturæ.*
i *facit l. iuſte 11. ff. de adq. vel om poſſ.*
k *§. ſed plures. Inſt. de hered.*
l *l. 1. ff. de inſt. & in c. in alternatiuis. infra eod. vbi latius. vſucapio.*

m *l. ſi ff. pro ſuo.* litium finis eſſet *m*: bonorum verò publicatio; vt materia ſubtrahatur filiis idem ſcelus paternum repetendi & committendi, qui alioqui ſolent eſſe imitatores paterni n *d. §. ſi q.* criminis *n*. *Multa autem*, inquit eleganter Iulianus, *iure ciuili contra rationem diſputandi pro vtilitate communi recepta eſſe, innumerabilibus rebus probari poteſt o*. Tertium verò argumentum de cohærede per errorem admiſſo in diuiſionem hęreditatis; ideò procedit, quòd ſententia iudicis pro veritate habeatur *p*. Si tamen poſtea doceatur, ex falſis inſtrumentis vel teſtibus ſententiam latam fuiſſe; per in integrum reſtitutionem, o *l. ita vulneratus 52.* cohæredi conſulitur *q*: ex æquitate huius regulæ noſtræ.

ff. ad leg. Aquil. adde l. bona fides ff. depoſ. p *l. res iudicata. ff. de regul. iur.* q *toto tit. C. Si ex falſ. inſtru.*

REGVLA XLIX.

In pœnis benignior eſt interpretatio facienda.

a *in l. factū cuiq. §. fin. ff. eod. tit.* CONSENTIT & Pauli regula. *In pœnalibus cauſis benignius interpretandū eſt a*: Intellige autem, quando obſcurum eſt, quæ b *l. semper in dubijs. 56. ff. h. tit.* pœna delinquenti infligenda ſit, durior an leuior: cùm in dubiis ſemper benigniora c *l. continuus. 137. §. 1. in fin. ff. de verb. oblig.* præferenda ſint *b*. Vbi enim certa à iure pœna preſcripta eſt non eſt licitum ab ea recedere. Nec enim in certis vllus coniecturæ aut interpretationi locus eſt *c*. Quanquam, ſi cau-

ſi cauſa ſubſit, lex permittat etiam iudici à ſtatuta pœna diſcedere eam vel minuendo vel augendo *d*. Igitur, vbi obſcurum eſt, qua pœna reus affici debeat, in mitiorem pœnã declinamus: Cùm, *interpretatione legũ pœnæ molliendæ ſint potius quã exaſperandæ e: & rapienda ſit occaſio, quæ præbet benignius reſponſum f*: Vnde ſi in ipſis verbis legis ambiguitas inſit, quæ & in leuiorem & in ſæuiorem ſenſum rapi poſſit; leuiorẽ magis interpretationẽ ſequemur; cùm hoc humanius ſit *g*. Quod & in ſententiis iudicum obſeruabimus *h*: Quòd ſi variis pœnis idem delictum leges proſequantur; eâdem ratione mitiorem pœnam amplectemur *i*. Quid autem, ſi nulla pœna in delinquentem à iure ſtatuta ſit, ánnè ſimilis delicti pœna in hunc traduci poterit? Minimè *k*; Sed pœna arbitrio & humanitate iudicis conſtiterit *l*. Niſi viua & expreſſa ratio dictaret, delinquẽtem eâdem pœna coërcendum eſſe; Nam hoc caſu pœna vnius delicti ad aliud rectè producitur *m*. Neq; mouet textus in c. penult. ext. de ſent. excom. Quo verbum, *excõmunicationis*, in dubio de maiori excommunicatione intel-

d *per tex. in l. 3. l. 4. C. ex quib. cauſ. infa. irrog. in l. quid ergo. 13. §. pœna grauior ff. de his qui not. infa. in l. reſpiciendum 11. in l. hodie 13. in l. aut facta. 16. de pœnis & in c. fin. ext. de trãſactio.*

e *l. interpretatione. 43. ff. de pœnis.*

f *l. rapienda. 168. ff. hac noſtro. titul.*

g *c. ex literis. 18 extr. de conſtitutio. & suprà attigi ad c. in obſcuris.*

h *l. ſi præſes. 32. ff. de pœnis.*

i *per textus in cap. ſi quis dederit. in verb. humanius, iuncta ibid. gloſſ. 14. q. 1.*

k *c. ſtatutum. 22. de electio. in 6. iuncta hac regula.*

l *c. ſi in fi. ext. de tranſactio. l. 1. §. 1. ff. de effractoribus.*

m *per tex. in c. 1. § porrò. cum §. ſed quia. Quæ fuit prima cauſa benef. amit. in feud. iuncta l. nõ poſſunt 12. cũ l. ſeq. ff. de legib.*

Exempla de ſublato vel vitiato principali, hęc adferri poſſunt; Liberato reo liberantur & fideiuſſor *f* & pignora *g*. Rupto paterno teſtamento, quod principale eſt, concidunt & pupillares tabulæ, quæ acceſſoriæ ſunt *h*. Et matrimonium ſi non ſubſiſtit, nec dos nec donatio propter nuptias, intelliguntur *i*. Aliaque ad illuſtrandam hanc regulam adferri poſſunt, quæ conſultò breuitatis causâ omittimus.

f Tit. Inſt. quib. mod. toll. oblig. in prin. l. fi. ff. de pact. *g l. acceptā. 19. C. de vſuris. l. itē liberatur. 6. §. 1. ff. Quib. mod. pig. vel hypoth. ſol.* *h l. Papinianus. 8. §. ſed nec impuberis. ff. de inoff. teſta. & §. liberis Inſt. de pupill. ſubſtit.* *i c. 5. ext. de donatio. inter vir. & vx. l. 4. C. de inceſt. & inutil. nup. l. 3 ff. de iure dot.*

Quæ tamen ita exaudienda ſunt; niſi & ipſum acceſſorium, certâ quadam ratione principale ſit, vt in ſpecie cap. debitores. 6. ext. de iureiur. vbi iuramentum de ſoluendis vſuris impleri iubetur, etiamſi ipſa obligatio vſurarum, cui accedit, non ſubſiſtat. Quia id euenit, quòd ex iuramento propria obligatio naſcatur inter Deum & iurantem *k*. Idē accidit in alienatione dotis, & renunciatione paternæ hæreditatis; quæ etſi ipſo iure nullæ ſint, ſuſtinentur tamē propter acceſſionem iuramenti *l* quia, vti dixi, ex iuramento propria obligatio naſcitur. Hinc generaliter à SS. Canonibus ſeruari iubetur iuramentum: quod non vergit in diſpendium ſalutis æternæ, nec redundat in alterius detrimentum *m*. In ſtipulatione factâ alteri, idem videmus; quæ licet per ſe non valeat, vbi

k ſicut indicat d. cap. debitores. in verb. domino reddere, iuramentū. c. ſi peccatū. 22. q. 1. Matth. 5. paulò poſt med. *l c. cū contingat. 28. ext. de iureiur. c. 2. de pact. lib. 6.* *m in d. c. cū cōtingat. in fi. & in d. c. 2. in fi. adde c. 1. de iureiur. in 6*

vbi tamen ſtipulatio pœnæ illi adijcitur, ſtatui priori ſtipulationi metu pœnæ adiectæ; ſiquidem pœnalis hæc ſtipulatio quamuis acceſſoria videatur, verè tamen principalis eſt, cui altera, quæ ipſo iure non valet, per modum conditionis ineſt *n*. Illud Doctorum ingenia fatigat, cur contractibus à minoribus 25. annis ſine tutoris vel curatoris auctoritate celebratis, fideiuſſor *o*; & pignus accedere poſſint *p*? Rationem verò ego hanc video; quod minores ex ſuo contractu naturaliter ſaltem obligentur *q*: at naturali obligationi fideiuſſor rectè accedit *r*, quemadmodum & pignus *s*. Neq; refragatur textus in l. quòd pupillus. 41. ff. de condict. indebiti: vbi dicitur; pupillum promittentem ſine tutoris auctoritate, nè naturâ quidem debere. Quia hoc verum eſt, quoad pupilli perſonam, quam lex obligationi naturali eximit; ſiue vt rectius dicam, effectum naturalis obligationis quoad pupillum impedit, non verò quoad intercesſorem pupilli, cuius reſpectu naturalis obligatio ex contractu pupilli, effectum ſuum retinet; Cùm lex tantum liberare velit pupillum, non interceſſorem eius. Sic omnis difficultas, quæ contra hanc regulam ex l. ſi pupillus. ff. de verb. oblig. iuncta d. l. quod pupillus & l. etſi is. C. de præd. & al. reb. minor. concitatur, facile ſubmouetur. Adde quæ ſupra retulimus *t*.

n *§. alteri. Inſtit. de inutil. ſtipul.*

o *l. ſi pupillus. 127. ff. de verb. oblig. iuncta l. quod pupillus. 41. ff. de condict. indeb.*

p *l. etſi is. 9. C. de præd. & al. reb. min.*

q *l. 1. ff. de nouatio.*

r *Tit. Inſtit. in princ. de fideiuſſor.*

s *l. res hypotheca. 5. l. quaſitum 14 ff. de pignorib.*

t *ad c. cum quid probibetur eod.*

Re-

REGVLA XLIII.

Qui tacet, conſentire videtur.

HÆc regula ſi nudè inſpiciatur, defendi non poteſt; igitur ad certas ſpecies coarctanda eſt. Etenim multis caſibus accidit, vt ſciens & tacens non cenſeatur conſentire, qui alibi recenſentur *a*. Quorum ea ratio eſt: quòd nemo in dubio præſumatur taciturnitate ſua ſe obligare velle, vel alitèr ſibi obeſſe *b*. Itaq; vt huic regulæ locus ſit, neceſsè eſt in tacente & coniecturam aliquam concurrere, quæ conſenſum ſuadeat; veluti eſt, inter coniunctos *c*: Item cùm de tacentis vtilitate agitur *d*; vel de fauore rei, qui abſens conſtituit procuratorem, datis ad eum literis. Nam hic ſciens prudenſq́, literas recipiens, neq; proteſtans, cenſetur tacitè in ſe ſuſcipere defenſionem rei abſentis *e*. Quibus caſibus tacens pro conſentiente habetur.

a in l. ſicut 8. §. non videtur ff. quib. mod. pig. vel hypoth ſol. in l. filiusfamilias. 8. §. mutus ff. de procur. in l. 4. ff. de ſeruit. vrb. in l. penult. ff. de furt. adde & c. 77. de conſec. diſt. 4.

b arg. l. cum de indebito. 25. ff. de probatio & l. fi. C. Vnde vi. c *vt in l filiusfamilias. 16. ff. ad SC. Macedo. in l. 2. ff. ad municipal. in l. 1. C. de Decurio. in c. vnico. §. porro. de deſponſa. impub. lib 6.* d *vt in l ſi remunerandi. 6. § ſi paſſus. ff. mandati.* e *iuxta c. 1. de procurator. in Clement.*

REGVLA XLIV.

Is qui tacet, non fatetur; ſed nec vtique negare videtur.

PAVLVS. *Qui tacet*, inquit, *non vtiq; fatetur, ſed tamē verum eſt, cum non negare a.* Hæc

a l. qui tacet. 142. ff. hoc tit.

Hæc regula pertinet ſad interrogationes, quæ fiunt ad eliciendam reſponſionem; vt ſi rogatus quis taceat, non ideò pro conſentiente vel pro inficiante habendus ſit, vt in debitore qui interrogatus à creditore ſuo extra iudicium, an debeat, vel an ſoluerit; vel etiam in iudicio, antequàm iudex iuſſerit non reſponderit *b*: Cæterùm, ſi iubente iudice tacuerit, diuerſum eſt; cùm hoc caſu pro confeſſo habeatur *c*: Sic cùm reus ex parte hæres eſt, & interrogatus in iudicio, verum hæres ſit, ipſe taceat; negantis loco habetur, & in ſolidum conuenitur *d*. Vtrumque fit in pœnam contumaciæ non reſpondentis; ac proinde ab hac regula noſtra rectè diſceditur. ne lucro illi cedat contumacia ſua. Neque turbare nos debet ſuperior regula, quâ tacens pro conſentiente habetur. Nam hac regula non agitur de conſenſu tacito, ſed illud tantum modò dicitur, tacentem neque fateri neque negare. Quippe confeſſio & nagatio expreſſè fiunt.

b *c. 2. verſ. verum ſi. de confeſſ. li. 6*
c *iuxta d. c. 2. in princ.*
d *l. de ætate 11. §. qui tacuit. ff. de interrog. in iure facie end.*

REGVLA XLV.

Inſpicimus in obſcuris quod eſt veriſimilius, vel quod plerunque fieri conſueuit.

Vide quæ ſcripſimus ad c. in obſcuris. ſupra eodem.

Regvla XLVI.

Is, qui in ius ſuccedit alterius, eo iure, quo ille, vti debebit.

SImilis eſt iuris ciuilis regula: *Qui in ius dominiumuè alterius ſuccedit, iure eius vti debet a.*

Porro in ius ſuccedere dicitur hæres *b*, bonorum poſſeſſor *c*; fiſcus, quoad bona fiſco illata *d*. In dominium verò, puta, rerum ſingularium; donatarius, legatarius, emptor & ſimiles. In illis hæc ratio eſt, quòd in vniuerſum ius ſuccedant alteri vicemq; eius ſuſtineant *e*: Vnde & omnes actiones, tam actiuè quam paſſiuè in ipſos tranſeunt; & quod defuncto profuit, vel nocuit, ſimiliter & ipſis prodeſt vel nocet *f*. Exceptis tamen perſonalibus, id eſt, quæ perſonæ defuncti cohærebant, vt ſunt priuilegia perſonalia *g*, vſus fructus, vſus, habitatio *h*. actiones pœnales necdum motæ à defuncto *i*; reuocationes donationum propter ingratitudinem *k*; & ſimilia, quæ ad alium non tranſeunt. Quoad ſingularum rerum ſucceſſores; eadem ſuccedendi ratio eſt, in iiſdem rebus, vt cum cauſa ſua tranſeant in ſucceſſorem, ſicut Pomponius his verbis indicat:

a extat in l. qui in ius. ff. eod.
b l. hæret. 37. ff. de adquir. vel om. hæred.
c l. 3. ff. de bonor. poſſeſſ.
d l. 2. C. ad leg. Iul. de vi publ.
e d. l. hæres.
f d. l. 3. iuncta l. nihil. 24. ff. de verb. ſignif.
f l. cum hæres. 11. ff. de diverſ. & temp. præſcrip.
g de quibus ad c. priuilegium. ſuprà eodem vbi & latius vide.
h §. finitur. Inſtit. de vſufructu. l. ſi habitatio. 10. l. vſus. 21. ff. de vſu. & hab.
i §. non autem omnes. Inſtitut. de perpet. & temp. actio.
k l. fin. C. de reuoc. donat.

dicat: *Alienatio cum ſit*, inquit, *cum ſua cauſa dominium ad alium transferimus, quæ eſſet futura, ſi apud nos ea res manſiſſet l.* Idem ſed explicatius Vlpianus. *Traditio*, inquit, *nihil amplius transferre debet, vel poteſt ad eum, qui accipit, quam quod eſt apud eum, qui tradit: ſi igitur quis dominium in fundo habuit, id tradendo transfert: ſi non habuit, ad eum qui accipit nihil transfert; quoties autem dominium transfertur ad eum qui accipit tale trãſfertur, quale fuit apud eum qui tradidit. Si ſeruus fuit fundus, cum ſeruitutibus tranſit; ſi liber, vti fuit, &c. m.* Atque hinc fit, vt quæ auctori circa eandem rem petendam vel defendendam competebant, eandem competant & eius ſucceſſori *n*.

l in l. alienatio. 67. ff. de contrah. emp.

m textus eſt in l. traditio. 20. ff de acquir. rer. domi. n *l. inuitam 156. §. cum quis. cum §. ſeq ff. hoc noſtro titul.*

REGVLA XLVII.

Præſumitur ignorantia, vbi ſcientia non probatur.

CONIVNGANTVR hîc, quæ diximus ad c. ignorantia ſupra eodem. Etenim ſcientia nobis innata nõ eſt, ſed extrinſecus accedit; proinde alleganti incumbit probatio ſcientiæ *a*. Niſi de eo quæſtio vertetur, quod vel publicè actum eſt *b*, vel pro-

a l. 1. l. 2. & l. Verius 21. ff. de probat. accuſ. poſſ.

tu, b *c. 1. ext. de poſtul. prælat.* c *fin. ext. qui matrimon.*

prium factum concernit *c*; vel ex officio incumbebat *d*. Quò ſpectat illud Gregorij: *Non poteſt eſſe paſtoris excuſatio, ſi lupus oues comedit & paſtor neſcit e.* His igitur caſibus non ignorantia ſed ſcientia præſumitur: adeoque ignorantia probanda eſt, ſaltem per iuramentum; cùm in animo conſiſtat *f*.

c l. quanquam. ff. ad SC. Velleia. l. item quaritur. 13. §. item ſi fullo. Verſ. & ſi pallium. ff. locati. d *c. innotuit 20. ext. de electio.* e *in cap. quamuis ext. de regul. iur.* f *c. nulli. §. de electio. lib. 6. cap. 4. de ext. de ſentent. excom.*

REGVLA XLVIII.

Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura.

HÆc regula naturali æquitati prorſus conſentanea eſt, vt Pomponij locus indicat *a*. Ad hanc illuſtrandam iuuat hîc adferre illud Ciceronis: *Detrahere igitur alteri, & hominẽ hominis incõmodo ſuum augere commodũ, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera, quæ poſſũt aut corpori accidere, aut rebus externis, &c. b* Videtur hæc regula huc traducta ex c. ſuam. 19. circa fin. extr. de pœnis. Ex qua fit; vt & prædio neceſſarias & vtiles expenſas à ſe factas in re aliena retineat doli mali exceptione, vel recuperet officio iudicis *c*, licet alioqui ipſi ſummo iure non debe-

a *in l. nam hoc natura 14. ff. de cõdict. indeb. in l. iure naturæ. ff. hoc noſtro tit.*
b *lib. 3. officior.*
c *l. planè. 38. ff. de petitio. hæred. Paulum. 14. ff de doli mali & met. except.*

debeantur, quòd ſciens prudenſque illis in alienam rem contulerit *d*: Sic hæres ex delicto defuncti, in quantum ad eum peruenit, rectè conuenitur, ne, vt inquit lex, alieno ſcelere ditetur hæres *e*. Plura exempla pete ex gloſſa & aliis hîc & ad l. iure naturæ ff. hoc titulo. Cæterùm huic regulæ obiicitur vſucapio ſiue præſcriptio, quâ quis rei ſuæ dominium amittit & alteri applicatur *f*: Item bonorum publicatio in reo Maieſtatis quæ & cum iactura filiorum fit etiam innocentium *g*. Et quod reſpondit IC. in l. cum putarem. 36. ff. famil. herciſc. eum qui ex ſententia iudicis ad diuiſionem hæreditatis admiſſus eſt, cùm reuera hæres non eſſet, ad reſtituendam partem ſuam non teneri. His gloſſa *h*, ita occurrit; quòd licet hæc fiant cum aliena iactura, fiunt tamen ſine aliena iniuria, vtpotè iuris auctoritate *i*. At regula noſtra diſiunctim loquitur de iniuria, vel iacturà; igitur alterum ſufficit, vt huic regulæ locus ſit, ob naturam diſiunctorum, quorum ſatis eſt, alteram euenire *k*. Itaque aliter hæc res diſcernenda eſt. Quod enim ad duo priora argumenta attinet de vſucapione & publicatione bonorum; vtrumque publici boni cauſâ receptum eſt: Vſucapio ſiue præſcriptio, ne rerum dominia in incerto vagarentur *l*; & vt aliquis

d §. ex diuerſo. cum § ſeq. Inſt. de rerum diuiſ. l. 5. C. de rei vind. l. Iulianus. 36. ff. eod. tit.

e in l. vnica C. ex delict. defunct.

f l. 3. & paſſim ff. de vſurp. & vſucap.

g l. quiſquis 5. §. filij C. ad leg. Iul. maieſt. authent. Gazaros. C. de hæretic. c. vergentis. ext. eodem tit.

h ad d. l. iure naturæ.

i facit l. iuſte 11. ff. de adq. vel om poſſ.

k §. ſed plures. Inſt. de hered.

l l. 1. ff. de inſt. & in c. in alternatiuis infra eod. vbi latius. Vſucapio.

litium finis eſſet *m*: bonorum verò publicatio; vt materia ſubtrahatur filiis idem ſcelus paternum repetendi & committendi, qui alioqui ſolent eſſe imitatores paterni criminis *n*. *Multa autem*, inquit eleganter Iulianus, *iure ciuili contra rationem diſputandi pro vtilitate communi recepta eſſe, innumerabilibus rebus probari poteſt* *o*. Tertium verò argumentum de cohærede per errorem admiſſo in diuiſionem hereditatis; ideò procedit, quòd ſententia iudicis pro veritate habeatur *p*. Si tamen poſtea doceatur, ex falſis inſtrumentis vel teſtibus ſententiam latam fuiſſe; per in integrum reſtitutionem, cohæredi conſulitur *q*: ex æquitate huius regulæ noſtræ.

m *l. ſi ff. pro ſuo.*
n *d. §. filij.*
o *l. ita vulneratus 52. ff. ad leg. Aquil. adde l. bona fides ff. depoſ.*
p *l. res iudicata. ff. de regul. iur.*
q *toto tit. C. Si ex falſ. inſtru.*

REGVLA XLIX.

In pœnis benignior eſt interpretatio facienda.

CONSENTIT & Pauli regula. *In pœnalibus cauſis benignius interpretandū eſt* *a*: Intellige autem, quando obſcurum eſt, quæ pœna delinquenti infligenda ſit, durior an leuior: cùm in dubiis ſemper benigniora præferenda ſint *b*. Vbi enim certa à iure pœna preſcripta eſt non eſt licitum ab ea recedere. Nec enim in certis vllus coniecturæ aut interpretationi locus eſt *c*. Quanquam, ſi cau-

a *in l. factū cuiq; §. fin. ff. eod. tit.*
b *l. ſemper in dubijs. 56. ff. h. tit.*
c *l. continuus. 137. §. 1. in fin. ff. de verb. oblig.*

ſi cauſa ſubſit, lex permittat etiam iudici à ſtatuta pœna diſcedere eam vel minuendo vel augendo *d*. Igitur, vbi obſcurum eſt, qua pœna reus affici debeat, in mitiorem pœnã declinamus: Cùm, *interpretatione legũ pœnæ molliendæ ſint potius quã exaſperandæ e: & rapienda ſit occaſio, quæ præbet benignius reſponſum* f: Vnde ſi in ipſis verbis legis ambiguitas inſit, quæ & in leuiorem & in ſæuiorem ſenſum rapi poſſit; leuiorẽ magis interpretationẽ ſequemur; cùm hoc humanius ſit *g*. Quod & in ſententiis iudicum obſeruabimus *h*: Quòd ſi variis pœnis idem delictum leges proſequantur; eâdem ratione mitiorem pœnam amplectemur *i*. Quid autem, ſi nulla pœna in delinquentem à iure ſtatuta ſit, annè ſimilis delicti pœna in hunc traduci poterit? Minimè *k*; Sed pœna arbitrio & humanitate iudicis conſtiterit *l*. Niſi viua & expreſſa ratio dictaret, delinquẽtem eâdem pœna coërcendum eſſe; Nam hoc caſu pœna vnius delicti ad aliud rectè producitur *m*. Neq; mouet textus in c. penult. ext. de ſent. excom. Quo verbum, *excõmunicationis*, in dubio de maiori excommunicatione intel-

d per tex. in l. 3. l. 4. C. ex quib. cauſ. infa. irrog. in l. quid ergo, 13. §. pœna grauior ff. de his qui not. infa. in l. reſpiciendum 11. in l. hodie 13. in l. aut facta. 16. de pœnis & in c. fin. ext. de trãſactio.

e l. interpretatione. 43. ff. de pœnis.

f l. rapienda. 168. ff. hac noſtro. titul.

g c. ex literis. 18 extr. de conſtitutio. & ſuprà attigi ad c. in obſcuris. h *l. ſi præſes. 32. ff. de pœnis.* i *per textus in cap. ſi quis dederit. in verb. humanius, iuncta ibid. gloſſ. 14. q. 1.* k *c. ſtatutum. 22. de electio. in 6. iuncta hac regula.* l *c. ſi in fi. ext. de tranſactio. l. 1. §. 1. ff. de effractoribus.* m *per tex. in c. 1. § porrò. cum §. ſed quia. Quæ fuit prima cauſa benef. amit. in feud. iuncta l. nõ poſſunt 12. cũ l. ſeq. ff. de legib.*

 ligi-

ligitur, non de minori; at vero minoris excommunicationis pœna mitior eſt, quàm maioris *n*. Quia alia ratio ſubeſt in excommunicatione, quæ ideò in dubio de maiore intelligitur, quòd hæc magis ſaluti expediat ad continendos homines in officio Chriſtiani hominis (nam & idcircò medicinalis dicitur *o*.) Quod non eſt in excommunicatione minore. Sed de hoc argumento fuſiùs agit Didacus Couarruuias, quem vide *p*. Coniunge ad hanc regulam, quæ retulimus ad cap. in obſcuris, ſuprâ eodem.

n Vt in d. c. penult.

o cap. 1. de ſent. excom. lib. 6.

p ad c. alma mater. §. 8. num. 5.

REGVLA L.

Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.

ACTVM legitimum vocamus, qui à lege vel introductus eſt; vt ſunt hæredis inſtitutio *a*, adoptio *b*, emancipatio, hæreditatis aditio, & ſimilia *c*; vel à lege certam formam recepit; veluti ſtipulatio *d*; vel denique, à lege approbatus eſt, vt emptio, venditio, locatio aliique contractus iuris gentium *e*. Non tamen omnes hi actus hac regula noſtra comprehenduntur; ſiquidem maxima eorum pars conditionem & diem recipiunt *f*. Quare hûc accerſenda eſt

a l. Verbis legis. 120. ff. de Verb. ſignif.

b l. ſi tibi. 34. ff. de adoptio.

c Vt in l. actus legitimi ff. hoc noſtro tit.

d l. 1. ff. de Verbo. obligatio. & l. legitima. 6. ff. de pact. *f* probant titul. ff. de conditio. inſtit. de conditio. & demonſtr. ext. de condit. appoſ. & Ɛ ompiu ſtipulatio. inſtit. de Verb. oblig. & alia loca quamplurima.

eſt Pomponij regula, ad quam accommodanda erit hæc regula noſtra: *Actus legitimi*, inquit Pomponius, *qui non recipiunt diem vel conditionem; veluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, ſerui optio, datio tutoris; in totum vitiantur per temporis vel conditionis adiectionem. Nonnunquam tamen actus ſuprâſcripti tacitè recipiunt, quæ apertè comprehenſa vitium adferunt. Nam ſi acceptum feratur ei, qui ſub conditione promiſit, ita demum egiſſe aliquid acceptilatio intelligitur, ſi obligationis conditio extiterit: quæ ſi verbis nominatim acceptilationis cõprehendatur: nullius momenti faciet actum* g. Non igitur nudè & ſimpliciter de omnibus actibus legitimis hæc regula accipienda eſt, ſed quorum naturæ ſiue inſtitutioni repugnat diei vel conditionis adiectio, vt in exemplis à Pomponio allatis: Quibus adde adoptionem, quæ omiſſa eſt à Pomponio & diei adiectione *h*, ſicut electio, poſtulatio conditione adiectione vitiantur *i*. Item matrimonij contractum, vbi ei conditio contra ſubſtantiam adiecta eſt, puta, ſi generationem prolis euitaueris, vel ſi adulterandam te tradideris: vel donec inuenero aliam ditiorem *k*. Neque abſurdum eſt hanc regulam noſtram ita fuse loquentem, ad dictam Pomponij regulam reſtringere; cùm alibi apertiſſimis verbis dicat S. Pontifex:

g *tex. eſt in d. l. actus legitimi.*

h *d. l. ſi tibi.*

i *c. 2. de electio. lib. 6.*

k *c. ſi. ext. de condit. appoſ.*

Quia verò ſicuti leges, non dedignantur ſacros Canones imitari; ita & ſacrorum ſtatuta canonum Principum conſtitutionibus adiuuantur l.

l in c.1. verſ. quia ext. de non oper. nunc.

REGVLA LI.

Semel Deo dicatum, non eſt ad vſus humanos vlterius transferendum.

DE o dicata dicuntur; ædes ſacræ, altaria, cœmiteria diuino cultui vel religioni conſecrata; quæ & idcircò humano commercio exempta ſunt a; ac nullius in bonis eſſe dicuntur b, adeò, vt ne quidem ligna Eccleſiæ dirutæ vel collapſæ, in vſum laicorum transferri poſſunt, ſed vel alteri Eccleſiæ ſiue Monaſterio applicanda, vel igne exurenda ſunt c. Continentur & hac regula noſtra, monaſteria & hoſpitalia Epiſcopi auctoritate erecta d. Item calices, patenæ, veſtes, libri, aliaque inſtrumenta Eccleſiaſtica e. Imò & prædia, vineæ, & reliquæ res Eccleſiæ; quæ & Deo conſecratæ dicuntur f.

a c.2. de immun. Eccleſ. lib. 6. b §. nullius cum §§. ſeqq. Inſtitut. de rerum diuiſ. c c. ligna. de conſecrat. diſt. 1. d c. quæ ſemel. 19. quæſt. 3. cap. adhac. 4. extr. de religioſ. domib. e c. altaris cum 4. cap. ſeqq. de conſecrat. diſt. 1. & d. c. ad hac. c. 1. ext. de pignorib. f c. nulli liceat. c. prædia. 12. quæſt. 2.

REGV-

REGVLA LII.

Non præſtat impedimentum, quod de iure non ſortitur effectum.

EXEMPLVM require ex c.4.& c.5.extr. de deſponſ.impub. Vbi ſpecies talis refertur. Contracta ſunt ſponſalia à Caio cum puella minore ſeptennio; poſteà idem Caius conſenſit in matrimonium cum matre eiuſdem puellæ; qua de re conſultus S. Pontifex reſcribit, matrimonium hoc cum matre initum non impediri propter ſponſalia præcedentia cum filia; cùm ſponſalia ipſo iure, vtpotè à minore ſeptennio contracta, non conſtiterint; ac proinde nullam publicæ honeſtatis iuſtitiam induxerint, ob quam aliâs inhibetur matrimonij contractus. Alterum exemplum iuris ciuilis ſit: Si quis poſt primum teſtamentum, alterum facere cœperit, ſed mortalitate præuentus, aut quia eius rei eum pœnituerit, id non perfecit; non ideo infirmantur priores tabulæ; cùm poſteriores effectum non habuerint *a*: Quæ ad illuſtrationem huius regulæ ſufficiant.

a §. *ex eo autem Inſtitut. quibus mod. teſtam. infir.*

Perdit autem officium ſuum hæc regula iis caſibus, in quibus vel ſola voluntas ſufficit ad producendum effectum; veluti in legato, quod & ademptum cenſetur priori

lega-

legatario; etiamſi poſterior legatarius talis ſit, in cuius perſona legatum conſiſtere non poſſit *b*: vel ſi poſteriori teſtamento, licet imperfecto, legatum reuocatum fuerit: cùm hac in re ſola voluntas ſufficiat *c*.

b *l. plane* c *vbi 34. in princip. ff. de leg. 1. l. etſi. 20. ff. de adim. vel transf. leg. c l. ex parte 22. ff. eod.*

Nec in delictis hæc regula obtinet; quæ licet effectu careant, eò quòd contra iura admittantur *d*; hoc tamen non aliter accipiendum eſt, quàm quod attinet ad delinquentis commodum, ne ipſe ex delicto ſuo præmium vel impunitatem ferat; Secùs quoad ipſius incommodum, quo plectitur vel mulctatur reus ob delictum ſuum. Neque huic regulæ obſtat textus in cap. vnico, in princip. de ſponſalibus lib. 6. vbi ex ſponſalibus inualidis publica honeſtas oritur matrimonium ſubſequens impediens & contractum dirimens. Nam tametſi huiuſmodi ſponſalia ipſo iure nulla ſint; non tamen effectu carent, quoad opinionem vulgi, forte exiſtimantis ea valida eſſe: vt meritò & in his ſponſalibus, publicæ honeſtatis tuendæ & conſeruandæ causâ, receptum fuerit, ea non minus impedimento eſſe iuſtis nuptiis quàm ſi legitimè contracta eſſent. *Semper in coniunctionibus*, inquit Modeſtinus, *non ſolum quid liceat, conſiderandum eſt: ſed & quid honeſtum ſit e.* Verum cum hodie

d *iuxta c. qua contra. infra eod.*

e *l. ſemper in coniunctionib. 42. ff. de ritu nup.*

die diſceſſum ſit ab hac ſententia d. c. vnici, per Concilium Tridentinum *f*; non eſt, quod longè inſiſtamus.

f Seſſ. 24. cap. 3 in decreto de reform. matr.

REGVLA LIII.

Cui licet quod eſt plus, licet vtique quod eſt minus.

IN eandem ſententiam Vlpiani regula eſt in l. non debet. 21. ff. hoc eodem titul. Pertinet vero ad ea, quæ ſupra retulimus ad cap. plus ſemper. Ibi latius vide, & Accurſ. ad d. l. non debet.

REGVLA LIV.

Qui prior eſt tempore, potior eſt iure.

HÆc regula latè ſe diffundit. Pertinet enim ad collationes beneficiorum Eccleſiaſticorum; vt ſi cui beneficij collatio prior facta eſt, poſteriori præferatur *a*: ad collegia; vt quo tempore quis in collegium receptus eſt, eo ordine conſiderat & ſententiam dicat *b*, ad hypothecas & pignora; vt & in his ſemper eius cauſa potior ſit, qui tempore anteceſſit *c*: adeò licet is, qui prior eſt, generalem hypothecam habeat omnium bonorum, poſterior verò ſpe-

a c. ei cui. 7. & c. ſi poſtquam. 13. & c. ſi tibi abſenti. 17. de præb. lib. 6. b *c. 1. ext. de maior. & obed. l. 1. ff. de albo ſcrib.* c *l. prior. ff. qui potior. in pig.*

ſpecialem vnius rei; nihilominus ille & in hac re præferatur alteri, etiam ſi ex bonis aliis pecuniam ſuam redigere poſſit *d*: Nec refert, poſteriori creditori pignus traditum ſit, à debitore: adhuc enim potiores partes erunt prioris creditoris *e*; cùm res cum ſuo onere tranſierit ad poſteriorem creditorem *f*. Horum omnium ratio eſt, quòd ius quæſitum alteri, inuito auferri non poſſit *g*. Vbi verò nullum ius alteri quæſitum eſt nihil impedit, poſteriorem priori præferri in iure adquirendo; veluti, in re duobus ſeparatim venditâ vel donatâ; is enim, cui poſſeſſio prior tradita eſt, alteri licet in contrahendo priori, præfertur; propterea quod ex traditione poſterior rei dominium iam nactus ſit *h*; Sic & creditor poſterior, cui pignori res obligata eſt, antefertur omnibus perſonalibus creditoribus etiam prioribus, propter ius in re ſibi conſtitutum à debitore *i*. Aliter ſi nulla omnino res in pignus data eſſet: Nam hac ſpecie omnium creditorum æqualis eſſet conditio; ita quòd is, cui prior ſolutio facta eſt, rem rectè retineat *k*. Quia vigilantibus iura ſuccurrunt, non negligentibus *l*: præterquam ſi vnus vel plures creditores miſſi ſint in poſſeſſionem bonorum debitoris latitantis; nam nihil præ-

d l. 2. ff. d. titul. & l. ſi generaliter 6. C. eod.

e l. creditor. 12. §. fin. ff. d. tit.

f c. ex literis 5. circa fin. extr. de pignoribus. l. alienatio. ff. de contrah. emp.

g l. id quod noſtrum & l. non debet alteri. ff. hoc noſtro. tit.

h l. quoties. 15. C. de rei vind.

i l. eos. 9. C. qui potior in pig. d. l. creditor. §. ſi primus.

k l. priuilegia. 16. ff. de priuileg. cred. Vide ibi Interp. *l l. pupillus. 24. circa fin. & l. qui autem. 6. §. ſciendum ff. quæ in fraud. cred.*

iudicat:

iudicat horum diligentia cæteris creditoribus abſentibus, quin ſi poſteà veniant, concurrant ſimul cum in poſſeſſionem miſſis ex Iuſtiniani conſtitutione *m*. Singulariter quoque receptum eſt in pignore in inſtrumento publico contracto; vt hoc præferatur, alteri priuatâ manu conſcripto; niſi priuatim trium teſtium ſubſcriptionem munitum ſit *n*.

m *in l. fi. C. de bonis auctor iud. poſſid.* n *Vide l. ſcripturas 11. C. qui potior. in pig.*

REGVLA LV.

Qui ſentit onus, ſentire debet commodum, & è contrà.

HÆC regula bimembris eſt, ſeu potius duas regulas in ſe continet. Prior eſt: Qui ſentit onus, ſentire debet commodum. Altera: Qui ſentit commodum, ſentire debet onus. Priorem Paulus ad naturalem æquitatem reuocat: *Secundum naturā eſt*, inquiens, *commoda cuiuſq; rei eum ſequi, quem ſequuntur incommoda a*: Sed neque altera à ratione naturali aliena eſt: *Nec enim ferēdus eſt*, inquit Iuſtinianus, *qui lucrum quidē amplectitur, onus autem ei annexum cōtemnit b.* Prioris exemplum videre eſt in emptore, qui quemadmodum poſt contractam emptionem, traditione nondum factâ, omnē periculum emptæ rei ſuſtinet; ita & commodum ſentiat, quod interim rei emptæ per allu-

a *l. ſecundū naturam. ff. hoc tit.* b *in l. Vnica §. proſecundo in fin. C. de caducis toll.*

alluuionem;aut alia ratione acceſſit *c*.Et in vſufructuario, cui arbores demortuæ ideò cedunt, quòd in locum earum alias ſubſtituere tenetur *d*; Poſterioris regulæ hæc exempla adferri poſſunt: Sicut inteſtati hæreditas ad legitimos hæredes venit,ita & tutela legitima *e*: Et Clericus, ſicut beneficij Eccleſiaſtici fructus percipit,ita &ad Eccleſiæ ſuę refectionem *f*, adeoque ad peragendum officium tenetur *g*. Húc ſpectare videtur,quod contra paſtores,quærentes quæ ſua ſunt,non quæ gregis, comminatur per Ezechielem Dominus: *Væ paſtoribus Iſraël, qui paſcebant ſemetipſos: nonne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis,& lanis operiebamini, & quod craſſum erat, occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis.* Et paulò poſt: *Ecce ego ipſe ſuper paſtores requirã gregem meum de manu eorum, & ceſſare faciam eos,vt vlt à non paſcant gregem, nec paſcant amplius prſtores ſemetipſos,& liberabo gregem meum deaore eorum & non erit vltrà eis in eſcam h.*

c *§.cum autem Inſtitut. de emptio. l.1. C. de periculo & comm.rei vend.* d *l.argri.18.ff.de vſufructu.* e *Titul.Inſtitut.de legitima patro.tut. & §.ex his autem.Nouell.de hæredibus ab inteſt.* f *cap. 1. ext.de Eccleſ.ædifi.* g *c.ſignificatum.ext. de præbend.* h *Ezechiel. 34.cap.citat & D.Peckius hunc locum,ad hanc regulam,nu. 12.*

REGV-

REGVLA LVI.

In re communi potior eſt conditio prohibentis.

QVIA iniquum eſt, alieno facto quemquam lædi, aut ius ſuum diminui *a*: Cum & præcepto iuris inter alia, id diſertè caueatur; *honeſtè viuere, alterum non lædere, ſuum cuique tribuere b.* Hinc Caius, *parietem*, inquit, *qui naturali ratione communis eſt, alterutri vicinorum demoliendi eum & reficiendi ius non eſt, quia non ſolus dominus eſt c.* Idque adeò, etiamſi meliorem repoſiturus eſſet; ob eandem rationem, quià non ſolus dominus eſt, & alteri inuito beneficium facere non poteſt *d.* Incruſtare tamen communem parietem, vel pretioſiſſimis picturis exornare *e*, vel ſcalas quæ remoueri poſſunt, ad parietem communem habere ſocio permiſſum eſt *f*. Quià hæc ſocij alterius ius non lædunt. Quod ſi vtatur ſocius re communi ad deſtinatum vſum, dubium non eſt, quin ab altero ſocio prohiberi non poſſit; veluti, ſi in commune ſepulchrum ſocius inferatur *g*. Porrò ſingulari iure receptum eſt in fiſco, vt is communem rem poſſit diuendere inuito ſocio *h*; idque fauore fiſci, cùm pluris ven-

a *l. non debet alteri, & l. factū cuiq. ff. hoc tit. l. cum eum 13. ff. de ſeruit. Vrb. præd.*
b *hæc præcepta iuris extant in l. iuſtit. 10. ff. de iuſtit. & iure. in §. iuris præcepta eod. tit. in Inſtit. in proœmio decretalium Greg. 9.*
c *textus eſt in l. parietem. 7. ff. de ſeruitut. Vrb. præd.*
d *l. inuito ff. hoc tit.*

e *l. quidam. 12. § fi. ff. de ſeruit. Vrb. præd.* f *l. fiſtulam. 18. § fi. ff. eod. tit.* g *§ in communem. Inſtit. de rer. diuiſ.* h *l. 2. C. de comm. rer. alienatio. l. 1. C. de vend. rer. fiſcal.*

datur res tota quàm pars. Item receptum eſt à iure, quòd ſocius, alterum inuitum prouocare poſſit ad diuiſionem *i*; ad euitandas diſcordias, quas communio ſolet excitare *k*. Itaque regulare eſt: In re communi potiorem eſſe conditionem prohibentis. Quid ſi non prohibeat ſocius? Exiſtimat Peckius *l*, ſocium qui ſcit, & patitur, nec contradicit, mandare & permittere *m*. Aliter Papinianus, qui ex Sabino (cuius integrum reſponſum hîc ſubijciam) ita cenſet: *Sabinus, ait, in re commmuni neminem dominorum iure facere quicquam inuito altero poſſe: vnde manifeſtum eſt prohibendi ius eſſe: In re enim pari potiorem cauſam eſſe prohibentis conſtat. Sed & ſi in communi prohiberi ſocius, à ſocio, ne quid faciat, poteſt; vt tamen factum opus tollat, cogi non poteſt, ſi cum prohibere poterat, hoc prætermiſit; & ideò per communi diuidundo actionem damnum reſarciri poterit. Sin autem faciendi conſenſit: nec pro damno habet actionem; quòd ſi quid abſente ſocio ad læſionem eius fecit; tunc etiam tollere cogitur n.*

i l. fi. C. Commu. diuid.
k l. cum pater 77. §. dulciſſimis. in fi. ff. de legat. 2. l. ſancimus. 34. §. ne autem. C. de donatio. vbi & caſus ſingularis.
l ibi num. 2. in fi.
m per l. qui patitur ff. mandati.
n textus in l. Sabinus, 28. ff. Commu. diuid.

Re-

REGVLA LVII.

Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, eſt interpretatio facienda.

PER legem, intelligi pactum à contrahentibus adiectum *a*; quod ſi dubium eſt, ea interpretatio ſumitur, quæ eſt contra proferentem; cum illi imputandum ſit, quare non apertius legem dixerit. Quò fit, vt interdùm pro emptore contra venditorem, & pro conductore contra locatorem *b*; interdùm verò contrà, interpretatio adhibeatur *c*. Quo modo exaudienda eſt iuris regula in l. in contrahenda, ff. hoc tit. de venditore, qui ambiguum pactum venditioni adiecit, vt illi potius interpretatio noceat. Quare ſi proferens aliam rem intellexerit, id probare debet: qui enim aliud pro ſe allegat, probare tenetur *d*; Quod ſi non probauerit; culpæ, ſuæ adſcribat, quod legem cùm in poteſtate ſua eſſet apertius non dixerit *e*. Sed cur non potius in obſcuro, quod minimum eſt ſequimur, iuxtà regulam, *In obſcuris*, ſuprà à nobis explicatam? Idcircò: quòd hic alia cauſa ſubſit, cur minimum non ſequamur, vt iam dictum eſt; alio qui ſtamus dictæ regulæ, *in obſcuris*; quod ibi annotandum eſt. Quod verò contra hanc regulam adfertur ex l. inter ſtipulan-

a Vt & in l. legem. 10. C. de pact. in l. ſi pro emptore. 51 §. fi ff. de act. emp. in l. contractus. 23. verſ. nam hoc ſeruabitur. ff. hoc tit. & alibi ſæpius.

b l. Veteribus 39. ff. de pact. l. ſi arborem. 16. §. fin. ff. de ſeruit.

c Vrb. prad. l. cum in lege 33. ff. de contrah. emp.

e l. ſi in emptione. 34 in princ. ff. de contrah. empt.

d l. 1. & l. 2. ff. de probatio. e d. l. Veteribus.

tem. 83. §. 1. ff. de verb. oblig. & ext. l. de die 8. in princip. ff. qui ſatiſd. cog. Id fauore iudicij introductum eſt; ſicut ſuprà meminimus *f*. Ad l. eum qui. 41. ff. de verb. oblig. rectè reſpondet gloſſa *g*. ideò promiſſionem in calendas Ianuarias, de primis intelligi, ne actus corruat; fortè enim promiſſor ad vltimas calendas huius mundi, rem reijceret.

f ſup. eod. ad c. cum ſunt partium.
g hic.

REGVLA LVIII.

Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum.

EXPRESSA iuris ſententia eſt, iuramentum toties ſeruandum eſſe, quoties non vergit in æternæ ſalutis diſpendium, nec redundet in alterius præiudicium *a*. Vbi ergo vergit in æternæ ſalutis diſpendium, ſeruandum non eſt, argumento ducto à contrario ſenſu, quod à iure receptum eſt. *b* Veluti eſt iuramentum contra bonos mores præſtitum; puta, de non alendo patre, vel eo non redimendo ab hoſtibus *c*. de adulterio, homicidio, ſiue alio delicto committendo *d*. Nec enim iuramentum inuentum eſt, vt ſit vinculum iniquitatis *e*. Neq; in aduerſum vrget tex-

a ex text. in c. 2. de pact. in 6. in c. cũ contingat 28. ext. de iureiur. in fin.
b per tex. in l. 1. circa princ. ff. de offi. eius cui mand.
c l. conditiones. 9. ff. de condit. inſt. c. cum quidam. 12. §. fi. ext. de iureiur.
d c. 1. c. non eſt obſeruandum. c. inter cætera 22. q. 4. c. 1. verſ. & talia iuramenta. de iureiur. lib. 6.
e c. quanto. 18. verſ. ſi falſum. ext. de iureiur. & d. c. inter cætera.

tu-

tus in c. debitores. 6. ext.de iureiur. quo iuramentum de ſoluendis vſuris ſeruari iubetur: At vſuræ bonis moribus repugnant; cum ſint iure diuinæ interdictæ *f*, Quia reſpondetur; in vſuris quidem peccatum verſari ex parte vſurarij, non autem ex parte promittentis vſuras *g*, vnde ex parte promittentis iuramentum ſeruandum eſt, & promiſſæ vſuræ ſoluendæ, licet ſolutæ rurſus condicantur à creditore *h*, Idem trahendum eſt ad pactum legis commiſſoriæ iuramento confirmatum *i*, Igitur regula noſtra de bonis moribus exaudienda eſt, quorum contrarij turpes ſunt & peccatum continent. Cæterùm ſi boni mores ciuiles ſint, id eſt, à iure Ciuili introducti; nihil impedit contrarium his iuramento confirmari poſſe; vti videre eſt in alienatione dotis, & renuntiatione hæreditatis paternæ, quæ licet iure Ciuili interdictæ ſint, iuramento tamen confirmantur, & obligationem inducunt *k*.

f c.9.c.4. ext.de vſur.

g docet. S. Thomas. 2. 2.q.78.art. 4.

h d.c.debitores.ext.de iureiur.

i de quo in c.ſignificante.7.ext.de pignorib.& in l.fi. C.de pactis pignor.

k in c.cum contingat. ext.de iureiur. in c. 2. eod tit.in 6.& in c. 2. de pactis lib.6.

REGVLA LIX.

Dolo facit, qui petit quod reſtituere oportet eundem.

PAVLVS in eandem ſententiam: *dolo facit qui petit, quod redditurus eſt a.* Exemplum adferri poteſt in vſurario, qui meritò exceptione doli repellitur; cum etſi exactas vſuras recepiſſet, eaſdem tamen refundere teneretur *b.* Cui enim datur actio, eidem multò magis exceptio competit *c.* Sed cur non idem, vbi iuramentum promiſſioni vſurarum acceſſit, cum hac ſpecie antè ſoluendæ ſint vſuræ & pòſt reſtituendæ à creditore *d?* Id facit vis iuramenti, quod propriam obligationem parit inter Deum & iurantem, quæ prius per ſolutionem diſſoluenda eſt: quamuis & agere poſſit debitor contra creditorem, vt ipſi remittat iuramentum *e*, quo remiſſio, tum locus erit huic regulæ. Ad hanc regulam pertinet, quod IC. reſpondet in l. dolo 8. ff. de doli mali & met. excep. de hærede damnato à teſtatore, ne à debitore peteret; nam exceptione doli mali hæres rectè reijcitur ſi petat; cum etiam ea non oppoſita teneretur hæres ex teſtamento debitorem liberare. Exaudienda autem eſt hæc regula; vbi eidem, qui ſoluit, res reſtituenda eſt. ſecùs ſi alteri tertio, vt in ſpecie l. ſi ſocer. 44. §. Lucius. ff. Sol. matrimo. Item: niſi

a l. in condemnatione §. ſi. ff. eod.
b c. cum tu. 5. c. tuas. 13 ext. de vſuris.
c l. inuitus. 156. §. 1. ff. hoc tit. l. 1. §. quod ait prætor ff de ſuperficieb.
d Vt ad præced. regul. dictum eſt ex c. debitores ext. de iureiur.
e c. 1. ext. d. tit. de iuramento.

niſi cauſa diuerſa ſit petitionis & reſtitutionis. Veluti; ſi poſſeſſio rei petatur à proprietario, vt in l. 1. §. 1. ff. Quor. legator *f*.

f adde & c. 3. ext. de cauſa poſſ. & propriet.

REGVLA LX.

Non eſt in mora, qui poteſt exceptione legitima ſe tueri.

QVID mora ſit, ſupra explicauimus *a*. Exceptio legitima eſt, pacti de non petendo, doli mali, metus, iuriſiurandi, & ſimilium *b*: Item ſi quis valetudine, tempeſtate, vi fluminis, vel aliâs iuſtè impeditus fuerit *c*. Hæc enim à mora excuſant, & ſubſequenter etiam à pœna vel damno *d*. Quo ſpectat Iuris ciuilis regula: *Nihil intereſt, ipſo iure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur e*: ſcilicet, quòd ad effectum attinet: nam actio per exceptionem oppoſitam eliditur *f*.

a ad e. mora ſua ſup. eod. *b* de quib. ſub tit. inſtit. & ff. de exceptio. *c* l. 2. §. 1. cum ſeqq. ff. Si quis cautionib. *d* d. l. 2. & c. penult. extra de pignor. *e* l. nihil intereſt ff. h. tit. *f* l. 2. ff. de exceptionib. l. ſi iudex 42. ff. de minorib.

REGVLA LXI.

Quod ob gratiam alicuius conceditur, non eſt in eius diſpendium retorquendum.

EADEM ſententia eſt l. quod fauore 6. C. de legibus. Exempla require, in c. ad apoſtolicam 16. ext. de regularibus in l. non eo minus 14. C. de procuratoribus, in l. ſi iudex 42. ff. de minorib.

REGVLA LXII.

Nullus ex conſilio dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.

CONVENIT cum l. conſilij, 47. ff. h. tit. Et ratio eſt: nam liberũ cuiq; eſt apud ſe explorare, an expediat ſibi conſilium *a*; Deinde iniquum eſſet conſultori damnoſum eſſe officium ſuum *b*. Prӕterquam, ſi ego alteri conſulerem, vt Titio (& ſic certӕ perſonӕ) pecuniam crederet, aliâs non facturo; tenebor enim mandati actione *c*: ad ſimilitudinem fideiuſſionis *d*. Vel ſi fraudulentum conſilium alteri ſubmitterem; in me competet actio de dolo, iuxta hanc regulam *e*. Planè & in Aſſeſſore receptum eſt, vt ſi is per imperitiam Magiſtratui aliter conſulat quàm oportet, ipſe teneatur *f*. quemadmodum & medicus ſi per imperitiam peccauerit *g*. Sed hoc ideò, quòd vterq; in culpa ſit: Quippe nemo affectare debet id, in quo vel intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem ſuam alij periculoſam futuram *h*.

a l. 2. in fin. ff. mãdati.
b l. ſed ſi quis. 7 ff. quemad. teſt. aper.
c ʃ. tua tãtum. verſ. & adeo Inſt. de mandato. & l. ſi remunerandi. 6. ʃ. ſi tibi mandauero. ff. mandati.
d Continue ad d. ʃ tua tantum. in notis.

e & in d. l. conſilij. ff. eod. f per tex. in l. 2. ff. quod quiſque iuris. g l. illicitas. 6 ʃ. ſicuti ff. de offic. præſid. l. idem 8. in princ. ff. ad leg. Aquil. h d. l. idem. circa fin.

REGVLA LXIII.

Exceptionem obijciens non videtur in intentione aduerſarij confiteri.

REGVLA húc tranſlata eſt ex c.6.ext.de exceptio. & conſentit cum Marcelli reſponſo in l. non vtique 9. ff.de exceptio. Exempli loco ſit, ſi petenti debitum reus conuentus obijciat ſolutionem, vel pactum de non petendo, vel aliam exceptionem: non enim idcircò reus confitetur debitum præceſſiſſe: aut ſi rei vendicatione conuentus excipiat ſe eandem rem ab actore, donationis, permutationis, aut ſimili titulo accepiſſe: Nec enim inde inferendum eſt, actorem antea dominum fuiſſe *a*: Ratio in eo conſiſtit: quòd exceptio non alia mente obijcitur à reo, quàm ad excludendam actoris intentionem, non ad eam fundandam. Non igitur contrarium effectum operari debet exceptio, actus enim noſtri (dici ſolet) non operantur vltra intentionem noſtram *b*: Neque in dubio credendus eſt reus, eam viam ſibi eligere voluiſſe vt ſeipſam impugnaret & aduerſarium iuuaret *c*. Hûc reuocatur illa quæſtio; an qui hominem defendendi ſui cauſa ſe occidiſſe fatetur; homicidium eo ipſo confiteatur, & tanquam homicida plectendus ſit, ſi defenſionem non probat? Quod certè

a per hanc regulam noſtram.

b ex l.non omnis.19. in princ. ff. Si cert. petat.

c arg. l. 3. ff. de milit. teſtam.

non videtur, ſi æquitatem regulæ noſtræ ſequamur *d*: Omnium tamen tutiſſimum erit, ſi reus exceptionem ſuam conditionaliter objiciat, dicendo: Nego me tibi debere, ſed ſi debui ſolui tibi; & ita in cæteris; vt hac ratione oneretur aduerſarius ad probandam intentionem ſuam *e*.

d *Vide Dec. & alios ad c. 6. ext. de excep.*

e *per tex. in l ſiquidem. 9. C. de excep.*

REGVLA LXIV.

Quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi.

HVc pertinent, quæ ſupra retulimus *a*. Adeoq; obtinet hæc regula; etiamſi ſimpliciter a iure quid prohibitum ſit, nullâ adiecta clauſula (vt loquimur) derogatoriâ vel annullatiuâ actus *b*: Nec enim iuris prohibitio licet ſimplex, effectu carere debet *c*.

a *ad c. non firmatur. & ad c. non præſtat. ſuprà eod.*

b *per tex. in l. non dubiũ 5. C. de legib. & quæ ibid. tradit Iaſon. nu. 17.* c *c. Vides. diſt. 10.*

Interim nonnullis caſibus ab hac regula diſceditur; veluti in matrimonio contracto poſt ſimplex continentiæ votum *d*: vel contra interdictum Eccleſiæ *e*: vel cum neophyta, id eſt, cum ea, quam quis ante Baptiſmum in fidei Chriſtianæ articulis inſtituit *f*: item in ordinatione Clericorum *g*, & conſecratione Eccleſiæ ab alieno Epiſcopo facta *h*: item in ſententia iudicis, durius

d *c. rurſus. 6. ext. qui Cler. vel vouent. & c. vnico. de voto & voti redemp. in 6.*

e *tit. ext. de matrimo. contracto contra interdict.* f *c. 2. de cognatio. ſpiritu. lib. 6.* g *c. ſi ſ. quæſt. 2.* h *c. Epiſcopus in diœceſin. 7. q. 1.*

durius *i*, vel ſub conditione lata *k*: Hæc & ſi quæ alia ſint, licet prohibente iure fiant, nõ tamen pro infectis habentur; eò quod ius expreſsè illa ſuſtineat ex certis cauſis, non perſeuerando intra limites prohibitionis *l*: Aliter in cæteris caſibus, qui prohibiti ſunt, ſed non permiſſi à iure; in quibus ſtatur regulæ noſtræ:

i Vt in l. moris. 9 §. ſed n. ff. de pœnis. in l. relegatorũ. 7. §. ad tempus ff de interdict. & releg.

k l. 1. §. biduum. ff. quando appell. ſit adde caſum in l. 3. ff. de offic. prætoris. l ſacit tex. in c. ad apoſtolicam. 16. circà fi. ext. de regularib.

REGVLA LXV.

In pari delicto vel cauſa potior eſt conditio poſsidentis.

EX hac regula efficitur: Si pecunia alicui data ſit, ſtupri, homicidij, vel alterius delicti cauſa; ea repeti non poſſit, quia vtriuſq; turpitudo tàm dantis quàm accipientis verſatur *a*: Secus, ſi tantùm turpitudo ſit ex parte recipientis; vt puta, dedi tibi, ne furtum faceres, ne hominem occideres, vel vt depoſitum vel commodatum reſtitueres; Nam his & ſimilibus ſpeciebus repetitioni locus eſt *b*: ſi tamen priuſquàm delinqueres, dederim. Nam quod poſt delictum admiſſum datum eſt, non repetitur; cum ſolutio ſubſequens aboleat & purget turpitudinem præcedentem *c*: Idem enim ſeruatur in metu, quem & expellit

a L. 3. l. 4. C. de condict. ob turp. cauſ. & l. 2. C. d. tit.

b l. 2. ff. d. tit.

c l. penult. ff. eod.

d *l.2.C.de his quæ vi metuſuè cauſa, e ad c. cum ſunt partium. ſuprà eod.*

pellit ſubſequens ſpontanea ſolutio *d*. Ad de quæ diximus alibi *e*.

REGVLA LXVI.

Cum non ſtat per eum, ad quem pertinet, quo minus conditio impleatur, haberi debet perinde ac ſi impleta fuiſſet.

Vide quæ tradidimus ad cap. imputari, ſupra eod.

REGVLA LXVII.

Quod alicui ſuo non licet nomine, nec alieno licebit.

HVIC conſequens eſt: ſicut prohibemur noſtro nomine exercere vſuras, ita & alieno nomine, etiam pro redimenda vita captiui *a*: Parens quoq; qui ſibi teſtamentum facere non poteſt, nec liberis ſuis poteſt *b*: Aliaq; exempla breuitatis ſtudio omittimus. Sed reſtringenda eſt hæc regula: niſi ratio prohibitionis ex perſona mea prouëniens, ceſſet in perſona alterius: Vt ecce certum eſt me non poſſe meo nomine conſentire in matrimonium cũ mea conſanguinea, vel affine intra quartum gradum *c*: at non prohibeor extranei nomi-

a *c. 4. ext. de vſuris.*
b *ſ. libris. Inſtit. de pupill. ſubſtitu.*
c *c. non debet. ext. de conſang. & affin.*

ne,

ne, tanquam procurator cum eadem matrimonium contrahere *d.* : Quia in extraneo ceſſat impedimentum, quod ſex patre mea ſubeſt. Item filiusfamilias in iudicio ſine conſenſu patris agere vel conueniri nõ poteſt *e*: at alieno nomine poteſt *f*, quia nullum hîc periculum filio vel patri vertitur: cùm ſi cauſa cadat filius, executio ſententiæ in principalem dirigatur *g*. Sic licet peralienum fundum inuito domino, ire agere meo nomine non poſſim; tamen alieno nomine poſſum, qui ſeruitutem eundi vel agendi habet *h*. Et qui alias iudex non eſt, ex delegatione iudicis ordinarij rectè iudicat *i*: Verùm hæc & ſimilia, ex perſona alterius fiunt, cui ea licent.

d c. ſi de procurator. lib. 6.

e c. 3. de iudicijs lib. 6.

f l. fin. § 1. C. de bonis. quæ lib.

g c. qui generaliter ſ. § 1. de procurat. lib. 6.

h l. Plautius. 61 ff. de procuratorib. Sic ͻ

tamen Barthol. ad d. § 1. *h l. ſi ſtipulatus fuero. 111 ff. de verbor. oblig.* *i toto tit. decretal. de off. & pot. iud. deleg.*

REGVLA LXVIII.

Poteſt quis per alium quod poteſt facere per ſeipſum.

HÆc regula ſuperiorem non malè ſequitur. Illa negatiua eſt; hæc affirmatiua, in eodem argumenti genere. Quò ſpectat Titulus vtriuſque iuris de procuratoribus: *Vſus procuratorum*, inquit IC. *perquàm neceſſarius eſt; vt qui rebus ſuis ſupereſſe vel nolunt, vel nõ poſſunt, ſaltem per alios poſſint vel agere vel cõueniri a*: Item, in alijs obligatio-

a l. 1. § penult. de procurator.

ligationibus facti, receptũ eſt *b*: Qui enim per alium facit, per ſeipſum facere videtur *c*: niſi vbi perſonæ induſtria electa eſt; puta ſi ſpecialiter actum ſit, vt quis ſuis operis factum præſtet *d*, aut perſonaliter negotium exequatur *e*. vel pro forma introductum ſit à lege, vt res non per alium ſed per ſeipſum explicetur; ſicut in recitatione ſententiæ, quæ ab ipſo iudice faciẽda eſt *f*, (exceptis tamen illuſtribus, perſonis quibus etiam id per alios licet *g*) Itẽ in teſtamenti factione; quam per ſe pręſtare debet teſtator; non permittere voluntati alterius *h*: Vel aliâs factum proprium requirit lex; vt in confeſſione peccatorum; quæ ab ipſo pœnitente coram Sacerdote explicanda eſt *i*: in tutore, curatore & procuratore, qui antequam per alium in iudicio agere poſſunt, lis antè ab ipſis conteſtanda eſt *k*: Tum criminales cauſæ per ſe, non per procuratorem agitantur *l*. in ſumma vbi lex vel conuentio partium proprium factum deſiderat, ceſſat hæc regula noſtra.

b per tex. in l. Veteris. 13 circa fi. C. de contrah. vel cõmit. ſtipula. l. continuus. 137. §. ſi ab eo. ff. de verb. oblig.

c r. qui facit infra. eod.

d l. inter artifices. 31. ff. de ſolutio.

e c. fi. & ibi latius. ext. de off. & pot. iud. deleg.

f l. 1. 2. & 3. C. de ſententi. ex breuic. recit.

g d. l. 2.

h l. illa inſtitutio. 32 l. ſiquis Sempronium 68. ff. de hæred. inſtituit. vide quæ tradunt Dd. ad c. cum tibi. 13. ext. de teſtam. i *c. 88. quam pœnitet. de pœnit. diſt. 1.* k *l. neq; 11. l. procuratoribus. 22. cum l. ſeq. C. de procur.* l *l. penult. §. 1. ff. de publ. iudic. c. veniens. 15. ext. de accuſ.*

REGVLA LXIX.

In malis promiſsis fidem non expedit obſeruari.

ELEGANTER Iſidorus. *In malis,* promiſſis inquit, *reſcinde fidem: in turpi voto muta decretū, quod incautè vouiſti, ne facias; impia enim eſt promiſsio, quæ ſcelere adimpletur.* a: Quare ex huiuſmodi promiſſione nulla naſcitur obligatio *b*; ne quidem ſi iuramentum acceſſerit c: Imò mala promiſſa à iure inter impoſſibilia recenſentur. Nam vt ſcitè ait Papinianus; *quæ facta lædunt pietatem, exiſtimationem, verecundiam noſtrã, & (vt generaliter dixerim) quæ contra bonos mores fiunt, nec facere nos poſſe credendum eſt* d. Quare verbum, *expedit,* in regula noſtra, id neceſſitatem trahendum eſt.

Neque his aduerſantur Tituli iuris; de dolo malo & de eo quod metus cauſa; quibus id quod dolo vel metu geſtum eſt, ipſo iure valet; ſed ex edicto prætoris reſcinditur: at dolus malus & metus, per ſe turpes ſunt. Quia reſpondetur; etiamſi per ſe turpes ſint; non tamen res ipſa quæ promittitur vel geritur per dolum vel per metum, in ſe turpis eſt. Quâ ſpecie loquuntur dicti tituli: Regula verò noſtra exaudienda eſt de re turpi: inquit enim, *in malis promiſsis*; non verò in malè promiſſis; quæ diuerſa ſunt.

a *textus eſt in c. in malis, 22. q. 4.*
b *l. generaliter. 26. ff. de verb. oblig.*
c *c. non eſt obligatoriũ ſupra eod.*
d *tex. eſt in l. filius 15. ff. de cōdit. inſtitu.*

RE-

Regvla LXX.

In alternatiuis debitoris eſt electio: & ſufficit alterum adimpleri.

Alternativa dicere ſolemus illa, quæ cum diſiunctione efferuntur, interiectâ, videlicet, vocula, *aut*, *vel*, *ſiue*, aut ſimili. Item, ſi duo aut plura abſq; diſiunctione proferantur *a*: Quamuis Paulus, & rectè, hoc non tam ex verbis, quàm ex re æſtimandum cenſeat: *Cum ſæpè coniuncta pro diſiunctis accipiantur, & diſiuncta pro cõiunctis b.* In ijs igitur quæ re ipſa alternatiua ſunt, locum ſibi vendicat regula noſtra. Itaq; alternatiuorum ea conditio eſt, vt debitori poteſtatem faciant, alterum ex iis eligendi vel implendi, tam in contractib. quam in vltimis volũtatibus. In cõtractibus exempla extant in l. ſi in emptione 34. ſ. ſi emptio. ff. de contrah. emp. in. 2. ſ. Scæuola alias, incipit l. non vtique ff. de eo quod certo lo. In vltimis voluntatibus pulchrè rem explicat Iuſtinianus: *Si plures conditiones*, inquit, *in inſtitutionibus adſcriptæ ſunt, ſi quidem coniunctim, vt puta, ſi illud & illud factum fuerit, omnibus parendum eſt; ſi ſeparatim, veluti, ſi illud aut illud factum erit; cui libet conditioni obtemperare ſatis eſt c.* Vbi obſerua diuerſum eſſe in coniunctis, in quibus omnium concurſus & imple-

a l. in eo. 11. ſ. penult. ff. hoc eod. tit. l. ſæpè. 53. ff. de Verb. ſignif.
b d. l. ſæpè.
c textus eſt in ſ. ſi plures. Inſt. de hæred. inſtituend.

impletio requiritur, quia coniuncta vnius loco habentur, ex ſententia Pauli IC. *d.* Idem iudicium eſt, de mandato Principis *e.* & decreto iudicis alternatiuè conceptis; vt & in his ſufficiat alterutri diſiunctorum paruiſſe *f.*

d in l. ſi hæredi. § ff. de conditio. inſtit.
e cap. 4. ext. de reſcript.

f l. ſi pupillorum. 7. §. ſi prætor. ff. de rebus eorum, quæ ſub tut.

Atque adeò regulæ noſtræ locus eſt; vt etiam liceat debitori alternatiuo, toties quoties voluerit, mutare voluntatē ſuam, nunc hanc, nunc illam rem ex alternatiuis eligendo *g*; Cùm & repetere poſſit alteram quam maluerit, ſi fortè errore ductus vtramque ſoluerit *h.*

g l. eum qui. 138. §. 1. ff. de verb. oblig. iuncta l. qui ex pluribus. 106. ff. eodem. *h l. penult. C. de condict. indeb.*

Sed quæſtionis eſt; ſi ex alternatiuis vna res ante præſtationem perierit? Nihilominus altera, quæ ſupereſt, præſtabitur, tanquam ea ſola ſit in obligatione; ne in arbitrio ſit debitoris, vtrum debeat *i.* Rectè tamen exiſtimat Iaſon, ſi res abſq; dolo & culpa debitoris perieris, præſtando æſtimationem peremptæ rei, debitorem liberari *k*: nec enim mortalitas rei nocere debet debitori *l.* Adde, vbi in recipiendo rem oblatam, moram fecit creditor, debitorem quoque

i l. 2. §. Scæuola. alias incipit l. nō vtiq; ff. de eo quod certo lo. & l. Stichum. 95. §. 1. ff. de ſolutio. *k Iaſon ad l. non vtiq; per tex. in l. cum rer. 47. §. ſed ſi Stichus aut Pamphilus. ff. de legat. 1.* *l l. illud. 40. verſ. nec enim debet. ff. de petitio. hæred.*

rei interitu liberari *m*; mora enim cuilibet ſua nociua eſt non alteri *n*.

m l. ſtipulatus ſum damnam. 105. ff. de verb. oblig.
n c. mora. ſupra eod.

His obſtare videtur textus in l. Lucio Titio. 23. ff. de legat. 2. vbi legato fundo Seiano, vel eius vſufructu, electio legatarij eſt; non hæredis. Sed Bartol. ibidem ex gloſſæ & aliorum ſententia, ita rem conciliat: Aut verba executiua, hoc eſt, quæ denotant executionem legati, ad legatarium diriguntur, veluti fundum Seianum vel vſum fructum eius, ſibi habeto legatarius: & ſine dubio, inquit, electio eſt legatarij *o*, propter probabilem mentis teſtatoris cõiecturam, quę ex ipſis verbis eruitur: Aut referuntur ad hæredem; vt, hæres dato fundum Seianum vel eius vſumfructum: & hæredis electio eſt *q*, ob eandem rationem: Sin verba relicti dubia ſint, ad quem potiſſimum legati executio referri debeat; veluti, fundum vel eius vſumfructum do, lego; magis eſt, vt legatarij electio ſit *q*; cùm id benignius ſit in vltima voluntate, cuius interpretatio plenior eſſe debet *r*. Aliter in contractibus in quibus in obſcuro debitoris electio eſt, cùm hi non ita fauorabiles ſint *s*; ſibique imputare debet creditor, quòd legem cõuentionis non apertiùs dixerit *t*: Qui tamen ad

o probat l. planè. 34. § penult. ff. de legat. 1.
p l. ſi ita. 46 ff. de leg. 2.

q iuxta d. l. Lucio Titio ff. de legat. 2. r l. in teſtamentis. 12. ff. de reg. iur. s c. 6. in fin. ext. de donatio. t c. contra eum ſupra eodem.

duo

duo præcedentia membra diſtinctionis de verbis executiuis, idem cenſet Bart. in contractibus *u*; quòd contrahentium mens ex ijs facilè eliciatur. Et rectè.

u per l. ſi ſic ſtipulatus fuero. 93. l. ſi quis ſtipulatus. 112. ff. de Verb. obligatio.

Atque hęc de alternatiuis rerum. Cæterùm in alternatiuis locorum; veluti, Ingolſtadij vel Monachij dabo vel ſoluam; ſemper electio eſt creditoris, ne ſi in altero loco cōuentus debitor ad alterum prouocans, eludat ſemper creditorem *x*. Quod & in pluribus iudicibus eiuſdem debitoris recipiendum eſt, eadem ratione *y*. Vide latius Iaſonem ad d. l. non vtique.

x d. § Scæuola. alias, l. non Vtique. ff. de eo quod certo loco. *y per text. in l. fi. C. de iuriſd. om. iud.*

REGVLA LXXI.

Qui ad agendum admittitur, eſt ad excipiendum multò magis admittendus.

SIMILIS ſententia extat in l. inuitus. §. 1. ff. hoc eodem titul. & in l. 1. §. quod autem ait Prætor. ff. de ſuperficieb. Et hinc rectè, maritus vxorem ſuam adulteram ad ſe redeuntem non recipit *a*; eò quòd ſi nunquàm ab eo digreſſa fuiſſet, agere poſſet maritus vt ab ea ſepararetur *b*. Singulare eſt, in depoſito, quòd etſi depoſitarius rei depoſitæ dominus ſit; ac proinde habeat actionem ad eam vindicandam *c*: non tamen

a per tex. in c. 4. extr. de diuor.

b c. 5. ext. d. titul. de diuort

c l. officium 9. ff. de rei vindicat.

men exceptione ſe tueri poteſt contra deponentem, ſed ante omnia reſtituere tenetur depoſitum; idque ob bonam fidem, quæ vberior eſt in depoſito *d*. Idem eſt in re conducta, cuius conductor prætendit ſe eſſe dominum; nam neque hic exceptione dominij iuuatur aduerſus locatorem *e*. Ratio eſt, quia conductor negando reſtitutionem locatori, cenſetur ei interuertere poſſeſſionem, quæ hactenus apud locatorem remanſit *f*: At ſpoliatus poſſeſſione ſua, licet prædo, ante proprietatis quæſtionem reſtituendus eſt *g*: Hæc itaque cum ſingularia ſint, hac regula noſtra non continentur.

d l. penult. C. depoſ.

e l. ſi quis conductionis 25. C. de locato.

f l. colonus 12. iuncta l. 1. § ſiue autem ff. de vi & vi arm.

g c. in literis 5. ext. de reſtit. ſpol. §. recuperandæ. Inſtit. de interd.

REGVLA LXXII.

Qui facit per alium, eſt perinde ac ſi faciat per ſeipſum.

HVius regulæ ſupra meminimus *a*; eiuſque vſus latiſſimè patet, etiam in delictis: *Illi verò*, inquit Alexander III. *qui non per ſe ipſos, ſed eorum auctoritate vel mandato alij violenter iniiciunt manus in Clericos, ad Sedem Apoſtolicam ſunt mittendi: cum is committat verè cuius auctoritate vel mandato delictum committi probatur b*. Et Vlpianus: *Deiecisse*, ait, *etiam is videtur, qui manda-*

a ad c. poteſt quis.

b c. mulieres. 6. § fin. ext. de ſent. excom. adde & tex. in c. vt famæ. 35. § fi. ext. eod. tit.

ſit vel iuſſit, vt aliquis deijceretur: parui enim referre viſum eſt, ſuis manibus quis deijciat, an verò per alium c. Item Vlpianus: *Non ſolum autem is iniuriarum tenetur, quis fecit iniuriam, hoc eſt, qui percuſſit: verum ille quoq; continetur, qui dolo fecit, vel qui curauit, vt cui mala pugno percuteretur d.* Et Gordianus Imperat. *Non ideò minùs crimine,* inquit, *ſiue atrocium iniuriarum iudicio tenetur is, qui in iuſtam accuſationem incidit, quia dicit alium ſe huiuſmodi facti mandatorem habuiſſe: namq; hoc caſu præter principalem reum, mandatorem quoq; ex ſuâ perſona conueniri poſſe ignotum non eſt e.* Quibus tamen caſibus facto proprio opus eſt, nihil proficit per alium feciſſe *f.*

c *l. 1. §. deieciſſe ff. de vi & vi arm.*

d *l. non ſolum. 11. ff. de iniur.*

e *l non ideo. 5. C. de accuſ.* f *Vide quæ fuſius diximus ſuprà. ad c. poteſt quis.*

REGVLA LXXIII.

Factum legitime retractari non debet, licet caſus poſtea eueniat, à quo non potuit inchoari.

NON diſſentit Paulus in l. in ambiguis. §. 1. ff. hoc eodem titulo. Exempla peti poſſunt ex c. diſcretionem 6. ex cap. penult. & cap. vlt. ext. de eo qui cognouit conſang. ex. Matrimonium enim legitimè contractum non diſſoluitur propter ſuperuenientem affinitatem *a*; vel cognitionem ſpiritua-

a *iam dd. iurib.*

ritualem *b*, vel furorem, aut ſimile impedimentum *c*: quamuis à principio matrimonium ſubſiſtente huiuſmodi impedimento, contrahi non potuerit. Sic præſentatus ad Eccleſiam ab eo, qui in poſſeſſione erat iuris patronatus, non remouetur, licet præſentans poſtea iure patronatus cadat *d*. Videmus & teſtamentum iure factum, non ob id infirmari, quòd teſtator poſtea in furorem actus ſit *e*.

b c. 2. ext. de cogna. ſpiri tu. c c. hi qui matrimonium cum & ſeq. 32. q. 7 d l. patre furioſo. 8 ff. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. d c. conſultationib. 19. ext. de iure patron. c. querelam. 24. ext. de electio. e §. præterea. Inſtitut. Quibus non eſt permiſſ. fac. teſtam.

Exaudienda autem hæc regula eſt, niſi effectus eius, quod legitimè factum eſt, ad impoſſibile redigatur. Qua ratione extinguitur ſtipulatio, ſi res, quæ vtiliter in ſtipulationem deducta eſt, ſacra vel religioſa fiat, vel aliter commercio hominum eximatur ſine facto promiſſoris *f*. Item euaneſcit ſtipulatio ſeruitutis ad fundum meum, ſi priuſquam reipſa conſtituatur ſeruitus, alienauero fundum, vel etiam partem fundi mei pro indiuiſo: eò quod ſeruitus ſine fundo, vel pro parte fundi mei, quam pro indiuiſo retineo, conſtitui non poſſit *g*. Simile eſt in ſponſalibus, quæ licet legitimè cõtracta ſint, diſtrahuntur tamen per ſubſequens cum alia matrimonium *h*; nec non propter affinita-

f §. itẽ contra. Inſtitut. de inutilib. ſtipulat. l. ſi ex legati. 23. ff. de verbor. oblig. g l. pro parte. 11. ff. de ſeruitu. l. pluribus. 140. §. fi. ff. de verb. obligat. h c. ſicut. 22. cap. penult. ext. de ſponſalibus.

nitatem *i*; religionis ingreſſum *k*. Quia his ſpeciebus, ſponſalia in eum caſum deueniunt, quo effectum ſortiri nō poſſunt. Coniunge, quæ ſupra diximus *l*.

i c. ex literis 8. cum c. ſeq. extr. de eo qui cogn. conſang.

k c. 2. c. ex publico. ext. de conuerſ. coniug. de quibus latius in ſumma de ſponſalib. l ad c. non firmatur. ſupra eod.

REGVLA LXXIV.

Quod alieni gratioſe conceditur, trahi non debet ab alijs in exemplum.

Recurre ad ea, quę tradidimus ad c. priuilegium. & ad c. quæ à iure. ſupra eod.

REGVLA LXXV.

Fruſtra ſibi fidem quis poſtulat ab eo ſeruari, cui fidem à ſe præſtitam ſeruare recuſat.

ADEO, licet fides ab altero addicta iure iurando firmata ſit; adhuc enim fidem frangenti, fides impunè non ſeruatur *a*; cùm ſemper tacitè ineſſe intelligatur, ſi modò alter fidem à ſe promiſſam ſeruauerit. Vnde in locatione, ſi conuentum ſit inter locatorem & conductorem, ne intra certa tempora conductor è re conductą inuitus expellatur; etſi contrà factum fuerit, decem pœnæ nomine præſtarentur; non committetur ſtipulatio pœnæ ſi penſionem non ſoluerit conductor, & rem, vt oportebat, non coluerit; cùm hæc tacitè inſint conductioni *b*. Similiter in

a c. 3. ext. de iureiur.

b l. quero. 54 §. inter locatorē. ff. locati, iuncta l. 3. C. eod. tit.

 ſocie-

ſocietate, vbi ea ad certum tempus contracta eſt, & lex ei adiecta; vt ſi legi non paruerit ſocius; alter rectè ante tempus renunciet Societati c. Qua ratione & in feudo receptum eſt, vt ſi dominus feloniam, id eſt, perfidiam vel improbitatem commiſerit in vaſallum ſuum; vaſallus iuſtè illi deneget ſeruitia feudalia: ſiquidem naturæ feudi ineſt fides mutua, ſiue, vt appellant, reciproca domini & vaſalli d: Atque hæc & ſimilia dubitationem non habent, vbi culpâ alterius fides non ſeruatur. At ſi caſu vel neceſſitate quis impeditus ſit; maioris quæſtionis eſt; Et puto nihilomagis illi fidem ſeruari oportere e, præſertim in contractibus innominatis, in quibus pœnitentiæ locus eſt f. Non obſtat textus in l. in ciuile. 12. C. de rei vind. quo loco venditor pretio non ſoluto ab emptore, agere non poteſt, vt res vendita & tradita, ſibi reſtituatur, ſed agit ad pretium, Quia id fit, quòd venditor fidem emptoris ſecutus, per traditionem abdicauerit à ſe dominium rei & in emptorem tranſtulerit g; vnde ſupereſt tantùm, vt ad pretium agat.

c l. ſi conuenerit. 14. ff. pro ſocio.

d c. Vnico §. *domino committente. Si de feudo defuncti contentio. c. Vnico in fide forma fidel. in lib. feud.* e *per textum in l. ex conducto. 16. alias incipit l. ſi Vno. §. item cum quidam ff. locati.* f *l. ſi pecuniam. 5. in princip. ff. de condict. cauſa adde Bartol. ad l. penult. C. de condict. ob cauſ.* g *§. Vendita. Inſtit. de rerum diuis.*

REGV-

REGVLA LXXVI.

Delictum perſonæ non debet in detrimentum Eccleſiæ redundare.

SI nemo alterius odio prægrauari debet *a*; ſi delicta ſuos tenent auctores *b*; ſi ratio non patitur, vt alteri per alterum iniqua conditio inferatur *c*: profectò nec delictum perſonæ detrimento eſſe debet Eccleſiæ *d*. Per perſonam intellige quacumque; etiam Epiſcopum ſiue alium Prælatum Eccleſię. *Cum enim*, vt diſertè ait Alexander III. *Epiſcopus & quilibet Prælatus Eccleſiaſticarum rerum ſit procurator non dominus; conditionē Eccleſiæ meliorare poteſt, facere verò deteriorē non debet e.* Hinc ob delictum Epiſcopi vel alterius Clerici iubentur bona Eccleſiæ illæſa ſeruari *f*; etiamſi bona feudalia ſint, & ob feloniam in commiſſum ceciderint *g*. Quò pertinet quod eleganter poſt gloſſam tradit Panormitanus *h*; quod & ipſe Prælatus Eccleſiæ rem malè à ſe alienatam poſſit Eccleſiæ nomine repetere, etiam allegando propriam turpitudinem *i*. Neque obſtat huic regulæ, titulus decretal. de præſcriptionibus; quo propter negligentiam Prælati contra Eccleſiam ſuam currit præſcriptio. Quia hoc publicæ vtilitatis causâ receptum

a *c. non debet ſuprà eod. l. ſi quis 33. §. legis. C. de inoff. teſtamen.*
b *l. ſanctimus. 22. C. de pœnis.*
c *l. nō debet alteri. ff. hoc noſtro tit.*
d *iuxta hāc regulam noſtram.*
e *c. 2. ext. de donatio.*
f *c. ſi Epiſcopum. 16. q. 6. cap. 2. de hæret. in Clement.*
g *c. 1 in fin. de cap. Conradi In lib. feud.*
h *ad c. ſi quis num. 4. & num. 12. ext. de rebus Eccleſ. alien.*
i *probatur per d. c. ſi quis. iuncta. l. 1. C. de liberali cauſa.*

eſt in præſcriptione, ne dominia rerum in incerto ſint *k*, & vt aliquis ſit litium finis *l*. Porrò & in rebus nondum acquiſitis Eccleſiæ, poteſt Prælatus nocere Eccleſiæ; puta, non agnoſcendo legatum vel hæreditatem delatam Eccleſiæ: ita Panormitanus *m*. Siquidem aliud eſt nocere, aliud non prodeſſe *n*. Nam et Iuſtinianus illam iuris regulam, quæ definit; deteriorem conditionem per ſeruum domino nullo modo fieri poſſe; in eum caſum accipit, cùm dominus de damno periclitatur, non cùm ſibi lucrum per ſeruum aquiri deſiderat *o*. Nec mutat; quòd hæreditas & legatum ipſo iure in Eccleſiam tranſeant abſque vlla agnitione Prælati *p*. Quia nihilominus acceptationi Prælati ſiue Eccleſię opus eſt, antequam eius dominium planè tranſeat in Eccleſiam. Iuuat & hanc ſententiam textus in l. qui. 6. aliâs incipit l. quod autem, §. 1. & §. 2. ff. quæ in fraud. cred. & in c. quoniam. 13. ext. de decimis. Non tamen difficultate caret, adeò vt & ipſe non omninò ſibi conſtet Panormitanus *q*. Illud certius eſt, Prælatum, qui vel præſcriptione paſſus eſt rem auferri Eccleſię, vel non adquiſiuit, conueniri poſſe in id, quanti intereſt Eccleſiæ *r*.

k *l. 1. ff. de vſurp. & vſucap.*

l *l. fin. ff. pro ſuo. Huius meminimus ſupra ad c. locupletari.*

m *ad cap. 1. num 9. ext. de in integ. reſtit.*

n *l. ſi ſponſus 5. §. ſi maritus. ff. de donatio. inter vir. & vxor.*

o *text. in l. ſi. C. de adquir. & retin. poſſeſſ.*

p *l. fin. C. de SS. Eccleſ. l. à Titio. ff. de furt.*

q *ad c. ina nuper nu. 9. extr. de his quæ fiunt à Prælato. Nam & contra vrget tex. in d. l. ſi. C. de SS. Eccleſ. iuncta l. ſicut. 43. in fin. ff. de religioſ. & ſump. fun. Vide Roman. conſil. 214. Petr. de Ancor. conſil. 135.*

r *arg. l. quicquid. 7. C. arb. tut. adde Panormit. ad cap. 1. num. 9 ext. de in integ. reſtit.*

Obijci-

Objicitur contra hanc regulam textus in l.iubemus nullam,10. C. de SS. Eccleſ. Sed hæc lex Eccleſię rebus nihil pręiudicat,cum ſacris canonibus aduerſa ſit *s*.

s in c.Eccleſia S. Maria.ext.de conſtit.

REGVLA LXXVII.

Rationi congruit, vt ſuccedat in onere, qui ſubſtituitur in honore.

Pertinet ad ea quæ diximus ad c. qui ſentit.ſupra eod.

REGVLA LXXVIII.

In argumentum trahi nequeunt, quæ propter neceßitatem aliquando ſunt conceſſa.

Huius regulæ explicatio pendet ex ijs, quæ retulimus ad c.priuilegium & ad c. quæ à iure,ſupra eod.

REGVLA LXXIX.

Nemo poteſt plus iuris transferre in alium, quam ſibi competere dignoſcatur.

CONVENIT cum l.nemo plus iuris. ff. hoc tit. Exemplum require in c.nuper. 6.extr. de donatio. inter vir. & vxo. vnde & hæc regula deſumpta videtur. Et hinc traditio nihil amplius transfert in alium,quam eſt apud eum, qui tradit; puta, ſi dominus ſit,transfert dominium,præcedente ſcilicet iuſta

a *l. traditio 20. iunctã l. nuda. 31. ff. de adquir. rer. dom.* iuſto titulo *a*, alioqui vſucapiendi ſiue præſcribendi conditionem *b*. Quod ſi res onere affecta fuerit apud auctorem idem onus reſidebit & apud ſucceſſorem *c*: *Non debeo*, inquit Vlpianus, *melioris conditionis eſſe, quã auctor meus, à quo ius in me tranſit d*. Quò etiam fit; vt ſi fundo vendito, ea lex adiecta ſit, vt ſi certo tempore precium vel penſio ſoluta non fuerit; idem fundus ad venditorem redeat, & poſtea ab emptore fundus pignori datus ſit, euaneſcat ius pignoris, ſi ſolutioni ſatisfactum non fuerit ab emptore *e*; reſoluto enim iure auctoris reſoluitur & ius ſucceſſoris *f*.

b *l. clauib. 74. ff. de contrah. emp.*

c *d. l. traditio. c. ext. literis. 5. circa fi. ext. de pignoribus. c. paſtoralis 28. ext. de decimis.*

d *l. in iis. 175. §. 1. ff. hoc noſtro titul.* e *l. lex. Vectigali. 31. l. grege. 13. §. 1. ff. de pignorib.* f *d. l. lex. Vectigal. & d. c. nuper. ext. de donatio. int. vir. & vx.*

Neque huic regulæ aduerſatur idem Vlpianus, dum ait: *Non eſt nouum, vt qui dominium non habeat, alij dominium præbeat; nam & creditor pignus vendendo, cauſam dominij præſtat, quam ipſe non habuit g*. Non, inquã, aduerſatur. Quia id voluntate debitoris fit, qui ita pactus eſt, vt pecunia ſuo die non ſoluta, creditori liceret pignus vendere: at nihil intereſt, ſuam rem quis vendat, an alienam voluntate domini *h*; quod enim quis per alium facit, per ſe ipſum facere videtur *i*. Idem eſt, ſi legis auctoritate dominiũ transferatur; veluti, cùm à tutore, vel curatore

g *textus eſt in l. non eſt nouum 46. ff. de adquir. rer.*

h *l. qua ratione. 9. §. nihil autẽ intereſt ff. d. titul. de adquir. rer. dom.* i *c. qui facit ſuprà eodem.*

res

tes minoris *k*, & à Prælato res Eccleſiæ, alienantur, ſeruata iuris forma *l*.

k l.lex quæ.22.C.de adminiſt.tut. l *in c.ſine exceptione. 12.quæſt.2.*

REGVLA LXXX.

In toto partem non eſt dubium contineri.

Vide quæ diximus ad cap. plus ſemper. ſupra eodem.

REGVLA LXXXI.

In generali conceßione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus.

SVMANTVR exempla ex c. fin. de offic. Vicarij lib.6. & ex cap. 2. de pœnitent. & remiſſ. eodem libro, vnde hæc ſententia huc traducta videtur. Item ex l. filiusfamilias. 7. ff. de donatio, & ex l. obligatione. 6. ff. de pignoribus. Adeoque obtinet hæc regula, etiamſi conceſſio generalis iureiurando cõfirmata ſit *a*. Neque enim iuramentum defectum conſenſus ſupplet *b*. Cæterùm, vnde hanc veriſimilitudinem colligemus? Reſpondet gloſſa *c*, ex impoſſibili, vel in humana vel dura ſeparatione, vt in d. l. obligatione. cum 3. ll. ſeqq. *Obligatione generali rerum*, inquit textus, *quas quis habuit habiturusue ſit, ea nõ cõtinebuntur quæ veriſimile eſt*

a c. quemadmodum. 21.ext. de iureiur. ſil. libertus.30.ff.de oper.liberor. b *l.fin.C.de non num. pecu.* c *hic.*

quen-

quenquã ſpecialiter obligaturum non fuiſſe: ut puta ſupellex; item veſtis relinquẽda eſt debitori, & ex mancipiis, quæ in eo uſu habebit, ut certũ ſit eum pignori daturũ non fuiſſe. Proinde de miniſteriis eius per quã ei neceſſariis, vel quæ ad affectionem eius pertineant, vel quæ in uſum quotidianum habentur, &c. d Item ex eo, ſi alicui tertio, præiudicent *e*, vel turpia, inhoneſta ſiue impoſſibilia ſint *f*, vel ſaluã dignitate fieri non poſſint *g*; vel ſi maioris momenti ſint *h*: Quò ſpectat reſponſum Caij IC. *Si cui, inquit, ſimpliciter via per fundum cuiuſpiam cedatur vel relinquatur, in infinito, videlicet per quamlibet eius partem ire, agere licebit; ciuili tamen modo. Nam quædam in ſermone tacitè excipiuntur: Nõ enim per villã ipſam, nec per medias vineas ire, agere ſinẽdus eſt; cum id æquè commodè per alterã partem facere poſſit minore ſeruiendis fundi detrimento i.* Neque mouet, quod generalia generaliter ſint accipienda *k*; & quòd ſpecialia generalibus inſint *l*, item; contra eum debet fieri interpretatio, qui legem dicere potuit apertius *m*. Non, inquam hæc mouent; quia reſtringenda ſunt, niſi ex veriſi-

d adde l. 1. C. quares pig. obligat. & l. poſſeſſionum. 11. C. Com̃unia utriuſque iud. e l. 1. §. merito & §. ſi quis ff. Ne quid in loco publ. c. 1. de capitan. qui cur. vend. f c. 1. de iureiur. lib. 6. c. quintauallis. 25. ext. eodem. adde & c. quanto. 18. ext. eod. tit. g *l nepos Proculo. 125. ff. de verb. ſignif.* h *Ut in c. fin. de offic. Vicarij. lib. 6. cap. 2. de pœnit. & remiſſ. eod. lib. 6. & l filiusfamilias 7. ff. de donatio.* i *textus eſt in l. ſi cui 9 ff. de ſeruitut.* k *l. 1. § generaliter. ff. de leg. præſt. l. item apud. 15. § generaliter. ff. de iniur.* l *ſemper ſpecialia 174. ff. de reg. iur.* m *c. contra eum ſuprà eod.*

mili-

ſimili coniectura loquentis vel diſponentis aliud colligatur, de qua re fuſius egimus ad c. in obſcuris: & ad c. contra eum ſupra eodem.

REGVLA LXXXII.

Qui contra iura mercatur, bonam fidem præſumitur non habere.

HANC regulam confirmat textus in l. quemadmodum. 7. in fi. C. de agricol. & cenſ. Fidei autem nomine hîc intelligimus conſcientiam; vt & alibi *a*, ita quod bona fides, idem ſit quod bona ſiue illæſa conſcientia, quam vtique habere non præſumitur is, qui iure prohibente mercatur *b*. Ratio eſt: quia cùm quilibet actiones ſuas, ad normam iuris dirigere teneatur, præſumitur non ignorare ius, vel ſaltem peritiores antea conſuluiſſe *c*: vnde neceſſe eſt eum non bona fide agere, ſaltem præſumptiuè *d*. His coniunge, quæ diximus ad c. ignorantia ſupra eodem.

a in c. ſi. ext. de præſcriptio. & in c. 2. ſupra eod.

b facit. l. bona fides. 109. ff. de verb. ſignif. l. 3. ff. ad leg. Fab. de plag.

c l. leges ſacratiſſimæ 9. C. de legibus. cap. 1. c. 5. ext. de conſtitutio.

d per textum in l. dolo. 44 ff. mandati.

REGVLA LXXXIII.

Bona fides non patitur, vt ſemel actum iterum exigatur.

LOCVPLETARETVR enim cum alterius detrimento, cõtra naturalem æquitatẽ.

a l. iure naturali 206. ff. hoc tit. & l. nam hoc natura 14. ff. de condict. indeb. dixi latius ad c. locupletari ſupra eod.

b Inſt. quib. mod. toll. oblig. in princip.

c Inſtit. d. loco. l. ſoluendo, 40. ff. Neg. geſtor. l. ſolutionē. 23. & l. ſoluere 53. ff. de ſolutio.

d §. penult. Inſtit. quibus alien. licet.

e auth. contra. Cod. de non num. pecun. ſumpta ex §. ſtudium. Nou. de triente & ſemiſſe.

a. Quare is, qui iterum exigit, modò repellitur ipſo iure, modò oppoſita doli mali exceptione. Ipſo iure; ſi ſolutio eius, quod debeatur facta eſt: nam ſolutione tollitur obligatio b, etiam ſi illa ignorante, vel inuito etiam debitore, ab alio facta ſit c: Doli mali exceptione; puta, ſi ſolutio facta ſit pupillo, abſque tutoris authoritate. Nam licet debitor hac ſolutione non liberetur à pupillo; tamen ſi pecunia ſoluta adhuc extet apud pupillum, aut ex eā locupletior facta ſit, tuetur ſe debitor iterum conuentus doli mali exceptione d. Quandoque tamen ſemel ſoluti exactio iterum conceditur; veluti in eo, qui ex chirographo ſuo conuentus, negat ſuum eſſe chirographum; aut ſibi numeratam eſſe pecuniam: nam conuictus mendacij ſoluere cogitur, etiam ſi antea ſoluerit e, idque propter inficiationem ſuam, & ſic ex noua cauſa. Interdum & in diuerſis perſonis duplex exactio admittitur; puta, ſi vna res duorum teſtamentis eidem legata ſit: etenim legatarius æſtimationem rei ex vno teſtamento conſecutus, ex altero nihilominus rectè agit ad ipſam rem conſequendam f. Et qui rei vindicationem intentauit, contra eum, qui dolo deſiit poſſidere (cum hic pro poſſeſſore habeatur) & æſtimationem recipit, non prohibetur etiā ipſam rem à nouo poſ-

f §. rei alienæ. Verſ. hac ratione. Inſt. de legat.

ſeſſo-

ſeſſore vindicare *g*: Idem eſt in interdicto de tabulis exhibendis *b*.

ff. de ſolutio. h *l. 3. §. condemnatio. ff. de tabul. exhib.*

Non minus hæc regula transferri poteſt ad pœnas; vt ſi cui delicti nomine ſemel pœna inflicta eſt; amplius eâdem vel aliâ affici non poſſit *i*. Contra diuerſos verò eiuſdem delicti nomine, eadem pœna rectè repetitur; vt in cauſa iniuriarum *k*, furti *l*, legis Aquiliæ *m*. Illud addubitari poſſet, an cùm vnum idemque delictum tam iure Canonico quàm Ciuili coërcetur vnius coërcitio alteram aboleat? Quod certè non videtur *n*; Cum iuriſdictio Eccleſiaſtica ſeculari non deroget, neque è diuerſo ſecularis Eccleſiaſticæ *o*, de quo latius Couarruuias conſulatur *p*.

g *l. Stichū. 95. §. dolo.*

i *c. 4. in fin. ext. de iudic. l. ſanctio. 41. in fi. ff. de pœnis. l. omnes 23. cū l ſeq. C. eod.*

k *l. 1. §. fi. ff. de iniur.*

l *l. Vulgaris 21. § penult. ff. de furt.*

m *l. ita vulneratus. 51. ff. ad leg. Aquil.* n *per text. in c. fi. de pœn. lib. 6. ex c. 2. ext. de maledicis.* o *c. per venerabilem. 13. ext. qui filij ſint leg. c. cum ad verum diſt. 96.* p *lib. 2. var. reſol. cap. 10.*

REGVLA LXXXIV.

Cum quid vna via prohibetur alicui, ad id aliâ non debet admitti.

NE ſcilicet fraus fiat legi. Vt ecce, qui in Prælatum electus eſt, ſicut ante confirmationem ſuam, Eccleſiæ res adminiſtrare tanquam Prælatus non poteſt, ita neque nomine procuratorio vel Oeconomi *a*: & maritus qui ob adulterium vxoris ad diuiſionem thori agit, licet nomen, lo-

a *c. auaritia. 5. de electio. li. 6.*

eum & tempus, aliaque ſolemnia libello comprehendere teneatur *b*: non tamen ad pœnam talionis, ſi probatione defecerit, ſe obſtringere poterit, nè hac ſaltem via ſeparationem impetret *c*. Aliiſque exemplis, ſi opus eſſet, hæc regula illuſtrari poſſet.

b de quib. in l. 3. ff. de accuſ.

c c. tua. 5. ex. de procurat.

Eſt autem exaudienda, quò ad id, quod principalitèr lege prohibetur. Secus ſi in modo aut in via prohibitio ſit: tunc enim interdictum non eſt, alio modo aut via legitimè rem explicari. Licet enim illegitimus in Epiſcopum eligi non poſſit, poſtulari tamen poterit *d*: Hæreditas pactionibus relinqui quidem non poteſt, teſtamẽto tamen poteſt *e*. Qui iurauit ſe non accuſatum vxorem ſuam adulterij, etſi accuſare eam non poſſit, denunciare tamen non prohibetur *f*. Idem euenit in actionibus, vt exempli gratiâ; ad rem emptam malè agitur actione locati, vel depoſiti: rectè tamen empti actione agitur. Eò quod his & ſimilibus ſpeciebus, non res ipſa, de qua quæritur, ſed modus vel via agendi ad rem, tantùm prohibeatur.

d c. innotuit. 20. ext. de electio.

e l. hereditas. 5. C. de pact. conuent. l. licet. 29. C. de pact.

f c. quemadmodum. 25. §. fi. ext. de iureiur.

Altera huius regulæ declaratio eſt, ſi vtraque via ad eundem effectum directò tendat, vt in exemplis priùs adductis: perſæpe enim in conſequentiam alterius rei idem effectus ſequitur, ſicut eleganter

offen-

oſtendit Vlpi. in tutore, qui licet in rem ſuam pupillo auctor eſſe non poſſit, vt pupillus ſibi obligetur; poteſt tamen ſui debitoris hæreditatẽ adeunti pupillo, auctoritatem ſuam accomodare, vt ſic per conſequentiam pupillus ſibi obligetur g. Sic ius patronatus, etſi per ſe, id eſt, ſeparatim emi non poſſit h, rectè tamen ſequitur emptionem vniuerſitatis, in qua in eſt i. Quâ ratione & ſtipulatio alteri facta, tametſi inutelis ſit, pœnæ tamen adiectione in conſequentiam ſuſtinetur k.

g l. 1. & l. quod dicimus 7 ff. de auct. r. & conſ. tut. h c. de iure. 16. ext. de iure patron.

i c. cum ſeculum. 13. ext. eod. de iure patro k §. alteri. inſtitia de inutil. ſtipul.

REGVLA LXXXV.

Contractus ex conuentione legem accipere dignoſcuntur.

ASſentitur iuris Ciuilis regula, in l. contractus. ff. eod. tit. in l. 1. §. ſi conueniat. ff. depoſ. Lex, etſi idem ſit quod pactum adiectum in contractibus; ſicut ſupra expoſuimus a; melius tamen eſt hic legem accipere pro forma contractus, vtpote quod ex conuentione; propria contractus natura aliter formetur b; actioq; e eo nomine, vel ex ipſo contractu, vel præſcriptis verbis c; vel certè cõdictio detur d. Præterquàm, conuentio ſit rei turpis, aut impoſſibilis, aut contra ius e, aut ad

a ad c. contra eum ſupra eod. b l. iuris gentium. 7. §. quinimo ff. de pact. c l. 2 C. de pact. inter. empt. inter. empt. & vend. l. 6. .. de rer. permut. d l. legem. 10. C. de pact. e c. fin. ext. de pact. l. pacta. 6. C. eod. de pact.

delinquendum inuitet; qualis eſt, nè dolus præſtetur *f*; nè ob res amotas agatur *g*. Quòd ſi delictum ſiue dolus admiſſus ſit; nihil prohibet delictum vel dolum conuentione remitti *h*. Ex hac regula efficitur, quòd etſi depoſitarius ex natura contractus tantùm teneatur de dolo & latâ culpa, quæ dolus præſumptus dicitur *i*: rectè tamen conuenitur & de omni culpa & de caſu fortuito, ſi ita conuentum ſit *k*. Quòd & in cæteris contractibus euenit; ſiquidem contractus ex conuentione legem accipiunt; ex hac regula noſtra.

f l. ſi vnus. 27. §. illud. ff. de pact. *g l. conueniri 5 ff. de pact. dotal. lib.* *h d. l. ſi v. nus. §. pacta.* *i l. 1. §. in conducto. in fin. & §. vlt. l. quod Nerua. 32. ff. de poſ.* *k d. l. 1. §. ſi conuentat. l. contractus. ff. hoc noſtro tit. c. 2.*

REGVLA LXXXVI.

Damnum quod quis ſua culpa ſentit, ſibi debet, non alijs imputare.

NON minùs eleganter Pomponius: *Quod quis*, inquit, *ex culpa ſua damnum ſentit, non intelligitur damnum ſentire a*. Videlicet iuris interpretatione, quia ius huic damnó non patrocinatur: Quò ſpectat illud Iuſtiniani. *Qui parum diligentem ſocium ſibi aſſumit, de ſe queri, hoc eſt, ſibi imputare debet b*. Et quod Vlpianus reſpondit: *Stari autem debet ſententiæ arbitri quã de re dixerit, ſiue æqua ſiue iniqua ſit, & ſibi imputet qui compromiſit c*: Pete aliud exemplum ex c. ſi Clericus. 11. de præbend. lib. 6.

a l. quod quis ex ff. hoc tit. *b §. fi. Inſt. de ſocietate.* *c l. diem. 27. § ſtari. ff. de recep. arb.*

REGVLA LXXXVII.

Infamilibus portæ non pateant dignitatum.

IDEM conſtitutũ eſt ab Alexandro Imp. his verbis: *Neque famoſis & notatis, & quos ſcelus aut vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab honeſtorum cætu ſegregat, dignitatis portæ patebunt a*: Eſt autem infamia, diminutio exiſtimationis, quæ quandoque auctoritate iuris fit *b*; quandoque bonorum & grauiorum virorum iudicio *c*: Illam vulgò infamiam iuris, hanc facti vocant: vtraque hac regulà continetur. *Quis*, inquit Eccleſiaſticus *d*, *honorificabit exhonorantem animam ſuam?* Quocirca infamia nedum à dignitate obtinenda, verum etiam ab obtenta remouere *e*; Adde textum in cap. inter dilectos. 11. ext. de exceſſ. prælator.

a textus eſt in l.2. C. de dignitat. b Vt in exemplis. l.1. cũ ll. ſeqq. ff. de his qui not. infa. l infamem. 7. ff. de pub iud. c. infames. 6. q 1. c. teſtimonium. 54. ext. de teſtib. c exempla ſunt in l.2. ff. de obſeq. à liberis. l. ea qua. 13. l. Verbum. 17. C. ex quib cauſ. infa. d c. 10. circa fi. e l. infamia 8. C. de decurio. l. 12. C. de dignitat.

REGVLA VLTIMA.

Certum eſt, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.

ADDENDVM hîc eſt, ex conſtitutione Impp. Theodoſij & Valentini, quâ

hæc eadem regula continetur. *Nec pœnas legibus inſertas euitabit, qui ſe contra iuris ſententiam ſæua prærogatiua verborum fraudulenter excuſat a:* Vt hinc intelligamus, non minus eum pœna legis dignum eſſe qui ſaluis verbis legis ſententiam eius circumuenit. Ratio ex eo pendet, quod reſpondit IC. *Scire leges, non eſt verba earum tenere, ſed vim ac poteſtatem b.* Ita vt rectè poſt Accurſium dixerit Bartol. *c.* Quod quis poſſit offendere verba legis, dummodò mentem legis non offendat, vbi ſcilicet, mens legis certa eſt *d*: at in obſcuro, magis adhærendum eſt verbis legis *e*:

a in l. non dubium. 5. C. de legib.

b l. ſcire 17. ff. de legib.

c ad l. cum. ſi a. 29 ff. eod.

d per l. aliqu. 6. §. quamuis. ff. de iure patron.

e arg. l. non aliter ff. de legat. 3.

IN.

INDEX ALPHABETICVS REGVLARVM LIBRI VI. DECRETALIVM.

Acceſſorium. 573
Actus legitimi. 584
Beneficium. 500
Bona fides. 623
Certum eſt. 629
Contra eum. 595
Contractus. 627
Cui licet. 589
Cum non ſtat. 604
Cum quid prohib. 569
Cum quid vna. 625
Cum quis in ius. 532
Cum ſunt partiũ. 522
Damnum quod quis. 628
Decet conceſſum. 535
Delictũ perſonæ. 616
Dolo facit. 598
Ea quæ fiunt. 550
Eum qui certus. 558
Ex eo non debet. 568
Exceptionem obijciens 601
Factum legitimè. 613
Fruſtra ſibi. 615
Generi per ſpeciẽ. 561
Ignorantia. 526
Imputari. 571
In alternatiuis. 608
In argumentum. 619
In generali. 621
In iudicijs. 524
In malis. 607
In obſcuris. 555
In pari. 603
In pœnis. 582
In re communi. 593
In toto. 621
Indultum. 537
Infamibus. 629
Inſpicimus. 577
Is qui in ius. 578
Is qui tacet. 576
Locupletari. 580
Mora ſua. 548
Mutare conſilium. 561
Nemo poteſt ad impoſ. 513
Nemo poteſt plus. 619
Nõ debet aliquis. 544
Non eſt in mora. 599

Non eſt obligatorium. 596
Non eſt ſine culpa. 539
Non firmatur. 538
Non licet actori. 559
Non præſtat. 587
Nullus ex conſilio. 600
Nullus pluribus. 540
Odia reſtringi. 533
Peccatum non dimittitur. 509
Peccati venia. 511
Pluralis locutio. 570
Plus ſemper. 563
Poſſeſſor. 503
Poteſt quis. 605
Præſumitur ignor. 579
Priuilegium. 515
Pro poſſeſſore. 565
Quæ à iure. 551
Quæ contra ius. 602
Qui ad agendum. 611
Qui contra iura. 633
Qui facit per aliū. 612
Qui prior. 589
Qui ſentit. 191
Qui tacet. 576
Quod alicui gratioſè. 615
Quod alicui ſuo. 640
Quod ob gratiam. 599
Quod omnes. 553
Quod quis mandato. 546
Quod ſemel placuit. 542
Ratihabitionem. 520
Rationi congruit. 619
Ratum quis. 519
Scienti. 550
Semel DEO. 586
Semel malus. 517
Sine culpa. 545
Sine poſſeſſione. 505
Vtile non debet. 566

Digitized by Google

Digitized by Google

APPENDIX DE DIFFERENTIIS IVRIS CANONICI ET CIVILIS.

HIc in primis retinendum eſt, eam eſſe affinitatem inter ius Canonicum & Ciuile, vt quod in vno deſideratur; ex altero rectè petatur, per textum in cap. 1. extra. de noui operis nunciatione, vbi his verbis Lucius III. Summus Pontifex: *Quia vero ſicut leges non dedignantur ſacros canones imitari, ita & ſacrorum ſtatuta canonum Principum conſtitutionibus adiuuantur.* Vt hinc nata ſit hæc regula apud Doctores noſtros, quod vbi ius Canonicum in re aliqua deficit, ibi licite recurratur ad ius Ciuile, & è contra, ſupplendi, vel interpretandi alterius causâ. Et hac regula motus idem Lucius in d.c.1. cenſuit capellam in alterius Eccleſiæ præiudicium ædificatam poſt denunciationem noui operis diruendam eſſe, iuxta præſcriptum iuris Ciuilis *in l. 1. in l. prætor. ait 20. §. ait prætor. & paſſim ff. de noui operis nunciat. Idem & Innocentius III. in cap. 2. ext. eod. tit.*

Quod & alijs exemplis confirmant alia loca Decretalium, quibus Summi Pontifices deciſiones ſuas etiam inter clericos & in rebus eccleſiaſticis, petunt ex iuris ciuilis conſtitutionibus, vt videre eſt *in cap. 2.*

ext.

ext.de alienat.iudicij mutandi.in c.innotuit 18 in c.dilecti 4.ext.de arbitris.in c.1.ext.de iuramento calumniæ. in c. 1. ext. de confeſſis. in c. ſi diligenti 12.ext.de foro competenti.c. 2. & cap. paſtoralis. 5. ext. de cauſa poſſeſſ. & proprietatis,c.in cauſis.15.& c.cum à nobis 28,ext.de teſtibus. c.cum dilecta 4.ext. de confirmat. vtili, c.cum ab omni 10. ext. de vita honeſtate cleric. cap.2. ext. de conceßione præbendæ. cap. inter alia. ext.de immunitate eccleſiarum cap.1.ext. de ſponſalibus c.4.ext.de pœnis,cap. cum ſecundum 19. de hæreticis in 6. cap. ſi iudex laicus de ſententia excommunicat. eod.lib. 6. cum ſimilibus. Ita quod veriſſimum ſit ius Canonicum à iure Ciuili iuuari vbi illud deficit. Pro cuius ratione facit illud Prouerb. 8.cap, *Per me Reges regnant & legum conditores iuſta decernunt. Per me Principes imperant & potentes decernunt iuſtitiam.* Et quod ſacri Canones diſertè affirmant :leges Romanas per ora Principum promulgatas venerandas eſſe. *in cap.fin.5. 16. q.3.*& in c.ſiue coniug j 33.q.2.

Vt & hinc rectè conſtitutum ſit à iure Canoncio, vt ſi iudex eccleſiaſticus neglecto iuris canonici vel ciuilis conſtitutionibus, aliter ſententia dixerit, ipſa vel iure nulla ſit, vel iuſte ab ea prouocetur c.1.& ibi DD. ext.de ſententia & re iudicata. *Sententia* (inquit canon) *contra leges Canoneſue*

neſue prolata, licet non ſit appellatione ſuſpenſa, non poteſt tamen ſubſiſtere ipſo iure. Ecce quanta iuris ciuilis authoritas ſit in decidendis etiam cauſis eccleſiaſticis. Atque huius regulæ autor eſt Felinus in c. Eccleſiæ ſanctę Mariæ 10. nu. 37. ext. de conſtitutionibus. Cui aſſentiuntur Panor. in repetitione eiuſdem cap. nu. 14. & 17. & Decius ibidem nu. 104.

Quæ tamen regula non perpetua eſt, ſed ſuas limitationes habet. Ac principio ea intelligitur vbi ius ciuile fauorabile eſt, hoc eſt commodum & incommodum ſimul adfert perſonis vel rebus eccleſiaſticis, vti fit in contractibus. Cæteræ enim ſi quæ tantummodo damnoſæ ſunt perſonis vel rebus eccleſiaſticis, eas in dubio tanquam eccleſiaſticæ libertati aduerſas ſacri Canones non probant, vt eſt in c. fin. de immunit. Eccleſ. in 6. c. 1. de iureiurando eod. lib. 6. & c. 1. ext. de conſuetud. Panorm. Decius ſup. cit. locis.

Secunda limitatio eſt in legibus ſiue conſtitutionibus Principum ſecularium quæ nominatim meminerunt perſonarum vel rerum eccleſiaſticarum. Has enim expreſſe repudiat ius Canonicũ per text. in d. c. Eccleſia ſanctæ Marię ext. de conſtitutionibus, cuius verba hæc ſunt: *Nos attendentes, quod laicis (etiam religioſis) ſuper Eccleſijs, & perſo-*

perſonis eccleſiaſticis nulla ſit attributa poteſtas, quos obſequendi manet neceſſitas non auctoritas imperandi: à quibus ſi quid motu proprio ſtatutum fuerit quod Eccleſiarum *etiam reſpiciat commodum & fauorem nullius firmitatis exiſtit, niſi ab* Eccleſia *fuerit approbatum.* Eadem ſententia repetitur *in c. fin. ext. de rebus Eccleſiæ alienandis.* & longe ante id conſtitutum fuit in Synodo Romana tertia à Symacho Papa, vt videre eſt in c. 1. diſt. 96. His igitur iuribus omnis poteſtas omniſque iuriſdictio detracta eſt laicis diſponendi de perſonis & rebus eccleſiaſticis. Et non ſine ratione, ne qui quæ ue ſemel Deo dicata ſunt temere ad humanos vſus reuocentur, contra iuris Canonici regulam: *Semel Deo dicatum non eſt ad vſus humanos transferendũ c. ſemel Deo. de regulis Iuris in 6.* Quare etiam alijs locis diſertè cauetur ne clerici eorumque res eccleſiaſticæ, iuriſdictioni ſeculari ſubdantur; ſed omninò reſeruentur eccleſiaſticis iudicibus. *c. 4. c. 8. c. 10. & c. 17. ext. de iudicijs c. 2. & c. 12. ext de foro competen. c. deniq; diſt. 96. c. 1. cum aliquod ſeqq. q. 1. c. 4. & c. 7. ext. de immunit. eccleſiarum, cum ſimilibus.* Atque hæc non tantum obtinent in inferioribus laicis, ſed & in Imperatoribus regibusq; ſuperiorem non recognoſcentibus, vt nec hi quidem in perſonas,

ſonas, vel in res eccleſiaſticas quid ſtatuere poſſint, vt rectiſſimè tradit Panor. in d.c. Eccleſia ſanctæ Mariæ, ext.de conſtitutionibus, cui & Felinus ibidem nu.40. verſ. recipit, & Decius nu.88.cum aliquot ſeqq. tacitè accedunt. Eiuſdem quoq; ſententiæ ſunt ibidem. Imola nu. 9. & Henricus Boich nu.1. Ita quod dubium non ſit eam quoque ſententiam à cæteris D D. paſſim receptam eſſe. Quippe hi omnes etiam laicorum numero recenſ. ntut d.c. duo ſunt.12. q.1. Sed & adeo procedunt etiamſi Principum conſtitutiones aliaque ſtatuta laicorum commodum & fauorem eccleſiarum reſpiciant. Nec enim ideò magis valent propter defectū iuriſdictionis, *eod. c. eccleſia ſanctæ Mariæ* iuncta l.fi.ff. de iuriſd.om.iudicum. Igitur vt valeant, Eccleſiæ acceptatione opus eſt.

Tertia eiuſdem regulæ limitatio eſt in rebus ſpiritualibus quæ propriè & naturâ ſuâ ad Eccleſiæ Prælatos pertinent, non ad ſecularem poteſtatem, vt eſt matrimonium aliaque Sacramenta, item iuſiurandum; Quod non tantum liquet ex *c.duo ſunt cum c.ſeq.* Sed etiam ipſius Iuſtiniani teſtimonio

com-

comprobatur *in Nouell. 8. in princ.* vbi Iuſtinianus ea quæ diuini iuris ſunt ad ſacerdotium non ad Imperium refert, atque idcirco hac in re nullius momenti ſunt conſtitutiones ciuiles.

Quarta limitatio eſt, vbi lex ſiuè conſtitutio ciuilis peccatū continet, vt eſt concubinatus, vſura, malæ fidei præſcriptio; quæ ius Canonicum non admittit ex ratione c. fi. ext. de præſcriptionibus; vbi Innocentius III. improbans malæ fidei præſcriptionem hanc generalem cauſam ibidem ſubijcit: *Cum generaliter ſit omni conſtitutioni atq; conſuetudini derogandum quæ abſq; mortali peccato non poteſt obſeruari.* Quo referri quoque debet vbi de peccato defuncti agitur ab herede eius expiando, per reſtitutionem eius quod defunctus debuit, vt in cap. vlt. ext. de ſepulturis.

Quinta limitatio eſt: vt ſi extra præmiſſas limitationes ius Canonicum à iure ciuili diſcrepet vtrumque in ſuo foro obſeruandum ſit, hoc eſt, ius Canonicum in foro ſuo, canonico ſiue eccleſiaſtico & ius ciuile in foro ſuo ciuili ſiue ſeculari. Panor. in repetit. d. c. Eccleſia S. Mariæ nu. 19. & in c. 1. num. 7. ext. de noui operis nunciatione, & poſt eum Decius in d. c. Eccleſia ſanctæ Mariæ nu. 110. Gloſſa in c. 2. de arbitris lib. 6. & ibi not. Et ratio eſt, diſtinctio iuriſdictionis

ctionis vtriuſq; Eccleſiaſticæ & ciuilis, quarum altera alteram non impedit ſed vtraque iure ſuo vtitur c. cum ad verum c. ſi Imperator diſtinct. 96. vt & fatetur Summus Pōtifex in c. nouit 11. ext. de iudicijs. *Non putet, inquit, aliquis quod iuriſdictionē illuſtris Regis Francorum perturbare aut minuere intendamus cum ipſe iuriſdictionem noſtrā nec velit nec debeat impedire.* Idem indicat *& in cap. per venerabilem 13. verſ. id autem in patrimonio. extr. qui filij ſint legitimi.* Vnde & in cap. cauſam quæ 7, ext. eodem, qui filij. reuocat Summus Pontifex mandatum à ſe emiſſum in præiudicium Regis Angliæ, Apertè his exemplis demonſtrans iuriſdictionem ſuam Eccleſiaſticam diſtinctam eſſe à ſeculari, neque ſuam impedire alteram in rebus quæ neque ſpirituales ſunt, neque Eccleſiaſticæ, neque quæ ſalutem animæ concernunt.

His igitur generaliter præmiſſis deſcendamus in ſpecie ad ipſas differentias iuris vtriuſque in quibus ſcilicet ius Canonicum diſcrepat à iure Ciuili, præcipuas tantummodo earum recenſentes. Nam ſi quæ aliæ erunt quæ fortaſſe hîc non adducuntur, eæ ex præcedentibus limitationibus facile decidi poterunt.

I. Itaque differentia eſt quæ occurrit, in

c. Eccleſia ſanctæ Mariæ 10. ext. de conſtitutionibus, quod in eo diſſidet à iure ciuili, quod indiſtinctè auferat laicis facultatem diſponendi de perſonis vel rebus Eccleſiaſticis contra titulos Cod. de ſacroſanctis Eccleſiis. de Epiſcopis & Clericis, de Epiſcopali audientia. Item contra Nouellam Iuſtiniani, de ſanctiſſimis Epiſcopis. Vt clerici apud proprios Epiſcopos; cum ſimilibus, quę quidem vigebant tempore Iuſtiniani ſed diſſimulantibus tunc propter ſtatum Eccleſiæ Summis Pontificibus.

II. Differentia eſt in c. 2. ext. de reſcriptis, quod in eo differt à iure ciuili, quod in reſcripto Summi Pontificis non neceſſario inſeratur hæc clauſula: Si preces veritate nitantur; ſed ſufficit eam tacite intelligi. Ius vero ciuile hanc clauſulam expreſſè requirat, alioqui eâ omiſsâ non valet reſcriptum Principis. l. fin. C. de diuerſis reſcriptis. vt ſupra in 5. limitatione.

III. Differentia & in c. quia propter. ext. de electione, vbi certa forma præſcribitur circa electionem Epiſcopi, diuerſam vero tradit Iuſtinianus in Nouella 123. de ſanctiſſimis Epiſcopis. §. 1. de quo ſupra vt in 2. limitatione.

IV. Differentia eſt ſub titulo de ætate & qualitate & ordine præficiendorum in 6. & in

in Clement. vbi quoad ordinandos clericos diſſentit ius Canonicum à ciuili quod exſtat in d. Nouella de ſanctiſs. Epiſcop. §. clericos autem: de qua vide ſupra ſecundam limitationem.

V. Eſt in c. quærenti. 26. ext. de officio & poteſt. iud. delegati, vbi delegatus S. Pontificis ſententiam à ſe latam ipſe executioni mandare poteſt intra annum, contra textũ in l. iudex poſteaquam 55. ff. de re iudicata. *Iudex*, inquit textus, *poſteaquam dixit ſententiam iudex eſſe deſinit.*

VI. Deſumitur ex cap. 1. & ex cap. 3. ext. de pactis, vbi nudum pactum ſeruare iubemur ex parte etiam ipſius promittentis, adeò quòd ad eius obſeruationem conſtringi poſſit, ſicut tradunt communiter Doctores in d. c. 1. *teſtibus Panorm. & Imola ibidem, & Martino Nauarro conſ. 16. num. 4. de pactis*, quod ſecus eſt de iure ciuili, quo ex nudo pacto non oritur actio *l. iuris gentium 7. §. ſed cum nulla, & §. quin imo ff. de pactis.* Et cum hæc res periculum animæ contineat eò quod apud Deum nulla ſit differentia iuramenti & ſimplicis loquelæ *c. iuramenti. 22. q. 5.* præferendum in hac re erit ius Canonicum ciuili *vt in 4. limitat.*

VII. Eſt in cap. quamuis. de pactis lib. 6. quo pactum filiæ cum patre initum de non

ſuccedendo patri, confirmatur iuramento contra præſcriptum iuris ciuilis *in l. pactum dotali 3. C. de collationib. in l. quando 35. §. illud C. de inofficioſo teſtamento iuncta l. nō dubium 5. C. de legib.* Idque de iure Canonico efficit obligatio quæ oritur ex ipſo iuramento inter Deum & iurantem c. debitores. 6. ext. de iureiurando. Idem accidit (vt & hoc inferamus) in alienatione dotis & donationis propter nuptias in quam licet mulier conſentire non poteſt. *l. vnica §. & cum lex Iulia C. de rei vxoriæ actione. Auth. ſine à me C. ad SC. Velleianum* etiam iurata de iure ciuili *ex d. l. non dubium.* Confirmatur tamen iuramento ex præſcripto iuris Canonici *c. cum contingat 28. ext. de iureiurando*, adeoq; hoc ſeruari debet etiam in foro ciuili *c. 2. de iureiurando in 6.*

VIII. Differentia eſt in cap. 2. de arbitris lib. 6. quo duobus ex tribus arbitris permiſſum eſt in cauſa compromiſſa procedere tertio contumaciter vel alias voluntariè abſente. At contra ſtatuit ius ciuile quo omnium arbitrorum præſentia in cognoſcendo, & definiendo exigitur ſiquidem in tres compromiſſum eſt. *l. ſi in tres, 20. ff. de receptis arbitris.* Et hanc differentiam refer ad 5. limitationem ſupra.

IX. Eſt

IX. Eſt in cap.etſi clerici 4.ext.de iudicijs quo Epiſcopo licet diſpenſare cum clerico adultero & in leuioribus delictis contra ius ciuile, quo iudex gratiam facere non poteſt delinquenti *l. 1. §. 1. ff. ad Turpilianum*, cum non debeat eſſe clementior lege. *§. oportet Nouella. 82. de iudicibus*, Præterea aliter puniuntur clerici de iure canonico. *c. cum non ab homine 10. ext. de iudicijs* aliter laici de iure ciuili vt videre eſt lib. 9. & lib. 48. in ff. tum alibi.

X. Eſt in cap.dilecti 6.ext.de iudicijs quo neceſſe non eſt actionis nomen in libello exprimere. Aliter de iure ciuili quo nemo in iudicio ſine actione experitur. *l. ſi pupilli. 6. §. fin. ff. de negotijs geſtis. l. 1. in princip. ff. de edendo.*

XI. Eſt in c.penult.ext.de iudicijs quo inſtantia iudicij per lapſum triennij non perit contra textum in l. penult. in princip. C. de iudicijs in quo & camera Imperialis ius Canonicum ſequitur teſte Minſingero centur. 2.obſ. 48.

XII. Eſt in cap.ſi diligenti 12. ext. de foro competenti quo clerici etiam iurati renunciare non poſſunt priuilegio Eccleſiaſtici fori & ſe ſubijcere ſeculari iudici contra textum in l.penult. C. de pactis. Neque iuramentum clericorum hac in re quicquam o-

peratur cum priuilegium conceſſum cleri-cis, ne coram iudice ſeculari conueniantur, toti ordini clericorum non vero ſingulis principaliter conceſſum ſit *d. cap. ſi diligenti.* Iuramentum autem non obligat vbi præiudicium alterius vertitur *d. c. cum contingat in fin. & c. 2. de pactis in 6.*

XIII. Eſt in c. ſignificaſti 18. ext. de foro competenti quo clerici iuriſdictionem alterius iudicis Eccleſiaſtici prorogare non poſſunt, ſine aſſenſu Epiſcopi ſui. Diuerſum eſt de iure ciuili quo conſenſus partium ſufficit l. & l. 2. ff. de iudicijs.

XIV. Eſt in cap. 3. ext. de ordine cognit. quo cautū eſt vt ſi cauſa natalium incidat in petitionem hæreditatis, vt quia petenti hæreditatem paternam obijcitur, quod non ſit legitimus filius, cauſa natalium referri debeat ad iudicem Eccleſiaſticum quâ expeditâ, cauſa principalis hæreditaria remittitur ad priorem iudicem ſecularem. Idē continetur *in c. lator. 5. ext. qui filij ſint legitimi.* Contrarium verò à iure ciuili receptū eſt *in l. 3. C. de iudiciis in & l. 3. C. de ordine iudiciorū,* quibus textibus quæſtio ſtatus quoties in cauſam principalem incidit, ſimul tractatur coram eodem iudice, licet alioqui idem iudex de quæſtione ſtatus non poſſit principaliter

cogno-

cognoſcere. Diuerſum ideò à iure Canonico ſtatutum eſt propter matrimonium ex quo cauſa natalium pendit quod cum ſpirituale ſit ad iudicem ſecularem non pertinet *c.2.ext. de iudiciis*.

XV. Differentia eſt in c. ſæpe contingit 18. ext. de reſtit. ſpoliatorum, vbi remedium recuperandæ poſſeſſionis & in eum datur qui non deiecit poſſeſſorem ſed à deijciente (quem Canones ſpoliatorem vocant) ſciens & prudens rem eandem accepit, contra textum *in l. cum à* te 7. ff. de vi & vi armata, quo loco Paulus IC. reſpondit interdictum vnde vi, quod eſt recuperandæ poſſeſſionis non competere aduerſus tertium, ſed tantum contra eum qui deiecit. Verũ iuris Canonici ratio hæc eſt quod is qui à deijciente ſciens rem recepit ipſe quaſi in vitium ei ſuccedat, & quod parum interſit iniuſte quis rem retineat, an inuadat alienam *d. c. ſæpe contingit*. Vnde cum hæc res concernat animæ ſalutem recte exiſtimat Panorm. in d. c. ſæpe diſpoſitionem iuris canonici etiam ſeruandã eſſe in foro ciuili.

XVI. Et in cap. 1. in c. ſeq. & paſſim toto tit. ext. de teſtibus cogendis. Hoc enim iure canonico teſtis non poteſt ad dicendum teſtimonium cogi ſed moneri & induci debet, præterquam ſi odio vel gratia vel timore ſe

ſubſtraxerit; quo caſu & cogi poterit. At iure ciuili indiſtinctè compellitur teſtis. *l. ſi quando 18. C. de teſtib. l. 1. §. 1. in fine ff. eodem.*

XVII. Differentia eſt in c. vigilanti 5. in c. ſi diligenti. 17. & in cap. fin. ext. de præſcriptionibus. Quibus locis præſcriptio abſque bona fide non currit. Eſt autem bona fides conſcientia bona qua putamus rem noſtrã eſſe licet reuera ea aliena ſit. Sic Modeſtinus vocat eum emptorem bonæ fidei qui ignorauit rem quam emit alienam eſſe, aut putauit. eum qui vendidit ius vendidi habuiſſe, puta procuratorem aut tutorem l. *bonæ fidei 109. ff. de verb. ſignificat.* Bonæ fidei opponitur mala fides, id eſt, conſcien tia rei alienæ. *l. certum 22. C. de rei vindicat. & §. ſi quis à non Domino.* Inſtitut. de rerum diuiſ. Itaque de iure Canonico neceſſaria eſt bona fides in præſcriptione rerum tam in corporalium quam corporalium. Adeoque ea toto præſcriptionis tempore requiritur. *d. c. vigilanti cum ſimilib. & cap. poſſeſſor de regul. iur. in 6.* Siquidem qui alienã rem ſciens affectat ſiue concupiſcit incidit in præceptum Decalogi: *Nõ concupiſces, &c.* Aliud eſt iure ciuili quo etſi in præſcriptione triennij, & longi temporis initio bona fides exigatur, non tamen ea neceſſaria eſt ad complendam ſiue perficiendam præſcriptionem. *l. vnica, C. de vſu.*

vſucap. transformanda, l. ſequitur 4. §. de illo in fin. & l. ſi aliena res. 10. ff. de vſucapio. Et in præſcriptione 30. annorum ne quidem in initio bona fides exigitur l. cum notiſſimi 8. §. 1 & l. 3. & 4. de præſcriptione 30. vel 40. annorũ. Quare cum hic verſemur in materia peccati ſtandum erit potius iuri Canonico etiam in foro ciuili; vt & in Camera Imperiali receptum teſtatur Andreas Gail, lib. 2. obſer. 18. num. 7.

XVIII. Differentia eſt, quod licet is cuius præſcriptio interrupta eſt per litis conteſtationem, poſſit ceſſante iudicio nouam præſcriptioné inchoare & rem quadraginta annis præſcribere de iure Ciuili, l. fin. C. de pręſcriptio. 30. non tamen id licet per ius canonicum; cum iam conſtitutus ſit in mala fide vtpote de iure ſuo addubitans propter inſtitutum contra ſe ſemel iudicium. *l. nemo 10. C. de adquir. vel retin. poſſeſſ.* At vero de iure canonico neceſſaria eſt bona fides in præſcribente vt ante probatum eſt.

XIX. Differentia eſt in c. vt debitus 59. & in c. cum cauſam 62. cum c. ſeq. ext. de appellat. quibus appellatio permittitur ante ſententiam definitiuam. Secus eſt de iure Ciuili *l. ante ſententiã 7. C. quorum appellat. nõ recip. l. apertiſſimi C. de iudiciis.* Exceptis quibuſdã caſibus qui à Gloſſa referuntur in d. l. ante

ſententiam. Adde Concil. Trident.ſeſſ.24. cap.20.de reformatione & ſeſs.13.c.1. de reformatione.

XX. Eſt in c.1.ext.de his quæ fiunt à prælatis,iuncto cap.ſine exceptione 12.q. 2. vbi in alienatione rerum Eccleſiaſticarum ſufficit vtilitas Eccleſiæ quæ alienationem ſuadeat accedente tamen conſenſu & ſubſcriptione Capituli. De iure verò ciuili maior ſolennitas requiritur vt videre eſt *in Auth. Hoc ius porrectum eſt. C. de ſacroſanctis Eccleſiis*. Neque mouet quod hæc authent. à Gratiano relata ſit in Decretum ſuum cap. 2. §. hoc ius 10. quæſt. 2. nec enim ideo canonis vim habet,cum priuata auctoritate hoc fecerit Gratianus.

XXI. Quod res ſacra vt eſt calix, patena vel veſtimentum ſacerdotale de iure Canonico pignori obligari poſſit vrgente iuſtiſſima neceſſitate c.1.ext.de pignoribus. Aliter de iure ciuili *l. 1. §. eam remiſſ. quæ res pignori vel hypotheca data oblig. & l.3. C. eod.*

XXII. Eſt in c.Odoardus ext. de ſolutionibus quo clericus ob æs alienum in carcerem conijci non poteſt neque bonis cedere cogitur ſed præſtando cautionem de ſoluendo vbi ad pinguiorem fortunam peruenerit liberatur. De iure ciuili verò debitor qui ſoluendo non eſt ducitur in carcerem

aut

ut bonis cedere compellitur. *l.1.C.qui bonis ced.poſſ. Adde Conarr. variar. reſolut. lib.2. cap. 1. num.9.*

XXIII. Eſt in c.cum eſſes.10.extr. de teſtamentis quo valet teſtamentum neq; impugnari poteſt quod coram Parocho & tribus vel duabus alijs perſonis idoneis conditum eſt. Aliter verò de iure ciuili, quo regulariter non ſubſiſtit teſtamentū niſi factum ſit coram 7.teſtib. *l.hac conſultiſſima 21.C. de teſtamentis. §. ſed cum paulatim. Inſt. de teſtamentis ordinandis*, adeo vt ſi vnus teſtis deſideretur teſtamenti cauſa tota corruat. *l.ſi vnus 12. C. d. tit.* etiam quo ad teſtamentum tempore peſtis cōditum *l. caſus maioris 8. C. eodem tit.* Vbi animaduertendum eſt, quod etſi ſint qui exiſtimant hanc ſolennitatem teſtamētarium iuris ciuilis ſublatam per ius Canonicum *in d. c. cum eſſes*, eò quod ratio eiuſdem *c.cum eſſes* nititur diuino iuri, quo dicitur: *In ore duorū vel trium ſtet omne verbum.* Verior tamē & receptior ſententia eſt, deciſionem *d.c. cum eſſes* locum tantum habere in ditionibus Eccleſiæ, id eſt, Romano Pontifici temporaliter ſubiectis non verò in terris imperij vbi ius ciuile ſequimur, ſicut videre eſt apud Iulium Clarum *ſ. teſtamentum quæſt.57.* Neque mouet ius diuinum de duobus aut tribus teſtibus. Quia ex

cauſa

cauſa poteſt Princeps à iure diuino diſcedere declarando illud non habere locum aliquo caſu, veluti in teſtamentis propter euitandam falſitatem 7. teſtes regulariter exiguntur. Idem in homicidio quod licet iure diuino prohibitum ſit permittitur tamen iudici flagitioſè medio tollere tum defendendi ſui cauſa cōceſſum eſt cuilibet aggreſſorem ſuum occidere. *l. vt vim. ff. de iuſtitia & iure l. 2. C. ad legem Corneliam de Sicariis. c. ſignificaſti. 18. ext. de homicidio. Innocen. ad c. quæ in Eccleſiarum n. 4. ext. de conſtitutio. Conar. in d. c. cum eſſes. num. 3.*

XXIV. Differentia eſt in cap. relatum 11. ext. eodem de teſtamentis. Vbi voluntas vltima pietatis cauſa coram 2. aut 3. teſtibus legitimis facta valet, non obſtante iure ciuili de 7. vel 5. teſtibus adhibendis *l. fin. in fi. C. de codicillis & d. l. hac conſultiſſima.* Vide latius Iulium Clarum in d. §. teſtamentum q. 6.

XXV. Eſt in c. cum tibi 13. ext. eod. de teſtament. Vbi his verbis text. *Dicimus quod qui extremā voluntatem in alterius diſpoſitionē committit, non videtur diſcedere inteſtatus.* Quod certe contrarium videtur iure ciuili quo neceſſario requiratur heredis inſtitutio vt quis teſtatus dicatur diſceſſiſſe *l. iubemus. 29. C. de teſtament. l. hæres palam 21. ff. eodem.* Quippe heredis inſtitutio eſt baſis & fundamen-

mentum ipſius teſtamenti *l. fin. C. de codicillis & §. ante hæredis Inſt. de legatis*. Præterea teſtamentum eſt voluntatis noſtræ ſententia. *l. 1. ff. de teſtament.* Tum captioſa illa voluntas dicitur quæ confertur in ſecretum alienę voluntatis: ideoque iure improbata eſt. *l. ſi quis ſempronium 68. verſ. at quin. l. captatorias 70. cum l. ſeq. ff. de hæredibus inſtituendis.* Quam differentiam vtriuſque iuris ſenſit gloſſa *in d. c. cum tibi.* Alij verò Doctores exiſtimant fauore piæ cauſæ hoc permitti, ita vt is cuius diſpoſitioni vltima voluntas permiſſa eſt loco hæredis ſit. Verum piæ cauſæ nulla fit mentio *in d. c. cum tibi*: neque fauore piæ cauſæ videtur remiſſa ſolennitas iuris. *l. generali 13. C. de ſacroſanctis Eccleſijs.* Vnde manet adhuc diſcrimen hac in re vtriuſque iuris, niſi forte velimus ita conciliare vtrumque textum, quod ex verbis *d. c. cum tibi*, hæredis inſtitutio colligatur: Videtur enim is committendo voluntatem ſuam alterius diſpoſitioni, dominum eum facere hæreditatis ſuę: quod alioquin ſufficit ad inſtituendum hæredem l. his verbis in princ. 48. ff. de hæredibus inſtituendis l. quoniam indignum 15. & l. in teſtamentis. C. de teſtamentis.

XXVI. Differentia deſumitur ex c. Raynutius 16. & ex c. Raynaldus 18. ext. eodem titul.

titul.de teſtament. vtroque textu permittitur filio ſi fideicommiſſo vniuerſali grauatus ſit à parente, detrahere legitimam ſuam & quartam Trebellianicam. Explico, pater condito teſtamento inſtituit filium ſuum hæredem eumque rogauit, vt poſt mortem ſuam ſi ſine liberis diſceſſerit reſtituat hæreditatem alteri. Hic igitur filius ſi ſine liberis diſceſſerit primo detrahit ſibi ex hæreditate paterna legitimam ſuam id eſt quatuor vncias quæ conficiunt tertiam partem hæreditatis. Deinde ex reliqua hæreditate beneficio SC. Trebelliani duas alias vncias, quę eſt quarta pars reliquæ hæreditatis, ita quod ex duplici hac detractione conſequatur filius ſemiſſem, id eſt mediam partem hæreditatis paternæ quam cui vult relinquere, poteſt filius. Contra vero ius ciuile, vnam tantummodo detractionem admittit vel legitimæ vel quartæ Trebellianicæ. *§. quamobrē Nouell 39. de Reſtitutionibus & ea quæ parit. l. iubemus. 6. in princ. C. ad SC.* Trebellianum, & l. filium 24. C. familiæ erciſcundæ. Ius verò Canonicum hanc rationem habet, quod legitima quæ inſtitutionis titulo ad filium peruenit imputetur ei in quartam Trebellianicam, ſicut & alia quę conſequitur ex iudicio defuncti. *l. in quartā 90. ff. ad legem Falcidiam.* Ius verò canonicum hanc rationem habet,

habet, quod legitima debeatur filio ex præſcripto iuris, non vero ex liberalitate ſiue iudicio patris. Siquidem lex omninò iubet filio relinqui legitimam quam pater auferre, diminuere aut grauare non poteſt. *authent. nouiſſima & l. quoniam in priorib. C. de inoffic. teſtament.* Quare iuſta cauſa eſt, vt præter legitimam ſuam filius detrahat quoque trebellianicam ex eadem hæreditate, ne deterioris ſit conditionis quam extraneus hæres inſtitutus idemque grauatus qui quartam Trebellianicam detrahit. *toto titulo ff. & C. ad SC. Trebellianicum, & in Inſtitut. de fideicommiſſ. hæreditatibus.* Et hanc differentiam iuris Canonici & Ciuilis obſeruauit ex ſententia Baldi Paulus Caſtrenſis *in authent. res quæ C. communia de legatis & Iaſon in eadem Authent.* quamuis vterque teſtatur ius Canonicum hac in re vbique præualere. Quod admitto, vbi conſuetudo talis introducta eſt, & probari poteſt per textum *in l. fin. ext. de conſuetudine & in l. minime 23. ff. de legibus.* Sunt qui vtrumque ius ita inter ſe conciliant: Aut enim filius fideicommiſſo grauatus eſt purè, hoc eſt, abſque vlla conditione; quo caſu putant filium tantummodo legitimam ſuam vel Trebellianicam ſolùm deducere poſſe: Aut adiecta cō-

ditio-

ditione ſi ſine liberis deceſſerit, & hac ſpecie arbitrantur vtramque legitimam & Trebellianicam filium detrahere poſſe: vti videre eſt apud Didacum Couarruuiam. *in d. c. Raynutius §. 11. num. 10.* & Andreas Gail. *lib. 2. obſer. 121.* Vbi & teſtatur communiter receptum eſſe. Sed vereor ne hæc diſtinctio iure defendi poſſit propter textum *in d. l. iubemus C. ad SC. Trebellianum.* Vbi etiã filius ſub conditione grauatus ſi ſine liberis diſceſſerit, dodrantem, id eſt 9. vncias reſtituere tenetur. Vnde cum hoc caſu non agatur de re ſpirituali vel Eccleſiaſtica vel quæ peccatum continet; putarem in hac differentia iuris vtriuſque, ius ciuile in ſuo foro & ius Canonicum in ditionibus Romanæ Eccleſiæ ſeruandum eſſe. Quamuis à diſtinctione illa Doctorum non temere recedendum ſit. Cum expediat iura iuribus conciliari. *c. cum expediat 29. de electio. li. 6. in l. vnica C. de inofficioſis* dotibus. Ac proinde poſſit reſponderi *ad d. l. iubemus*, quod dodrans accipiendus ſit detracta prius Trebellianica.

XXVII. Differentia eſt in cap. fin. ext. de ſepulturis. Ex quo textu tenentur hæredes ex delicto defuncti licet ad eos nihil ex eodem delicto peruenerit. Idem teſtatur textus *in c. in literis 5. ext. de raptoribus.* Quod vtique aduerſatur iuri ciuili, quod hæres ex

delicto

delicto defuncti conueniri non poteſt, niſi vbi aliquid ex eius delicto ad eum peruenit, ne ex delicto defuncti diteſcat hæres. *l. vnica C. ex delicto defunct. l. in hæredem 5. ff. de calumniatoribus & l. cum autem fundi 52. ff. de rei vindicatione*, aut niſi delictum circa contractum admiſſum ſit, cum contractus regulariter natura ſua ad hæredes tranſeant. *l. ex depoſiti 11. & l. ex contractibus 48. ff. de obligat. & actio*, aut niſi lis ob cauſam delicti antea conteſtata fuerit cum defuncto. *d. l. vnica & §. non autem omnes C. de perpetuis, & temporalibus actionibus*: Quia per litis conteſtationem in iudicio quaſi contrahitur. *l. 3. idem ſcribit ff. de peculio*. Quartus caſus eſt in furto quo ad actionem furtiuam quæ & in hæreditatem tranſit etiamſi ad eum nihil deuenerit. *l. ſi pro fure 7. §. conditio ff. de condict. furtiua*. idque ob huius delicti frequentiam. His quatuor caſibus exceptis, hæres ex delicto defuncti non tenetur de iure ciuili. Cum delicta perſonalia ſint; ac proinde etiam pœnæ perſonales. *l. ſancimus 22. ff. de pœnis*. At de iure Canonico indiſtincte tenetur hæres ad reſtitutionem damni à defuncto illati, vt ſcilicet hac reſtitutione facta per hæredem expietur anima defuncti per textum *in d. cap. in literis*. Et cum hæc res animæ ſalutem concernat præferendum eſt

ius Canonicum iuri ciuili etiam in ſeculari foro.
XXVIII. Differentia eſt in c. cum homines 7. e. non eſt in poteſtate 22. & in c. tua nobis 26. ext. de decimis. Quibus locis integræ ſoluuntur decimæ non deductis expenſis ſeminis, culturæ, vel laboris contra textum iuris ciuilis *in l. fin. à non domino 36. § fi. ff. de petit. hæred. in l. fructus 7. ff. ſolutio matrimonio. & in l. 1. C. de fructibus & litium expenſis.*
His enim iuribus non intelligũtur fructus niſi deductis impenſis, quæ quærendorum, colligendorũ, conſeruandorumque eorum gratia factæ ſunt. Diuerſum ideo ſtatuit ius Canonicum in decimis, quod hæ debeantur Deo in ſignum vniuerſalis domini, cuius eſt terra & plenitudo eius, quamuis in vſum clericorum & pauperum transferantur *d. c. tua nobis. & c. cum non ſit ext. de decimis.* Vnde ſicut cenſus & tributa non detractis expenſis domino temporali ſoluuntur, ita multo magis ipſi Deo *d. c. tua nobis, & d. c. cum non ſit.* imo & decimarũ ſolutio cenſum, & tributa temporalium dominorum præcedere debet propter dominium generale *dict. cap. cum non ſit.*
XXIX. Differentia eſt in c. inter alia 6. ext. de immunitate Eccleſiarum: Quo de- lin-

linquentes ſi ad Eccleſiam confugerint inde abſtrahi non poſſunt exceptis publico latrone & nocturno depopulatore agrorum. Diuerſum eſt de iure ciuili *in §. neq; autem homicidis. Nouella 17. de mandatis Principum.* Quo loco hæc immunitas eccleſiarum tollitur. Si tamen decorem eccleſiæ reſpicias, magis eſt vt hac in re ſequamur ius Canonicum omiſſo Iuſtiniani iure *in d.c. §. neq; autem,* quemadmodum comprobat Panor. in d. c. inter alia num. 18. & communiter teſtatur receptum eſſe. Couar. var. reſol. lib. 2. cap. 20. nu. 3.

XXX. Differentia eſt in c. fin. ext. ne clerici vel monachi lib. 5. vbi Epiſcopi & alij clerici iuriſdictionem ſecularem habentes ea quæ ſunt meri imperij alteri mandare poſſunt contra ius ciuile quo meri imperij delegatio non admittitur. *l. 1. ff. de officio eius in l. ſolet 6. ff. de officio proconſulis.* Ideo vero in Epiſcopis alijſq; clericis contra receptum eſt ne ſi ſanguinis pœnam irrogenti irregularitatem incurrant aliasq; pœnas à ſacris canonibus ſtatutas. *c. ſi quis viduam. diſt. 50. c. clericis 5. c. ſententia 9. ext. ne clericis vel monachi.*

XXXI. Eſt in c. 2. de ſponſalibus iuncto c. de illis 7. ext. de deſponſat. impub. quo alter alteri renunciare ſponſalibus à ſe contractis, non poteſt, ſed requiritur vtriuſque

diſſenſus. Secus vero eſt de iure ciuili. *l. 1. C. de ſponſalibus.*

XXXII. Eſt in c. de illis 5. ext. de ſponſalibus vbi propter diſſenſum ſponſi in exteras regiones permittitur ſponſæ quærere alium maritum. De iure vero ciuili triennium exigitur quo abeſſe neceſſe eſt ſponſum. *l. 2. C. de repudiis* licet ſi præſens eſſet ſponſus, poſſit ille ſtatim renunciare ſponſalibus per libellum repudij in d. l. 1. C. de ſponſalibus.

XXXIII. Differentia eſt in c. præterea 12. extra de ſpõſalibus vbi matrimonium prohibetur contrahi ob dictum vnius aſſerentis eos ſibi inuicem affines eſſe. Aliter de iure ciuili, quo vnius dicto ſiue teſtimonio non creditur l. iuriſiurandi 8. C. de teſtibus.

XXXIV. In eodem c. præterea, differentia eſt à iure ciuili. Nam eodem textu oritur affinitas ex illicito concubitu, idem probat. *cap. 2. extr. de conſanguinitate & affinitate.* De iure vero ciuili non oritur affinitas niſi ex iuſtis nuptijs. *l. 4. §. affines ff. de gradibus affinit.*

XXXV. Differentia eſt in c. cum locum 14. cum cap. ſeq. ext. eodem tit. de ſponſalibus & in cap. ſignificauit ext. de eo qui duxit in vxorem. Ex quibus textibus probatur matrimonium merum contractum ipſo iure

Iure nullum eſſe. At de iure ciuili valet *l. ſi patre 22. ff. de ritu nuptiarum.* Quia coacta voluntas etiam voluntas eſt licet per actionem quod metus cauſa matrimonium reſcindatur per textum in l. ſi mulier. 21. ff. de eo quod metus cauſa.

XXXVI. Differentia eſt in c. cum in Apoſtolica, ext. d. tit. de ſponſalibus quo loco matrimonium cum alia contractum valet, licet adhuc pendeat lis ſuper alio matrimonio. Statuamus enim Titium cum Mæuia contraxiſſe matrimonium, & poſtea inter ipſos de eodem matrimonio motam fuiſſe litem ex conſanguinitate vel affinitate: Titium vero pendente hac lite iniuiſſe aliud matrimonium cum altera; poſtea verò ſententiam diuortij inter Titium & Mæuiam latam fuiſſe: hac ſpecie, textus *in d. c. cum Apoſtolica* vult poſterius matrimonium valere licet pendente lite cum Mæuia contractum ſit contra *l. 2. l. 3. C. de litigioſis & tit. C. vt lite pendente.*

XXXVII. Differentia eſt in c. præſentia 19. ext. eod. de ſponſalibus; quo mulier, abſente marito quantocunq; etiam temporis ſpacio euoluto alteri nubere non poteſt priuſquam certum nuncium de mariti morte receperit. Siquidem Iure Canonico matrimonium non diſſoluitur niſi morte alterius coniugum *c. penult. & vlt. extr. de ſecun-*

ſine conſenſu parentum contracta irrita eſſe & parentes ea rata vel irrita facere poſſe, vide ſeſſ. 24. cap. 1. de reformatione matrimonij. Quibus accedit Caroli V. declaratio in Comitijs Auguſtanis *Anno 1548. ſub tit. de Sacramento matrimonij §. penult.* Vbi & eorum ſententia improbatur qui aſſeuerant matrimonium abſq; conſenſu parentum contractum nullus momenti eſſe, aut diſſolui poſſe.

XXXIX. Differentia eſt in c. puberes. 3. extr. de ſponſatione impuberum, quo pubertas ex habitu corporis non ex annorum numero æſtimatur, vt ſcilicet is pubes ſit qui generare poſſit, ac proinde tunc matrimonium contrahere. At iure ciuili ex annorum numero pubertas colligitur quæ in maſculo accidit, 14. ætatis anno impleto, in fœmina anno 12. Rectius vero ius Canonicum cum hæc ætas iuris ciuilis præueniri poſſit, ita vt malitia ſiue prudentia ſuppleat ætatem, *cap. de illis & c. fin. extr. de deſponſat. impub.* Refert enim Gregorius. quem citat Gloſſa *in ſumma, 20. quæſt. 1.* puerum quendam 9. annorum, ſuam nutricem imprægnaſſe.

XL. Eſt in cap. 2. ext. de clandeſti. deſponſatione iuncto c. aliter 30. q. 5. quibus locis ex mutua cohabitatione maris & fœminæ non præſumitur matrimonium ſed

contubernium, ſtuprum, fornicatio, adeo licet ea habitatio decennalis ſit aut longioris temporis. *c. illud 11. ext. de præſumptionib.* Aliter de iure ciuili. *In liberæ mulieris conſuetudine* inquit Modeſtinus *non concubinatus ſed nuptiæ intelligendæ ſunt ſi non corpore quæſtum fecerit.* in l. in liberæ 24. ff. de ritu nuptiarum. Cuius diuerſitatis ratio hæc eſt; quod cum ab Eccleſia certæ ſolemnitates conſtitutæ ſint circa matrimonium contrahendum; videlicet, vt denunciatio in eccleſia publice proponatur *cap. fin. extra de clandeſtina deſponſatione*, benedictio ſacerdotis adhibeatur, &c. de quibus, *in d. c. aliter*: his omiſſis Eccleſia in dubio non præſumit pro matrimonio, quod is qui contra ius facit bona fide non videtur agere. *c. qui contra ius de reg. iur. in 6.* Neque Eccleſiæ auxilio dignus eſt, qui in legem Eccleſiæ committit. *c. in audientia 25. ext. de ſent. excommunicat. & l. auxlium 38. in fin. ff. de minoribus.* Facilior iuris ciuilis præſumptio eſt, eo quod ius ciuile nullas huiuſmodi ſolemnitates contrahendi matrimonij præſcripſerit, ac proinde nos bona fide agere præſumit. Sed cur non magis ius ciuile præſumit concubinatum, qui & eo iure permiſſus eſt. *l. 3. circa fin. ff. de concubinis?* Ideo quod in concubinatu teſtatione opus ſit, hoc eſt, qui mulierem ingenuam

in concubinam habere velit id eum exprimere oporteat *d. l. 3.* Modeſtinus vero loquitur eo caſu quo dubium eſt an in concubinam mulierem quis habet an in vxorem.

XLI. Differentia eſt in Tit. ext. de coniugio ſeruorum: quo permittitur matrimonium inter ſeruos vel inter liberum & ancillam id eſt, ſeruum & è contra. Ego quod iuxta Apoſtolum Paulum, in Chriſto neque liber neque ſeruus ſit à ſacramentis Eccleſiæ ſubmouendus. *ad Galat. 3. cap. in fi. citatur. in c. 1. extra de coniugio ſeruorum.* Huic aduerſatur textus iuris ciuilis *in l. 3. C. de inceſtis & inutilibus nuptiis, & tit. Inſtit. de nuptiis in principio,* quia eo iure ſerui pro mortuis habentur l. ſeruitutem ff. de reg. Iuris.

XLII. Differentia eſt in cap. cum haberet. 5. ext. de eo qui duxit in matrimonium. Vbi liberi ex damnato concubitu nati iubentur à parentibus alij contra iuris ciuilis rigorem. *auth. ex complexu. C. de inceſtis & inutilibus nuptijs.* Sed æquitatem iuris Canonici in foro ciuili ſequendam eſſe tradit Barth. quem refert & ſequitur Panor. *in d. c. cum haberet. nu. 5. &* Camera Imperialis videtur ſecuta eſſe apud And. Gail. *lib. 2. obſ. 88. num. 12.*

XLIII. Differentia eſt, quo ad gradus

marito in primo gradu affinitatis, filium vero vxoris ex alio ſcilicet viro, ſuſceptum, vel ex ſorore vxoris eſſe in 2. gradu. Atque ita deinceps. Quod idem obſeruatur inter conſanguineos mariti reſpectu vxoris *c.porro 35.q.5.iuncto d. c.non debet ext. de conſanguinitate. & affin.* Niſi quod ex conſtitutione Concilij Trident. affinitas quæ ex fornicatione oritur ſecundum gradum non excedat. Vide ſeſſ. 24. cap. 4. de reformat. matrim.

XLIV. Differentia eſt, in c. laudabilem 5.extr. de frigidis & maleficiatis. Vbi propter naturalem frigiditatem mariti, qua ſcilicet is impeditur fungi officium coniugali, ſtatim ſi de frigiditate conſtet, matrimonium diſſolui poteſt; ſin dubium ſit triennium expectatur. De iure vero ciuili indifferenter triennium ſtatutum eſt §.*diſtrahuntur verſ. per occaſionem. Nouella de nuptiis.*

XLV. Differentia eſt in c.2. & in cap. penult. ext. qui filij ſint legitimi. quibus locis filij legitimi cenſentur qui ex matrimonio publice, & bona fide contracto ſaltem alterius parentum, nati ſunt, etiamſi reuera matrimonium inter eos non conſtiterit. Aliud vero eſt de iure ciuili, quo huiuſmodi filij ſpurij cenſentur *l.3. C.ſoluto matrimonio.*

XLVI. Dif-

XLVI. Differentia eſt in cap.tanta extr. tod. qui filij ſint legitimi. quo legitimantur liberi ex ſoluta muliere nati per ſubſequens cum ea matrimonium, nullis etiam interuenientibus inſtrumentis dotalibus, contra diſpoſitionem iuris ciuilis quo requiruntur dotalia inſtrumenta *l. cum quis à muliere 10. C. de naturalibus liberis. & §. fi. Inſtit. de nuptiis.*

XLVII. In c.1. & c. 2. extr. de diuortijs. Vbi prohibetur. matrimonium diſſolui propter crimen mariti. At de iure ciuili contra receptum eſt *in §. qui vero plurimas, & §. cauſas autem.* quibus enumerantur crimina ob quæ maritus ab vxore & è contra vxor à marito poteſt diuertere. Ideo vero hac in re ſequimur Ius Canonicum, quod diuortium abrogatum ſit per Chriſtum Matth.19.cap.

XLVIII. Differentia eſt in d.c. penult. & vlt. extr. de ſecundis nuptiis, vbi mulier ſtatim poſt mortem mariti ſui recte nubit alteri. De iure vero ciuili non niſi poſt annum luctus, quo ſcilicet maritum defunctum lugere compellitur ſub infamiæ pœna *l. 1. & l. 2. C. de ſecundis nuptiis.* Et quia ius Canonicum nititur authoritate ſacræ Scripturæ cum expreſsè dicat D. Paulus, mulierem mortuo viro ſuo ſolutam eſſe à lege viri ſui, idcirco in hac re merito ſequimur

marito in primo gradu affinitatis, filium vero vxoris ex alio ſcilicet viro, ſuſceptum, vel ex ſorore vxoris eſſe in 2. gradu. Atque ita deinceps. Quod idem obſeruatur inter conſanguineos mariti reſpectu vxoris *c. porro 35. q. 5. iuncto d. c. non debet ext. de conſanguinitate. & affin.* Niſi quod ex conſtitutione Concilij Trident. affinitas quæ ex fornicatione oritur ſecundum gradum non excedat. Vide ſeſſ. 24. cap. 4. de reformat. matrim.

XLIV. Differentia eſt, in c. laudabilem 5. extr. de frigidis & maleficiatis. Vbi propter naturalem frigiditatem mariti, qua ſcilicet is impeditur fungi officium coniugali, ſtatim ſi de frigiditate conſtet, matrimonium diſſolui poteſt; ſin dubium ſit triennium expectatur. De iure vero ciuili indifferenter triennium ſtatutum eſt §. *diſtrahuntur verſ. per occaſionem. Nouella de nuptiis.*

XLV. Differentia eſt in c. 2. & in cap. penult. ext. qui filij ſint legitimi, quibus locis filij legitimi cenſentur qui ex matrimonio publice, & bona fide contracto ſaltem alterius parentum, nati ſunt, etiamſi reuera matrimonium inter eos non conſtiterit. Aliud vero eſt de iure ciuili, quo huiuſmodi filij ſpurij cenſentur *l. 3. C. ſoluto matrimonio.*

XLVI. Dif-

XLVI. Differentia eſt in cap. tanta extr. tod. qui filij ſint legitimi. quo legitimantur liberi ex ſoluta muliere nati per ſubſequens cum ea matrimonium, nullis etiam interuenientibus inſtrumentis dotalibus, contra diſpoſitionem iuris ciuilis quo requiruntur dotalia inſtrumenta *l. cum quis à muliere 10. C. de naturalibus liberis. & §. fi. Inſtit. de nuptiis.*

XLVII. In c. 1. & c. 2. extr. de diuortijs. Vbi prohibetur matrimonium diſſolui propter crimen mariti. At de iure ciuili contra receptum eſt *in §. qui vero plurimas, & §. cauſas autem.* quibus enumerantur crimina ob quæ maritus ab vxore & è contra vxor à marito poteſt diuertere. Ideo vero hac in re ſequimur Ius Canonicum, quod diuortium abrogatum ſit per Chriſtum Matth. 19. cap.

XLVIII. Differentia eſt in d. c. penult. & vlt. extr. de ſecundis nuptiis, vbi mulier ſtatim poſt mortem mariti ſui recte nubit alteri. De iure vero ciuili non niſi poſt annum luctus, quo ſcilicet maritum defunctum lugere compellitur ſub infamiæ pœna *l. 1. & l. 2. C. de ſecundis nuptiis.* Et quia ius Canonicum nititur authoritate ſacræ Scripturæ cum expreſsè dicat D. Paulus, mulierem mortuo viro ſuo ſolutam eſſe à lege viri ſui, idcirco in hac re merito ſequimur

quimur

ius Canonicum iuri ciuili etiam in ſeculari foro.

XXVIII. Differentia eſt in c. cum homines 7. e. non eſt in poteſtate 22. & in c. tua nobis 26. ext. de decimis. Quibus locis integræ ſoluuntur decimæ non deductis expenſis ſeminis, culturæ, vel laboris contra textum iuris ciuilis *in l. fin. à non domino 36. §. fi. ff. de petit. hæred. in l. fructus 7. ff. ſolutio matrimonio. & in l. 1. C. de fructibus & litium expenſis.*

His enim iuribus non intelligũtur fructus niſi deductis impenſis, quæ quærendorum, colligendorũ, conſeruandorumque eorum gratia factæ ſunt. Diuerſum ideo ſtatuit ius Canonicum in decimis, quod hæ debeantur Deo in ſignum vniuerſalis domini, cuius eſt terra & plenitudo eius, quamuis in vſum clericorum & pauperum transferantur *d. c. tua nobis. & c. cum non ſit ext. de decimis.* Vnde ſicut cenſus & tributa non detractis expenſis domino temporali ſoluuntur, ita multo magis ipſi Deo *d. c. tua nobis, & d. c. cum non ſit.* imo & decimarũ ſolutio cenſum, & tributa temporalium dominorum præcedere debet propter dominium generale *dict. cap. cum non ſit.*

XXIX. Differentia eſt in c. inter alia 6. ext. de immunitate Eccleſiarum: Quo de-

linquentes ſi ad Eccleſiam confugerint inde abſtrahi non poſſunt exceptis publico latrone & nocturno depopulatore agrorum. Diuerſum eſt de iure ciuili *in §. neq; autem homicidis. Nouella 17. de mandatis Principum.* Quo loco hæc immunitas eccleſiarum tollitur. Si tamen decorem eccleſiæ reſpicias, magis eſt vt hac in re ſequamur ius Canonicum omiſſo Iuſtiniani iure *in d.c. §. neq; autem*, quemadmodum comprobat Panor. in d. c. inter alia num. 18. & communiter teſtatur receptum eſſe. Couar. var. reſol. lib. 2. cap. 20. nu. 3.

XXX. Differentia eſt in c. fin. ext. ne clerici vel monachi lib. 5. vbi Epiſcopi & alij clerici iuriſdictionem ſecularem habentes ea quæ ſunt meri imperij alteri mandare poſſunt contra ius ciuile quo meri imperij delegatio non admittitur. *l. 1. ff. de officio eius in l. ſolet 6 ff. de officio proconſulis.* Ideo vero in Epiſcopis alijſq; clericis contra receptum eſt ne ſi ſanguinis pœnam irroganti irregularitatem incurrant aliasq; pœnas à ſacris canonibus ſtatutas. *c. ſi quis viduam. diſt. 50. c. clericis 5. c. ſententia 9. ext. ne clericis vel monachi.*

XXXI. Eſt in c. 2. de ſponſalibus iuncto c. de illis 7. ext. de deſponſat. impub. quo alter alteri renunciare ſponſalibus à ſe contractis, non poteſt, ſed requiritur vtriuſque

diſſenſus. Secus vero eſt de iure ciuili. *l. 1. C. de ſponſalibus.*
XXXII. Eſt in c. de illis 5. ext. de ſponſalibus vbi propter diſſenſum ſponſi in exteras regiones permittitur ſponſæ quærere alium maritum. De iure vero ciuili triennium exigitur quo abeſſe neceſſe eſt ſponſum. *l. 2. C. de repudiis* licet ſi præſens eſſet ſponſus, poſſit ille ſtatim renunciare ſponſalibus per libellum repudij in d. l. 1. C. de ſponſalibus.
XXXIII. Differentia eſt in c. præterea 12. extra de ſpõſalibus vbi matrimonium prohibetur contrahi ob dictum vnius aſſerentis eos ſibi inuicem affines eſſe. Aliter de iure ciuili, quo vnius dicto ſiue teſtimonio non creditur l. iuriſiurandi 8. C. de teſtibus.
XXXIV. In eodem c. præterea, differentia eſt à iure ciuili. Nam eodem textu oritur affinitas ex illicito concubitu, idem probat. *cap. 2. extr. de conſanguinitate & affinitate.* De iure vero ciuili non oritur affinitas niſi ex iuſtis nuptijs. *l. 4. §. affines ff. de gradibus affinit.*
XXXV. Differentia eſt in c. cum locum 14. cum cap. ſeq. ext. eodem tit. de ſponſalibus & in cap. ſignificauit ext. de eo qui duxit in vxorem. Ex quibus textibus probatur matrimonium merum contractum ipſo iure

Iure nullum eſſe. At de iure ciuili valet *l. ſi patre 22. ff. de ritu nuptiarum.* Quia coacta voluntas etiam voluntas eſt licet per actionem quod metus cauſa matrimonium reſcindatur per textum in l. ſi mulier. 21. ff. de eo quod metus cauſa.

XXXVI. Differentia eſt in c. cum in Apoſtolica, ext. d. tit. de ſponſalibus quo loco matrimonium cum alia contractum valet, licet adhuc pendeat lis ſuper alio matrimonio. Statuamus enim Titium cum Mæuia contraxiſſe matrimonium, & poſtea inter ipſos de eodem matrimonio motam fuiſſe litem ex conſanguinitate vel affinitate: Titium vero pendente hac lite iniuiſſe aliud matrimonium cum altera, poſtea verò ſententiam diuortij inter Titium & Mæuiam latam fuiſſe: hac ſpecie, textus *in d. c. cum Apoſtolica* vult poſterius matrimonium valere licet pendente lite cum Mæuia contractum ſit contra *l. 2. l. 3. C. de litigioſis & tit. C. vt lite pendente.*

XXXVII. Differentia eſt in c. præſentia 19. ext. eod. de ſponſalibus; quo mulier, abſente marito quantocunq; etiam temporis ſpacio euoluto alteri nubere non poteſt priuſquam certum nuncium de mariti morte receperit. Siquidem Iure Canonico matrimonium non diſſoluitur niſi morte alterius coniugum *c. penult. & vlt. extr. de ſecun-*

ſine conſenſu parentum contracta irrita eſſe & parentes ea rata vel irrita facere poſſe, vide ſeſſ. 24. cap. 1. de reformatione matrimonij. Quibus accedit Caroli V. declaratio in Comitijs Auguſtanis *Anno 1548. ſub tit. de Sacramento matrimonij § penult.* Vbi & eorum ſententia improbatur qui aſſeuerant matrimonium abſq; conſenſu parentum contractum nullus momenti eſſe, aut diſſolui poſſe.

XXXIX. Differentia eſt in c. puberes. 3. extr. de ſponſatione impuberum, quo pubertas ex habitu corporis non ex annorum numero æſtimatur, vt ſcilicet is pubes ſit qui generare poſſit, ac proinde tunc matrimonium contrahere. At iure ciuili ex annorum numero pubertas colligitur quæ in maſculo accidit, 14. ætatis anno impleto, in fœmina anno 12. Rectius vero ius Canonicum cum hæc ætas iuris ciuilis præueniri poſſit, ita vt malitia ſiue prudentia ſuppleat ætatem, *cap. de illis & c. fin. extr. de deſponſat. impub.* Refert enim Gregorius, quem citat Gloſſa *in ſumma, 20. quæſt. 1.* puerum quendam 9. annorum ſuam nutricem imprægnaſſe.

XL. Eſt in cap. 2. ext. de clandeſti. deſponſatione iuncto c. aliter 30. q. 5. quibus locis ex mutua cohabitatione maris & fœminæ non præſumitur matrimonium ſed

contubernium, ſtuprum, fornicatio, adeo licet ea habitatio decennalis ſit aut longioris temporis. *c. illud 11. ext. de præſumptionib.* Aliter de iure ciuili. *In liberæ mulieris conſuetudine* inquit Modeſtinus *non concubinatus ſed nuptiæ intelligendæ ſunt ſi non corpore quæſtum fecerit.* in l. in liberæ 24. ff. de ritu nuptiarum. Cuius diuerſitatis ratio hæc eſt; quod cum ab Eccleſia certæ ſolemnitates conſtitutæ ſint circa matrimonium contrahendum; videlicet, vt denunciatio in eccleſia publice proponatur *cap fin. extra de clandeſtina deſponſatione.* benedictio ſacerdotis adhibeatur, &c. de quibus, *in d. c. aliter:* his omiſſis Eccleſia in dubio non præſumit pro matrimonio, quod is qui contra ius facit bona fide non videtur agere. *c. qui contra ius de reg. iur. in 6.* Neque Eccleſiæ auxilio dignus eſt, qui in legem Eccleſiæ committit. *c. in audientia 25. ext. de ſent. excommunicat. & l. auxlium 38. in fin. ff. de minoribus.* Facilior iuris ciuilis præſumptio eſt, eo quod ius ciuile nullas huiuſmodi ſolemnitates contrahendi matrimonij præſcripſerit, ac proinde nos bona fide agere præſumit. Sed cur non magis ius ciuile præſumit concubinatum, qui & eo iure permiſſus eſt. *l. 3. circa fin. ff. de concubinis?* Ideo quod in concubinatu teſtatione opus ſit, hoc eſt, qui mulierem ingenuam

in

in concubinam habere velit id eum exprimere oporteat *d. l. 3.* Modeſtinus vero loquitur eo caſu quo dubium eſt an in concubinam mulierem quis habet an in vxorem.

XLI. Differentia eſt in Tit. ext. de coniugio ſeruorum: quo permittitur matrimonium inter ſeruos vel inter liberum & ancillam id eſt, ſeruum & è contra. Ego quod iuxta Apoſtolum Paulum, in Chriſto neque liber neque ſeruus ſit à ſacramentis Eccleſiæ ſubmouendus. *ad Galat. 3. cap. in fi. citatur. in c. 1. extra de coniugio ſeruorum.* Huic aduerſatur textus iuris ciuilis *in l. 3. C. de inceſtis & inutilibus nuptiis, & tit. Inſtit. de nuptiis in principio.* quia eo iure ſerui pro mortuis habentur l. ſeruitutem ff. de reg. Iuris.

XLII. Differentia eſt in cap. cum haberet. 5. ext. de eo qui duxit in matrimonium. Vbi liberi ex damnato concubitu nati iubentur à parentibus alij contra iuris ciuilis rigorem. *auth. ex complexu. C. de inceſtis & inutilibus nuptijs.* Sed æquitatem iuris Canonici in foro ciuili ſequendam eſſe tradit Barth. quem refert & ſequitur Panor. *in d. c. cum haberet. nu. 5. &* Camera Imperialis videtur ſecuta eſſe apud And. Gail. *lib. 2. obſ. 88. num. 12.*

XLIII. Differentia eſt, quo ad gradus

cognationis & affinitatis. Nam ius ciuile primum gradum non collocat inter tranſuerſales, ſed à ſecundo gradu incipit in quo conſtituit fratrem, & ſororem, in tertio fratris & ſororis filium, & filiam, & ſic deinceps. *tit. Inſtit. de gradibus cognationum l. 1. & l. iuris conſultus 10. §. primo gradu ff. de grad. affinitatis.* Deinde permittit matrimonium in tertio gradu, id eſt, inter fratris & ſororis filium & filiam *§. duorum Inſtit. de nuptiis & l. 3 ff. de ritu nuptiarum.* At vero ius Canonicum primum gradum habet in eoque conſtituit fratrem & ſororem, in ſecundo fratris & ſororis filium & filiam & ſic ſubſequenter. Et hoc ideo quia inter fratrem & ſororem eſt prima cauſa matrimonij contrahendi per naturam, ſicut accidit in initio mundi inter liberos Adami: *c. cum igitur 35. quæſt. 1. c. ad ſedem,* c. parentale 35. quæſt. 5. Inter hos tranſuerſales olim prohibitio erat vſque ad ſeptimum gradum *c. de conſanguinitate & cap. nulla 35. quæſt. 3.* Hodie vero ea vſque ad quartum gradum incluſiue, contracta eſt. *c. non debet ext. de conſanguin. & affinit.* Ius vero Ciuile in recenſendis gradibus potiſſimum habet rationem ſucceſſionis hæreditariæ, in quo ideo incipit à ſecundo gradu quo mortuo fratre vel ſorore ſine liberis primo omnium ad eius hæreditatem vocentur pater &

mater

mater & proinde hi primum gradum ſucceſſionis conſtituunt, ſecundo vocantur frater & ſoror defuncti *d.l.iuriſconſultus. §. nam quoties. verſ.idem §.repetitis.* Inſtitut. de ſeruili cognat. Idque iure Inſtitutionum. Nam ex Nouella Iuſtiniani de hæredibus ab inteſtato venientibus vocatur primo loco fratres vtrinque defuncto coniuncti ſimul cum patre ad hæreditatem fratris defuncti. Quare autem ius Canonicum prohibitionem matrimonij largiorem quã ius ciuile introduxerit, vide rationem *in d. c.cum igitur iuncto d.c.non debet.*

Quo vero ad gradus affinitatis hi iure ciuili non extant quod inter affines nulla hæreditaria ſucceſſio ſit *l. affinitatis 7. C. cõmuni de ſucceſſionibus.* Et idcirco quoq; inter affines nulla prohibitio matrimonij eſt niſi inter eos qui parentum liberorumque loco ſunt, veluti inter priuignam & vitricum inter priuignum & nouercam. Item inter nurum & ſocerum, inter generum & ſocrum. Idq; reuerentiæ cauſa *§. affinitat. Inſt. de nuptiis l. adoptiuis 4. §. nunc videamus ff. de ritu nuptiarum.* At de iure Canonico eadem graduum ſubductio & matrimonij prohibitio eſt. Nam cum maritus per commixtionem vna caro fiat cum vxore ſua, conſequens eſt ſororem vxoris eſſe

mari-

marito in primo gradu affinitatis, filium vero vxoris ex alio ſcilicet viro, ſuſceptum, vel ex ſorore vxoris eſſe in 2. gradu. Atque ita deinceps. Quod idem obſeruatur inter conſanguineos mariti reſpectu vxoris *c.porro 35.q.5.iuncto d.c.non debet ext. de conſanguinitate. & affin.* Niſi quod ex conſtitutione Concilij Trident. affinitas quæ ex fornicatione oritur ſecundum gradum non excedat. Vide ſeſſ. 24. cap. 4. de reformat. matrim.

XLIV. Differentia eſt, in c. laudabilem 5. extr. de frigidis & maleficiatis. Vbi propter naturalem frigiditatem mariti, qua ſcilicet is impeditur fungi officium coniugali, ſtatim ſi de frigiditate conſtet, matrimonium diſſolui poteſt; ſin dubium ſit triennium expectatur. De iure vero ciuili indifferenter triennium ſtatutum eſt §. *diſtrahuntur verſ. per occaſionem. Nouella de nuptiis.*

XLV. Differentia eſt in c.2. & in cap. penult. ext. qui filij ſint legitimi, quibus locis filij legitimi cenſentur qui ex matrimonio publice, & bona fide contracto ſaltem alterius parentum, nati ſunt, etiamſi reuera matrimonium inter eos non conſtiterit. Aliud vero eſt de iure ciuili, quo huiuſmodi filij ſpurij cenſentur *l.3. C. ſoluto matrimonio.*

XLVI. Dif-

XLVI. Differentia eſt in cap. tanta extr. tod. qui filij ſint legitimi. quo legitimantur liberi ex ſoluta muliere nati per ſubſequens cum ea matrimonium, nullis etiam interuenientibus inſtrumentis dotalibus, contra diſpoſitionem iuris ciuilis quo requiruntur dotalia inſtrumenta *l. cum quis à muliere 10. C. de naturalibus liberis. & §. fi. Inſtit. de nuptiis.*

XLVII. In c. 1. & c. 2. extr. de diuortijs. Vbi prohibetur. matrimonium diſſolui propter crimen mariti. At de iure ciuili contra receptum eſt *in §. qui vero plurimas, & §. cauſas autem.* quibus enumerantur crimina ob quæ maritus ab vxore & è contra vxor à marito poteſt diuertere. Ideo vero hac in re ſequimur Ius Canonicum, quod diuortium abrogatum ſit per Chriſtum Matth. 19. cap.

XLVIII. Differentia eſt in d. c. penult. & vlt. extr. de ſecundis nuptiis, vbi mulier ſtatim poſt mortem mariti ſui recte nubit alteri. De iure vero ciuili non niſi poſt annum luctus, quo ſcilicet maritum defunctum lugere compellitur ſub infamiæ pœna *l. 1. & l. 2. C. de ſecundis nuptiis.* Et quia ius Canonicum nititur authoritate ſacræ Scripturæ cum expreſsè dicat D. Paulus, mulierem mortuo viro ſuo ſolutam eſſe à lege viri ſui, idcirco in hac re merito ſequimur

quimur ius Canonicum exploſo iure ciuili. Cæterum quo ad alias iuris ciuilis pœnas conſtitutas in mulierem ſecundo nubentem intra annum luctus, veluti quod ſecundo viro non poſſit in dotem dare vltra tertiam bonorum partem, vel etiam in teſtamento relinquere. Item quod ex teſtamento mariti vel alterius nihil capere poſſit iure inſtitutionis, legati, vel fideicommiſſi. Item quod amittat omnia lucra nuptialia quæ habuit à primo marito, de quibus etiam *in l.1.& l.2. C. de ſecundis nuptiis.* quæſitum eſt an ſimiliter hæ pœnæ abrogatæ ſint per ius Canonicum *in d.c.penult. & vlt. extr. de ſecundis nuptiis?* Quod proprius exiſtimo ob eandem rationem. De quo latius ibidem Panorm.& Did.Couarr.de matrimoniis, in 2.parte cap.3. *§.* 9. num. 7. vide quæ dicam ad d.c.penult. & vlt.

XLIX. Differentia eſt in c. cum cauſam 6.cum cap.ſeq.ext.de raptoribus. Vbi mulier matrimonij cauſa abducta non dicitur rapi. ſecus de iure ciuili quo & in ſponſam raptus admittitur & punitur *l.vnica. C. de raptu virginum.* Item matrimonium inter raptorem & raptam conſiſtere poteſt, *d.cap.cum cauſam & c. ſeque.* iuxta tamen temperamentum Concilij Tridentini ſeſſ. 24.cap.6. de reformatione matrimonij. At de

de iure ciuili ſecus. *d. l. vnica & Nouella de raptis mulieribus.*

L. Eſt in tit. ext. de vſuris quo prohibentur vſuræ. At à iure ciuili permittuntur vt videre *eſt ſub tit. ff. & C. de vſuris.*

LI. Differentia eſt in c. 1. cap. 2. cap. conqueſtus 8. & c. ſalubriter 16. ext. eod. de vſuris, quibus textibus fructus ex re pignorata perceptos cogitur creditor imputare in ſortem. Aliter de iure ciuili per pactum antichreſcos *l. ſi pecuniam 33 ff. de pignorat. act. & l. ſi is qui 11. §. 1. ff. de pignoribus.* Quod pactum vſurarium eſt. vt docui in tractatu de vſuris.

LII. Eſt in c. 2. ext. de maledicis. Vbi in blaſphemum ſolemnis pœnitentia & pœna pecuniaria ſtatuitur. De iure vero ciuili ſi in Deum blaſphemia commiſſum eſt vltimum ſupplicium, *Nouella vt non luxurientur homines.*

LIII. Eſt in c. quiſquis §. ſimiliter 17. q. 4. quo loco ſacrilegium committitur nõ ſolum vbi res ſacra è loco ſacro verum etiam ſi res ſacra è loco ſacro non ſacro vel non ſacra è loco ſacro aufertur. ſecus de iure ciuili quo in re non ſacra quamuis è loco ſacro ſacrilegium non admittitur, ſed furtum. *l. diuus 5. ff. ad l. Iuliam peculatus.*

LIV. Eſt in cap. cum non ab homine 10. ext. de iudiciis vbi in clericos delinquentes

regu-

regulariter depoſitio ſtatuitur; aliter in laicos nocentes vt videre eſt ſub tit. ff. & C. de pœnis tum alibi.

Cætera ſi quæ ſunt, colligat lector, & vſum eorum ad ſuperiorem regulam cum limitationibus ſuis reuocet.

FINIS.

Laus Deo, Virginiq́ Matri.

COLLEGIO ROMANO S. I. BIBLIOTECA EMANUELE II IN ROMA

INDEX RERVM, ET VERBORVM, IN PRÆSENTI OPERE CONTENTORVM.

A.

Abbas.

Abbas à quo confirmandus pag.61.pluribus monaſteriis præeſſe nequit,p.103.nonnunquam confert minores ordines.p.29.& 135. dignitati ſuæ inconſulto Epiſcopo renunciare non poteſt p.68.nec nouum cenſum monaſteriis imponere.208.

Abbatiſſa.

Quæ in Abbatiſſam eligenda.p.58.

Abſens, Abſentia.

An abſens eligere poßit per literas aut procuratorem 52.an ad electionem vocandus.51.accuſari vel damnari an poßit.474.

Abſentia alterius coniugum non eſt legitima cauſa, contrahendi aliud matrimonium pag.184.661. quid ſi nihilominus contraxerit.ibid.

u Ab-

Abſentiæ ſpatium, quale conceſſum prælatis & alijs beneficiatis.245.

Abſolutus.

De crimine abſolutus an, & quomodo de eodem poßit poſtulari.473.

Acceſſorium.

Sequitur naturam principalis. 573. quibus caſibus non.574.

Accuſare, Accuſatio, Accuſator.

Accuſare qui prohibentur.471. 472. & qui accuſari.473.

Accuſatio quid, & quæ eius formula. 468.

Accuſator ſe tenetur inſcribere. 469. quando calumniari dicatur.470. quæ pœna calumniantis.469.

Acolytus.

Acolyti quid ſit officium. 46. quid ei in ordinatione tradatur. 21.

Acta.

Acta iudicialia ſunt conſcribenda. 377. & quæ. 379. partibus tribuenda copia.377.

Actio, Actor.

An nomen actionis in libello exprimi debeat.397 & 645. an plures actiones eodem libello cumulare poßint.398. quanto tempore ijs præſcribatur.408. & 413. perſonales ad alium non

non tranſeunt.578. vnius rei nomine vnica actio intentatur.541.

Actor ſequitur forum rei.371. & 463. quæ pœna contumaciter abſentis.394. ſi nihil probet an debeat reo deferre iuramentum. 436. an vero reus abſoluendus.522. & 524. actori non licet, quod reo non licet.559. & 560. quando ei magis fauendum quam reo.523.

Actus.

Potius debet valere quam perire.567.

Quid dicantur actus legitimi.584. qui conditionem recipiant, vel diem ibid.

Actus iudiciales qui & quomodo poßint delegari.79.

Adminiſtrator.

Quando Eccleſiæ cathedrali conſtituendus adminiſtrator.96.

Adulter, Adultera, Adulteri.

Adulter remouetur ab ordinibus.31.

Adultera vxore maritus monaſterium ingredi poteſt.322.

Adulteri qui remouentur à matrimonio? 181.

Adulterium.

Adulterium quid? 321. quando committatur. 321. quæ eius pœna.321. quibus caſibus eius cauſa ſeparatio thori non fiat.322. eius iudicium eſt mixtum.321.

Aduocatus.

In cauſa in qua patrocinatur, teſtis eſſe non poteſt. 423. patrocinium ſuum an licite vendat. 260.

Affectare.

Quid quis affectare non debeat. 334. & 600.

Affectio.

Solet peruertere humanum iudicium. 461.

Affines, Affinitas.

Affines qui. 166. quoto gradu probibeantur cõtrahere matrimonium, 167.

Affinitas ſuperueniens ſponſalia ſoluit. 142. etiam ex illicito concubitu contrahitur. 166. 167. 660. Correctio Concil. Trid. ibid.

Afflictus.

Afflicto non addenda eſt afflictio. 94.

Agere.

Agere non valenti non currit præſcriptio. 572. qui ad agendum admittitur, multo magis excipiendum. 611.

Alamannia.

Alamannia non cenſetur diſtincta à Germania. 494.

Alienatio.

Rei Eccleſiaſticæ alienatio, an & quibus caſibus valeat. 249. & 250.

Altaria.

Sunt conſecranda. 197. an eorum conſecratio repeti poßit. 51.

Alter-

Alternatiua.
Cuius in alternatiuis ſit electio. 608.
Anathema.
Quid ſit anathema. 349.
Ancilla.
Quæ dicatur in canonibus Apoſtolorum, 43.
Angaria.
Angariæ & perangariæ, præſtationes, &c. pugnant cum ſacris canonibus. 204.
Annatæ.
Annatarum ſolutio quæ. 492.
Annus.
Annus probationis præcedere debet poſſeſſionem. 100. 101. & 102.
Antichreſis.
Eſt pactum vſurarium. 282.
Apoſtatæ.
Vnde dicti Apoſtatæ & qui ſint. 313. *quæ eorum pœne. ibid. varia eorum genera.* 313. *remouentur ab ordinibus.* 36.
Apoſtoli.
Apoſtoli qui dicantur, quando & intra quod tempus petendi. 452. & 458. *quot ſint eorum genera.* 458. *an neceſſarij ſint in Camer. Imp. ibid.*
Appellare, Appellatio.
Quibus caſibus à ſententia definitiua appellare non liceat. 448. & 449. *ad quem & quoties appellandum. ibid.* & 454. & 457. *appellari*

an poſſit ab omni onere. 447. uno appellante ex pluribus, an reliquis proſit. 457.
Appellatio cur introducta. 447. & 449. quis eius ſit uſus. 446. quis modus. 450. quis effectus. 455. & 459. quae tempora fatalia. 459. quanto tempore perſequenda. 452. quibus caſibus ceſſet. 453. à partibus ei renunciari poteſt. 449. ea pendente nihil innouandum. 455. ei incertam cauſam quando & quis cogatur perſequi. 450. eius cauſa ab interlocutoria iuſta eſſe debet. 450.
Appellationis duplex eſt genus. 447. appellatio poſt ſententiam definitiuam conſtituitur ex duplici capite. 448.

Arbitri.

Qui & quo numero aſſumendi. 363. qui eligendi. 364. quid ſi in ſententia diſcrepent. 363. & 445. an omnium praeſentia neceſſaria. 364. & 644. ab eorum ſententia licet iniqua non appellatur. 365. 366. 367. 449. an reſtitutionem in integrum tractent. 463.

Archidiaconus.

Quis recte eligatur. 57. quod eius officium. 85. ab ipſo ad quem appelletur. 91. dicitur oculus Epiſcopi. 86. quatenus poſſit onerare ſubditos. 209.

Archiepiſcopus.

Quis dicatur. 32. à quo confirmetur. 61. cur utatur pallio. 66. ad alium etiam inferiorem Epiſcopatum tranſire non poteſt. 68. quae eius poteſtas. 73.

Archipreſbyter.

Vnde dictus Archipresbyter. 86. duplex eius genus, & quod vtriuſque officium. 87.

Aſſaſſini.

Aſſaſſini qui ſint, 347. quæ eorum pœna. 345.

Aſſeſſor.

Aſſeſſor in cauſa homicidij eſt irregularis. 33.

B.

Banniti.

Quid ſit. 314. Bannitus an agere poſſit. 412.

Baptizare, Baptizatus.

Baptizare ſe ipſum nemo poteſt. 120. quomodo Baptizandus is quem incertum eſt non eſſe baptizatum, baptizati in ægritudine, & ſecundo baptizati, item baptizati ab hæreticis an arceantur ab ordinibus. 63.

Baptiſmus.

Quid? quæ eius materia? 119. quæ eius forma. 120. quæ neceſſitas. 121. quis miniſter. 122. vbi conferendus. 123. eſt aliorum Sacram. ianua 119. vicem eius ſupplet martyrium, & votum. 121. error ſyllabarum ei non officit. 120. an ſufficiat vnica ablutio. 121. baptiſmus eſt triplex. 122.

Baptiſmo non initiati fruſtra ordinantur. 30.

Beneficia, Beneficium.

Beneficium Eccleſiaſticum quid 500. ſine inſtitutione canonica licite obtineri non poteſt. ibid. cui conferendum. 234. quo iure conferatur ab Epiſcopo. 327. A capitulo. ibid.

à S. Pont. 229. à legato Sedis Apoſtolicæ. ibid. vacans per aliud incompatibile reſeruatum eſt Sedi Apoſtolicæ. 230

Beneficij Eccleſiaſtici impetratio, ſuppreſſo alio quod poſsidetur nullius momenti eſt. pag. 231 in quo diſtet collatio beneficij. à S. Pont. & à Legato. 231.

Beneficia apud Sedem Apoſtolicam quæ vacare dicantur. 230. antequam vacent non ſunt conferenda. 228. vacantia quando conferenda. ibid. 229. ex cauſa permutationis vacantia, non ſimpliciter vacant. 280. plura incompatibila ob quas cauſas poſsint concedi. 232. vt per miſſa eorum permutatio. 280. nulla eſt vacatio vbi non eſt certus numerus beneficiatorum. 228.

Beneficium principis quomodo interpretandum p. 534. beneficium alicui à iure indultum non eſt auferendum. 537. inuito non fit beneficium. 593. beneficio affici hominem intereſt hominis. 539.

Bigami.

Qui dicantur? & an ab ordinibus remoueantur, & quare p. 33. & 42.

Biguinæ.

Quæ dicantur. 106. an moniales ſint. ibid. olim abrogatæ poſtea reſtitutæ. 106.

Blaſphemi.

Qui dicantur, & quomodo coërceantur. p. 317. & 655.

Bona

Bona fides.
Accipitur pro bona conſcientia. 503. *an requiratur in præſcriptione.* 503, 648.
Bonorum publicatio.
Vide publicatio.
Bonus.
Semel bonus ſemper præſumetur bonus. 528.

C.

Calumniari.
Calumniari quis dicatur. 470. *v.accuſator.*
Canon.
Canon quid. p. 1. *canones Apoſtolorum conſtant traditione.p.*17.
Canonica portio.
Canonica portio ex decimis debetur Epiſcopo.*p.* 219. *eam quoque detrahit* Eccleſia *parochialis ex legatis.*302. *in quibus ceſſet.* 303. *quid de canonica portione* Epiſcopali *ibid.*
Canonici regulares & cathedralis.
*In quo à monachis diſtent.*107. *à quo debeat corrigi exceſſus canonicorum cathedralis Ecſiæ.p.*71.
Capitulares.
Ad electionem prælati vocandi ſunt. 554.
Capitulum.
*An capitulo liceat dare dimiſſorias ſede vacãte.p.*27. *capitulum quando poßit corrigere exceſſus canonicorum.* 71. *vacant ſede conſtituit œconomum, item officialem,* 97. *mor-*

tuo vel capto Epiſcopo in quo ſuccedat. 95. & 96. quid agendum ſit negligens fuerit, in conſtituendo adminiſtratore. 96. ſede vacante an ſuccedat in collationem beneficiorum. 229 an poßit Epiſcopi vel alterius defuncti bona occupare. 296. quo iure beneficia conferat. 227.

Capucini.

Bona immobilia non poſſunt poßidere, 105.

Cardinales.

Qui? & eorum officium. 24. dicuntur legati de latere. 75. an abſentes debeat vocari ad electionem S. Pont. 56. pœna perſequentis eos, 333.

Caſtratus.

Quis dicatur. 177. matrimonium contrahere non poteſt. 176. quomodo á ſpadone differat. 177.

Caſus.

Illi adſcribitur cuius culpá accidit. 572. Caſuum quæ ſit reſeruatio. 131.

Cathedralis Eccleſia.

An ei poßit conſtitui viſitator & á quo. 96.

Catechiſmus.

Quatenus impediat matrimonium. 190.

Cauſa.

Ceſſante cauſa ceſſat effectus. 517.

Cautio.

Non probat cautio debitoris ſine cauſa emiſſa. 432.

Cen-

Cenſura.
Quæ cenſura Eccleſiaſtica & quotuplex. 348.
Cenſus.
Quid? 207. *qualis debeatur Epiſcopo.* 208. *quãdo permiſſa noui impoſitio. ibid.*
Cenſus annuus rectè emitur. 2. 8. *ſi conſtitutum modum excedit non in totum vitiatur.* 566.
Certus, Certa.
Certus certiorari vlterius non debet. 558. *in incertis non eſt locus coniecturæ.* 582.
Chirographum.
Cancellatum quam præſumptionẽ pariat. 438.
Chorepiſcopi.
Hodie ſublati ſunt. 24.
Chriſtianus.
Si Iudæam ducat quomodo puniatur. 174.
Citatio, Citatus.
Citatio eſt principium inſtituendi iudicij. 380. *an impune negligi poßit.* 381. *per eam continuatur iuriſdictio* 382. *interrumpitur præſcriptio* 30. *annorum.* 506. *ſi fiat ad diem feriatam non valet.* 382. *vbi & quoties inſinuanda. ibid. an poßit fieri in Eccleſia,* 205. *&* 206.
Citatus impedimento ceſſante tenetur comparere. 381. *etiam citatus in dubio.* 375.
Claudi.
Qui ordinari poſſunt. 35.
Clericus.
Quis & vnde dictus. 18. *&* 108. *quæ eius bona.* 19. *&* 246. *an pro arbitrio alienare poßit*

poſsit. 246. abſtinere debet à negotijs ſecularibus. 19. & à ſuſpecta muliere. 110. item à loco ſupplicij quod publice exercetur. ibid. an beneficio ſuo renunciare poſsit. 68. an chirurgiam exercere. 109. an barbam vel comam alere. 109. & 114. an audire leges vel medicinam. 113. an Eccleſiam ſuam cenſualem facere. 209. an teſtari. 289. & 290. an fideiubere. 284. an foro ſuo renunciare. 370. 550. & 645. an à reo reconueniri. 378. an accuſare vel accuſari. 472. an eſſe arbiter. 365. an iuriſdictionem prorogare. 372. & 646. an ob æs alienum in carcerem conijci. 650. tenetur ad refectionem Eccleſiæ ſuæ, & ad officium. 592. abſque beneficio non debet ordinari. 225. non ordinatus miniſtrans reijcitur ab Eccleſia, & non ordinatur. 36. quibus pœnis ſubiaceat ſi furtiue vel per ſaltũ ſit promotus. 45. quomodo cum eo diſpenſetur. ibid. an propter diſtributiones principaliter poſſit ire ad templum. 310. an concubinarius clericus in officio ſit vitandus. 113. ægrotans nihilominus fructus percipit. 572. abſens à ſuo beneficio quomodo excuſetur. 244. quibus caſibus non gaudeat priuilegio fori 370. 378. clericum percutiens quomodo puniatur. 333.

Clerici depoſitarij vel mutuum accipientis nomine, an teneatur Eccleſia. 268.

Clerici à quibus onerib. eximantur. 205. an deſerto

ſerto habitu ſuo, & tonſura delinquentes à iudice laico capi & puniri poſſint.347. non ſunt cogendi abiurare concubinam. 110. quomodo puniantur ſi ſuſpectas detineant. 111. & 112. qui clerici eiuſdem Eccleſiæ *eligere non poſſint. 51. quid proteſtari debeant ſi accuſent.40.*

Clericorum conſuetudo canonibus derogat non eorum ſtatutum.18. quæ ſint clericorum officia.46. qualis debeat eſſe vita, qui mores. 108. & 109. qualis habitus.109. qualis pœna clericorum hæreticorum.313. Concubinariorum.113. adulterorum.322. falſariorum. 330. forum. 332. vſurariorum. 339. eorum cauſæ ciuiles vbi conueniantur.370.

Clericorum depoſitio, v. depoſitio.

Coadiutor.

Quis dicatur.p.92. quibus ex cauſis & qua forma detur Epiſcopo. *92. an etiam alijs clericis.94. an cum futura ſucceſſione. 94. quos ſumptus habere debeat.ibidem. à quibus abſtinere.ibid.*

Codicilli.

Inter vltimas voluntates referuntur.p.286.

Cœmeterium.

Eo polluto non polluitur Eccleſia.p.198.

Cognati & cognatio.

Cognati vnde dicti.158. propter Adamum non dicimur cognati.164.

Cogno-

Cognatio eſt triplex. 158. naturalis inter quos, & eius triplex ordo. 159. ſpiritualis unde dicta. 162. inter quos contrahatur. 162. 163. & 165. impedit matrimonium. 163. quæ dicatur legalis. 163. ſponſalibus ſubueniens ea ſoluit. 149.

Collatio.

Collatio beneficij facta habenti aliud, an & quando valeat. 77. & 231. quid ſi à Pont. motuproprio facta ſit. 231. Prior collatio præualet, poſteriori. 589. poſt tempus facta quando ſuſtineatur. 229.

Collegium.

Ingrediens collegium prorogat iuriſdictionem. 373.

Columnæ.

Si ædificio implicatæ ſint an poßideantur. 508. alienis ædibus iunctæ, an vindicari poßint. ibid.

Colonus.

Non poßidet. 506. quando poßit petere remißionem penſionis propter ſterilitatem. 264.

Comitatus.

Cenſentur inter immobilia. 273.

Commodum.

Sentiens commodum etiam debet ſentire onus. 591.

Com-

Commodatarius, Commodatum.

Commodatarius non dicitur poſſidere. 506. conuenitur ſi res commodata deterioretur. 266.

Commodatum unde dictum. 266. quare dicatur re contrahi. 265. quid à locato & precario differat. 266. quid in id veniat. 266.

Compenſatio.

Quid. 267.

Compromittere.

An quis poſſit in iudicem. 365. quibus de rebus compromitti non poteſt. 366.

Conceſſio.

In conceſſione generali quæ veniant. 621.

Concilia.

Vniuerſalia, prouincialia & epiſcopalia, quæ. 5. eorum vis & effectus. ibid. & 6. qui ijs intereſſe debeant aut poſſint. ibid. quos ligent. ibid. quæ dicantur rationalia. 13.

Concordata.

Germaniæ inter legatum ſedis Apoſtolicæ & Fridericum III. 484.

Concubinarius.

Admittitur ad ordines. 34.

Digitized by Google

Conditio.

Impoßibilis, adiecta vltimis voluntatibus habetur pro non ſcripta. p. 514. quid ſi teſtator putauerit poßibilem. 515. contractibus adiecta eos infirmat. 514. quid ſi appoſita ſit matrimonio, ibid.
Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri. 553.

Confeſſarius.

Peccatum reuelantis pœna. 152.

Confeſſi.

De crimine teſtes eſſe non poſſunt. 423.

Confeſſio.

Eorum qui negant ſe à peccatis abſtinere poſſe, recipienda eſt & cur. 512.
Confeßionem peccatorum per ſe non per alium explicanda eſt. 606.

Confirmatio, confirmans.

An neceſſaria confirmatio Epiſcopalis. 62. Quo ordine petenda. ibid. & 63. quæ citatio præmittenda. 64. eam ſibi poteſt reſeruare S. Põtifex. 62.
Confirmationis Sacramenti natura & forma. 124. effectus. ibid. miniſter. 125.
Confirmanti quid incumbat. 63.

Coniugati.

Qui dicantur. 183. qua ratione prohibeantur aliud matrimonium contrahere. ibid.

Coniux.

Altero coniuge abſente, vel adultero, vel in furorem acto nihilominus abſtinendum eſt à ſecundis nuptiis. 546.

Conſanguinei.

In cauſa matrimoniali teſtes eſſe poſſunt. 423

Conſcientiæ forum.

In foro conſcientiæ ſtatur ſoli veritati. 311.

Conſecratio.

Conſecratio Epiſcopi intra quod adhibenda. 64. à quo explicanda & qua forma. 65. ea peracta beneficia conſecrati ipſo iure vacāt. ibi.

Cōſecratio Eccleſ. vel altaris an repeti poßit. 19.

Conſenſus.

In matrimonio qualis eſſe debeat. 152. quomodo exprimendus. 153. partium conſenſus prorogat iuriſdictionem. 372.

Conſilium.

Mutare conſilium quis non poteſt in alterius præiudicium. 542. & 561.

Ex cōſilio nō fraudulento nemo obligatur. 600.

Conſuetudo.

Quid ſit conſuetudo. 16. quæ eius vis. ibid. debet eſſe rationabilis & legitimæ præſcripta. ibid. derogat iuri ſcripto. 88.

Conſuetudo indiuidua in matrimonio quæ intelligatur. 143.

Speciales locorum conſuetudines probabiliter poteſt quis ignorare. 8.

Conſtitutiones.

De eadem re quando ſibi inuicem derogent. 7. & 8.

Contractus.

Quid. 256. eorum diuiſio. ibidem & 257. qui re cõtrahi dicantur. 265. quid in ijs ſequendũ. 555. unde metiendi. 556. unde legem accipiant. 627. in quibus ante impletionẽ admittatur pœnitentia. 546. contractus prophani Eccleſia celebrati quid valeant. 205.

Contractus minorum, v. minores.

Contumax.

Quis dicatur. 391. quæ eius pœna. 390. 391. vſq; ad 395.

Corpus Canonicum.

Ex quibus conſtet. 2. & 3.

Creditor.

Poſterior cui pignori res obligata eſt antefertur perſonalibus creditoribus etiam prioribus. 590. in creditorem cui uniuerſitas iure pignoris obligata eſt non tranſit dominium utile. 243. debitores offerens debitum ſi recuſet eſt, in mora. 548. omiſſa inſtantia cenſetur à priore interpellatione receßiſſe. 548.

Crimen.

Aliud eſt merum aliud mixtum. 74. quod ſit notoriũ. 481. in eo non requiritur probatio. 480. per modũ exceptionis teſti vel accuſatori

tori obiectum non punitur.480. ob occultum an quis ſit ab ordinibus reijciendus 32.
Quæ ſint crimina in quibus omnes ad accuſandum admittantur.473.

Culpa.

Culpa eſt ſe immiſcere rei alienæ.539.

Curator.

Curator an & quando poßit ordinari. 31. an procuratorem conſtituere.384.

Cuſtos.

Quod ſit eius officium.88.

D.

Damnum.

Culpa datum reſarciri debet.334. culpa ſi datum ſibi imputare debet. 628. quomodo reparetur ab animali datum.335.

Debitor.

Opportuno loco interpellatus non ſoluens eſt in mora.548. quin aliquando abſque interpellatione. 548. quando ſoluit minori abſque tutoris authoritate compulſus à iudice liberatur.546.

Debitum.

Quoad debitum coniugale maritus & vxor ſunt pares. 185. debiti ſoluti exactio quando rurſus concedatur.624.

Decanus.

Quis recte eligatur.56.

Decimæ.

Quo iure introducta.214.cui ſoluendæ.317.& à quibus.218. quare.558. quibus de rebus. ibid.& 215.658. quotuplex earum genus. ibid.quæ differentia.ibid.an poßint præſcribi.219.& 221.& quo tempore.222.an poßint remitti.221.an de ijs tranſigi.ibid. quare quis eximi poßit.219.220.& 221.

Decimæ olim in feudum conceſſæ ad noualium decimas non producuntur.633.

Decimæ noualium cui ſoluendæ.217.an etiam poßint præſcribi.218 ſi alicui parochiæ conceduntur decimæ intelliguntur & nouales. 534.

Quid Epiſcopo ex decimis debeatur.v. Canonica portio.

Decreta.

Conciliorum ſunt triplicis generis.5.

Defenſio.

Rei defenſionem quilibet licitè ſuſcipit etiam ſine mandato.383.

Pluribus defenſionibus etiam contrarijs nemo vti prohibetur.540.

Deformitas.

Corporis,quæ ab ordinibus remoueat. 3[illegible] eius an ſit habenda ratio in viris vel mulieribus, 336.

Degradatio.

v.depoſitio.

Dele-

Delegari, Delegati, Delegatio.

Delegari poteſt vna vel plures res vni vel pluribus, & qui actus & in ea quæ ſunt meri imperij. 78. 79. & 643.

Delegati qui ſint. 78. Qui dicantur à iure conſtituti. 85. delegati à Summo Pontifice, quibus caſibus non poßint ſubdelegare. 81. an reſtitutionis in integrum cauſam tractare. 463. quid differat ab ordinariis. 81. 82. Quis delegati ſententiam exequi teneatur. 468. & 642. delegatorum iuriſdictio quibus modis expiret. 83.

Delegationis formulæ. 80.

Delictum.

Quid veniat nomine delicti. 304. eius diuiſio. ibid. ex quolibet delicto duplex naſcitur iudicium. 342. quoties repetitur toties eius nomine fit condemnatio. 341. vnius tamen non ſunt plures pœnæ. 342. Quid ſi plura ex eodem facto emergant. 341.

Delictum perſonæ non debet in Eccleſiæ detrimentum redundare. 544. & 617. in pari delicto poßidentis conditio potior. 603.

Delicta mutua compenſatione tolluntur. 322. quomodo coërceantur. 471. & 625.

Delinquens.

Contra ius an peccet in foro animæ. 531.

Denunciatio.

Duplex eſt. 477. qui ad eam admittantur, ibid.

Deodicatum.

Quid dicatur & an ad vſus humanos transferendum.586.

Depoſitarius, Depoſitum.

Depoſitarius non dicitur poſſidere. 560. an culpæ nomine teneatur. 267. quid de caſu fortuito.ibid.

Depoſitum vnde dictum, & quid in id veniat. 266. re contrahi,quare dicatur. 265. ſemper repeti poteſt. 267. an in eo pœnitentia admittatur. 543.

Depoſitio, clericorum.

Eſt duplex, quomodo fiat. 342. & 343. quibus caſibus locum habeat. 343. & 344.

Diaconiſſæ.

Quæ fuerint, & quod earum officium. 39.

Diaconus.

Quod ſit eius officium. 47. ei manus in ordinatione imponitur. 21. quanta in eo requiratur ſcientia, qualis vita. 38. qualis ætas. 44.

Dieta.

Quæ dicatur legalis, 230.

Diffidari.

Quid quid ſit. 314.

Dilationes.

Quot dari debeant ad producendos teſtes. 425.

Dimiſſoriæ.

Quando ab alio quam à ſuperiore cõferantur. 26. ijs inſerenda eſt legitima cauſa. 27.

Diſpenſare, Diſpenſatio.

In matrimonijs quomodo diſpenſetur, 171.

Diſpen-

Diſpenſationes ſunt odioſæ.533. & 552.
Cauſæ diſpenſationis ſuper pluralitate beneficiorum.232.

Diuortium.

Quid? Quibus ex cauſis admittatur, 192.

Diuturnitas.

Non diminuit, ſed auget peccatum. 305.

Dolus.

Non fit ſcienti & volenti, 550 dolus alterius alteri non nocet. 259. dolo facit qui petit quod reſtituere oportet eundum. 598.

Domeſticus.

Teſtis eſſe non poteſt. 427. neque domeſticum accuſare. 472.

Donare, Donatio, Donator.

Qui donare non poſſint. 275.
Donatio ſola liberalitate conſiſtit. 274. nonnunquam præſumitur. 275. quando indigeat inſinuatione. ibid. quid ſi legitimum modum excedat, & non inſinuetur. 560 quibus caſibus reuocetur. 277. an donatio facta Eccleſiæ reuocetur ob modum non impletur. 277.
Donatio cauſa mortis quæ. ibid. quæ dicatur remuneratoria. 278. quæ propter nuptias. 278.
Donator eatenus condemnatur quatenus facere poteſt. 526.

Dos.

Vendi non poteſt. 259. quibus caſibus lucro cedat alteri coniugum. 278. conſtante matrimonio

nio repeti non poteſt. ibid. non intelligitur vbi matrimonium eſt nullum. 574. an in eius alienatione mulier poſſit conſentire. 644.

Dubia.

In dubijs benigniora præferenda ſunt. 582.

Ducatus.

Cenſetur inter immobilia. 273.

Duellum.

In duello interfecti arceantur ſacra ſepultura. 300.

Duplicationes.

Quæ dicantur. 412.

E.

Eccleſia.

Quid veniat nomine Eccleſiæ. 195. quibus ſolennitatibus extruenda & conſecranda. 196. & 197. polluta quomodo reconcilietur. ibid. eius dedicatio annuatim recolenda. 198. à quo reficienda. ibid. dicitur domus orationis. 202. in ea non ſunt tractanda profana. ibid. nec eius bona ad profanum vſum conuertenda. 204. & 205. quæ vero dicantur eius bona 247. in eam non eſt alius ingreſſus quam per oſtium. 501. & 502. non conuenitur nomine Clerici depoſitarij. 268.

Eccleſia ducitur diuino ſpiritu. 157. contra Eccleſiam Romanam *an cadat præſcriptio. 254. an res Eccleſiæ in feudum dari poſſint. 253. an alienari poſſint. 250. & 251. quibus ſolennitatibus. 252.*

Eccle-

Eccleſiaſtica, Eccleſiaſticus.

Eccleſiaſticarum rerum diuiſio.115. tam ipſe, quam perſona ab oneribus ſunt immunes. 203.

Electio, Electus.

Electio quid.49. eſt triplex. ibid. qualis ſit electio Summi Pontificis & aliorum Prælatorum.50.55.56.642.quæ in ea dicatur maior & ſanior pars.53.

Emphyteuſis, Emphyteuta.

Emphyteuſis quid.262. à locatione quid differat.ibid. admittitur in ea purgatio moræ. 265.

Emphyteuta, quibus caſibus iure ſuo priuetur. 263.an eius periculo cedat ſterilitas.264.an emphyteuſin de conſenſu domini alienare poſſit.ibid.

Emptio, Emptor.

Quomodo contrahatur emptio & quando.258. & 266. quod in ea dicatur iuſtum pretium. 259 quando reſcindatur ibidem impoſsibili conditione interpoſita non valet. 567.

Emptor, contracta venditione omne periculum & commodum ſuſtinet.591.ratione fructuum à ſe perceptorum in quantum teneatur venditori. 549.

Epileptici.

Ab ordinibus remouentur.26.

Epiſcopæ.

Quæ fuerint.39.

Epiſcopus.

Qua forma eligatur. 49. quomodo ordinetur. 22. à quo confirmetur. 61. & 62. quæ in eo requirantur qualitates. 38. 44. 47. 57. quæ eius poteſtas 72. quid plus faciat presbytero. 48. habet ius ordinandi. 25. non tamen alienum à ſua diœceſi, nec extra eam. 25. 27. & 28. an ordines conferat ſi epiſcopatui renunciauerit. 28. an coadiutorem aſſumere poßit. 92. & 93. an cenſum nouum imponere. 208. 209. an in delictis diſpenſare. 644. an ad aliã Eccleſiam tranſire. 67. an epiſcopatui renunciare. 68. an in irregularitatibus diſpenſare. 353 Epiſcopus abſq; electione à Summo Pontifice aſſumi poteſt. 57. Epiſcopus vnius loci ad alium epiſcopatum poſtulari poteſt, non eligi. 59 ei nonnunquam conceditur palliũ. 66. quis ei debeatur cenſus. 208. quo iure cõferat beneficium. 227. eius depoſitio à quo fiat. 345.

Epiſcopum perſequens quomodo puniatur. 334.

Error.

Qualis vitiet matrimonium. 155.

Euchariſtia.

Quid. 125. quid cõtineat. ibid. quæ eius materia & forma 126. quis miniſter. ibid. quis vſus. 127. & 128. aſſeruanda eſt pro infirmis. 128. ſed vna ſpecie laicis diſtribuitur. 128. ſub qualibet parte cõtinetur Chriſtus. 129. & 130

Euictio.

Rei alienæ quando præſtanda.260.

Eunuchi.

Qui? & qui ab ordinibus remouentur. 34.

Exceptiones.

Cur inuentæ. 399. earum duplex genus.400. vnde recuſatoriæ iudicis naſcantur. 400. quando opponendæ.401 quæ ſint in perſonā actoris.402. quæ procuratoris. 404. quæ dilatoriæ ratione cauſæ.ibi.quæ perpetuæ.405 quæ exceptio doli mali. 405: metus. 406. pacti conuenti & tranſactionis. 406. iuriſiurandi.407.præſcriptionis.ibid.SC.ti Velleia. vide SC.tum Velleian. SC.ti Macedon. v. SC.tum Maced. exceptionibus pluribus vti licet. 540. Legitimam habens exceptionem, non eſt in mora.599.eam obijciens non videtur de intentione aduerſarij confiteri. 601.

Excommunicatio, Excommunicatus.

Quid excommunicatio & quotuplex. 348. 349 infertur vel à iure, vel ab homine. ibidem. quando ea vti liceat.350.in dubio de maiori intelligitur.583.& 584.

Excommunicandus quoties monendus.350.

Excommunicatus an poſsit agere ſeu excipere. 403.an ei communicantes excuſentur. 350.

Executio, Executor.

Quando facienda executio, & quo ordine in actione perſonali.466. quo in reali. 467.

Execu-

Executor ſententiæ quis ſit.468.vt prohibetur ordinari.31.

Exemptio.

Monaſterij & Eccleſiæ quo vſque ſe extendat, 199.

Exemptio decimarum.v.decimæ.

Exorciſta.

Quid ei conferatur.21.eius officium.46.

Exorbitare.

Quid ſit? à iure exorbitantia non trahuntur in conſequentiam. 551.

Extrema vnctio.

Sacramētum eſt exeuntium. 133. quæ eius materia quis miniſter quæ forma. 134. quæ partes vnguendæ.ibid.religioſi eam conferre non poſſunt. ibid.

F.

Facere.

Dicitur per ſe, qui facit per alium. 612.

Factum.

Quod lædit pietatem,bonos mores,&c. non cenſemur poſſe facere. 514. ſuum factum nemo poteſt improbare. 250. ſuum factum cuique non alteri nocet. 509.

Factum ſemel legitime non retractatur.613. an facti obligatio per alium explicari poſſit. 605.& 606.

Falcidia.

Quando detrahatur ex legatis. 291.

Falſarij.

Remouentur ab ordinibus.31.

Falſum.

Quid ſit? quibus modis incurratur. 327. eius pœna de vtroque iure.328.329.

Fama.

An probet.439.

Fauor, Fauores.

Fauores ſunt ampliandi.533.

Fauore alicuius introductum non eſt in eius diſpendium retorquendum.599.

Feriæ.

Quibus feriis renunciare liceat.382.

Feudum.

Quid.271.272.an gratuito debeat concedi.273. quibus permiſſa feudi conceſſio.271.feuda Caſtaldiæ & guardiæ.272. diſtinctio inter feuda hereditaria & ex pacto 274.

Fideiubere, Fideiuſſio, Fideiuſſor.

Fideiubere an poſsit clericus.284.

Fideiuſſorum duplex genus.283.

Fideiuſsio quomodo contrahatur.281.& 283.

Fideiuſſor quando liberetur.284. in maiorem ſummam quam reus, non obligatur.563.& 573.liberatur liberato reo, ibid.

Fides.

In præſcriptione pro conſcientia accipitur.503. frangenti fidem non eſt ſeruanda fides.568. 615.in malis promiſsis non eſt ſeruanda.607. nõ patitur bona fides vnã rem bis exigi.623.

Filij,

Filij, Filius, Familias.

Filij aliquando puniuntur propter delictum paternum. 544. 545.

Filius grauatus fideicommiſſo detrahit duas partes. 288. quatenus in iudicio conſiſtere poßit. 402.

Fiſcus.

Inuito ſocio poteſt rem cõmunem alienare. 554.

Fornicatio.

Subſequens ſponſalia ſoluit. 142.

Forum.

Quot modis ſortimur. 371.

Frater.

Admittitur cum parentibus ad hæreditatem fratris. 165.

Frigidi, Frigiditas.

Frigidi qui? & qui prohibeantur matrimonium contrahere. 175.

Frigiditas triennio exploranda. 176. & 177. 178.

Fructus.

Qui ordinarie intelligantur. 268. qui in materia decimarum. 515.

Fur, Furtum.

Fur ſemper intelligitur eſſe in mora. 548.

Furtum quid & quæ eius pœna. 331.

Fures vt ab ordinibus arceantur. 31. & à ſepultura Eccleſiaſtica. *300.*

Furioſi.

Ab ordinibus remouentur. 36. in iudicio conſiſtere non poſſunt. 403.

G.

Genus.

Quid.561.Generi per ſpeciem derogatur, quó modo exaudiendum.561.

Gradus.

Quid, qualis graduum ſubductio in linea recta.160. in collateralibus.161. inter affines. 186.qualis de iure ciuili & canonico.164.

Gratianus.

Quis fuerit, quid ſcripſerit, qualis tam decreti quam ipſius authoritas. 2. & 3. an omnia, quæ habet in decreto à nobis recipienda ſint. 150.

Gregorius.

Quid ſcripſerit; & eius decretales quomodo citentur. 3. cur noluerit dici uniuerſalis Papa.25.

H.

Hereditas, Hæres.

Hereditas quandoq; ſuſtinet perſonã defuncti, 507.tota repudiari poteſt nõ vero pars eius. 564.Hæres quis dicatur in materia feudali. 274.ex delicto defuncti in quantum ad eum peruenit recte conuenitur.581.& 569.cenſetur eadem perſona cum defuncto. 529.ſi per ignorantiam iuris ſoluit totum legatum vel fideicommiſſum an perdat falcidiam. 529.

Hæreſis, Hæretici.

Hæreſis an impediat matrimonium.190.Hæretici

tici

tici vnde dicti.312.pœna eorum.313.314.& 315.

Homicidæ, Homicidium.

Homicidæ qui remouentur ab ordinibus.32.& 33 qui à matrimonio.180. homicidij nomine quid veniat.318.eius duplex genus.319. quæ voluntarij pœna. ibid. homicidium caſuale quando ſit extra noxam.320.

Hoſpitalia.

Vnde dicta.200. varia pro hoſpitum varietate,ibid.

I.

Ignorantia.

Quæ dicatur facti,quæ iuris.526.

Facti proprij an& quando veniã mereatur.527

Quando excuſet ignorantia facti.527.& 528.

Quando iuris.529 & 530.

Quid in delictis.531. iuſtam ignorantiæ cauſam cenſetur habere qui in ius alterius ſuccedit.532.præſumitur ignorantia vbi ſcientia non probatur.579.

Illegitimi.

Qui & quales ab ordinibus remoueantur.33. niſi per diſpenſationem. ibid.ad quales ordines poßint admitti.41.

Illiterati.

Reijciuntur ab ordinibus.37.

Impedimentum.

Quod dicatur iuris, quod facti. 80. matrimonium

nium non impediens vnde dictum. 188. & quod ſit 190. non obſtat quod de iure non ſortitur effectum 587.

Immunitas eccleſiaſtica.

Cur introducta 201. & triplex eſt ibid. in quibus conſiſtat localis ibid. quo vſque ſe extendat 202. qui ea gaudeant & qui non 203. & 658.

Impuberes.

Quo caſu inter eos matrimonium toleretur. 152. quomodo ſoluantur eorum ſponſalia. 140. & 148. etiamſi matrimonium contraxerint nihil agunt 151. tamen reſoluitur in ſponſalia de futuro 152.

Inceſtus.

Quid & quæ eius pœna. 324. & 325.

Infans.

Infante in lecto mortuo reperto qua pœna afficiantur parentes. 320.

Infamis.

Infami non patent portæ dignitatum 629. quis ſit infamis iuris & facti ibid.

Infidelis.

Vtrum matrimonium contrahere poſſit? 179. fidelis cum infideli non ibid. non diſſoluitur infidelium matrimonium ſi conuertantur. 180. poteſt tamen diſſolui, 193.

Iniuria.

Vnde dicta,332.quot modis committatur, ibid. propter eam ciuiliter & criminaliter agitur.ibid.quæ eius pœna de iure canonico?333 non fit ſcienti & volenti.550.

Inquilinus.

Quibus caſibus recte è domo eijciatur.262.non dicitur poßidere.506.

Inquiſitio,Inquiſitus.

Quid,& quando à iudice inſtituenda inquiſitio.475.generali magiſtratui ſemper permiſſa.476.Inquiſito quæ edenda,ibid.

Inſtitutio.

Quid?500.variè accipitur.234.ad quem pertineat.235.

Inſtrumentum.

Eius notio.430.vis.ibid. publicum quomodo probetur.431. quanta fides priuati. ibid. contrario inſtrumento aut teſtibus refellitur.432.impugnans eodem pro ſe vti non poteſt.568.

Interdictum.

Eccleſiaſticum quod & quotuplex.354.quibus caſibus ipſo iure inferatur.354 quomodo & qua de cauſa à iudice feratur.355.in perſonam vel in locum, quo vſque ſe extendat. ibid. & ſeq.interdicti tempore quæ ſacramenta & qualiter officia eccleſiaſtica adminiſtrari poßint.357.pœna interdicti violati, ibidem.

Inte-

Inteſtatus.

Quis dicatur? & qui ei ſuccedant? 295.

Irregularitas.

Quid. 353. incurritur non niſi in caſibus expreſſis à iure. 359. an in foro interno etiam ex occulto crimine. 40. eam diſpenſatione ſua tollit Epiſcopus*. ibid. incurritur ex cauſa iuſta 33. quare, 41.*

Iudæus.

Si Chriſtianam ducat quomodo puniatur. 179. in Iudæis quoad matrimonium quæ lex ſeruetur. 180.

Iudex, Iudicium.

Quod iudicis officium. 439. quis de ſuſpecto cognoſcat. 401 ſi negligat conſcribere acta iudicij punitur. 378. tenetur partes ad concordiam reuocare. 376. ſecularis clericum condemnare aut reſtringere non poteſt. 372. Eccleſiaſticus clerico quis ſit adeundus. 371. à iudicio ſanguinis abſtinere debet. 341. an in re in qua eſt iudex poſſit eſſe arbiter. 365. an iudicium vendere. 260. in cauſa homicidij eſt irregularis. 33. poſteaquam ſemel ſententiam dixit iudex eſſe deſinit, nec ſententiam retractare poteſt. 441. quid de interlocutoria. 543. an ſententiam ſedens recitare debeat exſcripto. 444. & 445. ſi per gratiã, aut imperitiam male iudicat puni-

tur 443. item ſi precibus vel precio ductus fuerit 509. pœnæ à iure conſtitutæ an gratiam facere poßit 526. eius iudicio obtemperandum 546. eius factum iuri non derogat 547. extra territorium ius dicenti impune non paretur & quando alias ibid. ſententiam per ſe, non alium tenetur recitare 606. an delinquenti gratiam poßit facere 644.
Iudicij notio, & quot modis intentetur 368. ex quibus conſtet 369. quotuplex ſit, ibid. & 373. quod dicatur eccleſiaſticum? 370. quod ordinarium & extraordinarium 375. 376. 379. quod petitorium 373. quod poſſeſſorium ibid. an hæc ſimul proponi in vno eodem libello poßint 374. an ab vno ad alterum detur regreſſus ibid. vtrum conſultius intentare 375. criminale quot modis intentetur 469. quo ordine 478. qualis ſit executio 479.

Iuramentum.

Quid ſit 433. quotuplex 433. peieraturo non eſt deferendum 436. iuramenti deciſorij ſpecies tres 434. an iuditiale poßit recuſari 434. calumniæ quando & à quibus præſtandum 417. quæ contineantur in eo ibid. præſtari poteſt in quauis iudicij parte 418. an per procuratorem ibid. repeti debet in cauſa appellationis ibid. tacite omitti poteſt 419. pœna id recuſantium ibid. contra ius factũ, quate-

quatenus valeat 362. in commodum alterius præſtitum poteſt remitti ab eodem 147. non eſt ſeruandum vbi vergit in diſpendium ſalutis æternæ 174. ex ipſo obligatio naſcitur inter Deum & iurantem, 644.

Iuriſdictio.

Quomodo prorogetur 371. & 372. ea conceſſa cenſentur conceſſa omnia ſine quibus ea explicari non poteſt 78.

Ius, Iura.

Ius Canonicum vnde dictum. 1. cur Pontificium ibid. ex quibus conſtet. 2. admittit interpretationem ex Iure Ciuili. 14. 635. 636. 640. quid ei deroget ibid. circa quid verſetur. 17.

Ius diuinum quid 1. Ius Ciuile ſi peccatum foueat recurritur ad ius Canonicum. 14.

Ius commune eſt fauorabile. 551. quæ eius auctoritas in Eccleſiaſticis. 13. 639. & 640.

Iura promptiora ſunt ad abſoluendum quam ad condemnandum. 523. ſuccurrunt vigilantibus. 590.

Ius patronatus.

Quid 235. & 242. quibus modis inducatur. 236. Concil. Tridentini hac de re decretum ibid. tranſit ad hæredes. 238. & 243. quibus modis poſſit transferri. 238. vendi non poteſt

poteſt. 239. quibus de cauſis amittatur. 241. quis eius ſit index. 242.

Iuſtitia publicæ honeſtatis.

Quæ, & vnde oriatur. 169. qui huius impedimenti gradus. 170. in quibus ſponſalibus locum habeat. ibid. & ſeq.

L.

Laici.

Vnde dicti. 19. eligere non poſſunt. 51. Laicorum conſuetudo & ſtatuta præualent iuri Ciuili. 18. ipſis non competit ius decimandi. 216.

Latrones.

Publici latrones non gaudent immunitate. 203.

Laudemium.

Quid ſit. 265.

Lector.

Quomodo ei officium conferatur. 21. & quale ſit. 46.

Legati.

Cur introducti. 75. triplex eorum genus, ibid. quod officium. ibid. quæ differentia. 76.

Legati ſedis Apoſtolicæ an habeant ius aliquid ſtatuendi. 10. quam poteſtatem in conferendis beneficiis. 77. 231. vid. collatio.

Legati de latere quos excommunicatos abſoluere poſſint. 76. à quibus debeant abſtinere. ibid.

Legati cauſam ſpecialiter à S. Pontifice alteri demandatum an poſſint agnoſcere. 77.

Lega-

Legata.

Ex legatis detrahitur falcidia ſi dodrantem hæreditatis exceſſerint.291.

Legatum relictum Eccleſiæ coram duobus aut tribus teſtibus valet.287. 293.

Legitima.

Grauari non poteſt.288.quomodo detrahatur. ibid.& 294.

Lex.

Non obligat niſi recepta.17.& 18.& 194.

Libellus.

Reo eſt offerendus.396. & qualis.ibid. quotuplex ſit ibid.actionis nomen aut petitionis an continere debeat.397. 645. quid ſi obſcurior ſit.396. eodem libello plures actiones cumulari poſſunt.398.libellus aliquando eſt mixti generis.379. libelli famoſi auctor quomodo puniatur.332.

Liber.

Homo vulneratus aut læſus an recipiat æſtimationem.336.

Liberi.

Ex iniuſtis nuptijs nati quando habeantur legitimi, vel non.172.

Liberi in quo inſtituendi. 288. & 294. ſi poſſint teſtari tenentur inſtituere parentes. 289.

Lis, Litis conteſtatio.

Lite pendente nihil innouandum.416.

Litis conteſtatio neceſſaria eſt ad conſtituendum iudicium.414. quando inducatur. ibid. an impediatur peremptoria exceptione.415 an ante eam admittatur teſtes. ibi. ea omiſſa quibus caſibus procedatur.393.

Locatio.

Quid? & quot modis contrahatur? 261. ab emphyteuſi quid differat.262. ad quod tempus poßit fieri locatio rei Eccleſiaſticæ. *254.*

Locupletari.

Non debet aliquis cum alterius iactura. 580.

M.

Maleficiati, maleficium.

Qui 175. matrimonium contrahere non poſſunt ibid. debent ſubire pœnitentiam. 178.
Maleficium vt eſt impedimentum matrimonij quam diu probari debeat.176.

Malitia, Malum, Malus.

Malitia ſupplet ætatem.146.& 151.
Ex duobus malis eligendum eſt minus. 511.
Semel malus ſemper præſumitur malus.517.& ſeqq.

Mandatum.

Quando eo opus ſit vel non vt pro alio quis agat 389. & 390. eius fines diligenter cuſtodiendi ſunt. 386.

Man-

Mandatum habens generale an poſſit ea facere, quæ ſpeciale requirunt. 387.

Maritus.

An poſſit occidere uxorem in adulterio deprehenſam 326. *ei ſæuienti non facile reſtituenda eſt vxor.* 497. *quatenus condemnetur conuentus dotis nomine, vel alias,* 516.

Matrimonium.

Eius definitio 143. *polynomium eſt* 144. *quæ eius materia, quæ forma, quis miniſter* 146 *quot in eo contrahendo ſpectanda* 150. *qui admittantur ad contrahendum matrimonium* 156. *& ſeqq. an poſſit contrahi per procuratorem* 153. *pure & ſub conditione* 153. *vitiatur adiecta conditione turpi vel impoſſibili niſi, &c.* 154. *quæ ſint bona ſubſtantialia matrimonij* 155. *an requiratur conſenſus parentum* 155. *&* 662. *impeditur propter errorem perſonæ* 155. *non autem propter alias qualitates ibid. eius impedimenta quotuplicia & qualia* 158.

Qui prohibentur matrimonium contrahere 156. *& ſeq. vſque ad* 179. *qualis prohibitio inter aſcendentes & deſcendentes & qualis inter tranſuerſales* 159. *&* 160. *quæ pœna contrahentium in gradibus prohibitis* 171. *in quibus diſpenſari poſſit,* 172.

Matrimonium licet inutile nihilominus impedimento eſt ſecundis nuptiis 183. *Clandeſti-*

num hodie non valet ex Concilio Tridenti-*no 186. quos concilium liget 188. nondum conſummatum ſoluitur per ingreſſum religionis 192. an per ſuſceptionem ſacri ordinis 192. an per S. Pontificem poßit diſſolui 194. quæ denunciationes matrimonium præcedant 187. & 189.*

Matrimonia præſumpta hodie ſublata 190. ab impuberius contractata tractu ſolo temporis non conualeſcunt 538. non diſſoluuntur mutuo coniugum diſſenſu. 542.

Medicus.

Derelinquens curationem ægri cenſetur dare damnum 355.

Metus.

Iuſtus quis 152. & 406. quis matrimonium impediat 153. quibus modis purgetur 153.

Minores.

Vigintiquinque annis an in iudicio conſiſtere poßint. 403. ipſis non obeſt ignorantia iuris. 530. ex ſuo contractu quomodo obligentur. 575.

Miſſa.

An poßit fieri extra eccleſiam. 195.

Miſſio.

In bona rei contumacis quomodo decernatur. 391. 392. 393. quæ pœna eam non admittentis.

Monachi.

Vnde dicti. 99. quot modis fiant. 100. an ab v-no

no monaſterio ad aliud migrare poßint.103. an aliquid habere proprij.103.& 104. an teneantur ad decimas v. decimæ. quid ſi ſimoniace in monaſterium recipiantur. 308.

Monaſteria.

Cui ſubiecta ſint. 199.

Mora.

Sua cuilibet nociua eſt. 510. 548. quando committatur. 548.

Mulier.

Remouetur ab ordinibus. 30. ne quidem adminiſtrare poteſt ſacro p.30. an incurrat infamiam nubens intra annum luctus. 145. obſtructa matrimonium contrahere non poteſt. 176. eiecta à marito prius reſtitui debet. 405. an teſtis eſſe poßit. 423. & 428.

Mutuum.

Quid? quomodo contrahatur. 268. an ei poßit adijci pactum vel ſtipulatio. 269.

N.

Negotiorum geſtor.

Quando ad repetendos ſumptus agere poßit. 539.

Neophyti.

Remouentur ab ordinibus. 36.

Notorij.

Criminoſi qui dicantur p. 40.

Noua-

Nouale.

Quid? 217. v. decimæ. 197.

Noui operis nunciatio.

Fieri poteſt in eccleſiæ exſtructione.

Nuptiæ.

Nuptiæ coactæ ſolent habere difficiles exitus. 139. v. matrimonium.

O.

Obligatio.

In obligatione generali quæ veniant. 149.

Obſcura.

In ijs quod minimum eſt ſequimur. 595.

Ocularis inſpectio.

Ea quandoq́; controuerſia dirimitur. 439.

Odia.

Odia reſtringenda ſunt. 533. Alterius odio nemo prægrauatur. 544.

Officialis.

Epiſcopi quis ſit. 91. Quis dicatur principalis & quis foraneus. ibid. Ab eo quis appelletur. ibid.

Onus.

Qui ſentit ſentire quoque debet commodum. 461.

Ordines, Ordo, Ordinandi.

Quot ſint, qui maiores, qui minores. 20. & 21. qua ſolemnitate ſinguli conferantur. ibid.

qui

qui ab ijs arceantur 31.& 32. quibus temporibus conferendi. 43. qua ætate ſuſcipiendi. ibid.

Sacramenti ordinis quæ materia, quæ forma, quis effectus, quis miniſter. 135. impedit ſponſalia 140. an ordinis collatores poßint aliquid accipere 309.

In ordinandis quanta requiratur ſcientia. 57.

Originarij.

Qui ſunt 39. Ordinari non poſſunt. ibid.

P.

Pactum.

Quid? in quo differat à tranſactione 360. ſeruandum eſt niſi bonis moribus aut Iuri aduerſetur 361. ſi iuri tantum aduerſum ſit iuramento confirmatur. ibid.

Pactum legis commiſſoriæ improbatum in pignore 282.

Pactis priuatorum iuri publico non derogatur. 302.

Pallium.

Cui, quando conferendum & vbi eo vti liceat. 66.

Parentes.

Non poſſunt eſſe teſtes in cauſa liberorum, niſi in cauſa matrimoniali 422.

Pars.

Ex propria ſignificatione dimidium ſignificat, 557.

Pater.

Pater.

An poſſit occidere filiam in adulterio deprehenſam. 326. & 552.

Præſumitur in dubio ante filium puberem diſceſſiſſe. 438.

Patronatus, Patronus.

Vide ius patronatus.

Patrono Eccleſiæ poteſt conſtitui cenſus. 209. Ei debetur honor. 240. eius cura circa Eccleſiam vel beneficium. 241. quis & quot eſſe poſſint. 239. an ſacramentorum adminiſtrationi vel viſitationi ſe immiſcere. 213. 214.

Peccatum.

Non dimittitur niſi reſtituatur ablatum. 509. eius venia non datur, niſi correcto 511.

Peculium.

Vnde dictum. 146. Peculium Clericorum triplex. ibid.

Periurus.

Prohibetur ordinari. 31. Teſtis eſſe non poteſt. 497. Nunquam poſtea ei creditur. 518.

Permutatio, Permutare.

Quæ res permutentur 279.

Vt permiſſa permutatio beneficiorum. 280.

Perſonæ.

Perſonarum diuiſio. 18. An licita perſonarum acceptio. 524 & 525.

Pignus.

Quomodo contrahatur & quando. 281. 282.

An

An pignore vti liceat, ibid. Pignori dari poteſt.283.

Pluralis locutio.

Duorum numero eſt contenta.570.

Plus.

Semper continet in ſe quod eſt minus.563.589.

Pœna.

Duplices.340. Quandoq; augentur vel minuuntur.241. In ijs benignior eſt interpretatio facienda.582. & 583.

Pœna capitalis in dubio quæ intelligatur.557.

Pœnitentia, Pœnitentes.

Quid? Sacramenti pœnitentiæ materia, forma, & miniſter.130.

Eius vſus.132. Diuiſio.133. Pœnitentes publicè ordinari prohibentur. Pœnitentis actus in tres partes diuiditur.133.

Poſitiones.

In ſubſidium probationis introductæ ſunt.420. Non admiſſæ probandæ ſunt.421. Reus ijs non reſpondens quando habetur pro confeſſo 420.

Poſſeſſio, Poſſeſſor, Poſſidere.

Poſſeſſor malæ fidei nunquam præſcribit.520. & 503.

Poſſeſſor habetur qui dolo deſiit poſſidere.565.

Poſſeſſio quando interrumpatur.505. Quarum rerum ſit.508.

Poſſidentis conditio potior eſt in pari cauſa. 570.

Poſtu-

Poſtulatio, Poſtulatus.

Quando dicatur rectè celebrata poſtulatio 61. Cur introducta, & qui rectè poſtulentur 59. Quæ circa eam requiratur cautio; & quæ forma 60. Quid ſi cum Electione concurrat 61. Quid ſi dubitetur an poſtulandus quis ſit vel eligendus. 61.

Præbenda.

Quid? 224. Eius diuiſio. ibid. & 225. Quibus modis adquiratur; & à quibus 226. & 227.

Prælatus.

Tenetur animaduertere in ſubditorum exceſſus. 71. Rem vnius Eccleſiæ an poßit cum alia permutare. 254. An & quando donare. ibid. De Prælatorum abſentia quid ſtatuerit Cōcil. Trid. 245.

Præſentatio, Præſentare.

Præſentatio ad beneficium quo tempore fieri debeat. 240.

Plures præſentari poſſunt. ibid.

Præſcribere, Præſcriptio.

Præſcribere quid ſit. 503

Præſcriptio vnde ſumatur. 407. quantum in ea requiratur temporis ibid. & 113. 408. Qualis titulis, qualis fides. ibid. & 409. 503. & 504. Sine poſſeßione non procedit. 505. per citationem interrumpitur. 506. Præſumitur ei renunciari per impetrationem priuilegij. 541. Non currit, non valenti agere. 272. Cur introducta. 617.

Præ-

Præſcriptione an res Eccleſiæ alienari poßint. 254. *Non currit aduerſus Eccleſiam vacantem.* 98.

Præſumptio.

Quid & quotuplex. 437. *&* 440. *an contrariam probationem admittat.* 437.

Precarium.

Quid? quomodo differat à commodato. 269.
Precariæ contractus qualis. 270.

Preſbyter, Preſbyteratus.

Idem olim fuit cum Epiſcopo. 22.
Presbyteratus quomodo conferatur. 135.

Primicerius.

Quod eius officium. 87.

Princeps.

Beneficia eius quomodo interpretanda. 534. 535. *an beneficium ſuum ſemel datum reuocare poßit.* 536. *quatenus legibus ſolutus dicatur. ibid.*

Prioriſſa.

Quæ rectè eligatur. 58.

Priuilegium.

Vnde dicatur. 7. *Iuri communi derogans ſtrictè accipiendum eſt.* 199. *&* 219. 533. *quando ſubreptionis poßit argui.* 220.
Perſonale perſonam ſequitur. 516.

Probatio.

Variè inducitur. 420.

Procurator.

Quis.383. quis dari poſſit. 386. quando poſſit ſubſtituere.384. an in cauſa criminali admittatur.387. quando poſſit reuocari.388. & 389. an ei dominus adeſſe poſſit.388. quid ſi plures conſtituti, an vnus agat. 386. in cauſa quam agit teſtis eſſe non poteſt. 423. non dicitur poſſidere.506.

Procuratio.

Quid? quis eius modus. 210. & 211. quæ Eccleſia vel Monaſterium ab ea excuſetur. ibidem.

Profeſſi, Profeſſio.

Qui profeſſi prohibentur matrimonium contrahere.174. & 175.

Profeſſio vitæ monaſticæ duplex.100. non obligat emiſſa ante pubertatem. ibidem; quo anno fieri debeat. 101.

Prohibere.

Prohibito vno prohibentur omnia quæ ſequuntur ex illo. 569.

In re communi melior eſt conditio prohibentis. 593.

Publicatio bonorum.

Cur introducta ſit cum iactura filiorum innocentium in patre reo maieſtatis? 582.

Purgatio Canonica.

Cur ſic dicta? 482. quando locum habeat, & cui

cui indicenda. ibidem. quo ordine facienda. 483.

Q.

Quaſi poſſeſſio.

Quarum rerum ſit. 508.

Querela.

Quomodo querelæ inofficioſi teſtamenti & donationis præſcribatur. 408.

R.

Rapina, Raptor, Raptus.

Quid rapina & quæ eius pœna. 331.
Raptor an cum rapta poßit matrimonium cõtrahere. 181. eſt ipſo iure excommunicatus. 182. punitur etſi volentem mulierem honeſtum abduxerit. 551.
Raptus quid, & quæ eius pœna. 324.

Ratihabitio, Ratum habere.

Retrotrahitur. & mandato comparatur. 137. & 320. poteſt fieri ab abſente, item verbis & reipſa. 321.
Ratum habere quid ſit. 519.

Reconuentio.

Prorogat iuriſdictionem. 372.

Regula.

Quid. 496. *& 497. an ex ea ducantur valida argumenta.* 498.

Regulares.

Qui, & vnde dicti. 19. *&* 99.

Religio, Religioſi.

Noua inſtitui vel aſſumi non poteſt. 102. *eius fauor ad iuſtitiam eſt reuocandus.* 197.
Milites Religioſi qui dicantur. 107. *qui Societatis Ieſu. ibid. teſtari non poſſunt.* 289. *vbi ſepeliendi.* 289. *an in iudicio conſiſtere poßint.* 403.

Renunciatio.

Ea admiſſa non eſt locus pœnitentiæ. 69.
Renunciatio bonorum facta ante expletum annum probationis nullius eſt momenti, etiamſi iurata. 102.

Reſcripta.

Odioſa dicuntur quæ tendunt in præiudicium alterius. 533. *impetrata ad beneficia & lites quatenus valeant.* 8. *&* 9. *qualis in ipſis ſubintelligatur clauſula.* 9. *&* 642.

Res iudicata.

Quid? 440. *&* 446.

Reſtitutio in integrum.

Quid? 460. *quibus & quando competat. ibid. quan-*

quando inchoanda & peragenda. 461. ea pendente nihil innouatur. 462. quis eius effectus; quis eius iudex. ibidem. quid differat à ſupplicatione. 465. Ad hæredes tranſit. 517.

Reuiſio.

Quid, & quando detur. 463.

Reus.

Licitè per procuratorem ſe defendit, eiuſq; defenſionem quiſquis licite in ſe ſuſcipit. 383. 389. & 404. quæ pœna contumacis. 390. 391. & 394. actorem ſuum poteſt reconuenire qualis ei offerendus libellus. 396. iuſte deſiderat ſuos teſtes produci. 416. ad editionem inſtrumentorum non tenetur. 421. Vide Actor. quando ei potius fauendum quam actori. 445. 522. & 523. 555. 559. Contrarias exceptiones non ſimul ſed ſucceſsiue probare debet. 540.

Reus ab Eccleſia non eſt abripiendus. 202.

Romanus Pontifex.

Eſt etiam Epiſcopus. 23. an poßit Pontificatui renunciare. 69. qualis eius poteſtas in Chriſtianos. 73. eius gratia non expirat per mortem. 573.

S.

Sacerdos.

Vide Presbyter. Cuius debeat eſſe ætatis. 44. quod eius officium. 47. quid plus Epiſcopo habeat. 48. lepra percuſſus remouetur ab Eccleſia. 545. reuelans peccatum in confeſſione auditum punitur. 132.

Sacramentum.

Quæ eius notio & ſignificatio. 116. quot ſint Sacramenta. 116. quæ neceſſaria. 117. quæ characterem imprimant. ibid. ad quid ordinata. 118. quæ ſint eorum eſſentialia. ibid. quis miniſter. 119.

Sacrilegi.

Qui, & quæ eorum pœna. 317.

Sacriſta.

Quod eius officium. 808.

Schiſmatici.

Qui & vnde dicti. 312. eorum pœnæ. 313. qualiter ordines ab ipſis collati valeant. 313. & 315.

Senatus conſultum Vell.

Quid ſit. 410. quis eo vtatur. ibid. an ei poſſit renunciari. ibid. quibus caſibus ceſſet. 413. ad hæredes tranſit. 517.

IC.tum.

SC,tum, Macedoni.

Quare inuentum, & quando ceſſet. 410. licet odioſum ſit iuris interpretatione extenditur. 534.

Sententia.

Quid. 440. interlocutoriæ & definitiuæ diſcrimen. 441. contra ius lata quando valeat. 442. quid ſi ex falſis inſtrumentis vel teſtimonijs. 444. quibus ſolemnitatibus feratur. ibid.

Sepulturæ.

Vbi fieri ſolitæ. 297. earum electio cuinis libera. 297. & 298.

Quibus Eccleſiaſtica ſepultura interdicatur. 300. & 302. pœna recipientium interdictos. 301.

Serui.

Ordinari quatenus poßint. 30. & 31. an conuenire poßint. 475.

Simonia, Simoniaci.

Circa quid committatur. 305. quid de ea ſtatuerit Concilium Tridentinum. 306. & 309. quibus caſibus ceſſet. 307. quæ eius pœna. 308. mentalis non punitur. 309. & 311. nonnunquam vindicatur in ignorantibus. 545.

Simoniaci remouentur ab ordinibus. 34.

Socius.

In cauſa ſocij an poßit eſſe teſtis. 423. quatenus ſocio condemnetur. 516.

Sors, Sortilegi.

Quid in ſe mali contineat. 316. & 318.
Sortilegi qui. 3. 6. eorum pœna. ibid.

Spado.

Matrimonium contrahere non poteſt. 176. quis ſit, & quid à caſtrato differat. 177.

Spoliatus.

Ante omnia eſt reſtituendus. 404.

Sponſalia.

Quæ & unde dicta. 136. quotuplicia. 137. & 142 an ſufficiat nudus conſenſus. 136. an inter abſentes poßint contrahi. 137. qua ætate. 138. quis ſponſalium effectus. 139. quibus caſibus diſſoluantur. ibid. 140. 141. & 147. an dirimant matrimonium, 191.

Studioſus.

Inuito ſocio non poteſt ducere inhoneſtam mulierem in communem domum. 554. quatenus poßit eligere iudicem. 560.

Stuprum.

Quid, & quæ eius pœna. 323. 326.

Subdiaconus.

Quod eius officium. 21. & 47. uxorem viduam ducens remouetur ab ordinib. 34. qualis in

eo requiratur ſcientia, qualis vita. 38. qualis ætas. 44.

Subſtitutio.

Quæ eius ſpecies. 291. 294.

Succeſſor.

Eadem ei competunt quæ auctori. 578. & 579.

Summus Pontifex.

Vide Romanus Pontifex.

Supplicatio.

Contra ſententiam à quo fiat, & contra quem. 465. quid differat à reſtitutione in integrum. ibid.

Suſpectus.

Suſpectus de criminibus vel ære alieno non recipitur in Religionem. *41.*

Suſpenſio.

Quid & quotuplex. 352. quibus ex cauſis, & qua forma fiat. ibid 353. & 358.

Syndicatus.

Remedium quale. 466.

T.

Tacens.

Conſentire videtur. 576.

Tempus.

Non eſt modus inducendæ, vel tollendæ obligationis. 538. eius tractu non firmatur, quod de iure ab initio non ſtetit. ibid.

Teſtamentum.

Quid. 285. quotuplex. 286. quod eius fundamentum, quæ ſolennitates. 286. in eo adhibetur plenior interpretatio. 514. an ſi quis contendat inofficioſum, perdat ſuum omne ius. 568. quot requirantur teſtes. 571.

Teſtamentum vetus qualia præcepta contineat. 12.

Teſtes.

Teſtimonium ſuum vendere non poſſunt. 260. eos tertio refutare non licet. 412. adminimum duo in quauis cauſa requiruntur. 422. & 423. eorum qualitates examinandæ. 424 quid ſi varie inter ſe teſtificentur. 425. quot & quoties ab eodem ad idem poſſunt produci. 426. iurare debent. 427. an ad teſtificandum cogendi ſint. 427. & 429. incontinenti errorem ſuum corrigere poſſunt. 434. extraneorum examinatio cui committatur. 428. ad quos pro teſtimonio mittatur. 429.

Traditio.

Traditione quæ conſtent. De eius vi ac effectu. 15.

Trebellianica.

Quomodo detrahatur. 288. 294.

Tranſactio.

Quid differat à pacto. De quibus rebus tranſactio fieri poßit. 360. & 361.

Tutor.

An & quando poſsit procuratorem conſtituere, 384.

V.

Vendere, Venditio.

Quas res vendere prohibemur. 259. & 260. Venditæ rei alienæ euictio quando præſtanda, ibid. & 559. Venditio quomodo contrahatur, quodq́; eius ſit iuſtum precium. 258. 259 quid ſi dolus interuenerit. ibid.

Vicarius.

Quis dicatur, 89. quotuplex eorum genus, ibid.

Vis.

Vi repelli poteſt. 319.

Vltima voluntas.

Eſt ambulatoria vſq; ad ſupremum vitæ exitum. 292. 542. quomodo ei præiudicari poſſit. 435. vnde metienda. 556.

Vniuerſitas.

Quid cum ea transfertur ius patronatus. 238. & 239. quæ ſunt vniuerſitatis non cenſentur ſingulorum. 424.

Votum.

Quod dirimat matrimonium. 174. & 190.

Vſucapio.

Publici boni cauſa recepta eſt. 581. Vide præſcriptio.

Vſura,

Vſura, Vſurarij.

Quo iure prohibita.269.quando committatur.337.& 338.

Vſurariorum pœnæ,& eos admittentium.339.

Vſusfructus.

Quis dicatur in feudis,273.

Vtile.

Non vitiatur per inutile,567.

Vulnerans.

Alium ſine iuſta cauſa ad reſtitutionem damni tenetur.509.

Vxor.

An mariti ſequitur ſepulturam.289.Vide maritus.

Vxorati.

Quomodo & quando ordinentur.37.

FINIS.

Laus DEO *Virginiq́ Matri.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google